BIJBELVERKLARING.

III. DEEL.

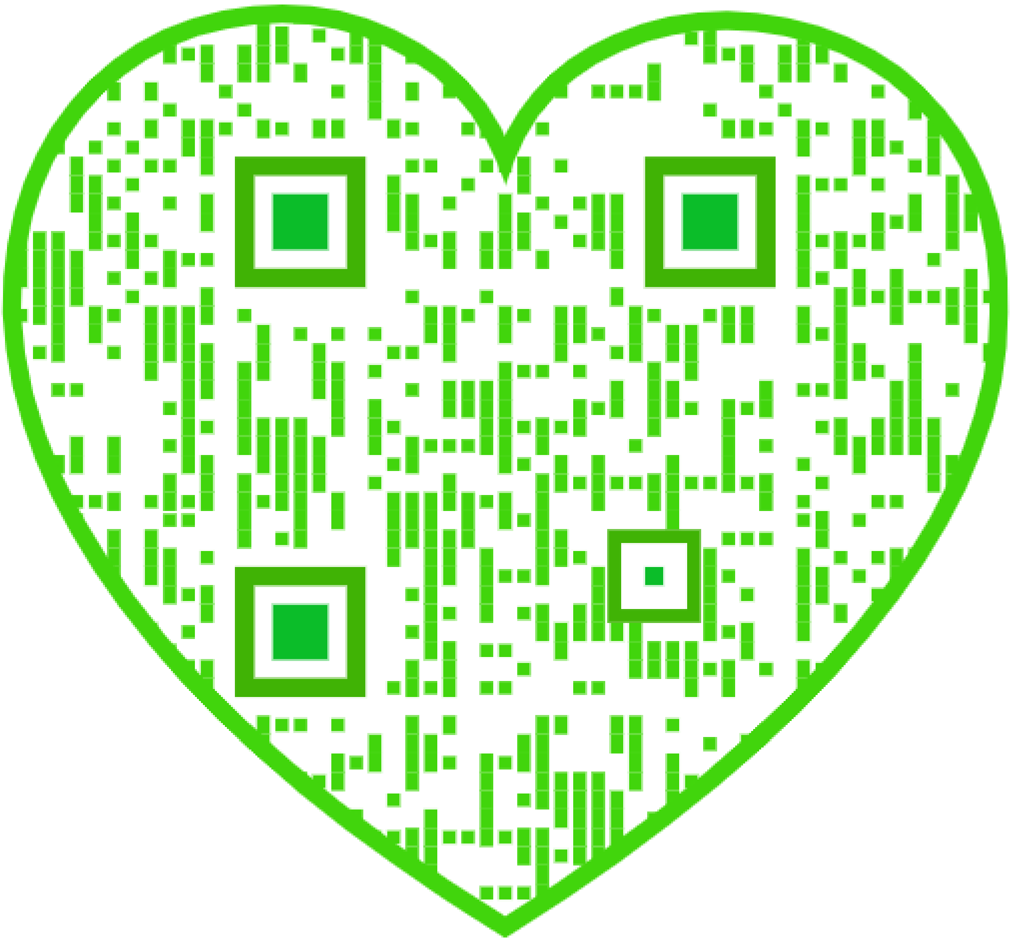

DE
BIJBEL,
DOOR BEKNOPTE
UITBREIDINGEN,
EN OPHELDERENDE
AENMERKINGEN,
VERKLAERD;
DOOR

GER. JOH. NAHUYS,
EN
J. VAN NUYS KLINKENBERG.

DERDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCLXXXI.
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

Uitgegeven na voorgaende Visitatie en Approbatie der Theologische Fakulteit van 's Lands Universiteit te Leiden.

Uit aller naam

CAROLUS BOERS.

h. t. Decanus.

Leyden den 28
September 1781.

B E R I C H T.

Offschoon 't bedenkelyk is, of dit ons werk, der Kerkelyke visitatie en approbatie, voord-aen, wel meer zou onderhevig moeten zyn, uit hoofde, dat, volgens herhaelde Placaten van H. Ed. Gr. Mog., onder anderen ook het laetste van den 4 Augustus 1761, de Professoren in de H. Godgel. op de Universiteit te Leide, Godgeleerde schriften op hun naem, zonder zoodanige approbatie, vermogen uittegeven; zo hebben we echter geoordeeld, uit aenmerking dat dit een gemengd Werk is, het zelve daer aen vrywillig (zonder dat hier uit eenig gevolg, tot benadeeling van 't voornoemde voorrecht, aen de Hoogleeraers der Godgel. op de Bataefsche Universiteit verleend, immer zal mogen getrokken worden) te blijven onderwerpen; alleen met dit onderscheid, dat wy 't voegzaemst geoordeeld hebben, van nu af aen, dit ons Werk aen de Theologische Faculteit tot het gemelde einde overtegeven.

Door de vereeniging van twee boeken, Leviticus *en* Numeri, *is dit Deel merkelyk grooter geworden dan de voorige Deelen, en daer door ook, nae evenredigheid, zoo veel later uitgekomen. Men ontvangt hier door nu, in dit IIIe Deel, twee Stukken te gelijk, die, voor ditmael, zullen moeten verstrekken voor de twee jaerlyks toegezegde Deelen: Het zal derhalven niet mogelyk zijn, om nog in dit jaer, 't welk reeds zoo verre ver-*

lopen is, Deuteronomium *te leveren; doch wy zijn voornemens daerop toeteleggen, dat wy* Deuteronomium *en* Josua *t'zamen in het volgende IVe Deel brengen, en omtrent het midden van het volgende jaer doen uitkomen. Door deze t'zamenvoeging, welke wy ook vervolgens zullen waernemen om de evenredigheid der Boek-deelen te bewaren, worden dezelve zwaerder dan wy ons in den beginne voorstelden, toen wy beloofden twee deelen jaerlyks te leveren: dit zal, om gemelde reden, niet wel mogelyk zijn op deze wyze te volbrengen, te minder, daer de openbare Bediening van éénen onzer aenmerkelyk is verzwaerd geworden. Wy zullen evenwel alle naerstigheid, en zoo veel spoed als het gewigt van 't Werk toelaet, blijven aenwenden; en, zo al in het eerste jaer of twee dit wat trager voordgaen mogt, in 't vervolg, zo de Heere ons kracht en gelegenheid gelieft te verleenen, deze vertraging trachten te vergoeden.*

Wy hebben den Lezer thans niets meer te berichten, dan dat wy veel verplichting hebben aen de Wel Eerw: Heeren J. HINLOPEN *en* A. S'GRAVEZANDE, *respective Predikanten te* Utrecht *en* Middelburg, *wegens eene doorwrochte Verhandeling des Eerstgemelden over den* Verzoendag, *en verscheiden zeer oordeelkundige aenmerkingen des Laetstgenoemden over eenige stukken in* Numeri *voorkomende, ons medegedeeld; waervan wy geen gering nut getrokken, en, zoo veel de hoedanigheid van ons Werk toeliet,*

veel

veel gebruik gemaekt hebben. We twijfelen niet, of onze Lezers zullen, nevens ons, de mededeelzaemheid zulker in Nederlands Kerk beroemde Godgeleerden, en der genen die, nevens hen, vervolgens, met dergelijke bydragen, ons Werk zullen gelieven te begunſtigen, dankbaer ontvangen, en erkennen.

Voords wenſchen wy, dat de vrucht van onzen arbeid, by den voordgang van dit Werk, moge toenemen en overvloedig worden; tot bevordering eener gegronde Bijbel-kennis, tot meer gebruikmaking van Gods woord in de huisgezinnen der Christenen, en eene daer uit vloejende wezenlyke ſtichting en bevestiging van het geloof, tot eere Gods, en tot zaligheid aller der genen, die van deze en dergelijke gepaste middelen trachten gebruik te maken.

den 10 Septemb. 1781.

Drukfeilen nog in het II. Dee.

Inleiding.

			flaet	moet zijn
Bl.	XXXIV.	reg. 12 / — 19	11	2
—	XXXV.	— 20	welke dag	welke maend
—	XXXVIII.	— 27	eigelijk	iegelijk

Werk.

			flaet	moet zijn
Bl.	127.	reg. 4,5.	verdwaelde	verdwaesde
—	278.	— 36.	bepaelde	behaelde
—	292.	— ond.	vashaerheid	vathaerheid
—	378.	— 14.	welken	welke
—	391.	— 24.	Mſe	Moſe
—	401.	— 21.	vergeijlking	vergelijking
—	419.	— 28.	viftigh	vijftigh
—	426.	— 17.	vergeujk	vergelijk

In dit derde Deel.

			flaet	moet zijn
Bl.	9.	reg. 7.	leſlicken	lieflicken
—	13.	— 30.	11-13	moet 3 Reg. hooger ſtaan
—	48.	— 14.	beiang	belang
—	49.	— 26.	ffchoon	offchoon
—	88.	— 23.	dog	toch
—	98.	— 10.	en weet —	moet wech
—	141.	— 5.	Lev. 1: 2 - 5.	Lev. 5: 2 - 5.
—	175.	— 24.	batuur	natuur
—	193.	— 27.	noch	nog
—	212.	— 20.	verbodene	verboden
—	—	— 37.	*oms*	*ons*
—	232.	— 17.	zeide	zeiden
—	243.	— 21	ſmaektheid	mismaektheid
—	246	— 24.	ontheiliaen	ontheiligen
—	252.	— 15.	daerna	daervan
—	279.	— 2.	5°	3e
—	—	— 4.	150	250.
—	280.	— 15.	gieregaerts	gierigaerts
—	291.	— 15.	onderijws	onderwijs
—	332.	— 31.	hooftent	hoofdtent
—	400.	— 17.	den	de
—	485 / 486		boven XIX	XVIII
—	497.	—	597.	497
—	544.	ond.	zoo zeer als iemand,	zoo iemand
—	550.	— 10,11.	door het zwaerd	door de Rechters
—	551.	— 1.	is, *bytevoegen*,	uitgezonderd onder Eli en in Davids tijd,
—	558.	— 31.	*Ishvi*	*Ischvi.*
—	559.	— 26.	na	nae
—	603.	— 24.	legging	ligging.

INLEIDING.

In dit Deel, geven wy onze uitbreidende verklaring, over het *derde* en *vierde* Boek van MOSE, bekend onder de namen van LEVITICUS en NUMERI.

Zal men deze Boeken, tot het rechte verstand van zaken, lezen, dan dient men het volgende vooraf te weten.

LEVITICUS.

Dit is de NAEM, welken het derde Boek van MOSE, by de Griekſche en Latijnſche ſchrijveren, draegt, beteekenende zoo veel, als of men zeide, de PRIESTERDIENST, omdat het de wetten en inzettingen van het *Levitisch Priesterſchap* behelst, welke door AARON den LEVIJT, en door zijne zonen, in den plechtigen Godsdienst van het Heiligdom, als Priesteren, moesten worden waergenomen,

aen welke de overige LEVITEN, als zoo vele mindere bedienden, waren ondergeschikt.

De Hebreen, die gewoon zijn een geschrift te noemen nae de eerste woorden met welke het zelve begint, geven aen dit boek den naem van SEPHER VAJIKRA, omdat het eenen aenvang neemt met het woord VAJIKRA, *hy riep*.

Den INHOUD van dit zijn derde Boek heeft Mose zelf, met korte woorden, in het laetste vers van het laetste Kapittel, hoofdzakelyk opgegeven: *dit zijn de geboden, die de* HEER *Mose geboden heeft, aen de kinderen Israëls, op den berg Sinai* Kap 27: 34. Dit laetste vers van het geheele boek is de tijtel en het opschrift van het zelve, het welk, nae de gewoonte der ouden, veelmael aen het slot geplaetst wordt.

Het vervat, ten grootsten deele, zulke *wetten*, welke de plechtigheden van den Godsdienst betroffen. Het geeft eene beschrijving van de verschillende soorten der offeranden, en voorschriften aen de Priesteren, hoe zy dezelve, in onderscheiden gevallen, behandelen moesten. Men vindt hier de juiste bepalingen van de Feest-tijden, en van de plechtigheden, welke op dezelve moesten in acht genomen worden; aenwijzingen hoe onreine personen moesten gezuiverd worden; met een woord, van alles, het welk tot de plechtigheden van den Levitischen Godsdienst be-

behoorde. —— Voorts ontvongen de andere Israëliten, in dit boek, eenige byzondere bevelen, omtrent hun gedrag. Men vindt hier, onder anderen, wetten omtrent de Huwelyken, als mede bepalingen van zekere verfoeilyke zonden, welke, door de Burgerlyke Overheden, ſtrafbaer waren. Ook werdt hun hier de zegen en de vloek voorgeſteld, welke aen het onderhouden of ſchenden van deze wetten waren vastgehecht; by welke gelegenheid, eenige aenmerkelyke en openbare gerichtsoeffeningen van den Rechtvaerdigen God, over moedwillige overtreders, teffens vermeld worden.

Het *Geſchiedkundig* gedeelte van dit Boek is ver weg het kortſte. Het behelst de geſchiedenis van ſlegts eene maend, te weten een verhael van zaken, welke, nae de rekening van USSERIUS, zijn voorgevallen, van den 21 April tot den 21 Mei van het jaer 2514 na de ſchepping der waereld, zijnde de eerſte maend van het tweede jaer na den uittocht der Israëliten uit Egypten. Geduurende dezen tijd namelyk werd de Tabernakel en deszelfs gereedſchappen gezalfd; Aaron en zijne zonen werden tot het Priesterambt ingewijd; ze maekten eenen aenvang van hunne bediening; en NABAB en ABIHU kwamen, op eene geduchte wys, om, vermids zy vreemd vuur op des Heeren Altaer gebracht hadden.

Dit Boek is van een GROOT BELANG en eene WEZENLYKE NUTTIGHEID, zoo voor Jooden als Christenen.

De *Israëliten* konden 'er uit leeren, hoe God hen, tot een hem eigen en afgezonderd volk, maken wilde, ten einde zy, midden onder de Afgodische volkeren woonende, den eenigen en waren God, nae zijn voorschrift, dienen zouden. —— De plechtigheden van den Levitischen Godsdienst, in dit boek voorgeschreeven, waren ook zeer geschikt, om de Israëliten des te nauwer aen elkander te verbinden, en voor te komen dat zy geenen Godsdienst, van eigen vinding, zouden oprichten. —— Wijders hadden deze wetten eenen gezegenden invloed, op den uitwendigen welstand en de goede orde van dit volk. —— Maer, dat het voornaemste van alles is, door deze wetten wilde de HEER den Israëliten, op eene zinbeeldige wys, leeren, hoe hy, door de volmaekte offerande van den Godlyken Hoogepriester JESUS, met doemschuldige zondaren konde verzoend worden: dit Boek stelde hun den Heer CHRISTUS, door voorbeelden en zinneprenten, in zijn persoon en middelaerswerk, op het levendigst voor. CHRISTUS was het geheele doelwit van het Levitisch Priesterdom.

Dan niemand denke, dat die dingen, welke het oude Israël en de plechtigheden van den Levitischen Godsdienst betroffen, ons *Christenen* in het ge-

geheel niet aengaen. —— Het is waer, dewijl *de wet eene ſchaduw was der toekomende goederen* Hebr. 10: 1, liggen wy in het geheel niet onder de verplichting, om de Kerkplechtige geboden te gehoorzamen: Maer, met dit alles, is het voor ons van de grootſte aengelegenheid, in deze wetten de ken- en merk-teekenen van den Meſſias na te ſporen. —— Zy hebben ook geenen geringen invloed op de zekerheid van ons geloof, en de practijk der Godzaligheid, wanneer wy in aenmerking nemen, dat wy die gezegende tijden beleven, dat alle de ſchaduwen vervuld zijn. De offeranden brengen ons te binnen, hoeveel wy verplicht zijn aen de volmaekte zoenofferande van onzen verheerlykten Borg, en moeten ons aenſpooren, om ons zelven onzen Verloſſer tot eene levende offerande der dankbaerheid op te offeren. De wettiſche reinigingen leeren ons, hoe wy heilig zijn moeten in onzen ganſchen wandel, en ons reinigen van alle beſmettingen.

Het geen wy, in onze *Inleiding* tot het *eerste Deel*, over den Godlyken oorſprong van MOSES ſchriften, beredeneerd hebben, laet ons geen twijffel over omtrent het GODLYK GEZACH van dit Boek. —— Ten overvloede zullen wy 'er nog deze ééne aenmerking byvoegen: dat de Jooden, indien ze van den Godlyken oorſprong dezes boeks niet ten vollen waren overtuigd geweest, zich aen

deze wetten niet zouden hebben onderworpen. Zou zulk een wederſtrevig en wantrouwend volk zich, zonder die overtuiging, zulken zwaren en moeilyken dienst hebben laten opleggen?

Ten ſlotte zullen wy 'er, in de gedaente van eene ontleding, eene KORTE SCHETS van dit ganſche boek byvoegen.

Wy onderſcheiden 'er drie Hoofddeelen in, de voorreden, het lichaem van het Boek zelve, en het ſlot.

I. De voorreden vinden wy Kap. I: 1, 2.
II. In het lichaem van het Boek zelve vinden wy,

1. De Wetten, welke de offeranden betreffen.

A. Deze leerden het volk, wat aengaende elk ſoort van offeranden moest betracht worden, Kap. I: 3. tot Kap. VI: 17. als omtrent,

a. de Brand-offers, Kap. I: 3-17.
b. de Spijs-offers, Kap. II.
c. de Dank-offers, Kap. III.
d. de Zond-offers, Kap. IV. en
e. de Schuld-offers, Kap. V-VI: 7.

B. Hier kwamen nog andere wetten by, in welke den Priesteren bevolen wordt, hoe zy de offeranden, welke het volk aen-

bracht,

bracht, behandelen moesten, Kap. VI: 8. VII: 36. namelyk.

a. de Brand- en Spijs-offers, Kap. VI: 8-27.

b. de Zond- en Schuld-offers, Kap. VI: 28. VII: 7.

c. de Dank-offers, waerby nog eenige andere inzettingen gevoegd zijn, zoo de Priesteren als het volk betreffende, Kap. VII: 8-37.

2. Wijders volgt een verhael der inwijing, zoo van de Priesteren als van den Tabernakel, als mede van het omkomen van Nadab en Abihu Kap. VIII-X: 20.

3. De Wetten, welke de ceremonieele reinheid en reiniging betreffen, worden voorgesteld van Kap. XI tot XVI. leerende,

A. Hoe de verloren reinheid in verscheiden byzondere gevallen moest hersteld worden, Kap. XI-XV. als mede

B. Hoe in het algemeen, op den grooten verzoendag, het gansche volk van alle onreinheden moest gezuiverd worden, Kap. XVI.

4. De Wetten, om de zeden der Heidenen te vermijden, vinden wy Kap XVII en XVIII.

5. De Wetten, welke strekten, om de geruste t'zamenleving onder het volk te bevorderen, Kap. XIX en XX.

6. Ook worden 'er nog eenige wetten bygevoegd, welke zoo door, als omtrent, de Priesteren, moesten worden waergenomen, Kap. XXI-XXV, terwijl tusschen beide het geval van eenen persoon verhaeld wordt, die Gods naem gelasterd had, Kap. XXIV: 10-23.

7. En nadat deze wetten bekrachtigd waren, door een algemeen vertoog van de oordeelen, welke de Israëliten, in geval van wederspannigheid, te wachten hadden Kap. XXVI, volgt 'er ten laetsten nog eene wet, de lossing van personen en goederen betreffende, Kap. XXVII: 1-33.

III. Het besluit is, Kap. XXVII: 34.

HET

INLEIDING.

Het vierde boek van Mose, draegt by ons gewoonlyk den NAEM van

NUMERI.

De Hebreën geven dit boek den naem van BEMIDBAR, dat is *in de woestijne*, omdat dit woord ofschoon 't het vijfde is in het begin van dit geschrift, nogthans opzicht heeft op den voornamen inhoud van het zelve, als behelzende een verhael van Israëls omzwervingen door de woestijne. —— Wy geven het zelve, in naevolging van de LXX, den naem van *Numeri*, dat is, *getallen*, omdat 'er de tellingen van het volk in opgegeven worden, welke op onderscheiden tijden geschied zijn.

Wat den INHOUD aengaet, behalven de zoo even gemelde tellingen, vervat dit boek de geschiedenis van omtrent 39 jaren, geduurende welken tijd de Israëliten, om hunne wederspannigheid, door

de woeſtijnen van Arabië hebben moeten omzwerven, ſchoon de meeste dingen, die hier verhaeld worden, in het eerſte en in het laetſte jaer zijn voorgevallen. Tusſchen beide zijn 'er eenige aenmerkelyke wetten ingelascht.

De NUTTIGHEID van dit boek, ook voor ons Christenen, zal niemand betwisten. —— Wy ontmoeten 'er de meest vermogende beweegmiddelen in tot Godzaligheid. Wy vinden 'er de zichtbaerſte proeven, zoo van Gods goedheid, als van zijne waerheid en trouw, in het vervullen van zijne beloften, in weerwil der ondankbaerheid van een hardnekkig volk. De hier voorkomende murmureeringen van het volk vertoonen ons de onbuigzaemheid van een verſtokt zondaershart. De ſtrafoeffeningen van God over Israël moeten ons leeren vreezen van tegen den Heere te zondigen. De zachtmoedigheid en ſtandvastigheid van Moſe moet ons tot een voorbeeld ter naevolging verſtrekken enz.

Het GODLYK GEZACH van dit Boek behoeven wy niet nader te betogen, daer wy deze zaek, in onze algemeene *Inleiding* tot het eerſte deel dezes werks, ten aenzien van den ganſchen Pentateuchus, hebben afgehandeld. Alleenlyk zullen wy 'er nu byvoegen, dat 'er, in het Nieuwe Testament, verſcheiden plaetzen uit dit boek worden aengehaeld, welke op CHRIS-

TUS,

TUS, het geloof in zijnen naem, en de practijk der Godzaligheid worden toegepast, by voorbeeld Joh. 3: 14. 1 Cor. 10: 4, 10. Hebr. 3: 2 9: 13. 2 Pet. 2: 16. Jud. vs. 5 en 11. Openb. 2: 14. enz.

Zie hier eene korte ONTLEDENDE SCHETS van dit gewigtig boek.

Wy vinden hier een verhael van het geen den Israëliten, in de woestijne, bejegend en door den HEER geboden is, geduurende den tijd van 38 jaren en 9 maenden, te rekenen van den eersten dag der tweede maend, in het tweede jaer, na den uittocht uit Egypten, tot het begin van de elfde maend in het 40ste jaer, zie Kap. 1: 1. vergel. met Deut. 1: 3. —— Wy onderscheiden 'er twee deelen in.

I. De voorbereidselen tot den optocht der Israëliten, uit de woestijne Sinai, alwaer zy zich eenen geruimen tijd hadden opgehouden, naer Canaan, Kap. I-IX: 14.

II. De optocht zelve, Kap. IX: 15-XXXVI.

De voorbereidselen waren van tweederlei soort.

A. Het geen de HEER deed van zijnen kant, Kap I-VI. Hiertoe behoort

1. De oprechting van Israëls heirleger, Kap. I-V.

A. Het gansche volk werd

a. Gemonsterd Kap. I. en

𝔟. In de orde van een heirleger geſchikt, Kap. II.

B. Ook werden de Leviten

𝔞. Gemonſterd, Kap. III. en

𝔟. Tot een heirleger geordend, Kap. IV.

2. De wetten, welke de HEER gaf, om de goede orde en de reinheid in het leger te bevorderen, Kap. V en VI.

B. Het geen van de zijde der *Israëliten* plaets had, Kap. VII-IX: 14. hier toe behooren de volgende omſtandigheden.

1. De plechtige offeranden, welke de Overſten der XII ſtammen, ten dienste van het Heiligdom, aenbrachten, Kap. VII.
2. De inwijing der Leviten, Kap. VIII.
3. Eene nadere bepaling omtrent de wet van het Paſcha, Kap. IX: 1-14.

III. De geſchiedenis van Israëls optocht naer Canaan wordt uitvoerig beſchreeven, Kap. IX: 15-XXXVI.

A. Vooraf werden de teekens der optochten geregeld, Kap. IX: 15-X: 10. hebbende opzicht,

1. Op de beweging van de vuurkolom, by gelegenheid, dat het leger verreizen of rusten moest, Kap. IX: 15-23.
2. Op de zilvere Trompetten, waerop by den

op-

optocht, en in andere gevallen, moest geblazen worden, Kap. X: 1 - 10.

B. Hierop worden de onderſcheiden tochten der Israëliten, met inlasſching der merkwaerdigſte voorvallen, uitvoerig verhaeld, Kap. X; 11 - XXXVI.

1. De tocht door de woeſtijne tot aen de vlakke velden der Jordaen vinden wy, Kap. X: 11 - XXI.

A. De omreis tot in de Woestijne Paran, alwaer zy voor 't eerst op de grenzen van Canaan kwamen, en wel aen de Zuidzijde; Kap. X: 11 - XII:

a. De eerste reis tot aen Tabeëra en Kibroth-taäva, Kap. X: 11 - XI: 34.

†. De optocht uit Sinai, door de woestijne, tot aen de eerste legerplaets, Kap. X: 11 - 36.

††. De gevallen in die legerplaets, Kap. XI: 1 - 34. —— Israël maekte zich aen eene dubbele wederſpannigheid ſchuldig, welke op eene geduchte wys geſtraft werd. —— By deze gelegenheid werden de LXX oudſten aengeſteld.

b. De tweede reis tot Hazeroth, Kap. XI: 35 - XII: 15. —— Hier viel de

wederstrevigheid voor van Aaron en Mirjam tegen Mose, waer over Mirjam met melaetsheid geslagen werd.

c. De aenkomst in de Woestijne Paran, Kap. XII: 16.

B. Het gene in die Woestijne Paran en ver volgens is voorgevallen, tot op hunne komst in de vlakke velden van Moab, welke aen de Jordaen, en dus aen de Oostelyke grenzen van Canaan, gelegen waren, Kap. XIII-XXI.

a. Hier liet het volk zich, door het bericht der verspiederen, vervoeren, dat zy uit wederspannigheid weigerden Canaan in te nemen, waerover God hen tot een 40 jarig omzwerven in de woestijne veroordeelde, Kap. XIII, XIV.

b. Geduurende dien tijd, gaf de Heer nog eenige wetten, Kap. XV-XIX. —— Deze wetten hadden opzicht,

†. Tot de offeranden, zoo als dezelve in Canaan moesten plaets hebben Kap. XV: 1-31. en

††. Op de heiliging van 's Heeren instellingen:

§. Ten aenzien van den Sabbath, Kap. XV: 32-41.

§§. Ten

§§. Ten aenzien van den toegang tot het Heiligdom, Kap. XVI - XIX.

א. Zoo als het alleen aen Aaron en zijne zonen vrijstond, om in het zelve tot God te naderen, Kap. XVI - XVIII.

α. De aenleiding daer toe was de opstand van Korah en zijne aenhangers, Kap. XVI.

β. De openbaring van Gods wil, geschiedde door het wonderdadig bevestigen van de Priesterlyke waerdigheid aen het huis van Aaron, Kap. XVII, XVIII.

ב. Zoo als geene Israëliten, dan die rein waren, tot den Tabernakel komen mogten, Kap. XIX.

c. Eenige gevallen op het einde van dezen tocht, Kap. XX en XXI.

2. De gebeurtenissen in de vlakke velden van Moab, Kap. XXII - XXXVI.

A. De vyandelyke pogingen, welke door de Moabiten, met te hulp roeping van Bileam, tegen Israël aengewend, maer gelukkig verijdeld werden, Kap. XXII - XXV.

a. Eerst door den toeleg, om Israël te vervloeken, Kap. XXII-XXIV.

b. Daerna door het volk tot afgoderye te verleiden, Kap. XXV.

B. De toeſtel tot het betrekken van Canaan, Kap. XXVI-XXXVI.

a. Het geen gedaen is, met opzicht tot de bezitneming van Canaan, Kap. XXVI-XXXIII: 49.

†. De telling van het volk by byzondere geſlachten, opdat men het land daernae verdeelen zoude, Kap. XXVI.

By die gelegenheid werd eene zwarigheid, door de dochteren van Zelaphead ingebracht, beſlecht, Kap. XXVII: 1-11.

††. De aenſtelling van Joſua tot Moſes opvolger, Kap. XXVII: 12-23.

†††. Nadere vastſtelling omtrent de offeranden en geloften, Kap. XXVIII-XXX:

††††. Het verdelgen der Midianiten, Kap. XXXI.

†††††. De verdeeling van het land Gilead, onder de ſtammen Ruben, Gad, en de halve ſtam Manasſe, Kap. XXXII.

††††††. Een beknopt verhael van Israëls reistochten, Kap. XXXIII: 1-49.

b. De

b. De wetten, welke de Heer aen Israël, in het gezicht van Canaan, gegeven heeft, Kap. XXXIII: 50-XXXVI. deze betroffen:

†. de inneming des lands, Kap. XXXIII: 50-56.

††. de verdeeling, Kap. XXXIV.

†††. de bezitting van het zelve, Kap. XXXV en XXXVI. zorgende de Heer,

*. voor zulken, die geen deel hadden in de erfenis van Canaan, gelijk de Leviten; als ook voor de ongelukkige doodslagers, Kap. XXXV.

**. dat het erfdeel niet van het eene geslacht tot het ander wierd afgewend, Kap. XXXVI.

Het zal tot nut van onze Lezeren, en tot eene ordenlyke herinnering der lotgevallen van de Israëliten in de woestijne, dienen kunnen, dat wy 'er een TIJD-REKENKUNDIGE TAFEL byvoegen van de voornaemste gebeurtenissen, welke in dit boek vervat zijn, volgens het meest aengenomen gevoelen.

Jaer voor Chr. geb.	Jaer der Waereld.	Maend.	Dag.	
1490.	2514.	1	1	Wordt de tente der t'zamenkomste opgerecht, *Exod.* XL.
				Uit de Tente der t'zamenkomste worden wetten gegeven, *Lev.* I.
				Op de zeven eerste dagen wordt *Äron* nevens zijne zonen tot het Priesterdom ingewijd, *Lev.* VIII.
			8	*Ärons* eerste offerande, *Lev.* IX.
			10	*Nadab* en *Abihu* worden door vuur uit den Hemel gedood, *Lev.* X.
			12	Op de twaelf eerste dagen van deze maend offeren de twaelf overſten *Iſraëls*, de hoofden van 't Huis harer vaderen, *Num.* VII.
			15-21	Wordt het *Paesch-feest* voor de eerste mael in de woestijne gehouden, *Num.* IX.
		2	1	Worden de *Iſraëliten* van twintig jaren en daerboven geteld nae hare heiren, ten getale van zesmael honderd en drie duizend, vijfhonderd en vijftig ſtrijdbare mannen, *Num.* I.
			15	Wordt het *Paesch-feest* gevierd door de genen, die vier weken te vooren onrein waren, *Num.* IX.
			19	Worden de wetten gegeven, voorkomende *Lev.* XI-XXVII.

Wor-

Jaer voor Chr. geb.	Jaer der Waereld.	Maend.	Dag.	
1490.	2514.	2	19	Worden twee zilveren trompetten gemaekt, *Num.* x.
				Wordt gegeven de wet der *Nazireërs*, en van 't uitspreken van den zegen over 't volk, *Num.* vi.
			20	Wordt de Godslasteraer gesteenigd, *Lev.* xxiv.
				Trekken de *Israëlieten* op van den berg *Sinai*, daer ze byna een jaer gelegerd geweest waren, *Num.* x. xi.
			23	Komen zy na drie dagreizens in de woestijne *Paran*, *Num.* x. 12.
		3		Krijgt *Mose* richters tot zijne hulpe; wordende het zich beklagende volk met vuur uit den Hemel gestraft, met kwakkelen gespijst, en met een zeer groote plage geslagen, waerom die plaets *Kibroth Taäva* genaemd werd, *Num.* xi.
				Te *Hazeroth* gekomen zijnde, wordt *Mirjam* melaets, *Num.* xii.
		5		Te *Kades-Barnea* zenden zy mannen uit, om 't land *Canaän* te verspieden, Num. xiii.
		6		Na veertig dagen komen de verspieders terug, *Num.* xiii. 26. — Maken het volk murmureerende, waerom God het dreigt te zul-

Jaer voor Chr. geb.	Jaer der Waereld.	Maend.	Dag.	
1490.	2514.	6		len met peſtilentie ſlaen en verſtooten, *Num.* XIV.
				De genen, die op een eigenzinnige wyze in den lande *Canaan* willen indringen, worden door de *Amalekiten* en *Canaaniten* geſlagen, *Num.* XIV. 40-45.
		7-12		In deze zes laetſte maenden geſchiedt, het gene beſchreeven wordt *Num.* XV-XIX.
				De Sabbath-ſchender wordt geſteenigd, *Num.* XV. 32-36.
				Korahs oproerigheid wordt geſtraft, *Num.* XVI. en Aärons ſtaf brengt bloeiſel voort, bloesſemt bloeiſel, en draegt amandelen, *Num.* XVII. (hoewel ſommige meenen, dat dit geheele geval later voorgevallen zy).
				Wordt het ſpreng-water van de roode veerſe geboden, *Num.* XIX.
1489 1452.	2515- 2552			Het geen in zeven en dertig jaren geſchied zy, namelyk van 't begin van het derde tot aen 't einde van het negen en dertigſte, is niet aengeteekend, uitgezonderd alleenlyk de zeventien legerplaetzen, *Num.* XXXIII. (en misſchien ook behoort hier toe het oproer door Korah verwekt.)
1451.	2553			Komen de *Iſraëliten* van *Ezeon-*

ge-

Jaer voor Chr. geb.	Jaer der Waereld.	Maend.	Dag.	
1451.	2553.	1		*geber* in de woestijne *Zin*, en *Mirjam* sterft te *Kades*, *Num.* xx.
				Slaet *Mose* de steenrotze tweemael met zijnen staf, *Num.* xx. 11.
		5	1	Sterft *Aaron* op den berg Hor, *Num.* xx. 23. en wordt een geheele maend of dertig dagen beweend, *vs.* 29.
		6		Wordt het volk door vuurige slangen gebeeten, en door het aenzien van de koperen slange genezen, *Num.* xxi.
		7-10		Komen zy aen de hoogte van *Pisga*, *Num.* xxi. 20.
				Worden de koningen *Sihon* en Og geslagen, *Num* xxi. 21.
				De geschiedenisse van *Bileam*, *Num.* xxii-xxiv.
				Wordt *Israëls* hoereering gestraft, en hunne afgoderye gewroken, *Num.* xxv.
				Wordt *Israël* ten tweedenmale geteld, van twintig jaren oud en daerboven, ten getale van zesmael honderd en één duizend, zeven honderd en dertig, *Num.* xxvi.
				Worden de *Midianiten* door *Israël* geslagen, *Num.* xxxi.
				De kinderen *Rubens*, de kinderen *Gads* en de halve stamme van *Manasse* nemen hunne erffenisse in, aen deze

Jaer voor Chr. geb.	Jaer der Waereld.	Maend	Dag.	
1451.	2553.			zijde der *Jordane*, *Num.* XXXII.
		11	1	*Mose* begint te spreken tot gansch *Israël* 't gene voorkomt Num. XXXIII: 50. tot XXXVI. en *Deut.* I-XXVIII.
				En vervolgt in die zelve maend, het geen men vindt *Deut.* XXIX-XXXIII.
		12	7	Sterft *Mose*, honderd en twintig jaren oud zijnde, op den berg *Nebo*, *Deut.* XXXIV.
				En wordt dertig dagen beweend, *Deut.* XXXIV. 8.

Uit het slot van deze tijd-tafel blijkt, dat al het geen voorkomt in 't Boek Deuteronomium, binnen de twee laetste maenden is voorgevallen. Wy hebben dit, wegens de kortheid van dat bestek, hier by gevoegd, en dus deze Tafel met één doen dienen voor het naestvolgende deel.

HET

LEEZERS!

Dit derde Deel was, met het *Voorbericht* en den *Tytel*, reeds geheel afgedrukt, en gereed ter uitgaeve, toen zich de treurige maere verspreidde: — NAHUYS, *die uitmuntende man*; — *een man in welken de Vader der lichten zo veele en treffelyke gaeven gelegt had*; — *een man van zulk een beminnelyk Karakter, dat hy de achting en de toegeneegenheid gewonnen had van alle, welke hem van naby kenden*, — *een man, die, met zoveel yver en vrucht, in onderscheidene Gemeenten, gearbeidt heeft*; — *een man, die onlangs tot de waerdigheid van het Hoog Leeraer ampt verheeven was, en, in deeze betrekking, zyn werk, met ongemeene toejuyching, begonned had*; — *een' man, van welken men zoveel goeds, voor de Kerk en voor de Hoogeschool, verwachtte*; — NAHUYS *is niet meer*. — NAHUYS *is, in den blooy van zynen leevtyd, afgesneeden*. — NAHUYS *is ontbonden, en reeds met* CHRISTUS!

Wat is de mensch, hoe vast hy staet, dan ydelheid! — Hoe onbestendig zyn alle ondermaansche zaeken! — Hoe worden onze voorneemens, en onze vooruitzichten, op het onverwachtst, te leur gesteld! — Hoe onbezonnen is het, zyn hart aen schepselen vast te hechten! — Hoe zaelig zyn heil by God te zoeken!

Deeze treurige gebeurtenis heeft my aller gevoeligst getroffen. — Ik heb eenen dierbaeren Vriend verlooren, eenen yverigen en aengenaemen medehelper in dit BYBELWERK. —

De ontroering had my, in den beginne, dermaeten overmeestert, dat ik niet wist, wat ik, ten aenzien van dit gemeenschappelyk werk, doen of besluiten zoude. — De zaek evenwel vervolgens meer bedaerdelyk overweegende, en de nuttigheid in aenmerking neemende, welke deeze Bybelverklaering, onder den Goddelyken zeegen, vooral in de huisgezinnen der Christenen, verder zoude kunnen te weeg brengen, ben ik, onder afbidding van de Goddelyke hulp, ten laetsten te raede geworden, om dit werk op my

alleen

alleen te neemen, en hetzelve, naer myn beste vermogen, voorttezetten, zo lang het den alleen wyzen God behaegen zal, my het leven en de krachten te ſpaeren. — Er is nog eenige voorraed, ook van den zaeligen NAHUYS, voorhanden; en, nog in deeze week, zal het VIERDE-DEEL ter persſe gelegd worden.

Dit eenvoudige bericht had ik, den geëerden Leezer, by voorraed mede' te deelen. — Weegens eenige byzonderheden, zal ik my, by naedere gelegenheid, verklaeren.

Alleenlyk heb ik er nog maer by te voegen, dat my niets aengenaemer weezen zal, dan wanneer geleerde mannen my, door het aenbrengen van eenige bydraegen, in deezen moeilyken taek, gelieven te onderſteunen.

De Vader der lichten gebiede, over dit werk, en deszelvs Leezeren, het leven en den zeegen tot in eeuwigheid!

Amſterdam 22 October 1781.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

De Binder plaatſe dit Bericht voor den zogenoemden *Franſchen Tytel.*

LEVITICUS.

HET DERDE BOEK

VAN

MOSES,

GENAEMD

LEVITICUS.

HET I. KAPITTEL.

Na eene algemeene wet, omtrent allerlei soort van offeranden vs. 1, 2. behelst dit Kapittel een uitvoerig voorschrift omtrent de BRANDÖFFEREN *vs.* 3-17.

Dit derde Boek van Mose begint wederom met *Ende*. Hieromtrent heeft men zich te herinneren het geen wy by Exod. 1: 1. hebben aengemerkt, dat het by de Hebreeuwsche Schryveren meermalen gebruikelyk zy, een geheel nieuw boek te beginnen met de letter ו, welke doorgaends *Ende* vertaeld wordt. Voeg 'er by, dat dit boek een vervolg is van het voorige, zoodat het begin van Leviticus, als een onafgebroken stuk, onmiddelyk t'zamenhange, met het slot van Exodus, alwaer van de inwijding des Tabernakels gehandeld was. Nu gaet Mose over tot de verordening der onderscheiden soorten van offeranden, welke den Heere, in dit Heiligdom, moesten worden toegebracht. Hy

begint, in dit Kapittel, met de BRANDÖFFERS, welke de oudste en voornaemste waren.

1. ENde de HEERE riep Mose, die buiten aen de deur van den Tabernakel stond, met eene zachte en aengename stem, ende sprack tot hem uyt de Tente der t'samenkomste, seggende: — Tot dus ver had de HEER tot Mose, onmiddelyk uit den Hemel, of uit de Vuur en Wolk kolom gesproken, inzonderheid ook van boven de richterlyke tent, vergel. Exod. 32: 9. maer nu de Tabernakel ingewijd en met Gods heerlykheid vervuld was, Exod. 40: 34, 35. sprak God voor de eerstemael uit zijn eigen huis. Mose stond eerst buiten aen de deur van den Tabernakel, en konde 'er niet ingaen, omdat het gansche gebouw met des HEEREN heerlykheid vervuld was; naderhand tradt Mose den Tabernakel in, om des HEEREN bevelen te ontvangen, toen namenlyk de heerlykheid des Heeren zich, tot een zeker gedeelte van den Tabernakel, bepaeld, en zich, in het Heilige der Heiligen, boven het verzoendekzel geplaetst had.

2. Spreeckt, zoo luidde het Godlyk bevel aen Mose tot de hoofden van het volk, en door dezen tot alle de kinderen Israëls, ende segt in mijnen naem tot hen: Als een mensche uyt u, den HEERE, den waren God, die het eenige voorwerp is van Godsdienstige hulde, een offerhande eene gave of geschenk ter zijner eere, sal offeren en toebrengen, gy sult, wanneer het een slagtoffer is van viervoetige dieren, uwe offerhanden offeren van het reine vee, en wel bepaeldelyk van runderen het zy Stieren het zy Osfen, ende van schapen, gelijk ook van Geiten, de Bokken 'er onder begreepen, vergel. vs. 10. (een offerande van menschen zal nooit op mijnen Altaer komen; wacht u van deeze gruwelen der Heidenen.) Zo het slagtoffer ondertusschen van vogelen is, waermede arme menschen volstaen kunnen, zal men zich tot de Duiven en Torteldui-ven bepalen.

Na deze algemeene wet gaat de HEER over tot een uitvoerig voorschrift, omtrent alle de onderscheiden soorten van offeranden. Trouwens nu de Tabernakel was opgericht, was het

het welvoeglyk, dat terstond de dienst verordend wierde, welke daarin moest verricht worden en meerendeels in offeranden bestond. De Wetgever begint met de BRANDÖFFERS in dit I. Kap., daerna spreekt hy van de SPIJSÖFFERS Kap. II, van de DANKÖFFERS Kap. III, van de ZONDÖFFERS Kap. IV. van de SCHULDÖFFERS Kap. V, tot Kap VI: 7. daerop volgen de bevelen aen de Priesteren, om hen te leeren, hoe zy den Heere deze onderscheiden offeranden moesten toebereiden en op zijnen Altaer brengen.

Omtrent deze velerlei soorten van offeranden, merken wy vooraf in het algemeen aan, dat de redenen van derzelver instelling voornamelyk deeze drie waeren:

I. Om den plechtigen Godsdienst des te meerder luister by te zetten. De Israëllers moeten ter dezer tijd, als het ware in eenen kindschen toestand, beschouwd worden; zy maekten een ruw en zinlyk volk uit, dat nauwlyks uit de hardste slavernye verlost, en geheel ongeschikt was tot verheven bespiegelingen: plechtigheden derhalven, welke de zintuigen aendeden, waren meest geschikt, om eenen Godsdienstigen indruk op hunne harten te maken.

II. Opdat het volk, door de plechtigheden der Heidensche volkeren, niet zoude verlokt worden, om hunnen afgodsdienst natevolgen.

III. Om door deze onderscheiden offeranden, de verscheiden volmaektheden van den Messias, dat ware verzoeningsöffer, aftebeelden, al mede om velerlei zedenplichten, op eene aengename wys, aen te prijzen.

Het laetste stuk zullen wy nu en dan eens, zoo veel het met ons bestek bestaenbaer is, in eenige byzonderheden, wat nader aentoonen.

De BRANDÖFFERS waren van drieërlei soort; voor de rijken bestonden zy uit Runderen, van dit soort spreekt de Wetgever vs. 3-9. Voor lieden van den middenstaet waren Schapen en Geiten bepaeld vs. 10-13. De armen konden

met vogelen volſtaen, te weten Duiven of Torteldniven vs. 14-17.

3. Indien ſijne offerhande een brand-offer is, (het Hebreeuwſche woord beduidt eigenlyk eene *opvaring* of *opklimming*, omdat dit zoort van offerande, eenige weinige dingen uitgezonderd, geheel en al door het vuur verteerd werd, en in rook opklom. Anders heet het ook een *vuuroffer* vs. 9. en een *offer het welk gansch verteerd werd*, Deut. 33: 10) Indien iemand, wil de Wetgever zeggen, een brandoffer aenbrengt, om het geheel op mijnen altaer door het vuur te laten verteeren, en het zelve van runderen is, ſo ſal hy een volkomen manneken offeren, aen het welk geen het minſte gebrek is, daerenboven moet het jong wezen zie vs. 5. en niet door den ouderdom verzwakt, (*a*) aen de deure van de Tente der t'ſamenkomſte ſal hy dat offeren. Zoo was het ook gelegen met alle andere ſoorten van offeranden, omdat de Tabernakel, en in later tijden de Tempel, de verblijfplaets was van Gods zichtbare heerlykheid, daer had God als het ware zijnen troon, daer waren de teekenen van zijne heerlyke tegenwoordigheid. Die een brandoffer bracht, moest het brengen, nae ſijn welgevallen, dat is nae zijne vrye verkiezing, wanneer hy het goedvondt, of liever gelijk het de LXX Griekſche Overzetters begrijpen, *om by my aenneming te vinden* en zich by my te veraengenamen. Het laetſte komt ons het aennemelykſte voor, deels omdat 'er vs. 2. reeds duidelyk was te kennen gegeven, dat men deze brandöffers, uit eigen beweging, nae zijne willekeur, moest aenbrengen; deels ook en voornamenlyk omdat dezelfde uitdrukking Kap. 23: 11. blijkbaer in den laetſten zin genomen wordt. Het offerdier moest gebracht worden voor het aengeſichte des HEEREN, dat is voor die plaets, alwaer de HEER op eene byzondere en luisterrijke wys tegenwoordig is, wordende het dier zodanig geplaetst, dat het met het hoofd voordwaerds ſtondt gekeerd naer het Heilige der Heiligen. Tot nader verſtand van het ſtuk der BRANDÖFFEREN, dient men het volgende te weten, dat 'er Brandöffers waren

(*a*) Exod. 29: 10.

waren voor het gansche volk, en voor byzondere personen. Voor de geheele Vergadering werden 'er, het geheele jaar door, twee lammeren des daegs ten brandoffer geofferd, het eene des morgens, het andere des avonds. Dit wordt daerom het *morgen- en avond-offer* genaemd, ook wel het *geduurig brandoffer*, Exod. 29: 38. Op den Sabbath moest dit dagelyksch offer verdubbeld worden, Num. 28: 9, 10. Maer behalven deze waren 'er Brandoffers voor byzordere personen, welke elk een Israëller vrywillig brengen konde, zoo menigmael hy daertoe opgewektheid vondt.

De uitdrukking vs. 3. *aen de deur van de tente der t'samenkomste* kan men ook eenigzins anders opvatten. Te weten de altaer des brandöffers stond voor aen de deur van den Tabernakel Exod. 40: 6, 29, en daerom zou men hier de deur nemen kunnen voor dien altaer zelven, en dan is de meening deze, dat men geene brandoffers tot eenen anderen altaer mogt brengen, dan alleen tot den genen, die aen de deur van den Tabernakel stond.

4. Ende, (zoo luidt het Goddelyk voorschrift,) wanneer het beest door den offeraer tot een brandöffer geschikt, aen den Priester overgegeven, en door hem goedgekeurd is, moet hy de volgende plechtigheden verrichten: hy sal sijne handen of immers zijne rechtehant op des brand-offers hooft in het midden tusschen de hoornen leggen, en zich daerdoor met het offerdier vereenigen, ter verklaring dat hy zelf waerdig was dien dood te sterven, welken het dier voor hem en in zijne plaets ondergaen zoude, op dat het voor hem by God zoo aengenaem zy, dat het zijne goedkeuring wegdrage, om hem op eene wettische wys te versoenen, en te bevrijden van de tijdelyke straffen, welke hy door zijne zonden verdiend heeft, en tevens om eene afbeelding te zijn van de ware verzoening, welke de Messias zoude te wege brengen.

5. Daer na sal hy zelf, die het offerdier aenbrengt, het jonge runt slachten voor het aengesichte des HEEREN: ende de sonen Aarons, en hunne opvolgers, de gewoone Priesters in der tijd, sullen het bloet offeren, hetzelve in een bekken opvangen, vergel. Exod. 24: 6, ende

dat bloet ſprengen rontom aen alle zijden van dien altaar, die voor de deure van de Tente der t'ſamenkomſte is. 'Er zijn die meenen, dat het rund door eenen der Priesteren moest geſlagt worden, en dan zou de zin deze wezen; *hy, de offeraer, zal door de handen van eenen Priester het jonge rund ſlagten.* Dan wy houden het daervoor, dat dit werk door den offeraer zelven moest verricht worden, omdat hy, die het offerdier ſlagten moest duidelyk van de Priesteren onderſcheiden wordt, gelijk ook vs. 11, en Kap. 3: 2, 8, 13. Kap. 4: 4, 15, 24, 29. en omdat JOSEPHUS, *Joodſche Oudheden*, III. boek c. 10. met zoo veel woorden zegt, dat hy, die het brand-offer bracht, het ook ſlagtte, en dat de Priesters het bloed ſprengden. De eenige bedenking van eenig aenbelang is deze, dat niemand, dan de Priesters, in het voorhof komen mogt, daer de altaer ſtondt; maer dit was, in ons bepaelde geval, ook aen den gemeenen Israëliten geoorlofd; want zou de perſoon die het offer aenbracht zijne handen op deszelfs hoofd leggen, dan moest hy ook tot den altaer naderen, alwaer hetzelve ſtondt geſlagt te worden.

6. Dan ſal hy het brand-offer de huyt aftrecken, die ten voordeele van de Priesteren kwam, ende dat in ſijne ſtucken deelen, namenlyk het hoofd, het vet, de ingewanden en de voeten, gelijk vs. 8 en 9 nader bepaeld wordt.

Deze ſtukken werden, volgens het bericht der Joodſche Meesteren, middelerwijl op eenen marmeren tafel gelegd, om te bekoelen en te beſterven, gelijk wy gewoon zijn te ſpreken, en gezouten te worden.

7. Ende de ſonen Aarons des Prieſters ſullen vyer maken op den altaer, dat is te zeggen, het vuur omroeren, den asch er afſchudden, het vuur opſtooken en aenblazen: want nadat de HEER zelf eenmael het vuur op den altaer had aengeſtooken, moesten de Priesters zorgen, dat het altoos brandende gehouden wierd, en nimmer wierd uitgebluscht. vergel. Kap. 6: 13, 10, ende de Priesters ſullen het hout op het vyer ſchicken om voedſel aen het vuur te verſchaffen.

8. Oock ſullen de ſonen Aarons, de Prieſters,

de

de ſtucken, het hooft, ende het ſmeer ſchicken op het hout, dat op het vyer is, 't welck op den altaer is.

9. Doch ſijn ingewant, het hart, de lever, en zoodanige andere deelen, als anders nog door de menſchen plegen gegeten te worden: (want de darmen en andere deelen, welke tot geen gewoon voedzel gebruikt werden, moesten niet op den altaer komen, en dit was ook de reden, dat de huid van het brandoffer wierd afgetrokken.) Dit *ingewand* van het rund ende ſijne ſchenckelen, ſal men vooraf met water reinigen en waſſchen, ten welken einde naderhand in den Tempel eene waschplaets was afgezonderd, en denkelyk werdt 'er iets dergelijks in den Tabernakel gevonden, ende de Prieſter ſal dat al, het een met het ander, aenſteken op den altaer: 't is een brand-offer, een vyer offer [*ten*] lieflicken reucke den HEERE: het zal den Heer aengenaem zijn, als een vrywillig blijk van de Godsdienstigheid des offeraers, en een duidelyk voorbeeld der volmaekte offerande van den beloofden Middelaer.

10. Ende indien ſijne offerhande is van kleyn vee, van ſchapen, ofte van geyten ten brand-offer, wanneer een rund hem te kostbaer en boven zijn vermogen is, ſal hy een volkomen manneken offeren aen het welk geen het minſte gebrek is.

11. Ende hy ſal dat ſlachten aen de zijde van den altaer noordwaert. Die een rund bracht, was aen deze plaets niet bepaeld, en ſchijnt de vryheid gehad te hebben, om het nader by het Heilige te ſlagten, maer die eenig klein vee ten brandoffer bracht, moest het aen de Noordzijde van den altaer ſlagten. Daer zal hy het ſlagten voor het aengeſichte, voor het luistterrijk teeken van de tegenwoordigheid des HEEREN, die boven het verzoendekſel woonde in het binnenſte Heiligdom, ende de ſonen Aarons en de volgende Priesters in der tyd, ſullen, even als ik ten aenzien van een Rund bevolen heb, ſijn bloet rontom op den altaer ſprengen.

12. Daer nae ſal hy het geſlagte dier in ſijne ſtuc-

ken deelen, mitsgaders sijn hooft, ende sijn smeer: ende de Priester sal die schicken op het hout, dat op het vyer is, 't welck op den altaer is. vergel. vs. 8.

13. Doch het ingewant, ende de schenckelen sal men met water wasschen, op dezelfde wys als zoo even vs 9 omtrent de runderen gezegd is, ende de Priester sal dat alles offeren, ende aensteken op den altaer: 't is een brand-offer, een vyer-offer ten lieflicken reucke den HEERE.

14. Ende indien zijn vermogen zoo gering is, dat hy zelfs geen klein vee vergelden kan, zal hy met gevogelte volstaen kunnen. Wanneer in zulk een geval sijne offerhande voor den HEERE een brand-offer van gevogelte is, so sal hy sijne offerhande van tortelduyven, ofte van jonge duyven offeren, die in Canaan zeer overvloedig zijn, en voor een geringen prijs zullen te bekomen zijn.

15. Ende de Priester sal die tot den altaer brengen, ende desselven hooft met sijnen nagel splijten, of zoo als anderen het begrijpen, met den nagel tegen een der hoeken van den altaer aenknijpen en vervolgens van den romp aftrekken, ende op den altaer aensteken: ende sijn bloet, dat uit den hals voortvloeit, sal aen de wandt des altaers uytgedouwt worden. Dit was ook de reden, dat de Priester zelf den vogel doden moest. Want wanneer de offeraer den vogel, op de gezegde wys, geslagt hadt, zou de bloedstorting reeds zijn geëindigd geweest, voor dat de Priester de romp in handen kreeg.

16. Ende sijnen krop met sijne vederen zal zoo min als het ingewand en de huid der runderen op den altaer komen, het een en ander sal hy, te weten de Priester, wechdoen: ende sal dat werpen by den altaer, oostwaert, zoo ver het mogelyk is van het binnenste Heiligdom, het welk in het Westen stond, aen de plaetse van de assche, daer de asch nedergeworpen werd, en bleef liggen, tot dat zy vervolgens buiten het leger gebracht werd.

17. Voorder sal hy die duif met sijne vleugelen klie-

klieven, niet affcheyden, hy zal de duif in de lengte midden door fpouwen, maer zoodanig, dat de beide ftukken aen elkander gehecht blijven, en dat 'er aen elk eene zijde een vleugel zy, ende de Priefter fal die aenfteken op den altaer, op het hout, dat op het vyer is: 't is een brand-offer; een vyer-offer [ten] lieflicken reucke den HEERE, Gode even zoo aengenaem, als de Runderen der meer vermogende lieden.

Laten wy het oogmerk en de beteekenis der BRANDÖFFEREN, *zoo veel het met het oogmerk van dit ons werk beftaenbaer is, met eenige korte aenmerkingen een weinig nader ophelderen.*

I. Voor den Israëlleren dienden zy in het algemeen, om Godsdienstige gevoelens in hunne harten te verwekken en levendig te houden, byzonder die van eerbied omtrent het Opperwezen, van afhangelykheid, van erkentenis dat men alles aen God verfchuldigd was, en dat men, door de zonden, den dood verdiend had. Daerenboven herinnerde elk een brandöffer den Israëliten, dat de fchuld der zonden door den Borg nog niet voldaen ware, en dat de Middelaer de zonde eens zoude te niet doen, door zijnes zelfs offerande.

II. Het BRANDÖFFER, het welk gansch verteerd werdt op den altaer, was in het algemeen een eigenaertig voorbeeld van de volmaekte offerande des Middelaers, en deszelfs altoosduurende kracht, om de zonden te verzoenen. Het was *den* HEERE *ten lieflyken reuke* vs. 9. even zoo heeft ook de HEER Jefus zich zelven voor ons overgegeven tot eene offerande en een flagtöffer Gode tot eenen welriekenden reuk, Eph. 5: 2.

III. Dan het zal niet ongepast kunnen gerekend worden, de geheimzinnige beteekenis van het BRANDÖFFER, in de byzonderheden, wat nader te ontvouwen. — (1). Het BRANDÖFFER moest genomen worden, of uit de *runderen*, of uit *fchapen* en *geiten*, of zo het gevogelte was, moesten het *duiven* of *tortelduiven* wezen. Deze dieren

werden geeischt, niet alleen omdat zy gemakkelyk te bekomen waren, maer vooral omdat zy van veelvuldig nut en groote waerde waren, zoo tot den landbouw, als tot dagelyksch voedſel en kleeding. Allerbyzonderst evenwel, omdat zy meest geſchikt waren, om den Heer JESUS, in zijne volmaekte zoenofferande, aftebeelden. Het *Rund* kan aengemerkt worden, als een eigenaertige zinneprent van arbeid, het *Schaep* van onſchuld, de *Geitenbok* van ſterkte, de *Duif* van zachtmoedigheid, de *Tortelduif* van ſtandvastige liefde. Ezels, Varkens, Honden en dergelijke onreine dieren mogten niet geofferd worden, om de waerdigheid der tegenbeeldige offerande niet te verkleinen, tot welker afbeelding niets konde gebruikt worden, dan het geen het beste en het nuttigſte was in zijn ſoort. Om deze reden mogten 'er ook geene Leuwen, Wolven, Beeren, en dergelijke wilde, en verſcheurende dieren geofferd worden — (2). Het offerdier moest geheel volkomen en zonder eenig gebrek wezen vs. 3, om de volmaekte heiligheid van den Middelaer aftebeelden, die daerom by een onbevlekt en onbeſtraffelyk lam vergeleeken wordt, 1 Petr. 1: 19. — (3). Het Rund mogt nergens anders geofferd worden, dan aen de deur van de tente der t'zamenkomſte vs. 3; het kan te kennen geven, dat geene Godsdienstige verrichtingen, dan in de ware Kerk, en met het oog op Christus eenige zoenöffer, Gode welbehaeglyk wezen kunnen. — (4). De offeraer moest zijne hand leggen op het hoofd des offerdiers, vs. 4; het gaf aen den eenen kant te kennen, dat hy zich met het offerdier vereenigde, oordeelende zich zelven dien dood waerdig, welken het offerdier in zijne plaets ondergaen zoude; aen den anderen kant teekende het die daed des geloofs, waerdoor men zich op Christus en zijne offerande geheel verlaet. — (5). Het Rund moest jong zijn vs. 5, het vertoonde, dat de Heer JESUS den dood in alle deszelfs bitterheid ſmaken zoude; dat hy niet ſterven zoude in zijne kindſche jaren, wanneer men nog de zoetheid van het leven niet heeft leeren opmerken, noch in eenen hoogen ouderdom, wanneer het leven lastig wordt. — (6). Het

ſlag-

ſlagten van het offerdier vs. 5. verbeeldde den dood van Christus. — (7). Zonder bloedſtorting geſchiedt 'er geene vergeving Hebr. 9: 22, en daerom diende het ſprengen van het bloed rondom den altaer vs. 5. om de verzoenende kracht van 's Heilands dood afteſchilderen. — (8). Werd de huid van het offerdier afgetrokken vs. 6, het was eene affchaduwing, hoe eens de Heiland, als het ware verzoeningsoffer, naekt en van alle kleederen beroofd aen het kruishout hangen zoude. — (9). Zou het *waſſchen van het ingewand en de ſchenkelen* vs. 9. ook hebben kunnen afbeelden, hoe Christus niets onreins tot zijn offer hebbe toegebracht, noch ten aenzien van zijne *ingewanden* en inwendige gemoedsneigingen, noch ten aenzien van zijne *ſchenkelen* en uitwendige handelingen? — (10). Het gezegde laet zich op de Brandoffers van het kleine vee gemakkelyk toepasſen; alleenlyk merken wy nog omtrent de vogelen aen, dat de *krop en de veders moesten weggedaen worden* vs, 16. zou dit ook hebben afgebeeld, dat de Heer JESUS, in eene arme en verachte gedaente, op de aerde verkeeren zoude? althans de *krop* kan zeer gevoeglyk als een zinneprent van overdaed worden aengemerkt, en de *veders* kunnen de uiterlyke pracht niet onaertig aftekenen. —

IV. Er werden verſcheiden ſoorten van dieren, van meerder en minder waerde, tot Brandöfferen aengenomen, opdat, gelijk wy reeds in het voorbygaen hebben aengemerkt, de armen zoo wel als de rijken gelegenheid zouden hebben, om den Heer te vereeren, en hun geloof in het zoenöffer van den beloofden Borg te vertoonen; en hun te verzekeren, dat zy, met hunne jonge duiven en tortelduiven, Gode zoo aengenaem waren, wanneer zy in het geloof offerden, als de rijken met de kostbaerſte runderen.

V. Eindelyk behelsde de bepaling der byzonderheden van het Brandöffer vele zedelyke leeringen, zoo voor de Israëliten, als ook voor ons Christenen. — Wy zullen ſlechts eenige ſtalen ten voorbeelde opgeven. — Wilde de HEER alleen runderen, ſchapen, geiten, duiven en torteldulven; het diende ter aenprijzing van arbeidzaemheid! geduld, zachtmoedigheid, oprechtheid, kuischheid, en an-

dere deugden, van welke deze dieren eigenaertige zinneprenten zijn. — Moesten de dieren volkomen zijn, het herinnerde den Israëlleren, het leert ook ons, dat alle onze Godsdienstige verrichtingen met eene zuivere en welmeenende oprechtheid moeten gepaerd gaen. — De huid werd van het offerdier afgetrokken, tot een leerbeeld, dat God, geenen uitwendigen schijn, maer de inwendige gevoelens van het hart, in den Godsdienst vordere. Het wechdoen van den krop en de vederen der vogelen veroordeelt de overdaed, de pracht, en de grootsheid des levens. — Konden de armen met duiven of tortelduiven volstaen, het leert ons, dat 'er by God geene aenneming des persoons zy; dat ieder zich, in het geven van aelmoessen, nae zijn vermogen regelen moete, en dat het penningsken, van eene arme maer welmeenende weduw, by God van meerder waerde zy, dan het talentpond van eenen rijken dwaes, die verdienstelykheid zoekt in zijne werken.

Wy hebben ons over het Brandöffer wat uitvoeriger uitgelaten, omdat het de eerste soort van offerande is, welke wy in dit Boek ontmoeten, en uit deze onze aenmerkingen hier over, ook de volgende, grootendeels, verklaerd worden: Een verstandige zal het op de overige soorten van offeranden weten toetepassen. Om hem daerin nog nader te hulp te komen, zullen wy, by gelegenheid van Kap. 3., soortgelijk eene proeve omtrent de DANKÖFFEREN geven.

HET II. KAPITTEL.

Wetten omtrent de SPIJSÖFFEREN.

Tot nader verstand van deeze Wetten, zal het noodig zijn, dat wy vooraf het volgende aenmerken. — Het Hebreeuwsche woord, het welk hier door *Spijsöffer* vertaeld wordt, beteekent eigenlyk eene *toebrenging*, trouwens daerdoor werd

werd het een en ander aen den Heere toegebracht. Het was zoo wel eene gaef, als het Brandöffer, maer van geringer soort. — De *Minchues* of Spijsöffers waren tweederlei, zulke die byvoegsels waren van andere offeranden, of zulke, welke afzonderlyk en op zich zelve geofferd werden. By het dagelyksch morgen- en- avondöffer, moest een spijsöffer geofferd worden, en het eerste zou, zonder het laetste, niet volkomen geweest zijn, Exod. 29: 38, 39. ook moest het spijsöffer mede, by nog andere offeranden gevoegd worden, Num. 15: 4, 7, 10. In dit Kapittel worden zulke spijsöffers bedoeld, welke afzonderlyk en vrijwillig gebracht werden, nae de vrye verkiezing van menschen, die daerdoor hunne dankbaerheid aen God betuigen wilden, en hem verder om zijnen zegen smeeken. — Voor de eerste soort van spijsöffers was niet alleen de hoedanigheid der zaken vastgesteld, welke men moest toebrengen, maer ook was de maet daervan bepaeld. Tot de hier bedoelde vrywillige spijsöffers, kon elk zoo veel brengen, als hem goeddacht. — Men kon daertoe verscheiden soorten van eetbare waren nemen, of rauw meel vs. 1-3, of een gebak van den oven vs. 4. of meel in de panne gezoden vs. 5, 16. of meel in den ketel gekookt vs. 7-10, of het kon ook koorn zijn van de eerste vruchten vs. 14-16. By al wat van meel gemaekt werd, moest noch zuurdeeg noch honig komen, maer vooral moest 'er, gelijk by alle andere offeranden, zout worden bygevoegd vs.

Na deze voorafgaende aenmerkingen, zullen wy de woorden van den Wetgever zelven, by wys van uitbreiding, een weinig nader ophelderen.

11-13.

1. ALs nu eene ziele, dat is eenig mensch uit uw volk, (zoo ging de HEER voort tot Mose te spreken;) wanneer iemand der Israëliten eene offerhande (*a*) van spijs-offer den HEERE sal offeren, sijne offerhande

(*a*) Lev. 6: 14. ende 9: 17. Num. 15: 4.

ſal meelbloeme, fijn gezift meel zijn, het welk zorgvuldig van alle zemelen gereinigd is. Ende zo hy het meel rauw offert, zo ſal hy olie daer op gieten, ende wieroock daer op leggen.

2. Ende hy ſal dat op eenen ſchotel brengen tot de ſonen Aarons, of de Prieſteren in der tijd, welcker [*een*], wiens beurt het is den altaer te bedienen, daer van ſijne hant vol grijpen ſal, (de Joodſche Meesters bepalen het tot zooveel, als hy tusſchen twee vingeren houden konde) uyt deſſelven meelbloeme, ende uyt deſſelven olie, met alle deſſelven wieroock: want de ganſche gift van den wierook moest geheel op den altaer verbrand worden, ende de Prieſter (*b*) ſal deſſelven gedenck-offer aenſteken op den altaer, 't is een vyer-offer [*ten*] lieflicken reucke den HEERE.

Het ſpijsöffer draegt hier den naem van een *gedenköffer*, omdat het den offeraer herinnerde, dat alles, het welk hy aenbracht, ja alles, het welk hy bezat, Gode toekwam, aen wiens zegen hy het zelve te danken had, en omdat het Gode, by manier van ſpreken, deed gedenken aen zijn verbond, en aen zijne genadige beloften. Over de uitdrukkingen *een vuuröffer*, en *ten lieffelyken reuke den* HEERE, vergelijke men het aengeteekende op Kap. 1: 9, 13, 17.

3. Wat nu overblijft (*c*) van den ſpijs-offer, ſal Aarons ende ſijner ſonen zijn, om het in het Heiligdom te eten: 't is eene heyligheyt der heyligheden van de vyer-offeren des HEEREN.

Heilige dingen waren alle zoodanige overblijfſelen van de offeranden, welke ook de gemeene Israëliten in hunne huizen eten mogten, hiertoe behoorden alle danköfferen van byzondere perſonen, de Paeschlammeren, de tienden enz. maer *een heiligheid der heiligheden* waren zulke overblijfſels van de offeranden, welke door niemand anders dan door de Priesteren, en nergens anders, dan in het Heiligdom, mogten gegeten worden, hiertoe behoorden alle de brand-, zond- en danköffers van de ganſche vergadering, vergel. Kap. 6: 16, 17.

4. Ende

(*b*) Levit. 6: 15. (*c*) Levit. 10: 12.

4. Ende als gy offeren ſult eene offerhande van ſpijs-offer, een geback des ovens; (ter bereiding van dit gebak, werdt 'er, in den Tempel, een oven gemaekt, in het voorhof 1 Chron. 23: 28, 29, en zeer waerſchijnlyk was 'er ſoortgelijk een oven in den Tabernakel,) het ſullen zijn ongeſuerde koecken, van meelbloeme met olie gemengt, ende ongeſuerde vladen met olie beſtreken. Wanneer het dikke koeken zijn, moeten zy met olie beſlagen, maer zo het dunne koeken zijn, moeten zy met olie beſtreeken worden, voor dat zy in den oven gezet worden.

5. Ende indien uwe offerhande ſpijs-offer is in de panne [*gekoockt*], of op een plaet hard gebakken; ſy ſal zijn van ongeſuerde meelbloeme met olie gemengt.

6. Breecktſe in ſtucken, ende giet van nieuws olie daer op: 't is een ſpijs-offer.

7. Ende ſo uwe offerhande een gekookt ſpijs-offer des ketels is: 't ſal van meelbloeme met olie gemaeckt worden, of het deeg zal in olie gekookt worden, het zullen oliekoeken zijn.

8. Dan ſult gy dat ſpijs-offer, het welcke daer van, op een der voorheen genoemde wyzen, ſal gemaeckt en toebereid worden, den HEERE toebrengen door het zelve aen zijnen dienaer den Priester te overhandigen, om het Gode op de betamelyke wys te offeren, ende men ſal 't ten dien einde tot den Prieſter doen naederen, die dat tot den altaer dragen ſal.

9. Ende de Prieſter ſal van dat ſpijs-offer, deſſelven gedenck-offer opnemen, ende op den altaer aenſteken: 't is een vyer-offer [*ten*] lieflicken reucke den HEERE. vergel. Kap. 1: 9.

10. Ende wat overblijft van het ſpijs-offer, ſal Aarons ende ſijner ſonen zijn: 't is eene heyligheyt der heyligheden van de vyer-offeren des HEEREN. vergel. vs. 3.

11. Geen ſpijs-offer, dat gy den HEERE ſult offeren, ſal met deeſſem gemaeckt worden: want van geenen ſuerdeeſſem, ende van geenen honich

en ſult gylieden den HEERE vyer-offer aenſteken.

De woorden, *dat gy den* HEERE *zult offeren*, zijn hier van eenen byzonderen nadruk, en beteekenen, *dat gy op des* HEEREN *altaer brengen zult.* Te weten, 'er werd zuurdeeg gedaen by het brood der dankörferen Kap. 7: 13, als mede by de twee beweegbrooden op het Pinxterfeest: want deze vielen den Priesteren geheel ten deele. Maer by zoodanige offeranden, welke, gelijk de ſpijsöffers, op den altaer kwamen, mogt geen *zuurdeeg* gedaen worden. Misſchien om Israël geduurig de verlosſing uit Egypten te herinneren, by welke gelegenheid de haest hen noodzaekte, om de deegklompen ongezuurd te laten. Maer voornamenlyk verbeeldde dit, hoe de Heer JESUS, als het tegenbeeld der ſpijsöfferen, niet met zuurdeesſem van opgeblazen trotsheid zoude bezoeteld wezen. — De HONICH werdt mede by de ſpijsöfferen verboden, omdat dezelve ook die uitwerking heeft, dat zy, even als de zuurdeesſem het deeg doet zwellen.

12. Maer wat de offerhande der eerſtelingen van den garsten en- tarwen-oogst vergel Kap. 23: 10, 17 aengaet, die ſult gy den HEERE met zuurdeeg of honich offeren, vermids zy niet op den altaer komen, maer voor het aengezicht des Heeren bewogen zijnde, den Priesteren ten deel vallen, maer op den altaer en ſullen ſy niet komen, ten lieflicken reucke, daer toe zal men niets nemen, het welk met zuurdeeg of honich gemengd is.

13. Ende alle offerhande uwes ſpijs-offers ſult gy met ſout ſouten, ende het ſout des verbonts uwes Godts van uw ſpijs-offer niet laten afblijven: (*d*) met alle uwe offerhande ſult gy ſout offeren, niet alleen by de ſpijsöfferen, maer ook by alle andere offeranden hoe ook genaamd, vergel. Ezech. 43: 24.

De redenen, waerom 'er by alle offeranden ZOUT moest gevoegd worden, waren de volgende (1). om de duurzaemheid en beſtendigheid van Gods verbond aentetoonen: want deze dingen worden door zout aengeweezen, vergel. Num. 18: 19. (2). voor-

(*d*) Marc. 9: 49.

2. voornamelyk met betrekking tot den Messias, om de altoosduurende kracht en algenoegzaemheid van zijne volmaekte offerande aen te toonen. — Dit zout wordt genaemd *het zout van Gods verbond*, niet alleen, gelijk wy gezegd hebben, omdat het de bestendigheid van Gods Verbond aenduidde, maer voornamelyk, omdat de offeranden Gods maeltijden waren, en zy, die 'er van aten, aengemerkt werden, als zijne gasten. Het zout derhalven, het welk op alle offeranden gesprengd werd, was *het zout des Verbonds:* want gelijk de menschen gewoon waren, tot een teeken van onderlinge liefde en vriendschap, met elkander te eten en te drinken, op welke maeltijden geen zout ontbreken mogt, zoo wilde God ook met zijn volk, als het ware, plechtige maeltijden houden, om hun te verzekeren, dat zy met hem in het Verbond stonden en in zijne vriendschap deelden.

14. Ende so gy den HEERE een vrijwillig spijs-offer der eerster vruchten offert, welke offerande geheel onderscheiden is van die der eerstelingen vs. 12 genoemd, sult gy offeren het spijs-offer uwer eerster vruchten van groene aren by het vyer gedorret, waertoe men zich bediende, van eene panne, die aen alle zijden met gaten was, waerdoor het vuur aen alle kanten kon doordringen, dat is, (liever *of*) het kleyn gebroken graen van volle groene aren, nadat de airen op de gezegde wys gedorret zijn, zult gy dezelve in een mortier stooten of malen, en alzoo ongezift offeren.

15. Ende gy sult olie daer op doen, ende wieroock daer op leggen: 't is een spijs-offer. vergeleeken vs. 4.

16. So sal de Priester desselven gedenck-offer aensteken, van sijn kleyn gebroken graen, ende van sijn olie, met al den wieroock: het is een vyer-offer den HEERE. vergel. vs. 2 en 9.

Omtrent de geheimzinnige beteekenis van het spijsöffer, merken wy slegts in het algemeen aen, dat het zelve zeer gevoeglyk als een voorbeeld van 's Heilands dadelyke gehoorzaemheid kan worden aengemerkt. Het spijsöffer toch wordt in de Heilige Schrift zeer gemeenzaem toegepast op de daden van gehoorzaemheid en liefde; als by voorbeeld Jes. 66: 29.

Phil. 4: 8. Hebr. 13: 15, 16. Voeg 'er by, dat Paulus de tweederlei zoort van offeranden, Προσφορα, *spijsöffer*, en Θυσια, *slagtöffer*, onderscheidenlyk op Christus en zijne tweederlei gehoorzaemheid heeft toegepast Eph. 5: 2. — Moest het slagtöffer altoos met het spijsöffer gepaerd gaen, het teekent ons, hoe de lijdende gehoorzaemheid van den Middelaer niet genoegzaem zoude geweest zijn, ten zy 'er de dadelyke ware bygekomen. In de verdere byzonderheden zullen wy ons, om niet te wijdloopig te worden, niet kunnen inlaten.

HET III. KAPITTEL.

Voorschrift der DANKÖFFERS.

WY merken vooraf op, dat het woord שְׁלָמִים *Danköffer*, afstamt van een wortel-woord, dat eigenlyk *oprollen*, en vervolgens iets *afdoen*, *voltooijen*, beteekent; het wordt daerom inzonderheid tot de beteekenis van *Vrede* overgebracht, om dat daer mede de verschillen als 't ware opgerold en afgedaen worden, en wijl de *vrede* doorgaends voordeelig is, van daer wordt het gewoonlyk van allerlei *heil* en *zegen* gebezigd. Men zou derhalven niet onvoegzaem dit woord hier door *Heil-offer* kunnen vertolken, dat is, een offer, dat ter oorzake van eenig *Heil*, 't zy reeds ontvangen, 't zy nog te hoopen en te verkrijgen, geofferd wordt. In het 7de Kapittel wordt het bepaeld tot twee gevallen, en in opzicht tot dezelve onderscheiden in een *Lof offer*, 't welk tot erkentenis van ontvangen weldaden, 't zy openbare van wegen 't gansche volk, 't zy in byzondere gevallen, van wegen byzondere personen, den Heere moest worden toegebracht; en in eene *offerande van gelofte*, of *vrywillig offer*, 't welk den Heere vrywillig beloofd of opgebracht werd: en dit was wederom tweezins onderscheiden; zulk een offer geschiedde of *voor* en aleer men zijne begeerte ontvangen had, wanneer het aengemerkt moest worden als een krachtige aendrang zijner begeerte, en betuiging van de vuurigheid zijner smeeking,

waer van men voorbeelden vindt Richt. 20: 26. vergel. Kapittel 21: 4. en 1 Chron. 21: 26. Of het geschiedde *nu de verkrijging* van de begeerde zaek, in welk geval het een betaling was van de vrywillig beloofde en nu verschuldigde dankerkentenis, waerop gezien wordt Ps. 50: 14.

1. Ende indien sijne offerhande een danck-offer is; *indien;* de wet maekt hier nog geen bepaling wanneer, of in welke gevallen, dit geschieden moest; naderhand zullen die gevallen worden opgegeven in welke danköffers gevorderd werden; ook mogten ze, gelijk we zoo even reeds te kennen gaven, vrywillig geschieden, zoo dikwijls iemand daer toe opgewektheid of aenleiding vond; en in die gevallen waren ze aen geen bepaelden tijd verbonden, maer konden dagelyks geschieden, meestal echter stelde men, (vooral zy die ver af woonden) zulke danköffers uit tot het eerstkomende Feest, by 't welk men uit alle oorden opkwam tot de plaetse des Heiligdoms. Wanneer nu iemand, in welk geval en op wat tijd het wezen mogte, een dankoffer brengen wilde, geeft de Wetgever hier eene algemeene inzetting, nae welke men in deszelfs opoffering moest te werk gaen; Indien dan iemands offerande een dankoffer is, so hyse van de runderen offert, 't zy manneken, ofte wijfken, volkomen sal hy die offeren, voor het aengesicht des HEEREN. De Wetgever bepaelt tot deze offeranden drieërlei soorten van dieren, van welke de eerste uit de Runderen, de twee andere uit het kleine vee waren, namelyk, Lammeren en Geiten. Wy zullen in 't vervolg zien, dat in de Dank offeren, op sommige bepaelde tijden, en in zekere byzondere gevallen, een of ander soort dezer dieren bepaeldelyk gevorderd wierd, ja ook, dat 'er somtijds meer dan één soort in een en het zelfde danköffer wierd t' zamengevoegd; dus leest men Kap. 9: 18, by de inwijing van Aaron en zijne Zonen, dat hy een *Os* en een *Ram* ten Dank-offer slagtte voor het volk; doch in de meeste gevallen was dit onbepaeld, en werd overgelaten aen de keuze van den offeraer. De Runderen echter waren de voortreflykste van alle de reine dieren, die daerom hier wederom, gelijk elders, den voorrang hebben; naest aen

deze kwamen de Schapen en Lammeren, daer na volgden de Geiten. De reden waerom God nogthans den offeraer van deze dieren de vrye keuze liet, was ongetwijffeld, deels om dat de weldaden waer over Dank offeren werden aengebracht, van onderscheiden waerde en grootte zijn konden, deels ook, om den min vermogenden hier door te gemoet te komen, gelijk over Kap. I reeds gezegd is: het kon gebeuren, dat iemands hart geneigd was om Gode met dankerkentenis te ontmoeten, maer dat zijn hand geen Rund bereiken kon, God wilde zulke min vermogenden onder Israël niet bedroeven, noch zich hunner geringer gaven onttrekken, zy konden volstaen met een offer van 't kleine vee, 't zy Schaep, 't zy Geite. Maer waerom dan niet nog lager afgedaeld tot het gevogelte? gelijk in de Brand offers, waer in iemand, wiens vermogen niet reikte tot een Rund, Schaep, of Geit, volstaen kon met eene offerande van Tortel- of jonge Duiven, Kap. I: 8. De reden van dit onderscheid is misschien wel eenigzins hier in te vinden, dat de Brand-offers ingericht waren tot openbare erkentenis en uitoefening der *algemeene* Godsdienstige verplichting aen, en afhanglykheid van het Opperwezen, aen 't welk men zijn leven, goed, en alles wat men was en had, verschuldigd is; maer de Dank-offers geschiedden byzonder ter oorzake van eenige byzondere en aenmerkelyke weldaed, welke men van God ontvangen had, of gelovig verwachtte; in zulk een geval nu wordt de offeraer ondersteld, zoo veel van God verrijkt te zijn, of te worden, dat 'er ten minsten een Lam of Geite tot een dankoffer konde overschieten. Doch vooral moet men dit gade slaen, dat de Brand-offers geheel op den altaer moesten verteerd worden, en voor den Heere alleen waren; maer van de Dank-offers was slegts een gedeelte voor den Altaer, een gedeelte voor den Priester, terwijl het overige en wel het grootste deel tot den offeraer zelven wederkeerde: Nu was een paer Tortel- of jonge Duiven zeker niet geschikt, maer veel te gering, om alzoo verdeeld te worden; 'er kon derhalven niet wel iets geringer tot dit soort van offeranden bestemd worden, dan een Lam of Geite.

De wet bepaelt nu voords de vereischte hoedanigheden dezer offerdieren, en geeft een duidelyk voorschrift aengaende der-

zel-

zelver toebereiding en opoffering, eerst van de Runderen, tot vs. 5. vervolgens van de Schapen, vs. 6-11. daerna van de Geiten, vs. 12-16. Welker byzonderheden nogthans meest alle aen elkander gelijk zijn. Aengaende de *Runderen* wordt hier gezegd, dat ze die *voor 't aengezichte des Heeren*, dat is ter plaetse, waer God zijne heerlykheid zichtbaer deed woonen, en wel bepaeldelyk in den Voorhof des Heiligdoms, *volkomen moesten offeren;* dat is niet te zeggen, dat zy 't geheel moesten opofferen gelijk in 't Brand offer, maer dit woord *volkomen* heeft hier zijn opzicht op de hoedanigheid van 't Rund, dat moest volkomen, dit is zonder gebrek en volwasfen zijn, en alzoo geofferd worden; dit trouwens was een vereischte ook in het Brandöffer, en in alle offeranden, gelijk, met de reden van betamelykheid daer van, Kap. 1: 3. reeds is opgemerkt. Doch hier doet zich in 't Danköffer een verschil op van 't Brandöffer, ten aenzien der *kunne;* in de Brand offers moest het dier bepaeldelyk een volkomen *manneken* zijn, maer hier wordt het onverschillig gesteld en ter keuze gelaten, *het zy manneken of wijfken:* Het Brand-offer was zeker het plechtigste en volmaektste, ja als de grondslag van alle de andere offeranden, gelijk onder anderen ook op het einde van dit Kap. nader blijken zal; het offer moest in de Brand offeranden geheel en al verteerd en den Heere opgeofferd worden; het was dan welvoeglyk, dat daertoe het *Manneken*, als het voortreflykste, bepaeldelyk bestemd wierde; doch in het Dank-offer, waer van de Priester en offeraer beide ook hun deel kreegen, en 't welk in zoo verre een minder graed van heiligheid en plechtigheid vertoonde, mogt het geschieden nae welgevallen, het zy *manneken*, het zy *wijfken.*

Na deze bepaling der vereischte hoedanigheden dezer offerdieren, volgt nu een nauwkeurig voorschrift, hoe met dezelve ter opoffering moest gehandeld worden, 't welk zich bepaelt tot vijf byzonderheden, welke deels den Offeraer, deels den Priester betroffen, namelyk (1) de oplegging der handen, (2) de slagting, (3) de bloedsprenging op den altaer, (4) de afzondering van het vet en ingewand, (5) en eindelyk de aensteking van 't zelve op den altaer, tot een Vuur-offer den Heere.

2. Van het eerste beveelt de wet aldus: Ende hy, die een dankoffer brengt, sal sijne handen, na dat hy die gewasschen heeft, of wel zijne rechter-hant op het hooft sijner offerhande leggen tusschen de hoornen, om hier door te kennen te geven, dat hy zich zelven met zijn offer vereenigde, en alzoo zich zelven met en in die offerande aen God opofferde, waer mede vermoedelyk gepaerd ging eene lofspraek en dankzegging aen God voor zijne weldaden. Hier op volgde de tweede verrichting, ende de offeraer salse slachten voor de deure van de Tente der t'samenkomste, vergelijk het geen van 't Brand-offer Kap. 1: 5. gezegd is. De derde plechtigheid was de bloedsprenging, ende de sonen Aarons, en derzelver opvolgers, de Priesteren, in der tijd, sullen het bloet rontom op den altaer sprengen. Dit was een der wezenlykste plechtigheden in de offeranden, van de Jooden daerom genoemd, de *Wortel der offeranden.* Op hoedanige wyze dit geschiedde, en wat daer toe behoorde, is ook reeds Kap. 1: 5. verklaerd.

3. Daerop volgde eene vierde byzonderheid, namelyk de *afzondering* van 't geen voor den Altaer dienen moest; Daer na, zegt de wet, sal hy van dat danck-offer een vyer-offer den HEERE offeren. Het geheele offer-dier was als een dank-offer den Heere toegewijd, offchoon het grootste deel daer van tusschen den Priester en den Offeraer verdeeld werd, als welke hier mede beleeden en geteekend werden van den Heere zelven onthaeld te worden op 't geen Hem was toegewijd en toebehoorde, zoo dat zy als 't ware gespijzigd werden van 's Konings tafel, en verzadigd met de vettigheden van zijn Paleis. Maer van dit Dankoffer moest echter een gedeelte worden afgezonderd voor den Heere, tot een *Vuur-offer*, 't welk op den Altaer moest verteerd worden, dat vuur-offer moest bestaen uit de navolgende deelen, (*a*) het vet dat het ingewant bedeckt, te weten het Darm-net, of net-vlies, 't welk zich over den geheelen buik en al deszelfs ingewanden uitspreidt, ende al het vet dat aen het ingewant is, waer toe inzonderheid behoorde het Darm-scheel of

(*a*) Exod. 29: 13, 22.

of de krans, en voords alles wat hier of daer in de cel achtige vliezen aen de ingewanden mogt gevonden worden.

4. Dan ſal hy, of liever gelijk 'er in 't Hebreeuwsch eenvoudig ſtaet, *Ende* beyde de nieren, ende het vet, dat daer aen is, dat aen de weekdarmen is of liever, *dat aen de zijden of lendenen is* gelijk anderen het vertalen; dat vet namelyk, 't welk de geheele plaets der nieren omzet, zoodanig, dat dezelve daer in als begraven liggen; ende het net over de lever met de nieren, dat ſal hy afnemen. De ontleedkundigen kennen geen *net over de lever;* onze Overzetters hebben vermoedelyk 'er door verſtaen het dunne vliesje of de opperhuid van de lever, maer dit is geen *net*, en 't is ook zoo dun en vastgehecht aen de lever, dat het niet te begrijpen valt, hoe dit 'er kon afgeſcheiden worden, of hier bedoeld kan zijn. Men vertaelt dit beter door *kwabbe*, en verſtaet 'er door die kwabbe van de lever, waerop de galblaes als op een *tafel* rust, gelijk dat deel der lever in de ontleedkunde genoemd wordt, welk gedeelte doorgaends met eenig vet begroeid is, en uit dien hoofde zeer voegzaem, nevens de andere hier gemelde deelen, voor den Altaer beſtemd werd. Alle deze opgenoemde deelen of aenhangſels der Ingewanden moest de offeraer afnemen, of door den Priester doen afnemen, dat is, uit het beest ligten, van 't overige afzonderen, en ten vuur-offer bereiden.

5. De vijfde verrichting, waer mede deze offerande voltooid werd, was de aenſteking van dit alles op den altaer, Ende de ſonen Aarons, en derzelver opvolgers in der tijd, dat is een derzelver, wiens beurt het is die offerande te bedienen, ſullen dat, na dat het alvoorens gezouten was, Kap. 2: 13. aenſteken, dat is in de vlamme werpen (*b*) op den altaer, op het brand-offer, 't welck op het hout ſal zijn, dat op het vyer is: 't is een vyeroffer der lieflicker reucke den HEERE, als waer in God, ziende de dankerkentenis van den offeraer, en de wettigheid der verrichting nae zijn voorſchrift, een welgevallen nam. Door het Brand-offer moet men verſtaen het daeglyksch morgen Brand-offer, 't welk iederen dag des morgens moest worden

(*b*) Exod. 29: 25. Levit. 6: 12.

opgeofferd; dit was de plechtigste en volkomenste offerande, van een zeer verheven aert en uitzicht, welke den grondslag afschetste, op welken alle andere Godsdienst-oeffeningen rusten moesten, zouden ze Gode welgevallig kunnen zijn: Wanneer het Brand-offer was aengestoken, dan moesten de Dank-offers op de gezegde wyze bereid, en de voor den Altaer bestemde deelen op het reeds brandende en byna verteerde Brand-offer gelegd, en alzoo met het zelve vereenigd worden, opdat het te gelijk in en met het zelve verteerd wierde, en alzoo als een lieflyke reuk, dat is als een welgevallig offer, mogt opklimmen voor den Heere.

Maer wat moest 'er nu geschieden met het overige van het beest? waer bleef dan het vleesch? Dit wordt hier niet uitgedrukt, maer men vindt dat in het 7^e^ Kap. Te weten, de Borst, na dat ze tot een Beweegoffer voor 't aengezichte des Heeren bewogen was, viel Aaron en zijnen Zonen, dat is den Priesters in 't gemeen, ten deele; en de rechter schouder, na dat ze ten Hef-offer was opgeheven, was het deel van dien Priester in 't byzonder, die de offerande had bediend: terwijl het overige vleesch door den offeraer werd medegenomen, om van het zelve met zijne vrienden, nabestaenden, of by zich hebbend gezelschap, mids zy rein waren, eene of meer offermaeltijden in die stad of plaets te houden, alwaer de Tabernakel, of naderhand de Tempel, stond; zoo echter, dat dit vleesch uiterlyk voor den derden dag moest opgegeten zijn, of anders, zoo veel 'er overschoot, met vuur verbrand worden, opdat het niet aen verderf of verrotting wierde blootgesteld, waerdoor dat heilige, 't welk Gode toegewijd was, ontëerd en als tot een verfoeisel worden zou, 't geen met de waerdigheid van iets dat Gode geheiligd was, niet overeenkwam, hierom wilde God, ter voorkoming daervan, dat het zou verbrand worden, eer het gevaer liep van te verderven. Zie van dit alles Kap. 7: 15-19. en vs. 28-34.

Op gelijke wyze nu, als dus verre omtrent de runderen beschreeven is, moest 'er ook gehandeld worden met de offerdieren uit het kleine vee, eene enkele byzonderheid

heid nopens de Schapen alleen uitgezonderd, gelijk 'er volgt.

6. Ende indien sijne offerhande van kleyn vee is, den HEERE tot een danck-offer, 't zy manneken, ofte wijfken, volkomen sal hy die offeren.

7. Indien hy een lam tot sijne offerhande offert, so sal hy 't offeren, voor het aengesicht des HEEREN.

8. Ende hy sal sijne hant op het hooft sijner offerhande leggen; ende hy sal die slachten voor de Tente der t'samenkomste: ende de sonen Aarons sullen het bloet daer van sprengen op den altaer rontom.

9. Daer na sal hy van dat danck-offer een vyer-offer den HEERE offeren, sijn vet, den geheelen steert, dien hy dicht aen den ruggraet sal afnemen. Hier ontmoeten we die byzonderheid, welke aen het Dank-offer uit de Schapen alleen eigen was; namelyk, *de Staert*; men verwondert zich welligt, dat zulk een gering deel voor den Altaer bestemd wierd; doch men gedenke, het was de Staert, niet van de Runderen of Geiten, maer van de Lammeren of Schapen; welke vet en smakelyk is, vooral in het Oosten: Geloofwaerdige Reizigers berichten, dat zy aldaer Schapen gezien hebben, die by uitstek zware en vette staerten droegen, staerten die van 30 tot 40 ponden zwaer waren; in Abysſinië, heeft men zelfs Schapen, welken men op een soort van achter aen 't lijf gebonden wagentjes de staerten laet nasleepen, opdat ze, wegens de zwaerte en het sleepen langs den grond, niet splijten of afschaven mogen. Die staerten bestaen uit een mergachtig vet, of eene zelfstandigheid die tusschen vet en merg in is, en by de Oosterlingen voor eene lekkernye gehouden wordt, welke men als boter tot brood, of onder het magerder vleesch eet: het is echter een machtige spijze, en, gelijk de meeste edele lekkernyen, meer voor den smaek dan wel voor de gezondheid dienstig. Zeer gevoegzaem wordt derhalven de staert der Schapen of

Lammeren met de overige hier geëischte deelen t'zaemgevoegd, en als het edelste van het dier voor 's Heeren altaer gevorderd; ende het vet, bedeckende het ingewant, ende al het vet, dat aen het ingewant is.

10. Oock beyde de nieren, ende het vet, dat daer aen is, dat aen de weeckdarmen, of lendenen, is: ende het net over de lever, met de nieren, dat sal hy afnemen.

11. Ende de Priester sal dat aensteken op den altaer: 't is eene (c) spijse, in 't Hebr: *brood* des vyer-offers den HEERE, dat is, de *stof* of *voedsel* des vuurs, zoo genoemd, omdat dit gedeelte op den altaer, even als de Brand-offers, door het vuur geheel verteerd werd.

12. Indien nu sijne offerhande eene geyte is; onder de Geite, (dat is het wijfken) moet waerschijnelyk hier ook de *Ram* of *Bok* (dat is het manneken) begreepen worden bedoeld te zijn; hoewel 't schijnt, dat, althans in de gewoone Dank-offers van byzondere personen, van dat soort van vee meest *de geiten* gebruikt wierden, 't geen vermoedelyk de reden is, dat hier de geit alleen genoemd wordt: *Indien dan zijne offerande eene geite is*, so sal hy die offeren, voor het aengesicht des HEEREN.

13. Ende hy sal sijne hant op haer hooft leggen, ende hy salse slachten voor de Tente der t'samenkomste: ende de sonen Aarons sullen haer bloet sprengen op den altaer, rontom.

14. Dan sal hy daer van sijne offerhande offeren, een vyer-offer den HEERE; het vet bedeckende het ingewant: ende al het vet, dat aen het ingewant is:

15. Mitsgaders beyde de nieren, ende het vet, dat daer aen is, dat aen de weeckdarmen, of zijden, is; ende het net over de lever, met de nieren, dat sal hy afnemen.

16. En-

(c) Levit. 21: 6, 8, 17, 21. 22. ende 22: 25. Ezech. 44: 7. Mal. 1: 12.

16. Ende de Priester sal die aensteken op den altaer: 't is eene spijse, in 't Hebr: *brood*, dat is voedsel des vyer-offers tot eene lieflicke reuke: Alle vet sal des HEEREN zijn. Hier over rijzen twee vragen: (1) of hier *alle* vet verboden wordt? (2) of hier het vet *van alle* slagtbeesten verboden wordt. (1) De eerste vraeg is ligt te beantwoorden: ongetwijffeld wordt hier gemeend alleen dat vet, waervan in 't voorige gesproken is, dat vet, 't welk God voor zijnen altaer bestemd had; hier van alleen moesten zy zich onthouden, maer het vet, waermede het vleesch doorwassen is, gelijk ook den vetrok die het zelve van buiten omkleedt, (de Borst alleen uitgezonderd, Kap. 7: 30,) mogten zy ongetwijffeld zoo wel tot hunne spijze gebruiken, als de boter, vergel. Neh. 8: 11. —— (2) Maer de tweede vraeg is meer bedenking onderworpen, namelyk, of dit verbod zich ook uitstrekte tot dat vet van die beesten, welke zy tot hun eigen gebruik slagtten? Van het *bloed* (waervan in 't onmiddelyk volgende vs.) is het zeker en ontwijffelbaer, geenerlei bloed, van wat dier het ook wezen mogt, was geoorlofd te eten, maer op straf van uitroejing verboden; 't welk misschien onder anderen ten oogmerke had, eerbied voor de slagtöfferen en hooge gedagten aengaende dat bloed der verzoening inteboezemen, 't welk schaduwachtig daer door werd afgebeeld, waervan nader Kap. 17. Uit hoofde nu van de t'zamenvoeging in 't volgende vs. *geen vet noch bloed zult gy eten*, is het zeer waerschijnlyk, dat het verbod van 't uitgezonderde vet zich zoo wijdt uitstrekt als dat van het bloed. Deze algemeene onthouding van al zulk vet als voor den Altaer gebruikt werd, moest eerbiedshalve geschieden, aengezien God, hun Koning, deze dingen als 't ware tot zijne koninglyke gerechten bestemd hebbende, die eer voor zich alleen wilde behouden, zonder dat iemand vermogt zich daer in aen hem gelijk te stellen, door van die dingen te eten; even gelijk ook om soortgelijke reden het Reukwerk en de heilige Zalfolie niet mogt nagemaekt, en tot algemeen gebruik genomen worden. Vraegt men, wat moest 'er dan gedaen worden met dat vet van

die dieren, welke zy tot eigen gebruik ſlagtten? Wat wil dat zeggen, *alle vet zal des Heeren zijn?* Een Iſraëlijt, vooral wanneer hy verre afwoonde, kon immers niet telkens als hy een os, geit, of ſchaep ſlagtte, het vet tot den Tabernakel, en naderhand den Tempel, brengen of overzenden? Doch dit behoefde ook niet; hy kon het (gelijk ongetwijffeld geſchiedde) verbranden, zoo als ook geſchieden moest met het vleesch der Dank-offeren, 't welk tot den derden dag was overgebleeven, als ook met het overſchot der Paesch-lammeren. Men houde hier by in 't oog, 't geen we op vs. 9 in 't voorby gaen van den ſtaert der ſchapen opmerkten, dat al dit ſoort van vet, ſchoon 't het edelſte was, nogthans meer ſmakelyk dan gezond was, waer uit men te gelijk de wijsheid en goedheid des Wetgevers onder deze inſtelling kan opmerken. — Tot deze verklaring, om het verbod aengaende het hier bedoelde vet, zoo algemeen optevatten, wordt men te meer geleid door den nadruk, waer mede dit wordt voorgeſteld in het volgende vs.

17. [*Dit*] zy eene eeuwige inſettinge, die zoo lang duuren moet als uw Burgerſtaet beſtaen zal, voor uwe geſlachten, in alle uwe wooningen, niet alleen hier in mijn huis, ten opzichte der offerdieren die gy aldaer ſlachten zult, maer ook in uwe byzondere wooningen in uwe eigen huizen, ten opzichte van alle vee dat gy in dezelve ſlagten en eten zult: Geen vet, nochte (*d*) geen bloet en ſult gy eten. Men merke over dit gebod nog op, dat het hier ter plaetze geenszins ontijdig, maer recht te paſſe inkomt; want by de Brand offers kwam dit zoo zeer niet te pas, om dat die geheel en al voor den Heere waren, om op zijnen altaer verteerd te worden; nog veel minder by het ſpijsoffer; maer hier, by het Dankoffer, waervan de offeraer een goed deel kreeg, om 'er een vrolyk offermael met de zijnen van te houden, was deze herinnering van belang, wel toetezien, dat zy het verbodene niet aten.

Na

(*d*) Gen. 9: 4. Lev. 7: 26. ende 17: 10, 14.

Na deze verklaring der Dankoffers, zal 't niet ondienstig zijn, dat wy, byzonder by deze zonderling leerzame plechtigheid, met opzet een weinig stil staen, om in het geheimzinnig oogmerk dezer Instellingen in te dringen.

Wat mag dan het oogmerk geweest zijn van deze Instelling? Voorzeker niet, om in deze uiterlyke plechtigheid te berusten; zulk een louter stoflijke dienst kon op zich zelve het Geestlyk Opperwezen niet behagen: De verklaringen van God zelven, de berispingen der Propheten, de betuigingen der Heiligen toonen duidelyk, dat 'er een verhevener en edeler uitzicht in opgesloten lag. Maer welk was dan de bedoeling en het uitzicht dezer dingen? Om in de bepaling daervan niet willekeurig, maer op vaste gronden te werk te gaen, zullen we de drie volgende stellingen, die als ontegenzeglyke grond-waerheden zich overtuigend voordoen, en van elk ligtelyk zullen toegestemd worden, ten grondslage leggen.

1. De plechtigheden, welke God hier aen Israël voorschreef, moeten *werken van Godsdienst* geweest zijn, dat is, verrichtingen, in welke het wezenlijke van ware en betamelyke Godsdienstoeffening voor de menschen *van dien tijd* moet opgesloten geweest zijn. Het kunnen derhalven geen bloote afteekeningen en schaduwen geweest zijn van toekomende dingen, geen louter voorbeeldige prenten van eenen toekomenden geestlyken Godsdienst der later tijden; het moet ook een dadelyke Godsdienstoeffening geweest zijn voor de genen die toen leefden en deze plechtigheden verrichteden, ingericht nae de gelegenheid van dien tijd; plechtigheden, waer in God de Israëliten door uitwendige beeldtenissen tot inwendige en geestlyke zaken wilde opleiden. En hier in moet men doorgaends wel het eerste en naeste oogmerk van alle de byzonderheden zoeken.

2. Dan, voor zoo verre de gansche Huishouding Gods

met dit volk een verder uitzicht had op het toekomende, byzonder op Mesfias, in zijne hoedanigheden en heil-verdienften, in zoo verre hebben alle de hoofddeelen dezer plechtigheden, en verfcheiden byzonderheden van dezelve, ongetwijffeld een verder en *voorbeeldig uitzicht* gehad op Hem die te komen ftond, en de ware verzoening door een beter offerande zou aenbrengen.

3. Waerby wy nog, ten derden, dit moeten opmerken: dat, voor zoo verre de inwendige of Geestlyke Godsdienst, in zijn wezen altoos dezelfde is, en zoo onveranderlyk moet zijn als Gods Geestlyke Natuur is, waeruit dezelve voortvloeit, of waerop dezelve betrekking heeft; in zoo verre ook de Gelovigen des O. T. met recht als *voorbeelden ter navolging* voor de Gelovigen des N. T. hebben kunnen verftrekken, en moeten aengemerkt worden, zoodanig, dat deze hunne uitwendige en zinbeeldige plechtigheden ook voor ons verftrekken tot aengename onderwijzingen in, en opwekking tot die zelfde geestlyke plichten, waertoe zy den Gelovigen van dien tijd gediend hebben.

Pasfen we nu deze drie grondftellingen toe op de hier ingeftelde en van ons verklaerde plechtigheid der Dank-offers, dan komt

1. Volgens de eerfte ftelling, in aenmerking, wat wezenlyke Godsdienstplichten en geestlyke werkzaemheden God met dezelve zijn volk wilde inboezemen, en ook dadelyk door de Gelovigen van dien tijd daeronder uitgeoeffend zijn. Befchouwen we het Dank offer en deszelfs byzonderheden in dat licht, dan leerde het hun vele dingen. —— In 't gemeen, ftrekte het Dank-offer op zich zelve, om hun de betamelykheid inteboezemen, om God over al het goede, waermede zy van tijd tot tijd begunstigd werden, in erkentenis te houden, en Hem als den oorfprong alles goeds te verheerlyken. —— In 't byzonder: —— Mogten de Dankoffers genomen worden, niet alleen uit de Runderen, maer ook uit de Schapen, en,

als 't vermogen nog zoo verre niet reikte, zelfs uit de Geiten; het boezemde hun in een gevoel van de goedertiernheid der Opper-majesteit, die de geringer gaven, zoo ze slegts uit een dankbaer hart voortkwamen, en nae zijne instelling werden ingericht, niet versmaden wilde. —— Moest nogthans het vet (het edelste deel van 't beest), en ook de nieren (het allerinwendigste, oudtijds gehouden voor den zetel der begeerlykheden) den Heere geofferd worden; het toonde hun aen, hoe ieder echter het beste van 't geen hy had, het dierbaerste, ja het innigste zijner genegenheden den Heere moest toewljen. —— Moest de Offeraer de hand leggen op het hoofd van zijn Offerdier; het leerde, hoe niet dat Offerdier op zich zelve den Heere geviel, noch in dat bloote Offer moest berust worden, maer hoe hy zich zelven daer mede vereenigende, en zich door dat Offerdier als latende vervangen, even daerdoor ook zich zelven met en in zijne gave moest achten Gode toegewijd en ten Dankoffer overgegeven te zijn, om dankbaer en welbehaeglyk voor Hem te verkeeren. —— Kreeg, eindelyk, de Offeraer een voornaem deel zijner offerande te rug, om daervan te eten, en vrolyk te zijn; het schetste niet alleen, hoe de ware dankbaerheid zich zelve loont, en in den boezem van eenen Godvruchtigen met zegen wederkeert; maer ook hoe zulk een, die zich zelven zoodanig aen God opofferde, als hier in de offerande van dat beest werd afgebeeld, inderdaed gemeinschap met God had, in zijne vriendschap, in zijn huis, en als aen zijnen tafel opgenomen werd; want door het eten van de offerande hadden zy gemeinschap met den Altaer, door zulk een Godsdienstig verkeer in 's Heeren Voorhoven werden ze verzadigd met het goede van Gods huis, met het heilige van zijn Paleis.

Dit waren de Geestlyke werkzaemheden, dit was de eigenlyke Godsdienst des harten, welke onder deze plechtigheid werd uitgebeeld en ingeboezemd; geen Israëlijt voldeed aen Gods oogmerk, wanneer deze geestlyke in-

zichten geheel ontbraken, en alles enkel stoflyk afliep, en de Gelovigen onder dat volk hebben ook inderdaed zulk een inzicht daer in gehad, en zulk een bestaen des harten daer onder geoeffend. Tot bewijs van dit beide zie men onder anderen Ps. 27: 4- 50- 51- 63- 65: 5 enz.

2. Evenwel, in zoo verre, volgens onze tweede stelling, het hoofdzakelyke van den Offerdienst een voorbeeldig uitzicht had; in zoo ver zal 't niemand vreemd kunnen voorkomen, dat ook hier eenige trekken zich voordoen, welke van zoodanig een voorbeeldig uitzicht zijn, en kennelyk op het tegenbeeld wijzen. En daertoe kan men althans, met genoegzame overtuiging en vry algemeene toestemming, brengen deze twee byzonderheden, de *Sprenging van het bloed* op den Altaer, en de *vereeniging van het Vuur Offer* des dankoffers met het brandoffer. — Het eerste leerde dat niemand in zijn persoon of gaven den Heere aengenaem kon zijn, zonder tusschenkomende verzoening, welke zonder bloedstorting niet geschieden kon; hierom moest het bloed van 't Offerdier alvoorens gesprengd worden aen den Altaer, eer de bestemde deelen Gode ten Vuuroffer konden aengeboden worden: Dit wees derhalven op Messias en zijn waerachtig zoenbloed, waer door alleen zy en ook wy Gode kunnen geheiligd worden. — Het andere wees op die eene en volmaekte offerande, welke in het Brandöffer werd afgeschetst, en leerde hoe alle onze Danköffers en de daeronder begreepen werken van Godvrucht met die volmaekte offerande moeten vereenigd worden, en wel zoodanig, dat die volmaekte offerande de grond zy, waerop onze heilige dingen moeten rusten of nedergelegd worden, en van waer ze alleen kunnen opklimmen Gode tot een welriekenden reuk. — Of 'er meer soortgelijke voorbeeldige uitzichten onder die byzonderheden van het Dankoffer liggen opgesloten, kunnen we niet zeker bepalen. Elk heeft hier vryheid om verder voorttedenken.

3. Alleen schiet nu nog over een korte aenwijzing van het voorbeeldige, 't welk hierin lag opgesloten voor de Gelovigen van 't N. T. ter navolging: En dit is uit de uit-

uitbreiding onzer eerste stelling optemaken. —— Het leert ons de betamelykheid van Danköffers Gode optedragen: deze zijn tog niet afgeschaft, dan alleen voor zoo veel haer uiterlyke plechtigheid en schaduwachtige vertooning aengaet; de offeranden der barmhartigheid, in welke God lust heeft, zijn gebleeven, men heeft ook nog gelegenheid, op meer dan eene wyze, den Heere te vereeren van ons goed en van de eerstelingen onzer inkomsten. En, terwijl deze instelling zulken moet beschamen, die of nooit den Heere een danköffer uit hunne tijdlyke bezittingen toewijen, of 't wel toewijen door geloften, maer uitstellen met betalen, of in 't betalen zeer karig zijn, zoo dat men, daer men een Rund kon, ja behoorde te brengen, het op zijn best met een Schaep of Geit laet aflopen; zo moet, aen den anderen kant, deze instelling zulken, die hun hart wel bewogen vinden, om den God hunner goedertierenheid te loven, te danken, te dienen, maer die teffens geringe vermogens hebben, zeer aenmoedigen, om, zo men geen Rund kan vinden, dan een Lam te brengen, of zo ook dit ontbreekt, een Geite; dat is, om hem dankbaerheid te betoonen nae vermogen. —— Maer inzonderheid kunnen de Gelovigen des N. T., in deze plechtigheden, den Ouden Gelovigen, als Voorbeelden, de *wyze* afzien, en van hun leeren *hoe* men zijne danköfferen in den geest moet opbrengen: Het volgende althans is duidelyk uit deze zinbeeldige Godsdienst ook voor de Christenen te leeren. —— Men brenge Gode wel ten danköffer elk nae 't vermogen zijner hand; doch zie teffens toe, dat men, als men offert, Hem het vet en de nieren vooral toewijde; het beste en het innigste moet voor den Heere zijn, de innerlyke genegenheden moeten Hem zijn toegeheiligd. —— Brengt of doet men iets ten dienste des Heiligdoms, men legge, in navolging van den voorbeeldigen Godsdienst, met den offeraer zijne hand op zijn offer, men beruste niet in het stoflyke werk, maer vereenige zich zelven, zijn hart, daer mede, en offere altoos met en in de gaven en dankzeggingen zich zelven

den Heere op. —— Boven alles, men legge alle zijne Dankóffers neder op het Brandóffer van Christus gerechtigheid, die met ééne offerande in eeuwigheid volmaekt heeft de perfonen en zaken die Gode geheiligd worden. —— Eindelyk men geve acht, of men ook van zijn offer niet te eten krijge; men geniete vroolyk en dankbaer de bewijzen van Gods genade, gunst en liefde, en bemoedige zich met die verwagting, van eens, in 't binnenfte Heiligdom ingeleid, met Abraham, Ifaac, en Jacob, te zullen aenzitten in 't Koningrijke Gods.

Het zal, vertrouwen we, den Lezer niet ongevallig zijn, dat we hem een weinig uitvoeriger deze dingen hebben uitgelegd; ons oogmerk is echter niet alles wat tot den fchaduwachtigen Godsdienst in 't gemeen, en de Offerdienften in 't byzonder behoort, op gelijke wyze uittehalen, en het ganfche t'zamenftel der voorbeeldige Godgeleerdheid in dit Werk intevlechten, dit zou met ons beftek niet overeenkomen; alleen wilden wy in eene en andere proeve den Lezer eene handleiding geven, waer langs het hem gemaklyk mogte zijn zelve voorttedenken, en hier toe oordeelden wy ook dit voorbeeld der Dankóffers inzonderheid gefchikt, als behelzende zulke byzonderheden, welke over meest alle de overige offeranden een genoegzaem licht verfpreiden, en veelal, met eenige ligt in 't oog vallende veranderingen, op de overigen toepasfelyk zijn.

HET

HET IV. KAPITTEL.

Wetten omtrent de ZOND-OFFEREN. *Eerst wordt de gelegenheid opgegeven, by welke men zoodanige offeranden moest aenbrengen vs.* 1, 2. *en dan de verschillende soorten aengeweezen nae gelang der onderscheiden personen, voor welke dezelve geofferd werden vs.* 3-35.

1. VOorder sprack de HEERE tot Mose. Het is zeker, dat God deze wetten, even als de voorige, met eene hoorbare stem, uit den Tabernakel gesproken hebbe, seggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Israëls, seggende: Als eene ziele, eenig persoon, wie hy ook wezen moge, eene meer dan gemeene zonde sal gesondigt hebben; want voor de dagelyksche struikelingen, werdt door het dagelyksch offer, en op den grooten Verzoendag, verzoening gedaen Kap. 16: 30. trouwens indien 'er voor elk eene zonde een zond- of schuld-offer had moeten aengebracht worden, zou 'er eindeloos werk geweest zijn: Het hier bedoelde geval was dit, dat iemand eene zware overtreding begaen had, door afdwalinge van eenige geboden des HEEREN, dat niet en soude gedaen worden, dat iemand, niet willens en wetens, maer dwalende, uit onwetendheid, onbedachtzaemheid, overijling, of door den aendrang van zekere sterke verzoeking, eene zonde van bedrijf begaen, en iets gedaen had, het welk in de Goddelyke wet verboden was, ende [tegens] een van die verbiedende wetten sal gedaen hebben dan zal hy een zond-offer aenbrengen.

De gelegenheid bepaeld hebbende, by welke een zond-offer moest geofferd worden, gaet de Wetgever over, om de verschillende soorten aentewijzen. Zy waren van tweeder-

lei hoofdsoorten I. zulke zond-offers, welke geheel verbrand werden vs. 3-21. en deze waren geschikt (A). of voor den gezalfden Priester vs. 3-12. of (B). voor de geheele Vergadering vs. 13-21. II. zulke, welke alleen ten deele verbrand werden vs. 22-35. en deze waren verordend (A). of voor eenen Overſten vs. 22-26. of (B). voor eenen gemeenen Israëlijt vs. 27-35.

3. Indien de Prieſter, die geſalft is, dat is de Hoogepriester, die, onder alle de Priesteren, de eenigſte was, die, na de eerste inwijding, gezalfd werd, Exod. 29: 7. 30: 30. 40: 15. en Lev. 10: 7. indien deze ſal geſondigt hebben, tot ſchult des volcks; dat is, indien hy iets zal begaen hebben, het welk in de wet verboden is, en daerdoor aen het volk aenleiding gegeven hebben, om zijn kwade voorbeeld na te volgen, of, gelijk anderen het vertalen, *als hy zal gezondigd hebben nae de ſchuld des volks*, als hy eene onbedachtzaemheid zal begaen hebben, welke men wel van eenen gemeenen Israëliet, maer niet van den Hoogepriester, zou verwacht hebben, ſo ſal hy voor ſijne ſonde, die hy geſondigt heeft, offeren eenen varre, een volkomen jongh runt, den HEERE ten ſond-offer.

Voor de zonde van den Hoogepriester, werd geen minder offerande gevorderd, dan voor die van het *ganſche* volk vergel. vs. 14, geen wonder; daer zijne zonde, door de hooge waerdigheid van zijn perſoon, grootelyks verzwaerd werd.

4. Ende hy ſal in eigen perſoon dien varre brengen tot de deure der Tente der t'ſamenkomſte, voor het aengeſicht des HEEREN, om den HEERE het offerdier aentebieden, biddende dat het ter ſchaduwachtige verzoening van zijne onbedachtzaemheid gunstig mogt worden aengenomen, ende hy ſal ſijne handen, of immers zijn rechte hant op het hooft van dien varre leggen, ter verklaring, dat hy zich met het offerdier vereenigde, en dat hy dien zelven dood verdiend had, welken de varre, in zijne plaets, ondergaen zoude, vergel. Kap. 1: 4. ende hy ſal dien varre ſlachten, voor het aengeſicht des HEEREN.

5. Daer

5. Daer ■ ſal die geſalfde Prieſter (*a*) van des varren bloet nemen, in een bekken opvangen, ende hy ſal dat bloed tot binnen in de Tente der t'ſamenkomſte brengen, te weten tot in het Heiligdom, alwaer hy het zeven malen ſprengen moet, voor het aengezicht des Heeren, gelijk in het vervolg zal bevolen worden.

Dit was, met opzicht tot andere offeranden, niet geoorloofd, uitgezonderd in de offeranden voor het *ganſche* volk vs. 16. wederom ten vertooge, hoe hoog de zonde van *eenen* Hoogenpriester genomen wierdt, namelyk niet minder, dan of de ganſche vergadering gezondigd had.

6. Ende de Prieſter ſal ſijnen vinger in dat bloet doppen: ende van dat bloed ſal hy ſevenmael ſprengen, voor het aengeſicht des HEEREN, voor den voorhangh van 't heylige het welk het Heilige, van het Heilige der heiligen, afſcheidt.

7. Oock ſal de Prieſter van dat bloet doen (*b*) op de hoornen des reuck-altaers der welrieckende ſpeceryen, voor het aengeſichte des HEEREN, die in de Tente der t'ſamenkomſte is: dan ſal hy al het bloet des varren uytgieten aen den bodem van den altaer des brand-offers, dewelcke is aen de deure van de Tente der t'ſamenkomſte is vergel. Exod. 40: 6.

Het doen van het bloed aen de hoornen of de hoeken van den reukaltaer, was weder eene byzonderheid, welke ook plaets had by de zond-offers voor het *ganſche* volk vs. 18, om nogmaels de grootheid der overtreding van eenen Hoogepriester aentetoonen: want, in de zond-offers, voor eenen Vorst, en voor gemeene perſonen, werdt het bloed ſlegts aen de hoornen van den brand-offers altaer gedaen, zie vs. 30, 34. —— Inmiddeſs kon deze plechtigheid dienen, om den Priester te herinneren, dat geene gebeden, of andere Godsdienstige verrichtingen Gode kunnen aengenaem zijn, dan voor zoo ver zy, door het bloed des Middelaers, geheiligd zijn.

(*a*) Lev. 16: 14. Num. 19: 4. (*b*) Levit. 9: 9.

8. Voorder, al het vet des varrna des ſond-offers ſal hy daer van opnemen: (*c*) het vet bedeckende het ingewant, ende al het vet, dat aen het ingewant is;

9. Daer toe de twee nieren, ende het vet, dat daer aen is, dat aen de weeckdarmen is, ende het net over de lever, met de nieren, dat ſal hy afnemen;

10. Gelijck als het van den oſſe des danck-offers opgenomen wort: (*d*) ende de Prieſter ſal die aenſteken op den altaer des brand-offers.

Alles het geen vs. 8, 9, 10. bevolen wordt, komt volledig overeen, met het geen omtrent de DANKÖFFEREN verordineerd was: Men vergelijke Kap. 3: 3-5. en het geen wy daerby hebben aengeteekend.

11. Maer de (*e*) huyt van dien varre, ende al ſijn vleeſch, met ſijn hooft, ende met ſijne ſchenckelen, ende ſijn ingewant, ende ſijn miſt;

12. Ende dien geheelen varre (*f*) ſal hy tot buyten het leger uytvoeren, aen eene reyne plaetſe, daer men de aſſche uytſtort, ende ſal hem met vyer op het hout verbranden: by de uytgegoten aſſche ſal hy verbrandt worden.

Op dezelfde wys moest 'er ook gehandeld worden, met den varre des zondöffers voor het *ganſche* volk vergel. vs. 20. Het vertoonde wederom, dat de zonde van den Hoogepriester in dezelfden rang ſtondt met die van de *ganſche* Vergadering, opdat hy daar door van alle zonden afgeſchrikt, en tot alle mogelyke oplettendheid op zijn gedrag zou worden aengeſpoord. — De geheele Varre moest buiten het leger verbrand worden: want hoewel de Priesters van de andere zondöfferen aten, zie Kap. 6: 26, mogt niemand van het overſchot des zondöffers voor den Hoogepriester gebruik maken, omdat niemand van zijn eigen zondöffer eten mogt. In dit geval toch was de Priester zelf de offeraer; het zelfde had ook plaets, in de zond-

(*c*) Lev. 3: 3, 4. (*d*) Lev. 3: 5. (*e*) Exod. 29: 14. Num. 19: 5. (*f*) Lev. 16: 27. Num. 19: 3. Hebr. 13: 11.

zondöfferen voor de gansche Vergadering, van welke de Priesters leden waren. —— Het uitvoeren en het verbranden van den varre buiten het leger, in het welk de Goddelyke Majesteit, op eene byzondere wys, tegenwoordig was, vertoonde de afschuwelykheid der zonden op het levendigst, als mede dat Christus buiten de legerplaets of buiten de Poort, lijden zoude, Hebr. 13: 11, 12. —— Ondertusschen mogt de Hoogepriester zelf den varre niet buiten het leger voeren en verbranden; Hy moest dit door iemand anders laten verrichten, om niet verontreinigd te worden, vergel. Kap. 16: 27, 28.

Tot de zondöfferen voor het gansche volk overgaende, zegt de Goddelyke Wetgever.

13. Indien nu (*g*) de geheele vergaderinge Israëls, het gansche lichaem des volks, afgedwaelt sal zijn, en door onwetendheid of onbedachtzaemheid zal gezondigd hebben, ende de sake voor de oogen der gemeynte verborgen is, maer naderhand, door een nauwkeurig inzien van mijne wet, ontdekt wordt, ende sy yet gedaen sullen hebben [*tegens*] eenige van alle geboden des HEEREN, dat niet en soude gedaen worden, ende zijn schuldigh geworden, zo het gansche volk iets begaen heeft het welk in mijne wet verboden is, door mijne gezegden kwalyk te verstaen, of de inzettingen van menschen nae te volgen; en naderhand met schaemte en berouw ontdekt, dat zy zich voor my hebben schuldig gemaekt.

14. Ende die sonde, die sy daer tegen gesondigt sullen hebben, bekent is geworden: so sal de gemeynte eenen varre, een jongh runt ten sondoffer offeren, het welk, even als dat voor de zonde van den Hoogepriester, volkomen en zonder eenig gebrek wezen moet, ende eenige daertoe gevolmachtigde personen zullen dien varre voor de Tente der t'samenkomste brengen om denzelven, in naem van het gansche volk, den Heere aentebieden.

15. Ende de Oudste der vergaderinge, dat is de Opperhoofden van het volk, sullen hare handen op het

(*g*) Lev. 9: 15. Num. 15: 24. enz.

hooft des varren, voor het aengesicht des HEEREN, leggen, tot dat zelfde einde, als de Hoogepriester, voor zijne personeele zonden, deze plechtigheid verrichten moest, ende hy of *men* sal den varre slachten, voor het aengesicht des HEEREN: dit was het werk van eenige der oudsten, of van zulke personen, welke zy daertoe gebruikten.

16. Daer na sal die gesalfde Hoogepriester, van het bloet des varren, tot binnen in de Tente der t'samenkomste brengen, te weten in het Heilige: want, voor zoo ver de Opperpriester mede een lid was van de Vergadering der Israëliten, moest hy wederom voor zich zelven offeren.

17. Ende de Priester sal sijnen vinger indoppen, [*nemende*] van dat bloet: ende hy sal sevenmael sprengen, voor het aengesicht des HEEREN, voor den voorhangh.

18. Ende van dat bloet sal hy doen op de hoornen des altaers, die voor het aengesicht des HEEREN is, die in de Tente der t'samenkomste is: dan sal hy al het bloet uytgieten, aen den bodem van den altaer des brand-offers, welcke is voor de deure van de Tente der t'samenkomste.

19. Daer toe sal hy al sijn vet van hem opnemen, ende op den altaer aensteken.

20. Ende hy sal desen varre doen, gelijck als hy den varre des sond-offers gedaen heeft; alsoo sal hy hem doen: ende de Priester sal voor hen versoeninge doen, ende het sal hen vergeven werden.

Alles, het welk van vs. 16 tot 20 gezegd wordt, stemt volledig overeen, met het geen, omtrent het zondöffer, voor den Hoogepriester zelven, is voorgeschreeven vs. 5-11, alleenlyk dit uitgezonderd, dat 'er ten slotte des bevels, omtrent de zondöfferen voor het volk, deze aenmerkelyke woorden worden bygevoegd, *de Priester zal voor hun verzoening doen, en het zal hun vergeven worden*, het geen omtrent het zondöffer voor den Hogenpriester, niet gezegd wordt. De reden hier-

hiervan kan deze geweest zijn, om te leeren, dat niemand, al was hy de Hoogepriester zelf, uit hoofde van deze Godsdienstige verrichtingen, verzoening verkrijgen konde, maer dat de grond der vergeving alleen gelegen ware, in de toekomende volmaekte zoenöfferande van den Middelaer. — Of liever kan men deze woorden opvatten, als dezelfde betrekking hebbende tot het zondöffer voor de personeele afdwalingen van den Hoogenpriester.

21. Daer na sal hy of *zal men* dien varre, nadat de Priester 'er die dingen, welke vs. 8, 9 zijn opgenoemd, uitgehaeld en op den Altaer heeft aengestoken, tot buyten den leger uytvoeren, ende sal hem verbranden, gelijck als hy den eersten varre, voor de zonde van den Hoogepriester zelven verbrandt heeft: het is een sond-offer der gemeynte.

22. Als een Overste, een der Opperhoofden en aenzienlyken des volks, sal gesondigt hebben, ende [*tegens*] een van de geboden des HEEREN sijnes Godts, door afdwalinge gedaen sal hebben, het welcke niet en soude gedaen worden, so dat hy schuldigh is:

23. Ofte, dat is *en wanneer* men sijne sonde, die hy daer tegen gesondigt heeft, zonder dat hy het wist, of 'er aen dacht, aen hem sal bekent gemaeckt hebben; so sal hy tot sijn offer brengen, eenen geytenbock, dat is een jong boksken, maer het moet een volkomen manneken zijn, waer aen geen het minste gebrek is.

Een Overste kon met eene offerande van minder waerdye dan de Hoogepriester volstaen, zekerlyk om aentetoonen, dat de zonde van den Hoogepriester, als het Opperhoofd van Israëls Kerkstaet, den allernadeeligsten invloed had op het gedrag van het gansche volk.

24. Ende hy sal sijne hant op het hooft des bocks leggen, vergel. vs. 4. ende sal hem slachten in de plaetse, daer men het brand-offer slacht, voor het aengesicht des HEEREN: het is een sond-offer.

Het zondöffer nu voor eenen Oversten, moest geslagt wor-

den in eene bepaelde plaets van het voorhof, alwaer het dagelyksch Brandöffer geslagt werd, zie Exod. 29: 38. Dit was ook verordend omtrent alle gemeene zondöfferen vergel. Kap. 6: 25. 7: 2. Exod. 29: 29, 33. Maer de twee voorheen gemelde zondöffers, voor eenen Hoogepriester, en voor de gansche Vergadering, moesten voor het aengezicht des Heeren geslagt worden, in het een of ander gedeelte van het Voorhof, zonder nadere bepaling. Trouwens de twee laetsgenoemde zondöffers waren buitengewoon, en daerom had 'er ook nog dit byzondere in plaets, dat het bloed in het Heiligdom gebracht, en het vleesch buiten het leger verbrand werd.

25. Daer na sal de Priester van den bloede des sond-offers met sijnen vinger nemen, door denzelven daerin te dopen, ende [*dat*] bloed op de hoornen niet van den reukaltaer, gelijk in de zondöfferen voor den Hoogepriester en de gansche Vergadering vs. 17 en 18, maer slegts op de hoornen van den altaer des brand-offers doen: dan sal hy sijn bloet, aen den bodem van den altaer des brand-offers uytgieten;

26. Hy sal oock al sijn vet op den altaer aensteken, gelijck het vet des danck-offers zie vs. 8 en 19. als mede Kap. 3: 9. so sal de Priester voor hem voor dien afgedwaelden Oversten versoeninge doen van sijne sonde, ende het sal hem vergeven worden, hy zal van de tijdelyke straffen zijner misdaden verschoond worden, en zo hy door het geloof ziet op de tegenbeeldige offerande van den beloofden Verlosser, eene volledige vergeving van alle zijne zonden erlangen, en in de zalige gunst van den Allerhoogsten God hersteld worden.

Van het vleesch dezer zondöffers wordt hier niet gesproken. Wanneer het voor eenen Hoogepriester, of voor de gansche Vergadering was, moest het verbrand worden vs. 12, 21. Maer het zondöffer voor eenen Overston, stond gelijk met de gemeene zondöffers, waervan het vleesch, als eene Heiligheid der Heiligheden, alleen in het Heiligdom, door de Priesteren moest gegeten worden, mids dat zy rein waren vergel. Kap. 6: 26.

27. (*h*) Ende

27. (*h*) Ende so eenigh mensche van 't volck des lants, een gemeen persoon, het zy Jood of Jodengenoot, door afdwalinge sal gesondigt hebben; dewijle hy yets doet [*tegens*] een van de geboden des HEEREN, dat niet gedaen en soude worden, so dat hy schuldigh is: vergel. vs. 22, 23.

28. Ofte, dat is *ende wanneer* men sijne sonde, die hy gesondigt heeft, aen hem sal bekent gemaeckt hebben: so sal hy tot sijne offerhande brengen eene jonge geyte, een volkomen wijfken, voor sijne sonde, die hy gesondigt heeft.

Een gemeen persoon kon met eene geit volstaen, zijnde het wijfken van minder waerde dan het manneken, het welk voor eenen Oversten gevorderd werdt, maer evenwel het moest volkomen wezen en zonder eenig gebrek.

29. Ende hy sal sijne hant op het hooft des sond-offers leggen: ende men sal dat sond-offer slachten in de plaetse des brand-offers even als in het zondöffer voor eenen Oversten vs. 24.

30. Daer na sal de Priester van haer bloet met sijnen vinger nemen, ende doen 't op de hoornen van den altaer des brand-offers: dan sal hy al het bloet daer van, aen den bodem van dien altaer uytgieten. vergel. vs. 25.

31. (*i*) Ende al haer vet sal hy afnemen, gelijck als het vet van het danck-offer afgenomen wort, ende de Priester (*k*) sal het aensteken op den altaer, tot een lieflicke reucke den HEERE: ende de Priester sal voor hem versoeninge doen, ende het sal hem vergeven worden. vergel. vs. 26.

Alleenlyk verdient het hier onze opmerking, dat dit zondöffer *den Heer tot eenen lieflyken reuk* wezen zoude. Het is dezelfde uitdrukking, welke van de Brand- en Danköffers gebruikt wordt. zie Kap. 1: 9, 13. 3: 15, 16. Van de voorheen bepaelde zondöffers, voor eenen Hoogepriester, voor de gansche Vergadering, en eenen Oversten, wordt dit

(*h*) Num. 15: 27. (*i*) Levit. 3: 3, 4, 14. (*k*) Exod. 29: 18.

niet gezegd. Zeker moet deze belofte ook tot alle de andere zondöfferen worden toegepast, maer de reden, waerom zy zoo byzonder by dat voor eenen gemeenen Israëlijt gevoegd wordt, komt ons voor, deze te wezen, dat God het geringer soort van menschen bemoedigen wilde, door hun te verzekeren, dat hy ook hunne zondöfferen, offchoon zy van minder waerdye waren, in gunst wilde aennemen.

32. Maer so hy een lam voor sijne offerhande ten sond-offer brengt, 't sal een volkomen wijfken zijn, dat hy brengt.

33. Ende hy sal sijne hant op het hooft des sond-offers leggen; ende hy sal dat slachten tot een sond-offer, in de plaetse daer men het brand-offer slacht.

34. Daer na sal de Priester van het bloet des sond-offers met sijnen vinger nemen, ende sal het doen op de hoornen van den altaer des brand-offers: dan sal hy al het bloet daer van, aen den bodem van dien altaer uytgieten.

35. Ende al het vet daer van sal hy afnemen, gelijck als het vet van het lam des danck-offers afgenomen wort, ende de Priester sal die aensteken op den altaer op de vyer-offeren des HEEREN, dat is het dagelyksch Brandöffer, en dit schijnt ook op alle de voorheen genoemde soorten van zondöfferen te moeten worden toegepast, ende de Priester sal voor hem versoeninge doen over sijne sonde, die hy gesondigt heeft, ende 't sal hem vergeven worden.

Ter nadere opheldering van de Wet der zondöfferen, zullen wy kortelyk het volgende aenmerken,

I. Zy waren geschikt, om eene wettische verzoening te doen over zonden van bedrijf, en den overtreder te bevrijden van de tijdelyke straffen, welke, op zulke misdaden, bedreigd waren; mids dat de overtreding niet moetwillig, maer uit onkunde, of onbedachtzaemheid, begaen was.

II. Het wijst zich evenwel van zelve, dat de overtreder

gene

gene vergeving van zedelyke schulden by God verkreeg, ten zy hy zich in het geloof verliet op de aenstaende zoenöfferande van den beloofden Middelaer.

III. Het zondöffer toch was buiten allen twijffel een voorbeeld van die zoenöfferande, met welke de Heer Jesus in eeuwigheid volmaekt heeft alle de genen, die geheiligd worden, Hebr. 10: 1-9. Het vertegenwoordigde eenen Israëller, — dat de mensch, door de zonden, van den Heiligen God vervreemd zy; — dat 'er, zonder voldoening aen Gods gerechtigheid, geene verzoening of vergeving van zonden kon plaets hebben; — en dat deze verzoening haren eenigen grondslag hebbe, in de voldoende offerande van den Middelaer des beteren Verbonds.

IV. Er waren onderscheidene soorten van zondöfferen bepaeld, naegelang der verschillende personen, welke zich hadden schuldig gemaekt, omdat ééne en dezelfde misdaed zwaerer, en van meer nadeelige gevolgen is, in den eenen dan in den anderen, gelijk wy reeds in het voorbygaen hebben aengegemerkt. Wy kunnen daerom voor ons niet zien, dat alle de onderscheiden byzonderheden, ook in den geestelyken zin, eene bepaelde beteekenis hebben zouden. Wy voor ons berusten in het algemeen, dat alle de wettische zondöffers voorbeelden waren van Messias volmaekte zoenöfferande, verschillende alleen in eenige byzonderheden, welke opzicht hadden tot de onderscheidene personen, voor welke de wettische verzoening geschiedde.

HET V. KAPITTEL.

Wetten omtrent de SCHULDÖFFEREN. *Deze waren van tweederlei ſoort, zulken, welke alleen in offeranden van vee of vruchten beſtonden vs.* 1 - 13. *zoodanigen, by welke eene wedergeving moest plaets hebben vs.* 14 - 19.

1. ALs nu een menſche wie hy ook wezen mag, eene zonde van nalatigheid ſal geſondigt hebben, dat hy gehoort heeft eene ſtemme des vloecks, daer van hy getuyge is, 't zy dat hy 't geſien, ofte geweten heeft, dat is te zeggen, wanneer iemand, als getuige, in eene zaek geroepen, en door de Overheid, in den naem van God, bezworen is, om de waerheid te zeggen; of wanneer iemand eene Godslastering, of een misbruik van Gods heiligen naem gehoord heeft; of wanneer iemand weet dat een ander eene vloekwaerdige daed, eene ſtrafbare misdaed begaen heeft, welke eenen vloek brengt over het land en over het volk, het zy dat hy 'er in eigen perſoon by tegenwoordig geweest, het zy dat het hem door anderen bericht is, indien hy 't niet te kennen en geeft, indien hy, tot getuige voor het gericht geroepen zijnde, de waerheid verbergt, of eene Godslastering en andere dergelyke roepende zonden verzwijgt, ſo ſal hy ſijne ongerechtigheyt dragen, zijne verzwijging zal hem tot eene zware ſchuld gerekend worden, en zo hy door de ſchuldöffers, welke ik nu verordenen zal, geene verzoening zoekt, zal hy de ſtraffen van zijne misdaden dragen moeten, en mijne wraek gevoelen.

2. (*a*) Ofte, dat is een tweede geval, in het welk 'er een ſchuldöffer nodig is, wanneer een menſche eenigh onreyn dingh ſal aengeroert hebben, 't zy het doode

(*a*) Hagg. 2: 14. 2 Cor. 6: 17.

doode aes van een wilt onreyn gedierte, of het doode aes van een onreyn vee, ofte het doode aes van een onreyn kruypende gedierte: al is 't voor hem verborgen geweest, nochtans is hy onreyn ende schuldigh:

3. Ofte als hy sal aengeroert hebben de onreynigheyt eenes menschen, nae alle sijne onreynigheyt, daer mede hy onreyn wort: ende het is voor hem verborgen geweest: ende hy is 't gewaer geworden, so is hy schuldigh:

Wanneer iemand iets onreins had aengeraekt, was het genoeg, dat hy zich waschte, en hy was slegts onrein tot aen den avond, vergel. Kap. 11. Hier wordt derhalven gesproken van zulke menschen, die verzuimd hadden zich te wasschen, en daerom voor die *nalatigheid* een schuldöffer brengen moesten, vooral wanneer hy, onrein zijnde, in het Heiligdom gekomen was, en van de Heilige dingen gegeten had. Ondertusschen moet dit evenwel zoo worden opgevat, dat de reiniging door onachtzaemheid verzuimd was; want zo het eene opzettelyke en moetwillige ongehoorzaemheid was aen de Goddelyke wet, was 'er voor den Overtreder geene hoop op verzoening overig, Hebr. 10: 28.

4. Ofte, dat is het derde geval, in het welk een schuldöffer gevorderd werd, als een mensche sal gesworen hebben, onbedachtelick met sijne lippen uytsprekende om quaet te doen, oft om goet te doen, nae al wat de mensche in den eedt onbedachtelick uytspreeckt, ende het is voor hem verborgen geweest: ende hy is 't gewaer geworden, so is hy aen een van dien schuldigh:

Hier wordt een onbedachtzame eed bedoeld, waerdoor iemand zich verbonden had, tot iets, het welk hy niet konde, of niet mogt volbrengen. Dit kon tweezins geschieden; of wanneer iemand zich tot eene zekere daed verbonden had, welke hy, by nadere en bedaerde overdenking, bevond *kwaed* en ongeoorloofd te wezen; of wanneer iemand zich verbonden had, om iets *goeds* te doen, en hy bevond van achteren, dat de zaek voor hem onuitvoerbaer en boven zijn vermogen was.

5. Het ſal dan geſchieden, als hy aen een van die opgenoemde misdaden ſchuldigh is: dat hy belijden ſal, waer in hy geſondigt heeft: hy zal, zoo drae hy zijne misdaed ontdekt heeft, en tot inkeer gekomen is, tot den Priester gaen, om zijne nalatigheid openlyk en ootmoedig te belijden, met alle teekenen van vernedering en berouw.

Het is het eenparig begrip van alle de Joodſche Leeraren, dat geene offerande van eenige kracht ter verzoening ware, ter zy dezelve met belijdenis en boetvaerdigheid gepaerd ging, en dat deze belijdenis even zoo zeer tot de zond-, als tot de ſchuldöfferen behoorde. — Althans deze belijdenis was by de ſchuldöffers, voor de zonden van nalatigheid, zeer wijsſelyk verordend: want langs dezen weg, konden geene zonden van belang, geduurende eenen aenmerkelyken tijd, verborgen blijven, en elk werd daer door verplicht, om de overtredingen van zijnen Broeder, welke hy ontdekt had, en zonder deze wet vermoedelyk zoude verborgen hebben, ſpoedig bekend te maken. Het wijst zich derhalven, dat deze wet eenen aenmerkelyken invloed had, op de zeden van Israël.

Maer evenwel deze belijdenis alleen was niet genoeg.

6. Ende, vervolgt daerom de Wetgever, dit wil ik dat hy tot ſijn ſchult-offer den HEERE voor ſijne ſonde, die hy geſondigt heeft, brengen ſal, een wijfken van kleyn vee, een lam, ofte eene jonge geyte, voor de ſonde: ſo ſal de Prieſter voor hem van wegen ſijne ſonde verſoeninge doen door het ſprengen van het bloed, en het verbranden van het vet des offerdiers op den altaer, vergel. Kap. 4: 34, 35. Het een en ander dezer plechtigheden wordt Kap. 7. nader opgehelderd. In het ſchuldöffer moest elk offeren, nae zijn vermogen, de rijkſten een lam of geit, die van den middenſtaet een paer tortelduiven of jonge duiven, en de armen konden met het tiende deel van een Epha Meelbloeme volſtaen, zoo als ons, uit de volgende versſen, nader blijken zal.

7. (*b*) Maer indien ſijne hant ſoo veel niet bereycken en kan, als genoegh is tot een kleyn vee,

(*b*) ond. 12: 8. Luc. 2: 24.

vee, so sal hy [*tot*] sijn offer voor de schult, die hy gesondigt heeft, den HEERE twee tortelduyven, ofte twee jonge duyven brengen, eene ten sond-offer, ende eene ten brand-offer.

Het brandöffer diende ter verzoening van de zonden in het gemeen, en het zondöffer voor die byzondere overtreding, van welke de offeraer belijdenis gedaen had: de naeste reden echter, om welke de één duif ten *zond.* en de andere ten *brandöffer* moest geofferd worden, was gelegen in de wys der toebereiding van de schuldöfferen. Te weten, wanneer het schuldöffer van eenig vee was, moest het vet, de nieren, en een stuk van de lever, even als in de Danköffers, op den altaer; tot een vuur- en brandöffer, verbrand worden, maer het vleesch was voor de Priesteren: nu was één duif niet geschikt, om 'er deze plechtigheden mede te verrichten; het vet van dezen vogel, met de nieren en een stuk van de lever, maekte een veel te gering deel uit, om tot een vuuröffer geofferd te worden; om nu dit gebrek te vervullen, werd 'er een tweede duif, ten brandöffer, verordend, die de plaets vervong van het vet, de nieren, en de lever der viervoetige dieren.

8. Ende hy sal die tot den Priester brengen, dewelcke eerst die sal offeren, die tot het sond-offer is: ende sal haer hooft (*c*) met sijnen nagel nevens haren necke splijten, maer niet afscheyden, zoodat de vogel, sschoon de kop en de nek gespleeten is, evenwel in zijn geheel blijve.

9. Ende van het bloet des sond-offers, het welk uit de wonde voortvloeit, sal hy aen de wandt of aen de zijde des altaers sprengen: maer het overgeblevene van dien bloede sal uytgedouwt worden aen den bodem des altaers, alwaer men gewoon was zulks ook te doen, met het bloed der andere dieren, het is een sond-offer, men moet 'er op dezelfde wys mede te werk gaen, als anders in de zondöfferen gebruikelyk is, vergel. Kap. 4: 7, 18, 30, 34.

(*c*) bov. 1: 15.

10. Ende de andere duif ſal hy, te weten de Prieſter, ten brand-offer maken (*d*) nae de wijſe, op welke ik voorheen de Brandöfferen, verordend heb Kap. 1: 15. ſo ſal de Prieſter voor hem van wegen ſijne ſonde, die hy geſondigt heeft, verſoeninge doen, ende het ſal hem vergeven worden, hy zal van de tijdelyke ſtraffen zijner overtredingen verſchoond zijn, en, zo hy het geloofsoog op den Mesſias vestigt, ook niet voor den eeuwigen vloek te vreezen hebben.

11. Maer indien hy zoo nooddruftig is, dat ſijne hant nae zijn vermogen niet reycken en kan aen twee tortelduyven, ofte twee jonge duyven, ſo ſal hy, die geſondigt heeft, tot ſijne offerhande brengen het tiende deel van een Epha, dat is een Gomer of ten naesten by 3½ koppen, meelbloeme ten ſond-offer: hy en ſal geen olie daer over doen, noch wieroock daer op leggen, want het een ſond-offer is, het welk hierin van de ſpijsöfferen onderſcheiden is, dat 'er geen olie noch wierook by mogt komen, vergel. Kap. 2: 1. Trouwens het ſpijsöffer was een ſoort van lof- en danköffer, waerin de olie en de wierook tot teekenen van blijdſchap verſtrekten, maer deze dingen moesten uit de ſchuld- en zond-offers blijven, ten blijke van de droefheid en de verootmoediging des offeraers.

12. Ende hy ſal dat Epha meelbloeme tot den Prieſter brengen, ende (*e*) de Prieſter ſal ſijne hant vol daer van ter gedachteniſſe deſſelven, dat is ter herinnering van zijne overtreding, en om hem daervan in het vervolg te rug te houden, grijpen, ende (*f*) dat aenſteken op den altaer, op de vyer-offeren des HEEREN: dat is op het dagelyksch Brandöffer, het is een ſond-offer.

13. So ſal de Prieſter voor hem verſoeninge doen over ſijne ſonde, die hy geſondigt heeft in eenige van die [*ſtucken*], ende het ſal hem vergeven worden: ende (*g*) het overſchot van de meel-

(*d*) Levit. 1: 15. (*e*) Levit. 2: 2. (*f*) Levit. 4: 35. (*g*) Levit. 2: 3.

meelbloeme, ſal des Prieſters zijn, gelijck het ſpijs-offer.

Men oppert hier eene zeer ſchijnbare zwarigheid; hoe, vraegt men, kon de Priester met een hand vol meelbloeme verzoening doen voor de zonden van eenen overtreder, daer 'er, in dit geval, geene de minſte bloedſtorting plaets had; en de Heilige Paulus zoo ſtellig zegt, *dat 'er zonder bloedſtorting geene vergeving geſchiedde*. Hebr. 9: 22. Op deze vraag wordt zeer verſchillend geantwoord: dan, nae onze gedachten is de zaek zeer eenvoudig. De Priester moest de hand vol meelbloeme op den altaer, op de vuuröfferen des Heeren, dat is, op het dagelyksch Brandöffer aenſteken, vergel. vs. 12. Hier door nu werd de meelbloeme met de ſlagtöffers vereenigd, welke op den altaer verbrand werden; en derhalven kon het meelöffer gerekend worden, deszelfs verzoenende kracht te ontleenen uit het bloed der vuuröfferen.

14. Wijders ſprack de HEERE tot Moſe, overgaende tot een ander ſoort van ſchuldöffers, in welke, behalven het offer, nog eene zekere uitkeering geſchieden moest, ſeggende:

15. Als een menſche door overtredinge overtreden, ende door afdwalingen geſondigt ſal hebben [*wat ontwendende*] van de heylige dingen des HEEREN; wanneer hy van de Heilige dingen zal onttrokken hebben; het zy, dat hy van de offerande zoodanig iets, het welk tot den altaer of aen den Priester behoorde, voor zich genomen, of dat hy verzuimd had, de eerſtelingen of tienden te betalen. Die zich, met opzet en voorbedachtelyk, aen deze misdaed had ſchuldig gemaekt, moest uit Israël worden uitgeroeid, vergel. Num. 15: 30; maer zo het, uit onkunde, of door onachtzaemheid geſchied is ſo ſal hy tot ſijn ſchult-offer den HEERE brengen eenen volkomenen ram uyt de kudde, met, benevens, uwe ſchattinge (*h*) aen ſilveren ſikelen, nae (*i*) den ſikel des heyligdoms, ten ſchult-offer, dat is, de Priester zal het geen van de heilige dingen onthouden is, op

(*h*) Levit. 27: 2, 3, enz. (*i*) Exod. 30: 13.

eenen zekeren prijs waerdeeren, en bepalen hoe veele ſikelen het waerdig is, de ſikel van het Heiligdom gerekend zijnde op ruim 25 ſtuivers.

16. So ſal hy, dat hy ſondigende [*heeft ontwendt*] van de heylige dingen, wedergeven in geld, zoo als het de Priester gewaerdeerd heeft, ende ſal deſſelven vijfde deel daerenboven toedoen, dat hy den Prieſter geven ſal: alſo ſal de Prieſter met den ram des ſchult-offers voor hem verſoeninge doen, ende het ſal hem vergeven worden.

De verzoening geſchiedde niet, door het wedergeven van het ontvreemde, met een vijfde verhooging; dit diende ſlegts, om den Altaer en den Priester ſchadeloos te ſtellen; maer door den ram des ſchuldöffers, als eene uitbeelding van Christus en zijne eeuwige verzoening.

17. Ende indien een menſche ſal geſondigt hebben, ende gedaen [*tegen*] een van alle geboden des HEEREN, het welcke niet en ſoude gedaen worden: al is 't dat hy 't niet geweten en heeft, al weet hy niet zeker, al ſtaet hy 'er over in twijffel, of hy iets, van het geen de Heere bevolen had, mogt hebben nagelaten, nochtans is hy in dit geval van twijffeling ſchuldigh, ende ſal ſijne ongerechtigheyt dragen, zo hy 'er volgens de wet geene verzoening over zoekt.

18. Ende hy ſal daerom eenen volkomenen ram uyt de kudde tot den Prieſter brengen met uwe ſchattinge, ten ſchult-offer: ende de Prieſter ſal voor hem verſoeninge doen over ſijne afdwalinge, door welcke hy afgedwaelt is, die hy niet geweten en hadde, ſo ſal 't hem vergeven worden.

Zo iemand twijffelde, of hy ook van de heilige dingen iets onttrokken had, zo moest de Priester dat geen, het welk de man misſchien ontvreemd had, op eenen zekeren prijs waerdeeren, en dit moest, by het ſchuldöffer, in ſikelen des Heiligdoms, betaeld worden, maer zonder de vijfde verhooging, omdat de misdaed twijffelachtig was.

19. Het is een ſchult-offer, de vrees en het vermoeden van overtreding is reden genoeg, om de verzoening,

door

door een fchuldöffer, te zoeken, hy heeft fich voorfeker fchuldigh gemaeckt aen den HEERE, hy moet, in zulk een twijffelachtig geval, gerekend worden, als of hy inderdaed fchuldig was.

Deze voorzorg, zelfs voor gevallen van twijffeling, moest den Israëliten onder het oog brengen, hoe zeer de zonde by God gehaet zy, zoodat zelfs het vermoeden daervan niet konde geduld worden; en hen tevens tot bedachtzaemheid aenfpooren, om zich van alle zonde, zelfs den fchijn en het vermoeden daervan, zorgvuldig te wachten.

Voor het overige heeft men het volgende, omtrent de SCHULD-OFFERS, *op te merken.*

I. Er was een blijkbaer onderfcheid tusfchen de ZOND- en de SCHULD-OFFERS, ten aenzien van beider plechtigheden. Men vestige het oog op de volgende byzonderheden. — (1). Het bloed des zondöffers moest geftreeken worden aen de hoornen des altaers, en in fommige gevallen zelfs binnen in het Heiligdom gefprengd worden, voor het Voorhangfel en op den Reukaltaer; maer het bloed des fchuldöffers werd alleen gefprengd opden Brand-altaer. — (2). Het zondöffer was onderfcheiden nae den rang der perfonen, maer het fchuldöffer nae het vermogen van den offeraer. — (3). Het minfte, dat in de zondöffers kon geofferd worden, was eene geite, maer, in het fchuldöffer, kon de offeraer, zo hy van een gering vermogen was, met twee duiven, en zo deze hem nog te kostbaer waren, zelfs met een Epha meelbloeme volftaen.

II. In den geestelyken zin nogthans hadden, beide de zond- en fchuldöffers een blijkbaer uitzicht op de verzoenende offerande van den Mesfias.

III. Voor het oude Israël, had evenwel ook elk dezer foorten van offeranden een byzonder oogmerk. — (1). De zondöffers waren meer plechtig dan de fchuldöffers; dat is ook de reden, dat 'er een zondöffer gevorderd wierd, waneeer de Hoogepriester, of de ganfche Vergadering was afgedwaeld: daerom werden 'er ook, op de hooge Feesten, geene fchuld- maer

zond-offers, geofferd Num. 28, 29. — (2). De zondöffers schijnen geschikt geweest te zijn voor zwarer zonden, of die meer bekend; en de schuldöffers voor mindere overtredingen, en die meer heimelyk begaen waren. — (3). Men moet 'er vooral byvoegen, dat de zondöffers dienden ter verzoening voor zonden van bedrijf, en de schuldöffers voor overtredingen van nalatigheid.

HET VI. KAPITTEL.

Het slot der wetten omtrent de SCHULDÖFFEREN. *vs.* 1-7. *een nader bericht voor de Priesteren, van hunne verrichtingen omtrent de andere soorten van offeranden, als het brandöffer vs.* 8-13, *het spijsöffer vs.* 14-23, *en het zondöffer vs.* 24-30.

1. VOorder sprack de HEERE tot Mose, seggende:
2. Als een mensche gesondigt, ende tegens
den HEERE door overtredinge overtreden sal
hebben, vergel. Kap. 5: 15, wanneer iemand zich, door
eene van de na te noemen misdaden, tegen den Heere zal
bezondigd hebben, dat hy aen sijnen naesten sal gelogen hebben van 't gene hem in bewaringe gegeven is, wanneer hy lochent dat geen ontvangen te hebben, het welk hem door eenen anderen in bewaring gegeven is, en dat zelfs wanneer hy onder eenen eed gebracht is, om de waerheid te zeggen, gelijk het vs. 3. nader verklaerd wordt, ofte, wanneer hy ontkent iets ontvangen te hebben, het welk hem ter hant gestelt was, om 'er voor gemeene rekening winst mede te doen in den Koophandel, ofte van roof, wanneer hy zijnen naesten in het heimelyke bestolen, of op eenige wys benadeeld heeft, ofte [*dat*] hy met gewelt sijnen naesten onthoudt, wanneer hy zijn naesten iets heeft

heeft weten aftepersfen, of door verfchalking naer zich te nemen.

3. Ofte dat hy het verlorene gevonden, ende daer over gelogen, ende met valfchheyt gefworen fal hebben, met eene fterke betuiging bevestigende, dat het niet in zijne hand gekomen zy: (*a*) over yet van alles dat de menfche doet, daer in fondigende; dat is met een woord, wanneer iemand zich, in een' van de gemelde of foortgelijke gevallen, tegen zijnen naesten vergrijpt.

De zonden, welke vs. 2, 3. worden voorgefteld, zijn alle misdaden tegen den Naesten, evenwel wordt men, in zulke gevallen, vs. 2. gezegd onmiddelyk *tegen den* HEER *zelven te zondigen.* Trouwens, daer alle zonden tegen den Heer, als den opperften Wetgever, begaen worden, kunnen die zonden, van welke hier gefproken wordt, ook overtredingen tegen den Heer genaemd worden, te meer omdat deze misdaden in het heimelyke begaen wierden, zoo dat niemand dan God alleen daervan getuige en richter wezen konde, wiens heilige naem, daerin, ingewikkeld, door eene valfche bevestiging, misbruikt werd.

4. Het fal dan gefchieden, dewijle hy op eene van de gemelde of foortgelyke wyzen gefondigt heeft, ende fchuldigh geworden is, dat hy wederuytkeeren fal den roof dien hy gerooft, ofte het onthoudene, dat hy met gewelt onthoudt, ofte het bewaerde, dat by hem te bewaren gegeven was, ofte het verlorene, dat hy gevonden heeft:

5. Ofte van al daer over hy valfchelick gefworen heeft, dat hy 't felve in fijne hooftfomme wedergeven, ende nogh het vijfde deel daerenboven toedoen fal: wiens dat is en toebehoort, dien fal hy dat geven op den dagh fijner fchult, dat is, ten dage als hy tot het Heiligdom komt, om zijne misdaed met een fchuldöffer te verzoenen.

Hy die zich op de gezegde wys, tegen zijnen naesten vergreepen had, moest, by het fchuldöffer 't welk hy aenbracht, de

(*a*) Num. 5: 6.

geheele hoofdsom van het geen hy onrechtvaerdig naer zich genomen had, met een vijfde verhooging, volgens de schatting des Priesters, aen zijnen Broeder wedergeeven; zonder zulk eene uitkeering, kon geene offerande Gode aengenaem wezen. Dan hier schijnt zich eene strijdigheid op te doen, met de wet Exod. 22; 1-7: dat de vergoeding, in sommige gevallen dubbeld, in sommige vier, en in nog andere vijfvoudig geschieden moest. Maer men heeft op te merken, dat de wet Exod. 22: 1-7. betrekking heeft tot zulke menschen, die de misdaed hardnekkig bleeven verbergen, tot dat zy, door gerichtelyke getuigen, overtuigd, en door de Overheid veroordeeld waren, om, nae gelang der omstandigheden, eene dubbele, vier- of vijfvoudige uitkeering te doen; maer in de wet, welke wy thans voor ons hebben, wordt van zulke overtreders gesproken, die hunne misdaed vrywillig, uit eigen beweging, beleeden, en dezelve met een schuldöffer verzoenen wilden, de zoodanige hadden alleen het geen zy ontvreemd hadden, met een vijfde verhooging, aen den rechten eigenaer weder te geven.

6. Ende, hy sal den HEERE sijn schult-offer brengen, tot den Priester, eenen volkomenen ram uyt de kudde, met uwe schattinge, zoo als de Priester de hoofdsom van het ontvreemde zal gewaerdeerd hebben, ten schult-offer.

7. Dan sal de Priester voor hem versoeninge doen, voor het aengesichte des HEEREN, ende 't sal hem vergeven worden: over yet van al dat hy doet, daer aen hy schult heeft in het benadeelen van zijnen naesten.

Met vs. 8. wordt een geheel nieuw onderwerp begonnen: want de Heer schrijft van vs. 8. tot Kap. 7: 36. aen den Priesteren voor, hoe zy met de voorheen gemelde offeranden handelen moesten. Deze 7 eerste versen behelzen het slot der wetten omtrent de schuldöfferen, en zouden daerom veel voegzamer by het voorgaende Kapittel gebracht zijn. De Joden beginnen, met dit vs. 8, eene geheele nieuwe afdeeling van de wet, en het is ook zeer

waer-

waerschijnlyk, dat de wetten, welke nu volgen, op eenen anderen tijd dan de voorige gegeven zijn, dewijl zy van eene andere stof handelen.

8. Voorder sprack de HEERE tot Mose, seggende:

9. Gebiedt Aaron, ende sijnen sonen, welken de wetten, die ik nu zal voorstellen, byzonder en alleen raken, en beveelt hun in mijnen naem, seggende; Dit is de wet des brand-offers; 't is namelyk niet het vrywillig brandöffer, het welk ik thans bedoele, maer het dagelyksch brandöffer, 't gene dat door de brandinge op den altaer den gantschen nacht tot aen den morgen opvaert en in rook verteerd wordt; alwaer het vyer des altaers altoos sal brandende gehouden worden, en laat de Priesters toch wel zorg dragen, dat het heilig vuur nimmer uitgae. De Wetgever heeft hier het oog op het avondöffer, dit moest den ganschen nacht brandende gehouden worden, tot dien tijd dat het morgenöffer deszelfs plaets vervulde. Ten dien einde moesten 'er, telken nacht, eenige Priesters in het Heiligdom waken, en het lam, by stukken, het eene na het ander, zoodanig op den altaer leggen, dat het voor het morgenöffer verteerd was. Van het morgenöffer wordt hier niet gesproken; dit moest ook van den morgen tot den avond, den ganschen dag door, brandende gehouden worden; maer, dewijl 'er over dag zoo vele en achter een volgende offeranden waren, had men in het geheel geene vrees, dat het vuur over dag zoude uitgaen; omtrent het morgenöffer wasderhalven geene opzettelyke wet nodig.

10. Ende de Priester sal sijn linnen kleet aentrecken, zijnen rok, welken hy moet aen hebben, als hy tot den altaer nadert, Exod. 28: 39, 40. ende hy zal de linnen onderbocksen over sijn vleesch aentrecken, vergel. Exod. 28: 42. ende sal de assche opnemen, als het vyer het brand-offer op den altaer sal verteert hebben, dit is het eerste werk van den dagelykschen dienst; in den vroegen ochtendstond, tegen den tijd van het

morgenöffer, zal de Priester dit werk verrichten, ende hy sal die opgeschepte assche by den altaer leggen aen de oostzijde van denzelven, zoo ver als mogelyk is van het Heilige der heiligen, vergel. Kap. 1: 16.

11. Daer na sal hy sijne zoo even genoemde heilige kleederen uyttrecken, ende sal andere kleederen aendoen, het zy gewoone burgerlyke kleederen, het zy, gelijk anderen meenen, zulke kleederen, welke wel niet gemeen, maer evenwel van eene mindere heiligheid waren; ende hy sal de assche tot buyten 't leger uytdragen aen eene reyne plaetse, alwaer geene krengen, geen mest, of andere onreinigheden geworpen worden; ten einde dus al wat tot den dienst des Heiligdoms gediend had, voor verachting te behoeden.

12. Het vyer nu op den altaer sal daer op brandende gehouden worden, 't en sal niet uytgebluscht worden: wanneer de Priester, in den morgenstond, de assche van den altaer wechneemt, zal hy wel zorg dragen, dat 'er vuur overblijve; nooit moet dat vuur uitgaen, maer de Priester sal daer t'elcken morgen hout aensteken, om het gaende te houden en te verlevendigen, ende hy sal daer op het brand-offer schicken, ende het vet der danck-offeren daer op aensteken, op dat het brandöffer des te spoediger verteerd, en 'er, langs dezen weg, plaets gemaekt worde voor velerlei andere offeranden, welke het volk zal aenbrengen.

13. Het vyer sal gedueriglick op den altaer brandende gehouden worden; 't en sal niet uytgebluscht worden.

Het Heilig vuur, van het welk hier gesproken wordt, is, by de eerste inwijing van Aaron, door den Heer zelven, wonderdadig veroorzaekt: Volgens de hier voorgeschreeven wet, is dat vuur, nae de berichten der Jooden, altoos brandende gehouden, tot dat de Tempel door Salomo gebouwd was. By de inwijing van den Tempel heeft de Heer op nieuw dergelijk een vuur ontstooken, het welk op den altaer gebleeven is, tot dat dit Heiligdom door de Babiloniers verwoest werd. Maer, volgens het gemeen gevoelen der Jooden, moet dit vuur onder die dingen geteld worden, welke in den tweeden Tempel ontbraken.

14. Dit

14. Dit is nu de wet (*b*) des vrywilligen spijs-offers, waervan Kap. 2. gehandeld is: [*Een der*] sonen Aarons, wiens beurt het is om het Heiligdom te bedienen, sal dat spijsöffer voor het aengesicht des HEEREN offeren, voor aen, dat is, gelijk de Joden het verklaren, op de zuidzijde van den altaer. vergel. Kap. 2: 8, 9.

15. Ende hy sal daer van opnemen sijne hant vol, uyt de meelbloeme des spijs-offers, ende van desselven olie, ende alle den wieroock, die op het spijs-offer is: dan sal hy het aensteken op den altaer; 't is eene lieflicke reucke (*c*) ter gedachtenisse desselven voor den HEERE. vergel. het aengeteekende op Kap. 2: 2.

16. Ende het overblijvende daer van sullen Aaron, ende sijne sonen eten, te weten dit overschot zal alleen gebruikt worden door de mansperfoonen in Aarons geslacht, en schoon de dochters der Priesteren ook van andere heilige dingen eten mogten, Num. 18: 11, zullen zy zich evenwel van de overblijffelen des spijsöffers onthouden, omdat die van eene gansch byzondere heiligheid zijn, ongesuert sal 't gegeten worden, 'er is 'een gedeelte van op den altaer geweest, daerom zal men 'er geen zuurdeeg by doen, omdat het zelve op den altaer niet komen mag, Kap. 2: 11. in de heylige plaetse in den voorhof der Tente der t'samenkomste, in het voorhof der Priesteren, sullen sy dat eten, omdat het eene heiligheid der heiligheden is, Kap. 2: 3.

17. Het gedeelte van het spijsöffer, het welk voor de Priesteren is, en sal niet gedeessemt gebacken worden; 't is haer deel dat ick gegeven hebbe van mijne vyer-offeren: 't is eene heyligheyt der heyligheden, gelijck het sond-offer, ende gelijck het schult-offer.

18. Al wat mannelick is onder de sonen Aarons, sal dat eten: 't zy eene eeuwige insettinge voor uwe geslachten van de vyer-offeren des HEE-

(*b*) Num. 15: 4, enz. (*c*) Levit. 2: 9.

REN: al (d) wat die heilige spijs sal aenroeren, sal heyligh zijn, niet alleen moet 'er niemand van eten, dan alleen gewijde Priesters, maer ook al dat geen, met het welk men deze spijs aenroert, by voorbeeld de schotel, het mes, enz. dit alles moet heilig zijn, en niet tot gemeene diensten gebruikt worden, Exod. 29: 37.

19. Wijder sprack de HEERE tot Mose, seggende:

20. Dit is de offerhande ter inwijding Aarons, ende sijner sonen, die sy den HEERE offeren sullen, ten dage als hy sal gesalft worden; Het tiende deel eener Epha meelbloeme een spijsoffer geduerigh, dat is, altoos zal dit offer plaets hebben, zoo meenigmael 'er een van Aarons zonen gezalfd wordt, de helft daer van op den morgen, ende de helft daer van op den avont, de eene helft zal by het morgen- en het ander by het avondöffer gevoegd worden, buiten en behalven dat gewoone spijsöffer, het welk altoos by het dagelyksch brandöffer komen moet, vergel. Exod. 29: 40.

Het dagelyksch en gewoone spijsöffer bestond uit rauwe meelbloeme, met olie gemengd, maer het meel van die spijsöffer werd gebakken, daerom volgt 'er

21. 't Sal in eene panne met olie gemaeckt worden; gerooftet dat is gebakken of gefruit sult gy Priester, die ingewijd wordt, dat brengen tot den altaer: ende de gebackene stucken des spijs-offers sult gy offeren ten lieflicken reucke den HEERE.

22. Oock sal de Priester, die uyt sijne, naemelyk Aarons, sonen in sijne plaetse de gesalfde sal worden, 't selve doen in eigen persoon, zoo wel als het Aaron doen moet by zijne eerste inwijing, 't zy een eeuwige insettinge, eene altoos duurende wet, zoo lang het Priesterschap nae Aarons ordening zal stand grijpen: het sal voor den HEERE geheel aengesteken worden, en daerin verschilt het van alle andere spijs-

(d) Exod. 29: 37.

ſpijsöfferen, van welke maer een gedeelte op den altaer kwam, en het overſchot door de Priesteren gegeten werd, Kap. 2: 2, 3.

23. Alſo ſal alle ſpijs-offer des Prieſters gantſchelick zijn; 't en ſal niet gegeten worden.

24. Voorder ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

25. Spreeckt tot Aaron, ende tot ſijne ſonen, ſeggende; Dit is de wet des ſond-offers: In de plaetſe daer het brand-offer geſlacht wort, ſal het ſond-offer voor het aengeſicht des HEEREN geſlacht worden, vergel. Kap. 4: 24, 29, 33. 't is eene heyligheyt der heyligheden, en daerom mag niemand 'er van eten, dan alleen de Priesters, die den Heere heilig zijn.

26. (e) De Prieſter, die dat voor de ſonde offert, ſal het eten: in de heylige plaetſe ſal 't gegeten worden; in 't voorhof van de Tente der t'ſamenkomſte, ondertusſchen mag hy 'er ook andere Priesteren en hunne Zonen op nodigen, zo hy het goedvindt, vergel. vs. 29.

27. Al wat deſſelven vleeſch ſal aenroeren, ſal heyligh zijn, vergel. vs. 18. ſo wie van ſijnen bloede van het bloed der zondöffers namelyk, op een kleet ſal geſprengt hebben, dat, daer op hy geſprengt ſal hebben, ſult gy in de heylige plaetſe waſſchen. Men kan het laetſte gedeelte van vs. 27 tweezins opvatten; of van het kleed des Priesters, wanneer deze, by het doen der beſprenging, eenige druppelen bloeds op zijne kleederen geſpat had; of men kan het nemen van den offeraer zelven, wanneer de Iſraëlijt, die het zondöffer aenbracht, by het ſlagten van het dier, eenig bloed op zijn kleed gekreegen had. Hoe het ook wezen moge; zulk een kleed moest, in de heilige plaets, gewasſchen werden, deels uit eerbied jegens het offerbloed, en om het zelve tegen alle ligtvaer-

(e) Hoſ. 4: 8.

dige aenraking te beveiligen, deels ook om het gewaed der Priesteren schoon en welvoeglyk te houden.

28. Ende het aerden vat, daer in het vleesch van het zondoffer gesoden is, sal gebroken worden. Men heeft dit niet te verstaen van de gewijde vaten in den Tabernakel, deze waren alle van koper, Exod. 27: 19. maer van zulke vaten, welke byzondere personen gebruikten, tot het gereed maken van hunne spijsöfferen. De laetst genoemde aerden vaten moesten gebroken worden, omdat dezelve de kracht van het vleesch zoodanig inzuigen, dat 'er de reuk daervan niet kan uitgewasschen worden: maer so 't in een koperen vat gesoden is, in het welk niets kan intrekken, so sal 't geschuert, ende in water gespoelt worden.

Deze wet was zeer geschikt, om den Israëliten eene eerbiedige vrees in te prenten voor al dat geen, het welk tot Jehovahs plechtigen eerdienst behoorde.

29. Al wat manlick is onder de Priesteren, sal dat eten: het is eene heyligheyt der heyligheden, vergel. vs. 18 en 26.

30. Maer geen sond-offer, (*f*) van welckes bloet in de Tente der t'samenkomste sal gebracht worden, om in het heyligdom te versoenen, sal gegeten worden, gelijk de zondöffers voor den Hoogepriester Kap. 4: 3 of voor de gansche Vergadering, en in zekere bepaelde gevallen Kap. 4: 13 — of die, welke op den grooten verzoendag geofferd werden, Kap. 16: 27. het sal in het vyer verbrandt worden.

(*f*) Levit. 4: 5. Hebr. 13: 11.

HET

HET VII. KAPITTEL.

Vervolg der wetten omtrent het behandelen van de onderscheiden offeranden, betreffende het schuldöffer vs. 1-7. het brandöffer vs. 8. het spijsöffer vs. 9, 10. het danköffer vs. 11-21. nadere bepalingen van eenige reeds gegeven wetten vs. 22-34. waerop eenige algemeene voorschriften ten slotte volgen, vs. 35-38.

1. DIt is nu de wet des schult-offers, te vooren had de Heer reeds bepaeld, in welke gevallen een schudöffer moest worden aengebracht, Kap. 5; maer nu gaet hy over, om de Priesteren te onderrichten, hoe zy met de schuldöffers handelen moesten. Vooraf gaet deze aenmerking, het is eene heyligheyt der heyligheden, om de Priesteren te leeren, dat de schuldöffers onder de allerheiligste dingen moesten gerekend, en als de zoodanige behandeld worden.

2. In de plaetse daer sy het brand-offer slachten, sullen sy het schult-offer slachten, even gelijk ook omtrent de zondöfferen verordineerd is, Kap. 4: 24. ende men sal desselven bloet rontomme op den altaer sprengen: hierin is het schuldöffer onderscheiden van het zondöffer: In het zondöffer moest het bloed op de hoornen van den altaer gedaen worden, Kap. 4: 25, 34, maer in het schuldöffer, moest het zelve, even gelijk in de brandöfferen Kap. 1: 11, en in de danköfferen gebruikelyk was Kap. 3: 2, 8, rondom den altaer gesprengd worden.

3. Ende daer van sal men, de Priester namelyk, al sijn vet offeren; den steert, ende het vet dat het ingewant bedeckt.

4. Oock beyde de nieren, ende het vet, dat daer aen is, dat op de weeckdarmen is, ende

het net over de lever met de nieren, dat ſal men afnemen.

Vergelijk omtrent al het geen vs. 3, 4 wordt voorgeſteld; het geen wy aengeteekend hebben op Kap. 3: 3 - 9.

5. Ende de Prieſter ſal die aenſteken op den altaer ten vyer-offer den HEERE: het is een ſchult-offer, op dezelfde wys, als met het vet der zond- en dank offeren gehandeld werd, Kap. 4: 26, 31.

6. Al wat manlick is onder de Prieſteren ſal dat eten: in de heylige plaetſe ſal 't gegeten worden; 't is eene heyligheyt der heyligheden, verg. Kap. 6: 18, 26, 29.

7. Gelijck het ſond-offer, alſoo ſal oock het ſchult-offer zijn; eenerley wet ſal in het zoo even gemelde opzicht voor deſelve zijn, voor de zond- en ſchuld-offeren beide, het vleesch ſal het deel des Prieſters zijn, die daer mede verſoeninge gedaen ſal hebben.

8. Oock de Prieſter die yemants brand-offer offert, die Prieſter ſal de huyt des brand-offers hebben, dat hy geoffert heeft: en niets anders, al het overige moet geheel verbrand worden Kap. 1: 8, 9.

9. Daer toe al het ſpijs-offer, dat in den oven gebacken wort; met al dat in den ketel, ende in de panne bereydt wordt, op die wys, als voorheen gezegd is, Kap. 2: 4, 5, 7 ſal het deel des Prieſters zijn, die dat offert, uitgezonderd dat gedeelte het welk den Heere toekomt, en met vuur op den altaer moet verbrand worden, zie Kap. 2: 2, 9, 10.

10. Maer wat de rauwe ſpijsöfferen betreft; Oock alle ſpijs-offer met olie gemengt, ofte drooge, by welk geen olie gevoegd is, ſal aller ſonen Aarons zijn, des eenen, als des anderen, het rauwe ſpijsöffer zal niet, gelijk het gebakkene en gekookte, voor den dienenden Priester zijn, maer het zal onder alle de Priesteren gelijkelyk verdeeld worden.

11. Het geen ik vervolgens (tot vs. 21) zal voorſtellen, dit

dit is nu de wet des danck-offers, dat men den HEERE offeren ſal.

Kap. 3 is reeds van de Danköfferen geſproken; maer nu worden de verrichtingen der Priesteren, omtrent dezelve, nader bepaeld.

12. Indien hy dat tot (*a*) een lof[*offer*] offert, ſo ſal hy neffens het lof-offer ongeſuerde koecken met olie gemengt, ende ongeſuerde vladen met olie beſtreken, offeren: ende ſullen die koecken met olie gemengt, van geroofte meelbloeme zijn. Deze koeken en vladen moesten ongezuurd zijn, omdat 'er niets het welk gedeesſemd was op den altaer komen mogt, zie Kap. 2: 11.

Onder de verſchillende ſoorten van Dankofferen, was het *Lofoffer* het voornaemſte, ſtrekkende ter dankbare erkentenis van reeds ontvangen weldaden. Dit Lofoffer was of *algemeen*, het welk eenmael des jaers, op het Pinxterfeest, voor het ganſche volk geofferd, en voor eene heiligheid der heiligheden gehouden werd, zie Kap. 23: 20; of *byzonder*, het welk door allerlei Israëliten geofferd werd wanneer 'er zich de gelegenheid toe opdeed. Van deze laetſte ſoort wordt hier geſproken, en die waren minder heilig dan de eerſte.

13. Beneven de koecken ſal hy tot ſijne offerhande gedeeſſemt broot offeren; met het lof-offer ſijnes danck-offers. In deze koeken werd het zuurdeeg toegelaten, omdat zy niet op den altaer kwamen, maer aen de Priesteren gegeven werden.

14. Ende een daer van uyt de gantſche offerhande, dat is één koek uit elke offerande, ſal hy door den Priester den HEERE ten hef-offer offeren: het overſchot ſal des Prieſters zijn, die dat bloet des danck-offers ſprengt. Over de hefofferen zie men Exod. 29: 24, 28.

15. Maer het vleeſch van het lof-offer ſijnes

(*a*) Pſ. 116: 17.

danck-offers fal op den dagh van deffelven offerhande gegeten worden: daer van en fal men niet tot den morgen overlaten.

Het oogmerk van deze wet was, om de waerdigheid der offeranden te handhaven, en voor te komen, dat zy aen geen verderf blootgefteld, of tot eenig onheilig einde zouden gebruikt worden. Zo de offeraer, met zijne genodigde gasten, het vleesch niet geheel gebruiken konden, moet hy het overfchot aen de armen uitdeelen.

16. Ende fo het flacht-offer fijner offerhande, (Dit foort van danköfferen werd een flagtöffer genaemd, omdat 'er, even als in de voorige, eene flagting in plaets had.) Zo dit flagtöffer van iemands danköffer een gelofte is, waerby hy zich verbond, om den Heere iets te zullen heiligen of offeren, wanneer hem deze of gene weldaed gefchonken wierd; ofte wanneer het een vrywilligh offer is, het welk hy, uit eigen beweeging, den Heer aenbiedt, zonder daerin iets byzonders te bedoelen; (b) dat fal ten dage als hy fijn offer offeren fal, gegeten worden: ende het overgeblevene daer van, het welk hy op den zelfden dag niet gevoeglyk gebruiken kon, fal oock des anderen daegs gegeten worden. Dit was in het Loföffer niet geoorlofd, het welk op denzelfden dag geheel gebruikt moest worden. Langer evenwel dan de tweede dag mogt het niet bewaerd worden, gelijk 'er daerom aenftonds wordt bygevoegd vs. 17, 18.

17. Wat noch van het vleefch des flacht-offers overgebleven is; fal op den derden dagh met vyer verbrandt worden:

18. Want fo eenigfins van dat vleefch fijnes danck-offers op den derden dagh gegeten wort, die dat geoffert heeft, en fal niet aengenaem zijn, 't en fal hem niet toegerekent worden, het zal even eens zijn, als of hy niet geofferd had, 't fal een afgrijfelick dingh zijn: ende de ziele die daer van

(b) Levit. 19: 6.

van eet, ſal hare ongerechtigheyt dragen, tot dat hy 'er, door een ſchuldöffer, verzoening over gedaen heeft. Het oogmerk van deze wet was misſchien ook, om voor te komen, dat de Israëliten, onder den ſchijn van Godsdienſtigheid, hunne feestdagen niet te lang achter één zouden uitrekken.

19. Ende het vleeſch van een danköffer, dat yet onreyns aengeroert ſal hebben, terwijl men het uit het Heiligdom droeg, naer die plaets, alwaer men de offer-maeltijd houden zoude; In dit geval en ſal zulk een vleesch niet gegeten worden; met den vyere ſal 't verbrandt worden: maer aengaende het [*ander*] vleeſch, het welk niet beſmet is door iets onreins aen te raken, dat vleeſch ſal een yeder, die reyn is, mogen eten, alle die, door den offeraer, behalven zijn huisgezin, tot deze maeltijd genodigd worden, alleenlyk dat zy rein zijn.

20. Doch als eene ziele het vleeſch van het danck-offer, het welcke des HEEREN is, (*c*) gegeten ſal hebben, ende hare onreynigheyt aen haer is, dat is op een tijd, dat men, op de eene of andere wys, volgens de wet, onrein was; ſo ſal die ſelve ziele uyt hare volckeren uytgeroeyt worden, dan namelyk, wanneer zy geweten heeft dat zy onrein was; want in zulk een geval zondigde men moedwillig en met een opgeheven hand: maer indien men het onwetende gedaen had, was 'er voor dezulken eene offerande ter verzoening verordineerd, zie Kap. 5: 2.

21. Ende wanneer eene ziele yet onreyns ſal aengeroert hebben, [*als*] de onreynigheyt des menſchen, ofte het onreyne vee, ofte eenigh onreyn verfoeyſel, vergel. Kap. 11: 22; ende ſal van het vleeſch des danck-offers, het welcke des HEEREN is, gegeten hebben; ſo ſal die ſelve ziele uyt hare volckeren uytgeroeyt worden, onder die bepaling namelyk als vs. 20 gezegd is.

(*c*) Levit. 15: 3.

22. Daer na ſprack de HEERE tot Moſe, en
gaf hem verſcheiden geboden, welke het ganſche volk raek-
ten, en reeds te vooren waren opgegeven, maer nu nog eens
herhaeld worden, omdat derzelver onderhouding van het
grootſte belang was, ſeggende:
23. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ſeggende;
Geen vet van een os, ofte ſchaap, ofte geyte
en ſult gy eten. vergel. Kap. 3: 17.
24. Maer het vet van een doot aes, ende het
vet van het verſcheurde, magh evenwel, offchoon
het vleesch onrein is en niet mag worden aengeroerd, tot allen
wercke gebeſigt worden: doch en ſult gy dat
gantſchelick niet eten.
25. Want al wie het vet van een vee eten ſal,
van het welcke men den HEERE een vyer-offer
ſal geoffert hebben: die ziele, die 't moedwillig
gegeten ſal hebben, ſal uyt hare volckeren uyt-
geroeyt worden, zo het onbedachtzaem en in overijling
geſchied is, zal hy zijne misdaed met een zondöffer ver-
zoenen.
26. (d) Oock en ſult gy in alle uwe woonin-
gen geen bloet eten; 't zy van het gevogelte,
ofte van het vee.
27. Alle ziele die eenigh bloet eten ſal, die
ſelve ziele ſal uyt hare volckeren uytgeroeyt wor-
den. vergel. Kap. 3: 17. als mede Kap. 17: 14.
28. Voorts ſprack de HEERE tot Moſe, ſeg-
gende:
29. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ſeggen-
de; Wie ſijn danck-offer den HEERE offert: ſal
ſijne offerhande van ſijnen danck-offer den HEE-
RE zelf in perſoon toebrengen, hy zal daertoe niemand
anders gebruiken mogen.
30. Sijne eigen handen ſullen de vyer-offeren des
HEEREN brengen, nadat het offerdier geſlagt en in
ſtuk-

(d) Gen. 9: 4. Lev. 3: 17. ende 17: 14.

ſtukken verdeeld is, zal de Priester die ſtukken, welke voor den Heere zijn, in de handen van den offeraer geven, om dezelve den Heere in eigen perſoon aentebieden, vergel. Exod. 29: 22-24. het vet aen de borſt ſal hy met die borſt brengen, (e) om die tot een beweeg-offer voor het aengeſicht des HEEREN te bewegen.

De offeraer moest deze ſtukken opligten, en dezelve, ginds en herwaerds, bewegen, terwijl de Priester zijne handen onderſteunde en beſtierde.

31. Ende de Prieſter ſal dat vet op den altaer aenſteken: doch de borſt ſal Aarons ende ſijner ſonen zijn. vergel. Exod. 29: 26-28.

32. Gy ſult oock den rechteren ſchouder tot een hef-offer den Prieſter geven; uyt uwe danck-offeren.

33. Wie uyt de ſonen Aarons het bloet des danck-offers, ende het vet offert, dien ſal de rechter ſchouder ten deele zijn.

34. Want (f) de beweegborſt ende de hefſchouder hebbe ick van de kinderen Iſraëls uyt hare danck-offeren genomen: ende hebbe deſelve Aaron den Prieſter, ende ſijnen ſonen tot eene eeuwige inſettinge gegeven van de kinderen Iſraëls.

35. Dit is de ſalvinge Aarons, ende de ſalvinge ſijner ſonen van de vyer-offeren des HEEREN; ten dage als hyſe dede naederen, om het Prieſterdom den HEERE te bedienen: dat is te zeggen, al het geen hier zoo even is opgenoemd, is het deel van Aaron, en van alle de Priesteren, die de opvolgers van hem en zijne zonen wezen zullen, dit komt hun, uit kracht van hunne zalving, als een wettig deel van de offeranden toe, deze voordeelen zullen zy genieten, van dien dag af dat zy tot den dienst van het Heiligdom zijn ingewijd; dit is hun wettig deel en inkomen.

36. 't Welcke de HEERE hen van de kinde-

(e) Exod. 29: 24: (f) Exod. 29: 27. Num. 18: 11.

ren Israëls te geven geboden heeft, ten dage als hyse salfde, vergel. Exod. 40: 13, 15. 't zy eene eeuwige insettinge voor hare geslachten. Deze verordening moest altoos stand grijpen, zoo lang het Priesterdom duuren zal.

37. Dit, het geen ik thans heb voorgeschreeven, is een kort begrip van de wet des brand-offers, des spijs-offers, ende des sond-offers, ende des schult-offers, ende des vul-offers of des inwijingsöffers, namelyk van die offerande, welke by de inwijing van eenen Priester geslagt werd ende des danck-offers:

38. Die de HEERE Mose op, of liever by en in de nabuurtschap van den bergh Sinai geboden heeft; want Mose was reeds van den berg Sinai afgekomen, en had den volke alle de geboden welke hy aldaer ontvangen had, aenstonds overgegeven. Exod. 34: 29. De hier bedoelde wetten gaf de Heer uit den Tabernakel, Lev. 1: 1. maer de vergadering van Israël was nog naby den berg en in de woestijne van Sinai, ten dage, dat is van dien dag af, als hy den kinderen Israëls geboodt, datse hare offerhanden den HEERE in de woestijne Sinai souden offeren, zie Kap. 1: 2. van dien dag af tot op dien tijd, dat Mose deze woorden aen den volke bekend maekte, had de Heer de hier bedoelde geboden, van tijd tot tijd, en na elkander, voorgesteld.

HET VIII. KAPITTEL.

De inwijing van Aaron en zijne zonen tot het Priesterambt, vs. 1-30. Eenige wetten, welke tot Priesteren en hunne inwijing betrekking hadden, vs. 31-35.

1. VOorder, nadat de wetten waren voorgesteld omtrent de offeranden, en de plechtigheden, welke daer-

daertoe behoorden, ſprack de HEERE tot Moſe, over de zalving en inwijing der Priesteren, die de voorheen gemelde offeranden zouden moeten toebereiden en opofferen, ſeggende:

2. (*a*) Neemt Aaron uwen broeder ende ſijne ſonen met hem, ende de kleederen, ende de (*b*) ſalf-olie: daer toe den varre des ſond-offers, ende de twee rammen, ende den korf van de ongeſuerde [*brooden*].

Van alle de Heilige dingen, welke hier worden opgenoemd, is reeds voorheen geſproken: van de *kleederen*, Exod. 28: 2, 4. van de *zalfölie*, Exod. 30: 24. — van den *varre des zondöffers* en den *korf met ongezuurde broden*, Exod. 29: 1. — Alleenlyk hebben wy 'er nu bytevoegen, dat het uit dit verhael allerblijkbaerst zy, hoe Moſe niet, op eigen gezach, zijne bloedverwanten in het Prieſterambt gedrongen, maer in deze zaek niets gedaen hebbe, dan het geen God zelf hem uitdrukkelyk bevolen had.

3. Ende verſamelt de gantſche vergaderinge, dat is de Oudſten, en de ondergeſchikte Opperhoofden des volks, die de ganſche vergadering in hunne perſonen verbeeldden, en zoo velen als 'er uit het volk by de ſtraks te noemen plechtigheden zullen kunnen en willen tegenwoordig zijn; laet alle dezen te zamen komen, aen de deure der Tente der t'ſamenkomſte, om getuigen te zijn dat Aaron en zijne zonen door God zelven met de Priesterlyke waerdigheid vereerd waren.

4. Moſe nu dede gelijck als de HEERE hem geboden hadde; ende de vergaderinge wert verſamelt aen de deure der Tente der t'ſamenkomſte.

5. Doe ſeyde Moſe tot de vergaderinge; Dit is de ſake, (*c*) die de HEERE aengaende de inwijding der verordineerde perſonen tot het Prieſterambt, op den berg geboden heeft te doen: want al het geen Moſe nu verrichten zoude, was niets anders dan de uitvoering van het bevel, het welk de Heer hem op den berg gegeven had, Exod. 29.

(*a*) Exod. 28: 1, 2. (*b*) Exod. 30: 25. (*c*) Exod. 29: 4.

6. Ende Mose dede Aaron, ende sijne sonen naederen tot de deur der tente der t'zamenkomst, gelijk Exod. 29: 4. bevolen is, ende wieschse met dat water volgens het Goddelyk voorschrift, Exod. 40: 41.

7. (d) Daer dede hy hem den rock aen, die van zeer fijn lijnwaet gemaekt was, vol oogskens Exod. 28: 39, ende gordde hem met den gordel, zoo om het lichaem sterkte en vastigheid bytezetten, als opdat de Hoogepriester zijnen dienst onbelemmerd en vaerdig zoude kunnen verrichten, ende trock hem den mantel aen, die van een hemelsblauwe kleur was, van onder met gouden schellekens en granaet-appelen versierd: oock dede hy hem den Ephod aen, vergel. Exod. 28: 6. — ende gordde dien met den konstelicken riem des Ephods, ende ombondt hem daer mede: op deze wys werd het voor en achterstuk van den Ephod om het lichaem vastgebonden. ——

Omtrent dit en het overige gedeelte der inwijing van Aaron, moet men opmerken, dat Mose op dezen dag, en geduurende de zes volgende dagen, op Gods uitdrukkelyken last, het Priesterambt hebbe waergenomen, Exod. 29: 5. maer zoo drae deze zeven dagen geeindigd waren, bekleedde Aaron het Priesterschap, tot het welk hy nu zoo plechtig werd ingewijd. In deze plechtige inwijing van Aaron moet Mose worden aengemerkt, als de plaets van God zelven bekleedende.

8. Voorts dede hy hem den borstlap aen: ende voegde aen den (e) borstlap de Urim ende de Thummim, men vergelijke Exod. 28: 30. 39: 10.

Het verdient opmerking, dat Mose hier alleen van de *Urim* en *Thummim*, en niets van de *edele gesteenten* spreke, daer in tegendeel Exod. 39: 10. alleen de *vier rijen steenen*, en niet de *Urim* en *Thummim* gemeld worden: Dit schijnt te bewijzen, dat de *Urim* en de *Thummim* met de edele gesteentens eene en dezelfde zaek geweest zy.

9. Ende hy settede den hoet op sijn hooft: ende aen den hoet boven sijn aengesicht settede hy de gou-

(d) Exod. 28: 4. (e) Exod. 28: 30.

gouden plate de kroone der heyligheyt; (*f*) gelijck als de HEERE Mofe geboden hadde: alles volgens Gods bevel Exod. 28: 36, 37 en 24: 6.

10. Doe nam Mofe de falf-olie; ende falfde den Tabernakel, ende al wat daer in was, denkelyk door het een en ander of met zijnen vinger of met een kwast te beftrijken; ende heyligdefe op deze wys tot den plechtigen dienst des Heeren.

11. Ende hy fprengde daer van op den brandöffer altaer fevenmael, tot een teeken van eene gansch byzondere heiliging; ende hy falfde daerdoor den gemelden altaer, ende alle fijne gereetfchap, mitfgaders het wafchvat, het welk gefchikt was voor de Priefteren, zoo om zich zelven, als om de offeranden en hunne gereedfchappen te wasfchen, ende fijnen voet, dat alles beftreek Mofe met de zalfölie, om die dingen te heyligen.

12. Daer na (*g*) goot hy van de falf-olie op Aarons hooft in eene zeer ruime mate, vergel. Pf. 133: 2. ende hy falfde hem op deze wys, of zoo als fommige Joodfche Uitleggers het begrijpen, toen Mofe eene zeer ruime maet van de heilige olie op Aarons hoofd had uitgeftort, nam hy zijnen vinger, om die olie langs zijn voorhoofd te ftrijken, om hem te heyligen en tot zijne Priefterlyke bediening aftezonderen.

Men vraegt of de zalving van Aaron met die van den Tabernakel en deszelfs gereedfchappen, op een en denzelven tijd gefchied zy? Men vergelijke hier omtrent het geen wy op Exod. 40: 17, 18. hebben aengemerkt.

13. Oock dede Mofe de fonen Aarons naederen, aen de deure der tente der t'zamenkomfte, ende trock hen rocken aen, ende gorddefe met eenen gordel, ende bondt hen mutfen op: (*h*) gelijck als de HEERE Mofe geboden hadde. Exod. 28: 40, 41. 29: 30. 40: 14.

14. (*i*) Doe dede hy den varre des fond-offers bykomen, den varre die tot een zondöffer gefchikt was, vergel.

(*f*) Exod. 28: 36. ende 29: 6. (*g*) Pf. 133: 2. (*h*) Exod. 29: 9. (*i*) Exod. 29: 1.

Exod. 29: 1, 10, 14. ende Aaron ende sijne sonen leyden hare handen op het hooft van den varre des sond-offers, Exod. 29: 10. en Lev. 1: 4.

Het een en ander vertoonde, hoe de Priesters niet in staet waren, om Gode eenige offeranden toetebrengen, zonder dat hunne eigen zonden alvoorens door een zondöffer verzoend waren.

15. Ende men slachtede [*hem*], het zy dat Mose dit in eigen persoon, of door iemand anders verrichtte; ende Mose nam het bloet, ende dede 't met sijnen vinger rontom op de hoornen des altaers; ende ontsondigde of reinigde en heiligde daerdoor den altaer: daer na goot hy het bloet uyt aen den bodem des altaers, ende heyligde hem, om voor hem versoeninge te doen, dat is te zeggen, hem zoodanig te heiligen tot een plaets van zondöfferen, dat menschen die zonden begaen hebben door die offeranden verzoening erlangen mogen.

Wy lezen hier maer van eenen varre, die geslagt is, daer de Heer Exod. 29: 35, 36. verordend had, dat er by Aarons inwijing zeven varren zouden geslagt worden, op elken dag een; trouwens Mose had alleen voor, om thans het werk van den eersten dag te beschrijven.

16. Voorts nam hy al het vet, dat aen het ingewant is, ende het net of de kwabbe der lever, ende de twee nieren ende haer vet: ende Mose stack het aen op den altaer, vergel. Exod. 29: 13.

17. Maer den varre met sijne huyt, ende sijn vleesch, ende sijn mist, heeft hy buyten den leger met vyer verbrandt: (*k*) gelijck als de HEERE Mose geboden hadde, Exod. 29: 14.

18. Daer na dede hy den ram des brand-offers bybrengen: ende Aaron ende sijne sonen leyden hare handen op het hooft des rams, Exod. 29: 15 16.

19. Ende men slachtede [*hem*], ende Mose sprengde het bloet op den altaer rontom.

20. Hy deylde ook den ram in sijne deelen; ende

(*k*) Exod. 29: 14. Levit. 4: 11.

ende Mose stack het hooft aen, ende die deelen, ende het smeer:

21. Doch het ingewant ende de schenckelen wiesch hy met water: ende Mose stack dien geheelen ram aen op den altaer; het was een brandoffer der lieflicker reucke, een vyer-offer was het den HEERE; (*l*) gelijck als de HEERE Mose geboden hadde.

22. Daer na dede hy den anderen ram, den ram des vul-offers bybrengen: ende Aaron met sijne sonen leyden hare handen op des rams hooft, Exod. 29: 1, 22, 31.

23. Ende men slachtede [*hem*], ende Mose nam van sijn bloet; ende dede 't op het lapken van Aarons rechter oore, ende op den duym sijner rechterhant, ende op de groote tee sijnes rechteren voets.

24. Hy dede oock de sonen Aarons naederen; ende Mose dede van dat bloet op het lapken van haer rechter oore, ende op den duym van hare rechterhant, ende op de groote tee van haren rechteren voet: daer na sprengde Mose dat bloet rontom op den altaer.

Vergel. over vs. 23 en 24. Exod. 29: 20.

25. (*m*) Ende hy nam het vet, ende den steert, ende al het vet, dat aen het ingewant is, ende het net of de kwabbe der lever, ende beyde de nieren, ende haer vet: daer toe de rechter schouder, Exod. 29: 22.

26. Oock nam hy uyt den korf van de ongesuerde [*brooden*], die voor het aengesicht des HEEREN was, eene ongesuerde koecke, ende eene geoliede brootkoecke, ende eene vlade: ende hy leydese op dat vet, ende op de rechter schouder.

27. (*n*) Ende hy gaf dat al in de handen Aarons, ende in de handen sijner sonen: ende be-

(*l*) Exod. 29: 18. (*m*) Exod. 29: 22. (*n*) Exod. 29: 24.

weegde die ten beweeg-offer voor het aengesicht des HEEREN.

28. Daer na namse Mose uyt hare handen; ende stackse aen op den altaer, op het brand-offer: dat waren vul-offeren der liestlicker reucke; 't was een vyer-offer den HEERE. Vergel. over vs. 26-28. Exod. 29: 23-25.

29. Voorts nam Mose de borst, ende beweegdese ten beweeg-offer voor het aengesicht des HEEREN: Sy wert Mose ten deele van den ram des vul-offers; (o) gelijck als de HEERE Mose geboden hadde, Exod. 29: 26.

30. (p) Mose nam oock van de salf-olie, ende van het bloet, het welcke op den altaer was, ende sprengde 't op Aaron, op sijne kleederen, ende op sijne sonen, ende op de kleederen sijner sonen met hem: ende hy heyligde Aaron, sijne kleederen, ende sijne sonen, ende de kleederen sijner sonen met hem, Exod. 29: 21.

Over al het geen van vs. 16 tot 30 is voorgeschreeven, hebben wy thans niets ter opheldering aen te merken, om dat wy, by de aengehaelde plaetsen uit Exodus, reeds zoo veel wy genoegzaem oordeelden, hebben medegedeeld.

31. Ende Mose seyde, na het verrichten van de gemelde plechtigheden, tot Aaron, ende tot sijne sonen; Siedet of kookt dat vleesch, het welk van den ram is overgebleeven voor de deure, dat is in het voorhof van de Tente der t'samenkomste, (q) ende etet 't selve daer, mitsgaders het broot, dat in den korf des vul-offers is: gelijck als ick geboden hebbe, of liever, gelijk het ook de LXX vertalen, *gelijk my geboden is* door den Heere, seggende, Aaron, ende sijne sonen sullen dat eten.

Men heeft hier drie dingen op te merken. Vooreerst, dat hier gehandeld werd volgens het gebruik der dankofferen, volgens

(o) Exod. 29: 26. Levit. 7: 33. (p) Exod. 29: 21. (q) Exod. 29: 32. Levit. 24: 9.

gens welke het vleesch van het offerdier, nadat God en de Priester hun deel ontvangen hadden, aen die perſonen gegeven werd, voor welke de offerande geſlagt was. Nu had God zijn deel ontvangen vs. 28, en Moſe had ook genoten het geen hem, by deze gelegenheid het ampt van Prieſter waernemende, als zoodanig toekwam vs. 29. Het overſchot derhalven van den ram, al het vleesch, uitgenomen de *rechter ſchouder*, die op den altaer verteerd werd, en de *beweegborst*, welke Moſe als Priester ten deele viel Exod. 29: 31, 42, werd Aaron en zijnen zonen overhandigd. — Evenwel had hier, ten tweeden, nog eene byzonderheid plaets, in welke dit offer van de dankòfferen onderſcheiden was: De laetſte ſoort van offeranden werden, nadat God en de Priester hun deel ontvangen hadden, buiten den Tabernakel gebracht en gegeten; maer dit offer moest in het Heiligdom, in den voorhof, gegeten worden, ten blijke dat het iets was van eene gansch byzondere heiligheid, door het welk Aaron en zijne zonen tot dienaers van den Tabernakel werden ingewijd. — Eindelyk werd dit vleesch alleen aen Aaron en zijne zonen gegeven, voor hunne perſonen, daer andere offeranden ook voor hunne huisgenoten geſchikt waren: dit vertoonde het byzonder voorrecht der Priesteren, als zulke perſonen die alleen den vrijen toegang hadden tot God en zijn Heiligdom.

32. Maer het overige van het vleeſch, ende van het broot, het welk gy niet kunt opëten, (zoo vervolgde Moſe tot Aaron en zijne zonen te ſpreken,) ſult gy met vyere verbranden; op dat het een en ander, als dingen van eene zonderlinge heiligheid, tot geen gemeen gebruik zouden aengelegd, en nog veel minder aen verachting blootgeſteld worden.

33. Oock en ſult gy uyt de deure van de Tente der t'ſamenkomſte ſeven dagen niet uytgaen, tot aen den dage, dat vervult worden de dagen uwes vul-offers: want ſeven dagen ſal men uwe handen vullen.

Geduurende zeven dagen moesten de gemelde plechtigheden, tot de inwijding der Priesteren behoorende, telken dage herhaeld worden; de langduurigheid van deze inwijding

ſtrekte, om den Priesteren eenen des te dieperen indruk te geven, zoo van hunne waerdigheid, als van het gewigt hunner bediening.

34. Gelijck als men op deſen dagh gedaen heeft; heeft de HEERE zeven dagen lang te doen geboden, om voor u verſoeninge te doen; om u tot den dienst van het Heiligdom aftezonderen en in te wijden.

35. Gy ſult dan aen de deure of in het voorhof van de Tente der t'ſamenkomſte dagh ende nacht ſeven dagen blijven: want, voor hunne volkomen inwiding, mogten zy in het Heilige niet komen, ook mogten zy naer hunne huizen niet wederkeeren, voor dat de zeven dagen geëindigd, en alle de plechtigheden der inwijing voltooid waren: ende (voegde Moſe 'er by) gy ſult de wacht des HEEREN waernemen, om den Tabernakel en deszelfs vaten te bewaren; dat is de *wacht des Heeren*, welke u door hem en voor zijne dingen is aenbevolen, zyt daerin getrouw; op dat gy niet en ſtervet, gelijk zekerlyk geſchieden zoude, wanneer gy uwen plicht verzuimdet: want alſoo is 't my geboden door den Heere op den berg.

Was de bedreiging niet al te hard, zou men kunnen vragen, dat de Priesters, by het minſte verzuim van deze plechtigheden, aenſtonds gevaer van hun leven zouden lopen? Dan men overwege, dat de overtreding, in dit geval, zeer verzwaerd wierd door de omſtandigheden: zy zou gepleegd werden, — door perſonen, die op eene gansch byzondere wys, aen den Heer en zijnen dienst geheiligd waren, — door perſonen, die in rang en aenzien, boven het ganſche volk verheven waren. — Zy zou gepleegd worden tegen de duidelyke letter van Gods uitdrukkelyk bevel. — Voeg 'er eindelyk by, dat zulk een ongehoorzaemheid der Priesteren eene zeer groote ergernis zoude veroorzaken, en eenen gansch nadeeligen invloed hebben op het gedrag van het volk.

36. Aaron nu ende ſijne ſonen deden, alle de dingen die de HEERE door den dienſt van Moſe geboden hadde.

HET IX. KAPITTEL.

In dit Kapittel verhaelt Mose ons twee zaken, hoe de Priesters, op de gemelde wys, ingewijd zijnde, hunne bediening aenvaerd hebben, vs. 1-22. *en hoe de Heer dit begin van hun werk, door een zichtbaer teeken, plechtig hebbe bekrachtigd, vs.* 23, 24.

1. ENde het geschiedde ten achtsten dage, toen de zevendaegsche inwijding geëindigd was, dat Mose riep Aaron, ende sijne sonen, ende de Oudtste Israëls; en zoo velen van het volk, als de plaets bevatten konde, mogten 'er zich byvoegen.

2. Ende hy seyde tot Aaron; (*a*) Neemt u een kalf, een jongh runt, of den *zoon van een rund*, ten sond-offer, ende eenen ram ten brand-offer, [*die*] volkomen zijn: ende brengtse voor het aengesicht des HEEREN.

Nu leidde Mose zijn Priesteramt neder, en Aaron aenvaerdde de Hogenpriesterlyke bediening met het offeren van een *zondöffer.* Hy was een man, beladen met een menigte van personeele misdaden; van deze moest hy vooraf naer de wet gereinigd werden, eer hy als Hoogepriester het voorbeeldige werk der verzoening voor het volk aenvaerden mogt. Dit was de eerste offerande van Aaron; en hier op volgde een *brandöffer*, om te verklaren, dat hy alles voor den Heer en zijnen dienst over had.

3. Daer na, (zoo vervolgde Mose tot Aaron) nadat gy het jonge rund ten zond- en den ram ten brand-offer zult genomen hebben, spreeckt dan met een Priesterlyk gezach tot de kinderen Israëls, door middel van hunne Oudsten, seggende, Nemet eenen geytenbock ten sond-offer, ende een kalf, ende een lam, alle moe-

(*a*) Exod. 29: 1.

ten zy eenjarige, en volkomene, zijn, ten brand-offer.

Uit het volgende 15 vs. zal het ons blijken, dat deze offerande voor het gansche volk, ter verzoening van hunne zonden is. Er is Kap. 4: 14 reeds gesproken van een zondöffer des ganschen volks; doch het verschil is hier in gelegen, dat het eerste, Kap. 4: 14 gemeld, strekte ter verzoening van eene byzondere zonde; maer dat zondöffer, het welk hier wordt voorgeschreeven, was in het algemeen ingericht, voor alle de zonden, welke de Israëliten mogten begaen hebben.

4. Wyders moet men oock nog eenen os nemen, ende eenen ram ten danck-offer. Deze dieren moeten ook volkomen wezen, en dienden om dezelve voor het aengesicht des HEEREN te offeren: ende men voege by dit alles nog een spijs-offer met olie gemengt; want heden sal de HEERE u verschijnen: de Heer der Heeren zal thans een doorluchtig teeken geven van zijne byzondere tegenwoordigheid, om gansch Israël te verzekeren, dat de Priesters op Goddelyk gezach waren aengesteld, en dat de offeranden, welke zy toebrachten, Gode aengenaem waren, vergel. vs. 23, 24.

5. Doe namen sy, zoo Aaron als de gansche Vergadering, 't gene dat Mose geboden hadde, [*brengende dat*] tot voor aen de Tente der t'samenkomste, alwaer deze offeranden moesten geslagt werden: ende de geheele vergaderinge naederde, ende stont voor 't aengesicht des HEEREN, voor de deure van den Tabernakel, alwaer God woonde.

6. Ende Mose seyde; Dese sake der offeranden, die de HEERE u, door mijnen mond, geboden heeft, sult gy doen: ende de heerlickheyt des HEEREN, dat doorluchtig teeken der Goddelyke Heerlykheid, welke gy by het inwijden van den Tabernakel gezien hebt, sal u aenstonds wederom verschijnen, om u te verklaren, dat Aaron, door God zelven, tot Hoogepriester geroepen zy, en om alle andere Israëliten afteschrikken van het dingen naer zijne waerdigheid.

7. En-

7. Ende Mose seyde tot Aaron; Naedert tot den altaer, ende (*b*) maeckt uw sond-offer, ende uw brand-offer toe. Het *zondöffer* moest voorgaen, ter verzoening van zijne zonden, opdat het *brandöffer* mogt worden aengenomen; ende, zoo vervolgde Mose, doet versoeninge voor u, ende voor het volck: Daer na maeckt de offerhande des volcks toe, ende doet de versoeninge voor hen, gelijck als de HEERE geboden heeft.

Zeer merkwaerdig is deze orde, dat Aaron eerst moest offeren voor zich zelven, en daerna voor de zonden van het volk. Het leert ons dat het Priesterschap nae de ordening van Aaron zeer gebrekkig ware: Deze Priesters waren ook zelve zondaers, gelijk alle andere menschen, en daerom moesten zy eerst voor zich zelven offeren, eer zy bevoegd waren om voor de zonden van het volk te offeren. Het herinnert ons de noodzakelykheid der betere offerande van den volmaekten Hoogepriester der toekomende goederen, Hebr. 7: 26, 27.

Wijders merke men op, dat Aaron hier voor de eerstemael stond te offeren. Tot hiertoe had Mose geofferd, maer nu droeg hy dit werk, uit Gods naem en van zijnent wege, aen Aaron op.

8. Doe naederde Aaron tot den altaer: ende slachtede het kalf des sond-offers, dat voor hem was.

9. Ende de sonen Aarons brachten het bloet, het welk zy in bekkens ontvangen hadden, tot hem, Aaron, die nu by den Altaer stond, ende hy dopte sijnen voorsten vinger van de rechtehand in dat bloet, ende dede 't op de hoornen des brandöffer-altaers: daer na goot hy het bloet uyt aen den bodem des altaers.

10. Maer het vet, ende de nieren, ende het net van de lever van het sond-offer heeft hy op den altaer aengesteken: gelijck als de HEERE Mose geboden hadde.

(*b*) ond. 16: 6. Hebr. 7: 27.

Sommigen vatten dit zoo op, als of Aaron dit offer slechts op den altaer geschikt hebbe, om verbrand te worden, en dat hy hier gezegd wordt het een en ander *te hebben aengesteken*, voor zoo ver het naderhand door Hemelsch vuur is aengestoken. Men geeft 'er deze reden van, dat de aensteking der offeranden, met gemeen vuur, ongeoorloofd ware. — Dan het komt ons voor, dat alleenlyk het Avond-offer, het welk het laetst geofferd werd, door wonderdadig vuur uit den Hemel, verteerd zy, vergel. vs. 22. Alle andere offeranden werden uitdrukkelyk gezegd, door Aaron te zijn aengestoken. Trouwens zoo lang het Hemelsch vuur nog niet was nedergedaeld, was het Aaron geoorloofd, en hy was zelfs in de noodzakelykheid, om zich van gemeen vuur te bedienen.

11. Doch het vleesch ende de huyt verbrandde hy met vyer buyten den leger, vergel. Kap. 8: 17.

12. Daer na slachtede hy het brand-offer: ende de sonen Aarons leverden aen hem het bloet; ende hy sprengde dat rontom op den altaer, vergel. Kap. 1: 5.

13. Oock leverden sy aen hem het brand-offer in sijne stucken, met het hooft: ende hy stack 't aen op den altaer.

14. Ende hy wiesch het ingewant, ende de schenckelen: ende hy stackse aen op het brand-offer, op den altaer, vergel. Kap. 1: 8, 9.

15. Daer na, toen hy alles, het welk voor hem zelven nodig was, geofferd had, dede hy de offerhande (*c*) des volcks toebrengen: ende nam den bock des sond-offers, die voor het volck was; ende slachtede hem, ende bereydde hem ten sond-offer, gelijck het eerste; het welk hy voor zijne eigen zonden geofferd had.

16. Voorder kwam hy tot het derde offer: want nu dede hy het brand-offer toebrengen, ende maeckte dat toe nae het recht, hy schikte het op den altaer, na

(*c*) bov. 4: 13.

na het voorschrift, het welk hem, door Mose gegeven was, Kap. 1: 3, 10.

17. Ende hy dede (*d*) het spijs-offer, het welk een gedeelte van het Brandöffer uitmaekt, toebrengen, ende vulde daer van sijne hant, ende stack 't aen op den altaer; behalven het (*e*) morgens brand-offer.

Deze laetste woorden maken het zeer waerschijnelyk, dat Aaron zijn Priesterwerk, met het gewoone morgen-offer begonnen hebbe, zoo dat dit morgen offer alle de hier gemelde offeranden zal hebben vooraf gegaen.

18. Daer na slachtede hy den os, ende den ram ten danck-offer, dat voor het volck was: ende de sonen Aarons leverden het bloet aen hem; ('t welck hy rontom op den altaer sprengde:) vergel. Kap. 3: 1.

19. Ende het vet van den os, ende van den ram, den steert, ende dat vet, het welk [*het ingewant*] bedeckt, vergel. Kap. 3: 3-9. ende de nieren, ende het net des levers.

20. Ende sy leyden het vet op de borsten, om het zoo, door beweging, aen God aen te bieden; ende hy stack dat vet aen op den altaer.

21. Maer de borsten zelve, welke den Priesteren toekwamen, vergel. Kap. 7: 30-34. ende (*f*) de rechter schouder beweegde Aaron ten beweeg-offer, voor het aengesicht des HEEREN: gelijck als Mose geboden hadde. Deze stukken werden wel voor af, door beweging, den Heer aengeboden, maer zy maekten het deel der Priesteren uit.

22. Daer na hief Aaron sijne handen op tot het volck, ende segendese. Wy lezen niet, dat Aaron tot dus ver last gekreegen had, om het volk te zegenen; hy schijnt zelf begreepen te hebben, dat zijn ambt dit vorderde: ende hy quam van den altaer af, na dat hy het sond-offer, ende brand-offer ende danck-offer gedaen hadde.

(*d*) bov. 2: 1. (*e*) Exod. 29: 38, &c. (*f*) bov. 7: 32.

23. Met al dit offeren was 'er een aenmerkelijke tijd verloopen; doe gingh Mose met Aaron in de Tente der t'samenkomste, nae alle gedachten, zal de eerste den laetsten onderricht hebben van alles, het welk in den Tabernakel moest gedaen worden, zoo in het aensteken van de lichten, het schikken van de toonbrooden, het branden van den wierook, het sprengen van het bloed der offeranden op den reukaltaer, als andere dergelijke zaken meer; daer na, omtrent den tijd van het avondöffer, quamen sy uyt den Tabernakel, ende segenden het volck: ende de heerlickheyt des HEEREN, welke den Tabernakel, by deszelfs inwijding, vervuld had, verscheen nu buiten denzelven aen allen den ganfche volcke.

24. Want (g) een wonderdadig vyer gingh uyt van het aengesicht des HEEREN; dat is te zeggen, 'er schooten vuurstralen, uit het zichtbaer teeken van Gods onmiddelyke tegenwoordigheid; ende dit Hemelsche vuur verteerde op den altaer het brand-offer, ende het vet: als het gantsche volck dit sagh, so juychten sy van blijdschap, over dit blijkbaer teeken der Goddelyke goedkeuring van Aarons Priesterschap, ende zy vielen op hare aengesichten; ten bewijze van eerbied en ontzach voor Gods geduchte Majesteit.

Het komt ons zeer aennemelyk voor, gelijk wy reeds over vs. 10 hebben aengemerkt, dat hier, onder de benaming van *brandöffer*, het Avondöffer bedoeld werd. Er was zeer veel tijds met alle de plechtigheden verloopen, en Mose en Aaron schijnen, in het Heiligdom, tot den tijd van het Avondöffer vertoefd te hebben. Voeg er by, dat het werk van dezen dag met het Avondöffer besloten werd, en derhalven was dit Avondöffer recht geschikt, dat God, door het verteeren van het zelve, zijne goedkeuring gaf, over alles, het welk Aaron, in zijne nieuwe hoedanigheid, verricht had.

Uit Kap. 6: 12, 13 weet men, dat dit Hemelsch vuur, door geduurige toevoeging van nieuwe brandstoffen, altoos moet brandende gehouden worden.

(g) 1 Kon. 18: 38. 2 Chr. 7: 1.

HET X. KAPITTEL.

Het omkomen van Nadab en Abihu, *vs.* 1-7. *enige nadere bevelen aen den Priester*, *vs.* 8-15. *Aaron begaet eenen misslag*, *ten aenzien van het zond-offer*, *het welk voor het volk geofferd was*, *maer verantwoordt zich deswegen by Mose*, *vs.* 16-20.

1. ENde de twee oudste sonen Aarons, Nadab ende Abihu, namen een yeder sijn wieroockvat, ende deden gewoon vyer daer in, in plaets van eene koole van dat vuur, het welk de Heer zelf wonderdadig had aengestoken, ende leyden reuckwerck daer op, ende brachten vreemt, dat is gemeen vyer, het welk tot dit werk niet geoorloofd was, voor het aengesicht des HEEREN; 't welck hy hen niet geboden en hadde, maer in tegendeel verboden: vergel. Kap. 6: 12, 13.

Volgens sommigen zou de misdaed van Nadab en Abihu drievoudig geweest zijn; voor eerst, dat zy beide te gelijk voor den Altaer verscheenen; ten tweeden, dat zy hun reukwerk niet ter behoorlijker tijd offerden, het welk alleen des morgens en des avonds geschieden moest; ten derde dat zy zich van gewoon vuur bedienden. —— Mose ondertusschen spreekt alleen van het laetste. Zy namen *vreemd vuur;* het gewoone vuur was in zoo ver *vreemd* voor den HEER, als hy het niet voor het zijne konde noch wilde erkennen, omdat het niet genomen was van dat heilig vuur, het welk van s' Heeren aengezicht was uitgegaen en het brandöffer verteerd had.

Men vraegt, hoe kwamen deze mannen tot zulk eene verregaende onbedachtzaemheid? Het is zeer waerschijnlyk, dat zy aen de maeltijd der danköffren, te veel gegeten en gedronken hadden, en dit schijnt ook de reden, waerom het

bevel, dat de Priesters, wanneer zy in het Heiligdom gingen geen wijn noch ſterken drank drinken mogten, vs. 9, onmiddelyk aen de gebeurtenis der omkoming van Nadab en Abihu wordt vastgehecht.

2. Doe gingh een vyer uyt van het aengeſicht des HEEREN, dat is uit het Heiligdom, ende verteerdeſe, dat is te zeggen doodde hen, op ſoortgelijk een wys, als menſchen, die door den blixem geſlagen worden: want hunne lichamen en kleederen waren niet verteerd, vergel. vs. 4, 5. ende (*a*) ſy ſtorven voor het aengeſicht des HEEREN, dat is in het Heiligdom.

Deze ſtraf mag, in den eerſten opſlag, te geſtreng ſchijnen, maer, by nadere overdenking, zal men vinden, dat dezelve hoogst noodzakelyk ware. Het was de eerſte overtreding in het Priesterwerk, en deze moest, ter afſchrikking van alle volgende Priesteren, om nooit iets onbedachtzaem en willekeurig te ondernemen, geſtrengelyk en voorbeeldig geſtraft worden.

3. Ende Moſe ſeyde tot Aaron, om hem van de Goddelyke rechtvaerdigheid, in deze ſtrafoeffening, te overtuigen; Dat is 't dat de HEERE geſproken heeft, dat woord ziet gy nu in nadruk bevestigd, het welk de Heer geſproken heeft, ſeggende, (*b*) In de gene die tot my naederen, die in mijn Heiligdom komen, om het Priesterambt waer te nemen, ſal ick geheyligt worden, dat is, de Priesters zullen zich in hunnen dienst, met die omzichtigheid, met dien eerbied met die gehoorzaemheid, gedragen, als overeenſtemt met mijne Heiligheid; ende voor het aengeſicht van al het volck ſal ick verheerlickt worden: ik zal mijne eer en het gezach van mijne wetten, in geval van overtreding, openlyk handhaven. Doch Aaron ſweegh ſtil; hy was overtuigd van de billykheid der ſtraf, en, hoe zeer zijn hart bedroefd ware, berustte hy met eerbied in de Goddelyke handelingen, zonder over geſtrengheid te klagen.

Die woorden des HEEREN, welke Moſe aen Aaron herin-

(*a*) Num 3: 4. ende 26: 61. 1 Chron. 24: 2. (*b*) bov. 8: 35.

herinnert, *in de genen, die tot my naderen*, enz. vinden wy nergens letterlyk aengeteekend, maer wel in den zakelyken zin, Exod. 19: 22 en 29: 43, 44. Ook zou men het zoo begrijpen kunnen, dat de Heer deze woorden, onmiddelyk by de ſtrafoeffening over Nadab en Abihu, in eene Openbaring, tot Moſe geſproken, en hem gelast hebbe dezelve aen Aaron bekend te maken.

4. Ende Moſe riep Miſaël, ende Elzaphan de ſonen van Uzziël Aarons oom, die volle neven waren van Moſe en Aaron, ende ſeyde tot hen; Tredet toe, draget uwe broederen, dat is uwe bloedverwanten, wech van voor het heyligdom: zy ſchijnen derhalven in het voorhof geſneuveld te zijn, toen zy zoo in het Heilige tot den reukaltaer zouden treden; draegt de lijken weg, zeide Moſe, tot buyten het leger, om aldaer begraven te worden.

Tot dit werk riep Moſe deze zijne neven, omdat zy de naeste bloedverwanten waren die het zelve verrichten konden: want de overgebleevene zonen van Aaron moesten nu vervolgens den dienst van het Heiligdom verrichten, en derhalven, door het aenraken van dooden, niet verontreinigd worden.

5. Doe traden ſy toe, ende droegenſe in hare rocken, in hunne linnenkleederen, in welke zy dienst gedaen hadden, en die, nu verontreinigd zijnde, niet meer konden gebruikt worden, tot buyten het leger: gelijck als Moſe geſproken hadde.

6. Ende Moſe ſeyde tot Aaron, ende tot Eleazar, ende tot Ithamar ſijne beide ſonen, die hem nu nog waren overgebleeven: gy zult over den dood van Nadab en Abihu in het geheel geen rouw dragen, Gy en ſult uwe hoofden niet ontblooten, door het afleggen van uwe mutſen, en nog veel minder door het afſcheeren van uw hoofdhair en baerden, gelijk rouwdragers gewoon zijn te doen, noch uwe kleederen verſcheuren, op dat gy niet en ſterft, en op ſoortgelijke wys omkomt als Nadab en Abihu; ende, om, langs dezen weg, voortekomen, dat 'er, door gebrek aen Priesteren, om voor het

volk verzoening te doen, wanneer zy gezondigd hebben, niet een groote toorn over de gantsche vergaderinge kome: Maer 'er zal evenwel over Nadab en Abihu rouw gedragen worden, uwe broederen, het gantsche huys Israëls, sullen desen wonderdadigen brant, dien de HEERE aengesteken heeft, en waerdoor de beide Priesters zijn omgekomen, plechtig beweenen.

De reden, om welke de Priesters geen rouw mogten dragen, ook zelfs niet in dit zeer aendoenlyk geval, schijnt gelegen te zijn in de Oostersche gewoonten. Te weten, by deze volkeren mogten geene rouwdragende in de tegenwoordigheid van den Koning verschijnen. Het betaemde derhalven de Priesteren nog veel minder, in rouwgewaed, de tegenwoordigheid van de Opperste Majesteit in den Tabernakel te naderen.

7. (c) Gy en sult oock uyt de deure van de Tente der t'samenkomste niet uytgaen, voor dat gy het Priesterwerk van dezen dag geheel zult voleindigd hebben; en, wanneer u of uwen opvolgeren, terwijl gy in den dienst van den Tabernakel bezig zijt, de dood van iemand uwer naestbestaenden geboodschapt wordt, zult gy in uw heilig werk voortgaen, tot dat het zelve voleindigd is, vergel. Kap. 21: 12. Houdt dog dit bevel in acht, op dat gy niet oogenblikkelyk en stervet; want de salf-olie des HEEREN is op u: gy zijt, door eene plechtige zalving, aen den dienst van het Heiligdom toegewijd, en daerom moogt gy denzelven, uit geen inzicht, en voor niemand, verlaten: ende sy, Aaron en zijne zonen, deden nae het woort van Mose; zy bleeven in den Tabernakel, en bedreeven in het geheel gene rouw.

8. Ende de HEERE sprack nu onmiddelyk tot Aaron zelven, tot een zichtbaer teeken van het Goddelyk genoegen, over s' mans gedragingen, seggende:

9. Wijn ende stercken dranck en sult gy niet drincken, gy, noch uwe sonen met u, als gy gaen sult in de Tente der t'samenkomste, op dat gy, be-

(c) ond. 21: 12.

beschonken zijnde, geene onbedachtzaemheid begaen moogt, en niet oogenblikkelyk en ſtervet; 't zy eene eeuwige inſettinge, eene altoosduurende wet, voor alle volgende Priesteren, onder uwe geſlachten:

10. Ende, om nuchteren zijnde, een voorzichtig onderſcheyt te maken tuſſchen het heylige, ende tuſſchen het onheylige: ende tuſſchen het onreyne, ende tuſſchen het reyne: opdat gy op mijnen altaer brengt, het geen ik voor rein en heilig verklaerd, en tot mijnen dienst afgezonderd heb, en geene plechtigheden verricht, welke ik niet heb voorgeſchreeven.

11. Ende om den kinderen Iſraëls te leeren alle de inſettingen, de plechtigheden, mijnen dienst betreffende, om die zoodanig te gehoorzamen en waertenemen, als de HEERE door den dienſt van Moſe, tot hen geſproken heeft.

12. Ende Moſe ſprack kort daerna tot *Aaron, ende tot Eleazar, ende tot Ithamar ſijne overgeblevene ſonen; Nemet het ſpijs-offer, dat van de vyer-offeren des HEEREN overgebleven is; ende etet 't ſelve ongeſuert by den altaer: want het is eene heyligheyt der heyligheden, verg. Kap. 6: 17.

Moſe ſchijnt gevreesd te hebben, dat de droefheid, over het treurig uiteinde van Nadab en Abihu, Aaron en zijne overgebleeven zonen zoude terug gehouden hebben, van deze ſpijs, op de bepaelde wys, te gebruiken; hierdoor zouden zy wederom eene onmiddelyke overtreding tegen het Goddelyk bevel, begaen hebben.

13. Daerom ſult gy dat eten in de heylige plaetſe; dewijle het uw beſcheyden deel, ende het beſcheyden deel uwer ſonen uyt des HEEREN vyer-offeren is, van het welk niemand, buiten de gewijde perſonen, eten mag: (d) want alſoo is my door den Heere geboden, vergel. Kap. 2: 3. 6: 16-18. 7: 9, 10.

14. Oock de beweegborſt, ende de heffchou-

(d) bov. 2: 3. ende 6: 16.

der ſult gy in eene reyne plaetſe eten, dit behoeft gy niet in den Tabernakel zelven te eten, gelijk het overblijffel van de vuuröfferen, dit kunt gy ook doen op eene andere plaets, nae uw welgevallen, mids dezelve maer door gene wettiſche beſmettingen onrein is; etet dit allerwegen, gy, ende uwe ſonen, ende uwe dochteren met u: want tot uw beſcheyden deel, ende uwer ſonen beſcheyden deel, zijnſe uyt de danck-offeren der kinderen Iſraëls gegeven. vergel. Kap. 7: 34.

15. De heffchouder, ende de beweegborſt ſullen ſy neffens de vyer-offeren des vets toebrengen; om ten beweeg-offer voor het aengeſicht des HEEREN te bewegen: 't welck u, ende uwen ſonen met u, tot eene eeuwige inſettinge zijn ſal; gelijck als de HEERE geboden heeft: want eer deze ſtukken den Heere door beweging waren aengeboden, hadden de Priesters geen recht, om 'er zich van te bedienen, vergel. Kap. 7: 29, 30.

16. Ende Moſe ſocht ſeer neerſtelick den bock des ſond-offers, die namelyk voor het volk geöfferd was, Kap. 9: 15. Hy deed zeer nauwkeurig onderzoek naer alle de offeranden, of 'er ook, in het een of ander opzicht, eenigen misſlag begaen ware, maer byzonder vernam hy, waer dat deel van den gemelden bok der zondoffers gebleeven was, het welk den Priesteren toekwam; ende, ſiet, Moſe bevond, ten aenzien van dien bok, dat hy in 't geheel was verbrandt: dies was hy op Eleazar, ende op Ithamar, de overgeblevene ſonen Aarons, ſeer toornigh, ſeggende:

17. Waerom en hebt gy dat ſond-offer niet gegeten in de heylige plaetſe? want het is eene heyligheyt der heyligheden; ende Hy heeft u dat gegeven tot eene belooning van uwen dienst, op dat gy, door het verrichten van alle wettiſche plechtigheden, de ongerechtigheyt der vergaderinge des te gewilliger ſoudet dragen, en des te meer aengemoedigd worden, om over die zonden verſoeninge te doen voor het aengeſicht des HEEREN.

18. Siet,

18. Siet, desselven bloet en is niet binnen in het heyligdom gedragen: gy moestet dat gantschelick gegeten hebben in het heyligdom, (*e*) gelijck als ick geboden hebbe.

De misslag van Aarons zonen lag hierin, dat zy het vleesch van dezen bok niet gegeten, maer hem geheel verbrand hadden. God had namelyk twederlei wetten omtrent dit offerdier gegeven, welke in den eersten opslag tegenstrijdig schijnen. Volgens de eerste wet, Kap. 4: 21, moest dit zondöffer verbrand worden; maer, volgens de tweede, Kap. 6: 26, moesten de Priesters het zelve eten. —— De zaek was deze: wanneer het bloed van het zondöffer in het Heiligdom gebracht werd, dan moest hetzelve verbrand worden, Kap. 4: 16, 17. maer, indien het bloed niet in het Heiligdom gebracht was, moesten de Priesters dit offer eten. —— Nu was hier het laetste geval, het bloed dezes zondöffers was niet in het Heiligdom gedragen; Aarons zonen hadden derhalven het dier niet moeten verbranden, maer tot hunne spijs gebruiken.

19. Doe sprack Aaron tot Mose, om de handelwys van zijne zonen te verdedigen; Siet, heden hebben sy haer sond-offer, ende haer brand-offer, voor het aengesicht des HEEREN geoffert, in alle opzichten zoo als het behoorde, ende sulcke schroomelyke dingen, als het omkomen van mijnen geliefden Nadab en Abihu, zijn my, onmiddelyk na het volbrengen van dat werk, wedervaren, daer over, begrijpt gy ligtelyk, is mijn hart bitterlyk bedroefd geworden: ende hadde ick heden het sond-offer in bittere droefheid gegeten, soude dat goet geweest zijn in de oogen des HEEREN? zou dit den Heer aengenaem hebben kunnen wezen, daer hy de heilige dingen, met verheuging en dankzegging wil gegeten hebben, Deut. 12: 7?

20. Als Mose dat antwoord hoorde, so was 't goet in sijnen oogen; hy nam genoegen in Aarons verdediging.

(*e*) bov. 4: 5. ende 6: 26. ond. 16: 27.

Er had eene dwaling plaets gehad, dan zy was niet, uit onachtzaemheid of moetwil, maer uit eerbied voor de heilige dingen, voortgekomen.

HET XI. KAPITTEL.

Wetten omtrent de reine en onreine ſpijzen.

1. ENde de HEERE, nadat de inwijding der Priesteren voleindigd was, ſprack tot Moſe, ende tot Aaron beide, uit de Schechinah, om hun bevelen te geven, omtrent de reine en onreine ſpijzen. Deze bevelen werden, beide aen Moſe en Aaron, gegeven, omdat Aarons ambt vorderde, om het volk in dit ſtuk te onderwijzen, en omdat Moſe, als burgerlyk Opperhoofd, verplicht was zorg te dragen dat deze wetten wierden uitgevoerd. —— De Heer ſprak, ſeggende tot hen:

2. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, mijnes namens, ſeggende; (*a*) Dit ſoort van beesten, welke ik vervolgens zal opnoemen, is het gedierte, dat gy eten ſult uyt alle beeſten, die op aerden zijn.

3. Al wat onder de beeſten de klaeuwe verdeelt, ende de klove der klaeuwen in tween klieft, [*ende*] herkaeuwt: dat ſult gy eten.

Dit was de algemeene regel omtrent de reine dieren, welke de Iſraëliten zouden mogen eten, dat zy twee vereischten bezitten moesten, en wel beide te gelijk: wanneer 'er een van beide ontbrak, dan was het dier onrein.

Voor eerst, moest het beest, zou het voor rein gehouden worden, *de klauwe verdeelen, en de kloof der klauwen in tweën klieven*; de klauw, of gelijk wy doorgaens zeggen, de hoef van ſommige dieren is ten eenemael onverdeeld, ge-

(*a*) Deut. 14: 4. Hand. 10: 14.

gelijk de paerden, ezels enz. Anderen hebben de *klauw* of hoef *verdeeld*, maer in verscheiden verdeelingen of teenen, gelijk de leeuwen, honden, katten, enz. Nog andere hebben de *klauw* wel in *tweën gekliefd*, maer zoo, dat de kloof niet geheel doorga, gelijk de kameel, wiens klauwen boven wel gescheiden, maer onder door een dik vel verbonden zijn. Deze alle voldoen niet aen het vereischte. Maer 'er zijn 'er ook nog, die twee klauwen hebben, welke, met eene doorgaende kloof, geheel van elkander gescheiden zijn, gelijk de runderen, herten, schapen, enz. Deze beesten waren in zoo ver rein.

Maer om volkomen rein te zijn, moest het beest nog ten *tweeden*, als een ander vereischte, *herkauwen*, de gekauwde spijzen wederom, uit de maeg, in den mond opbrengen, om dezelve, ter beter verteering, andermael te kauwen.

Wanneer een beest beide deze vereischten bezit, was het rein; maer ingeval een dier het éene had zonder het andere, mogt het van de Israëlleren, als zijnde onrein, niet gegeten worden.

4. Dese, (dit wordt 'er bygevoegd, om den opgegeven regel, door een aental van voorbeelden, optehelderen,) *deze volgende* beesten nochtans en sult gy niet eten van de gene die [*alleen*] herkaeuwen, ofte de klaeuwen [*alleen*] verdeelen: den kemel, want hy wel herkaeuwt, maer de klaeuwe niet volkomen en verdeelt, daer de klauwen van onder gebonden zijn: die soort van dieren sal u onreyn zijn.

5. Ende het konijnken, of de bergmuys, *de Saphan*, (want dat dier, het welk wy een *konijn* noemen, is niet gewoon te herkauwen.) De bergmuis zult gy niet eten: want dat wel herkaeuwt, maer het mist het ander vereischte, daer het de klaeuwe niet en verdeelt: dat sal u onreyn zijn.

6. Ende den hase, want hy wel herkaeuwt, maer de klaeuwe niet en verdeelt: die sal u onreyn zijn.

7. Oock het swijn, want dat de klaeuwe wel verdeelt, ende de klove der klaeuwen in tween klieft,

klieft, maer het gekaeuwde niet en herkaeuwt: dat ſal u onreyn zijn.

8. Van haer vleeſch en ſult gy niet eten, noch haer doode aes niet aenroeren: ſy ſullen u onreyn zijn.

9. Dit ſult gy eten van al dat in de wateren is: al wat in de wateren, in de zeen, ende in de rivieren, gelijk ook in de meiren, kreeken, en poelen, vinnen ende ſchubben heeft, die ſult gy eten:

Twee vereischten moesten 'er in de visſchen plaets hebben, zouden zy voor rein gehouden en gegeten worden. Zy moesten *ſchubben* en *vinnen* hebben, beide te gelijk. Wanneer het ééne vereischte, zonder het ander, in eenen visch gevonden werd, dan was hy onrein.

10. Maer al wat in de zeen, ende in de rivieren van alle gewemel der wateren, dat is kleiner ſoort van visſchen, ende van alle levendige ziele, dat is het grooter zeegedierte, die in de wateren is, geen vinnen ofte ſchubben en heeft, die ſullen u een verfoeyſel zijn; zoo dat gy noch derzelver vleesch eten, noch derzelver dood aes aenroeren zult.

11. Ja een verfoeyſel ſullenſe u zyn: van haer vleeſch en ſult gy niet eten, ende haer doode aes ſult gy verfoeyen.

12. Al wat in de wateren geene vinnen nochte ſchubben en heeft: dat ſal u een verfoeyſel zijn. Deze waerſchouwing wordt by herhaling voorgeſteld, om dezelve des te ſterker aen te dringen. Ondertusſchen werden 'er geene byzondere ſoorten van onreine visſchen opgenoemd, gelijk van de land-dieren geſchied is. Men geeft 'er deze redenen van, dat de meeste visſchen toenmaels, en vooral in de tael der Hebreuwen, nog geene namen hadden, en dat 'er weinige visſchen in Canaan bekend waren, vermids men daer weinig rivieren en wateren heeft.

13. Ende van het gevogelte ſult gy deſe volgende verfoeyen, gy zult dezelve niet eten, en derzelver dood aes niet aenroeren, ſy en ſullen van u, en onder

uw

uw volk niet gegeten worden, ſy ſullen een verfoeyſel zijn: den arent, ende den havick, ende den zee-arent,

14. Ende den gier, ende de kraeye nae haren aert,

15. Alle rave nae haren aert,

16. Ende de ſtruys, ende den nacht-uyl, ende de koeckoeck, ende den ſperwer nae ſijnen aert,

17. Ende den ſteen-uyl, ende het duyckerken, ende de ſchuyfuyt,

18. Ende de kaeuwe, ende de roerdomp, ende de pellicaen,

19. Ende den oyevaer, den reyger nae ſijnen aert, ende de hoppe, ende de vledermuys.

Hier worden 24 ſoorten van onreine Vogelen opgeteld. Dan men wete, dat de rechte beteekenis der Hebreuwſche namen verlooren is; dit erkennen ook de hedendaegſche Jooden zelve; het is daerom zeer moeilyk te bepalen, welke Vogels eigenlyk bedoeld worden; de Taelkenners verſchillen hier over grootelyks. Wy blijven by onze Nederlandſche Overzetting, daer onze Lezers, by het nader onderzoek dezer zake, weinig of geen belang hebben. —— Kenteekens, om reine van onreine Vogelen te onderſcheiden, worden hier niet opgenoemd, en daeruit ſchijnt men te moeten beſluiten, dat alleenlyk de gemelde 24 ſoorten voor *verfoeiſelen* moesten gehouden worden. —— In het algemeen kan men dit aenmerken, dat deze onreine Vogels, of roofzuchtig zijn, of vermaek ſcheppen in de duisternis, of op onreine dieren azen.

20. Alle kruypende gevogelte, dat op vier of meer [*voeten*] gaet, gelijk de inſecten, ſal u een verfoeyſel zijn.

21. Dit nochtans ſult gy eten van al het kruypende gevogelte, dat op vier [*voeten*] gaet, 't welck boven aen ſijne voeten ſchenckelen heeft, om daer mede op d'aerde te ſpringen.

Zulke vliegende inſecten derhalven, moesten voor rein gehouden, en mogten als zoodanig gegeten worden, welke

behalven de vier voeten, op welke zy kruipen, nog twee andere voeten of dyën hebben, waermede zy op de aerde springen kunnen, gelijk alle soorten van sprinkhanen vs. 22 gemeld. Anderen evenwel nemen het woordje לא, in eenen ontkennenden zin: *het kruipende gevogelte, dat op vier (voeten) gaet, het welk aen zijne voeten geene schenkelen heeft:* en dan zou des Wetgevers meening deeze wezen, dat de Israëliten de sprinkhanen wel eten mogten, maer alleenlyk dan, wanneer zy nog zeer jong waren, omdat dit soort van insekten, jong zijnde, geene of immers zeer kleine schenkelen heeft.

22. Van die vliegende Insecten sult gy alleenlyk dese eten, den sprinckhaen nae sijnen aert, ende den Solham nae sijnen aert, ende den Hargol nae sijnen aert, ende den Hagab nae sijnen aert: deze drie namen worden onvertaeld gelaten, om dat het onzeker is, welke dieren bepaeldelyk daer onder bedoeld worden.

23. Ende alle ander kruypende gevogelte, dat vier voeten heeft, sal u een verfoeysel zijn.

24. Ende aen dese sult gy verontreynigt worden: so wie haer doot aes sal aengeroert hebben, om het zelve weg te nemen en buiten het leger te brengen, sal onreyn zijn tot aen den avont, hiertoe behoorde ook het wasschen van het lichaem, gelijk by alle andere reiningingen plaets had.

25. So wie van haer doot aes gedragen sal hebben, sal sijne kleederen wasschen, ende onreyn zijn tot aen den avont.

26. Alle beeste, die de klaeuwe verdeelt, doch de klove niet in tween en klieft, noch niet en herkaeuwt, sullen u onreyn zijn: so wie deselve dood zijnde aengeroert sal hebben, sal onreyn zijn.

Te vooren had de Goddelyke Wetgever het eten van het vleesch der onreine dieren verboden, hier verbiedt hy ook het aenraken van derzelver dood aes. Daerom hebben wy 'er, ter nadere opheldering, ingelascht *dood zijnde:* want zo lang deze dieren leefden, mogten de Israëliten dezelve wel aenroeren. Zy gebruikten immers, in hunnen dienst, Ka-

mee-

meelen, Paerden, en Ezels. Trouwens ten aenzien van andere dingen wordt vs. 31. 'er bygevoegd, *als zy dood zijn*.

27. Ende al wat op ſijne pooten, (in het Hebreeuwsch ſtaet eigenlyk, *al wat op zijne handen*) gaet, viervoetige dieren, welker voorſte pooten eenigzins nae de handen der menſchen gelijken, als Apen, Leeuwen, Honden, en andere dieren, die een ſoort van vingers hebben; de beesten, die deze byzondere eigenſchap hebben, onder alle gedierte, op vier [*voeten*] gaende, die ſullen u onreyn zijn: al die haer doot aes aengeroert ſal hebben, ſal onreyn zijn tot aen den avont.

28. Oock die haer doot aes ſal gedragen hebben, ſal ſijne kleederen waſſchen, ende onreyn zijn tot aen den avont: ſy ſullen u onreyn zijn, vergel. vs. 25.

29. Voorder ſal u dit onder het kruypende gedierte, dat op d'aerde kruypt, onreyn zijn; het weſelken, ende de muys, ende de ſchiltpadde, nae haren aert.

30. Ende de ſwijn-egel, ende de crocodil, ende de egdiſſe, ende de ſlecke, ende de mol:

31. Die ſullen u onreyn zijn onder alle kruypende gedierte: ſo wie die ſal aengeroert hebben, alsſe doot zijn, ſal onreyn zijn tot aen den avont.

32. Daer toe al 't gene, waer op [*yet*] van deſelve vallen ſal, alsſe doot zijn, ſal onreyn zijn, ['*t zy*] (*b*) van alle houten vat, ofte kleet, ofte vel, ofte ſack, [*ofte*] alle vat daer mede [*eenigh*] werck gedaen wort: 't ſal in 't water geſteken worden, ende onreyn zijn tot aen den avont, daer na ſal 't reyn zijn.

33. Ende alle aerden vat, daer in [*yet*] van deſelve ſal gevallen zijn, al wat daer in is, ſal onreyn zijn, ende gy ſult dat breken.

34. Van alle ſpijſe die men eet, daer op het

(*b*) ond. 15: 12.

water ſal gekomen zijn, [*die*] ſal onreyn zijn: ende alle dranck, dien men drinckt, ſal in alle vat onreyn zijn.

35. Ende waer op yet van haer doot aes ſal vallen, ſal onreyn zijn, de oven ende de aerden panne ſal verbroken worden, ſy zijn onreyn: daerom ſullen ſy u onreyn zijn.

36. Doch eene fonteyne, ofte put van vergaderinge der wateren ſal reyn zijn: maer wie en weet haer doot aes by het uithalen uit den put ſal aengeroert hebben, ſal onreyn zijn.

37. Ende wanneer van haer doot aes ſal gevallen zijn op eenigh zaeyelick zaet, dat gezaeyt wort, dat ſal reyn zijn.

38. Maer als water op het zaet gedaen ſal werden, ende van haer doot aes daer op ſal gevallen zijn, dat ſal u onreyn zijn.

De doode krengen van die agt ſchepſelen, welke vs. 29, 30. zijn opgenoemd, mogten de Israëliten niet aenraken. De Joodſche Meesters hebben 'er uit beſloten, dat het dood aes van andere kruipende dieren, welke niet mogten gegeten worden, niemand verontreinigde; en dan zou de meening van de wet deze zijn: „ Kruipend gedierte zult gy niet eten, even- „ wel moogt gy dezelve, niet alleen levendig maer ook dood „ aenraken, behalven de 8 opgenoemde ſoorten; wacht u „ van dezer dood aes aenteraken." Doch vermoedelyk worden de krengen van deze opgenoemde 8 ſchepſelen alleen genoemd om dat ze de meest onreine van alle onreine dingen waren. De Jooden zijn daerom gewoon deze dieren, *de Vaders der beſmettingen* te noemen. —— De doode lichamen van deze dieren verontreinigden alles het welk zy aenraekten, uitgenomen twee zaken. (1). het drooge zaed, vs. 37. Wanneer 'er eenig water bygekomen was, moest het voor onrein gehouden worden, zo een van beide, het zaed of het water, in het meest of in het minst, door de gemelde krengen, beſmet was geworden: maer het drooge zaed en denkelyk ook vruchten, zo 'er geen water was bygekomen, werden op deze wys niet beſmet: de reden was deze, omdat het water de beſmetting eerder naer

zich

zich trekt en doet doordringen. (2). *Een fontein of put van vergadering der wateren*, wy zouden zeggen een welput. Wanneer 'er een dood aes in dit water gevallen was, bleef het water evenwel rein; en dit was eene zeer weldadige uitzondering, daer de Israëliten zoo veel water tot hunne reiniging nodig hadden.

39. Ende wanneer van de dieren, die u tot spijse zijn, [*yet*] sal gestorven zijn, namelyk door ziekte of ouderdom. wie desselven doot aes sal aengeroert hebben, sal onreyn zijn tot aen den avont.

40. Oock die van haer doot aes by toeval of uit onwetenheid gegeten sal hebben, sal sijne kleederen wasschen, ende onreyn zijn tot aen den avont: ende die haer doot aes sal gedragen hebben, sal sijne kleederen wasschen, ende onreyn zijn tot aen den avont, maer evenwel de besmetting van deze krengen is zoo groot niet, dat de onreinheid, door de minste aenraking, tot alle andere dingen overgae, gelijk het gelegen is met de 8 gemelde soorten van kruipende dieren.

41. Voorts alle kruypende gedierte, dat op d'aerde kruypt hoe ook genaemd, gelijk by voorbeeld wormen, slangen enz., dat sal een verfoeysel zijn, 't en sal niet gegeten worden.

42. Al wat op sijnen buyck gaet, ende al wat gaet op sijn vier [*voeten*], ofte al wat veel voeten heeft, onder alle kruypende gedierte, dat op d'aerde kruypt, die en sult gy niet eten, want sy een verfoeysel zijn.

Deze nadere verklaring was zeer noodzakelyk: want sommige kruipende dieren hebben zulke korte voeten, dat men die of in het geheel niet, of ter nauwernood, met het bloote oog zien kan, zodat ze als op den buik schijnen te kruipen; anderen hebben vier voeten, welke men duidelyk zien kan, gelijk de mollen, padden enz.; anderen hebben veel meer dan vier pooten, gelijk de oorwormen, duizendbeenen, rupsen enz. —— De Joodsche Meesters hebben opgemerkt, dat hier met nadruk gesproken worde, van het kruipende gedierte *dat op de aerde kruipt*, en dat derhalven zulke wormen in

dit verbod niet begreepen zijn, welke op en in de peul- en boom-vruchten gevonden worden.

43. En maeckt uwe zielen niet verfoeyelick, maekt uwe perſonen niet walgelyk in mijne oogen, aen eenigh kruypende gedierte dat kruypt, ende en verontreynigt u niet daer aen, dat gy daer aen verontreynigt ſoudt worden.

Er zijn onder de Leeraers der Jooden, die meenen, dat 'er in dit vs. van de *water-inſecten* geſproken wordt, in onderſcheiding van vs. 41, 42, daer gehandeld wordt van het kruipende gedierte, dat *op de aerde* kruipt.

44. (*c*) Want ick ben de HEERE uwe Godt; daerom ſult gy u heyligen, door u van de verboden ſpijzen te onthouden, en het waernemen van alle de voorheen gemelde dingen, als een volk, dat van alle andere Natien, tot mijnen dienst, is afgezonderd, ende gy zult heyligh zijn, eenen afkeer hebben van alle wettiſche en zedelyke onreinheid, dewijle ick heyligh ben, en met onreine menſchen geene gemeenſchap hebben kan, ende gy en ſult daerom, onder anderen, uwe zielen, dat is uw perſoon, niet verontreynigen aen eenigh kruypende gedierte, dat ſich op aerden roert.

45. Want ick ben de HEERE, die u uyt den Egyptenlande doe optrecken, en door deze uitnemende weldaed u verplichte tot dankbaerheid en gehoorzaemheid; want in deze uwe verloſſing bedoel ik groote en zeer gewichtige einden, op dat ick u, in eene gansch byzondere betrekking, als het volk van mijn eigendom, tot een Godt zy: ende op dat gy heyligh zijt, en u, als eene afgezonderde natie, in uwe gedragingen, van alle andere volkeren onderſcheidt, dewijle ick heyligh ben.

46. Dit is de wet, welke gy moet waernemen, in het eten van de beeſten, ende van het gevogelte, ende van alle levendige ziele, die ſich roert in de wateren, ende van alle ziele die kruypt op d'aerde:

47. Om

(*c*) ond. 19: 2. ende 20: 7. 1 Petr. 1: 16.

47. Om te onderfcheyden tusfchen het onreyne, ende tusfchen het reyne: ende tusfchen het gedierte, dat men eten, ende tusfchen het gedierte, dat men niet eten en fal.

Omtrent alle deze wetten, zullen wy eene algemeene aenmerking mededeelen: zy is deze, dat geen fchepfel onrein zy in zichzelve, 'er moeten derhalven van buiten aenkomende redenen geweest zijn, welke God bewogen hebben om zekere dieren voór onrein te verklaren. Men heeft 'er verfcheiden redenen van gegeven, van welke deze den meesten fchijn heeft, dat de voor onrein verklaerde fchepfelen meerendeels verboden zijn, omdat zy aen het lichaem een ongezond voedfel verfchaffen, wanneer zy gegeten worden: maer dit is niet genoeg voldoende, de ondervinding leert ons nopens verfcheiden der voor onrein verklaerde dieren het tegendeel; en, indien dit het geval was, dan moest het gebruik van deze fchepfelen, ook aen de Christenen, verboden zijn. —— Onzes inziens zijn de redenen eenvoudig deze drie.

1. Om Israël, langs dezen weg, van alle andere volkeren aftezonderen: want deze fpijswetten, en het gevaer om door aenraking van iets onreins befmet te worden, maekten, dat de Jooden met andere natien geene gemeenfchap hebben konden.
2. Om Israël, als door eene zinbeeldige afteekening, te leeren, dat zy eenen afkeer hebben moesten van alle zedelyke onreinheid. De verboden fchepfelen toch zijn doorgaends wreed, of roofzuchtig, of vuil, of beminnaers van de duisternis enz. Uit dien hoofde zijn zy zeer gefchikt om zinbeelden te zijn van ondeugden en zedelyke onreinheid.
3. Eindelyk, om, door de reiniging van eenen befmetten met water, fchaduwachtig afteteekenen, hoe de vuilheid der zonden, door het bloed des Middelaers, zoude worden afgewasfchen.

HET XII. KAPITTEL.

Van de onreinheid der Kraemvrouwen.

1. VOorder ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ſchrijf hun in mijnen naem de volgende wet voor, betreffende de onreinheid der kraemvrouwen; ſeggende; Wanneer eene vrouwe zaet gegeven, ende een knechtken gebaert ſal hebben: ſo ſalſe ſeven dagen onreyn zijn; gedurende de zeven eerſte dagen na hare verlosſing, mag zy van de Heilige dingen niet eten, en met niemand verkeeren; die met haer omgaen, zelfs die haer oppasſen en dienen, zullen even daerdoor verontreinigd worden, naevolgens de dagen der affonderinge harer kranckheyt ſalſe onreyn zijn, de ſtaet van zulk eene kraemvrouw moet gelijk geſteld worden, met dien van eene vrouw, welke haren vloed heeft. Al wat zy aenraekt, wordt daerdoor onrein, en die zoodanig iets aenroert, het welk zy heeft aengeraekt; wordt mede beſmet. vergel. Kap. 15: 19, 20.

3. (*a*) Ende op den achtſten dagh, ſal het vleeſch ſijnes voorhuyts beſneden werden. Deze wet wordt hier herhaeld, omdat eene der redenen, om welke een zoonken op den agtſten dag moest beſneeden worden, daerin gelegen was, dat het kind, geduurende de zeven eerſte dagen, door aenraking van zijne Moeder, met haer onrein was.

4. Daer na ſalſe drie en dertigh dagen in haer huis blijven, vermits zy zoo lang in den bloede harer reyniginge is: niet heyligs en ſalſe geduurende al dien tijd aenroeren, ende tot het heyligdom en ſalſe niet ko-

(*a*) Gen. 17: 12. Luc. 1: 59. ende 2: 21. Joh. 7: 22.

komen, tot dat de dagen harer reyniginge vervult zijn.

Wanneer eene Vrouw een zoonken had ter wereld gebracht, duurde de tijd van hare onreinheid in het geheel 40 dagen. De onreinheid van de zeven eerste dagen was de grootste, dan moest zy zich niet alleen van de heilige dingen onthouden, maer zelfs van allen omgang met andere menschen; maer geduurende de volgende 33 dagen mogt zy met andere menschen verkeeren, alleenlyk mogt zy in het heiligdom niet komen, ook mogt zy van het Paeschlam, van de Dankofferen welke haer man offerde, en, zo zy de vrouw van eenen Priester was, van de eerstelingen en andere heilige dingen, in het geheel niet eten.

5. Maer indien sy een meysken gebaert sal hebben, so salse twee weken onreyn zijn, naevolgens hare affonderinge: daer na salse ses en tsestigh dagen blijven in den bloede harer reyniginge.

Wanneer eene Vrouw een meisken had ter waereld gebracht, was zy tweemael zoo lang onrein, als dat zy een zoonken gebaerd had. Veertien dagen was zy geheel onrein, met al wat zy aenraekte, en daerna was zy nog 66 dagen van het Heiligdom en de heilige dingen uitgesloten. —— Men vraegt wat was de reden van dit aenmerkelyk onderscheid? Het verdient weinig aendacht, dat de Jooden de reden hiervan in natuurlyke oorzaken zoeken. Een der twee volgende redenen komt nader; of dat de besnijdenis, aen de Zonen bediend, gerekend werd, de onreinheid vroeger te doen ophouden; als mede om de voortreflykheid van den man boven de vrouw aentetoonen.

6. Ende als de dagen harer reyniginge voor den soon, ofte voor de dochter vervult sullen zijn, op den 41sten dag na hare verlossing, zo zy eenen zoon, en op den 81sten dag, zo zy eene dochter gebaerd heeft, so sal sy een jarigh lam ten brand-offer, ende eene jonge duyve, ofte tortelduyve ten sond-offer brengen; voor de deure der Tente der t'samenkomste, tot den Priester.

Het *lam ten brandöffer* diende, tot eene dankbare erkente-

nis, voor de gelukkige verlosfing, en voor de herftelling van hare krachten, de *jonge duif* of *tortelduif* diende tot een *zondöffer*, om eene fchaduwachtige verzoening te doen, over hare wettifche onreinheid, 't welk ook zeer gefchikt was, om de zedelyke onreinheid der erfzonde, en de reiniging van dezelve door een tusfchenkomend zondöffer, aftebeelden.

7. Die Priester, tot welken zy dat offer brengt, fal dat offeren voor het aengeficht des HEEREN, te weten in het Heilige, ende hy fal daerdoor voor haer verfoeninge doen, fo falfe reyn zijn van den vloet hares bloets, zy zal de vryheid wederkrijgen, om in het Heiligdom te komen, en deel te hebben aen de heilige dingen, dit is de wet der gener, die een knechtken, ofte meyfken gebaert heeft om dezelve nauwkeurig waertenemen.

8. Maer indien de kraemvrouw zoo arm is, dat hare hant niet genoegh voor een lam en vindt, wanneer deze offerande voor haer te kostbaer is, fo falfe volftaen kunnen, met twee tortelduyven, ofte twee jonge duyven te nemen, eene ten brand-offer, ende eene ten fondoffer: ende de Priefter fal voor haer verfoeninge doen, fo falfe reyn zijn: deze geringer offerande zal voor haer zoo wel gelden, als de andere voor iemand die meer gegoed is, om haer den vrijen toegang tot het Heiligdom en tot de heilige dingen weder te geven.

HET XIII. KAPITTEL.

Van de Melaetschheid en hare kenteekenen.

1. VOorder fprack de HEERE tot Mofe, ende tot Aaron beide, omdat de Priesters de naefte betrekking hadden tot deze wetten der Melaetsheid, zoo om 'er over te oordeelen, als om dezelve te reinigen. Deze wetten ftelde de HEER voor feggende:

2. Een menfche, als in het vel fijnes vleefches een gefwel, ofte gefweer, ofte witte blinkende blare

fal

ſal zijn, dewelcke in het vel ſijnes vleeſches tot eene plage der melaetſchheyt ſoude worden, (want men kon zekere gezwellen en vlekken hebben, welke vry wat nae de melaetschheid geleeken, maer het indedaed niet waren;) wanneer nu iemand iets in zijn vel zag, het welk eenigen ſchijn had van melaetschheid, of waeruit de melaetschheid ſcheen te kunnen voortkomen, moest hy door den Priester onderzocht worden: hy ſal dan, zegt de Wetgever, tot den Prieſter Aaron, ofte tot eenen uyt ſijne ſonen of hunne nakomelingen, de Prieſteren, gebracht worden.

De melaetschheid was niet zoo zeer eene inwendige ziekte, als wel eene ongeſteldheid van de huid. Deze kwael was ook by andere volkeren, als by de Syriers, Egyptenaren, en zelfs by de Grieken bekend. Tegen deze kwael zorgde de HEER in nadruk, omdat zy eene zichtbare onreinheid medebracht, en van eenen beſmettelyken aert was. God wilde, dat zijn volk, ten aenzien van het uitwendige, in alles rein ware, tot een zinneprent van de inwendige Heiligheid, in welke hy zijnen lust heeft. —— Vermits nu de Melaetschheid geene ziekte, maer eene onreinheid was, moest de Melaetſche zich, niet tot de Artzen, maer tot eenen der Priesteren, wenden; omdat hy niet genezen, maer gereinigd moest worden. Dit is ook de reden, dat men, in de Euangeliſche geſchiedverhalen, dikwijls leest, dat Jeſus de melaetſchen *gereinigd*, maer niet, dat hy dezelve genezen hebbe. —— Het was derhalven het werk van den Priester, om zulk eenen mensch te onderzoeken, of hy waerlyk melaetsch en onrein ware, en zo hy dit bevondt, moest hy hem reinigen, op die wys, als vervolgens wordt voorgeſteld.

3. Zo iemand eenig vermoeden heeft, dat hy welligt melaetsch wezen mogt, zal hy naer eenen der Priesteren gaen, Ende de Prieſter ſal de plage, dat geen het welk hy vreest dat een teeken is van de plaeg der melaetschheid, in het vel des vleeſches zeer nauwkeurig beſien, ſo het hayr in die plage [*in*] wit verandert is, wanneer het hair op de witte blinkende blaer ook wit geworden is, ende het aenſien der plage dieper is dan het vel ſijnes vleeſches, wanneer de witheid zich, niet alleen in den op-

perhuid vertoont, maer ook dieper in het vleesch is ingewreten, het is de plage der melaetſchheyt, in zulk een geval is de mensch indedaed melaetsch; als de Prieſter hem beſien en de gemelde teekenen ſal gevonden hebben, dan ſal hy hem onreyn verklaren:

4. Maer ſo de blare alleen maer in het vel ſijnes vleeſches wit is, ende haer aenſien niet dieper en is dan het vel, ende het hayr niet [*in*] wit verandert en is, wanneer het gezwel alleen in den opperhuid is, zonder het hair wit te maken, of dieper in het vleesch in te vreten, ſo ſal de Prieſter hem die de plage heeft, ſeven dagen opſluyten: want het was mogelyk, dat het op melaetschheid uitliep, en daerom nodig, dat zulk een mensch wierd opgeſloten, tot dat 'er geen gevaer meer was, dat hy andere menſchen beſmetten zoude.

5. Daer na ſal de Prieſter op den ſevenden dagh hem beſien: indien, ſiet, de plage, nae dat hy ſien kan, is ſtaende gebleven, in den zelfden toeſtand, als by het eerſte onderzoek, [*nochte*] de plage in het vel niet uytgeſpreydt en is; ſo ſal de Prieſter hem ſeven andere dagen opſluyten; vermits de zaek nog al twijffelachtig bleef, en het nog al op melaetschheid konde uitloopen, moest de verdachte perſoon nog eens beproefd en zoo lang opgeſloten werden.

Men zou de Hebreuwſche woorden, welke de onzen vertaeld hebben, *indien*, *ziet*, *de plage*, *nadat hy zien kan*, *is ſtaende gebleeven*, ook op deze wys kunnen overbrengen: *indien ziet*, *de plaeg in dezelfde kleur is gebleeven*, en dan zouden hier twee kenteekens worden opgegeven, welke de Priester moest waernemen, vooreerst of de blaer dezelfde kleur behouden, en ten tweeden of zy zich niet verder had uitgebreid.

6. Ende de Prieſter ſal hem andermael op den ſevenden dagh beſien; indien, ſiet, de plage ingetrocken, ende verkleind is, zoodat de plage in het vel niet uytgeſpreydt en is, ſo ſal de Prieſter hem reyn verklaren; het was eene verſweeringe. In zulk een geval moest die mensch niet voor melaetsch gehouden worden, het was ſlechts een gewoone zweer, ende daerom hy ſal ſijne klee-

kleederen wasſchen, ſo is hy reyn, deze kleederwasſching moest elk overtuigen, dat 'er geene ſchijnbare reden meer overig ware, om hem van melaetschheid verdacht te houden.

De uitdrukking *indien, ziet de plage ingetrokken is*, zou men ook vertalen kunnen, *indien de zweer van kleur verdonkerd is*; en dan zouden ook hier twee kenteekenen voorkomen, vooreerst dat de blaer niet grooter was, ten andere dat de witte kleur verdonkerd was.

7. Maer daerentegen ſo de verſweeringe in 't vel gantſchelick uytgeſpreydt is, na dat hy aen den Prieſter tot ſijne reyniginge ſal vertoont zijn, en dus hem ter nadere beproeving had opgeſloten, ſo ſal hy andermael aen den Prieſter vertoont worden.

Tot dus ver had de Wetgever van een enkele blaer geſproken, nu gaet hy met dit vs. 7. over tot een tweede ſoort van melaetschheid, wanneer 'er namelyk, by de blaer, eene verzweering kwam.

8. Indien de Prieſter mercken ſal, dat, ſiet, de verſweeringe in 't vel uytgeſpreydt is, daer zy zich in het begin alleen als een enkele blaer vertoonde, ſo ſal de Prieſter hem onreyn verklaren; het is melaetſcheyt; dan blijft 'er gene twijffeling meer overig, en zulken mensch moet alle gemeenſchap en verkeering met Gods volk ontzegd werden, vs. 46.

Met vs. 9. gaet de HEER over tot een derde ſoort van melaetschheid, beſtaende in een wit gezwel, in het welk zich rauw vleesch vertoonde. Van deze ſoort wordt uitvoerig gehandeld tot vs. 28.

9. Wanneer 'er eenig vermoeden van de plage der melaetſcheyt in een menſche ſal zijn: ſo ſal hy tot den Prieſter gebracht worden om onderzocht te worden, of dat vermoeden gegrond zy.

10. Indien de Prieſter mercken ſal, dat, ſiet, een wit geſwel in het vel is, 't welck het hayr in wit verandert heeft: ende geſontheyt des levendigen vleeſches in dat geſwel is; zoodat, de huid doorknaegd zijnde, het rauwe vleesch onder denzelven bloot

ligt, of ook dat 'er plekken gezond vleesch tusschen het witte zich vertoonden:

11. Dat is een teeken van eene verouderde melaetscheyt in 't vel sijnes vleesches: want de vertooning van het rauwe of geplekte vleesch is een bewijs, dat de melaetschheid niet enkel in de oppervlakte van de huid zat, maer dat zy tot diep in het vleesch was ingevreten: daerom sal hem de Priester onreyn verklaren zonder eenig nader onderzoek; hy en sal hem niet doen opsluyten, dat is geheel onnodig: want hy blijkbaer onreyn is.

12. Ende, of daertegen, so de schijnbare melaetscheyt, de verzweering, welke een onkundige voor melaetschheid aenzag, in 't vel gantschelick uytbott, ende zich over het geheele lichaem verspreidt, zoodat de vermoedelyke melaetscheyt het geheele vel des genen, die de plage heeft, van sijnen hoofde tot sijne voeten, bedeckt heeft; nae al het gesichte van de oogen des Priesters, en zoo veel hy, met alle oplettenheid, kan nagaen;

13. Ende de Priester mercken sal, dat, siet, de verzweering, welke voor melaetscheyt gehouden wordt, sijn geheele vleesch bedeckt heeft, so sal hy hem die de plage heeft, of immers daervoor werd aengezien, reyn verklaren: sy is geheel in wit verandert; hy is reyn.

Het schijnt zeer vreemd te zijn, dat eene enkele blaer voor melaetschheid gehouden wierd, en dat iemand, wiens gansche lichaem allerwege met zweeren bedekt was, gerekend werd rein te zijn. Men heeft 'er deze reden van gegeven, dat de verzweering op eene enkele plaets, aentoonde, dat het kwaed inwendig verholen lage; en dat het, wanneer het gansche vel overal met zweeren bedekt was, een blijk ware, dat het kwaed uit het lichaem ware uitgedreven: maer deze reden is onvoldoende, zy vermindert zelfs het wonderwerk van den Heer Jesus, die eenen man reinigde, die *vol melaetschheid was*, Luc. 5: 12. —— Voor het naest zouden wy denken, dat deze uitslag van een andere natuur was, dan de eigenlyke melaetschheid; en voorts mogen we in aenmerking nemen, dat de reden van deze wet zinbeeldig ware, zoodat daerdoor wierd te kennen gegeven, dat een zondaer, die iets goeds by zich

zel.

zelven zoekt, en zijne ziel als maer *ten deele onrein*, aen den Goddelyken Priester Jesus, voorstelt, de verklaring zijner reinheid niet ontvangen zal, daer alleen die gene voor rein zullen verklaerd worden, die als *geheel melaetsch* tot hem komen.

14. Maer ten welcken dage levendigh vleesch daer in gesien sal worden, zoodat 'er zich rauw vleesch tusschen de zweeren vertoont, sal hy onreyn zijn.

15. Als dan de Priester dat levendigh vleesch gesien sal hebben, sal hy hem onreyn verklaren: dat levendigh vleesch is onreyn; 't is een ontwijffelbaer kenmerk van melaetscheyt.

16. Ofte als dat levendigh vleesch verkeert, ende, na verloop van eenigen tijd, zulk eene verandering ondergaet, dat het geheel in wit verandert sal worden: so sal hy tot den Priester komen om hem op nieuws te onderzoeken.

17. Als de Priester hem besien sal hebben, dat, siet, de plage in wit verandert is, zoodat 'er een witte huit over het gansche lichaem als gespannen is, en men in het vleesch nergens vlakken zien kan, so sal de Priester hem die de plage heeft of scheen te hebben reyn verklaren; hy is reyn, het was de echte melaetschheid niet.

Wijders konden de zweeren, welke genezen waren, van nieuws opbreken en zich tot ware melaetschheid zetten, daerom wordt 'er bygevoegd.

18. Het vleesch oock, als in 't vel desselven eene sweere sal geweest zijn, so 't genesen is, wanneer een oude zweer, die reeds genezen was, weder opreeṡ:

19. Ende in de plaetse van die genezen sweere een wit blinkend geswel, ofte eene witte rootachtige blare worden sal, in welke het wit met rood vermengd is, so sal 't op nieuws aen den Priester vertoont worden.

20. Indien de Priester mercken sal, dat, siet, de twee kenmerken plaets hebben, welke vs. 3. zijn opgegeven; zoo dat haer aensien leeger of dieper is dan het vel, dat de zweer tot in 't vleesch is ingevreten, ende dat haer hayr in wit verandert is: so sal de Priester hem onreyn verklaren; 't is de plage der melaetscheyt,

ſy is door de ſweere, dat is op de plaets, daer de zweer voorheen geſtaen had, uytgebott.

21. Wanneer nu de Prieſter die beſien ſal hebben, dat, ſiet, geen wit hayr daer aen en is, ende die niet leeger dan het vel, maer ingetrocken is, wanneer hy de twee zoo even gemelde teekenen niet vindt, ſo ſal de Prieſter hem ſeven dagen opſluyten om alsdan nader onderzocht te worden.

22. Soſe daer na gantſch in 't vel uytgeſpreydt ſal zijn en in grootte toegenomen: ſo ſal de Prieſter hem onreyn verklaren; 't is wel degelyk de plage der melaetschheid.

23. Maer indien de blare in hare plaetſe ſal blijven ſtaende, niet uytgeſpreydt zijnde, 't is de rove het lidteeken van die voorige ſweere, die zich ſlechts als wit vertoont; ſo ſal de Prieſter hem reyn verklaren.

24. Ofte wanneer in het vel des vleeſches een vyerige brant ſal geweeſt zijn, wanneer het vel en het vleesch ontſtoken is, door het aenraken van eene vuurige kool, een gloejend yzer, of iets dergelyks, en daerdoor eene zweer veroorzaekt wordt, ende het geſonde van dien brant, het rauwe vleesch, met eene witte rootachtige ofte geheel witte blare bedekt is;

25. Ende de Prieſter die geſien ſal hebben, dat, ſiet, de twee gemelde kenteekens plaets hebben, zoo dat het hayr op de blare in wit verandert is, ende haer aenſien dieper is dan het vel, 't is melaetſcheyt, door den brant is ſy uytgebott: daerom ſal hem de Prieſter onreyn verklaren; 't is de plage der melaetſcheyt.

26. Maer indien de Prieſter die mercken ſal, dat, ſiet, op de blare geen wit hayr en is, ende ſy niet leeger dan het vel, maer ingetrocken is: ſo ſal de Prieſter hem ſeven dagen opſluyten om hem na dezelve nog eens te onderzoeken.

27. Daer na ſal de Prieſter hem op den ſevenden dagh beſien: indienſe, te weten de blaer, gantſch uytge-

gespreydt is in het vel, so sal de Priester hem onreyn verklaren: het is de plage der melaetscheyt.

28. Maer indien de blare in hare plaetse staende sal blijven, nochte in 't vel uytgespreydt, maer ingetrocken sal zijn, het is een geswel des brants: daerom sal de Priester hem reyn verklaren; want het eenvoudig de rove of het lidteeken des brants is.

Ook kon de melaetschheid aen het hoofd plaets hebben, daervan worden de kenteekens opgegeven vs. 29-44.

29. Voorder als in een man, ofte vrouwe, eene plage, iets dat vermoeden van melaetschheid geeft, sal zijn in 't hooft, ofte in den baert;

30. Ende de Priester de schijnbare plage sal besien hebben, dat, siet, haer aensien dieper is dan het vel, de zweer is ingevreten, ende geelachtigh dunne hayr daer op is: so sal de Priester hem onreyn verklaren, het is schurftheyt, het is melaetscheyt des hoofts, ofte des baerts.

De melaetschheid maekte de hairen van het lichaem wit, maer die van het hoofd en den baerd geelachtig.

31. Maer als de Priester de plage der schurftheyt sal besien hebben, dat, siet, haer aensien niet dieper en is dan het vel, ende geen swart hayr het welk een onfeilbaer teeken van reinheïd was, daer op en is: so sal de Priester hem, die de plage der schurftheyt heeft, seven dagen doen opsluyten.

In dit geval bleef de zaek twijffelachtig: Het was een goed teeken, dat de zweer niet dieper was ingevreten: maer wanneer het hair een ligte kleur had en niet zwart was, kon men 'er nog niets van zeggen; want de zwartheid van het hair was een beslisfend teeken van *gezondheid* vergel. vs. 37.

32. Daer na sal de Priester die plage op den sevenden dagh besien; indien, siet, de schurftheyt niet uytgespreydt, ende daer op geen geelachtigh hayr en is, nochte het aensien der schurftheyt dieper dan het vel is:

33. So sal hy sich scheeren laten, opdat de Priester des te beter zien kunne, of de zweer zich ook verspreid

hebbe, maer het hair van die plaets, daer de ſchurftheyt is en ſal hy niet ſcheeren, ende de Prieſter ſal hem, die de ſchurftheyt heeft, andermael ſeven dagen doen opſluyten.

34. Daer na ſal de Prieſter die ſchurftheyt op den ſevenden dagh beſien; indien, ſiet, de ſchurftheyt in 't vel niet uytgeſpreydt en is, ende haer aenſien niet dieper en is dan het vel: ſo ſal de Prieſter hem reyn van melaetscnheid verklaren, ende hy ſal ſijne kleederen waſſchen, ende reyn zijn.

35. Maer indien die ſchurftheyt in het vel gantſch uytgeſpreydt is, na ſijne reyniginge, dat is, na dat hy geſchooren was:

36. Ende de Prieſter hem ſal beſien hebben, dat, ſiet, de ſchurftheyt in 't vel uytgeſpreydt is: de Prieſter en ſal nae het geelachtig hayr niet ſoecken; dit is niet eens nodig, de verſpreiding van de zweer alleen is den Priester genoeg, om deze uitſpraek te doen, hy is onreyn.

37. Maer indien die ſchurftheyt nae dat hy ſien kan, is ſtaende gebleven: ende ſwart hayr daer op gewaſſen is, dan heeft hy alle zekerheid dat die ſchurftheyt is geneſen; hy is reyn: daerom ſal de Prieſter hem reyn verklaren.

38. Voorder als een man, ofte vrouwe, aen het vel hares vleeſches blaren ſullen hebben, witte blaren, zonder eenige andere teekenen van melaetschheid:

39. Ende de Prieſter ſal gemerckt hebben, dat, ſiet, ingetrockene of eenigzins donkerachtige witte blaren in het vel hares vleeſches zijn: het is niets anders dan eene witte puyſte in 't vel uytgebott; hy is reyn.

40. Ende als een man ſijns achter hoofts hayr door ziekte of ouderdom ſal uytgevallen zijn: hy is kael, dit worde voor geen melaetschheid gehouden; neen hy is reyn.

41. Ende ſo van de zijde ſijns aengeſichts het hayr ſijnes hoofts ſal uytgevallen zijn: hy is ſlegts bles en kael, hy is reyn.

42. Maer

42. Maer so in de kaelheyt, ofte in de blesse op de kale plaets, het zy achter aen, het zy op zijde van het hoofd, eene witte rootachtige plage of zweer is: dat is melaetscheyt, uytbottende in sijne kaelheyt, ofte in sijne blesse, zulk een verschijnsel is een bewijs, dat de kaelheid uit melaetschheid, en niet van ouderdom of eene toevallige oorzaek, voortkomt.

43. Als de Priester hem sal besien hebben, dat, siet, het geswel van die plage in sijne kaelheyt, of blesse wit rootachtigh is; gelijck het aensien der melaetscheyt op eene andere plaets van het veldes vleesches:

44. Die man is melaetsch, hy is onreyn: de Priester sal hem gantschelick onreyn verklaren, sijne plage is op sijn hooft, gelijk by anderen op het vel van hunne lichamen.

45. Voorts sullen de kleederen des melaetschen, van elk een mensch, die een der bovengenoemde soorten van melaetschheid heeft, in den welcken die plage is, de kleederen van zulk eenen mensch zullen in het opperste gedeelte, het welk meest voor het oog bloot ligt, gescheurt zijn, ende sijn hooft sal ontblootten zijn, en hy sal de bovenste lippe bewimpelen, door dezelve, met zijne hand, of met een slip van zijn kleed, te bedekken: daer toe sal hy (*a*) roepen tot elk die hem naderen wilde, Onreyn, onreyn, ik ben in den onreinsten toestand, in welken iemand wezen kan.

Het scheuren der kleederen, het ontblooten van het hoofd, en het bedekken van de bovenlip, waren teekenen van de droefheid eenes melaetschen, dat hy met de alleraffchuwelykste soort van onreinheid besmet was; en het uitroepen van *onrein*, *onrein*, diende om andere menschen reeds van verre te waerschouwen, dat zy niet besmet wierden.

46. Alle de dagen, in dewelcke dese plage aen hem sal zijn, sal hy onreyn zijn, onreyn is hy by uitnemenheid, hy sal alleen woonen: buyten den leger sal sijne wooninge wesen, om voortekomen dat niemand door hem besmet wierde.

(*a*) Klaegl. 4: 15.

Nadat Israël in Kanaan gevestigd was, moesten de melaetschen op afgezonderde plaetsen woonen, buiten de steden en vlekken, vergel. 2 Kon. 7: 3.

Tot dus ver van de melaetschheid der menschen, maer deze plaeg kon ook vallen in de kleederen, huizen, en huisraed.

47. Voorder als aen een kleet de plage der melaetscheyt sal zijn; aen een wollen kleet, ofte aen een linnen kleet.

48. Ofte aen den scheerdraet, ofte aen den inslagh van linnen, ofte van wollen, ofte aen vel, ofte aen eenigh vellenwerck, kleederen of werktuigen van beestenvellen toebereid.

49. Ende die plage aen het kleet, ofte aen het vel, ofte aen den scheerdraet, ofte aen den inslagh, ofte aen eenigh vellentuygh groenachtigh, ofte rootachtigh is; het is zeer vermoedelyk de plage der melaetscheyt: daerom salse den Priester vertoont worden, opdat hy de zaek, aen de volgende kenteekenen, nader onderzoeke.

50. Ende de Priester sal de plage, immers het geen 'er voor gehouden werd, nauwkeurig besien: ende hy sal 't gene dat de plage heeft, of althans schijnt te hebben, seven dagen doen opsluyten.

51. Daer na sal hy op den sevenden dagh de plage besien; so de plage uytgespreydt is aen het kleet, ofte aen den scheerdraet, of aen den inslagh, ofte aen het vel, tot wat werck dat vel soude mogen gemaeckt zijn: die plage is eene knagende melaetscheyt, het ding is onreyn.

52. Daerom sal hy dat kleet, ofte die werpte de scheering, ofte dien inslagh van wollen, ofte van linnen, ofte alle vellentuygh, daer in die plage sal zijn, verbranden: want het is eene knagende melaetscheit; 't sal met vyer verbrandt worden opdat 'er zich niemand mede verontreinige.

53. Doch indien de Priester sal sien, dat, siet, de plage aen het kleet, ofte aen den scheerdraet,

oft

oft aen den inslagh, ofte aen eenigh vellentuygh niet uytgespreydt en is, dat ze in dezelfde gedaente blijft, als zy was, by de voorige beschouwing:

54. So sal de Priester gebieden, dat men het gene, daer aen die plage is, wassche; ende hy sal dat andermael seven dagen doen opsluyten, om alsdan te zien, of de onzuiverheid verdweenen is.

55. Als de Priester na dat het gewasschen is, de plage sal besien hebben, dat, siet, de plage hare gedaente niet verandert en heeft, ende de plage niet uytgespreydt noch verder voortgelopen en is; het is onreyn, gy sult het met den vyere verbranden: het is eene ingravinge aen sijne achterste, ofte, aen sijne voorste zijde, dat is, eene invreting in de rechte of verkeerde zijde: in 't Hebreeuwsch staet, *in zijne kaelheid of in zijne blesse* door de *kaelheid* nu wordt, de achterste of binnenste zijde van een kleed verstaen, doorgaends by ons de *averechte zijde* genoemd, die in 't dragen nae 't lichaem toegekeerd is; en door de blesse wordt gemeend de voorste of buitenste zijde, de *rechte zijde* by ons genoemd, die ook de wolligste is, of met noppen versierd.

56. Indien nu de Priester mercken sal, dat, siet, die plage, na datse sal gewasschen zijn, ingetrocken, kleiner, of oppervlakkiger geworden is: dan sal hyse, te weten dat gedeelte, waerin de melaetschheid was, van het kleet, ofte van het vel, ofte van den scheerdraet, of van den inslagh afscheuren.

57. Maer sose na deze afscheuring nogh aen het overige van 't kleet, ofte aen den scheerdraet, ofte aen den inslagh, ofte aen eenigh vellentuygh gesien wort, het is uytbottende [*melaetscheyt*], of (gelijk men het beter vertaelt) *zoo het*, te weten het teeken van de plaeg, de groene of roode kleur, *aen het kleed* enz. *uitbottende gezien wordt*; zo de Priester bemerkt, dat de omliggende deelen nog eenigzins rood of groen zien, gy sult het gansche stuk, het gene daer aen de plage is, met vyer verbranden: want uit dit teeken blijkt het, dat het eene voortgaende melaetschheid zy, die zich ten laetsten overhet geheele stuk verspreiden zoude.

58. Maer het kleet, ofte de werpte, ofte den inslagh, ofte alle vellentuygh, dat gy gewasschen sult hebben; als gy bevindt dat de plage daer van geweken sal zijn, zoodat 'er van de voorige onzuiverheid niets meer te zien zy, dat sal andermael gewasschen worden, ende het sal reyn zijn.

59. Dit is de wet van de plage der melaetscheyt, van een wollen, ofte linnen kleet, ofte eene werpte, ofte eenen inslagh, ofte alle vellentuygh: om dat reyn te verklaren, ofte onreyn te verklaren, nae deze regelen moesten de Priesters oordeelen en uitspraek doen.

Mose spreekt hier van de melaetschheid der kleederen en huisraden, gelijk ook Kap. 14: 34. van die der huizen. Dit is iets, het welk wy niet verstaen of verklaren kunnen, omdat de melaetschheid van kleederen, huizen en huisraed by ons ten eenemael onbekend is. Maer 'er is evenwel geene schijnbare reden in het geheel, om 'er aen te twijffelen, of deze soort van onreinheid is, in Moses tijden, en by de Israëliten, zeer bekend geweest. Wy voor ons zouden liefst daer toe overhellen, om te denken, dat deze plaeg buitengewoon en alleen tot de Israëliten bepaeld ware, als een zichtbaer bewijs van het Goddelyk bewind over dat volk: en hierin worden wy des te meer bevestigd, uit vergelijking van Kap. 14: 34, daer de HEER uitdrukkelyk gezegd wordt deze *plaeg aen iemands huis te geven.* Men zie wijders 2 Kon. 5: 7, 27. 15: 5.

HET XIV. KAPITTEL.

Wetten omtrent het reinigen der melaetschheid zoo in menschen vs. 1-32, als in huizen vs. 33-53. het besluit der wetten de Melaetschheid betreffende. vs. 54-57.

1. DAer na sprack de HEERE tot Mose; opdat hy de volgende voorschriften, omtrent het reinigen der melaetschen, in zijnen naem, aen Aaron zoude overgeven, seggende:

2. Dit

2. Dit ſal de wet des melaetſchen zijn ten dage ſijner reyniginge: (a) Dat hy tot den Prieſter ſal gebracht worden.

Men heeft dit zoo niet te verſtaen, als of de melaetſche zich naer het huis van den Prieſter begeven moest: want, voor zijne reiniging, mogt hy met andere menſchen geen gemeenſchap hebben, en vs. 3. wordt 'er ook bygevoegd, dat de Priester buiten het leger gaen moest. De zaek was deze, wanneer een melaetſche ſtond gereinigd te worden, bepaelde de Prieſter eene zekere plaets, buiten het leger of buiten de ſtad, en aldaer ontboodt hy den melaetſchen by zich.

3. Ende de Prieſter ſal buyten den leger gaen op eene plaets ter zijner keuze, en aldaer zal de melaetſche by hem komen: als nu de Prieſter, na een nauwkeurig onderzoek, volgens de regelen Kap 13. voorgeſteid, mercken ſal, dat, ſiet, die plage der melaetſcheyt van den melaetſchen geneſen is, zoo dat 'er van de voorige blaren en zweeren niets meer was overgebleeven, het welk nae beſmetting geleek,

4. So ſal de Prieſter gebieden, dat men voor hem, die te reynigen ſal zijn, twee levendige reyne vogelen neme: deze vogelen moesten, door de naestbeſtaenden of vrienden bezorgd worden, mitſgaders een ſtok of ſteel van cederenhout, ende een wollen draed van ſcharlaken kleur, ende een bundel yſop om daer van een kwast te maken.

Van de *Vogelen* wordt eenvoudig gezegd, dat zy *rein* wezen moeſten, zonder nadere bepaling; de Joden evenwel hebben het eigenlyke ſoort van vogelen nader zoeken aentewijzen, het welk alhier bedoeld werd: volgens ſommigen moesten het Duiven, volgens anderen Musſchen wezen: onzes bedunkens was het onverſchillig, van welke vogelen men zich in dit geval bediende, zo zy maer rein waren; en inderdaed, indien het Hebreuwſche woord door Vogelen vertaeld, een byzonder ſoort van Vogelen aenwees, dan was de byvoeging van *reine* ten eenemael overtallig, daer het zich van zelve wees, dat de vogelen, welke God zelf bepaelde, zekerlyk rein waren.

(a) Matth. 8: 4. Marc. 1: 44. Luc. 5: 14. ende 17: 14.

De geheimzinnige beduidenis van deze vogelen, en van derzelver behandeling, kunnen wy in het vervolg nader ophelderen; thans is het genoeg optemerken, dat het *cederhout*, het welk zeer duurzaem was, geschikt was om aftebeelden, hoe de mensch nu bevrijd ware van die verrotting en van dat bederf, het welk de melaetschheid op hem gebracht had. De *scharlaken* draed kon zijn opzicht hebben op de bloedige verdiensten des Middelaers, als de band van vereeniging van 't geen 't cederhout en de ysop beteekende. De *Ysop*, die gezegd word eenen frisschen reuk te hebben, kon zeer gevoeglyk de geneezing van den kwaden stank des melaetschen aenduiden.

Het gebruik van deze dingen wordt vervolgens aengeweezen.

5. De Priester sal oock gebieden, dat men den eenen vogel slachte, in een aerden vat over levendigh water, dat is over levend of fonteinwater in een aerden vat gedaen, met welk water dat bloed verlengd moest worden.

De Priester moest zelf den vogel niet slagten, maer dit werk door iemand anders laten verrichten, omdat het geene eigenlyke offerande was, die alleen in het Heiligdom mogt gedaen worden, maer slegts eene plechtigheid der reiniging. Door het slagten nu van den vogel boven het fonteinwater, het welk in den aerden kruik was, werd het bloed van den vogel met dat water gemengd.

6. Maer den tweeden vogel, dien levendigen vogel, sal hy, de Priester, zelf nemen, ende alle de overige opgenoemde zaken, het cederenhout, ende het scharlaken, ende den ysop: ende sal die, ende den levendigen vogel doppen in het bloet des vogels die over het levendigh water geslacht is, dat is in het water, het welk met het bloed des geslagten vogels vermengd was.

7. Ende hy sal met dien ingedopten ysop-bundel over hem, die van de melaetscheyt te reynigen is, sevenmael sprengen. De uitdrukking *over hem* kan men ook vertalen *voor hem* en *in zijne plaets*, gelijk zy die beteekenis heeft Kap. 1: 4. 4: 20, 17: 11. enz. en dan zal de meening wezen, niet dat de Priester den persoon, die te reinigen was, of eenig gedeelte van zijn lichaem besprengen moest, maer dat

dat de Priester de besprenging, het zy naer de hoogte, het zy nae de zijde, ten behoeve en in de plaets van dien mensch, verrichten moest: de eerste opvatting schijnt ons echter de aennemelykste. Daer na sal hy hem reyn verklaren, en de vryheid geven om weder in het leger of in de stad te komen, ende den levendigen vogel zal de Priester in 't open velt vliegen laten tot deszelfs soortgelijken, ter afbeelding, hoe het den gereinigden persoon nu vrystond, tot de verkeering met andere menschen wedertekeeren.

Maer 'er ligt in deze plechtigheden tessens een veel verhevener beduidenis opgesloten. Wy zullen de zaek, zoo kort mogelyk, voordragen. —— De *twee reine vogels* betekenden den persoon van den HEER JESUS CHRISTUS, als den gezegenden Middelaer, die onreine en doemwaerdige menschen van de zonden, als van eene geestelyke melaetschheid, kan en wil verlossen. Vermids nu de HEER JESUS, als zulk eenen Verlosser van de geestelyke melaetschheid, in twee onderscheiden staten moest worden afgebeeld, waren 'er twee onderscheiden vogelen nodig. De eene, die geslagt werd, had dit met alle andere offerarden gemeen, dat hy den dood van Christus hebbe afgebeeld, als de verdienende oorzaek van de genezing der melaetschheid van het hart. De andere vogel, die levendig wegvloog, verbeeldde de verhooging van den Middelaer, door zijne opstanding en hemelvaert, en de gemeinschap der gelovigen daer aen, door hunne geestlyke bevrijding. —— Wat de verrichtingen omtrent deze vogelen betreft, het bloed van den geslagtten vogel beduidde de bloedige verdiensten van den Middelaer, het levendig water de gaven van den Heiligen Geest, en de vermenging van het bloed en het water kon aenwijzen, dat de rechtvaerdiging door Christus bloed, en de Heiligmaking door zijnen Geest, altoos en onafscheidbaer gepaerd gaen. Wat het cederhout, de ysop, en de scharlaken draed beteekende, hebben wy reeds zo even gezegd.

8. Die nu te reynigen is, sal sijne kleederen wasschen, ende al sijn hayr afscheeren, opdat ieder een zoude kunnen zien, dat hy volkomen gezond ware, ende hem, dat is zijn gansche lichaem, in 't water afwasschen,

ſo ſal hy reyn zijn; daer na ſal hy in 't leger komen: maer nog niet in zijne wooning, hy ſal voor als nog buyten ſijne tente ſeven dagen blijven, uit vrees, dat 'er nog eenig kwaed mogt zijn overgebleeven, het welk zijne vrouw en kinderen, door de gemeenzame verkeering, beſmetten konde.

9. Ende 't ſal ten ſevenden dage geſchieden, dat hy al ſijn hayr ſal afſcheeren, het welk zedert de eerſte ſcheering wederom begon aentegroeien, ſijn hooft, ende ſijnen baert, ende de wijnbrauwen ſijner oogen; ja al ſijn hayr, op alle plaetzen van zijn lichaem alwaer hetzelve gewoon is te groeien, ſal hy afſcheeren, ende ſal ſijne kleederen waſſchen, ende ſijn vleeſch met water baden, om aentetoonen, dat 'er in het geheel geene beſmetting meer overig zy, en na dit alles ſo ſal hy reyn zijn, hy zal de vryheid hebben, om weder in zijne tente te woonen, en tevens ook om tot het Heiligdom te naderen, gelijk hy op den volgenden dag offeranden brengen moest.

10. Ende, zoo vervolgt daerom de Wetgever, op den achtſten dag ſal hy twee volkomene lammeren, ende een jarigh volkomen ſchaep nemen: mitſgaders drie tienden meelbloeme ten ſpijs-offer, met olie gemengt, gelijk by de ſpijsöfferen altoos gebruikelyk is, ende dan nog eenen Log olie, zijnde de log de allerkleinſte maet voor vochtige waaren, by de Jooden in gebruik.

Er moesten by deze gelegenheid drie lammeren geofferd werden, het eerſte ten ſchuld, het tweede ten zond-, en het derde ten brand-offer. By elk van deze offeranden moest een ſpijsöffer wezen, beſtaende uit een *tiende* deel van een Epha, dat is een Gomer, zeer fijn meel, zoodat 'er tot drie ſpijsöfferen *drie tiende* deelen eenes Epha van meelbloeme vereischt wierden. —— Dit was iets ongewoons; want anders gingen de ſchuld- en zond-offeren niet met ſpijsöfferen gepaerd, vergel. Kap. 4 en 5. Tot de reiniging van eenen melaetſchen behoorden byzondere plechtigheden, om zulk eenen mensch de grootheid der Goddelyke weldaed, in zijne herſtelling, des te levendiger te doen gevoelen. —— De log olie diende tot

een

een ander einde dan de olie met welke de spijsöffers gemengd waren, gelijk wy vs. 15, 16. zien zullen.

11. De Priester nu die de reyniginge doet, sal den man die te reynigen is, ende die dingen welke by zijne reiniging moeten geofferd en gebruikt worden, stellen, voor het aengesicht des HEEREN, aen de deure van de Tente der t'samenkomste.

12. Ende de Priester sal dat een lam nemen, ende 't selve offeren tot een schult-offer, op zulk eene wys als voorheen omtrent de schuldöfferen is voorgeschreeven, Kap, 7, met den Log gevuld met olie: (b) ende de Priester sal die beide, zoo het lam als den log met olie, ten beweegoffer voor het aengesicht des HEEREN bewegen.

13. Daer na sal hy dat lam slachten in de plaetse daer men het sond-offer, ende het brand-offer slacht, in de heylige plaetse, in het voorhof van den Tabernakel, want het schult-offer, (c) gelijck het sond-offer, is voor den Priester, zy moeten beide door de Priesteren in het voorhof van het Heiligdom gegeten, en aengemerkt worden als dingen, welke by uitnemendheid heilig zijn, het is eene heyligheyt der heyligheden.

14. Ende de Priester sal van het bloet des schult-offers nemen, het welcke de Priester doen sal op het lapken der rechter oore des genen die te reynigen is; ende op den duym sijner rechterhant, ende op den grooten tee sijnes rechteren voets.

Het geschiedde op deze wys; de Priester stondt voor aen in het voorhof, aen deszelfs ingang; hy die te reinigen was, stondt buiten het voorhof, maer hy stak zijn hoofd binnen de deur, en daerdoor kreeg de Priester gelegenheid, om van het gemelde bloed op 's mans oor te doen; daerna stak hy die te reinigen was, zijn rechter arm uit, en de Priester deed van het bloed op zijnen duim; vervolgens werd de rechter voet uitgestoken, en van het bloed op deszelfs grooten tee ge-

(b) Exod. 29: 24. (c) bov. 7: 7.

daen. —— Door deze plechtigheden werd betekend, dat hy, die te voren onrein was, wederom in het heiligdom komen mogt, om Gods woord aentehooren, want zijne *ooren* waren gereinigd; dat hy alles mogt aenraken, zonder het zelve te besmetten, want zijne *handen* waren gereinigd: gelijk ook zijne *voeten*, zoodat hy wederom allerwegen gaen mogt. vergel. Exod. 29: 20.

Omdat 'er tweemalen van den *Priester* gesproken wordt, *de Priester zal van het bloed des schuldöffers nemen, het welk de Priester doen zal op* enz., en omdat men deze verdubbeling ook in het vervolg vindt, vs. 15, 18, 20, meenen sommigen, in navolging van eenige Joodsche Leermeesters, dat 'er twee Priesters, tot het reinigen van eenen melaetschen, nodig waren, die elk hun afzonderlyk werk moesten doen: maer, by de Hebreen, zijn dergelijke herhalingen meermalen gebruikelyk, offschoon een en dezelfde persoon bedoeld worde; ook word 'er vs. 2 en 3 uitdrukkelyk maer van éénen Priester gesproken.

15. De Priester sal oock uyt den Log der olie nemen: ende salse op des Priesters, dat is op zijne eigen slinkerhant gieten.

16. Dan sal de Priester sijnen rechteren vinger indoppen [*nemende*] van die olie die in sijne slinckerhant is: ende sal met sijnen vinger van die olie sevenmael sprengen voor het aengesicht des HEEREN, zoodat de besprenging gericht worde, naer de zijde van het Heilige der heiligen, alwaer de Heer, op eene byzondere wys, tegenwoordig was.

17. Ende van het overige derselver olie, die in sijne hant sal zijn, sal de Priester doen op het lapken der rechter oore des genen die te reynigen is, ende op den duym sijner rechterhant, ende op den grooten tee sijnes rechteren voets, dit moest op dezelfde wys geschieden, als vs. 14. is aengetoond. Deze olie moest gedaen worden, aen dezelfde lichaems leden boven en op dezelfde plaets, alwaer het bloet des schult-offers gedaen was.

Vermids de olie onder de geneesmiddelen gerekend werd, schijnt deze tweede plechtigheid de herstelling des melaetschen te hebben aengeduid.

18. Dat nogh overgebleven ſal zijn van die olie, die in de hant des Prieſters geweest is, ſal hy doen op het hooft des genen die te reynigen is, tot eene aftekeening, dat nu de ganſche perſoon rein wate: ſo ſal de Prieſter over hem verſoeninge doen voor het aengeſicht des HEEREN, dat is hem herſtellen in het recht, om gebruik te maken van de heilige dingen: Zoo toch wordt de uitdrukking *verzoening te doen* meermalen genomen, vergel. Exod. 29: 36, 37.

19. De Prieſter ſal oock het ſond-offer bereyden, hy zal het ander lam offeren, nae de wet der zondöfferen, ende voor hem, die van ſijne onreynigheyt te reinigen is, verſoeninge doen, dat is zijne herſtelling in het recht op de heilige dingen, welke met het ſchuldöffer begonnen was vs. 12, door dit zondöffer verder bevestigen: ende daer na ſal hy, te weten de Priester, het derde lam ten brand-offer ſlachten.

20. Ende de Prieſter ſal dat brand-offer, ende dat ſpijs-offer op den altaer offeren, gelijk ook het ſchuld- en het zond-offer elk met een ſpijsöffer gepaerd gingen, vergel. vs. 10: ſo ſal de Prieſter de verſoeninge voor hem doen, ende hy ſal reyn zijn, zoodat hy wederom, als te voren, in het heiligdom komen mag en gebruik maken van de heilige dingen.

De menigte der offeranden, en de groote toeſtel, die by deze gelegenheid nodig was, vertoonde, voor welke eene verregaende onreinheid de melaetschheid moest gehouden worden.

21. Maer indien hy die gereinigd moet worden arm is, ende ſijne hant [*dat*] niet en bereyckt, zo zijn vermogen niet toelaet, om alle die offeranden te bekostigen, ſo ſal hy met veel minder volſtaen kunnen, en ſlechts een lam ten ſchult-offer, ter beweginge nemen, om voor hem verſoeninge te doen; daer toe een tiende meelbloeme met olie gemengt ten ſpijs-offer, ende eenen Log olie:

22. Mitſgaders twee tortelduyven, ofte twee jonge duyven, deze zullen de plaets van de twee andere

lammeren bekleeden; hy neme zulke duiven, die ſijne hant
bereycken ſal, van zoo veel waerdye als hy vergelden kan,
welcker eene ten ſond-offer, ende eene ten brand-
offer zijn ſal.
23. Ende hy ſal die ten achtſten dage ſijner
reyniginge tot den Prieſter brengen: aen de deure
der Tente der t'ſamenkomſte voor het aengeſicht
des HEEREN, en aldaer zullen dezelfde plechtigheden aen
hem, ter zijner reiniging, verricht worden, als aen eenen
rijkeren.
24. Ende de Prieſter ſal het lam des ſchult-of-
fers, ende den Log der olie nemen: ende de
Prieſter ſal die ten beweeg-offer voor het aenge-
ſicht des HEEREN bewegen.
25. Daer na ſal hy het lam des ſchult-offers ſlach-
ten, ende de Prieſter ſal van het bloet des ſchult-
offers nemen, ende doen op het rechter oorlap-
ken des genen die te reynigen is, ende op den
duym ſijner rechterhant, ende op den grooten
tee ſijnes rechteren voets.
26. Oock ſal de Prieſter van die olie, op des
Prieſters ſlinckerhant gieten.
27. Daer na ſal de Prieſter met ſijnen rechte-
ren vinger van die olie, die op ſijne ſlinckerhant
is, ſprengen; ſevenmael voor het aengeſicht des
HEEREN.
28. Ende de Prieſter ſal van de olie, die op ſijne
hant is, doen aen het lapken der rechter oore des
genen, die te reynigen is, ende aen den duym
ſijner rechterhant, ende aen den grooten tee ſijnes
rechteren voets, op de plaetſe van het bloet des
ſchult-offers.
29. Ende het overgeblevene van de olie, die
in de hant des Prieſters is, ſal hy doen op het
hooft des genen, die te reynigen is; om de ver-
ſoeninge voor hem te doen, voor het aengeſicht
des HEEREN.
30. Daer na ſal hy de eene van de tortelduy-
ven,

ven, ofte van de jonge duyven bereyden, van 't gene ſijne hant bereyckt ſal hebben.

31. Van het gene ſijne hant bereyckt ſal hebben, ſal het eene ten ſond-offer, ende het eene ten brand-offer zijn, boven het ſpijs-offer: ſo ſal de Prieſter voor hem, die te reynigen is, verſoeninge doen voor het aengeſicht des HEEREN; en hy zal volkomen vryheid hebben, om in het Heiligdom te komen en de heilige dingen te gebruiken, niet minder dan een rijke, die meer kostbare offeranden heeft aengebracht.

32. Dit is de wet [*des genen*] in den welcken de plage der melaetſcheyt ſal zijn, en daerom buiten het leger verbannen was, wiens hant in ſijne reyninge [*dat*] niet en ſal bereyckt hebben nog kunnen betalen, het geen lieden van meerder vermogen, by deze gelegenheid, ten offer moesten aenbrengen.

33. Voorder ſprack de HEERE tot Moſe, ende tot Aaron, ſeggende:

34. Als gy ſult gekomen zijn in 't lant van Canaan, het welcke ick u tot beſittinge geven ſal: ende ick de plage der melaetſcheyt aen eenen huyſe van het lant uwer beſittinge ſal gegeven hebben;

Uit dit 34ſte vs. kan men twee dingen by wettigen gevolge afleiden: vooreerst, dat de melaetschheid de wooningen der Israëlleren niet beſmet hebbe, voor dat zy in Kanaan kwamen; en ten tweeden, dat de melaetschheid der huizen eene buitengewoone ſtraf geweest zy, omdat de Heer zelf zoo uitdrukkelyk gezegd wordt de *plaeg der melaetschheid te geven.*

35. So ſal hy, wiens dat huys is, zoo drae hy eenig vermoeden heeft, dat de melaetschheid zich in zijne wooning openbare, aenſtonds komen, ende den Prieſter te kennen geven, ſeggende, Het ſchijnt my, als of 'er eene plage in het huys ware.

36. Ende de Prieſter ſal gebieden, datſe dat huys ruymen, dat alle de bewooners 'er uitgaen, en dat het van allen huisraed ontledigd worde, al eer de Prieſter komt, om die plage te beſien, en te onderzoeken, of

hei indedaed melaetschheid zy, op dat niet al, wat in dat huys is, onreyn en worde: ende daer na ſal de Prieſter komen, om dat huys te beſien, wanneer het zelve geheel ledig is.

37. Als hy de vermoedelyke teekenen van die plage beſien ſal, dat, ſiet, die plage aen de wanden van dat huys, zijn groenachtige, ofte rootachtige kuylkens, ende haer aenſien leeger of dieper is dan de oppervlakte van die wandt, zoodat het kwaed naer binnen invreet.

38. De Prieſter ſal uyt dat huys uytgaen tot aen de deure van 't ſelve huys, en aldaer blijven ſtaen, tot dat hy gezien heeft, dat het wel toegeſloten zy: ende hy ſal dat huys voor ſeven volle dagen doen toeſluyten, om de zaek alsdan nader te onderzoeken.

39. Daer na ſal de Prieſter op den ſevenden dagh wederkeeren: indien hy mercken ſal, dat, ſiet, die plage aen de wanden van dat huys uytgeſpreydt en verder voortgegaen is;

40. So ſal de Prieſter gebieden, datſe de ſteenen, in welcke die plage is, uytbreken, zoo ver namelyk als de gemelde kuilkens zich aen den wand vertoonen: ende deſelve tot buyten der ſtadt werpen, aen eene onreyne plaetſe daer men gewoon is, allerlei vuiligheid te brengen.

41. Ende dat huys ſal hy rontom van binnen doen ſchrabben, ende ſy ſullen het ſtof, datſe afgeſchrabt hebben, tot buyten der ſtadt aen eene onreyne plaetſe uytſtorten, om de verſpreiding der beſmetting voortekomen.

42. Daer na ſullenſe andere ſteenen nemen, ende in gener ſteenen, welke zy uitgebroken hebben, plaetſe brengen: ende men ſal ander leem nemen, ende dat huys beſtrijcken, op die plaetzen der wanden, alwaer men het voorige leem heeft afgeſchraept.

43. Maer indien die plage, by nader onderzoek, wederkeert, ende in dat huys uytbott, na dat men de ſteenen uytgebroken heeft: ende na het afſchrabben van het huys, ende na dat het ſal beſtreken zijn.

44. So

44. So ſal de Prieſter komen; als hy nu ſal mercken, dat, ſiet, die plage aen dat huys uytgeſpreydt is; het is eene knagende melaetſcheyt in dat huys, welke niet kan geſtuit worden, het is geheel en voor altoos onreyn.

45. Daerom ſal men dat huys, ſijne ſteenen, ende ſijn hout even, dat is alles te gelijk, afbreken, mitſgaders al het leem van het ſelve huys: ende men ſal 't een en het ander, alle de afgebroken bouwſtoffen, tot buyten der ſtadt uytvoeren aen eene onreyne plaetſe, daer men de beſmette ſteenen en het afſchraepſel gebracht had vs. 40, 41.

46. Ende die in dat huys gaet ten eenigen dage, geduurende al dien tijd, als men het ſelve ſal toegeſloten hebben, en zoo lang het zelve onder verdenking ligt van besmetting: ſal onreyn zijn tot aen den avont, en het overige van dien dag, van de verkeering met andere menſchen zijn uitgeſloten.

47. Die oock in dat huys te ſlapen ligt, zal nog meer verontreinigd worden, omdat hy 'er langer in vertoeft; en daerom ſal hy niet alleen tot aen den avond, uit de t'zamenleving geweerd worden, maer ook ſijne kleederen waſſchen: inſgelijcks die in dat huys eet, ſal ſijne kleederen waſſchen opdat zy de beſmetting niet naer elders overbrengen.

48. Maer als de Prieſter ſal weder ingegaen zijn, ende ſal mercken, dat, ſiet, die plage aen dat huys niet uytgeſpreydt en is, na dat het huys ſal beſtreken zijn: ſo ſal de Prieſter dat huys reyn verklaren, dewijle die plage geneſen is, en alle vermoeden van melaetschheid is wechgenomen.

49. Daer na ſal hy om dat huys te ontſondigen en weder bewoonbaer te maken, dezelfde plechtigheden verrichten, als by het reinigen van eenen melaetſchen mensch vs. 4. enz. zijn voorgeſchreeven; de Priester zal twee reine vogelkens nemen: mitſgaders cederenhout, ende ſcharlaken, ende yſop.

50. Ende hy sal den eenen vogel doen slachten in een aerden vat, over levendigh water.

51. Dan sal hy dat cederenhout, ende dien ysop, ende het scharlaken, ende den levendigen vogel nemen, ende sal die in het bloet des geslachten vogels, ende in het levende water, welke te zamen vermengd zijn, doppen: ende hy sal dat huys sevenmael besprengen.

52. So sal hy dat huys ontsondigen met het bloet des vogels, ende met dat levendigh water; ende met den levendigen vogel, ende met dat cederenhout, ende met den ysop, ende met het scharlaken.

53. Den levendigen vogel nu sal hy tot buyten der stadt in 't open velt laten vliegen: so sal hy over het huys versoeninge doen, ende het sal reyn zijn, men zal 'er, zonder eenige vrees voor besmetting, gerust in woonen kunnen.

54. Dit is de wet voor alle plage der melaetscheyt, ende voor schurftheyt, aen het hoofd of in den baerd der menschen.

55. Ende voor melaetscheyt der kleederen, ende der huysen.

56. Mitsgaders voor geswel, ende voor gesweer, ende voor blaren.

57. Om de Priesteren te leeren, nae welke regelen zy, in dit geval, moeten oordeelen, en in welcken dage, dat is in welke omstandigheden, en op welke teekenen, zy verklaren moesten, dat yet onreyn, ende in welcken dage yet reyn is: Dit is de wet der melaetscheyt, om 'er zich, in het onderzoeken, en reinigen der melaetschheid, nae te gedragen.

HET XV. KAPITTEL.

Wetten omtrent meer natuurlyke besmettingen.

1. VOorder sprack de HEERE tot Mose, ende tot Aaron: want het stond byzonder aen den Priesteren, om toetezien, dat de volgende, zoo wel als de voorige wetten, omtrent reine en onreine personen, nauwkeurig wierden waergenomen; en daerom gaf de HEER zijne bevelen, omtrent dit onderwerp, niet alleen aen Mose, maer ook aen Aaron, seggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Israëls, ende segt tot hen; Een yeder man, als hy vloeyende sal zijn uyt sijnen vleesche, sal om sijnen vloet onreyn zijn, hy zal, om deze vuile ziekte, niet alleen uit het Heiligdom, maer ook uit de t'zamenleving geweerd worden; hy zal zich in zijn huis houden, opdat hy niemand besmette.

Deut. 23: 10. wordt van dezelve onreinheid gesproken, en gevorderd, dat hy die 'er mede besmet was, zich buiten het leger begeven moest. De zaek was deze, wanneer iemand deze besmetting, in zijn huis zijnde, ontdekte, mogt hy niet uitgaen, maer wanneer hy, met het leger optrekkende om te reizen of oorlog te voeren, of aen eenig ander werk in het gezelschap van andere menschen bezig zijnde, bemerkte dat hy, in den gezegden zin, onrein ware, moest hy het leger verlaten, vermids hy in het laetste geval meer gevaer liep, dan in het eerste; om anderen te verontreinigen.

De onreine kwael, welke hier bedoeld wordt, ontstondt uit eene ontuchtige levenswys en schandelyke vermengingen; en de Jooden hebben zeer wel opgemerkt, dat, wanneer de vloed deszelfs oorsprong had uit andere toevallige oorzaken, door het dragen van al te zware lasten, door eenen sterken sprong, en dergelijke, dat alsdan iemand niet onrein was.

3. Dit nu sal sijne onreynigheyt om sijnen vloet

zijn, dat is te zeggen, de kenteekens, welke ik aenstonds zal opgeven, zullen den regel uitmaken, volgens welke de Priesters oordeelen moeten, of de vloed iemand onrein make, dan niet: want, uit de gevolgen, welke de kwael meer of min afschuwlyk maekten, moest men oordeelen, uit welke beginselen het kwaed was voortgesprooten: So sijn vleesch sijnen vloet uytseevert, zoodat de bedorven stof, gelijk speeksel, uit zijne heimelyke deelen, wechvloeit, ofte sijn vleesch van sijnen vloet sich verstopt, zoodat de bedorven stof zich, door verdikking der vochten, tot een gezwel zette, dat is een zeker teeken van sijne onreynigheyt, hy zal als een onreine beschouwd en behandeld worden.

4. Alle leger, daer op, die den vloet heeft, sal liggen, sal onreyn zijn: ende alle tuygh, bank, stoel, of kussen, daer op hy sal sitten, en alle huisraed, het welk hy aenraekt, sal onreyn zijn; zijne besmetting is zoo groot en afschuwelyk, dat zy overgae tot alles, het welk hy aenraekt, en die deze besmette dingen aenraekt, zal ook even daerdoor onrein wezen. Daerom wordt 'er bygevoegd:

5. Een yeder oock, die sijnen leger sal aenroeren; sal sijne kleederen wasschen, ende sich met water baden, ende sal onreyn zijn tot aen den avont, wanneer, volgens de Joodsche rekening, de volgende dag begon, op dezelfde wys als alle andere menschen, die iets onreins hadden aengeroerd, vergel. Kap. 11: 28.

6. Ende die op dat tuygh sitt, daer op hy, die den vloet heeft, geseten sal hebben, zonder te weten, dat die man onrein was, sal, zoodrae hy het te weten komt, sijne kleederen wasschen, ende sich met water baden, ende sal onreyn zijn tot aen den avont.

7. Ende die het vleesch, eenig gedeelte van het lichaem, des genen, die den vloet heeft, aenroert, sal sijne kleederen wasschen, ende sich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

8. Als oock hy, die den vloet heeft, op eenen reynen sal gespogen hebben: dan sal hy, op welken de onreine gespogen heeft, sijne kleederen wasschen,

schen, ende sal sich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

9. Insgelijcks alle sadel, daer op hy, die den vloet heeft, sal gereden hebben, sal onreyn zijn.

10. Ende al die yets aenroert, dat onder hem sal geweest zijn, het zy de zadel, het zy iets anders, het welk onder het rijden, onder hem zal gelegen hebben, sal onreyn zijn tot aen den avont: ende die het selve draegt, sal sijne kleederen wasschen, ende sich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

11. Daer toe een yeder, dien hy, die den vloet heeft, sal aengeroert hebben, sonder sijne handen met water gespoelt te hebben: die sal sijne kleederen wasschen, ende sich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

Men kan deze woorden, *zonder zijne handen gespoeld te hebben*, brengen tot den besmetten persoon, of tot den genen, dien hy aenraekte. Neemt men het op de eerste wys, dan zal de meening deze zijn, dat de besmette persoon, iemand zullende aenraken, alvoorens zijne handen wasschen moest, maer indien hy dit verzuimde, dan moest de aengeraekte die reiniging ondergaen, welke door de wet is voorgeschreeven. Brengt men het tot den aengeraekten persoon, dan is de zin deze, dat een rein persoon, zo hy den besmetten tot het een of ander einde moest aenraken, had zorg te dragen, dat hy vooraf zijne handen spoelde, dan werd de besmetting gerekend op hem niet te hechten. De zaek is twijffelachtig, en daerom geven 'er de Joodsche Meesters die verklaring aen, dat door de handen het gansche lichaem bedoeld worde.

12. (*a*) Oock het aerden vat, het welcke hy, die den vloet heeft, sal aengeroert hebben, sal gebroken worden, opdat het in het vervolg tot geen ander einde gebruikt worde, maer alle houten vat sal met water gespoelt worden.

13. Als hy nu die den vloet heeft, van sijnen

(*a*) bov. 6: 28. ende 11: 33.

vloet gereynigt ſal zijn, zoodat men alle reden heeft, om te denken, dat de kwael geheel genezen zy, ſo ſal hy tot ſijner reyniginge ſeven dagen voor ſich tellen, hy zal na dien tijd, op welken hy zich herſteld rekende, zeven dagen laten verlopen, om te beproeven of de genezing volkomen zy, ende, op het einde van den zevenden dag, zal hy ſijne kleederen waſſchen: ende hy ſal ſijn vleeſch met levendigh, dat is met rivier- of fontein water baden, ſo ſal hy reyn zijn, en wederom met andere menſchen verkeeren mogen, maer het zal hem niet vryſtaen in het Heiligdom te komen, tot dat hy de volgende offeranden zal gedaen hebben.

14. Ende ten achtſten dage ſal hy voor ſich twee tortelduyven, ofte twee jonge duyven nemen: ende ſal voor het aengeſicht des HEEREN, aen de deure der Tente der t'ſamenkomſte komen, ende ſalſe den Prieſter geven.

15. Ende de Prieſter ſal die bereyden, eene ten ſond-offer, ende eene ten brand-offer: ſo ſal de Prieſter over hem voor het aengeſicht des HEEREN, van wegen ſijnen vloet, verſoeninge doen, en hem wederom herſtellen in het gebruik der heilige dingen, van welke hy, zoo lang hy den vloed had, geweerd was.

16. Voorder een man als van hem het zaet des byliggens ſal uytgegaen zijn, buiten zijnen wil, in den ſlaep, of anderszins, die ſal ſijn ganſche vleeſch met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

17. Oock alle kleet, ende alle vel, aen 't welcke het zaet des byliggens weſen ſal: dat ſal met water gewaſſchen worden, ende onreyn zijn tot aen den avont, het zal geduurende dien ganſchen dag niet mogen gebruikt worden; met den avond, wanneer de volgende dag begint, zal het eerst rein zijn.

18. Mitſgaders de vrouwe, als een man, te weten zulk een man, welke aen die kwael onderhevig is daervan vs. 16. geſproken wordt, als zulk een man, met het zaet des byliggens by haer gelegen ſal hebben: daerom ſullenſe ſich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

19. Maer

19. Maer als eene vrouwe vloeyende zijn ſal, zijnde haren vloet van bloet in haren vleeſche, ten tijde van hare gewoonlyke maendelykſche zuivering, ſo ſalſe ſeven dagen in hare affonderinge zijn, zy zal zich van de vleeschlijke gemeenſchap met haren man, van den ommegang met andere menſchen, en vooral van het gebruik der Heilige dingen moeten onthouden, ende al wieſe aenroert, ſal onreyn zijn tot aen den avont.

20. Ende al 't gene, daer op ſy in hare affonderinge ſal gelegen hebben, ſal onreyn zijn: mitſgaders alles, waer op ſy ſal geſeten hebben, ſal onreyn zijn.

21. Ende al die haren leger aenroert: ſal ſijne kleederen waſſchen, ende ſich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

22. Oock al die eenigh tuygh, daer op ſy geſeten ſal hebben, aenroert; ſal ſijne kleederen waſſchen, ende ſich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

23. Selfs indien het op den leger geweeſt ſal zijn, ofte op het tuygh, daer op ſy ſat, als hy dat aenroerde, hy ſal onreyn zijn tot aen den avont.

24. (*b*) Inſgelijcks ſo yemant ſekerlick by haer gelegen heeft, dat hare affonderinge op hem zy, ſo ſal hy ſeven dagen onreyn zijn: daer toe alle leger, daer op hy ſal gelegen hebben, ſal onreyn zijn.

Men kan dit tweezins opvatten; of van iemand, die eenvoudig by eene vrouw lag, zonder te weten, dat zy in de dagen harer zuivering ware; of van den man die, met echtelyke bywooning, by zijne vrouw lag, zonder te weten dat zy onrein ware: want zo man en vrouw zulks met voorweten deden, werd de misdaed zoo zwaer gerekend, dat zy beide uit hun volk moesten uitgeroeid worden.

25 (*c*) Wanneer oock eene vrouwe eenen buitengewoonen vloed hebben zal, zoodat zy veel dagen buyten

(*b*) ond. 18: 19. (*c*) Matth. 9: 20.

den tijt harer affonderinge van den vloet hares bloets vloeyen sal, ofte wanneer sy vloeyen sal boven hare affonderinge; sy sal ook geduurende alle de dagen des buitengewoonen vloets harer onreynigheyt, op dezelfde wys, als in de dagen harer gewoonlyke maendelykfche affonderinge onreyn zijn.

26. Alle leger, daer op sy alle de dagen hares buitengewoonen vloets gelegen sal hebben, sal haer zijn als het leger harer gewoone affonderinge: ende alle tuygh, daer op sy sal geseten hebben, sal onreyn zijn, nae de onreynigheyt harer affonderinge.

27. Ende so wie die dingen aenroert, sal onreyn zijn: daerom sal hy sijne kleederen wasschen, ende sich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

28. Maer als sy van haren vloet reyn wort, en deze ziekte volkomen genezen is, dan salse voor haer seven dagen tellen, om te beproeven, of deze ontlasting geheel en by aenhoudendheid ophoude, ende daer na salse reyn zijn, zoodat zy wederom met haren man als echtgenoot, en met andere menfchen zal mogen verkeeren.

29. Ende, eer zy evenwel gebruik mag maken van de heilige dingen, zal zy offeranden doen, als vs. 14. voor eenen man verordend was, die van den vloed genezen was, op den achtsten dagh salse voor haer twee tortelduyven, ofte twee jonge duyven nemen: ende sy sal die tot den Priester brengen, aen de deure der Tente der t'samenkomste.

30. Dan sal de Priester eene ten sond-offer, ende eene ten brand-offer bereyden: ende de Priester sal voor haer van den vloet harer onreynigheyt versoeninge doen voor het aengesicht des HEEREN, en haer vryheid geven, om weder, als voorheen, gebruik te maken van de heilige dingen.

31. Alfo sult gy, Mose en Aaron, en uwe opvolgers, zorgvuldig toezien, dat de kinderen Israëls zich van anderen affonderen ten tijde van hare onreynigheyt: op datse in hare onreynigheyt niet en sterven, opdat ik

ik hen met den dood niet ſtraffe, indien zy, eenige der voorheen gemelde onreinigheden op zich hebbende, mijn Heiligdom naderen, en dat zou zekerlyk hun lot wezen, als ſy, in hunne beſmetting zijnde, mijnen Tabernakel, die in 't midden van hen is, verontreynigen ſouden.

32. Dit is de wet des genen die den vloet heeft, ende van den welcken het zaet der byligginge uytgaet, ſo dat hy daer door onreyn wort;

33. Mitſgaders eener ſwacker vrouwe in hare afſonderinge, ende des genen die van ſijnen vloet is vloeyende, voor een man, ende voor een wijf, ende voor een man, die by eene onreyne ſal gelegen hebben.

Ten ſlotte zullen wy eenige korte aenmerkingen, over dit XV Kapittel, voerdragen.

I. Moſe ſpreekt, in het oorſprongelyke, vrymoedig, en zonder eenige omwegen, van zulke zaken, welke wy, in onze dagen, niet dan onder verbloemde omſchrijvingen durven uitdrukken. Ondertusſchen moest niemand denken dat hy daerdoor de wetten der welvoeglykheid overtreden hebbe. De Hebreuwſche tael was veel eenvoudiger dan de onze. —— Wy zijn nu in de noodzakelykheid ons, in ſoortgelijke gevallen, van verbloemde uitdrukkingen te bedienen, maer in dien tijd was dit minder noodig, en dit is mogelyk een bewijs dat men in Moſes tijd meer eenvoudig en ingetogen was van zeden. —— Voor het overige was Moſe een zeer eerbiedenswaerdig man, die reeds eenen hoogen ouderdom bereikt had, die zich zekerlyk zoo onbewimpeld, over deze zaken, niet zou hebben uitgelaten, indien zulks, onder zijne tijdgenoten, niet ware in gebruik geweest, of wanneer hy begreepen had, dat dit met de welvoeglykheid van zijne eeuw ſtrijdig was.

II. Het oogmerk van deze wetten was in het gemeen om Israël van vleeſchelyke onreinheid afteſchrikken, om hun de afſchuwelykheid van alle zonden, en vooral van de on kuischheid, onder het oog te brengen. Van alle deze wetten,

heeft THEODORETUS *Quest*: 20. in *Lev.*, zeer wel gezegd: „ God heeft ons, door natuurlyke dingen, onderweezen, „ aengaende de ondeugden des gemoeds, en ons geleerd, „ hoe verfoeilyk die ondeugden zijn, en hoe men dezelve „ met allen vlijt moet trachten te vermijden."

III. Menschen, die op de verklaerde wys onrein waren, moesten van de gemeenschap met andere Israëliten worden uitgesloten, omdat zy, voor dien tijd, gereekend wierden, niet tot de Israëliten te behooren. Jacobs nakomelingen maekten een volk uit, het welk van alle andere natien was afgezonderd, als zijnde, op eene byzondere wys, aen den Heere toegewijd en in zoo ver heilig: wanneer nu de Israëlijt, op eene der voorheen gemelde wyzen, besmet was, dan werd hy gerekend onrein te zijn, en niet te behooren tot het afgezonderde volk van Israël; zoo lang de onreinheid duurde, werd hy even eens beschouwd en behandeld, als of hy een heiden was.

IV. Zulke onreine mogten, op straffe des doods, niet in het Heiligdom komen, om de gemoederen van het volk met des te dieper indruk te vervullen, van ontzach en eerbied voor den Tabernakel, voor den Godsdienst, en voor alles wat den naem van heilig droeg. De veelvuldige wasschingen, ter oorzake der minste aenraking van iets het welk onrein was, herinnerde hun, dat God by uitnemendheid Heilig ware; en dewijl 'er zoo veelerlei soorten waren van wettische onreinheden, dat het eene zaek was van de uiterste omzichtigheid, om Gods hooge tegenwoordigheid niet te naderen, ten zy men in alles volkomen rein ware.

V. Daerenboven zal zekerlyk het oogmerk van God in deze wetten geweest zijn, om den Israëliten zinbeeldig onder het oog te brengen hunne en aller menschen natuurlyke onreinheid, door de schuld en de smet der zonden, vooral de onreinheid hunner natuurlyke geboorte; en tevens aentewijzen de noodzakelykheid der reinigmaking, door het bloed en den Geest van den toekomenden Middelaer.

VI. Endelyk hebben wy by deze gelegenheid nog te herinneren, dat de Levitische Godsdienst uitermate lastig en moeilyk was. Hoe nauwkeurig moesten de Israëliten zorg dragen

dat zy niet verontreinigd wierden? hoe dikwijls liepen zy gevaer, ja hoe menigmael konden zy 'er niet van tusfchen, dat zy befmet wierden? waer men zich keerde of wendde, allerwegen en altoos kon men, op het onverwachtst, zelfs door zijn echtgenoot, verontreinigd worden? ja wanneer men veel tijd en moeite befteed had, om zich te reinigen, dan kon een ander, die befmet was, alle die moeite en kosten vruchteloos maken, als hy op den gereinigden fpouwde of hem aenraekte. Hier kwam ten overvloede nog dit by, wanneer men zich, met alle mogelyke zorgvuldigheid, voor alle befmetting gewacht had, of alle de voorgefchreeven wetten van reiniging zeer nauwkeurig volbracht had, dan had men nog geene de minfte reinigheid des harten meer dan te vooren: want alle deze plechtigheden reinigden alleen tot *rechtvaerdigmakinge des vleesches*, Hebr. 9: 13.

HET XVI. KAPITTEL.

Inftelling van den plechtigen Verzoendag.

1. ENde de HEERE fprack tot Mofe, uit den Tabernakel, kort (*a*) na dat de twee fonen Aarons, Nadab en Abihu, door een blixemftrael, welke, van het teeken der Godlyke tegenwoordigheid boven de Arke, was uitgegaen, getroffen en onmiddelyk op de plaets waer zy flonden geftorven waren: als fy, ftraks na hunne inwijing tot het Priefterambt, by de eerfte aenvaerding van hun Priesterwerk, hen genaedert hadden voor het aengeficht des HEEREN, ende, gelijk in het 10de Kapittel befchreeven is, geftorven waren, ter oorzake dat zy het reukwerk met vreemd vuur, 't welk niet van den brandöffer-altaer genomen was, hadden aengeftoken, en alzoo in Gods tegenwoordigheid, op eene onbetamelyke wyze verfcheenen waren.

Men ziet uit deze inleiding duidelyk, dat de inftelling,

(*a*) bov. 10. 1, 2

welke hier volgt, ter oorzake, of liever op aenleiding van dit gemeld geval, gegeven zy: Dit geeft een gegrond vermoeden, dat tot hier toe den Priesteren niet verboden, maer geoorlofd geweest was, by hunnen dienst in 't Heiligdom, telkens binnen het voorhangsel tot voor de Arke te komen, en den Heere het reukwerk aentebieden, en dat ook Aarons zonen, ingevolge daervan, tot voor het *aengezichte des Heeren*, binnen den voorhang, genaderd waren: doch na deze ontheiliging, wilde God voortaen niemand dan alleen den Hoogepriester, en dat slegts eenmael des jaers, toegang vergunnen, stellende hier toe in eene plechtige verzoening, welke op dien dag voor het gansche jaer nae de wet geschieden zou, gelijk 'er volgt.

2. De HEERE dan seyde tot Mose; Spreeckt tot uwen broeder Aaron, als 't hoofd der Priesteren, en laet dit voor hem en zijne zonen, en voor alle hunne opvolgers, eene altoosduurende inzetting zijn. Spreek dan tot hem, (*b*) dat hy niet t'allen tijt, noch immer buiten dien éénen dag in 't jaer (vs. 29 te noemen), en gae in het heylige, binnen den voorhangh, dat is in het Heilige der heiligen, voor het versoendecksel, dat op de Arke is, op dat hy niet en sterve, gelijk zijne zonen, en op de plaets onmiddelyk dood blijve; want, of (gelijk men 't ook vertalen kan) *wanneer* ick in eene wolcke op het versoendecksel verschijne. Deze wolke was geenszins de wolk van rook, die de Priester door 't reukwerk verwekte, gelijk sommigen zonder grond willen; maer 't gewoon teeken van Gods heerlyke tegenwoordigheid boven de Arke, door de Jooden de *Schechinah* genoemd: Men moet ook dezelve gewis onderscheiden van de Wolk-kolom, die zoo groot was, dat ze het gansche Leger Israëls kon overschaduwen, daer deze wolke binnen 't Heilige der heiligen besloten was, hoewel ze zich ook somtijds uitgebreid, en den ganschen Tabernakel, gelijk ook naderhand den Tempel, by deszelfs inwijing, vervuld schijnt te hebben. Zeker is het ook, dat deze wolke niet altoos en onafgebroken boven de Arke was; althans niet ten tijde als de Arke buiten den Tabernakel gedragen werd, het zy in de

woes-

(*b*) Exod. 30: 10. Hebr. 9: 7.

woestijne, het zy naderhand, ten tijde van Eli, in het leger, en toen ze was onder de Philiſtijnen, 2 Sam. 4, 5. Misſchien deed God deze wolk boven het verzoendekſel alleen verſchijnen op tijden als Hy geraedpleegd werd, en den Hoogepriester op den dag der verzoening toegang verleende; buiten dezen gevallen ſchijnt de wolke van geen nut geweest te kunnen zijn.

Er was, Exod. 30: 10, (en dus omtrent een jaer vroeger) by het eerſte verblijf van Moſe op den berg, wel reeds verordend, dat Aaron ééns in 't jaer met het bloed des zondöffers ter verzoeninge, over de hoornen des Reuk-altaers verzoeninge zoude doen, even gelijk hier vs. 18, 19. gezegd zal worden; doch het blijkt, uit vergelijking met Levit. 4: 7, 18. dat dit daer zeggen wilde, dat hy het *ten minsten* eens in 't jaer zou doen: Er was dan wel, ja, een ſoort van verzoeningsdag voor Priester en volk reeds ingeſteld, en dus een grond gelegd tot deze inſtelling die ons hier beſchreeven wordt; niettemin is toch deze later inzetting geheel nieuw in verſcheiden byzonderheden, aengezien 'er te vooren van geen verbod van ingang in 't Heilige der heiligen op andere tijden, noch van beſprenging van bloed op en voor het verzoendekſel, noch van de andere plechtigheden van den Priester en het volk gewaegd was; deze inſtelling had zijn reden of aenleiding in 't geval aen 't hoofd vermeld; trouwens overtredingen brengen gemeenlyk nieuwe wetten voort, die gedenkteekens van de overtredingen, en behoedmiddelen daer tegen zijn: Dus gaf dan de zonde en verſchriklyke ſtraf van Aarons twee zonen aenleiding, —— aen de éénе zijde om den hoogſten eerbied voor den plechtigen Tabernakel-dienst in te ſcherpen; — en aen de andere zijde, om de Priesters echter te behoeden voor een geheelen afſchrik van dezen dienst, in welken de afwijkingen zoo verſchriklyk geſtraft werden. Het was nu het eerste begin van dezen dienst; de Tabernakel was even opgericht; de Priesters waren ingewijd; hun dienst was begonnen; God had een geduchte vrees en eerbied verwekt voor denzelven met de voorbeeldige wrake over den eersten misſlag, en bedoelde daer mede dat geen, 't welk Moſe zeide Kap. 10: 3.

Dit nu wilde God levendig houden met deze inzetting, en met één hen, door een Geneesmiddel, voor 't vervolg, tegen zulke rampen beveiligen, en aenmoedigen in zijnen dienst.

Het voorname oogmerk van deze instelling was, eene plechtige verzoening te doen voor de zonden van de Priesters en het volk, gelijk vs. 32-34 wordt te kennen gegeven, van waer deze dag de *Verzoendag* genoemd wordt, Kap. 23: 27, 28. Deze verzoening (1) was eene vergeving, welke de offeraers door en op de offeranden verkreegen; eene vergeving echter (gelijk reeds meermaels door ons is opgemerkt) welke alleen van de straf des doods of der uitroejing uit de voorrechten van Israël in Canaän bevrijdde, en den toegang tot den uitwendigen dienst en gemeinschap des Tabernakels weder vergunde, vergel. Exod. 30: 15, 16. van deze tijdlyke uitroejing, door de overtreding verdiend, ging dan de offeraer, als met eene boete van een offerande, vry, en die vrydom heet de verzoening en vergeving van zonden: de verzoening derhalven, zoo verre zy door den ceremonieelen Verzoendag te weeg gebracht werd, was de bevrijding van de plagen Gods, en wel byzonder van den onmiddelyken dood, door Priester en Volk, om hun gebrek in den plechtigen Godsdienst verdiend, met de tegenoverstaende vergunning van de veilige oeffening en wedergenieting van Gods dienst en gemeinschap, gelijk by tegenstelling blijkt uit het geval van Nadab en Abihu, en uit de bedreiging over de genen die zich op dien dag niet verootmoedigden Kap. 23: 29, 30. (2) Deze verzoening, ten anderen, nam geen andere zonden wech, dan alleen zoodanige voor welke offeranden ingesteld waren: voor de zonden van afgoderye, lastering van Gods Naem, Sabbath-schending, verachting van Ouders, doodslag, echtbreuk, ja voor alle zonden die moedwillig geschiedden, met versmading van den Heere, waren in Moses wet geen offeranden: Zy die daer aen schuldig stonden, moesten door den Richter met den dood gestraft, of uit hun volk verbannen worden, of door eenige Godlyke plagen omkomen, Num. 15: 30, 31. 't Bloed van kalveren en bokken kon geen zedelyke zonden wechnemen, noch de conscientie reinigen: de offeranden waren

al

alleen voor ceremonieele afdwalingen, die meestal uit onkunde, overijling, onvoorzigtigheid en dergelijken, geschiedden, behalven enkele zwaarder gevallen, waer in nogthans meer eene overdwarsfing van hartstochten, dan wel opzetlyke boosheid bleek, vergel. Levit. 1: 2-5. en 19: 20. Wanneer men derhalven hier, in dit Kap. vs. 16, 21, 34, leest van *alle zonden en ongerechtigheden*, moet het noodwendig met die bepaling worden verftaen, van *alle die*, voor welke de Wet een offerande van verzoening toeliet en voorfchreef, ja zelfs was de Verzoendag bepaeldelyk tot verzoening voor die zonden, welke zoo door den Priester als door 't volk onwetend gefchied, en dus verzuimd waren met fchuld- of zond-offeren te verzoenen: immers als zy reeds daer voor geofferd hadden, en dus van de uiterlyke ftraffen reeds bevrijd waren, kwam de verzoening van die niet meer te ftade, als zijnde reeds gefchied; maer wijl het getal van zulke gebreken onder de Wet zeer menigvuldig was, van welke de overtreder zelf onwetend bleef of hy zich verontreinigd had, en velen door deze onwetendheid dikwijls den Tabernakel ontheiligden, en dus voor God, die alles weet, dikwijls in 't geval kwamen, van voor zijn aengezicht, nae de letter der wet, met den dood geftraft te moeten worden; zo was de Verzoendag daertoe ingericht, om alle zulke zonden en gebreken, die nog onverzoend gebleeven, en nogthans door de wet verzoenbaer waren, wech te nemen, en alzoo al het gebrek in den dienst van Priesters en Volk te verzoenen: Hier op fchijnt Paulus te doelen, als hy Hebr. 9: 7 zegt, dat de Hoogepriester op dezen dag offerde voor hem zelven en des volks *misdaden*, in 't Grieksch ftaet, *onwetendheden*.

Aen dit genoemde hoofd-oogmerk dezer inftelling kan men nog de volgende als ondergefchikt aenmerken; namelyk (1) om hier door den eerbied en de omzichtigheid in den H. Dienst (volgens de aenleidende reden vs. 1) den Priesters in te fcherpen; en hun teffens te bemoedigen, om zich houdende aen 's Heeren voorfchrift, op den ingeftelden tijd en wyze, zonder fchrik voor de Godlyke plagen, daer in bezig te zijn, daer anders hun dienst met doodsgevaer gemengd, en ook

in dit opzicht, een *bediening des doods* was, 2 Cor. 3: 7. (2) Om de hooge gunst van God, in 't verleenen van dien toegang op den bestemden tijd aen den Hoogepriester, inteboezemen. Hy mogt niet stoutelyk die eer zich aennemen als 't hem goed dacht, maer alleen wanneer God zelf hem uitdruklyk die vergunde, en 'er hem toe riep; deed hy 't anders, hy zou het met den dood boeten, dewijl hy Gods verschijning boven 't Verzoendekzel daer mede kleinachtte, en God geheiligd wilde worden in den genen die tot Hem naderden. (3) om, onder de uitwendige Godsregeering, den uiterlyken Godsdienst in eer en achting te houden, en het gansche volk daervoor vreeze en eerbied in te scherpen: want, byaldien ieder Israëlijt of Priester, ja zelfs de Hoogepriester, altijd vryelyk had kunnen ingaen binnen 't Voorhang, dan zou de achting en eerbied voor het uitwendig en zichtbaer bewijs der Godlyke tegenwoordigheid, ras verzwakt, en door gewoonheid eindelyk geheel verdweenen zijn: God hield dan deze zijne uitwendige vertegenwoordiging in waerde en achting, met het gezicht van, en den toegang tot dezelve te verbieden, zoo haest als eenmael Nadab en Abihu zich door onbedachtzaemheid vergreepen hadden. Dit zelve hebben ook de Heidenen, omtrent hunne binnenste Godsplaetsen om een dergelijke reden waergenomen, die zulke geheimen nog te meer nodig hadden, om dat alles by hun louter waen en verdichtsel was. Men moest hier uit met sommigen geenszins dit gevolg trekken, dat God hier in de Heidenen, en wel de Egyptenaren in 't byzonder, wilde navolgen; de algemeenheid van zoodanig iets, ook by de Heidenen, toont alleen de noodzakelykheid daer van, om zaken, die men in byzondere eerbied en hoogachting wil gehouden hebben, niet gemeenzaem voor elk ten toon te stellen, maer te verbergen, als zijnde dit gegrond in de hoedanigheid van 's menschen aert; in welk soort van zaken meermael, zonder eenige navolging, het zelfde, om dezelfde reden, op onderscheiden plaetzen en tijden, stand grijpt: Het zou veel meer onderzoek verdienen, of niet uit deze instelling van God onder Israël, de omliggende Oostersche Volken, en, nae hun, meer andere afgelegener

Na-

Natiën, hunne geheime plaetzen en geheimhoudingen in hunne Godsdienften, door navolging, hebben nagebootst.

. Het verdient voorts, tot opheldering van deze redengeving, opmerking, dat God Ifraël uiterlyk als hun Koning regeerde, en een Godsrijk onder dat volk ftand greep, zoo dat de Ark Gods Throon, de Tabernakel zijn Leger-tent, de Priesters zijne naefte Dienaers waren, enz. gelijk we meermalen hebben doen opmerken: Nu waren, immers in later tijd, ook de Koningen in 't Oosten gewoon, om, ter onderhouding en vermeerdering van ontzach en eerbied, zeer zelden, en niet dan op uitdruklyke vergunning, toegang tot hunnen throon te geven; ja die ongeroepen den Koning naderden, werden niet zelden met den dood geftraft, Efth. 4: 11. God wilde dan alzoo, als Ifraëls Koning, zijn binnenfte paleis en throon doen ontzien en eerbiedigen.

't Is zoo, Hy gaf echter meermael zijne heerlyke tegenwoordigheid, door middel van een wolke, te zien aen Mofe, Aaron, en ook aen Jofua; doch nimmer matigden deze zelven zich die eere aen, maer verkreegen die door een byzondere gunfte; en dit behoorde tot de buitengewoone gevallen. 'T is ook waer, dat wel eens de heerlykheid des Heeren aen 't ganfche volk verfcheen, zelfs by gelegenheid van murmureeringen; ja ook, dat de wolk-kolom dagelyks van al het volk gezien wierde: doch het was een groot onderfcheid, de wolk-kolom op eenen afftand te aenfchouwen; of naby het zichtbaer teeken van Gods allerbyzonderfte tegenwoordigheid in één vertrek te zijn, en Gods heerlykheid en genade, in het Heilige der heiligen als aengezicht aen aengezicht te zien, gelijk den Hoogepriester op dezen dag gebeuren mogt; want als hy binnen den Voorhang kwam, onmiddelyk voor de Arke, was zulks om de byzondere en gunstrijke nabyheid Gods in de wolke daer te genieten, ten goede van hem en ganfch Ifraël: God verfcheen daer in de wolke op de gunftigfte wyze; de Hoogeprieter was daer, gelijk Mofe en de Oudften op den berg, toen 't Verbond bevestigd was en zy God zagen.

Maer men zal zeggen, hoe kon dit verbod, van flegts eenmael 's jaers in te gaen in 't binnenfte heiligdom, on-

derhouden worden in de woeſtijne, waer telkens by het afbreken van den Tabernakel, wanneer het Leger verreisde, de Priesters en Leviten moeſten ingaen tot het binnenſte Heiligdom, om de Arke op te nemen en te vervoeren? Wy antwoorden, dat dit geval zekerlyk eene uitzondering maekte, gelijk ook, wanneer in later tyd de Arke opgevoerd wierd in het Leger tegen de Philiſtijnen. En wanneer dit gebeurde, dat de Tabernakel afgebroken wierd om te verreizen, zoo namen Aaron en zijne zonen het voorhangſel af, blijvende aen de buitenzijde van het zelve, en bedekten de Arke met dat voorhang over dezelve henen te ſlaen, lagen vervolgens andere bedekſels daerop, en lieten die aldus dragen door de Kohathiten; doch zoo, dat noch die, noch iemand buiten Aaron en zijne zonen, mogten tegenwoordig zijn om te zien, als die bedekking geſchiedde, Num. 4: 5, 6, 18-20. In dat geval derhalven namen zy wel het voorhangſel wech, maer kwamen 'er niet binnen; en zoo drae ook die wechneming geſchied was, hield de geheele dienst des Tabernakels op, in welk geval en geduurende welken tijd, dit verbod van zelve ophield, als geen plaets meer vindende.

Zoo was dan, (om nu 't gezegde nog kortelyk t' zamen te trekken) het ondergeſchikte oogmerk van den Verzoendag, (1) bedachtzame voorzichtigheid by de Priesters te verwekken in de waerneming van den dienst des heiligdoms, 2) hooge denkbeelden van Gods gunst in te boezemen in de zeldzame toelating tot zijne gemeinſchap. 3) Eerbied by 't volk te onderhouden voor zijne uitwendige tegenwoordigheid. Maer dan ook moeten we vooral 4) hier byvoegen, dat deze inſtelling bedoelde, eene afbeelding te geven voor dien tijd, van de toekomende ware verzoening, en eene ſchaduwachtige onderwijzing van Iſraël in den geestlyken dienst en gemeinſchap van en met God: En dewijl dit ſtuk van zeer veel belang is, en best uit de t'zamenvoeging van alle de hier volgende plechtigheden zal worden opgemaekt, zullen we op het ſlot van dit Kap. over het voorbeeldige van den Verzoendag (welke als het middelpunt, waerin byna alle de ſchaduwachtige plechtigheden t' zamenliepen, kan aengemerkt wor-

worden) opzetlyk handelen, en wat al daer door wierd ingeboezemd en afgeschaduwd in de byzonderheden trachten aentewijzen.

Na deze algemeene opening van het inzicht in den aert en bedoelingen van den Verzoendag, zullen we nu voortgaen, om volgens dit verhael van Mose, de plechtigheden zelve te beschouwen.

3. Gelijk dan de vergunning van des Hoogepriesters ingang een hooge gunst en alleruitstekendst voorrecht was, zoo mogt hy op dien dag niet, dan na eene allerplechtigste toebereiding ingaen en voor God verschijnen; welke toebereiding van dit 3de vers tot vs. 10, aldus beschreeven wordt: Hier mede sal Aaron, voor zijn persoon, gelijk ook elk zijner Opvolgers in der tijd, in dat binnenste heylige gaen; namelyk met eenen varre, eenen jongen runt, die in zijn tweede jaer was, ten sond-offer, om, tot verzoening van zijne zonden, nae de wyze van het zond-offer, te werden geofferd, ende eenen ram, een overjarig manlyk schaep, ten brand-offer. Hy mogt dan niet ledig komen voor Gods aengezicht, maer moest een offer hebben, dat hem den weg opende, en *met dat offer moest hy ingaen*, namelyk met het bloed van zijn offer.

4. Om nu daermede behoorlyk integaen, moest hy zich nae de gelegenheid van dien dag ook kleeden. Hy sal, (zoo volgt 'er) den heyligen linnen rock aendoen, 't welk een kleed was met mouwen, dat wijd en lang tot op of omtrent de voeten hing; ende een linnen onderbroeck sal aen sijnen vleesche zijn, ter bedekking van de schaemte, ende met eenen linnen gordel sal hy hem, omtrent de hoogte van de borst, gorden, om den linnen rok daermede op te binden; ende voorts moest hy zijn hoofd met den linnen hoet bedecken, die uit een linnen band bestond, welke, nae de wyze van een tulband, met verscheiden drajen om 't hoofd gewonden werd. Men gedenke dat in 't Oosten de *bedekking* van 't hoofd, en niet gelijk by ons de ontblooting, een teeken

van eerbied was. Dit zijn de heylige kleederen, welke de Hoogepriester op dien dag bepaeldelyk moest aentrekken. Hy verscheen dan op dezen dag niet in zijne gouden geborduurde kleederen en sieraden van edele steenen, waer in hy anders gewoonlyk en dagelyks den dienst des Heeren moest waernemen, en welke Exod. 28 in 't breede beschreeven zijn; neen, thans moest hy in enkel linnen kleederen verschijnen, beroofd van dien uitsteekenden luister, dien anders zijne geborduurde kleederen hem boven de andere Priesters byzetteden. Met deze linnen kleederen moest hy het grootste deel van zynen dienst op dien dag verrichten, doch, na de volbrenging van 't verzoeningswerk, moest hy, volgens vs. 23, 24, deze linnen kleederen uittrekken, en zijne gewoone kostelyke kleederen aendoen, om het overige werk van dien dag te voleindigen. Deze linnen kleederen echter werden voor zeer heilig gerekend, en moesten zeer rein zyn; daerom, zegt wijders de Instelling, sal hy, de Priester, sijn vleesch met water baden, als hyse sal aendoen. Altijd moesten Aaron en zijne zonen hunne handen en voeten wasschen, eer zy naderden tot den Altaer of het Heiligdom; maer nu moest hy zijn geheele lichaem baden en wasschen, eer hy deze heilige kleederen aentrok; gelijk hy ook, na 't volbrengen van 't voornaemste van zijnen dienst op dezen dag, eer hy zijne gewoone kleederen aentrok, wederom doen moest, vs. 24.

5. Na aldus voor zijn persoon toegerust te zijn, moest hy voor het volk zorgen. Ende van en voor de vergaderinge der kinderen Israëls sal hy nemen twee geytenbocken ten sond-offer: ende eenen ram ten brand-offer. Deze offerande werd waerschijnlyk verschaft uit de hoofdelyke schatting van een halven sikel, dien de Israëliten jaerlyks moesten opbrengen ten dienste van den Tabernakel, om de offeranden en andere benodigdheden daer uit te bekostigen, Exod. 30: 2-16. vergel. Neh. 10: 32, 33. —— Het verdient voorts opmerking, dat hier *twee bokken* ten zond-offer gevorderd wierden; dit was zeer zonderling, en buiten het eenige geval 2 Chron. 29: 21. zonder voorbeeld; zoo dikwijls wy in de gansche wet en

in

In de geschiedenis der Israëlitische kerk van Zond offers lezen, 't zy voor een persoon, 't zy voor een geheel huisgezin, of geslacht, of zelfs voor 't gansche volk, leest men van niet meer dan één dier tot elk zond-offer. De reden waerom 'er hier twee gevorderd werden, zal zich in 't vervolg duidelyk ontdekken, alleen moet men dit by voorraed hier opmerken, dat deze twee bokken echter niet moeten worden aengemerkt als *twee*, maer als *een* zond-offer, gelijk de benaming van *zond-offer* in 't enkelvoudig getal aenwijst, en vooral de bepaling van slegts *één brand-offer* daer by, daer anders ieder afzonderlyk zond-offer met een onderscheiden brand-offer gewoonlyk verzeld ging; doch hier werd slegts *één ram ten brand-offer* gevorderd, dat op beide de bokken betrekking had, ten blijke dat die beide geiten bokken voor 't volk moesten vereenigd, en als één zond-offer aengemerkt worden.

6. Na deze bepalingen volgt nu de toebereiding, en wel bepaeldelyk van de zond-offers; vs. 6-10. terwijl de brandoffers eerst volgen moesten na de zond offers, gelijk vs. 24 blijken zal. Allereerst moest het zond-offer voor Aaron zelven en zijn huis voorgaen: zoo luidt het bevel. Daer na sal Aaron (of *ende Aaron sal*) den varre des sond-offers, die voor hem sal zijn, offeren, door den zelven aentevoeren tot het binnenste Voorhof, en hem te stellen voor het aengezicht des Heeren, met het hoofd westwaerds, naer het Heiligdom in 't welk de Heere woonde, om van Hem gezien te worden als eene offerande Hem toegewijd; vervolgens, door zijne handen, met schuld-belijdenis, te leggen op het hoofd tusschen de hoornen van 't beest, en het daerop te slagten ter verdere opoffering (van welke verdere opoffering vs. 11 zal gesproken worden): ende alzoo sal hy (c) voor sich, ende voor sijn huys, het geheele Priesterlyke geslacht, (vs. 33) versoeninge doen.

7. Hierna, eer hy verder ging met de opoffering, moest hy de gemelde twee geiten-bokken ten zond-offer voor het volk bereiden, en daer in op een gansch zonderlinge

(c) Heb. 7: 27, 28.

wyze te werk gaen, welke nu volgt, vs. 7-10. Namelyk: Hy ſal oock beyde de bocken nemen: ende hy ſal die ſtellen voor het aengeſicht des HEEREN, aen de deure der Tente der t'ſamenkomſte, in den Voorhof voor den ingang van het Heilige; om dezelve, op gelijke wyze als den varre, den Heere ten zond-offer aentebieden, leggende op dezelve zijne handen met ſchuldbelijdenis, in den naem des volks. Hier in moest hy echter met onderſcheid, op de navolgende wys, te werk gaen.

8. Ende Aaron ſal de loten over die twee bocken werpen, op dat, eer de Priester verder voortging, de Heere, die het lot beſtuurt, daerdoor zijn welgevallen in die beide mogte te kennen geven, en teffens aenwijzen, welken dier twee bokken Hy ten zond-offer wilde geſlagt, en welken Hy wilde vrygelaten hebben: namelyk, het een lot was voor den HEERE, ende een ander lot voor den wechgaenden-bock. Deze twee loten moesten dan onderſcheid maken tusſchen die twee bokken: het eene lot wees den bok aen, dien de Heer wilde, dat aen Hem opgeofferd zou worden, het ander lot was *voor den wechgaenden bok*, in 't Hebr. ſtaet *voor* AZAZEL, welk woord nergens anders voorkomende, van eene twijffelachtige beteekenis is. Sommigen houden dit voor een naem van den *Duivel*, en meenen dat hier, en in 't 10 vs. *Azazel* tegen *den HEERE* wordt overgeſteld, zoodanig, dat de eene bok *voor den Heere*, de andere *voor Azazel*, dat is voor den boozen Geest, den Duivel, zou zijn, als aen welken hy zou moeten verbeeld worden, door de wechleiding buiten het leger, overgegeven te worden. Doch in de H. Schrift wordt deze naem nimmer aen den duivel gegeven; en het was Num. 17: 7. ſtreng verboden, den duivelen te offeren, waertoe hier evenwel, volgens die genoemde opvatting, een gereede aenleiding zou gegeven zijn geworden. Men moet dan erkennen, dat het voorzetſel *Voor*, in een ander opzicht verſtaen moet worden in de uitdrukking, *voor den Heere*, in een ander opzicht in die, *voor Azazel*; de laetſte wil zeggen, dat dit lot zou zijn *voor*, dat is ter aenwijzing van den bok, die *Azazel* genoemd werd. Wat

nu

nu die naem *Azazel* beteekene, kan men met geen zekerheid beslisfen; voor 't naeste komt ons voor, de beteekenis door onze Overzetters overgenomen, de waerschijnlykste of 't naest aen de ware bedoeling te zijn, en best overeen te komen met het geen vervolgens gemeld wordt dat met dezen bok gedaen moest worden: *Azazel* schijnt dan, uit vergelijking met de Arabische woordbuiging, te beteekenen, een bok *om wech te gaen*, of *afgeleid te* worden.

Nu volgt de beschrijving, wat met deze twee bokken, na de uitkomst van het lot, gedaen moest worden.

9. Dan sal Aaron den bock, op den welcken het lot voor den HEERE sal gekomen zijn, na dat hy voor het aengezichte des Heeren, aen den ingang van het Heilige gesteld, en door het lot aengeweezen was, toebrengen, dat is tot eene offerande slagten en toebereiden: ende hy sal hem ten sond-offer maken, door, volgens de plechtige gewoonte in alle zond-offers, de handen op deszelfs hoofd te leggen, met belijdenis van zonde, en verder aen denzelven te verrichten, 't geen vs. 15 nader zal bepaeld worden.

Deze oplegging der handen geschiedde vermoedelyk, of door den Priester zelven, of door eenigen van de oudsten, in den naem des volks.

10. Maer de bock, op den welcken het lot sal gekomen zijn, om eenen wechgaenden-bock te zijn, of om *wechtegaen*, sal niet geslagt, maer levendigh voor het aengesicht des HEEREN gestelt worden, dat is gesteld blijven, en eenigen tijd, terwijl men bezig ware met den anderen te slagten, en terwijl de Priester inging, ten toon staen, om door hem versoeninge te doen: op dat men hem als eenen wechgaenden-bock nae de woestijne uytlate. In 't Hebr: staet, *om* OVER HEM *verzoening te doen*, met het zelfde woord, 't welk vs. 16, 18. van 't Heiligdom en den Altaer gebruikt, en aldaer van de onzen te recht vertaeld wordt, niet *door*, maer *voor het heilige*,

en *voor den Altaer verzoening te doen.* In den zelfden zin moet het ook hier vertaeld worden: 't wil zeggen, dat Aaron, met het ſlagten van den bok voor den Heere, tegen over den levenden bok Azazel, moest gerekend worden daer mede *voor* of *over* den laetstgenoemden verzoening te doen, dat is, ter verzoening te heiligen, met dat oogmerk en gevolg, *dat men hem* ſtraks daer na, *als eenen wechgaenden bock naer de woeſtijne uitliet*; 't welk we, volgens de juiste woordſchikking in den grondtext, meenen, dus te moeten vertalen; *ten einde hem wech te zenden, om wech te gaen in de woeſtijne*, of, om *te zijn als een vry gelatene in de woeſtijne*, dat is, in de *open weide*; want het woord, door *woeſtijne* vertaeld, beteekent niet bepaeldelyk een *wildernis*, maer in 't gemeen het *ruime veld*, alle open plaetſen en uitgeſtrekte vlakten, die buiten het leger, of buiten de ſteden of dorpen lagen, en wordt dus zoo wel van grazige weiden, als van eigenlyk gezegde woestijnen gebezigd. —— Zy die meenen, dat deze Bok voor den Duivel was, als een afbeelding van de genen die overgegeven werden aen de macht des Satans, beſchouwen deze wechleiding van dien bok als een ſtraf of vloek, als werd hy hier door verbannen uit de gemeinſchap van Israël, en uitgezonden in de woeſtijne, om door de wilde dieren verſcheurd te worden, of door gebrek, honger, of op eenige andere wyze omtekomen: Doch dit denkbeeld komt ons ten eenemael onvoegzaem en gansch onnatuurlyk voor: In de woeſtijne te worden uitgezonden, was voor een Bok niet ongelukkiger, dan voor een Visch weer in 't water gezet te worden, offchoon die daer ook door roof-visſchen kon verſlonden worden. Men moet het geval dezer twee bokken vergelijken met dat der twee vogels, welke by gelegenheid der offerande ter reiniging der melaetſche perſonen en huizen voor den Altaer gebracht werden, van welke men 'er eenen liet wechvliegen, Kap. 14: 4-7. 49-53.

Aengaende deze plechtige toebereiding, vs. 3-10 beſchreeven, merken wy op, dat dezelve tot het algemeene oogmerk van dezen dag zeer geſchikt ware: was de verzoendag ingericht, om eerbied voor den uiterlyken dienst in te ſcherpen, en te gelijk Priester en Volk daer in te bemoedigen; daer toe was zeer geſchikt, aen den eenen kaat, dat de Priester vry-

heid

heid kreeg om integaen, en aen den anderen kant, dat hy dit niet kreeg, zonder offeranden voor hem en voor 't volk; dat hy 't ook niet doen mogt zonder heilige en van God daertoe uitdruklyk bestemde kleederen, noch ook zonder voorafgaende wassching van zijn geheele lichaem. —— En was de verzoendag voornamelyk ingericht, om de straffen over hunne afdwalingen en gebreken, door onwetendheid in den dienst des Heeren begaen, wechtenemen, en 't verbond, benevens de inwijing van 't Priesterdom, als ware 't, te vernieuwen en te bevestigen; ook daer toe was zeer voegzaem, dat 'er zond- en brand-offers voor Priester en Volk wierden toegebragt, en wel, eerst het zondöffer, ter verzoening; daerna het brandöffer, ter vernieuwde toewijing van zich ten dienste des Heeren: als ook, dat de Hoogepriester zijn luisterrijk fieraed zoo lang afleide, en alleen in zuiver witte linnen kleederen dit werk der verzoening op de nedrigste wys verrichtte, tot dat hy daerna, als hy weder van nieuws in zijn ambt, als ware 't, bevestigd was, die fierlyke kleederen weder aentoog: waertoe dit in 't byzonder mede opmerking verdient, dat de hier gevorderde soorten van offeranden en offerdieren juist dezelfde waren, welke by de inwijing der Priesters Kap 8. by hunnen eersten dienst, Kap. 9, by de inwijing van den Tabernakel, voor elke stam, Num. 7, en by de afdwaling van 't geheele volk, Num. 15: 24. gevorderd werden, gelijk ook Hiskia by zijne hervorming, 2 Chron. 29: 23. en Ezra by de inwijing van den tweden Tempel, Ezra 6 en 8, gedaen hebben. Deze zelve offeranden waren dan juist geschikt op dezen verzoendag, om volgens den t'zamenhang der Levitische offer-wetten, de afdwalingen van Priester en Volk te verzoenen, en beide te bevestigen in den dienst van God, waer uit zy anderszins, nae de wet, door hunne afdwalingen vervallen waren. Waertoe nu juist hier *twee* bokken geëischt wierden, en Gode overgelaten moeste worden daar over met het lot te beslisschen, zal vervolgens nader in overweging komen. Het blijkt uit het gezegde, dat alle de tot hier toe gemelde inrichtingen, eene zeer gevoegzame en eigenaertige overeenkomst hadden, met het algemeene en wettische oogmerk van dezen ingestelden verzoendag.

Maer behalven deze redenen van welvoeglykheid en t'zamenhang met den geheelen uiterlyken dienst, hadden ook deze byzonderheden, volgens het verder uitzicht van deze gansche instelling, ongetwijffeld eenen geestlyken zin; 'er lag in dezelve eene *geheimzinnige bedoeling*, opzichtelyk tot den waren Godsdienst des harten, en een *voorbeeldige schets*, opzichtelyk tot het groote uitzicht van den ganschen schaduwdienst. Doch de nadere aenwijzing hier van sparen wy, om te gelijk met alle de overige byzonderheden, op het einde van dit Hoofd-stuk, in een aaneengeschakeld vertoog, onder 't oog te brengen.

11. Na deze toebereidselen, volgde het wezenlykste deel der plechtigheden van den verzoendag, namelyk de ingang des Hoogepriesters in 't binnenste Heiligdom, voor het aengezichte des Heeren, om met het offerbloed verzoeninge te doen: dus vervolgt de Heer tot Mose te spreken. Aaron dan sal den varre des sond-offers, die voor hemselven sal zijn, eerst toebrengen, gelijk vs. 6 gezegd was, ende voor hemselven, ende voor sijn huys versoeninge doen: ende sal den varre des sond-offers, nu door oplegging der handen en belijdenis tot een plaetsvervangende zondöfferande gemaekt, die voor hemselven sal zijn, slachten, zorgende, dat het bloed in het bekken ontvangen, en ter besprenging vloeibaer gehouden wierde, gelijk vs. 14. ondersteld wordt geschied te zijn.

12. Hy sal oock een wieroockvat, dienende om op de kolen vuurs, welke men daer indeed, reukwerk te strooijen, en alzoo daer mede te wierooken; dit wierookvat zal de Priester vol vyerige kolen nemen, dat is zoo verre met kolen vuurs vervuld, als nodig was tot het ontbranden van 't reuk-werk; en deze kolen zal hy nemen van den altaer des voorhofs, op welken het heilig vuur gestadig onderhouden werd, nemende die dus van voor het aengesicht des HEEREN, als van zijn eigen haerdstede. Ende hy zal teffens sijne handen (volgens 't Hebreeuwsch *zijne beide vuisten*) nemen vol reuckwercks van welrieckende speceryen, kleyn gestooten, nae het voorschrift Exod. 30: 34-38. ende hy sal 't binnen den voor-

voorhangh dragen. Men verſtae dit op deze wyze, dat de Prieſter van het heilig reukwerk twee vuisten vol, dat is zoo veel hy in zijne hand, tot een vuist toegekneepen zijnde, vatten kon, tweemael genomen zijnde, in eene ſchale moest werpen; daerop die ſchale met reukwerk in zijne eene, en het wierook vat met de vuurige kolen in zijne andere hand moest nemen, en beide brengen in het binnenſte Heiligdom.

13. Ende hy ſal dat reuckwerck op het vyer leggen voor het aengeſicht des HEEREN: op dat de nevel des reuckwercks het verſoendeckſel, het welcke is op het getuygeniſſe, bedecke, ende dat hy niet en ſterve. In 't Hebreeuwsch ſtaet; *en de nevel zal bedekken, en hy zal niet ſterven.* Zo 't verzoendekſel, waer mede de arke bedekt was, in welke de tafelen der wet tot een verbonds *getuigenis* lagen, en waerop de gouden beelden der Cherubin waren, boven welke God, tusſchen derzelver vleugelen, als op zijnen throon of wagen in een wolke verſcheen; zoo dat verzoendekſel, en dus ook het teeken der Godlyke tegenwoordigheid, met het bloote oog onbeneveld van den Hoogepriester aenſchouwd werd, moest hy ſterven, gelijk naderhand den Bethſemiten gebeurde, toen zy in de Arke zagen, in welke God misſchien te dier tijd dat zelve teeken zijner heerlykheid had ingetrokken en verborgen; doch van dit gevaer zou hy vrygaen, wanneer de nevel van 't reukwerk het verzoendekſel als een kleed of wolke bedekte, en den Priester alzoo verhinderde, dat ongenaekbaer teeken van Gods heerlyke tegenwoordigheid onmiddelyk en onderſcheidenlyk te zien: hier toe moest hy dan dat reukwerk op het vuur leggen en alzoo aenſteken voor het aengezichte des Heeren: Waer uit men kan opmaken, dat de Priester, eer hy zelf inging, het voorhang een weinig moeste opligten, en het reukwerk op het vuur leggen, of *doen komen*, (gelijk 'er in 't Hebreeuwsch ſtaet) binnen dat voorhang, zettende het zelve zoo lange, rookende, achter het voorhangſel op den grond neder, tot dat het Heilige der heiligen genoegzaem met den rook des reukwerks vervuld was: waerby men teffens dient optemerken, dat de wolke van Gods heerlykheid boven

de Cherubim hoogst waerschijnelyk eene lichtende wolk was, die het binnenste des Heiligdoms verlichtte, en welks glans nu door den nevel des reukwerks wel bewolkt was, maer nogthans eenigzins daer door henen straelde.

Intusschen, terwijl het reukwerk het binnenste Heiligdom berookte, moest hy het spreng bekken met het bloed des varren halen, 't welk daer toe alvoorens, zoo men meent, in 't Heilige gebracht was; en als dan moest hy daer mede zelf dadelyk ingaen tot achter het tweede voorhangsel; (*d*) Ende hy sal, zoo volgt 'er, van den bloede des varren nemen uit dat sprengbekken, en daer mede eene tweeërlei besprenging doen, ééne op het verzoendeksel; daertoe zal hy zijnen vinger in het bloed dopen, ende sal met sijnen vinger op het versoendecksel, (in 't Hebreuwsch op 't *aengezicht*, dat is de oppervlakte van 't verzoendeksel) oostwaert sprengen: de andere besprenging geschiedde op den grond voor het verzoendeksel der Arke, gelijk 'er volgt, ende (volgens 't Hebreuwsch) voor *het aengezicht van* dat versoendecksel sal hy sevenmael met sijnen vinger van dat bloet sprengen. Men merke hier wel op, hy moest het bloed op 't verzoendeksel niet met zijnen vinger strijken, en hetzelve alzoo aenraken, dit vermogt hy niet te doen; maer hy moest het sprengen, door 't zelve van zijnen vinger afteslingeren, zoo dat het, by de eerste besprenging op het verzoendeksel spattede, en by de tweede, op den grond voor of langs de Arke neder droop: zonder dat men kan bepalen, of de droppelen de voorzijde der arke zelve moesten raken, dan of zy alleen voor denzelven op den grond vallen moesten. Hy moest ook, in de eerstgenoemde besprenging alleenlyk *oostwaerds* op 't verzoendeksel sprengen, dat is te zeggen, op den oostelyken rand deszelven, welke de voorste zijde was, zich niet verstoutende om zijne hand zoo verre tusschen de Cherubim uittestrekken, dat hy de westelyke zijde des verzoendeksels bereiken konde.

15. Daer na sal hy ook den bock des sond-offers, die voor het volck sal zijn, slachten, na dat

ook

(*d*) bov. 4: 6. Hebr. 9: 25. ende 10: 4.

ook die, met oplegging der handen en belijdenis van zonden, ten zond-offer gesteld was, ende sal sijn bloet, in een ander sprengbekken, daer toe opgevangen, insgelijks tot binnen in den voorhangh dragen: ende sal met sijn bloet doen, gelijck als hy met het bloet des varren gedaen heeft, ende sal dat sprengen, op het versoendecksel, *eenmael* en *oostwaerds*, ende voor het versoendecksel, *zevenmael*.

16. So sal hy voor, liever (volgens 't Hebr:) *op* of *over* het heylige, namelyk het Heilige der heiligen, 't welk al het overige heiligde, of ten Heiligdom maekte, en daerom hier by uitstekendheid het *Heilige* genoemd wordt; daerover zal hy alzoo, op de gezegde wyze, van wegen de onreynigheden der kinderen Israëls, ende van wegen hare overtredingen nae alle hare sonden versoeninge doen, dat is, hy zal dat heiligdom ontzondigen van alle die ceremonieele verontreinigingen, welke door afdwaling en onwetendheid daer aen begaen waren: ende alsoo sal hy doen aen de Tente der t'samenkomste, welcke met hen woont in 't midden harer onreynigheden; dat is, *welke is en blijft onder en in 't midden van hen, die vele onreinigheden hebben.* De *tente der t'zamenkomste* is de geheele heilige hutte, doch kan hier en elders ook verstaen worden in 't byzonder van het eerste vertrek, het Heilige genoemd, in onderscheiding van 't binnenste, het Heilige der heiligen. Moest nu de Priester ook *alzoo doen* aen de gansche Tente, of aen het Heilige; 't wil zeggen, of, dat hy, uit kracht van de bloedsprenging, op en voor het Verzoendeksel, tot verzoening over dat binnenste Heiligdom, 't welk het voornaemste gedeelte van den Tabernakel was, daer mede *alzoo* gerekend wierd ook de geheele Tente der t'zamenkomst verzoend, dat is ontzondigd, te hebben: of 't kan dit beteekenen, dat hy, na de volbrachte bloedsprenging binnen het Voorhangsel van de Arke, nu ook even alzoo buiten het zelve, in de Tente der t'zamenkomst, dat is in het Heilige, eene bloedsprenging moest doen, om dezelve van de ceremonieele besmettingen, door onwetendheid daer aen toegebracht, te

reinigen: Dit laetste is 't algemeen gevoelen der Jooden, die meenen, dat de Priester in het Heilige, voor het Voorhangsel, met het bloed van elk der hier bestemde offerdieren, eenige besprengingen doen moest; en deze gedachte is ons ook de aennemelykste, en wordt niet weinig bevestigd uit vs. 20, en uit vergelijking met Kap. 4: 6, 17. Naestdenkenkelyk werd die bloedsprenging ook verricht aen de gouden vaten, den Reuk-altaer, den tafel, en den kandelaer. Aengezien dan de kinderen Israëls, zoo wel de Priesters als het Volk, veelmael, zonder hun weten, onrein waren, en, in dien staet dienende, of de heilige dingen aenrakende, dezelve besmetteden, waerdoor zy, nae de wet, strafbaer waren, en de heilige dingen de kracht benamen, om hen en hunne gaven ceremonieel te heiligen, zoo werd door deze plechtige verzoeningen dit alles weder gereinigd, en als ware 't verzoend, ontzondigd, in zijn heiligende kracht hersteld, en hun alzoo van nieuws ten nutte gemaekt.

Intusschen, terwijl de Hoogepriester inging, mogt niemand anders daer by tegenwoordig zijn, gelijk 'er volgt

17. Ende geen mensche, niet een eenig mensche, niet alleen geen gemeen Israëlijt, wien zulks nimmer geoorlofd was, maer zelfs niemand der Priesters, en sal in de Tente der t'samenkomste zijn, als hy de Hoogepriester sal ingaen, om in het heylige, te weten in 't binnenste Heilige, versoeninge te doen, tot dat hy sal uytkomen. De Priesters mogten en moesten anders dagelyks in 't Heilige gaen, en aldaer den dienst verrichten; ook op dezen dag moesten zy den Hoogepriester in het aenbrengen van 't bloed en andere dingen behulpzaem zijn; maer zoo drae hy begon integaen in die ontoeganglyke plaets, tot dat hy uitkwam, moesten zy zich buiten het eerste vertrek houden: also (dus volgt 'er) sal hy versoeninge doen voor hemselven, ende voor sijn huys, ende voor de geheele gemeynte Israëls. Hy moest dan *alleen* zijn, zoo wel terwijl hy voor Israël, als terwijl hy voor het Priesterdom verzoening deed, de ééne zoo wel als de andere bloedsprenging moest hy *alleen* verrichten, en niemand met zich hebben, die hem in dat werk hielp, en in die eer met

hem

hem deelde: ondertusschen, offchoon hy alleen die verzoening verrichtte, zou dezelve zich nogthans zoo wijd uitstrekken, dat ze voor hem, voor zijn huis niet alleen, maer ook voor de gansche gemeinte Israëls verstrekken zou.

18. Daer na sal hy tot den altaer des brand-offers, die voor het aengesicht des HEEREN is, in het Voorhof, uytkomen, ende versoeninge ook voor of *op* en *over* denselven doen: ende hy sal van het bloet des varren, ende van het bloet des bocks nemen, ende doen 't rontom op de vier hoeken of uitstekende punten, de hoornen des altaers genoemd.

19. Ende hy sal daer op van dat bloet des varren en des boks, van elk met sijnen vinger sevenmael sprengen, en het overige bloed, als nae gewoonte, aen den bodem des altaers uitgieten, Kap. 4: 7, 18. ende hy sal alzoo dien reynigen, ende heyligen van de onreynigheden der kinderen Israëls. Deze verzoening reinigde den altaer van de verborgen besmettingen, waermede hy door onbedachtzaemheid en in onwetendheid mogt ontreinigd zijn; hier van werd hy zoo gereinigd, dat hy ook geheiligd, en als van nieuws voor Israël, ten dienste Gods, werd ingewijd, 't welk de beteekenis is van 't woord *heiligen*, wanneer het van zaken gebezigd wordt, vergel. Exod. 29: 37. en 30: 10.

Eer wy tot de overige plechtigheden voortgaen, moeten we twee bedenkingen beantwoorden. 1. Men vraegt, hoe dikwijls de Hoogepriester, op dezen dag, in, en uit het Heilige der heiligen ging? Sommigen denken, niet meer dan *Eenmael*; doch de Joden, met welke andere Christen Uitleggers overeenstemmen, stellen *Viermael*, eens om het reukwerk in te brengen, eens om 't bloed des varren, nog eens om 't bloed des boks te sprengen, en eindelyk voor de vierde reis, na het eindigen van de verzoening, om het Wierook-vat te rug te halen. Wat ons betreft; wy denken dat de eerste en laetste dezer onderstelde ingangen ongegrond, en onwaerschijnelyk zijn: hy mogt niet eer ingaen,

voor dat de wierook het binnenfte heiligdom vervuld had, dus kon en moest hy alleen met zijne handen het reukwerk binnen het Voorhangfel zetten, of daer achter fchuiven, zonder zelf in te gaen; en op gelijke wyze kon het 'er ook weder uitgehaeld, of by zijnen uitgang door hem opgenomen worden. Daerentegen komt de onderfcheiding tusfchen den tweeden en derden der vier onderftelde ingangen ons zeer gegrond voor, gelijk blijkt uit vs. 14, 15. ook zou anders de Priester, als hy die beide befprengingen met eenen en denzelfden ingang had moeten verrichten, met twee bloed-bekkens te gelijk moeten beladen geweest zijn, 't geen niet denkelyk is. Wy denken derhalven, dat de Hoogepriester op dien dag *Tweemael* ingaen moest in 't binnenfte Heiligdom, eens met het bloed des varren, en andermael met het bloed van den bok; doch zoo, dat die tweemalige ingang moet vereenigd, of flegts als één aengemerkt worden, dewijl ze flegts op éénen dag in 't jaer, en in dien zin *eenmael* gefchiedde, als ook om dat die beide ingangen zeer kort na den anderen gebeurden, en onderling nauw vereenigd waren, gefchiedende de eerfte om den Hoogepriefter tot den tweeden bekwaem te doen zijn.

2. De andere vraeg is, wat deze hier omfchreeven ingang des Hoogepriefters, nae den aert van den Levitifchen Godsdienst, bedoelde? —— Het letterlyk oogmerk daer van is uit het voorheen gezegde oogmerk van dezen dag ligtelyk op te maken. (1) Was de Verzoendag ingericht, om by Volk en Priefter ontzach voor, en teffens aenmoediging tot den uiterlyken dienst der plechtigheden te verwekken en te onderhouden; daer toe kon dan zeer gepast dienen, dat de Hoogepriefter wel toegang voor Priefterdom en Volk verkreeg tot het binnenfte vertrek, tot den throon van Ifraëls Koning, als een aenmoedigend bewijs zijner gunfte en gemeenzaemheid; maer dat hy 't nogthans flegts zoo verkreeg, dat hy den throon zelve, immers het teeken van 's Konings tegenwoordigheid op den zelven, niet onmiddelyk mogt aenfchouwen, maer eerst, (op ftraffe des doods by verwaerloozing van dien) met eene wolke van reukwerk dien moest

la-

laten betrekken; als mede dat hy niet zonder zoen-bloed mogt ingaen, en, zoo lang hy daer was, geheel alleen in de tente zijn moest: welk alles heilige vreeze en eerbied voor de hooge Majesteit van God, wien zy dienden, moest inboezemen. (2) was ook de Verzoendag ingefteld om de gebreken van hun dienst, door onwetendheid begaen, te verzoenen, en 't verbond op nieuw als intewijen en te bevestigen, hier toe was zeer gefchikt, dat zy, door 't flagten en bloedfprengen der zond-offers, betoonden aen Gods gerichte vervallen te zijn en den dood verdiend te hebben; dat de Hoogepriefter het reukwerk tot de verootmoedigende gebeden moest voegen; en, dat voorts, met één woord, alle de plechtigheden van dezen ingang, overeenkwamen met die van de eerfte verbonds oprichting en inwijing van den Priesterdienst: want de Hoogepriefter was nu alleen in de wolke des reukwerks die Gods heerlykheid bedekte, zonder dat iemand anders in de Tente mogt zijn; even gelijk Mofe op den berg alleen was, en in de wolke inging, terwijl niemand anders mogt doorbreken: De Hoogepriester befprengde nu 't verzoendekfel, onder 't welk de tafelen der wet lagen; gelijk Mofe het boek des verbonds gedaen had: De Hoogepriester fprengde thans 't bloed ook voor de Arke, gelijk ook in 't Heilige op en voor den reuk-altaer en de overige vaten, en eindelyk ook op den brand-altaer, om voor dat alles, bevlekt door de inwooning in 't midden van Israëls onreinigheden, verzoening te doen, en die op nieuws te heiligen voor Ifraël; welk alles insgelijks by de eerfte inwijing en heiliging des Tabernakels gefchied was, Exod. 29 en Levit. 8. vergel. Hebr. 9: 21, 22. Hier uit blijkt dan de welvoeglykheid dezer plechtigheden, en het overeenftemmende derzelve met den aert van de oude offer-wetten, en de geheele inrichting van dezen uiterlyken Godsdienst.

Maer vooral ontdekt zich in dezen ingang des Hoogepriefters, en de wyze van dien, verheven wijsheid, als wy het fchaduwachtig oogmerk daer van bezien, gelijk wy op het flot van dit Kap. toonen zullen.

Wy keeren dan na dezen uitſtap weder tot de verdere verordeningen nopens den dienst op dezen dag, waeromtrent nu gemeld wordt, 't geen 'er op dezen ingang des Hoogepriester volgen moest, waeromtrent de inſtelling dus vervolgt.

20. Als hy nu ſal ge-eyndigt hebben van het heylige, ende de Tente der t'ſamenkomſte, ende den altaer te verſoenen, door het ſprengen van bloed, om dit alles weder op nieuw voor Iſraël intewijen, als dit werk ('t geen men wel in 't oog moet houden) nu volbracht zal zijn, en de zonden daer door als uitgewischt zullen wezen, dan ſo ſal hy dien levendigen bock, die nog leefde, en tot het leven geſchikt was, toebrengen, en doen optreden naer het midden van den Voorhof, alzoo hy geduurende de opoffering des anderen boks, en de verſchijning des Hoogepriesters in 't Heiligdom, was geſteld gelaten aen den ingang der Tente, voor het aengezichte des Heeren, vs. 10.

21. Ende Aaron, en elk Priester die in zijne plaets na hem komen zal, ſal beyde ſijne handen op het hooft des levendigen bocks leggen. De oplegging der handen was gewoon in alle ſlagt-offers, ze wordt daerom by de toebrenging van den eerſten bok vs. 9, niet uitdruklyk gemeld, om dat dit van zelfs ſprak, dat hy tot geen *zondöffer kon gemaekt worden*, dan met de gewoone oplegging der handen en zonde-belijdenis: maer omtrent dezen levendigen bok wordt de oplegging der handen uitdruklyk bevolen en uitvoerig beſchreeven, om dat dit geheel byzonder was. Aaron moest dan op het hoofd van dezen bok, offchoon hy niet werd opgeöfferd maer in 't leven bleef, nogthans de handen leggen, niet, gelijk anders gemeenlyk geſchiedde, één hand, Kap. 1: 4. en 4: 4. maer wel uitdruklyk *beide handen*, waerſchijnlyk om hier door te toonen, dat hy *en* voor zich zelve en zijn huis, *en* voor 't geheele volk zulks deed; en zulks moest hy doen, volgens de kracht van 't Hebreeuwsch woord, met *drukking*. Dit leunen en drukken op het hoofd van den bok was een vertooning van den zwaren last der zonden, waermede

mede deze bok, by plaetsvervanging, gerekend werd beladen te worden, als welke, door de daer mede gepaerd gaende belijdenis, schaduwachtig op denzelven overgebracht werden, gelijk 'er volgt: ende hy sal daer op, niet slegts eene of andere byzondere misdaed, gelijk doorgaends by de zondöfferen in bepaelde gevallen geschiedde, maer alle de verborgen ongerechtigheden der kinderen Israëls, ende alle hare overtredingen in onwetendheid begaen, nae alle hare sonden, van welke zy zich niet gereinigd hadden, belijden, met *grooten ernst en herhaling*, gelijk 't grond woord medebrengt: ende hy sal, of liever by bevestiging, *ja hy zal* die op de gezegde wyze op het hooft des bocks leggen, zoo dat ze over hem als uitgestrekt worden. Ende hier op sal hy [*hem*] door de hant eens mans, die voor handen is, nae de woestijne uytlaten, door hem derwaerds te laten henen leiden, in 't Hebreeuwsch staet, door de hand *eens tijdigen mans*, dat onbepaeld schijnt te kennen te geven eenen man, wien 't gelegen kwam, die, wat ook zyn bedrijf mogt zijn, en uit welke stam hy ook wezen mogt, het naeste by de hand was, onder de gemeinte aen den Voorhof vergaderd; zulk eenen, onverschillig wien, als hy slegts rein was, moest de Hoogepriester gelasten, om dien bok uit het Leger, en naderhand uit de Stad Jerusalem, uitteleiden naer de woestijne, naer het open veld, waer weiden zijn voor de kudden, en hem aldaer los te laten.

22. Also sal die bock op hem alle hare ongerechtigheden, overtredingen, en zonden, in of *tot* een afgesondert lant, dat is, tot op een zekere hoogte, tot een zekere afgelegen plaets toe, door den Hoogepriester bestemd, wechdragen aen de hand van den geleider, ende hy, op die bestemde plaets met den bok gekomen zijnde, sal dien bock als dan los laten, en in de woestijne vry uytlaten.

Men vraagt, op wat wyze, en hoe lang, droeg deze bok de ongerechtigheden Israëls? —— Op de eerste vraeg dient ten antwoord, dat men in de wet op meer dan eene wyze gezegd wierd de *ongerechtigheden te dragen*. Dit geschiedde doorgaends, door *de straf* te dragen, 't zy van zijn eigen, 't zy, by plaetsvervanging, van overgenomen overtredingen: 't eerste had plaets omtrent allen die verzuimden hunne overtre-

dingen door offeranden te boeten en te verzoenen, of ook die zich aen zonden schuldig maekten, voor welke geen offer was ingesteld: Het tweede geschiedde gewoonlyk door de offerdieren, die by plaetsvervanging voor den overtreder geslagt werden, en alzoo zyne straf droegen: op zulk een wyze nu droeg deze levendige bok de ongerechtigheden niet, want hy werd niet met den dood gestraft, maer bleef in 't leven, en kreeg zelfs zijne vryheid weder. Maer op een andere wys werden nog de Priesters en Leviten gezegd te dragen de ongerechtigheid der heilige dingen, voor en van wegen de kinderen Israëls, zie Exod. 28: 38. Levit. 10: 17. Num. 8: 19. en 18: 1, 5, 22, 23, en hier mede kan men eenigzins 't geval van dezen bok vergelijken; hy droeg die ongerechtigheden alleen in vertooning, als op hem overgebracht en op zijn hoofd gelegd; hy droeg die als overtredingen, voor welke de verzoening door het bloed van den anderen bok was aengebracht, en derhalven, hy droeg die, om de geheele wechdraging derzelve, op grond der verzoening, te betoonen. —— En hier uit kan de tweede vraeg of bedenking gemaklyk beslist worden; hy werd zekerlyk gerekend alleen zoo lang de ongerechtigheden te dragen, tot dat hy aen de bestemde plaets gekomen was, alwaer hy geacht werd de vuiligheid der zonde gebracht, en dien last daer gelaten te hebben, gelijk hy dan ook, ten blijke daer van, in het veld uitgelaten en in volmaekte vryheid hersteld werd: dit nu zou zeker niet gebeurd zijn, wanneer hy dan nog gerekend was geworden, de ongerechtigheden te blijven dragen; want dan zou hy, zoo lang hy leefde, onrein gebleeven zijn, en alles wat hy aenroerde besmet hebben. Hy moest dan, van zijnen leidsman, volgens des Hoogepriesters last, tot een zekere genoemde en bepaelde plaets of stuk lands, geleid worden, en tot aen hetzelve de ongerechtigheden van Israël gerekend en vertoond worden op zich te houden, daer te laten, en alzoo wechtedragen.

[Het geen de Jooden overleveren, dat deze bok door den leidsman van een steilte gestoten moest worden, of door een stormwind van den Heere daer van werd afgestoten, zoo dat hy in stukken viel; is zoo ongegrond, zoo strijdig tegen 't beloop dezer instelling, tegen het uitdruklyk bevel van hem uittelaten in de woestijne, tegen de aenhoudende tegenstelling

van hem als den *levendigen* bok tegen over den geslagten, en is teffens zoo omhangen met Joodsche beuzelingen die haer eigen ongerijmdheid met zich brengen, dat wy 't niet waerd rekenen ons een oogenblik verder daer mede optehouden, en ons eenigzins verwonderen, dat sommige Christen-uitleggers dit in eenige aenmerking genomen hebben.]

Eer wy nu verder gaen, moeten we wederom, als te vooren, de gepastheid dezer byzonderheid, in het letterlyk of wettisch oogmerk dezer gansche instelling, doen opmerken. Men ziet in dezen wechgaenden bok eene zeer sprekende vertooning, dat de straffen der overtredingen Israëls verzoend waren, en al de onreinheid, welke hun in den dienst des Heiligdoms had aengekleefd, in een staet van dadelyke wechneming en verdelging gekomen waren, door de slagting van de zond-offeren, en het sprengen van derzelver bloed, in 't Heilige der heiligen, in het Heilige, en op den brand-altaer in 't Voorhof. Deze wechgaende bok ('t geen men wel in 't oog moet houden) was een gedeelte van het zond-offer, en moest met dien anderen bok als één gerekend, en geacht worden als in en met hem in de slagting en opoffering betrokken te zijn; hy had, als een zond-offer, moeten sterven, maer, daer hy voor het aengezichte des Heeren was gesteld gebleeven, terwijl de andere geslagt en deszelfs bloed in 't Heiligdom gesprengd werd, zo moest men het daer voor houden, dat die slagting van den anderen bok, en de verzoening door zijn bloed, zich mede op en over den levenden bok uitstrekte, als zijnde daer in mede begreepen of vertegenwoordigd als een deel van 't zelfde zond-offer: hy werd dan wel mede toegebracht, als of hy geslagt zou worden, maer, ten blijke dat door 't bloed van den anderen de verzoening volbracht en aengenomen was, bleef hy levendig; de zonden werden wel op hem, met oplegging der handen, gelegd en beleeden, doch niet om 'er voor te lijden, maer om die wechtedragen, ter vertooning dat nu het Heiligdom, Priester, en Volk verzoend, en hunne zonden wechgenomen waren. Hy werd daerop losgelaten, om tot zijne weide weer te keeren, ter betooning, dat

Israël alzoo tot den dienst van God en alle voorrechten daer aen verbonden, konde wederkeeren. De man, die dezen bok had wechgeleid, moest (gelijk wy vs. 26 vernemen zullen), als daer door verontreinigd, zich wasschen en baden, ten bewijze, dat die bok waerlyk gerekend was geworden met Israëls onreinigheden, tot aen die bestemde placts zijner loslating toe, beladen te zijn geweest. Dit alles deed duidelyk zien, hoe ook deze plechtigheden, overeenkomstig het algemeene oogmerk van dezen dag, bedoelden, tot aenmoediging voor Priester en Volk te vertoonen, dat met den ingang van den Hoogepriester, en 't werk in 't Heiligdom verricht, het voorname einde van dien dag, de verzoening namelyk, tot dus verre, bereikt was. — Deze beteekenis werd te duidelyker, door de overeenstemming met andere dergelijke, in de Mosaische wetten: by voorb., als een melaetsche gereinigd, en in den dienst van God, en de voorrechten van het volk, hersteld werd, zo werden insgelijks twee vogelen genomen, de eene geslagt, en de andere levendig gehouden, en straks, na de reiniging der melaetschheid, in de vrye lucht losgelaten, tot een betooning, dat de melaetsche zijne voorige vryheid en voorrechten weder verkreegen had, Kap. 14. Even alzoo was het hier met den bok ter vrylating. — Verder, wanneer, volgens Num. 19: 9, 21. de ontzondigende assche bereid, of op iemand die verontreinigd was gesprengd werd, zoo was hy, die de assche vergaderde, en die het water waerin zy gemengd was aenroerde, onrein, tot een betooning dat die assche de onreinigheid had naer zich genomen, en aldus wechnam; even gelijk de man die den bok wechleidde onrein werd, ten bewijze dat die bok met de zonden beladen gerekend werd, welke hy wechdroeg. — Wat nu dit alles verder afschaduwde, zullen wy, gelijk reeds meer gezegd is, ten slotte met al het overige t' zamen voordragen.

Intusschen gaen we voort tot de beschouwing van het overige werk van den Hoogepriester, na zijne verschijning voor Gods throon en de wechzending van den bok, op dezen verzoendag; want straks hier op, met het wechzenden van den bok, moest Aaron zijne kleederen verwisselen, zijn

Hoo-

Hoogepriesterlijk gewaed weder aendoen, en zijn offerwerk hervatten; ten blijke, dat nu de zonden wechgenomen, en 't verbond met den Priester-dienst weder ingewijd en bevestigd waren, waeromtrent de wet der instelling dus vervolgt.

23. Daer na sal Aaron komen in de Tente der t'samenkomste, ende sal de linnen kleederen uytdoen die hy aengedaen hadde, als hy in het heylige gingh: ende hy salse daer laten.

Als de Hoogepriester de verzoening in 't Heiligdom volbracht had, kwam hy in zijne linnen kleederen weder in het Voorhof, en na dat hy aldaer den Altaer besprengd, en 't overige bloed aen deszelfs voet uitgegoten had, bracht hy in die zelve kleeding den levendigen bok voorder aen, lag daerop de nu verzoende zonden, en deed den bok uitleiden naer de bestemde plaets, om dezelve wechtedragen: En wanneer dit alles nu volbracht was, kwam hy weder tot de Tente, dat is tot het eerste vertrek, het Heilige genaemd, ging daer in, en trok nu zijne linnen kleederen uit, welke hy met de andere Priesteren gemeen had, en waer in hy, met aflegging van zijn Priesterlyk sieraed, op dezen dag tot hier toe, den dienst had moeten verrichten. Hy ontblootte nu in het Heilige, als voor het aengezichte des Heeren, zijn hoofd van den Tulband, zijn lichaem van den wijden Rok of 't Opperkleed en deszelfs Gordel, zijne dyen van den linnen Broek, latende deze kleederen daer liggen, vermoedelyk om dezelve daer na te laten wasschen, gelijk de overige die in eenige aenraking met deze offerdieren geweest waren doen moesten, vs. 26, 27, 28, ten einde dezelven naderhand, als reine kleederen, het zy voor zich zelven, in een gelijk geval, weder aentetrekken, het zy aen de andere Priesters tot hunne gewoone diensten, of tot andere gebruiken over te laten. Voorts moest hy zijn lichaem andermael reinigen, gelijk 'er volgt.

24. Ende hy sal sijn vleesch in de heylige plaetse met water baden; zijn vleesch, schoon hy 't by 't begin van dit dienstwerk, eer hy de linnen kleederen aendeed, gewasschen had, werd nu al weder voor verontreinigd gehouden, na dat hy (om zoo te spreeken) zoo veel

zonden behandeld had, en in aenraking geweest was met de offeranden, op welke dezelve waren overgedragen; dus was het nodig, dat hy, zoo wel als de anderen, vs. 26, 28, zich reinigde, en andermael zijn lichaem wiesch, eer hy zijne andere heilige kleederen aendeed, op dat hy die niet besmetten mogte. Alleen had de Hoogepriester hier een voorrecht boven die anderen, welke niet eer in 't leger weder komen mogten voor dat zy zich gewasschen hadden, welke wassching derhalven buiten het leger geschieden moest; maer hier werd den Hoogepriester vergund dit te doen in de *Heilige plaetse*, het zy in die plaetse waer hy nu stond, het zy daer buiten, aen deszelfs ingang, vooraen in het Voorhof, aen het Waschvat; want 'er staet in 't Hebr: slegts onbepaeld, *in een heilige plaetse.* Hy behoefde dan niet naer zijn eigen tent of huis uittegaen, om zich te wasschen, maer vermogt dit te doen in eene of andere gewijde plaets van 't Heiligdom: ende dit gedaen hebbende, moest hy sijne andere kleederen, die hem tot sieraed en heerlykheid gegeven, en hem als Hoogepriester byzonder eigen waren, met welke hy luisterrijk boven de andere Priesteren uitstak, weder aendoen; namelyk, den Hoogepriesterlyken linnen Lijfrok, den geborduurden linnen Gordel, den platten Tulband, den hemelsblauwen Mantel des ephods met de granaetappelen en schellekens, den Ephod met den konstelyken Riem, den Borstlap met de 12 steenen, de gouden Plaet op het voorhoofd, welk alles Exod. 28 in 't breede beschreeven is: Deze kleederen moest hy aendoen ter zelver plaetse, waer hy de linnen kleederen had uitgedaen, namelyk in het eerste vertrek des Tabernakels, het Heilige, als voor het aengezichte des Heeren; want straks hierop volgt 'er, dan sal hy uytgaen, dat is, uit de Tente der t'zamenkomste, gekleed in zijn Hoogepriesterlyk gewaed, uitkomen in het Voorhof, om het geen 'er aen de plechtigheden van dezen dag nog overschoot, in deze kleederen te voltooijen, en alzoo het werk van dien dag te besluiten, gelijk 'er volgt: ende hy zal sijn brand-offer, ende het brand-offer des volcks bereyden, namelyk de twee Rammen, eenen voor hem, vs. 3, en eenen voor het

Volk,

Volk, vs. 5. Deze moest hy nu ten laetften, nae de wet der brand-offeren, Kap. 1, bereiden, daer by voegende, (volgens 't geen by alle brand-offeren plaets had, en Kap. 2 door ons is opgemerkt) voor ieder een fpijs- en drank offer; ende zulks om voor hem, ende voor het volck verfoeninge te doen. Niet als of 'er nog geen verzoening gefchied was, maer om de verzoening hier mede te voltoojen: dit brand-offer was mede een gedeelte van dat geheele werk, 't welk tot de verzoening vereischt werd, zonder 't welk het werk van dien dag zijne volkomenheid niet gehad zou hebben.

25. Oock (zoo volgt 'er) fal hy het vet des fond-offers, zoo van 't zijne, vs 3, als van dat des volks. vs. 9, op den altaer aenfteken. Het vleesch der zond-offeren, die geheel zonde en onreinheid gerekend werden, mogt niet op den altaer komen, maer moest, althans in dit geval, als onrein uitgevoerd worden buiten het Leger; alleen het vet, met deszelfs toebehooren, 't welk de Heere op een byzondere wys voor zijnen altaer geëigend had, Kap 3, werd daer uitgenomen, en als rein en aengenaem gehouden en aengeftoken tot een welriekenden reuk.

Hier mede liep het heilig dienstwerk van dien dag ten einde; alleen werden 'er, by een later inftelling, behalven 't gewoone morgenöffer, nog eenige feestöfferanden by verordend, welke zy (na dat ze in Canaan zouden gekomen zijn, en meer voorraed van vee en bezittingen zouden hebben, dan nu in de woeftijne) hadden waertenemen, van welke, Num. 29: 8, 9, zal gefproken worden.

26. Alleen fchoot nog over zekere plechtigheid, welke waergenomen moest worden door de genen die den Hoogepriefter behulpzaem geweest waren, waeromtrent de inftelling dus vervolgt. Ende die den bock welcke een wechgaende-bock was, fal uytgelaten hebben; ('Er ftaet woordelyk volgens 't Hebr: *ende de wechzendende den bok Laäzazel*, dat is te zeggen, en *hy*, *die wechzendt* of *henen leidt*, tot de beftemde plaets, *den bok om* verder *wech te gaen*, of *tot vrylating*, of *affcheiding* naer de woestijne.) Die man, die zulks verricht heeft, fal fijne kleederen waffchen, ende fijn vleefch met water ba-

den: ende daer na sal hy in 't leger komen; eer zal hy niet vermogen in het leger, of in vervolg van tijd in de Stad waer de Tabernakel of Tempel was, weder te komen, om reden, dat deze bok de ongerechtigheid verbeeld had te dragen, en die man, geduurende zijne weeh-leiding, hem had moeten aenraken, en derhalven ook met die onreinheid gerekend werd, nae de wet, eenigzins besmet te zijn, en dus ook anderen te kunnen besmetten, indien hy met ongewasschen lichaem en kleederen in 't Godsdienstige Leger of Stad kwame.

Op den zelfden grond, en op gelijke wyze moest dit ook geschieden van de genen die het zond-offer hadden aengeraekt, gelijk 'er volgt.

27. Maer (*e*) den varre des sond-offers, van welken vs. 3, ende den bock des sond-offers, van welken vs. 9 gesproken is, welcker bloet (vs. 14, 15) ingebracht is, om versoeninge te doen in 't heylige, sal men tot buyten den leger uytvoeren: doch (beter vertaelt men dit hier *ende*) hare vellen, haer vleesch, ende haren mist, sullense met vyer verbranden. Gansch anders moest hier gehandeld worden, dan met de gewoone zond offers, welker bloed alleen op den brand-altaer, en niet in het Heiligdom gesprengd werd; het vleesch van zulke zond-offers moest ten zelven dage door de Priesters in eene heilige plaetse gegeten worden, Kap. 10: 18. Maer, ten opzicht van die zond offers, welker bloed in de Tente der t'zamenkomste gebracht was, om in het Heiligdom verzoeninge te doen, was het eene algemeene wet, dat niemand daer van eten mogt, maer dat het met vuur verbrand moest worden, Kap. 6: 30. Zulk een zond-offer werd, van wegen de zonden die er op gelegd en als in overgegaen waren, voor geheel onrein gehouden, en mogt daerom niet alleen niet gegeten, maer, behalven het vet, zelfs op den altaer niet aengestoken worden, wijl het geen lieflyke, maer in tegendeel niet dan een besmettelyke reuk gerekend kon worden te geven; hierom mogt het zelfs niet eens binnen den omtrek van het leger verbrand worden, maer

(*e*) bov. 6: 30. Hebr. 13: 11.

maer moest, tot meerder betooning van den vloek, buiten het leger gevoerd, en aldaer, zoo wel het vleesch en beenen, als al wat verder daer aen was, tot de mest en vellen toe, door vuur verteerd worden. Nae deze wet der zond offers, moest ook het dubbel zond-offer van dezen dag behandeld worden, als welks bloed ingebracht was in het Heilige, om verzoeninge te doen. De Hoogepriester moest dan dien opgesneeden, en nu van vet beroofden varre en bok, door mannen daer toe bekwaem laten uitdragen tot buiten het leger, (en naderhand buiten de Stad des Heiligdoms), tot aen een reine plaetse, alwaer men gewoon was de asfche des Heiligdoms uiteftorten; aldaer moeften zy dien varre en bok, op daer toe gefchikt hout, met vuur verbranden, geheel en al, vel, vleesch, mest, hoofd, ingewand, fchenkeken, en wat 'er meer was, zonder 't geringfte over te laten, vergel. Kap. 4: 12. Deze uitvoering van de zond-offers gefchiedde, allerwaerfchijnlykst, gelijktijdig, met dat de Priefter het brand-offer begon te offeren.

28. Die nu defelve verbrandt, alle die daer aen te pas komen, en een iegelyk derzelve fal, op gelijke wyze als vs. 26 gezegd is, fijne kleederen waffchen, ende fijn vleefch met water baden: ende daer na fal hy in 't leger komen.

Aengaende nu de byzonderheden, welke hier, van vs. 23 af tot dit 28 vs. toe, voorkomen, moeten we wederom als vooren, de wijsheid en gepastheid derzelve tot de algemeene bedoeling dezer verordening, in betrekking tot het uitwendige van den Godsdienst, in 't voorbygaen opmerken. Men ziet, in deze verandering van Priefterlyk gewaed, voorzeker eene zeer treffende vertooning. Na den afloop der verzoening in 't Heiligdom, en de wechzending van den levenden bok, toog hy dan zijn nedrige, en nu befmette linnen kleederen uit, en trok zijn Hoogepriefterlyk gewaed weder aen: zoo gekleed ging hy uit, en kwam fierlyk en in volle pracht weder te voorfchijn, met de namen van Ifraëls Stammen op borst en fchouders, als dragende dezelve om die geduurig lyk te doen gedenken voor het aengezicht des Heeren,

Exod. 28: 29, 30. en met de gouden plaet, waerop gegraveerd was, DE HEILIGHEID DES HEEREN, als een Priester die de ongerechtigheid der geheiligde dingen van Israël droeg, om hen voor 't aengezicht des Heeren aengenaem te maken, Exod. 28: 38. Voorwaer een verrukkend gezicht voor Israël, hunnen Priester in zijn achtbaer en heilig gewaed van nieuws te aenschouwen! Welk eene aenmoediging gaf dit aen Priesterdom en Volk tot 's Heeren dienst, 't geen een der hoofd bedoelingen was van het letterlyke dezer instelling! Deze gemelde plechtigheid toonde, dat met den ingang des Hoogepriesters, en de daer na gevolgde wechzending van den bok, de verzoening geschied, de zonde wechgenomen, 't verbond van nieuws ingewijd, en de Priesterdienst, onaengezien de gebreken en overtredingen door onwetendheid daer in begaen, hersteld en bevestigd was, gelijk hy dan ook straks daer op, in dat gewaed, den dienst hervattede, met het brand offer, waer by, volgens de latere wet, Num. 29: 8, 9., nog andere zond en feest-offers gevoegd werden, ten blijke, dat de dienst des Heiligdoms, als te vooren, weder zijn gang mogte gaen, en den Heere aengenaem ware: Het gemelde brand offer nu vertoonde, hoe men zich aen God en zijnen dienst over gaf om geheel de zijne te zijn, op grond van de gemaekte verzoening, volgens den aert der brand-offeren, die op zulk een toewijing zagen, en in 't verbond maken zeer gewoon waren; terwijl de opklimmende rook van 't brand-offer met zijn spijs- en dank offer, gelijk ook van het aengestoken vet des zond-offers, tot een teeken verstrekte van Gods welbehagen, die daer door verklaerde, dat het, uit hoofde der verzoening, Hem als ten lieflyken reuke ware: dit alles dan, was zeer aenmoedigend. —— Doch het hoofd-oogmerk was teffens, om, met de aenmoediging, de heilige eerbied en vreeze voor den dienst des Heeren in te boezemen en te onderhouden, en hiertoe was ook van belang, dat de Priester niet eer zijne fierlyke kleederen weder mogt aentrekken, voor dat hy zich van nieuws geheel gewasschen had, gelijk ook al wat eenigzins mede dienstbaer en in aenraking der behandelde zond-offers geweest was, insgelijks doen moest;

vooral,

vooral, dat de zond-offeren, welker bloed ter verzoening vergoten en in 't Heiligdom gesprengd was, buiten 't leger moesten vervoerd, en als onrein, ja verfoeilyk aldaer verbrand worden; ten vertooge van de verfoeilyke onreinheid en 't besmettend vermogen van hunne zonden, met vertooning van Gods vreeslyk en heilig afkeer van dezelven; 't welk dus zeer geschikt was, om hen in des Heeren dienst bedachtzaem te maken en op hunne hoede te doen zijn tegen de zonde. Uit deze beschouwing van zaken, blijkt dan het wijs verband, ook van deze laetste plechtigheden, met het achtbaer oogmerk dezer gansche instelling; terwijl we de verhevener uitzichten van alle deze dingen, als voorbeelden beschouwd, straks zullen onderzoeken en trachten te ontdekken, na alvoorens nog eene en andere byzonderheid aengaende deze instelling te hebben opgemerkt, welke in 't overige van dit Kap. verhaeld wordt; want zoo volgt 'er

29. Ende [*dit*] sal voor u tot een eeuwige insettinge zijn, een dienst, niet voor ééne reis, of alleen door Aaron en gedurende Israëls verblijf in de woestijne waertenemen, maer eene inzetting, die alle jaren, op eenen bepaelden tijd, zal moeten onderhouden worden, ook in Canaän, door alle de volgende geslachten, eeuwiglyk, dat is onafgebroken, zoo lang Israëls gemeenebest duurde, (vergelijk het aengeteekende op Exod. 12: 14.) (*f*) Gy sult dan in de sevende maent van 't kerklijk jaer, Tisri by de Jooden genoemd, grootendeels overeenkomende met onze maend September, en wel op den tienden der maent, uwe zielen verootmoedigen, dat is, ernstig u zelven vernederen voor den Heere, met bekentenisse van uwe zonden, met bidden, met vasten, met pijnelyke *beteugeling van uwe lusten*, zelfs der anderszins geoorloofde genoegens, en dus met nalating van al 't geen den lichame aengenaem is, en 't zelve vermaken of ook versieren kan.

De bepaling dezer instelling tot dezen tijd des jaers is zeer aenmerkelyk: men gedenke daertoe, —— dat deze maend, de eerste was van 't Burgerlijk jaer, en dus invallende op de helft

(*f*) ond. 23: 27.

van 't kerklijk jaer, het tweede deel des jaers begon; —— dat de oogst-tijd dan ten einde was, en de zaei-tijd met de laetste helft van deze maend begon; —— dat deze maend by uitstek een Feest-maend was: op den eersten dag, of op de nieuwe maen, hadden zy, nae gewoonte, het blijde feest des geklanks, op den 15^{den} dag derzelve was het Loofhuttenfeest, 't welk 7 dagen duurde; en tusschen die beide feesten viel deze Verzoendag in, namelyk op den 10^{den} van die maend, het zy die dag op den weeklykschen Sabbath kwame, of op eenen anderen dag. — En 't geen dien dag alleraenmerkelykst maekte, was, dat, om de 50 jaren, het Jubel-jaer, juist op dien dag, met het geklank der bazuine, door het gansche land moest uitgeroepen worden, waerby een algemeene vryheid, en wederkeering der vervreemde bezittingen tot derzelver oorspronglyke eigenaers werd aengekondigd, Levit. 25. waerdoor zy alsdan, even met dien zelfden dag, alle hunne voorrechten hersteld, hunne erfenis in Canaan met hunne vryheid wedergegeven, hunne schulden betaeld, en alles in juste zagen; keerende alsdan, als met den wechgaenden bok, vryelyk weder als tot hunne weiden.

Hoe gepast was dan deze tijd tot het letterlyk oogwit, 't welk deze instelling bedoelde omtrent Israëls uitwendige voorrechten en Tabernakel-dienst, als dienende om de zonden van Priester en Volk, in den dienst des Heeren door onwetendheid begaen, te verzoenen, en alzoo 't verbond en den Priesterdienst op nieuw intewijen en te bevestigen, zoo wel tot aenmoediging in denzelven, als tot verwekking en onderhouding van ontzach en eerbied voor denzelven! want, (let nog eens!) —— In die maend was de oogst-tijd volbracht, en de zaei-tijd begon; het was dan recht tijdig, dat zy vergiffenis zochten van de zonden, met welke zy den zegen verbeurd en den vloek verdiend hadden. — Het Feest des geklanks, waerdoor zy op den eersten dag dezer maend werden opgewekt, en het Feest der Loofhutten, 't welk op den 15^{den} dag volgde, zettede aen deze verootmoedigende instelling ziel en leven by. — Het was 't begin van het andere halve jaer; by het eerste begon men juist op den 10^{den} der eerste maend het Paeschlam aftezonderen, en op den 15^{den} derzelve was de

eerste

eerste dag van 't Paeschfeest: met het begin van 't andere halve jaer, verscheenen de genoemde feesten, en daer onder deze verzoendag, op den 10den der maend, welke, op den 15den, gevolgd werd met het blijde oogst-feest, als een gevolg van de wechneming hunner zonden, op dien éénen dag; waerop gezinspeeld wordt in het gezicht, van den verzoendag ontleend, Zach. 3: 9, 10. — Het is ook zeer vermoedelyk, dat Mose, die volgens Deut. 9: 18, driemael 40 dagen op den berg geweest is, zijn laetste vasten juist op of omtrent dien tijd geëindigd hebbe, en hy, welligt op denzelfden dag, namelyk op den 10den der 7de maend, na de verzoening van de zonde met het gulden kalf, van den berg afgekomen zy, met de vernieuwing van 't verbond, en de hervatting van den Tabernakelbouw; in gelijkheid waer aen, en ter gedachtenis van 't welke, hier de Hoogepriester uit het Heiligdom, van voor het aengezichte des Heeren, uitkwam met de verzoening, ter vernieuwing van 't verbond, en den dienst des Heiligdoms. Zeer gepast was derhalven deze tijd tot het algemeen oogwit van dezen dag, in betrekking tot den ganschen uiterlyken Godsdienst van dien tijd. — En niet minder was de verootmoediging zelve zeer gepast; het zoeken trouwens van vergiffenis van zonden en vernieuwing van Gods verbond, vereischte billyk de betooning van vernedering en droefheid; deze kwam juist te pas by al 't geen de Hoogepriester verrichtte: lag deze zijne sierlyke Priester-kleederen af, zo moest ook 't volk met hem zich vernederen; beleed hy hunne zonden, met oplegging der handen op de zondöffers, zo moest het volk zich met rouwe daer over verootmoedigen; ging hy met reukwerk in 't Heilige, zo moesten zy dan ook met smeekingen zich bezig houden.

Op dat nu de ernstige verootmoediging onverhinderd op dezen dag zoude mogen geschieden, en alle de overige plechtigheden behoorlyk zouden betracht worden, moest het, gelijk de Feesten doorgaends, *een dag van ruste zijn*; want het was een dag van heilige t'zamenroepinge, Levit. 23: 27. Num. 29: 7. daerom volgt 'er, ende gy en zult geen werck doen, inboorlingh, noch vreemdeling, die in 't midden van u als vreemdelingh verkeert, op dat gy

door den arbeid of koophandel der vreemdelingen, die onder u woonen, niet verhinderd wordt, of aenleiding krijgt om te arbeiden, hierom zullen ook die vreemdelingen, in dit geval, aen deze wet onderworpen zijn, vergel. op Exod. 20: 10.

30. Want op dien dagh ſal hy, de Hoogepriester, voor u verſoeninge doen, om u te reynigen, gelijk in 't voorige breedvoerig beſchreeven is: van alle uwe ſonden, (voor welke namelyk volgens het aengeteekende op vs. 2. in deze wet offerande is ingeſteld) ſult gy voor het aengeſicht des HEEREN gereynigt worden.

31. Dat ſal u een Sabbath der ruſte zijn, op dat gy uwe zielen verootmoediget: het is eene eeuwige inſettinge, en moet daerom met alle getrouwheid onderhouden worden, op ſtraffe van uitroejing, volgens de bedreiging, Levit. 23: 29, 30. Zy moesten zich op dien dag met vasten verootmoedigen, en daer toe rusten; anders wilde God hun geen deel in de verzoening van dien dag geven, maer hen uit alle de voorrechten Israëls doen vervallen.

32. Ende de Prieſter, dien men geſalft, ende wiens hant men gevult ſal hebben, om voor ſijnen vader het Prieſter-ampt te bedienen, ſal de verſoeninge doen: als hy de linnen kleederen, de heylige kleederen, ſal aengetrocken hebben:

Te vooren, vs. 2, was alleen geſproken van Aaron, doch hier geeft de wet uitdruklyk te verſtaen, dat dit gebod en deze ganſche inſtelling zich ook uitſtrekte tot alle Aarons opvolgers, en ook tot die alleen, namelyk tot den *Priester* dien men in zijne plaetſe zou *zalven*, en *wiens hand* men, ter inhuldiging in zijn Priesterambt, in plaetſe van zijnen Vader, met inwijings offeranden *gevuld* zou hebben: want alle zonen der Priesters werden niet gezalfd, noch door de vulling hunner handen met offer ingewijd, maer alleen die welke zijnen Vader in 't Hoogepriester-ambt opvolgde: Deze moest dan op dezen dag het zoen-werk verrichten, doch wel toezien, dat hy zich ſtipt hield aen 't geen Aaron was voorgeſchreeven, 't welk hierom kortelyk in deze laetſte versſen by wyze van t'zamentrekking herhaeld wordt.

33. So

33. So ſal hy het heylige heyligdom (in 't Hebr: *het Heiligdom der heiligheid*) 't welk heilig is en zijn moet, verſoenen, ende de Tente der t'ſamenkomſte, ende den altaer ſal hy verſoenen: deſgelijcks voor de Prieſteren, ende voor al het volck der gemeynte, ſal hy verſoeninge doen; te wege brengende, dat de zonden van de heilige dingen wierden wechgenomen, en deze voor Iſraël tot een zegen en niet tot een vloek waren.

34. Ende dit ſal u tot eene eeuwige inſettinge zijn, om voor de kinderen Iſraëls van alle hare ſonden (g) eenmael des jaers verſoeninge te doen: ende men dede, gelijck als de HEERE Moſe geboden hadde. Moſe gaf alle deze dingen volgens Gods bevel aen Aaron te kennen, en Iſraël nam op zich, dien dag alzoo te vieren, en deden dit ook metterdaed, by de eerstkomende gelegenheid, in de woeſtijne.

Na dit alles ſchiet nu alleen over te onderzoeken, welke de geestlijke zin van dit alles ware, of wat door dezen Verzoendag, en de plechtigheden daerby verordend, zy afgeſchaduwd.

Aengezien toch deze jaerlijkſche Verzoendag een der allerplechtigſte inſtellingen van den Levitiſchen Godsdienst uitmaekt, en, wegens hare verknochtheid met verſcheiden wetten, ſchier het kort begrip deszelven bevat, en aenleiding geeft, om de geheele batuur der ſchaduwagtige wetten optehelderen en te overzien; zal 't den Bijbel-Lezer niet onaengenaem zijn, dat wy in dit onderzoek wat opzetlyker en uitvoeriger verkeeren, en hier door het voorbeeldige van den ganſchen Levitiſchen ſchaduw-dienst in een helder daglicht plaetzen.

Hieromtrent moeten we dan over 't gemeen, de volgende dingen vast ſtellen.

(1) Dat de Verzoendag waerlyk een verder uitzicht had. Dit blijkt uit Zach. 3. waer den Hoogepriester Joſua, in plaets van zijne vuile kleederen, reine wisſelkleederen werden aengetrokken, tot een bewijs, dat zijne zonden waren wechgenomen, 't welk van de plechtigheden van den Ver-

(g) Exod. 30: 10. Hebr. 9: 7.

zoendag blijkbaer ontleend was: waerop dan eene belofte volgt van Mesſias komst, met toezegging, dat de Heere de ongerechtigheid des lands op *éénen dag zou wech-nemen*. Hier mede moet men t'zamenvoegen 't geen de Apoſtel verklaert Hebr. 9 en 10, alwaer hy niet alleen eene vergelijking maekt, tusſchen het verzoenings werk van den Hoogepriester eenmael des jaers, en dat van Christus in de voleinding der eeuwen eenmael gedaen; maer ook Kap. 10: 1 duidelyk zegt, dat de wet *eene ſchaduw der toekomende goederen had.*

(2) Dat derhalven de verzoening op dezen ingeſtelden dag, was eene afbeelding van de ware volkomen en eeuwige verzoening. Deze plechtige inſtelling was eigenaertig daer henen ingericht, om door de *tijdlyke* verzoening van *eenige* zonden en onreinheden, de *geestlyke* en *volmaekte* verzoening van *alle* zonden, ook zulken waervan men niet kon gerechtvaerdigd worden door de wet van Moſe, aftebeelden. Waeromtrent men, — *vooreerst* moet gedenken, dat de verzoening, welke op den Verzoendag geſchiedde, eenigzins donker en onvolkomen de geestlyke en eeuwige verzoening afbeeldde: Dit trouwens was de aert dier wettiſche afbeeldingen; het waren geen volkomen, noch met hare eigen koleuren geſchilderde afbeeldſels, die de zaek zelve in haer geheel vertoonden; maer het waren eerſte beginſels, ſchetſen van het beeld, ſchaduwen welke nog uitgewerkt moeſten worden, eer zy een volmaekt beeld vertoonden, gelijk Paulus leert Hebr. 10: 1. Immers de verzoening op dezen ſchaduwachtigen Verzoendag, was noch van *alle zonden* tegen de gansche wet, gelijk de geestlyke zijn zoude; noch *volkomen*, het Heilige der heiligen voor de Prieſters en 't Volk openſtellende, gelijk de geestlyke den toegang tot den hemel gansſchlyk opent; waerom ze ook alle jaer moest herhaeld worden. — *Ten tweeden*, de verzoening op dien dag gewrocht, was wel ſlegts eene flauwe afbeelding, maer teffens voor de gelovigen een zeker onderpand, hoe zy de waerachtige en geestlyke verzoening van alle hunne zonden konden en zouden verkrijgen. Dit was 't gebruik, 't welk

die

die wettische afbeeldingen voor dien tijd hadden: het waren geen bloote vertooningen van 't geen onder 't N. T. zoude plaets hebben, waer in Israël niets anders zag, dan 't geen een ander Israël, door hen verbeeld, zoude ontvangen; maer het waren, nae den leertrant van dien tijd, en nae de wyze van de Oosterlingen, beeldsprakige onderwijzingen, zinbeelden en gelijkenissen van geestlyke en hemelsche zaken, gelijk Paulus duidelyk zegt Hebr. 9: 8. *waer mede de Geest* [iets] *beduidde*, en welke, volgens vs. 9, *een afbeelding* (in 't Grieksch staet *een parabel*) *was voor dien tegenwoordigen tijd.* Zoo beeldde dan de Verzoendag voor Israël af de ware verzoening, en was voor hun een *donkerder Euangelie.* Zy zagen daer in, dat noch Priester, noch Volk, God konden dienen zonder tusschenkomende verzoening; dat zy volgens de wet niet konden rechtvaerdig zijn, noch iemand hunner zeggen, *Ik ben rein van alle overtreding*, dewijl zy ook verborgen overtredingen en smetten hadden; dat God, wegens zijne vlekkelooze heiligheid, hen niet konde tot zijne gemeinschap toelaten, dan door de betooning zijner gerechtigheid, welke door offeranden geschiedde, ook zelfs voor verborgen overtredingen: terwijl de onvolkomenheid der verzoening, welke de offeranden van den Verzoendag aenbrachten, beduidde, dat deze plechtigheden ongenoegzaem waren, om hun geweten te heiligen; dat die offeranden, hoe veele ze waren, en hoe dikmael zy geofferd wierden, op haer zelve Gode niet behaegden; dat ze de zonden niet waerlyk wechnamen, noch den weg tot Gods throon dadelyk openden, welke (gelijk we straks nader vernemen zullen) nog niet openbaer gemaekt was, zoo lang de Tabernakel en deszelfs dienst stand hield. Evenwel was die uiterlyke en onvolmaekte verzoening, welke op den Verzoendag geschiedde, geschikt, om hun te leeren den weg om tot de ware verzoening te komen; ze leerde dat, en hoe, dezelve door een beter offerande en volmaekten Hoogepriester moest te weeg gebracht worden; ze verzekerde Israël, dat de tegenbeeldige Hoogepriester dit zoude doen, en de ware verzoening op éénen

dag volkomen aenbrengen: ten dien opzichte waren de ſchaduwen gelijk aen de Prophetien, voorſpellende teffens 't geen zy afbeeldden, dewijl God zulke afbeeldingen niet zoude gegeven hebben, zo Hy ze niet wilde waer maken. Overzulks dan was de onvolmaekte verzoening van den Verzoendag een onderpand, dat de volmaekte komen zoude, waer by God de zonden van zijn volk, op éénen dag, alle en volkomen te niet doen zoude, wanneer de Hoogeprieſter der toekomende goederen gekomen zijnde, eenmael zoude ingaen in 't Heiligdom des hemels, met zijn eigen bloed, eene eeuwige verlosſing te weeg gebracht hebbende. Hier door ontving Iſraël onderwijś, dat zy hun geloof en hope met ootmoedige belijdenis te vestigen hadden op Hem, die het einde der wet zou zijn, en hun in die beloftenisſen, die door de wet niet te niete gedaen, maer bevestigd werden, geopenbaerd was, ten einde zy aldus, door 't geloof in Hem die te komen ſtond, tot God en zijnen throon in den Geest mogten toegaen, en een eerbiedigen en heiligen dienst des harten, door Hem, Gode toebrengen.

Hier uit kunnen we dan opmaken, hoe deze uiterlyke verzoening, wijzende op de groote en ware verzoening door Mesſias aentebrengen, het einde dezer inſtelling voor het ware zaed Abrahams, het gelovig Iſraël, zeer trooſtelyk en heilrijk maekte: hier door was deze groote plechtigheid vol van Euangelie-geheimen, welke wy nu, op de gelegde gronden, nog wat nader in de byzonderheden zullen openleggen.

Wat dan de bedoeling der byzonderheden betreft:

I. Daeromtrent komt in aenmerking: *het verbod, van niet t' aller tijd te mogen ingaen in het Heilige der heiligen*, vs. 2. Dit was den gantſchen volke volſtrekt verboden, ja niemand *dan den Hoogeprieſter* geöorloofd, en wel *alleenlyk eenmael in een gantſch jaer*, en zulks nog maer om *verzoening* te doen. Dit verbod maekte het Heilige der heiligen tot een ongenaekbare plaets, en ſtond de hoogſte

gunst

gunst van Gods nabyheid niet dan zeldzaem en nauwlyks toe aen den Priester, die voor het volk tot God genaekte. De Hoogepriester, zelfs als hy kwam om Gode raed te plegen voor het volk, moest in het Heilige blijven, en daer het antwoord uit het Heilige der heiligen van God hooren. Alle de dagelyksche offeranden, reukwerken, reinigingen, hadden geen kracht of waerdigheid genoeg, om deze hooge gunst voor de Priesters, veel min voor Israël, te verkrijgen; ze moesten, onaengezien die allen, op eenen afstand van de gemeenzame tegenwoordigheid Gods in de wolke afblijven. Al was nu 't verbond met offeranden bevestigd, de Tabernakel ingewijd, het Priesterdom gezalfd en geheiligd, al had men den dienst met brand- en zond-offeren begonnen, en al scheen men daer uit te mogen verwachten, dat na zoo veel bloedpleenging en reinigingen, elk althans der Priesters en Leviten, vrymoedig in 't binnenste Heiligdom zou mogen toegaen; 't werd hun, onaengezien dit alles, ontzegd, en alleen den Hoogepriester, onder bedreiging des doods, niet dan slegts eenmael des jaers, toegelaten, ten einde alsdan verzoening te doen: En die verzoening, met hoe veel vernedering en plechtigheid dezelve op dien dag geschied ware, had nogthans geen kracht, om den ingang vervolgens opentehouden; de Priester moest al weder een geheel jaer wachten, en dan van nieuws, niet anders dan of 'er nimmer voorheen verzoening gedaen ware, ingaen binnen het Voorhang, om verzoeninge te doen. Wat toch werd Israël onder deze prent geleerd? Wat werd hierdoor afgeschaduwd? Om dit wel te bepalen, herinnere men zich, uit het aengeteekende op het slot van Exod. 40, dat het Heilige der heiligen afschaduwde den derden hemel, de plaets van Gods throon, waer de Engelen rondom Hem staen, waer Hy zijne heerlykheid byzonder openbaert, en de volmaektste kennis van- en gemeenschap met zich te genieten geeft: De Godvruchtigen onder Israël van dit binnenste Heiligdom, tot den hemel met hunne bespiegelingen meermaels opklimmende, doen blijken, dat zy dat heiligdom, waer Gods Ark stond, als een ver-

tooning van Gods wooning in den hemel aengemerkt hebben, zie 1 Kon. 8. Pf. 68: 34-36. Pf. 150: 1. En zeer duidelyk geeft de Apostel dit te verftaen, Hebr. 6: 19, 20. Kap. 9: 11, 12, 24. —— Hier uit volgt dan, dat dit verbod van t' aller tijd integaen in 't binnenfte Heiligdom, beduidde, dat *de weg tot den hemel nog niet ten vollen geopend*, maer met een Voorhangfel nog bedekt was, gelijk de Apostel genoegzaem met die zelfde woorden leert, Hebr. 9: 8. Hy zegt uitdruklyk, dat de H. Geest met deze uiterlyke inftelling iets anders aen Ifraël wilde beduiden, en wel dit; *dat de weg des heiligdoms nog niet geopenbaerd was, zoo lang de eerfte Tabernakel*, dat is, volgens vs. 2 en 6. het Heilige, zoo in de draegbare Tente, als naderhand in den Tempel, *nog ftand had*, en door een Voorhangfel van den tweeden of binnenften Tabernakel, het Heilige der heiligen genaemd, was afgefcheiden. Dit wil geenszins zeggen, dat 'er niemand, geduurende die huishouding, in den hemel ware ingekomen; het tegendeel blijkt uit de gevallen van Mofe en Elias, uit de verwachting van David en andere Heiligen, en uit den ganfchen t'zamenhang van de Leer der Openbaring; doch zy gingen daer in, gelijk de Hoogepriefter in 't fchaduwachtig Heiligdom, langs eenen weg, die nog niet ten vollen was openbaer gemaekt. Ook moet men het geenszins in dien zin verftaen, als of de beloften van den hemel onder het O: T: niet zouden gegeven, en voor Christus komst niet geopenbaerd zouden geweest zijn; noch ook, dat de Godvruchtigen geduurende dien tijd met geene vrymoedigheid tot God konden naderen, en geestlyke gemeinfchap met Hem hebben: want ook dit ftrijdt tegen 't geen de Apoftel Hebr. 4 en 11 van de prediking des Euangeliums aen de Ouden, en hun geloof, leert: deze beloften en verwachtingen waren reeds lang te vooren by de Aertsvaders kennelyk te ontdekken, en zijn door de wet op Sinaï niet vernietigd, maer bevestigd: ook waren de gelovigen onder het O: T: geenszins geweerd van den geestlyken toegang tot, en gemeinfchap met God, offchoon zy van den toegang tot het binnen-

fte

ſte Heiligdom des Tabernakels en Tempels geweerd waren. Men herinnere zich de Godvruchtige zielsverheffiingen der oude Heiligen tot God, in hunne Pſalmen; men overwege (om ſlegts ééne plaets voor allen te noemen) 't geen David uitdrukt Pſ. 51: 8 - 14. Wat dan? De bedoelde zaek komt hierop uit: De Apoſtel, willende tegen de Jooden, of Joodsgezinde Christenen toonen de onvolkomenheid en krachteloosheid der wettiſche inſtellingen op haer zelven beſchouwd, zegt, *dat de weg tot het heiligdom*, den hemel, dat is de ware offerande tot verzoening en zaligheid, *niet was openbaer gemaekt*, namelyk door de dadelyke komst en opoffering der bedoelde beter offerande, de daerſtelling van het waerachtig zoen-middel, waer door nu die weg in 't volle daglicht geopenbaerd was, en dadelyk gezien werd, vergelijk vs. 26. Dit nu, dat deze weg, door welken de ware gelovigen onder Iſraël ten hemel werden ingeleid, niet in de wet der ſchaduwen zelve was te vinden, noch door dezelve dadelyk werd geopend, maer dat dezelve door den afgeſchaduwden Middelaer eerst dadelyk moest geopend worden, dit was het, 't welk door deze inſtelling bedoeld, en door den Heiligen Geest den geloovigen beduid werd, alzoo deze inzetting, onaengezien alle de offeranden, de vermenigvuldiging en herhaling derzelve, gepaerd met de plechtigſte verootmoediging, het Heiligdom voor allen ongenaekbaer deed blijven, dan alleen voor den Hoogepriester, die langs eenen bedekten weg, agter een Voorhangſel, inging, en daer in een flauwe ſchets vertoonde van 't geen nu nog niet geopenbaerd was, maer eenmael openbaer zou worden, in gelijkvormigheid aen welken bedekteren ingang des Levitiſchen Prieſters de gelovigen van dien tijd ten hemel werden ingeleid.

Om dan deze eerſte byzonderheid ten beſluite te brengen; het verbod van t'aller tijd in te gaen, en de bepaling van alleen eenmael des jaers den Hoogepriester zulks toe te ſtaen, wees aen, *dat in de wet het ware middel, om met God in den hemel gemeinſchap te hebben, niet te vinden was;* — doch teffens, *dat evenwel dit middel eenmael daer geſteld*

zou worden. De ingang des Hoogepriesters, eenmael des jaers, fchaduwde af, dat die weg niet altoos bedekt zou blijven, maer geopenbaerd worden door den Hoogepriester der toekomende goederen, gelijk Paulus het uitlegt, Hebr. 6 en 9. 'T is waer, de verzoendag opende het binnenfte Heiligdom niet voor altoos, noch voor allen, en wees derhalven niet *duidelyk* aen, de openbaring van dien weg; doch dit was, om de ongenoegzaemheid van den Levitifchen dienst aentewijzen; evenwel 'er was op dien dag toch eenige opening, en vryheid voor den Hoogepriester, die het volk verving: en dit was genoeg, om als een onvolmaekte fchets en fchaduw, donkerlyk die toekomende openbaring van den weg des Heiligdoms te teekenen, gelijk ons de volgende plechtigheden van dien dag nader zullen aen de hand geven.

II. De tweede byzonderheid dan, welker *geheimzinnige* en *voorbeeldende* bedoeling ons te onderzoeken en optemerken ftaet, is *de toebereiding van den Hoogepriester tot zijnen ingang in 't Heiligdom*, vs. 3-10. befchreeven.

Het fchaduwachtig oogmerk van deze toebereiding, was ongetwijffeld, volgens het verhevener uitzicht van dezen dag, om hier mede de Geestlyke en ware verzoening, en de daerop gegronde toegang tot God, aen Israël aftebeelden. — Befchouwt men deze inftelling als een *zinbeeldig tafreel* van den Geestlyken Godsdienst, dan kon Israël uit deze toebereiding leeren, dat zy geen toegang tot God konden hebben, ten zy dat ze door een zoenöffer voor hunne zonden met Hem verzoend waren, en door een brandöffer zich doodwaerdig bekenden, en hun zelven door genade, in den borg, geheel aen Hem toewijdden; dat zy, zo ze voor God zouden verfchijnen, in ootmoed, met witte kleederen van zich zelve altoos gelijke oprechtheid, en als gewasfchen in de fontein des heils, zuiver van hart en rein van handen voor Hem wandelen, met Hem verkeeren moesten, in de aenhoudende oeffening der bekeering. Als mede, in 't byzonder, dat hy, die een dienaer en voorganger van 't volk in den Godsdienst zijn moet, met de verzoening en verbetering van zich en zijn huis moet be-

ginnen. — Beschouwt men wijders deze dingen, als *voorbeeldige afteekeningen* van het toekomende, dan zien wy in deze toebereiding (1) eene *afbeelding* van 't geen 'er omtrent de verzoening, tot den Gode-behaeglyken dienst, vereischt werd. Het schaduwde af, dat zy door zich zelven niet tot God konden naderen, maer eenen Priester moesten hebben, die voor hun tot God naderde in den hemel: Dat die Priester, uit de menschen genomen, aen den eenen kant, behoorlyk medelijden moest kunnen hebben met de onwetenden en dwalenden, als zijnde zelf ook met zwakheid omvangen, uit welken hoofde hy voor zich zelven zoo wel als voor het volk zou moeten offeren, gelijk Paulus leert, Hebr. 4: 15. 5: 3. Dat hy echter, aen den anderen kant, offschoon in alles zijnen broederen gelijk, nogthans heilig moest zijn, en onbesmet, Hebr. 7: 26. Dat hy voorts in nedrigheid en zuiverheid, in de gestalte van een gemeen dienaer, zich zelven vernietigende, de reinigmaking van zonden, en den toegang tot God moest bewerken, en geenszins in de kleeding van eenen luisterrijken staet: Dat Hy ook zijne offerande Gode moest voorstellen, op dat die zelve daer omtrent zijne bepaling en welgevallen aenwees; hy moest, als in den 40sten Ps. vs. 7, 8. zich aenbieden om geheel nae Gods wil eene offerande te doen. Alle deze vereischten waren slegts flauw, donker, en onvolkomen in den Levitischen Priester; waer uit men kon opmaken, dat de ware en volkomen verzoening door hem niet dadelyk kon aengebracht worden, gelijk Paulus uit de herhaling zulker offeranden, uit de noodzakelykheid van voor zijn eigen *zonden* eerst te moeten offeren, en de bedektheid van zijnen ingang afleidt, Hebr. 7: 27, 28. en Kap. 9: 7. In deze opzichten toonde de wet zelve ingewikkeld aen, dat zy wel eene schaduw gaf, maer niet de zake zelve leveren kon, het was zulk eene afbeelding, die te gelijk toonde, dat ze slegts eene afbeelding was, en ontoereikend om daerin blootlyk te berusten. Dan (2) in deze onvolmaektere schets, was evenwel eene voorspelling en onderpand, dat God zulk eenen volmaekten Priester beschikken zou, in wien de volle kracht dezer beeldtenissen

zou te vinden zijn, en die de ware verzoening met God, en den ingang tot den hemel verwerven zou; leerende daer mede, dat zy daerop door 't geloof zich vestigen, en naer dien Priester met verlangen uitzien moesten. — Deze Hoogepriester der toekomende goederen is Jesus Christus, die dit alles in kracht heeft, wat hier donker in eene schaduw vertoond werd. Hy was een Priester uit de menschen genomen, in alles, ook in de natuurlyke zwakheden, zijnen broederen gelijk, en kan met ons medelijden hebben, zijnde gelijk als wy verzocht geweest, en hebbende in de dagen zijns vleeschs, wel niet voor zijne eigen *zonden* (want persoonelyke zonden had hy niet, en kon hy niet hebben zo hy de ware Priester zijn zou) maer evenwel voor *zich zelven*, gebeden en smeekingen met sterke roepingen en tranen geofferd, Hebr. 5: 7. vergel. vs. 2, 3. — Hy was nogthans tevens een Priester zoo volmaekt heilig, dat niet alleen niemand hem kon overtuigen van zonden, maer dat hy zelf ook geen eigen zonde kende, van zijne geboorte tot zijn dood. 2 Cor. 5: 21. — Hy was een Priester, die zichzelven vernederd heeft, op dat hy, in de ootmoedigste gestalte van eenen dienstknecht, ontdaen van al zijnen luister, de verzoening bewerken, en tot God toegaen zoude. — Hy was een Priester, die zijne offerande, uit de menschen genomen, (namelyk zijn ziel en lichaem, 't welk hy in de gelijkheid des zondigen vleeschs had, waer in hy, schoon zonder eigen zonden, den zondigen menschen, die by bokken vergeleeken worden, nogthans gelijk was) die, zeggen we, deze offerande als voor het aengezichte des Heeren gesteld heeft, om daer over beschikking en bepaling te maken, gelijk hier geschiedde door het lot over de twee bokken; die zich zelven aldus Gode voorgesteld en geheiligd heeft, als hy zeide, *slagtöffer en offerande hebt gy niet gewild, maer gy hebt my het lichaem toebereid*, Hebr. 10: 5. En God betoonde ook metterdaed, dat Hy hem ten offer verkoren, bestemd, en aengenomen had, stellende Hem als tot zonde, ja tot een vloek, in de betooning zijner gerechtigheid aen Hem, om zijn volk by het leven te behouden; want in al zijn lijden en in de wyze van zijnen dood, bleek

op

op eene uitſtekende wyze, dat Hem niets overkwam, dan 't geen Gods raed te vooren bepaeld hadde, en zijne hooge hand alzoo beſtuurde.

III. De derde byzonderheid, welker *geheimzinnige* en *voorbeeldige* beduiding onze opmerking verdient, is de *ingang van den Hoogepriester in het Heilige der heiligen*, vs. 11-19. Laet ons ook hier omtrent bedenken, — Wat God daer mede voor dien tijd leerde — en wat Hy daer onder voor het toekomende voorſpelde.

Beſchouwt men het in 't eerste opzicht; dan kon het Iſraël vele waerheden, zoo aengaende hunnen plicht, als aengaende hunne verzoening, inboezemen. — Het leerde, hoe zy, in hunne geestlyke toenaderingen en gebeden, God zich moesten voorſtellen als een onzienlyk Wezen, dat voor ons in de donkerheid woont, zoo dat men zich niet kan vermeten God volkomen te willen begrijpen en Hem als onder de oogen te zien, zonder te ſterven, maer met den diepſten ootmoed Hem moet aenbidden. — Hoe hunne gebeden, met een aengenaem reukwerk van Godzaligheid, fijn geſtoten door verootmoediging, en aengeſtoken door heilig vuur van Gods altaer, moesten vergezeld gaen. — Hoe zy God, van wegen hunne zonden, niet konden dienen, noch God by hen woonen, ten zy, door 't bloed van geſlagte offeranden, zijne gerechtigheid en heiligheid betoond wierde, welke offeranden als in hunne plaets geſlagt werden, en 't leven verloren, om te toonen hoe zy in zich zelven het leven verbeurd hadden.

Dit laetstgenoemde was ook zeer geſchikt om hen op te leiden tot het geen God met deze dingen voor het toekomende voorſpelde. (1). Hierin was eene *afteekening* van de volgende dingen: Hoe de tegenbeeldige Hoogepriester het reukwerk der aengenaemſte Godzaligheid, door hemelsch yvervuur aengeſtoken, by hunne gebeden voegen, en dezelve daer mede voor hun in 't Heiligdom des hemels brengen, en daervan eene lieflyke wolke voor den throon maken zou. — Hoe het bloed, de geweldige dood zijner offerande voor de zonde, dat gene zijn zou, waer mede, en waer door hy in den hemel zou ingaen en toegelaten worden, om ver-

zoening te doen, en dat Heiligdom voor zijn volk te heiligen en toeganglyk te maken, zie Hebr. 9: 23. vergel. v. 11, 12. — Hoe de grond van Gods genade-throon, die als een verzoendeksel de Wet bedekte, ontvangen moest het bloed, dat is 't bewijs van 't offer, waer mede Gods gerechtigheid voldaen was; en wel zoodanig, dat die voldoening als door een zevenvoudige besprenging voor den throon van den Schepper aller dingen volkomen moest blijken, zou Hy by zondaren kunnen woonen en zijne gemeinschap hun vergunnen; terwijl alle de deelen en werktuigen van den Godsdienst daer door geheiligd worden. — Ondertusschen, daer deze gemelde waerheden hier afgeschaduwd wierden, bleek het tessens dat het ook niet meer dan schaduw was; men zag, dat noch de Priester noch zijn offerbloed inderdaed de dingen te weegbrachten, van welke zy een kleine schets vertoonden, want niemand dan de Priester alleen mogt ingaen; niemand mogt zelfs in de Tente tegenwoordig zijn en hem zien ingaen door het tweede voorhangsel; en na dat hy ingegaen was en de verzoening volbracht had, bleef dit al even eens; de weg tot dat heiligdom wierd daer door niet open gezet, ja de Priester zelf moest ook weder van daer gaen, en van daer blijven tot op een volgenden verzoendag. Welk alles aenwees de onvolkomenheid dezer voorbeeldende dingen, en hoe ongenoegzaem zy op haer zelve waren om den weg tot het ware Heiligdom te openen. (2) Maer, gelijk deze plechtige ingang des Hoogepriesters die gemelde waerheden, nae de wyze van zinprenten, afschaduwde, zoo *voorspelde* zy tessens, en bevestigde als in een onderpand, den ingang van den waren Hoogepriester met zijn offerbloed. Ten dezen opzichte voorspelde — de slagting van den varre en den bok, de opoffering van Christus, door het lijden des doods, Hebr. 9: 25, 26. 't is waer, Christus, geen eigen zonden hebbende, had ook geen zondöffer voor zich zelven nodig, en hierin is wel eenige ongelijkheid tusschen het voorbeeld en tegenbeeld, welke in den aerd der onvolkomenheid der voorbeeldige dingen gegrond is; evenwel kan men 'er in zoo verre eene overbrenging van maken tot het tegenbeeld, dat Chris-

tus,

tus, onder zijn lijden, van wegens zijne beproevingen en de zwakheden onzer natuur welke hy had aengenomen, sterke roepingen en tranen voor zich zelven heeft moeten offeren, en zich daer door tot de offerande van zijn verder Borglijden heeft moeten bekwaem maken, om daer mede eene eeuwige gerechtigheid voor anderen aentebrengen. Men zie de tegenstelling welke Paulus maekt, Hebr. 5: 7, vergel. vs. 2, 3. — Inzonderheid was de ingang des Hoogepriesters ten dezen opzichte van veel beduiding, en voorspelde den ingang van den tegenbeeldigen Hoogepriester in den hemel. Maer welken ingang? Christus is ingegaen met zijne ziele, by en geduurende zijnen dood; en hy is ingegaen met ziel en lichaem beide by zijne hemelvaert. Vermaerde Mannen denken, dat de eerstgenoemde hier alleen bedoeld geworden zy, om redenen, dat zy meenen, dat Paulus daervan spreekt Hebr. 9: 11, 12. daerby aenmerkende, dat de Hoogepriester in zijne linnen, en niet in zijne gouden kleederen inging, verbeeldende eenen ingang des waren Middelaers, welke tot den staet zijner vernedering nog behoorde; dat hy in 't Heiligdom inging op den verzoendag, een dag van lijden en vernedering; dat hy 'er inging met bloed 't welk voor de *ziel* gerekend werd; dat, gelijk het voorhangsel op dien dag geopend werd, zoo ook hetzelve scheurde by Jesus dood; en dat hy ook weder uit het binnenste heilige uitkwam naer buiten, en zich in den Voorhof weder vertoonde, gelijk Christus deed by zijne opstanding. Doch andere, niet minder beroemde Godgeleerden, achten door dezen voorbeeldigen ingang des Hoogepriesters den ingang van Christus by zijne Hemelvaert bedoeld: De redenen voor hun gevoelen zijn; dat Paulus Hebr. 9: 23-28. denzelven allerduidelykst en ontegenzeglyk op dit voorbeeld toepast; dat Christus by zijn hemelvaert is ingegaen om te verschijnen voor 't aengezichte Gods voor ons; dat Hy daer bestendig het lieflyk reukwerk zijner gebeden by de gebeden van zijn volk voegt, levende altijd om voor hun te bidden, Hebr. 7: 25. Openb. 8: 3, 4. Al verder dat Christus by zijn Hemelvaert zichtbaer is ingegaen; dat Hy daer bestendig zijn bloed, de lidteekenen van zijnen Borg-dood,

vertoont als voor den throon van zijnen Vader, zijnde daer als het geslacht geweest zijnde lam, Openb. 5: 6, en sprengende daer, als ware 't, zijn bloed, tot verzoening der hemelsche dingen, aengezien Hy al, wat daer den zondaer zou tegen zijn, bevredigt door de kracht van zijnen dood; terwijl Hy ook op aerde, in den voorhof zijner kerke, de verzoenende kracht van zijn bloed toepast, gelijk de Hoogepriester deed aen den brand-altaer, vergel. Col. 1: 20. — Wat nu onze gedachten hier over betreft; wy meenen dat men 't een en 't ander beide moet t'zamenvoegen. De Hoogepriester ging op den Verzoendag tweemael in, eens met het bloed des varren, voor zich zelven, welke ingang een eigenaertig voorbeeld gaf van Christus ingang in den hemel, by zijnen dood, ter verantwoording van zijn volbrachte Borgwerk; hier by moest het blijken, of Hy, voor zijn persoon, vervuld had al wat Hem als Middelaer was opgelegd; deze ingang had dus een byzondere betrekking op Christus zelven, ten aenzien van 't geen zijn persoon betrof: En na hier op een plechtig getuigenis van Gods voldoening over Hem ontvangen, en voor zijn persoon gerechtvaerdigd te zijn, door zijne opwekking uit den dood, is Hy andermael, by zijne Hemelvaert, ingegaen in den hemel, als het Hoofd en de Hoogepriester van zijn volk, ten hunnen nutte, en tot een onderpand, dat Hy den toegang derwaerds voor al zijn volk metterdaed geopend heeft, zullende eens van daer weder komen ten jongsten dage, tot hunne zaligheid, namelyk, om hen allen alsdan met ziel en lichaem overtebrengen in Gods gemeinschap, langs dien weg, welken Hy derwaerds ingewijd heeft, door zijn bloed; waer in de Apostel de verbeffing stelt van zijnen ingang, als den waren, boven den schaduwachtigen ingang; Hebr. 9: 11, 14. vergel. vs. 28.

IV. De vierde byzonderheid, welker overbrenging ons te onderzoeken staet, is *het gevolg van den ingang des Hoogepriesters;* namelyk, de wechzending van den bok naer de Woestijne, vs. 20-22. en 26.

Wanneer men twee dingen in aenmerking neemt, namelyk dat deze Bok als een gedeelte, van het zondöffer van en voor

voor Israël, moet worden aengemerkt, gelijk beide de bokken in een gelijken rang ten zondöffer benoemd worden vs. 5. ten anderen, dat de wechdraging aller zonden van Israël het wezenlyke en sprekende is, dat in dezen weggezonden bok zich voordoet: dan zal het grootste getal der verschillende opvattingen, van Jooden en Christenen, over dit onderwerp, eensklaps vervallen, en buiten alle aenmerking blijven, waerom wy 'er ons niet mede zullen ophouden.

De genoemde redenen doen ons terstond gevoelen, in 't gemeen, dat ook in dezen wechgaenden bok, zoo wel als in den geslagten, (welke beide te gelijk van God door het lot verkoren, goedgekeurd, en elk tot zijn onderscheiden staet bestemd werden,) een uitzicht is op den waren Middelaer, Christus Jesus, van wien uitdruklyk gezegd wordt, Joh. 1. dat *hy het lam Gods* was, het Lam door God zelven verkoren, 't *welk de zonden der wereld wechdraegt:* nu weet men, dat Lammeren en Bokken tot dezelfde kudde behooren, en meermaels verwisseld worden. Voords wordt van Hem getuigd, dat hy, *na dat Hy de reinigmaking onzer zonden, door hem zelven, heeft te wege gebracht, is gezeten aen de rechterhand Gods* Hebr. 1. als ook, dat Hy *is dood geweest, maer weder levendig geworden, en leeft in alle eeuwigheid,* Openb. 1: 18. het welk bekwamelyk door den bok die levendig bleef, en in volle vryheid weder hersteld werd, kon worden afgebeeld, gelijk de andere bok, die geslagt werd, hem vertoonde in zijn Borglijden: terwijl men hier by moet opmerken, dat dit alles niet wel in één voorbeeld kon worden afgebeeld, waerom hier twee bokken moesten genomen worden, doch welke twee in een nauwe vereeniging moesten beschouwd worden, als t'zamen één zondöffer uitmakende, vs. 5, 7. Maer aengezien de zoenborge uit de mensche genomen is, en daer door Hy die heiligt en zy die geheiligd worden uit één zijn, zo kan men Christus hier, in deze voorbeelden, aenmerken als het hoofd van zijn uitverkoren volk, welker plaets Hy verving, en die aen Hem, en de wechdraging der zonden, in zijnen daerop gevolgden staet van bevrijding en gelukzaligheid,

gelijk ook in zijn onsterflyk leven, gemeinschap hebben, in welk opzicht deze vrygaende bok teffens kon aenwijzen, hoe de ware gelovigen, daer zy zelven, van wegen hunne zonden, den dood verdiend hadden en onderworpen waren, nu om het offer, tegen hun over geslagt, verzoend waren, en uit kracht daer van vrygeleide kreegen, om ter bestemder plaets en tijd volkomen vry uittegaen, als de bok in zjine weide, en alle de voorrechten, door de zonde verloren, met het eeuwig leven, weder te genieten; hoewel zy tot dien bepaelden tijd nog eenigzins met zonden, doch met nu verzoende zonden, besmet bleeven, maer welke zy alsdan geheel zullen afleggen, als zy zullen ingaen in de heerlyke vryheid der kinderen Gods.

Wil men nu nog verder gaen in de overbrenging van alle de hier voorkomende byzonderheden, dan dient men de volgende regelen hier onder 't oog te houden: (1) Dat 'er, in de schaduwen zoo wel als in de gelijkenissen, verscheiden omstandigheden en byzonderheden zijn, welke alleen tot de schilderye behooren, of uit den aerd der beeldtenissen zelve wegens hare zwakheid en mindere volmaektheid voortvloejen, en als zoodanigen derhalven niet behooren tot de bedoelde beteekenis. (2) Dat men steeds op het geheele beloop der gansche inrichting, en op 't voorname, 't groote, en uitstekende doelwit der plechtigheden het oog moet houden. (3) Dat men zorgvuldig in de overbrenging der byzonderheden de H: Schrift zelve tot zijn leid draed moet nemen, en niet verder gaen, dan waertoe dezelve ons kenbare aenleiding geeft. En het is op deze gronden, dat wy voor ons meenen in de volgende byzonderheden te kunnen en te moeten berusten.

1. Dat God aen Israël met dezen bok jaerlyks heeft willen leeren, —— dat door de offerande van den waren Hoogepriester, welke God zelf voor zich verkiezen, duidelyk bestemmen, en door zichtbare uitwijzingen goedkeuren en aennemen zou, gelijk ook door den ingang van hem met zijn bloed in den hemel, de zonden moesten wechgenomen worden. —— Dat zy daer

mede

mede als vernietigd, niet meer zouden gezien worden noch hun tegen zijn, 't zy in de hemelsche dingen, 't zy in den dienst van God op aerde, door dien die Hoogepriester al de onreinheid der Heilige dingen zou wechdragen, en hen Gode volmaekt voorstellen zonder vlek of rimpel. — Waer by men echter teffens dit wederom zag doorstralen, dat dit bedoelde offer niet metterdaed werd aengebracht door, noch te vinden was in het geen de Aaronische Priesters offerden en verrichtten op den Verzoendag; aengezien de offeranden daer mede niet ophielden (zie vs. 24. vergel. Hebr: 10: 1, 2.) en dit alles jaerlyks herhaeld moest worden, Hebr: 10: 3, 4. Des moest men het ware offer en den tegenbeeldigen Hoogepriester buiten de wet zoeken.

2. Ten anderen moet men, in deze schaduwachtige teekeningen en prenten, eene voorspelling en onderpand erkennen, dat het ware offer, en de verzoenende ingang des Middelaers in den hemel, die kracht blijkbaer zou hebben, dat het de zonden geheel wechdroeg en als vernietigde, zoo dat Hy niet meer zou geofferd worden, maer levend blijven, als die met éóne offerande in eeuwigheid zou volmaekt hebben allen die geheiligd worden; gelijk Hy ook daerom, het slagt-offer voor de zonde geofferd hebbende, in eeuwigheid gezeten is aen de rechterhand Gods; zie Hebr: 10: 12-14. En dewijl dit alles niet wel door één zond-offer van één Dier zoo klaer en onderscheiden kon afgebeeld worden, zo werd (gelijk we zoo even in 't voorbygaen reeds deden opmerken) *één* zond-offer van *twee* bokken genomen, ziende beide op Jesus menschheid, in de offerande van zich zelven, zijnde, volgens Gods bestelling, wel gestorven gelijk de éóne bok, maer teffens, als de andere bok, ook blijven leven door zijne opstanding uit den dood, als behoevende niet meer te sterven, al is 't dat Hy de hoedanigheid van een zond-offer blijft behouden, om dat met die éóne offerande volkomen is voldaen, en de zonde ganschlyk

door Hem wechgenomen. Zoo was dan het *ééne* zond-offer van *twee* bokken, beide van God door 't lot goedgekeurd, van veel beteekenis, en diende, om door den tweeden de vrucht en kracht van den eersten zeer levendig en eigenaertig aftefchetfen, tot leering en troost van Ifraël, gelijk ook tot eene aengename befpiegeling en bevestiging voor de later gelovigen, die, de vervulling met de voorbeelden vergelijkende, daer in een treffend tafreel van Gods wijsheid, goedheid, waerheid, en trouwe, met aenbidding aenfchouwen mogen.

V. We gaen voort tot eene vijfde byzonderheid, behelzende het overige werk, dat (na de wechzending van den Bok) zoo door den Hoogepriefter, als door de genen die hem op eenige wyze behulpzaem geweest waren, nog moest worden waergenomen, vs. 23-28. Met opzicht op den geestlyken Godsdienst, en de verzoening daer toe nodig, *leerde* en *voorfpelde* ook dit aen Ifraël vele gewigtige zaken.

1. Het leerde hun — de verfoeilykheid van de zonde, en de befmettende kracht derzelve, terwijl het vleesch des zond-offers niet op den altaer mogt komen, maer buiten 't leger moest verbrand worden, ja ook die befmettede die het wechbrachten en verbrandden, zelfs hem die den levendigen bok wechleidde. — Het leerde hun de noodzakelykheid van de heiligmaking na de verzoening, blijkbaer in den Priefter en die hem behulpzaem waren, welke na de volbrachte verzoening, hunne kleederen uitdoen of wasfchen, en hun vleesch baden en van de overblijffels der befmetting reinigen moesten, zouden zy weder rondom Gods altaer gaen, en in 't Gode geheiligd Leger verkeeren kunnen.

2. Het voorfpelde wijders de volgende dingen. —— De aenfteking van 't vet, op den altaer, van die zond-offers, welker bloed in 't Heiligdom gefprengd was, en wier lichamen als een vloek uit het Leger gedragen en verbrand waren, dit gaf een zinrijke fchets van het ware zoen-middel, als het welk *uiterlyk* de verfchriklykfte, fma-

de-

delykste, en verfoeilykste gedaente zou opleveren, als gesteld tot een betooning van Gods vreeslyken haet en afkeer van, en wrake over de zonde, als een openbare vloek, die buiten het leger gebracht en verteerd moest worden, en welks geplengde bloed, tot een bewijs der voldoening aen den eisch van Gods gerechtigheid, allerwegen gesprengd moest worden, terwijl dat zelfde zoenmiddel *inwendig* iets zou hebben, dat, gelijk het vet der zond-offers, rein, ja onbesmettelyk rein was, dat door de zonde die op dat offer gelegd en overgegaen was, niet werd aengedaen, en overzulks Gode op zijnen Altaer ten welriekenden reuke kon toegebracht en aengestoken worden; namelyk, eene allerinnigste en volkomenste lust in Gods wet, welke als in 't midden van zijn ingewand zijn zoude, dat is, eene *dadelyke gehoorzaemheid*, met de gewilligste en gansche overgave om Gods welbehagen te doen, en zich door den ijver van Gods huis te laten verteeren, zie Ps. 40: 9. —— Er was echter in deze voorspellende afbeelding een klaer bewijs, dat deze voorbeeldige dingen die kracht niet hadden, welke zy afschetsten; men zag, onaengezien de wechdraging der zonden door den levenden bok, onaengezien de verbranding en verdelging der zond offers, onaengezien haer vet tot een lieflijken reuk was opgeklommen, al evenwel moest 'er weer op nieuw geofferd worden, noch dien zelfden dag werden 'er, volgens Num. 29: 11. op nieuws zond-offers nae de gewoone wyze en andere offeranden aengevangen; dit gaf een overtuigend bewijs, dat de Conscientie van zonde niet werd wechgenomen door deze offeranden, dat ze wel eene schaduw, doch niet de zaek zelve gaven, alzoo men niet kon ophouden te offeren voor de zonden, zelfs niet op den Verzoendag, na de volbrachte verzoening; dit (gelijk elk ziet) behoort dan geenszins tot de gelijkenis, waer van men een overbrenging in het tegenbeeld moet zoeken, maer tot de bedoelde *ongelijkheid*, namelyk, om de ongenoegzaemheid van den Levitischen Prie-

terdienst tot de waerachtige verzoening te doen gevoelen, ter zelver tijd als zy die volkomen verzoening allerlevendigst affchaduwden, ten bewijze dat die verzoening in den Aaronifchen Priefter en de offerande der wet zelve niet gevonden wierd, maer in een ander en beter Priefter en offer moest verwacht worden; waerdoor dezelve eenmael en volkomen zoo zou te weeg gebracht worden, dat 'er geen andere offeranden meer zouden nodig zijn; gelijk Paulus deze waerheid daeruit afleidt, Hebr. 10: 1-3. —— Intusfchen zien wy in den Hoogepriefter der toekomende goederen, Jefus Christus, de volkomenfte vervulling, van 't geen voor 't overige deze fchets vertoonde. (1) Zijn flagtoffer voor de zonde, dat hy eenmael opgeofferd heeft in zijn lijden en dood, heeft *innerlyk*, door de waerdye en heiligheid zijner natuur, de volmaekfte gehoorzaemheid en de innigfte liefde tot God en de naeften, zoodanig iets in zich gehad, 't welk het zelve Gode als tot een welriekenden reuk maekte, Eph: 5: 2. Hoewel het teffens vergezeld ging met de akeligfte vertooning van Gods heilige wraek, en 't verfoeilyke van de zonden, welke op Hem, als Borg, waren overgegaen, waer onder hy verbrijzeld werd, en welke Hy wech droeg, Hebr. 13: vs. 10-12. Daer door is Hy gezonken in de diepfte verfmaedheid; niettegenftaende Hy de Zone Gods was, heeft Hy de verfchriklykfte fmerten en benauwdheden ondergaen, als een afgefcheidene van God en zijn Volk, en is een vloek Gode in 't openbaer geworden, om alzoo de zonde en den vloek te niet te doen, in de betooning van Gods rechtvaerdigheid; terwijl hy te gelijk als een brandoffer, met een fpijs- en drank-offer van de volvaerdigfte gehoorzaemheid, zich geheel en al Gode toewijdde, en in zijnen dienst zich liet verteeren. 'Er is hier wel eenig verfchil in de orde, tusfchen 't Voorbeeld en het Tegenbeeld, wijl Aaron voor de verteering des zond- en brand-offers inging in 't Heilige der heiligen, daer Christus eerst na de ganfche volbren-

brenging van 't borglijden en zoen-werk, is ingegaen in den hemel; doch men kan in de schaduwen wel de zakelykheden, maer niet altoos de juiste orde hebben, welk laetste, door de zwakheid en onvolkomenheid der schaduwen, dikwijls in dezelve onmogelyk is waer te nemen: ook is de kracht van Jesus Zoendood, ook na zijn ingang in den hemel, even versch gebleeven, en kon zoo ook in dat opzicht nog worden afgebeeld in de voorbeelden, na des Hoogepriesters ingang. (2) Voords is het ook uit de vervulling kenbaer, dat Jesus, na de volbrenging der verzoening, de kleederen van zijne vernedering uitgedaen, en het luisterrijk gewaed der heerlykheid, Hem eigen, aengetrokken heeft, Hebr. 10: 12. vergelijk ook Rom. 6: 9. en Hebr. 9: 28. In deze hoedanigheid draegt Hy ook op de schouders van zijn alvermogen, en op 't hart zijner liefde, de namen van zijn volk, om dezelve gedurig te doen gedenken voor den throon, vergel. Hebr. 2: 17, 18. en 4: 15. Hier toe is nog (3) aenmerkelyk, dat gelijk de Hoogepriester de ongerechtigheid der heilige dingen wechdroeg, en Israëls dienst in alle hunne heilige verrichtingen aengenaem maekte voor 's Heeren aengezicht, zoo ook Christus de geestlyke offeranden van zijn volk Gode, met zijn volmaekte gehoorzaemheid en liefde, in zijne offerande voor de zonde, opdraegt, en voor God veraengenaemt. Paulus ziet hier op, als hy van Jesus lijden buiten de poort, met toespeling op den Verzoendag, gesproken hebbende, dus vervolgt, *laet ons dan* DOOR HEM *altijd Gode opofferen een offerande des lofs*, enz. Hebr: 13: 11-16. 'T is in en door Hem, nae zijn voorbeeld, en door zijne kracht, dat de gelovigen hunne zonden belijden in geloof aen Gods genade in Christus; dat ze zich zelven, nae den ouden mensch, verzaken en dooden; dat ze zich reinigen van de besmetting van vleesch en geest; terwijl ook hun de besmette kleederen uitgedaen, reine Wisselkleederen, ja 't sierlyk Priestergewaed, van God geschonken wordt, Zach. 3: 3-6,

waer by zy dan ook zich zelven geheel en al Gode voorſtellen, om, in gemeinſchap en gelijkvormigheid aen het brand-offer, geheel tot zijn eer zich overtegeven, om met ſtandvastige gehoorzaemheid, innige liefde Gods en des naeſten, en blijd vertrouwen, tot zijn eer te leven en te ſterven.

VI. Het laetſte dat ons ſtaet optemerken, is de tijd van 't jaer, in welke de Verzoendag inviel, en de verootmoediging van het ganſche volk, welker nadere beſchouwing niet onaengenaem zijn kan voor een iegelyk, die de ware, de geestlijke verzoening, door den Verzoendag afgeſchaduwd, wel zoekt te kennen en te genieten.

1. Het kon Iſraël leeren — dat ze zich als zondaren voor God erkennen en verootmoedigen moeſten, ook over hunne verborgen zonden, zelfs die welke hunne beſte daden, hunne heilige werken aenkleeven; gelijk David erkent, Pſ. 19: 13. —— Dat ze zich met de offeranden te vereenigen hadden, door de opdraging van een gebroken hart en een verſlagen geest, Pſ. 51: 18, 19. Jeſ. 66: 2. — Dat ze nogthans het werk der verzoening geheel aen den Hoogepriester hadden over te geven, en alleen door vereeniging des harten met, en een berustend welbehagen in het zelve, langs den weg van verootmoediging, gemeinſchap en aendeel daer in verkrijgen konden en moeſten, en dus niet door hunne eigen werken, maer door 't geloof in Hem, die den godloozen rechtvaerdigt. —— Dat wijders de verzoening met God de bron van waren vrede, geruſtheid, en blijdſchap was, waer uit al hun voorſpoed en de voortduuring hunner voorrechten was afteleiden, en veroorzaekte, dat ze (gelijk kort daerna gebeurde op het Loofhutten-feest) elkander wederom konden nodigen onder hunnen wijnſtok en vijgen-boom. — Moest evenwel die verzoening jaerlyks herhaeld worden, geſchiedde zy alleenlyk voor de zonden door afdwaling en onwetendheid geſchied, en wel bepaeldelyk voor zoo veel ze geduurende dat ééne jaer geſchied waren, zonder zich verder te kunnen uitſtrekken:

ken : dit leerde allerduidelykst de onvolkomenheid van die verzoening, en wees dus wederom aen, dat de waerachtige, en volkomen verzoening buiten de wet te zoeken en te verwachten was, dat deze wet wel een schaduw daer van had, maer geenszins de zaek zelve aenbracht, Hebr. 10: 1-4.

2. Evenwel, gelijk deze wet Israël drong, de ware verzoening van eenen beter Priester en volmaekter zoenoffer te wachten, zoo werd hun door deze instelling ook voorbeduid en verzekerd, dat die ware Priester eenmael komen zou, die de zonden des lands op éénen dag zou wechnemen, Zach. 3: 9. Dan. 9: 24. Het geen we in Jesus Christus allerduidelykst vervuld zien; — als *die eenmael*, *in de voleinding* van het eene tijdperk der wereld, *geopenbaerd is*, *om de zonden te niet te doen door zijns zelfs offerande*; *eenmael opgeofferd*, *om veler zonden wech te nemen*, —— Hebr. 9: 26, 28., vergel. vs. 7, 12. Dit tijdperk maekte als een nieuw jaer-begin voor de Kerk, het is het tijdperk van het einde der eeuwen, van de laetste dagen van het gansche jaer der wereld. —— Hy heeft ook, letterlyk, op éénen dag het groote zoen-werk volbracht, want, van den nacht dat Hy in Gethsemané zijn laetste lijden begon, tot op den volgenden namiddag dat Hy aen het kruis stervende uitriep; *het is volbracht*, maekte, nae de rekening der Jooden, éénen en denzelfden dag. — Die dag heeft ook alle de heuglyke gevolgen van den Verzoendag, in kracht en waerheid aen de kerk toegebracht; het verbond van vrede en verzoening is 'er op bevestigd, met vergeving van *alle zonden*: De gelovigen mogen en moeten nu een geestlyk Feest van Loof-hutten vieren, Zach. 14: 16. Ja zelfs het jaer van Gods welbehagen, het geestlyk Jubeljaer, is daer op uitgeroepen, Jes. 61: 2. Luc. 4: 21. 2 Cor. 6: 2. — En wy moeten, om deelgenoten van dit alles te worden, niet in onze eigen werken den grond der verzoening zoeken, maer door gelovig toebetrouwen van ons zelven aen dezen waren Hoogepriester,

met verlating van ons op zijne offerande in den weg van verootmoediging, ééne plante met Hem zijn, in de gelijkmakinge zijns doods en zijner opstanding, want wy moeten, door de genade van den Heere Jesus Christus zalig worden, op gelijke wyze als ook zy.

HET XVII. KAPITTEL.

Na het geven der wetten omtrent den grooten Verzoendag, verbiedt de Heer twee zaken in dit Kap:, dat 'er ergens slachtofferen zouden geofferd werden, dan aen de deur van den Tabernakel, of door iemand anders dan door de Priesteren, vs. 1-9. *dat de Israëliten bloed van beesten eten zouden, of het vleesch van die dieren, die van zelfs gestorven of verscheurd waren, vs.* 10-16.

1. VOorder sprack de HEERE tot Mose, seggende:

2. Spreeckt tot Aaron, ende tot sijne sonen, ende tot de oudsten en de hoofden van alle de kinderen Israëls, opdat het, langs dezen weg, tot de ooren van het gansche volk kome, naedien zy alle belang hebben by de geboden, welke ik nu zal voorschrijven, ende segt tot hen; Dit is het woort, 't welck de HEERE door een byzondere wet geboden heeft, seggende:

3. Een yeder, wie hy ook wezen mag van het huys Israëls, die eenen os, ofte lam, ofte geyte in het leger slachten sal; ofte die [*se*] slachten sal buyten het leger: dat is op het land, of op het veld, buiten de legerplaets, of, wanneer zy in Canaän zouden gevestigd zijn, buiten de Steden, invoege het geen hier verboden wordt, *in het leger en buiten het leger te doen*, nergens mogt gedaen worden.

Maer de vraeg is hier, van welk een slagten 'er gespro-

fproken worde, tot een gemeen gebruik en tot gewoon voedfel, dan tot het doen van offeranden? fommigen begrijpen het op de eerfte wys, zodat de Ifraëliten niets zouden hebben mogen flagten, en tot hunne fpijs gebruiken, voor dat zy het aen de deur van den Tabernakel gebracht, en Gode daervan een gedeelte geofferd hadden. — Dan dit kan, onzer erachtens, de meening niet zijn van deze wet: want, toen Ifraël in Canaän gevestigd was, kon deze wet niet onderhouden worden, daer het grootfte gedeelte des volks zeer ver verwijderd was van die plaets, alwaer het Heiligdom gevestigd werd: En uit de natuur van dit gebod, gelijk ook uit vs. 7 [b] blijkt het duidelyk, dat deze wet van eene altoosduurende verplichting ware, en eerst in nadruk moest werken, wanneer Ifraël in Canaän woonen zoude. Voeg 'er by, dat 'er vs. 5 van *flagt-offeren* gefproken werdt, gelijk ook vs. 8 van *brand-offeren.* Om deze redenen houden wy het daervoor, dat de hier voorgeftelde wet alleen betrekking hebbe, tot het flagten van zulke dieren, welke tot den offerdienst gefchikt waren. —— Het oogmerk van dit bevel ftrekte derhalven daertoe, om Ifraëls Godsdienst alleen aen den Tabernakel, en den altaer, dien de HEER onder dit volk gefticht had, vasttemaken, ten einde daerdoor den plechtigen Godsdienst zuiver te bewaren, en de afgoderye voortekomen, welke anders ligtelyk zoude kunnen inkruipen.

Ondertusfchen was God zelf zoo niet aen deze wet gebonden, of hy konde, wanneer het hem behaegde, aen zijne Propheten en dienaren vryheid geven, om op andere plaetfen te offeren, gelijk zoo Gideon en Elias geofferd hebben, om de afgodendienaers te befchamen, Richt. 6: 26. 1 Reg. 18: 32. zoo hebben ook Manoah, Samuel, en David, op andere plaetfen, geofferd; maer dit waren buitengewoone gevallen, welke eene uitzondering maekten op den algemeenen regel.

4. Een iegelyk, wil de Wetgever zeggen, die eenen os, een lam of geit, tot eene offerande flagten, ende defelve aen de deure van de Tente der t'famenkomfte niet brengen en fal, om een offerhande den

HEERE voor den Tabernakel des HEEREN te offeren: het bloet sal dien selven man toegerekent worden, hy heeft bloet vergoten; daerom sal de selve man uyt het midden sijnes volcks uytgeroeyt worden: De uitdrukkingen in het laetste gedeelte van dit 4de vs. hebben eene meer uitvoerige opheldering nodig.

De eerste is deze: *het bloed zal dien man toegerekend worden*, het zegt, nae den Hebreuwschen spreektrant, hy zal, tot eene rechtvaerdige straf van zijne misdaed, aen bloedvergieting, aen het verlies van zijn leven, onderworpen zijn; het bloed van dien man zal vergoten worden. De andere uitdrukking: *hy heeft bloed vergoten*, kan men op driederlei wyzen opvatten; Of dat zulk een man, die buiten den Tabernakel offerde, zich voor God even zoo zeer schuldig maekte, als of hy het bloed van eenen mensch vergoten had, dat zijne handelwys niet minder afschuwelyk ware in Gods oogen, dan die van iemand, welke eenen mensch vermoordde. Of dat hy zich schuldig maekte aen ontheiliging van het bloed der offeranden, het welk wel het bloed van redenlooze dieren, maer evenwel dierbaer was in Gods oogen, omdat het den Heer toegewijd, en eene afbeelding was van het bloed van Christus. Of eindelyk, dat hy zijn eigen bloed vergoten had, in zoo ver als hy zich de doodstraf rechtvaerdig had op den hals gehaeld; vermits hy daerdoor een moordenaer werd van zich zelven. —— De laetste opvatting schijnt ons met het beloop van zaken best te strooken, gelijk ons uit het vervolg nader blijken zal.

De laetste woorden, *dezelve man zal uit het midden van zijn volk uitgeroeid worden*, kan men opvatten voor eene verbanning, voor eene uitsluiting uit de gemeinschap van Gods volk, uit alle de voorrechten en zegeningen aen den Israëliten toegezegd; of voor eenen geweldigen dood, die somtijds met de verbanning gepaerd ging, Exod. 31: 14. Lev. 20: 2-5. —— Deze geweldige dood werd den overtreder aengedaen, of gerechtelyk door de Overheid, of onmiddelyk van God zelven, door een buitengewoon oordeel.

Op

Op de laetste wys schynt het hier begreepen te moeten worden, omdat de Heer, in het volgende 10de vs., deze uitroejing onmiddelyk aen zich zelven toeschrijft.

Men zal eenen geweldigen dood, in dit geval, niet voor eene al te zware straf rekenen kunnen, wanneer men het voorheen gemelde oogmerk van deze wet in aenmerking neemt, en overweegt, welk eene verwarring zulk eene misdaed, onder de stammen van Israël, konde te weeg brengen: indien het offeren buiten het Heiligdom niet, op eene zeer zware straf, verboden was, konden zy ligtelyk vervoerd worden, om de voorgeschreeven plechtigheden te veranderen, en vreemden Goden te offeren, gelijk ook in het vervolg geschied is, toen allerwegen altaren werden opgericht.

5. Deze zware straf heb ik op de gemelde misdaed bedreigd, Op dat (zoo gaet de groote Wetgever voort) wanneer de kinderen Israëls hare slacht-offeren brengen, welcke sy reeds gewoon zijn op het velt te slachten, datse die in het vervolg den HEERE toebrengen, aen de deure der Tente der t'samenkomste, de eenige plaets, welke tot den openbaren Godsdienst geschikt is, en tot den Priester, den eenigen persoon, die tot het bedieren van het Heiligdom gevolmachtigd is, ende dat ze deselve tot danck-offeren den HEERE slachten.

Onder den naem van *dank-offeren*, worden alle soorten van offeranden bedoeld, maer 'er wordt byzonder van de *dank-offeren* gesproken, omdat tot deze soort de grootste verzoeking was, vermits een gedeelte dezer offeranden aen den offeraer toekwam, om 'er zich en de zijnen op te vergasten, en ook omdat deze gemeener waren en meer voorvielen, dan andere offeranden.

'Er is die meenen, dat hier van de Egyptenaren en andere afgodische Heidenen gesproken worde, en lezen daerom in dezer voege: *opdat, wanneer de kinderen Israëls hare slagtofferen brengen, welke* ZY, te weten de Egyptenaers en andere Heidenen, *op het veld slagten, dat ze*, enz. dan wy hebben het tot de Israeliten zelve betrekkelyk gemaekt, om

de volgende redenen; voor eerst omdat de Israeliten in het onmiddelyk voorgaende vs. uitdrukkelyk genoemd zijn; ten tweeden, omdat de volgende woorden niet anders, dan van die zelfde Israeliten, kunnén verstaen worden; en eindelyk, omdat 'er nu reeds, in dit stuk, een aenmerkelyk misbruik plaets had, vergel. vs. 7.

6. Ende de Priester sal het bloet van het geslagte offerdier op den altaer des HEEREN, aen de deure van de Tente der t'samenkomste sprengen, en het overige aen den voet van dien altaer uitgieten: ende hy sal het vet aensteken, tot (*a*) eene lieflicke reucke den HEERE, gelijk in alle offeranden gebruikelyk is, vergel. Kap. 1: 8, 9. 3: 3-5. 4: 35 enz.

Alle offeranden moesten derhalven voor den Tabernakel geslagt worden en op geene andere plaets. De plechtigheden moesten door eenen der Priesteren, en door niemand anders verricht werden. Ook moest het bloed gesprengd en het vet verbrand werden, op den altaer des Heeren, en op geenen anderen altaer, hoe en waer hy ook wezen mogt. Dit zullen de kinderen Israëls nauwkeurig waernemen.

7. Ende sy en sullen oock niet meer, gelijk zy in Egyptenland geleerd en reeds lang genoeg gedaen hebben, hare slacht- en andere offeren den duyvelen, dat is den boozen geesten en andere afgoden, dewelcke sy, door hunne afgoderye, als het ware nahoereeren, offeren: Dat sal hen eene eeuwige insettinge zijn voor hare geslachten, opdat de Joodsche Natie zich van de verboden misdaden, door alle eeuwen, zorgvuldig wachte, zoo lang zy een volk wezen zal.

8. Segt dan gy Moses en Aaron tot hen, waerschuwt toch het gansche volk ernstig, en drukt het op hunne harten, als eene zaek van het alleruiterste gewigt, een yeder van den huyse Israëls, ende van de vreemdelingen, die door besnijdenis Joodengenoten geworden zijn, die in 't midden van hen als vreemdelingen verkeeren: die een brand-offer, ofte slacht-offer sal offeren,

9. En-

(*a*) Exod. 29: 18. bov. 4: 31.

9. Ende dat tot de deure van de Tente der t'samenkomste niet en sal brengen, om 't selve den HEERE te bereyden: die selve man sal, gelijk ik zoo aenstonds verklaerd heb, uyt sijne volcken uytgeroeyt worden.

10. Ende een yeder uyt den huyse Israëls, ende uyt de vreemdelingen, die in 't midden van hen als vreemdelingen verkeeren, (*b*) die eenigh bloet, het zy van viervoetige dieren, het zy van vogelen, sal gegeten hebben, tegen diens ziele, die dat bloet sal gegeten hebben, sal ick mijn aengesichte setten, ik zal my tegen hem als eenen vijand aenkanten, ende sal die uyt het midden hares volcks uytroeyen, vergel. vs. 4.

De *vreemdelingen* zijn hier zekerlyk Heidenen van oorsprong, die, door de besnijdenis, Jooden geworden waren: want aen andere vreemdelingen was het zoo gestreng niet verboden bloed te eten, en om deze reden hebben wy het woord *vreemdelingen* vs. 8 ook in dien zin verklaerd. —— Het *bloed* hebben wy alleen betrekkelyk gemaekt tot viervoetige dieren en vogelen: want de visschen kwamen in geene aenmerking, zoo om dat 'er weinig bloed in is, als omdat zy niet op den altaer geofferd werden.

11. Want de ziele des vleesches is in, dat is het leven der dieren hangt af van het bloet, het bloed bezielt het vleesch en houdt het zelve levendig, daerom ick het u op den altaer gegeven hebbe, om over uwe zielen versoeninge te doen, vermids het leven van een dier in het bloed gelegen is, zoo heb ik dat bloed of dat leven verordineerd, om uwe zonden, op eene wettische wys te verzoenen, doordien, door het opofferen van dit dier, en het verlies van deszelfs leven, uw leven behouden wordt: want het is het bloet, dat voor de ziele versoeninge doen sal, dit bloed wordt opgeofferd, in plaets van uwe ziel, en om uw leven, het welk gy door de zonden verbeurd had, te behouden.

(*b*) Gen. 9: 4. bov. 3: 17. ende 7: 27. ond. 19: 26. Deut. 12: 16, 23. 1 Sam. 14: 33.

12. Daerom, om die gemelde reden, dat het bloed der dieren in de plaets van uwe zielen wordt opgeofferd, hebbe ick den kinderen Israëls geseyt; Geene ziele van u en sal bloet eten: nochte de vreemdelingh, die als vreemdelingh in 't midden van u verkeert, sal bloet eten. Dadelyk na den Zondvloed, had God het eten van bloed verboden, om den menschen op het hart te binden, welken afkeer hy hebbe van moord en doodslag; maer nu kwam 'er de voornaemste reden by, omdat het bloed der dieren geofferd werd, om het leven der zondaren te behouden, als mede omdat dit offerbloed een voorbeeld was van dat volwigtig borgbloed, hetwelk de beloofde Middelaer storten zoude, om de reinigmaking van onze zonden door zich zelven te weeg te brengen, zoo dat een Israelijt, die bloed at, zich onëerbiedig gedroeg omtrent het bloed van den Messias. Men vergelijke 'er mede, het geen wy over Gen. 9: 4 hebben aengemerkt.

13. Een yeder oock van de kinderen Israëls, ende van de vreemdelingen, die als vreemdelingen in 't midden van hen verkeeren, die een wilt gedierte, ofte gevogelte, dat gegeten wort, in de jacht gevangen sal hebben; die sal desselven bloet vergieten, ende sal dat met stof bedecken. De Wetgever spreekt alleen van zulke dieren en vogelen, welke door de jacht gevangen werden, maer het wijst zich van zelve, dat dit ook op alle andere dieren moet werden toegepast en welke tot gewoon voedsel geslagt wierden, vergel. Deut. 12: 21. 15. 22. De Heer voegt 'er deze nadere uitbreiding by, opdat niemand denken zoude, dat dit gebod zich alleen bepaelde tot het bloed der offerdieren. — De redenen waerom het bloed der beesten met stof moest bedekt werden, en de jager zorgen, dat het bloed van het wild niet door de honden wierd opgelikt, schijnt geweest te zijn, om te beletten, dat het bloed tot bygelovige eindens gebruikt wierd, gelijk de oude tooveraers zich daervan by hunne bezweeringen bedienden, zich verbeeldende, dat de Demons of Geesten daerop zeer verlekkerd waren. Het moest daerom met stof bedekt werden.

14.

14. (*c*) Want, dit is eene andere reden, welke de Heer zelf van deze wet geeft, het bloed is de ziele, het voedſel des levens van alle vleeſch; ſijn bloet is voor ſijne ziele: Daerom hebb' ick den kinderen Iſraëls geſeyt, Gy en ſult geenes vleeſches bloet eten: want de ziele van alle vleeſch, dat is ſijn bloet, ſo wie dat eet, ſal uytgeroeyt worden.

15. (*d*) Ende alle ziele onder den inboorlingen, ofte onder den vreemdelingen, die een doot aes, eenig rein dier, het welk eenen natuurlijken dood geſtorven is, of het verſcheurde in onwetenheid of door onbedachtzaemheid, ſal gegeten hebben: die ſal ſijne kleederen waſſchen, ende ſich met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont, daer na ſal hy reyn zijn, edoch zoo hy het voorbedachtelyk gedaen heeft, dan is de misdaed van veel erger natuur, Deut. 14: 21.

16. Maer indien hy, die een dood aes gegeten heeft, [*die*] kleederen, welke hy aen heeft, zoodrae het tot zijne kennis komt, niet en waſcht, ende ſijn vleeſch niet en baedt: ſo ſal hy ſijne ongerechtigheyt dragen, en aen die ſtraf onderworpen wezen, welke God op het verzuim van de middelen ter reiniging bedreigd heeft.

(*c*) Gen. 9: 4. (*d*) Exod. 22: 31. bov. 11: 40. Ezech. 44: 31.

HET XVIII. KAPITTEL.

Nadat de HEER *eene algemeene gehoorzaamheid aan alle zijne geboden gevorderd had vs.* 1-5. *verbiedt hy het huwelyk met naestbestaenden vs.* 6-18. *gelijk alle andere onreinigheden vs.* 19-23, *het geen door bedreigingen bekrachtigd wordt vs.* 24-30.

1. VOorder, niet lang na het voorschrijven van de voorheen gemelde wetten, sprack de HEERE weder tot Mose, seggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Israëls uit mijnen naem, ende segt tot de oudsten en hoofden van hen: Ick ben de HEERE, de Jehovah, de eenige en ware God, de oneindige Schepper en Bestuurder van het Geheelal, uwe Godt, die u, met uitsluiting van alle andere bewooneren der aerdbodems, tot het volk van mijn byzonder eigendom heb aengenomen, en aen wiens dienst gy op het sterkst verbonden zijt.

Deze woorden waren zeer geschikt, om den Israëliten hunne verplichting tot gehoorzaemheid te herinneren. Zy worden in dit Kap. zesmael en in het volgende 19de nog meermalen herhaeld, omdat de Wetgever nu zulke dingen verbieden zal, welke by de Heidenen zeer gemeen waren, en voor geoorloofd gehouden werden, en tegen welke de Israëliten niet genoeg konden gewaerschouwd worden.

3. Gy en sult niet doen nae de wercken, noch leven nae de gewoonten des Egyptischen lants, daer in gy gewoont hebt: nochte nae de wercken des lants Canaan, daer henen ick u brenge, en sult gy niet doen, ende en sult in hare insettingen niet wandelen noch hunne ontuchtige zeden navolgen.

Alle de Heidenen verliepen zich in die grouwelen van ontucht en bloedschande, welke in dit Kap. verboden worden, op eene

eene zeer verregaende wys. De Egyptenaers en de Kanaäniten worden bepaeldelyk genoemd, juist niet daerom, dat zy alleen in deze boosheid zich verliepen, maer omdat het voor den Israëliten, die onder het eerste volk, meer dan 200 jaren gewoond, en hunne kwade zeden gezien hadden, en die nu het land van het andere volk in bezit nemen zouden, hoogst noodzakelyk was, om tegen hunne grouwelen gewaerschouwd te worden. Zoo zeer de kwade voorbeelden, welke de Israëliten in Egypten gezien hadden, strekten, om hen te verleiden, zoo zeer waren zy ook in gevaer, dat zy de godloosheid, welke zy onder de Kanaäniten aenschouwen zouden, navolgen zouden.

4. Mijne rechten sult gy doen, ende mijne insettingen sult gy houden, om in die te wandelen, alle mijne geboden, welke ik u heb voorgeschreeven, van welke natuur zy ook wezen mogen, zedelyke, burgerlyke, of kerkplechtige, zult gy nauwkeurig en stiptelyk waernemen: Ick ben de HEERE uwe Godt, gedenkt 'er toch aen.

5. Ja mijne insettingen, ende mijne rechten sult gy houden; ik herhael het nog eens, om u tot gehoorzaemheid aentespooren: (*a*) Welck mensche deselve sal doen, die sal door deselve leven: Ick ben de HEERE.

Door het *leven*, het welk als eene aenmoedigende belofte, aen het gehoorzamen der Goddelyke geboden, verbonden wordt, heeft men in de eerste plaets, een gelukkig en vergenoegd leven hier op aerde te verstaen, gepaerd met alle tijdelyke zegeningen. Dit *leven* toch wordt hier, in het verband van zaken, gesteld tegen de uitroejing, en het ondergaen der straffe van eenen geweldigen dood, het zy door de Overheid, het zy door een onmiddelyk oordeel van God zelven, vergel. vs. 29. Maer in het verder uitzicht der wet, beduidt deze uitdrukking ook het eeuwig en zalig leven, in de Goddelyke gemeenschap. Deze belofte was, in het verbond der werken, aen eene *volmaekte gehoorzaemheid*, vastgehecht: En dat is de reden, dat Paulus de Apostel deze woorden aenhaelt, om te

(*a*) Ezech. 20: 11, 13. Rom. 10: 5. Gal. 3: 12.

bewijzen, dat 'er geen vleesch door de werken der wet kunne gerechtvaerdi:d worden, Rom. 10: 5. en Gal. 3: 12.

6. Niemant, *of geliik 'er eigenlyk ſtaet geen man*, wie hy ook wezen moge, en ſal tot eenige naebeſtaende ſijnes vleeſches, tot eene vrouw, welke door bloedverwantſchap aen hem verknocht is, namelyk in die trappen, welke vervolgens zullen worden opgeteld; niemand zal tot eene vrouw, welke hem in den bloede beſtaet, naederen, om de ſchaemte te ontdecken: Ick ben de HEERE.

Hier vinden we de algemeene wet, omtrent de verboden bloedſchande, welke vervolgens, in de byzonderheden, nader wordt opgehelderd en uitgebreid. Eens en vooral merken wy aen, dat de uitdrukking van de *ſchaemte te ontdekken* eene zedige manier van ſpreken zy, welke de echtelyke bywooning, en vleeſchelyke gemeenſchap beteekent.

7. Gy en ſult de ſchaemte uwes vaders, ende uwer moeder ſchaemte niet ontdecken: ſy is uwe moeder, gy en ſult hare ſchaemte niet ontdecken.

De *ſchaemte van den Vader en de Moeder* is eene en dezelfde ſchaemte, vermits de Vader alleen recht heeft om de ſchaemte der Moeder, als die van zijne wettige Echtgenoot, in den gezegden zin, te ontdekken. Men zou het voorige *ende* beter vertalen, door *dat is*, of *ik verſtae 'er door*; op deze wys, *gy en zult de ſchaemte uwes Vaders*, dat is *uwer Moeder ſchaemte* enz.

8. (*b*) Gy en ſult de ſchaemte der huyſvrouwe uwes vaders, die uwe ſtijfmoeder is, niet ontdecken: het is de ſchaemte uwes vaders.

9. De ſchaemte uwer ſuſter of uwer halve zuster, der dochter uwes vaders, ofte der dochter uwer moeder, te huys geboren ofte buyten geboren, het zy dat de halve zuster met u in één huis geboren is, het zy dat uwe ſtijſvader of uwe ſtijfmoeder dezelve mede ten huwelyk gebracht hebben, hare ſchaemte en ſult gy niet ontdecken.

10. De ſchaemte uwer kleindochteren, der dochter uwes ſoons, ofte der dochter uwer dochter, hare ſchaemte

(*b*) ond. 20: 11. 1 Cor. 5: 1.

ſchaemte en ſult gy niet ontdecken: want ſy zijn uwe ſchaemte: uwe dochters immers, en uwe kleindochters die haren oorſprong hebben uit uwe kinderen, zijn uit de ſchaemte uwer huisvrouw, welke uwe eigen ſchaemte is.

11. (*c*) De ſchaemte van de dochter der huyſvrouwe uwes vaders, die uwen vader geboren is, (ſy is uwe ſuſter) hare ſchaemte en ſult gy niet ontdecken.

Over de meening van dit vs. is men het niet eens, ook niet onder de Joodſche Wetgeleerden. Men kan door *de Dochter der huisvrouw van iemands Vader, die zijnen Vader geboren is*, zeer gevoeglyk eene halve zuster verſtaen, zoo dat deze wet eene nadere verklaring zijn zoude van vs. 9. Anderen meenen, dat, door de Dochter hier gemeld, zulk eene Dochter bedoeld worde, welke iemands Vader tot een kind had aengenomen. Dan, volgens de eerſte opvatting, zou hier eene nodelooze herhaling zijn van vs. 9; en de tweede ſtrookt in het geheel niet met de Hebreuwſche woorden; behalven dat 'er tuſſchen eenen natuurlyken zoon, en eene aengenomene dochter, ganſch geene bloedverwantſchap plaets hebbe. Wy voegen ons daerom liefst by die genen, die de Hebreuwſche uitdrukking, welke de onzen vertaeld hebben, *die uwen Vader geboren is*, dus overzetten, *die aen uwen Vader vermaegſchapt is*, en dan zal hier aen eenen zoon verboden worden, te huwelyken of zich vleeſchelyk te vermengen met zulk eene dochter, welke zijn Vader verwekt had by de nagelaten kinderlooze weduw van zijnen Broeder; zulk eene dochter was ook de halve zuster van den zoon des huisgezins.

12. (*d*) Gy en ſult de ſchaemte van de ſuſter uwes vaders niet ontdecken: ſy is uwes vaders nabeſtaende, eigenlyk ſtaet 'er *uwes Vaders vleeſch*, dat is een voortbrengſel van dat zelfde vleesch, uit het welk uw Vader afkomſtig is. Hier wordt de moeij van 's Vaders zijde bedoeld.

13. Gy en ſult de ſchaemte van de ſuſter uwer

(*c*) ond. 20: 17. (*d*) ond. 20: 19.

moeder niet ontdecken: want ſy is uwer moeder naebeſtaende, wederom ſtaet 'er eigenlyk *uwer Moeders vleeſch*. Hier wordt de moeij van s' Moeders zijde bedoeld.

14. (*e*) Gy en ſult de ſchaemte van den broeder uwes vaders, van uwen Oom, niet ontdecken, ik bedoel de ſchaemte zijner huisvrouw, tot welker ontdekking uw Oom alleen gerechtigd is, vergel. vs. 7, en op dat gy mijne meening wel moogt begrijpen, voeg ik 'er ter nadere verklaring by: tot ſijne huyſvrouwe en ſult gy niet naederen, ſy is uwe moeye. Hier wordt eene aengetrouwde moeije bedoeld, eenes Ooms huisvrouw. Voorts verſtaet het zich van zelve, dat deze wet ook moet toegepast worden op de huisvrouw eenes Ooms van Moeders zijde, ook ſchynt het, dat het aen Oomen, het zy vleeſchelyken, het zy aengehuwden, even zoo zeer ongeoorloofd ware, om de ſchaemte hunner Nichten te ontblooten.

15. (*f*) Gy en ſult de ſchaemte uwer ſchoondochter niet ontdecken: ſy is uwes ſoons huyſvrouwe, gy en ſult hare ſchaemte niet ontdecken. Ook was het huwlyk tusſchen den Schoonzoon en de Behuwdmoeder even zeer ongeoorlofd.

16. (*g*) Gy en ſult de ſchaemte der huyſvrouwe uwes broeders by zijn leven, niet ontdecken: het is de ſchaemte uwes broeders.

17. (*h*) Gy en ſult de ſchaemte eener vrouwe, ende harer dochter, die door aenhuwelyking uwe ſtiefdochter geworden is, niet ontdecken. Ook zult gy u onthouden van de dochters uwer ſtietkinderen: de dochter hares ſoons, noch de dochter harer dochter en ſult gy niet nemen, om hare ſchaemte te ontdecken, ſy zijn nabeſtaende, zy beſtaen die vrouw, welke naderhand met u, door een volgend huwelyk, één vleesch geworden is, zoo nae, dat het zeer misdadig zijn zoude, u met dezelve te vermengen, het is een ſchendelicke daet.

18. Gy

(*e*) ond. 20: 20. (*f*) ond. 20: 12. Ezech. 22: 11. (*g*) ond. 20: 21. (*h*) ond. 20: 14.

18. Gy en ſult oock geene vrouwe tot hare ſuſter nemen: om [*haer*] te benaeuwen, mits hare ſchaemte neffens haer, in haer leven te ontdecken.

Deze wet wordt zeer verſchillend begreepen. — 'Er zijn, die de benaming van *zuster* oneigenlyk opvatten, voor eene vrouw, gelijk niet alleen perſonen, maer zelfs zaken van eenerlei ſoort, meermalen Broeders en Zusters genaemd worden, men zie Exod. 26: 3. 32: 27, 29 enz. Volgens deze opvatting zou hier de veelwijverye verboden worden, *gy zult ook geene vrouw tot hare zuster nemen*, enz. beteekent dan, „ gy zult by uwe vrouw, zoo lang zy leeft, geen andere „ vrouw nemen, noch uwe echte vrouw verdriet aendoen, „ door u, geduurende haer leven, met eene andere vrouw „ te vermengen" — Anderen nemen de benaming van *zuster* in eenen eigenlyken zin; dan zou de meening van den Wetgever deze zijn, dat niemand twee zusters te gelijk in het huwelyk hebben mogt, maer wel de eene na den dood van de andere.

Wy zullen de voornaemſte bewijzen, voor elk van deze opvattingen, kortelyk voorſtellen.

Die het woord *zuster* oneigenlyk opvatten voor eene andere vrouw, en meenen, dat hier de veelwijverye verboden worde, beroepen zich op de volgende byzonderheden:

A. Dat hier anders eene overtallige herhaling zoude plaets hebben, vermids het huwelyken met eene eigen zuster van iemands vrouw, reeds vs. 16, immers ingewikkeld, verboden is. Daer men toch met de vrouw van eenen Broeder niet trouwen mag, daer mag men zich ook niet vermengen met eene zuster van zijne vrouw, omdat 'er in beide gevallen dezelfde redenen van bloetverwantſchap gevonden worden.

B. Dat de veelwijverye, zo zy hier niet verboden wordt, nergens in de ganſche wet van Moſe voor ongeoorloofd verklaerd is.

C. Dat, van de hier verboden misdaed, niets dergelijks gezegd wordt, als voorheen van de bloedſchandige vermengingen gezegd is, *zy is het vleesch uwer huisvrouw*,

of *het is eene schendelijke daed*, of iets dergelijks: hier uit besluit men, dat 'er, de bloedschandige huwelyken zijnde afgehandeld, nu van de veelwijverye gesproken worde.

D. Dat de woorden van den Wetgever by dit gebod gevoegd, *mids hare schaemte nevens haer in haer leven te ontdekken*, duidelyk aentoonen, dat men het woord *zuster*, niet voor eene eigen zuster hebbe optevatten, maer voor eene tweede vrouw; omdat het trouwen van eene schoonzuster, na den dood, zoo wel als by het leven van iemands vrouw, even zeer ongeoorloofd was; terwijl het eenen man alleen verboden was, *by het leven* van zijne Echtgenoot, eene tweede vrouw te nemen, na haren dood kon hy eene andere trouwen.

De bewijsredenen voor het tegenovergestelde gevoelen, dat het woord *zuster* in eenen eigenlyken zin moet genomen worden, zoo dat hier niet van de veelwijverye gesproken, maer verboden worde de eigen zuster van eene vrouw te trouwen, zoo lang die vrouw leeft, zijn de volgende:

A. Dat het, indien de veelwijverye uitdrukkelyk verbodene was, niet te begrijpen is, dat men, onder de Israeliten, nooit eenige de minste zwarigheid gemaekt heeft, om meer dan ééne vrouw gelijktijdig in het huwelyk te hebben.

B. Dat de Heer JESUS, toen hy de Jooden, over het onwettig en ligtvaerdig verlaten van hunne vrouwen, bestraft, zich niet op eene Goddelyke wet beroept, welke de veelwijvery heeft afgekeurd, maer het ongeoorloofde, beide van de veelwijverye en echtscheidingen, afleidt, uit de oorsprongelyke instelling van het huwelyk, Matth. 19: 4-9.

C. Dat 'er eene andere wet is Deut. 21: 15-17, welke duidelyk vooronderstelt, dat God de veelwijverye, onder de Israeliten, om hunne vleeschgezindheid en de hardigheid van hunne harten, hebbe willen toelaten.

D. Dat JOSEPHUS, ingeval God de veelwijverye stellig verboden had, niet zou hebben kunnen schrijven: *het is by ons eene Vaderlyke wet, dat men terzelver tijd meer dan eene vrouw hebben moge*, Antiq. Jud. l. 17. c. 1.

De

De bewijzen van weerskanten gewikt zijnde, schijnen ons toe de voorkeur aen het laetste gevoelen te geven, zoo dat hier niet van de veelwiwverye gesproken worde, maer alleen verklaerd, dat een Israelijt niet gelijktijdig twee eigen zusters in het huwelyk hebben mogt, maer wel de eene na de andere, om de volgende redenen. 1. omdat hier, in dit gansche beloop van zaken, van huwelyken met bloedverwanten gesproken wordt, en daer de woorden *Moeder*, *Dochter* enz. buiten allen twijffel, in eenen eigenlyken zin genomen worden, zou het onvoegzaem wezen, dat de benaming van *zuster* oneigenlyk wierd opgevat. 2. Dat het voorgeven van eene overtallige herhaling ongegrond is. Vs. 7 was het trouwen van eenen Zoon met zijne Moeder uitdruklyk verboden, maer, met dit alles, werd het zelfde verbod vs. 10 nog eens ingewikkeld voorgesteld; en waerom zou dan de wet, om geene twee zusters gelijktijdig in het huwelyk te hebben, niet nog eens stellig worden voorgedragen, offchoon zy reeds in de woorden van vs. 16 ingewikkeld lag opgesloten. 3. Omdat de bygevoegde woorden, *om haer te benaeuwen*, ons wijzen naer een huwelyk met twee eigene zusters. Het woord *benauwen*, zegt zoo veel als kwellen, smerten en verdriet aendoen; en het was voor eene vrouw veel grooter verdriet, dat haer man, nevens haer, hare eigen zuster in het huwelyk nam, dan eene vreemde vrouwe; het schijnt tog dat eene vrouw, uit hoofde van de gemeenzaemheid met hare zuster, minder van deze, dan van eene andere, verdragen kan. 4. Om dat het wel ondersteld, maer niet beweezen wordt, dat na den dood van zijne vrouw, de man geen vryheid zou gehad hebben, om zijner overleden vrouwe zuster, in eenigen gevalle, te trouwen.

19. (*i*) Oock en fult gy tot de vrouwe, tot welk eene vrouw het ook wezen mogt, ook uwe eigene vrouw, in de affonderinge harer onreynigheit, voor dat de zeven dagen harer onreinigheid geëindigd zijn, niet naederen, om hare schaemte te ontdecken. Kap. 20: 18

(*i*) oud. 20: 18.

word 'er eene zware ſtraf, op de overtreding van dit gebod bedreigd, en Ezech. 18: 6 wordt de hier verboden misdaed onder de grove misdaden geſteld.

20. (*k*) Ende gy en ſult niet liggen by uwes naeſten huyſvrouwe ter bezadinge, om met haer onreyn te worden; waer mede dus alle overſpel in 't gemeen by herhaling verboden wordt.

21. (*l*) Ende van uwen zade en ſult gy niet geven, om voor den Molech, of eenigen anderen afgod, door [*'t vyer*] te doen gaen: ende den naem uwes Godts en ſult gy niet ontheyligen: Deze afgodendienst immers zou de grouwelykſte verzaking zijn van den eenigen en waren God, aen wiens dienst gy op de plechtigſte wys zyt toegewijd, en even daerdoor zoudt gy aen den vreemdelingen aenleiding geven, om mijnen naem te lasteren, als of ik zulke onmenſchelyke plechtigheden in mijnen eerdienst had voorgeſchreeven. Wacht 'er u dog van, Ick ben de HEERE, verliest dit nooit uit het oog.

Het woord *Molech* beteekent eenen Koning. Dezen naem gaven de Ammoniten aen hunnen Afgod, door welken zy de zon bedoelden, vergel. 1 Reg. 11: 7, 19. 2 Reg. 23: 13. In volgende tijden werd het woord *Molech* eene algemeene benaming van alle afgoden der Heidenen, vergel. Jer. 30: 5. en 32: 36. Het woord *vuur* wordt hier in het oorſprongelyke niet gevonden, 'er ſtaet eenvoudig *voor den Molech te doen doorgaen*; maer Deut. 18: 10. wordt 'er uitdrukkelyk bygevoegd *door het vuur*. En daeruit ſchijnt men te moeten beſluiten, dat hier ſlegts eene toewijing tot den dienst van *Molech* bedoeld worde, maer Deut. 18: 10. eene werkelyke verbranding ter eere van dien afgod, te meer omdat de hier veroordeelde misdaed wel als eene ontheiliging van Gods naem wordt voorgeſteld, maer op die, welke c. 20: 2, 3. en Deut. 18: 10. is afgekeurd, wordt de doodſtraf bedreigd. De toewijing nu aen den *Molech* geſchiedde op deze wys, dat de vader een van zijne kinderen in de armen van den afgods-priester overgaf, die

(*k*) ond. 20: 10. ende 23: 10.

(*l*) ond. 20: 2. Deut. 18: 10. 2 Kon. 17: 17.

die het zelve tusschen twee groote vuuren eenige malen heen en weder droeg, en daerna aen den vader weder ter hand stelde. Door deze plechtigheid werd het gansche huisgezin, by de Heidenen, gerekend gereinigd te zijn en afgezonderd tot den dienst van Molech. —— Wil iemand ondertusschen deze plaets van eigenlyk gezegde menschenöffers, ter eere van den Molech verstaen, dan zal het verbod hier voorgesteld, c. 20: 3 en Deut. 18: 10, ter nadere bekrachtiging, nog eens herhaeld, en met bedreiging van den dood gestaefd worden.

22. (*m*) By een mansperfoon en sult gy niet liggen met vrouwelicke byligginge: dat is een grouwel, dat is eene afschuwelyke misdaed, en eene verkrachting van de natuur zelve.

23. (*n*) Insgelijcks en sult gy by geen beest liggen, om daer mede onreyn te worden: eene vrouwe oock en sal niet staen voor een beest, om daer mede te doen te hebben; het is eene grouwelicke vermenginge.

Dit laetste verbod was, by de Israëliten, noodzakelyk, omdat zy welligt in Egyptenland gezien hadden, hoe de vrouwen aldaer zich op de Feesten vermengden met de gewijde bokken, welke voor Godheden gehouden werden, gelijk althans de berichten der later tijden die grouwlykheid der Egyptenaren melden: ook schijnt deze vetfoeilykheid by de Canaaniten in zwang gegaen te hebben. Zonder dit te weten, zóu iemand kunnen denken, dat de hier gemelde misdaed zoo beestachtig zy, dat zy niet behoefde verboden, ja niet in de wet genoemd te worden.

24. En verontreynigt u niet met eenige van dese misdaden, welke ik voorheen heb opgeteld, en vooral met die onmenschelyke grouwelen, van welke ik vs. 21, 22 en 23 gesproken heb: want de Heydenen die ick van uw aengesicht uytwerpe, zijn met allen desen verontreyniget: die zeven volkeren van Canaan, welke ik verdoen zal, liggen in die grouwelen verzoopen, en dat is de

(*m*) ond. 20: 13. (*n*) ond. 20: 15, 16.

rechtvaerdige oorzaek van mijne geduchte ſtrafoeffeningen over deze zedenlooze natien.

25. So dat het lant onreyn is, het land van Canaan zelfs heeft, als het ware, deel aen deze grouwelen, omdat het zulke ſnoode menſchen draegt, ende dit is de reden, dat ick over het ſelve ſijne ongerechtigheyt beſoecke, ik ſtae gereed, om dit land te noodzaken, dat het zich van zulke wangedrochten ontdoe, ende ik zal maken, dat het lant ſijne inwoonderen uytſpouwt.

Deze laetſte uitdrukking is eene zeer ſierlyke manier van ſpreken, om te kennen te geven, dat het land als het ware zelfs gevoel had van de walgelyke goddeloosheid zijner inwooneren, en dezelve zoude *uitſpouwen*, gelijk de maeg zich ontlast van die ſpijzen, welke zy niet verduwen kan.

26. (*o*) Maer gy ſult mijne inſettingen, ende mijne rechten onderhouden, ende van alle die grouwelen niets doen, inboorlingh, nochte vreemdelingh, die in 't midden van u als vreemdelingh verkeert, wie hy ook wezen mag, het zy hy den Joodſchen Godsdienst al of niet heeft aengenomen.

27. Want de lieden deſes lants, die voor u de oorſpronglyke bewooners van het zelve geweest zijn, hebben alle deſe grouwelen gedaen: ende het lant is onreyn geworden.

De Heer drukt zich hier zoodanig uit, als of de Israëliten reeds in het bezit van Canaan geſteld waren. Dit geſchiedt, nae den gewoonen ſtijl der Propheten, om de zekerheid van deze aenſtaende gebeurtenis, aentetoonen.

28. Wacht u tog van de grouwelen dezer Heidenen, opdat gy u het zelfde oordeel niet op den hals haelt, dat u dat lant niet uyt en ſpouwe; als gy het ſelve ſult verontreynigt hebben: gelijck als 't het volck, dat voor u was, uytgeſpogen heeft.

29. Want al wie eenige van deſe grouwelen doen ſal; die zielen, die perſoon, wie hy ook wezen mag, met alle zijne medeplichtigen, al maekten zy noch zulk een groot getal

(*o*) ond. 20: 22.

getal uit, diese doen, sullen alle te zamen uyt het midden van haer volck uytgeroeyet worden, zy zullen uit de gemeenschap van mijn volk Israël verbannen, ja van de Overheid, of onmiddelyk van God zelven, met den dood gestraft worden.

30. Daerom sult gy mijn bevel onderhouden, dat gy niet en doet van die grouwelicke insettingen, die voor u zijn gedaen geweest, ende u daer mede niet en verontreyniget: Ick ben de HEERE uwe Godt.

HET XIX. KAPITTEL.

Verscheidenerlei soorten van wetten, zoo zedelyke als willekeurige.

1. VOorder, kort na het geven van de voorheen gemelde wetten, sprack de HEERE wederom tot Mose, seggende:

2. Spreeckt, in mijnen naem, tot de hoofden en de oudsten van uw volk, en door deze tot de gantsche vergaderinge der kinderen Israëls, ende segt tot hen, (*a*) Gy sult heyligh zijn, in het geheel geene gemeinschap hebben met de voorheen gemelde onreinigheden, u aen mijnen dienst toewijden, en mijne geboden nauwkeurig gehoorzamen: want ick de HEERE uwe Godt ben heyligh, zoo in mijn wezen, als in mijne wetten; ik heb eenen volmaekten afkeer van alle onreinheid en zedelyke besmetting. Betoont dan uwe Heiligheid, in het nalaten van de veroordeelde grouwelen, en in het betrachten van die geboden, welke ik nu zal voorschrijven.

3. (*b*) Een yeder, wie hy ook wezen moge, en niemand uitgezonderd, sal sijne moeder, ende sijnen vader vree-

(*a*) hov. 11: 44. ond. 20: 7, 26. 1 Petr. 1: 16. (*b*) Exod. 20: 12.

ſen, ende (c) mijne Sabbathen houden: Ick ben de HEERE uwe Godt.

De *Moeder* wordt hier het eerst genaemd, ten blijke, dat de kinders haer denzelfden eerbied verſchuldigd zijn, als aen den Vader; omdat de moeder anders, daer zy zelve aen den Vader onderworpen is, en vooral uit hoofde van eene meer gemeenzame verkeering met hare kinderen, ligtelyk by dezelve in verachting komen konde.

Het bevel ter onderhouding van den Sabbath, wordt hier en elders in dit boek, gelijk ook Exod. 20: 8. 23: 12. 31: 14, 15. zeer dikwijls herhaeld, omdat het voor de Israëliten van zeer veel belang was: De Sabbath toch was een teeken des Verbonds van God met Israël, zie Exod. 31: 13 en Ezech 20: 12; de waerneeming van denzelven was het onderſcheidend merkteeken van eenen Israëlijt, voor zoover hy daerdoor verklaerde, dat hy een aenbidder was van den waren God, die Hemel en aerde geſchapen, en, ter gedachtenis daervan, den Sabbath ingeſteld had. Onder het *houden van de Sabbathen*, hebben wy niet alleen het waernemen van allerlei ſoort van rusttijden te verſtaen, maer ook alle Godsdienstige plechtigheden, vergel. Jer. 56: 7.

4. Gy en ſult u tot de afgoden, tot de *nietige ydelheden* gelijk 'er eigenlyk ſtaet, niet keeren, om aen dezelve in het meest of in het minst eenige Godsdienstige hulde te bewijzen, ende (d) u geene gegotene goden het zy in de gedaente van een kalf of anderszins maken; Ick ben de HEERE uwe Godt.

5. Ende wanneer gy een danck-offer den HEERE offeren ſult: nae uw welgevallen ſult gy dat offeren. *Nae uw welgevallen* kan te kennen geven, nae uw zin en genoegen, gy kunt het offer groot of klein maken, een manneken of een wijfken nemen, zoo als het u goeddunkt: dit was tog niet bepaeld, maer aen de keus der Israëliten overgelaten, vergel. Kap. 7: 16. Anders zou men de woorden, in naevolging der LXX vertalen, *tot een welgevallen jegens u*, en dan is de meening deze, wanneer gy offeranden brengt, laet

(c) Exod. 31: 13. ond. 26: 2. (d) Exod. 34: 17.

laet het dan juist zo geschieden als de HEER het u bevolen heeft, opdat gy u daerdoor by hem moogt veraengenamen.

6. (*e*) Ten dage uwes offerens, ende des anderen daegs, sal 't gegeten worden: maer wat tot op den derden dagh overblijft, sal met den vyere verbrandt worden.

Van deze dank-offeren mogten de Israeliten twee dagen na elkander eten, maer het geen 'er dan nog overschoot, moest op den derden dag verbrand worden. En hier uit blijkt het, dat hier van zulke dank-offeren bepaeldelyk gesproken wordt, welke of vrywillig, of uit hoofde eener gelofte, of ter verkrijging van eenige weldaed geofferd werden: want de offeranden, ter dankzegging voor reeds ontfangen weldaden, moesten aenstonds op denzelfden dag gegeten worden, vergel. Kap. 7: 15. en Exod. 23: 18.

7. Ende so het overschot op den derden dagh eenigsints gegeten wort; 't is een afgrijselick dingh, het en sal niet aengenaem zijn, die op den derden dag het overschot eet, zal eene daed verrichten, welke hem allerwalgelykst maekt in Gods oogen.

8. Ende so wie dat eet, sal de straf van sijne ongerechtigheyt dragen, om dat hy het heylige des HEEREN ontheyligt heeft, voor zoo ver hy eene spijs, welke aen den Heer geheiligd was, aen verderf heeft blootgesteld, en echter nog die spijs gegeten heeft, als ware dezelve Gode geheiligd: daerom sal deselve ziele uyt hare volcken uytgeroeyt worden; zo de zaek bekend wordt, zal hy door den Richter, en anders onmiddelyk van God zelven gestraft, althans uit de gemeenschap van Israël uitgesloten worden.

9. (*f*) Als gy oock den oogst uwes lants inoogsten, en, by die blijde gelegenheid, de zoo evengemelde dank-offeren eten sult, gy en sult den hoeck uwes velts niet gantschelick af-oogsten; ende dat van uwen oogst op te samelen is, wanneer 'er onder het maejen, binden, of inzamelen der garven, eenige koorn-airen

(*e*) bov. 7: 16. (*f*) ond. 23: 22. Deut. 24: 19.

op den grond vallen, zult gy dit alles niet opsamelen: dat op den hoek van uwen akker wast, en het geen by het inoogsten op den grond valt, zult gy voor den armen overlaten.

Maer hoe groot moest deze hoek van het veld wezen? de Rabbijnen zeggen ons, dat het op zijn minst een zestigste gedeelte van den akker moest uitmaken, en dat 'er, wanneer het veld zoo klein was, dat $\frac{1}{60}$ weinig baten konde, iets moest worden toegevoegd. Zy voegen 'er by, dat deze zorg voor de armen niet alleen bepaeld ware tot de veldgewassen, maer ook tot de boomvruchten, en dat iemand, die twee of meer akkers had, aen elk van dezelve eenen hoek ongeoogst laten moest.

10. Insgelijcks en sult gy uwen wijngaert niet volkomen nalesen, gy zult u vergenoegen, met de groote druiventrossen aftesnijden, de kleine trosjes en de losse druiven zult gy voor den armen overlaten, ende de afgevallene besiën van uwen wijngaert niet opsamelen: den armen ende den vreemdeling sult gy die overlaten; Ick ben de HEERE uwe Godt, die u, door byzondere voorrechten, van andere volkeren heb onderscheiden, en u dit vruchtbaer land gegeven heb, laet deze mijne goedertierenheid ulieden ook aensporen, om weldadig te zijn jegens de armen, die uwe hulp nodig hebben.

Deze voorzorg voor den armen en den vremdelingen was zeer noodzakelyk by een volk, dat geschikt was om alleen van den landbouw te bestaen, en daer niemand, buiten de inboorlingen, landgoederen bezitten mogt.

11. (g) Gy en sult niet stelen: ende gy en sult niet liegen, noch valschelick handelen, een yegelick tegen sijnen naesten, om de een den anderen, door middel van leugens en bedriegeryen, van zijn goed te berooven.

12. (h) Ende gy en sult niet valschelick by mijnen naem sweeren: want gy soudt den naem uwes Godts ontheyligen, door my, den God der waerheid,

tot

(g) Exod. 20: 15. (h) Exod. 20: 7. Deut. 5: 11.

tot eenen getuigen der leugenen aen te roepen: Ick ben de HEERE.

13. Gy en ſult uwen naeſten niet bedrieglick verdrucken, nochte berooven, gy en zult uwen naesten niet op eene listige wys onthouden het geen hem toekomt, noch het zijne naer u trekken: des (*i*) daglooners arbeytsloon en ſal by u niet vernachten tot aen den morgen; gy zult hem den loon, welken hy verdiend heeft, volkomen en aenſtonds geven.

14. Gy en ſult den dooven niet vloecken, iemand te vloeken en te lasteren, ſtrijdt blijkbaer met de wet der liefde, maer iemand die doof is, die het niet hooren en zich niet verdedigen kan, te vloeken en te ſmaden, is eene allerſchromelykſte verongelijking: dit zult gy vooral niet doen, nochte voor het aengeſichte des blinden geenen aenſtoot ſetten, om hem te doen vallen: maer gy ſult voor uwen Godt vreeſen, die zulke verongelijkingen ziet, en niet zal ongewroken laten: Ick ben de HEERE.

15. Gy en ſult geen onrecht doen in 't gerichte, zy, die onder u het ambt van Richters bekleeden, zullen altoos en in alle gevallen, recht en gerechtigheid handhaven, (*k*) gy en ſult het aengeſicht des geringen niet aennemen, gy zult u, door de tranen en het gekerm van eenen geringen, niet laten voorinnemen; nochte des grooten aengeſicht voortrecken, gy zult ook voor de macht en den rijkdom van eenen aenzienlyken man niet ſchroomen, om hem, wanneer hy eene onrechtvaerdige zaek voorheeft in het ongelyk te ſtellen: in gerechtigheyt ſult gy uwen naeſten richten, nae blijken en bewijzen zult gy oordeelen, en alle partydigheid afleggen in het vonnisſen.

16. (*l*) Gy en ſult niet wandelen [*als*] een achterklapper onder uwe volcken, gy zult niet rondloopen van het eene huis naer het ander, van het eene ge-

(*i*) Deut. 24: 14. Jac. 5: 4. (*k*) Deut. 1: 17. ende 16: 19. Spr. 24: 13. (*l*) Exod. 23: 1.

zelfchap naer het ander, om kwaed van iemand achter zijnen rug te fpreken: Gy en fult niet ftaen tegen het bloet van uwen naeften, te weten in het gericht als een valsch getuigen, om langs dezen weg iemands bloed vergooten te krijgen: Ick ben de HEERE.

17. (*m*) Gy en fult uwen broeder in uw herte niet haten, geenen heimelyken wrok tegen zijn perfoon voeden: (*n*) gy fult uwen naeften neerftelick berifpen, heeft hy u in eenig opzicht misdaen, zegt het hem voor zijn voorhoofd en beftraft 'er hem over, ende en fult de fonde in hem niet verdragen, gy zult niet dulden, dat hy onder de fchuld van zekere misdaed blijve; maer hem, door ernftige en minzame beftraffingen, aenfpooren, om zijne zonden, door bekeering, afte breken.

18. (*o*) Gy en fult niet wreken, nochte [*toorn*] behouden tegen de kinderen uwes volcks, gy zult het aengedane leed vergeten, en iemand, die u mishandeld heeft, wezenlyke dienften doen, zo gy 'er gelegenheid toe hebt; maer (*p*) gy fult wel verre van wraek en onverzoenbare vijandfchap, uwen naeften lief hebben als ufelven: Ick ben de HEERE.

19. Gy fult mijne infettingen, welke ik nu vervolgens zal voorfchrijven ook naerftig onderhouden, zy mogen u toefchijnen, van weinig aenbelang te wezen, ik wil dezelve nogthans hebben waergenomen, te weten; Gy en fult geen tweederley aert uwer beeften laten t'famen te doen hebben, gelijk by voorbeeld, paerden met ezelinnen, bokken met fchapen, en dergelijke. (*q*) Uwen acker en fult gy niet met tweederley [*zaet*] bezaeyen, vergel. Deut. 22: 9-11. Ende een kleet van tweederley ftoffe, door-een-vermengt, by voorbeeld van linnen en wolle, of van gare en zijde ondereen ge-

(*m*) 1 Joh. 2: 9, 11. ende 3: 15. (*n*) Matth. 18: 15. Luc. 17: 3. (*o*) Matth. 5: 39, 44. Luc. 6: 27. Rom. 12: 19. 1 Cor. 6: 7. 1 Theff. 5: 15. 1 Petr. 3: 9. (*p*) Matth. 5: 43. ende 22: 39. Rom. 13: 9. Gal. 5: 14. Jac. 2: 8. (*q*) Deut. 22: 9.

geweeven, en ſal aen u niet komen, nimmer zult gy een kleed van zulk eene gemengde ſtof dragen.

Het eerſte verbod betrof de vermenging der beesten van verſchillende ſoort: De zaek was deze, de Iſraeliten mogten geene beesten van verſchillende ſoort ter paaring aenvoeren, of deze vermenging eenigzins bevorderen; maer zoo tweederlei ſoort van dieren zich van zelve te zamen paerden, mogten zy zich van de halfſlachtige dieren wel bedienen, welke uit zulk eene vermenging voortkwamen, gelijk by voorbeeld de Muilezels. Ook mogten zy zulke halfſlachtige dieren in hunnen dienst gebruiken, wanneer zy uit andere landen werden aengevoerd. — De reden van dit Goddelyk verbod was, volgens de Jooden, deze, dat God elk een ding volmaekt in zijn ſoort geſchapen had, zoodat het eene vermetele onderneming ware, zijne ſchepſelen te willen verbeteren. Voornamelyk evenwel ſchijnt dit verbod ingericht te zijn, om zekere afgodiſche gewoonten voor te komen, welke naderhand onder de Heidenen hebben plaets gehad, die de vermenging van verſchillende dieren, ter eere van hunne afgoden, bevorderden. Men zou 'er by kunnen voegen, dat de HEER door deze wet, op eene zinbeeldige wys, leeren wilde, dat de Iſraeliten zich niet met andere volkeren vermengen zouden. Van het tweede verbod geven de Jooden dezelfde reden als van het eerſte; ondertusſchen voegen zy 'er by, dat dit verbod zich ook uitſtrekte tot de boomen, zodat men geene boomen van verſchillende ſoorten op elkander mogt inenten.

Behalven de gemelde reden ook voor het derde verbod, merkt men nog aen, dat het zelve mede ingericht ware, om de Iſraeliten van de afgoderye terug te houden, vermits de Heidenſche Prieſteren kleederen droegen uit verſchillende ſtoffen geweeven.

20. Ende wanneer een man door byligginge des zaets by eene vrouwe ſal gelegen hebben, die eene heidenſche dienſtmaegt is by den man, dat is by haren heere, na dat hy tot haer ingegaen was, verſmaedt, ende geenſins, of, gelijk men het ook vertalen kan, *niet geheel* geloſt en is, nochte haer

geene volkomene vryheyt en is gegeven: die sullen gegeesselt worden. In het Hebreuwsch staet eigentlyk onbepaeld, *'er zal geesseling zijn*, dit kan men nu tot beide brengen den hoereerer en de dienstmaegd, of tot de laetste alleen, gelijk de Joodsche Meesters doen, omdat vs. 21, 22 de straf van den man wordt voorgesteld. Althans sy en sullen niet gedoodet worden; want sy en was niet vry-gemaeckt.

Te weten, wanneer iemand eene vrye ondertrouwde maegd verontreinigd had, dan werden zy beide met den dood gestraft, omdat de misdaed, in zulk een geval, voor echtbreuk gehouden werd, zie Deut. 22: 23, 24. Maer in het geval hier beschreeven, werd de onteering niet als overspel beschouwd, vermids de dienstmaegd niet geheel was vry gegeven, en daerom werd haer huwelyk niet voor zoo wettig en onverbreekbaer gerekend, als of zy was vry geweest.

21. Ende hy die zulk eene dienstmaegd onteerd heeft, sal sijn schult-offer den HEERE, aen de deure der Tente der t'samenkomste brengen, eenen ram ten schult-offer, vergel. Kap. 5: 17, 18.

22. Ende de Priester sal met den ram des schult-offers voor hem over sijne sonde, die hy gesondigt heeft, voor het aengesichte des HEEREN versoeninge doen: ende hem sal vergevinge geschieden van sijne sonde, die hy gesondigt heeft. Door deze offeranden, zal hy van de verdere straf bevrijd worden; maer was de vrouw volkomen vry geweest, dan zou zijn offer niet zijn aengenomen, dan zou het hem, zoo wel als haer, het leven gekost hebben, vergel. Deut. 22: 23, 24.

23. Als gy oock in dat lant Canaan, werwaerds ik u henen leide, gekomen sult zijn, ende alle geboomte ter spijse geplant sult hebben, so sult gy de voorhuyt daer van, desselven vrucht, besnijden, de eerste vruchten moeten voor onrein gehouden, en even als de voorhuid, weggeworpen worden: drie jaren sal 't u, in den gezegden zin, onbesneden zijn, daer en sal niet van gegeten worden.

Men

Men kan van deze instelling drie redenen geven. 1. omdat de boomen, wanneer men 'er de eerste vruchten vroeg afplukt en wegwerpt, beter groejen en sterker worden, 2. omdat de jonge vruchten doorgaens niet zoo doorvoed, en daerom min smakelyk zijn; 3. omdat de eerstelingen der vruchten den HEERE toekwamen, maer deze konden hem niet aengeboden worden, voor dat de boomen sterk genoeg waren, om goede vruchten voortte brengen.

24. Maer in 't vierde jaer sal alle sijne vrucht een heyligh dingh zijn, dan moeten alle de vruchten den Heer worden toegewijd, gelijk alle de eerstelingen en de tienden, om tot spijs der Priesteren te verstrekken; maer evenwel zoo, dat de weduwen, de weezen, en de vreemdelingen daervan een gedeelte hadden, vergel. Deut. 18: 4. zy zullen zijn ter lofseggingge en tot een teeken van dankbare erkentenis voor den HEERE, welke als Opperzegenaer en milde Gever van alles goeds moet verheerlykt worden.

25. Ende in het vijfde jaer sult gy zelf met uw huisgezin desselven vrucht eten, en by dit vierjarig uitstel zult gy niets verliezen: want ik zal mijnen zegen, op eene byzondere wys, over u gebieden, om het inkomen van dien voor u te vermeerderen: Ick ben de HEERE uwe Godt, die recht heb, om gehoorzaemheid te eisschen, en macht, om deze beloften te vervullen.

26. Gy en sult niet met den bloede eten, geen vleesch, voordat 'er het bloed volkomen is uitgeloopen, zult gy in uwen mond nemen, Gy en sult op geen vogelgeschrey acht geven, om daeruit iets te voorzeggen, nochte guychelrye plegen.

De eerste woorden van dit vers staen op deze wys in het Hebreeuwsch: *gy en zult niet op of over bloed eten*, en dit heeft sommigen aenleiding gegeven, om te denken, dat hier geoogd worde op de plechtigheden van de Sabeërs en andere oude afgodische volkeren, die het bloed van hunne offeranden in een vat, of een hol in de aerde, opvongen, en dan rondom het zelve gingen nederzitten, om hunne

offeranden te eten; zich verbeeldende, dat zy, op deze wys, te zamen met de Demons feest hielden, die zich, volgens hun voorgeven, op het bloed vergastten, terwijl zy het vleesch aten. Inderdaed dit begrip is zeer aennemelyk, niet alleen, omdat het eten van bloed reeds voorheen is afgekeurd c. 17: 12, maer ook voornamelyk, omdat dit verbod met het waerschouwen tegen andere afgodische plechtigheden wordt t'zaemgevoegd.

Het laetste verbod *gy zult geen gochelarye plegen*, ziet, volgens de gedachten der Jooden, op het bedrijf der afgodendienaers, die op zekere dagen, en op den invloed der starren op zulke dagen, acht namen, houdende den eenen voor gelukkig, den anderen voor ongelukkig, en dan is de meening deze: *gy zult geen acht geven op dagen en teekenen der tijden*, vergel. Jer. 10: 2, 3.

27. (*r*) Gy en sult de hoecken uwes hoofts niet ront afscheeren: Oock en sult gy de hoecken uwes baerts niet verderven.

Dat ziet weder op de plechtigheden der afgodische volkeren, die hun hoofd in het ronde, en dat van hun baerd, by het begraven hunner dooden, geheel afschooren, en het afgesneeden hair in het graf wierpen, als eene offerande aen de onderaerdsche Godheden, meenende dat zy daerdoor die gewaende Godheden bewegen zouden, om den dooden gunstig te zijn, vergel. Deut. 14: 1.

28. (*s*) Gy en sult om een doot lichaem geene snijdinge in uwen vleesche maken met messen, naelden, of andere scherpe werktuigen, gelijk de Heidenen, by hunne plechtige rouwmaalen gewoon zijn te doen, ter eere van hunne afgoden, vergel. Jer. 16: 6. noch schrift eenes ingedruckten teeckens in u maken, gelijk de Heidenen gewoon zijn de namen hunner afgoden, in het vleesch van hunne voorhoofden, handen en armen te laten insnijden; Ick ben de HEERE.

29. Gy en sult uwe dochter niet ontheyligen, haer ter hoererye houdende, gelijk de Heidenen gewoon

(*r*) ond. 21: 5. (*s*) Deut. 14: 1.

woon zijn zekere gewijde hoeren, ter eere van hunne afgoden, te onderhouden; op dat het lant niet en hoereere, opdat de hoererye, onder schijn van Godsdienst, het land niet ten eenemael overstroome, ende het lant met schendelicke daden vervult worde.

30. Gy sult de zoogenaemde heilige dagen, welke de Heidenen, ter eere van hunne afgoden, afzonderen, niet vieren, maer gy zult mijne Sabbathen, de plechtige dagen, welke ik tot mijnen eerdienst heb afgezonderd, nauwkeurig houden, vergel. vs. 3. ende mijn heyligdom sult gy vreesen, nimmer zult gy tot mijnen Tabernakel naderen, dan met eerbied en ontzag: Ick ben de HEERE die in dat Heiligdom, op eene byzondere wys, tegenwoordig ben.

31. (*t*) Gy en sult u niet keeren tot de waerseggeren, om hun raed te plegen, gy zult geen acht geven op hunne voorzeggingen, ende tot de duyvelskonstenaren, welke de Heidenen geloven, dat zy eene verborgen verkeering hebben met de Demons, en door derzelver hulp zonderlinge dingen verrichten kunnen: en soecktse niet, tot deze zult gy u ook niet keeren, om by hen eenige hulp te zoeken, u met hen verontreynigende: want die zich tot deze bygelovigheden en afgodsplechtigheden begeeft, veracht my en mijnen dienst, hy maekt zich den naem van Israelijt en de gemeenschap met mijn afgezonderd volk, ten eenemael onwaerdig: Ick ben de HEERE uwe Godt.

32. Voor den graeuwen hayre sult gy opstaen, en den ouden van dagen allen eerbied bewijzen, ende gy sult het aengesichte des ouden vereeren: Dit is eene nadere verklaring van de eerste uitdrukking; ten zy men de Rabbijnen wil toevallen, die hier, ter onderscheiding, door *den ouden* eenen Wetgeleerden, eenen Leeraer verstaen, van welken ouderdom hy ook wezen mogt: ende gy sult vreesen voor uwen Godt, deze vrees moet u aensporen, om mijne geboden te gehoorzamen: Ick ben de HEERE.

(*t*) ond. 20: 6.

33. (v) Ende wanneer een vreemdelingh by u in uwen lande als vreemdelingh verkeeren ſal, gy en ſult hem niet verdrucken, op welk eene wys het ook wezen mag, gy zult hem geene moeite, ſmert, of verdriet aendoen.

34. De vreemdelingh, die als vreemdelingh by u verkeert, ſal onder u zijn, als een inboorlingh van ulieden, gy zult hem even zoo minzaem en beſcheiden behandelen, als iemand uit uw eigen volk: gy ſult hem lief hebben, als uſelven; denkt niet, dat de wet der liefde zich alleenlyk bepaelt tot die genen, die tot uw volk behooren, neen: gy zult niet alleen de Iſraeliten, maer ook de vreemdelingen, in alle gevallen, zoo handelen, als gy zoudt begeeren gehandeld te worden, wanneer gy in hunne plaets waert; want gy zijt vreemdelingen geweeſt in Egyptenlant, het geen gy toen wildet dat de Egyptenaers niet aen u doen zouden, doet gy dat ook den vreemdelingen niet; gy weet by ondervinding, wat het zy, in een vreemd land te verkeeren: Ick ben de HEERE uwe Godt.

35. Gy en ſult geen onrecht doen in 't gerichte, dat is *in uwe handelingen*, in het beſtier van uwe zaken en gedragingen (zoo wordt het Hebreeuwſche woord meermalen genomen, zie Jud. 13: 12) met d'elle, of meetroede, waermede niet alleen lakenen en andere wollen, katoene, linnen, of zijden ſtoffen, maer ook landeryen gemeten worden, noch ook met 't gewichte, ofte met de mate van drooge of natte waren.

36. (x) Gy ſult eene rechte wage of weegſchael hebben, rechte weegſteenen, voor zulke dingen, welke by het gewicht gewaerdeerd worden, een recht Epha, ende een recht Hin, onder welke twee woorden alle maten voor drooge en natte waren begrepen worden: Ick ben de HEERE uwe Godt, die u uyt Egyptenlant uytgevoert hebbe, en daerdoor betoond heb, dat ik, in eene byzondere betrekking, uwe God ben; laet

(v) Exod. 22: 21. (x) Spr. 11: 1. ende 16: 11. ende 20: 10.

laet de herinnering van deze weldaed u tog tot gehoorzaem-zaemheid aenspooren.

37. Daerom sult gy alle myne insettingen, ende alle mijne rechten, alle deze onderscheiden geboden, welke ik u heb voorgeschreeven, onderhouden, ende sultse doen: Ick ben de HEERE.

HET XX. KAPITTEL.

Verscheiden nader wetten, in het voorige bevolen, worden in dit Kapittel, ter naderen aendrang herhaeld, en door bedreiging van straffen over de ongehoorzamen, gestaefd.

1. VOorder, niet lang na het geven van die wetten, welke in de twee voorgaende Kapittelen vermeld zijn, sprack de HEERE wederom tot Mose, seggende:

2. Gy sult oock, of ten anderenmaele, tot de kinderen Israëls seggen, gy zult het geen ik voorheen bevolen heb, nog eens herhalen, en nader aendringen met deze woorden: (*a*) Een yeder uyt de kinderen Israëls, ofte uyt de vreemdelingen, die in Israël als vreemdelingen verkeeren, die van sijn zaet den Molech of eenigen anderen Afgod, hoe ook genaemd, gegeven sal hebben, sal sekerlick gedoodt worden: het volck des lants sal hem met steenen steenigen.

Men vergelijke hier mede het geen wy, by Kap. 18: 21 hebben aengemerkt. De Wetgever, die, in de aengehaelde plaets, van eene toewijding der kinderen aen den Afgod Moloch gesproken had, bedoelt hier eene veel erger misdaed, het overgeven namelyk van zijne kinderen op den altaer van dien verfoeiljiken afgod, om ter zijner eere verbrand

(*a*) bov. 18: 21.

te worden. Wat wonder, dat op deze onmenſchelyke misdaed de dood bedreigd wordt; *het volks des lands, zal hem met ſteenen ſteenigen*, nadat dat de Rechters namelyk (dit wordt 'er onder verſtaen) de zaek behoorlyk onderzocht hebben, en het feit beweezen is, vergel. Deut. 17: 6.

3. Ende ick ſal mijn aengeſicht tegen dien man, die zich aen de gemelde misdaed heeft ſchuldig gemaekt, ſetten, ik zal hem als mijnen verklaerden vijand beſchouwen en behandelen, ik zal hem mijne geduchte wraek doen ondervinden, ende ik ſal hem, van den Hemel ſtraffen, en hem door eenen ontijdigen dood uyt het midden ſijnes volcks uytroeyen, in zulk een geval namelyk, wanneer de Richters zijn grouwelſtuk niet ontdekt hebben, of nalatig zijn in hem te doen ſteenigen: want hy van ſijn zaet den Molech gegeven heeft, op dat hy mijn heyligdom ontreynigen, ende mijnen heyligen naem ontheyligen ſoude.

Door zulk een grouwelſtuk werd *Gods Heiligdom verontreinigd*, voor zoo ver zoodanigen, door het offeren aen Moloch, op andere plaetſen hunne minachting betoonden voor den Tabernakel, de eenige plaets, welke de Heer, ter verrichting van den Godsdienst, verordend had. Daerdoor werd *Gods heilige Naem ontheiligd*, voor zoo ver zulk een die eer, welke Gode den allerhoogſten alleen toekwam, aen eenen verfoeilyken Afgod bewees, en daerdoor ook aen anderen eene verachting van den waren Godsdienst inboezemde.

4. Ende indien het volck des lants hare oogen eenigſins verbergen ſal van dien man, als hy van ſijn zaet den Molech ſal gegeven hebben, dat 'et hem niet en doode, wanneer iemand zulk een grouwelſtuk met onverſchillige oogen, of met oogluiking aenziet, zonder 'er kennis van te geven aen het Gericht!

5. So ſal ick mijn aengeſicht tegen dien man, ende tegen ſijn huyſgeſin ſetten, ik zal hem, en allen den zijnen, mijn heilig ongenoegen gevoelig doen ondervinden: ende ick ſal hem, ende alle de gene, die hem nahoereeren, die hem meer of min naevolgen, in

het

het begunstigen, en het straffeloos doen doorgaen van de afgoderye, om den Molech na te hoereeren en hem als God te eeren, uyt het midden hares volks uytroeyen.

6. Wanneer eene ziele, eenig mensch, is die haer tot de (*b*) waerseggers, ende tot de duyvelskonstenaren sal gekeert hebben, om die na te hoereeren, met raed of hulp by hen te zoeken, en daerdoor zijn vertrouwen van my aftrekt, so sal ick mijn aengesicht tegen die ziele setten, ende salse uyt het midden hares volcks uytroeyen.

7. (*c*) Daerom heyliget u, houdt u rein van alle afgoderye, zondert u tot mijnen dienst af, gelijk ik u daertoe uit alle andere volkeren heb afgezonderd, ende weest heyligh, wacht u van alle zedelyke zoo wel als wettische onreinheid: want ick ben de HEERE uwe Godt, vergel. Kap. 19: 2, en het geen wy daerby hebben aengeteekend.

8. Ende onderhoudet mijne insettingen, ende doet deselve: Ick ben de HEERE, die u heyligt, die u mijne wetten heb voorgeschreeven, om u van de afgodische volkeren aftezonderen.

9. (*d*) Als 'er yemant is, die sijnen vader, ofte sijne moeder sal gevloeckt hebben met bittere verwijtingen en hatelyke verwenschingen, die sal sekerlick gedoodt worden: hy heeft sijnen vader, ofte sijne moeder gevloeckt; sijn bloet is op hem: hy heeft zelf de schuld van zijnen dood; door zijn onnatuurlyk misdrijf, heeft hy deze doodstraf op zijnen hals gehaeld, en dezelve rechtvaerdig verdiend.

Volgens de verklaring der Jooden, moest een zoon gegeesseld worden, wanneer hy zijnen ouderen, met scherpe uitdrukkingen, kwalyk bejegend, of met teekenen van verachting bespot had; maer ingeval hy zijne Ouderen vervloekt had, moest hy gedood worden. De Wetgever bepaelt de manier

(*b*) bov. 19: 31. (*c*) bov. 11: 44. ende 19: 2. 1 Petr. 1: 16.
(*d*) Exod. 21: 17. Spr. 20: 20. Matth. 15: 4.

van de doodstraf niet; dan de Joodsche Meesters weten ons te berichten, dat het wurgen, als zynde de zachtste doodstraf, bedoeld worde, wanneer 'er eenvoudig gezegd word, *hy zal den dood sterven;* maer wanneer 'er, gelijk hier, word bygevoegd, *zijn bloed is op hem*, zou men aen het steenigen te denken hebben.

10. (*e*) Een man oock die met yemants huysvrouwe sal overspel gedaen hebben, dewijle hy met sijnes naestens wijf overspel gedaen heeft, sal sekerlick gedoodt worden, de overspeelder, ende de overspeelderesse beide, te weten wanneer de misdaed (en dit is op alle de volgende strafbepalingen toepasselyk) genoegzaem beweezen was.

De manier van de doodstraf werd weder niet bepaeld. Volgens den zoo evengemelden Joodschen regel, zou het wurgen bedoeld zijn: ondertusschen de Jooden, ten tyden van den Zaligmaker, waren van een ander begrip; ze zeide Joh. 8: 5. dat Mose geboden heeft overspeelers te steenigen. Hoe dit zy, 'er was onderscheid, wanneer het overspel met eene Priesters dochter, of met eene ondertrouwde maegd begaen was, zie Kap. 21: 9 en Deut. 22: 23.

11. (*f*) Ende een man, die by sijnes vaders huysvrouwe, die zijne stiefmoeder is, sal gelegen hebben, heeft sijnes vaders schaemte ontdeckt: vergel. Kap. 18: 8. sy beyde sullen sekerlick gedoodt worden; haer bloet is op hen; zy moesten, volgens den gemelden Joodschen regel, gesteenigd worden.

12. (*g*) Insgelijcks als een man by sijnes soons wijf, die zijne schoondochter is, sal gelegen hebben, sy sullen beyde sekerlick gedoodt worden: sy hebben eene grouwelicke vermenginge gedaen, zy hebben de orde der natuur verwoest, en eene groote verwarring in hun geslacht veroorzaekt; haer bloet is op hen.

13. (*h*) Wanneer oock een man by een manspersoon sal gelegen hebben, met vrouwelicke byligginge, sy beyde hebben eenen grouwel gedaen:

sy

(*e*) bov. 18: 20. Deut. 22: 22. Joh. 8: 5. (*f*) bov. 18: 8.
(*g*) bov. 18: 15. (*h*) bov. 18: 22.

ſy ſullen ſekerlick gedoodt worden; haer bloet is op hen, ten zy een van beide met geweld tot dit onnatuurlyk grouwelſtuk gedwongen ware, dan goldt de wet, Deut. 22: 25. 26 voorgeſteld.

14. (*i*) Ende wanneer een man eene vrouwe, ende hare moeder ſal genomen hebben, 't is een ſchendelicke daet, het is een verfoeilyk grouwelſtuk: vergel. Kap. 18: 17. men ſal hem, ende die ſelve, dat is beide moeder en dochter, zo de moeder daertoe bewilligd heeft, of anders de dochter alleen, met welke de bloedſchande begaen is, met vyere verbranden, op dat geen ſchendelicke daet in 't midden van u en zy; opdat andere van zulk eene verregaende ſnoodheid mogen worden afgeſchrikt.

Maer waerom werd deze ſoort van bloedſchande met verbranding geſtraft, daer alleenlyk de dood bedreigd werd, op de nog veel onnatuurlyker misdaed, vs. 13 en 15 vermeld? Men antwoordt, dat de verbranding, by de Jooden, voor veel zachter doodſtraf gehouden werd dan het ſteenigen, welke laetsgenoemde doodſtraf, ſomtyds zeer ſmertelyk en langduurig was.

15. (*k*) Daer toe, als een man by een vee ſal gelegen hebben, hy ſal ſekerlick gedoodt worden: ook ſult gylieden het beeſt dooden; om anderen des te meer van dergelijke grouwelen afteſchrikken.

16. Alſo wanneer eene vrouwe tot eenig beeſt genaedert ſal zijn, om daer mede te doen te hebben, ſo ſult gy die vrouwe, ende dat beeſt dooden: ſy ſullen ſekerlick gedoodt worden; haer bloet is op hen; dat is, deze vrouw, zoowel als de man vs. 15 gemeld, zijn des doods waerdig, en de bewerkers van hun eigen ongeluk.

In beide gevallen, moest ook het beest gedood worden, trouwens het is by alle volkeren ook de gewoonte van verſtandige Wetgevers, om de werktuigen der misdaden te vernielen, ten einde daerdoor des te grooter afſchrik te verwekken, en de nagedachtenis uit te wiſſchen.

(*i*) bov. 18: 17. (*k*) bov. 18: 23.

17. (*l*) Ende als een man ſijne ſuſter, de dochter ſijnes vaders, ofte de dochter ſijner moeder, die zijn halve zuster is, ſal genomen hebben, ende hy hare ſchaemte geſien, ende ſy ſijne ſchaemte ſal geſien hebben, het is eene ſchandvlecke, eene verfoeilyke zaek, waerdoor God vertoornd en de naeſten geërgerd werdt: daerom ſullen ſy voor de oogen der kinderen hares volcks uytgeroeyt, dat is, in het openbaer, tot afſchrik van anderen, ter dood gebracht worden: hy heeft de ſchaemte ſijner ſuſter ontdeckt, hy ſal de ſtraf van ſijne ongerechtigheyt dragen.

Het *zien van de ſchaemte*, wordt verwisſeld en nader verklaerd, door dezelve te *ontdekken.* Het beteekent derhalven beide vleeschlyke gemeenſchap te hebben.

18. (*m*) Ende als een man by eene vrouwe die hare kranckheyt of maendelykſche ontlastingen heeft, ſal gelegen, ende hare ſchaemte ontdeckt, hare fonteyne ontbloott, ende ſy ſelve de fonteyne hares bloets ontdeckt ſal hebben, zoodanig dat deze vermenging, niet tegen haren wil, maer met hare goedkeuring, of zelfs op haren aendrang geſchiedde, ſo ſullen ſy beyde uyt het midden hares volcks uytgeroeyt worden.

Kap. 15: 24 wordt maer alleenlyk gezegd, dat de man zeven dagen onrein wezen zoude. Om het een met het ander overeen te brengen, beweeren ſommigen, dat 'er in de aengehaelde plaets geſproken worde van iemand, die de veroordeelde misdaed onwetende begaen had, en hier van iemand, die 'er zich willens en wetens aen ſchuldig maekte, en dat daerom, in het laetſte geval de doodſtraf bedreigd zy. Maer hoe zeer deze onwetendheid by den man kon plaets hebben, kan zy evenwel by de vrouw niet veronderſteld worden. Hierom geven anderen deze oploſſing, dat de overtreders, zo het bedrijf verborgen was gebleeven, met de reiniging, volgens de wet Kap. 15: 24, volſtaen konden, maer

(*l*) bov. 18: 9. (*m*) bov. 18: 19.

maer dat zy met den dood moeften geftraft werden, ingeval de misdaed openbaer en by de Richters bekend wierd. Doch beter kan men het op deze wys onderfcheiden, dat 'er Lev. 15: 24 alleen het flapen by eene onreine vrouw, zonder vleefchelyke gemeenfchap, bedoeld worde.

19. (*n*) Daer toe en fult gy de fchaemte der fufter uwer moeder, ende der fufter uwes vaders niet ontdecken: dewijle hy fijne naebeftaende ontblootte heeft, fullenfe de ftraf van hare ongerechtigheyt dragen.

Vermits hier de dood niet bedreigd wordt, befluit men daeruit, dat de hier afgekeurde misdaed op dezelfde wys geftraft wierd, als die van welke vs. 20, 21 zal gefproken worden, dat namelyk de overtreders kinderloos fterven zouden.

20. (*o*) Als oock een man by fijne moeye, de huisvrouwe zijns Ooms, fal gelegen hebben, hy heeft de fchaemte fijnes ooms ontdeckt: fy fullen hare fonden dragen; fonder kinderen fullenfe fterven.

21. (*p*) Ende wanneer een man fijns broeders huyfvrouwe fal genomen hebben, het is onreynigheyt: hy heeft de fchaemte fijns broeders ontdeckt, fy fullen fonder kinderen zijn.

Het geval Deut. 25: 5 bepaeld, moet hier evenwel uitgezonderd worden.

22. (*q*) Onderhoudet dan alle mijne infettingen, ende alle mijne rechten, ende doet defelve: op dat u dat lant, daer henen ick u brenge, om daer in te woonen, niet uyt en fpouwe, vergel. Kap. 18: 25, 28.

23. (*r*) Ende en wandelt niet in de infettingen, volgt de grouwelyke gewoonten, en de afgodifche plechtigheden des volcks niet na, het welcke ick voor uw aengefichte uytwerpe: want alle defe dingen heb-

(*n*) bov. 18: 12, 13. (*o*) bov. 18: 14. (*p*) bov. 18: 16. (*q*) bov. 18: 26. (*r*) bov. 18: 3, 30.

ben sy gedaen: daerom ben ick harer verdrietigh geworden; zoodat ik hen niet langer verdragen kan, verg. Kap. 18: 25.

24. Ende ick hebbe u geseyt en meermalen beloofd Exod. 3: 8, 17. 23: 27, 28 enz., Gy sult haer lant erffelick besitten, ende ick sal u dat geven, op dat gy het selve erffelick besitt, (s) een lant vloeyende van melck, ende honich, wegens de menigte van grazige weiden voor het vee, als mede bloemrijke bergen en dalen, die den byën eene groote menigte honig doen opleveren; Ick ben de HEERE uwe Godt, die u, door zonderlinge weldaden en byzondere wetten van de overige volckeren afgesondert hebbe.

25. (t) Daerom sult gy, volgens het voorschrift, het welk ik u daervan gegeven heb, onderscheyt maken tusschen reyne, ende onreyne beesten, ende tusschen het onreyn, ende het reyn gevogelte: ende gy en sult uwe zielen, dat is uwe personen, in mijne oogen niet versoeyelick maken, vergel. Kap. 11: 43. aen de beesten, ende aen het gevogelte, ende aen al wat op den aerdbodem kruypt, het welcke ick voor u afgesondert hebbe, op dat gy 't onreyn houdet; door u van die spijzen te onthouden, welke ik voor onrein verklaerd heb, zult gy van alle andere volkeren onderscheiden en afgezonderd zijn.

Wy leeren 'er uit, dat het oogmerk van deze schaduwachtige wetten, de reine en onreine dieren betreffende, onder anderen hier in bestond, dat de Israeliten een afgezonderd volk zouden uitmaken, het welk alleen moest woonen: want, vermids zy zich van vele spijzen onthouden moesten, welke by de Heidenen in groote achting waren, konden zy met dezelve geene gemeinschap hebben.

26. Ende gy sult my heyligh zijn, tot mijnen dienst afgezonderd: want ick de HEERE ben heyligh, ik heb eenen volmaekten afkeer van alle zedelyke besmetting, vergel. Kap. 19: 2, ende ick hebbe u van de

(s) Exod. 3: 8. (t) bov. 11: 2. Deut. 14: 4.

de overige volckeren afgesondert, op dat gy in eene byzondere betrekking mijne soudet zijn.

27. (v) Als nu een man ofte vrouwe, in sich eenen waersеggenden geest sal hebben, ofte een duyvelskonstenaer sal zijn, zoo dat zy zich daer voor uitgeven, dat zy toekomende dingen voorzeggen, en buitengewoone dingen verrichten kunnen, sy sullen sekerlick gedoodt worden: men sal deselve met steenen steenigen, haer bloet is op hen.

HET XXI. KAPITTEL.

Eenige wetten omtrent de reinheid en de vereischten der Priesteren in het gemeen, en van den Hoogepriester in het byzonder.

1. DAer na, kort na het bedreigen der voorheen opgenoemde straffen, seyde de HEERE tot Mose: Spreeckt van mijnen wege tot de Priesteren, de sonen Aarons, ende segt tot hen; Over eenen dooden, door het aenraken van een dood lichaem, door in een huis te komen, daer een lijk is, door de lijkstatie naer het graf te volgen, en vooral door over eenen dooden te rouwklagen, sal [*een Priester*] sich niet verontreynigen onder sijne volcken, en zich daerdoor buiten staet stellen om mijn Heiligdom te bedienen: want door zulke dingen zouden zy eene wettische onreinheid over zich brengen, van niet minder dan zeven dagen, vergel. Num. 19: 11, 14.

De redenen van deze verordening waren de volgende: 1. om de waerdigheid der Priesteren te verheffen, en hun by het volk des te meerder eerbied te verwekken, naedien zy zich in zulke bezigheden niet mochten inlaten, tot welke anderen by sterfgevallen verplicht waren. 2. om te leeren,

(v) Deut. 18: 10. 1 Sam. 28: 7.

dat de Priesters zich geheel en al aen den dienst van God moesten overgeven, en zich van alle tijdelyke bezigheden onthouden, immers welke hen in het verrichten van hun heilig dienstwerk konden verhinderen. 3. om de Priesters tot eene nauwkeurige zuiverheid te gewennen. 4. Eindelyk ook nog, opdat de Priesters gepaste voorbeelden wezen zouden van onzen Godlyken Hoogepriester, wiens heiligheid volmaekt is.

2. Geen Priester zal zich over eenen dooden, en byzonder niet door het bedrijven van rouw, verontreinigen, behalven alleenlyk in die bepaelde gevallen, welke ik zal opnoemen, opdat 'er in dit stuk geene vergissing plaets hebbe; het is hem geoorloofd rouw te bedrijven over sijnen bloetvrient, die hem ten naesten bestaet: namelyk over sijne moeder, ende over sijnen vader, ende over sijnen soon, ende over sijne dochter, ende over sijnen broeder:

3. Ende over sijne suster, die maegt is, hem naebestaende, dus zijne natuurlyke zuster; en wel die nogh geenen man toebehoort en heeft, want was zy getrouwd, dan was haer man haer de naeste: over die opgenoemde bloedverwanten, sal hy sich mogen verontreynigen en rouw bedrijven.

Men zou hier twee vragen kunnen opgeven:

1. Of een Priester geen rouw mocht bedrijven, by het afsterven van zijne vrouw? Wy antwoorden, dat deze zaek van zelven spreekt. De vrouw wordt hier wel niet uitdrukkelyk genoemd, maer een man heeft niemand nader dan zijne Echtgenoot, de betrekking tot haer is, volgens Gods eigen instelling, nauwer dan die tot Vader en Moeder. Voeg 'er by, dat God aen Ezechiel, die een Priester was, als iets buitengewoons, verbood over zijne Vrouw te rouwklagen, Ezech. 24: 16.

2. Hoe hier aen den Priester wordt toegestaen, over zijne broeders te rouwklagen, daer dit, by het omkomen van Nadab en Abihu, aen hunnen Broederen Eleazar en Ithamar, zoo uitdrukkelyk verboden wordt Kap. 10? Wy antwoorden 1. dat dit geval ten eenemael buitengewoon ware. Het rouwkla-

klagen over Nadab en Abihu zou eene ſtilzwijgende berisping geweest zijn, als of hunne ſtraf al te geſtreng geweest ware. 2. Dat Eleazar en Ithamar toen ter tijd bezig waren, om hunne Priesterlyke bediening te aenvaerden, zoodat hunne inhuldiging, wanneer zy rouw bedreeven hadden, zou afgebroken wezen.

4. Over andere perſonen, buiten zijne naeſte bloedverwanten, zal een Priester geen rouw bedrijven, hy en ſal ſich zelfs niet veronreynigen [*over*] eenen Overſten onder ſijne volcken, al was hy het Opperhoofd en de eerste perſoon van het Gemeenebest, om ſich te ontheyligen en buiten ſtaet te ſtellen om het Heiligdom te bedienen.

5. Sy en ſullen op haer hooft geene kaelheyt maken, ende en ſullen den hoeck hares baerts niet afſcheeren: nochte in haren vleeſche en ſullen ſy geene ſneden ſnijden, nochte eenige andere bygelovige plechtigheden verrichten, welke by de Heidenen, ter gelegenheid van lijkſtatien, in gebruik zijn.

6. Sy ſullen haren Godt heyligh zijn, afgezonderd tot zijnen dienst, en altoos gereed, om het werk van hunne bediening in het Heiligdom waertenemen, ende den naem hares Godts en ſullenſe niet ontheyligen, door dien tijd, welken zy in den dienst van God beſteden moeten, tot beuzelingen aenteleggen: want ſy offeren de vyer-offeren des HEEREN, zy bedienen den altaer, door den HEERE brand- en andere offeren toetebrengen, en Hem de toonbrooden aen te bieden, die de ſpijſe hares Godts zijn; want de altaer was zijne tafel, en het geen daerop verbrand werd, was als het ware zijn voorraed, daerom ſullen ſy heyligh zijn: want zo zy zich verontreinigden, zouden zy deze heilige dingen niet mogen aenraken.

7. De Priesters moeten zich niet alleen, gelijk alle Israëliten, van bloedſchandige huwelyken wachten, maer, in het ſtuk van den Echt, wordt van hun ook nog eene byzondere reinheid gevorderd: driederlei ſoort van vrouwen zijn hun ongeoorloofd; ſy en ſullen geene vrouwe nemen die eene hoere is, ofte die eene ontheyligde eene ontmaegde is, al was 't door geweld, en buiten haren wil geſchied, nochte eene vrouwe nemen, die van haren man verſtooten is,

het zy om kwaed gedrag, het zy onschuldig: want hy is heyligh sijnen Godt, tot den plechtigen dienst van den God der goden op eene zonderlinge wys toegewijd, en daerom moet hy zijn Priesterambt niet ontheiligen, door zulke huwelyken, welke hem in een kwaed gerucht brengen kunnen.

8. Daerom sult gy, Mose, hem heyligen, door toetezien en zorg te dragen, dat hy de waerdigheid van zijn Priesterambt niet bekladde: om dat hy de spijse uwes Godts offert en Gode aenbiedt vergel. vs. 6: hy sal u heyligh zijn, zijne achting by u en het gansche volk bewaren, of, gelijk men het ook kan opvatten, hy zal zich nimmer, door onreinheid, buiten staet stellen, om voor u en voor het gansche volk, zoo menigmalen het nodig wezen zal, offeranden te doen: want ick ben heyligh, ick ben de HEERE, die u heyligt.

9. Als nu eeniges Priesters dochter sal beginnen te hoereeren, sy ontheyligt haren vader; zy brengt zijn persoon in verachting, en bezoetelt den luister van zijne waerdigheid, met vyer salse verbrandt worden: zulk eene zware straf werd 'er op de hoererye van eene Priesters dochter gesteld; deels, omdat het volk van haer meer deugd verwachtte en vorderde, dan van eene dochter der gemeene Israeliten, deels omdat zy een schandvlek bracht op de eer en het aenzien van haren Vader.

10. Ende, zoo vervolgde de Heer, toen hy de wetten, omtrent de gemeene Priesteren had voorgesteld, en overging tot die, welke den Opperpriester betroffen, hy, die de Hoogepriester onder sijne broederen is, op wiens hooft de salf-olie gegoten, en die, door het uitstorten van dien olie, op eene meer byzondere wys, tot den dienst van het binnenste Heiligdom ingewijd is, ende wiens hant men, met het vet, en den rechter schouder van den ram der handvulling, en andere dingen, volgens mijn voorschrift Exod. 29: 22 24. gevult heeft, om die heilige kleederen, welke alleen voor den Opperpriester geschikt zijn, aen te trecken; die man en sal sijn hooft niet ontblooten, nochte sijne kleederen niet scheuren of eenige andere plechtigheden van rouw verrichten.

11. Hy

11. Hy en sal oock by geene doode lichamen komen: [*selfs*] over sijnen vader, ende over sijne moeder en sal hy sich niet verontreynigen, en zich daer door buiten staet stellen om het Heiligdom te bedienen.

12. Ende uyt het heyligdom en sal hy niet uytgaen, om eenige lijkstatie bytewoonen, en zo hy, in den dienst van het Heiligdom bezig zijnde, bericht ontvangt, dat iemand zijner naestbestaende bloedverwanten gestorven is, zal hy in zijn werk blijven voortgaen. op dat hy het heyligdom sijnes Godts niet en ontheylige, door meerder achting voor eenen dooden te betoonen, dan voor mijnen dienst: want de kroone der salf-olie sijnes Godts, dat is de heilige zalf-olie zelve, die hem als een kroon verstrekt, en hem verheven maekt boven zijne broederen, is op hem; daerdoor is hy allerplechtigst tot mijnen dienst ingewijd, Ick ben de HEERE.

13. Hy sal oock eene vrouwe in haren maegdom nemen, die nooit aen eenen anderen man is verloofd geweest, en omtrent welke geen twijffel vallen kan, dat zy onteerd wezen zoude.

14. Eene weduwe, ofte verstootene, ofte ontheyligde hoere, de sulcke en sal hy niet nemen: maer eene maegt uyt sijne volcken, uit de dochteren Israëls, sal hy tot eene vrouwe nemen.

Ezech. 44: 22. wordt aen den Priester toegestaen, eene weduw te nemen, welke te vooren aen eenen Priester was gehuwd geweest; dan men wete, dat 'er, in de aengehaelde plaets, van de gemeene Priesteren gesproken worde, en de huwelyks wetten, hier voorgesteld, betroffen den Opperpriester. De Jooden voegen 'er ter nadere opheldering by, dat de Hoogepriester, zoo hy, nog een gemeen Priester zijnde, de weduw van eenen anderen Priester getrouwd had, deze vrouw behouden mogt na dat hy tot de Hoogepriesterlyke waerdigheid verheven was. — De bewoording *eene maegd uit zijnen volke* moet niet tot den stam van Levi bepaeld worden, maer tot de jonge dochters uit het volk van Israël: want de Hoogepriesters hebben ook vrouwen uit andere stammen genomen; zie 2 Chron. 22: 12.

15. Ende hy en ſal ſijn zaet onder ſijne volcken niet ontheyligen, door zich in het huwelyk te begeven met eene vrouw van eene lage afkomst, langs dezen weg zou hy zijne kinderen in verachting brengen, zoodat hy ongeſchikt wezen zoude om den luister van de Hoogepriesterlyke waerdigheid op te houden: want ick ben de HEERE, die hem heyligt, en allerbijzonderst voor my afzondert.

16. Wijder ſprack de HEERE tot Moſe en gaf hem, by deze gelegenheid, nog eenige andere bevelen, omtrent de Priesteren, ſeggende:

17. Spreeckt tot Aaron, ſeggende; Niemant uyt uwen zade, wie hy ook wezen mag, Hoogepriester of gemeene Priesters, nae hare geſlachten, door alle eeuwen heen, zoo lang het Prieſterſchap duuren zal, in den welcken een lichamelyk gebreck ſal zijn, ſal naederen tot den altaer, om de ſpijſe ſijnes Godts te offeren; elk een Priester, die het Heiligdom bedient, moet in geen het minste opzicht gebrekkig, maer geheel volkomen zijn.

Het oogmerk van deze Wet was tweeledig: deels opdat de Priesterlyke waerdigheid niet eenigzins in verachting komen zoude; deels ook, opdat de Priesters des te beter voorbeelden wezen zouden van onzen Godlyken Hoogepriester, wiens zedelyk gedrag en offerande in alles volmaekt zijn zoude.

18. Want geen man, in den welcken een lichamelyk gebreck ſal zijn, en ſal naederen, al bezat hy voor het overige nog zulke uitmuntende hoedanigheden, hy zy een blint man, ofte kreupel, ofte te kort, ofte te langh in leden: het zy hem eenig lid ontbreekt, het zy hy iets overtalligs heeft, het zy hy in eenig gedeelte van zijn lichaem mismaekt en wanſtaltig is.

19. Ofte een man, in den welcken eene breucke des voets, ofte eene breucke der hant ſal zijn:

20. Ofte bultachtigh, ofte dwergachtigh ſal zijn, ofte een vel op of eenig ongemak aen ſijne ooge ſal hebben, ofte drooge ſchurftheyt, ofte etterige ſchurftheyt, ofte die gebroken ſal zijn aen ſijn gemacht.

21. Geen man uyt den zade Aarons des Prie-

ſters, in den welcken een gebreck is, ſal tot den altaer toetreden, om de vyer-offeren des HEEREN te offeren of op eene andere wys den altaer te bedienen: een gebreck is in hem, hy en ſal niet toetreden, om de ſpijſe ſijnes Godts te offeren. vergel. vs. 6 en 21. De Hoogepriester met een dezer gebreken overvallen wordende, moest door eenen anderen, die 'er de naeſte toe ware, vervangen worden.

22. Maer ſchoon een mismaekt man, uit het Priesterlyk geſlacht, geene offeranden mag opöfferen, zal hy evenwel deel hebben aen de tijdelyke voordeelen van het Prieſterſchap: want de ſpijze ſijnes Godts van de allerheyligſte dingen, als de ſpijsöfferen, de zondöfferen, de ſchuldöfferen, en de toonbrooden, welke in het Heiligdom, door de manlyke perſonen, uit het Priesterlyk geſlacht, gegeten worden; ende van de heylige dingen, als de beweegborst en den hefſchouder van de danköfferen, als mede de eerſtelingen en de tienden, welke het onderhoud der geheele Priesterlyke huisgezinnen uitmaken, ſal hy mogen eten:

Dit onderſcheid was 'er derhalven tusſchen de lichamelyke smaektheid der Priesteren, en tusſchen hunne wettiſche onreinheid, dat niet de eerſte, maer wel de laetſte, het eten der heilige dingen ongeoorloofd maekte.

23. Doch een Priester, die eenigzins wanſtaltig is, zal tot het Heilige van den Tabernakel niet mogen naderen, hy zal zich met het voorhof der Priesteren vergenoegen moeten, tot den voorhangh en ſal hy niet komen, om eenige deelen van het Priesterwerk te verrichten, ende tot den brandöffer altaer niet toetreden, om dat een gebreck in hem is: op dat hy mijne heyligdommen, dat is de deelen mijns heiligdoms, niet en ontheylige en meer of min in verachting brenge: want ick ben de HEERE, die haer heyligt, en deze gewijde plaetſen, tot mijnen plechtigen eerdienst, heb afgezonderd.

24. Ende Moſe ſprack [*ſulks*] tot Aaron, ende tot ſijne ſonen; ende tot alle de kinderen Iſraëls: want het ganſche volk had 'er belang by, dat de ſtatelyke Godsdienst behoorlyk verricht wierd.

HET XXII. KAPITTEL.

Eenige voorschriften voor de Priesteren, omtrent het eten der heilige spijzen vs. 1-16. met sommige waernemingen, de offeranden betreffende, v. 17-33.

1. KOrt daer na sprack de HEERE tot Mose, seggende:

2. Spreeckt tot Aaron, ende tot sijne sonen, dat se sich van de heylige dingen der kinderen Israëls die sy my heyligen en aenbieden, wanneer zy eenigermate onrein zijn, aenstonds afsonderen, en, in zulk een geval, geen gebruik maken van de heilige spijzen, vergel. Kap. 7: 20, 21, op datse den naem mijner heyligheyt niet en ontheyligen, door anderen aenleiding te geven, om laeg van my en mijnen plechtigen eerdienst te denken: Ick ben de HEERE.

3. Segt tot hen; Alle man onder uwe Priesterlyke geslachten, wie hy ook wezen mag, die uyt uwen gantschen zade tot de heylige dingen, die de kinderen Israëls den HEERE heyligen, naederen sal, om dezelve te eten, of aenteraken, als sijne onreynigheyt op hem is, die selve mensche sal van voor mijn aengesicht, uit mijn Heiligdom verbannen, uit de gemeinschap van mijn volk, ja uit het land der levendigen, uytgeroeyt worden: Ick ben de HEERE.

4. Niemant van den zade Aarons die melaetsch is, ofte eenen vloet heeft, en sal van die heylige dingen eten, tot dat hy reyn is: mitsgaders die yet aenroert dat onreyn is van een doot lichaem, (*a*) ofte yemant dien het zaet der byligginge ontgaet.

5. Ofte

(*a*) bov. 15: 2.

5. Ofte so wie aengeroert sal hebben eenigh kruypende gedierte, daer van hy onreyn is, ofte eenen mensche, daer van hy onreyn is, nae alle sijne onreynigheyt: van welken aert die ook wezen mogt:

6. De mensche, dewelcke dat aengeroert sal hebben, die sal onreyn zijn tot aen den avont: ende hy en sal van die heylige dingen niet eten, maer sal sijn vleesch met water baden.

7. Als de sonne sal ondergegaen zijn, dan sal hy reyn zijn: ende daer na sal hy van die heylige dingen eten; want dat is sijne spijse, zijn deel, en het middel van zijn bestaen.

8. (*b*) Het doode aes, ende het verscheurde en sal hy niet eten, om daer mede onreyn te worden: Ick ben de HEERE.

9. Deze voorschriften hebben alle Priesters zorgvuldig waertenemen, Sy sullen dan dit mijn bevel onderhouden, op datse geene sonde, dat is geene schuld op zich laden, en daer over straffen dragen, ende daer in sterven, als sy die heilige dingen ontheyligt souden hebben, door 'er, in hunne onreinheid, van te eten: Ick ben de HEERE, die haer heyligt.

10. Oock en sal geen vreemde, die niet tot het Priesterlyk geslacht behoort, het heylige eten: een bywoonder des Priesters, die by hem geherbergt is, ende een daglooner en sullen het heylige niet eten, omdat deze menschen tot zijn huisgezin niet behooren.

11. Wanneer dan nogh, of *evenwel*, de Priester eene ziele, eenen slaef of eene slavin, met sijn gelt sal gekocht hebben, die sal daer van eten; vermids zy hem geheel toebehooren, en daerom onder zijne huisgenooten gerekend worden: ende de ingeboren van sijn huys, die sullen van sijne spijse eten.

12. Maer als des Priesters dochter eenen vreemden man sal toebehooren, dat is, aen iemand buiten het Priesterlyk geslacht zal getrouwd zijn; sy en sal van het hef-

(*b*) Exod. 22: 31. bov. 17: 15. Ezech. 44: 31.

offer der heylige dingen niet eten; vermids zy, uit het Priesterlyk huisgezin, tot dat van eenen gemeenen Israëlijt is overgegaen, heeft zy haer recht en aendeel op en aen de heilige dingen verlooren.

13. Doch als des Priesters dochter eene weduwe, ofte verstootene sal zijn, ende geen zaet hebben, ende tot haers vaders huys, (c) als in hare jonckheyt, sal wedergekeert zijn, en dus weder een lid van des Priesters huisgezin geworden is, gelijk zy in hare jeugd voor haer huwelyk was, so salse van de spijse haers vaders eten: maer geen vreemde en sal daer van eten, die tot een ander geslacht en huisgezin behoort.

14. Ende wanneer yemant het heylige door dwalinge sal gegeten hebben, niet wetende, dat het heilig was, so sal hy desselven vijfde deel daer boven toedoen, ende sal 't den Priester met het heylige wedergeven: behalven de offerande van eenen ram, welken hy den HEER moet toebrengen, vergel. Kap. 5: 15, zal hy niet alleen juist zoo veel als hy gegeten heeft aen den Priester weder ter hand stellen, maer nog een vijfde gedeelte daerboven.

15. So en sullen sy, te weten de Priesters, niet ontheyligen noch laten ontheiliaen, de heylige dingen der kinderen Israëls, die sy den HEERE sullen geheven hebben, tot onderhoud der dienaren van het Heiligdom:

16. Ende hen doen dragen de ongerechtigheyt der schult, voor zoover zy zich geduchte straffen op den hals halen zouden, als sy, die tot de gemeene Israëliten behooren, hare heylige dingen souden eten: want ick ben de HEERE, die haer heyligt.

17. Voorder sprack de HEERE, by dezelfde gelegenheid, tot Mose, seggende:

18. Spreeckt tot Aaron, ende tot sijne sonen, ende tot alle de kinderen Israëls, ende segt tot hen;

(c) bov. 10: 14.

hen; So wie uyt den huyse Israëls, ende uyt de vreemdelingen in Israël is, die sijne offerhande sal offeren nae alle hare geloften, ende nae alle hare vrywillige dank-offeren, die sy den HEERE ten brandoffer sullen offeren:

19. Het sal nae uw welgevallen zijn, zoo als gy als Priesters, het, nae mijn voorschrift, vorderen zult, een volkomen manneken, van de runderen, van de lammeren, ofte van de geyten; 'er zal aen deze offeranden geen het minste gebrek zijn.

20. Gy en sult niet offeren yet, daer in een gebreck is: want het niet aengenaem en soude zijn voor u, vermids het aen mijn voorschrift niet beantwoordende was.

21. (*d*) Ende als yemant een danck-offer den HEERE sal offeren, uytsonderende van de runderen, ofte van de schapen eene gelofte, ofte vrywilligh offer; 't sal volkomen zijn, op dat 'et aengenaem zy, geen gebreck en sal daer in zijn, van die gebreken, welke ik aenstonds zal opnoemen: want alle gebreken verhinderden het aennemen van een vrywillig offer niet: zie vs. 23.

22. Het blinde namelyk, ofte gebrokene, ofte verlemde; ofte wratte of eenig vleezig uitwas, ofte drooge schurftheyt, ofte etterige schurftheyt hebbende; dese en sult gy den HEERE niet offeren: ende daer van en sult gy den HEERE geen vyer-offer op den altaer geven.

23. Doch eenen os, ofte kleyn vee, te langh, ofte te verkrompen in leden; die sult gy tot een vrywilligh offer mogen bereyden, doch tot eene gelofte en soude het niet aengenaem zijn.

'Er was veel onderscheid tusschen vrywillige offeranden, en tusschen geloften; want niemand lag onder de verplichting om de eerste, maer wel, wanneer hy 'er zich toe verbonden had, om de laetste te offeren.

(*d*) Deut. 15: 21. ende 17: 1.

24. Het gedruckte, ofte gestootene, ofte gescheurde, ofte gesnedene en sult gy den HEERE niet offeren: dat, te weten het offeren van iets dat door drukken, stooten, scheuren, of snijden verminkt is, en sult gy in uwen lande niet doen.

25. Gy en sult oock uyt de hant des vreemden, die onder ulieden als Joodengenoot woonachtig is, van alle dese verdorvene en gebrekkige dingen, welke ik zoo even heb opgenoemd, uwen Gode geene spijse offeren; van dit alles zult gy niets op 's HEEREN altaer brengen: want hare verdorvenheyt in haer is, zy moeten gerekend worden als iets waerin een verderf is; namelyk in die selve is gebreck, of eenig lichamelyk ongemak, sy en souden niet aengename zijn voor u, zy zouden aen mijn voorschrift niet beantwoorden, en daerom kunnen zy my niet behagen.

26. Wijder sprack de HEERE, op denzelfden tijd, tot Mose, seggende:

27. Wanneer een os dat is een Rund, ofte lam, ofte geyte, de eenigste der viervoetige dieren, welke voor den altaer geschikt zijn, sal geboren zijn, so sal die seven dagen onder sijne moeder zijn, en haer zuigen: daer na van den achtsten dagh, ende daer over, sal hy aengenaem zijn, tot offerhande des vyer-offers den HEERE. vergel. Exod. 32: 30.

28. Gy en sult oock eenen os, of eene *koe*, ofte kleyn vee, hem, ende sijn jongh op eenen dagh niet slachten, al waer het ook, om deze dieren den HEERE, op zijnen altaer, aentebieden.

Door deze wet schijnt de HEER Israël eenen afkeer te hebben willen inboezemen van allerlei wreedheid, daer het slagten van een jong dier, te gelijk met deszelfs moeder, eene blijkbare wreedaertigheid insluit.

29. Ende als gy een lof- of dank-offer, vergel. Kap. 7: 15, 16. den HEERE sult slachten; nae uwen wille sult gy het slachten, wanneer en van welk soort het u goeddunkt, het zy van runderen of van klein vee; zie Kap. 3: 1, 7, 12. Men kan het ook vertalen, *gy zult het slag-*

flagten tot uwe aenneming, dat is op zulk eene wys, dat gy u daerdoor by God veraengenaemt. zie Lev. 19 :5.

30. (*e*) Het ſal op den ſelven dagh gegeten worden, gy en ſult daer van niet overlaten tot op den morgen: Ick ben de HEERE. vergel. Kap. 7: 15.

31. Daerom, omdat ik de HEER ben, *daerom* ſult gy mijne geboden houden, ende deſelve doen: Ick, gedenkt 'er toch altoos aen, dit kan u niet genoeg worden ingeprent, ik ben de HEERE.

32. Ende gy en ſult mijnen heyligen naem niet ontheyligen, door het opofferen van iets het welk gebrekkig is, noch door eenige andere misdaden; wacht u van al dat geen, het welk aenleiding zoude kunnen geven, dat ik en mijn plechtige eerdienst eenigzins in verachting kome; op dat ick in 't midden der kinderen Iſraëls geheyligt, gediend en geëerbiedigd worde: Ick ben de HEERE, die u heylige; die u uit alle andere volkeren verkooren en afgezonderd heb, om, in eene zeer byzondere betrekking, mijn volk te zijn.

33. Die u uyt Egyptenlant uytgevoert hebbe, op dat ick u tot een Godt des Verbonds zy: Ick ben de HEERE, aen welken gy gehoorzaemheid en hulde verſchuldigd zijt.

HET XXIII. KAPITTEL.

Wetten omtrent de Heilige tyden, byzonder de drie jaerlykſche hooge Feesten.

1. DAer na, ter zelver tijd, of niet lang na het geven der voorige wetten, ſprack de HEERE op nieuw tot Moſe, ſeggende:

(*e*) bov. 7: 15.

2. Spreeckt uit mijnen naem tot de oudsten van uw volk, en door middel van deze tot de kinderen Israëls, ende segt tot hen; De gesette hoogtijden, dat is de vastgestelde Feesten des HEEREN, de plechtige *by-eenkomsten* des volks, op gezette tijden, om den HEERE gezamenlyk te dienen, dewelcke gylieden uytroepen sult, voor zoover de Priesters dezelve door het geluid der trompetten moeten aenkondigen; deze Feesttijden sullen heylige t'samenroepingen zijn, op welke het volk zal t'zamen komen, om my in het Heiligdom te dienen en aen-tebidden, dese zijn mijne gesette hoogtijden, feest-dagen, welke ik, tot mijnen openbaren Eerdienst, heb af-gezonderd

3. (*a*) Ses dagen sal men het werck doen, maer op den sevenden dagh, is de Sabbath der ruste, eene heylige t'samenroepinge, geen werck en sult gy doen: het is des HEEREN Sabbath, in alle uwe wooningen, waer gy u ook bevinden moogt: want daer de andere feestdagen alleen ter plaetse van het Heilig-dom gevierd wierden, zoodat alle de Israeliten zich derwaerds begeven moesten, zoo moesten zy den weeklykschen Sab-bath overal vieren, waer zy ook woonen mogten.

4. Dese drie, welke ik zal opgeven, zijn, behalven den weeklykschen Sabbath, de gesette hoogtijden des HEEREN, de heylige t'samenroepingen, de jaer-lyksche Feesten, op welke alle de Israeliten zich naer die plaets begeven moesten, alwaer het Heiligdom is, om my gezamenlyk en plechtig te dienen: dewelcke Feesttijden gy uytroepen, en door de bazuinen der Priesteren bekend maken sult, op haren gesetten of bepaelden en vastge-stelden tijt.

5. (*b*) In de eerste maent, op den veertienden der maent, tusschen twee avonden is des HEEREN Paeschen, vergel. Exod. 12.

6. Ende op den vijftienden dagh der selver maent

(*a*) Exod. 20. 9. ende 23: 12. Deut. 5: 13. Luc. 13: 14. (*b*) Exod. 12: 18. ende 23: 15. Num. 28: 16. Deutr. 16: 1.

maent is het feeſt van de ongeſuerde [*brooden*] des HEEREN: op den vijftienden dag, daegs na dat gy des avonds het Paeschlam gegeten hebt, zult gy beginnen, en geduurende ſeven dagen ſult gy voortgaen en aenhouden met ongeſuerde [*brooden*] eten.

7. Op den eerſten dagh ſult gy eene heylige t'ſamenroepinge hebben, vergel. Exod. 12: 16: geen dienſtwerck en ſult gy doen: geen werk van uwen gewoonen en dagelykſchen arbeid zult gy verrichten.

Gedurende de overige Feestdagen werd 'er zulk een ſtipte rust niet gevorderd als op den weekelykſchen Sabbath. Men mogt althans op dezelve wel reizen, en andere bezigheden verrichten, zie Deut. 16: 7.

8. Maer gy ſult ſeven dagen vyer-offer den HEERE offeren: naderhand zijn de offeranden voor elken dag nader bepaeld Num. 28: 19-25. op den ſevenden dagh ſal eene heylige t'ſamenroepinge weſen, vergel. Exod. 12: 16. geen dienſtwerck en ſult gy op dezen laetſten dag doen, even min als op den eerſten.

9. Ende de HEERE ſprack tot Moſe, ſeggende;

10. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ende ſegt tot hen: Als gy in het lant Canaan ſult gekomen zijn, het welcke ik u geven ſal, ende gy ſijnen oogſt ſult in-oogſten, dat is als gy begint den oogst in te zamelen, vergel. Deut. 16: 9. dan ſult gy een garve, in het oorſpronglyke ſtaet een *Gomer*, dat is het tiende deel van een Epha, van de eerſtelingen uwes oogſts tot den Prieſter brengen.

Door den *oogst* hebben wy hier te denken aen den garſten-oogst, die met Paeſchen eenen aenvang nam. Op het Pinxterfeest begon de tarwen-oogst, en op het feest der loofhutten werden de druiven en andere boomvruchten ingezameld. De plechtigheid omtrent de eerſtelingen van den garſten-oogst op het Paeschfeest, beſtondt hierin, dat 'er een ſchoof koorn afgeſneeden, en tot den Prieſter in het Heiligdom gebracht wierdt. Vervolgens werd die ſchoof

gedroogd, vergel. Kap. 2: 14-16 en uitgedorscht; het koorn werdt gemalen en zeer fijn gezift, en van dit gezifte meel nam de Priester een Gomer of een handvol, en leide het, met olie en wierook, op den altaer.

11. Ende hy sal die garve, welker graen tot hem in het Heiligdom gebracht werd, voor het aengesicht des HEEREN bewegen, op dat 'et voor u aengenaem zy, opdat gy u daerdoor by den Heer moogt veraengenamen: des anderen daegs na den Sabbath, te weten na den 15den van Nisan, na den eersten dag van het feest der ongezuurde brooden, welke een *Sabbath* genaemd werdt, omdat men alsdan van *alle dienstwerk* rusten moest, volgens vs. 7; des anderendaegs na dezen Sabbath sal de Priester die garf der eerstelingen bewegen, en daerna een handvol koorn op den altaer brengen.

12. Gy sult oock op den dagh als gy die garve bewegen sult, bereyden een volkomen lam, dat eenjarigh is, ten brand-offer den HEERE; boven het dagelyksch' morgen- en avond-offer, en boven die offerande, welke, volgens vs. 8, op elk der zeven dagen van dit feest, moest geofferd werden.

13. Ende sijn spijs-offer twee tienden of Gomers meelbloeme met olie gemengt ten vyer-offer, den HEERE ten lieflicken reucke: ende sijn dranck-offer van wijn, het vierde deel van een Hin.

By andere offeranden van lammeren, werd maer één Gomer meelbloeme gevoegd, Num. 15: 4. Hier werden twee Gomers gevorderd. De reden is deze: het ééne Gomer moest het offer van het lam vergezellen, en het andere moest, na de beweging van de koorngarve, op den altaer gebracht worden, zie vs. 11. —— Het drank-offer behoorde, gelijk altoos, by het brand-offer, vergel. Num. 15: 5. Evenwel werd de maet van wijn niet verdubbeld, gelijk die van de meelbloeme, omdat dit Feest diende tot dankzegging, niet voor den wijn, maer voor den garsten-oogst.

14. Ende gy en sult geen broot, nochte geroost

rooſt koorn, nochte groene aren eten, tot op dien ſelven dagh, dat gy de offerhande uwes Godts van welke ik thans bezig ben te ſpreken, in het Heiligdom, en op den altaer ſult gebracht hebben: het is eene eeuwige inſettinge voor uwe geſlachten, door alle eeuwen henen, zoo lang gy een volk zult uitmaken, in alle plaetſen van uwe wooningen, door het ganſche land Canaan henen.

Deeze plechtigheid was ingeſteld en zeer natuurlyk geſchikt, om Iſraël, het welk in Canaan van den akkerbouw beſtaen zoude, te herinneren, dat zy den oogst, met allen hunnen voorſpoed, alleen aen den Heere en zijnen zegen te danken hadden. Dit en de andere Feesten waren derhalven zeer gepaste middelen, om de Iſraeliten geduurig aen den Heere, en aen den dienst van het Heiligdom, verbonden te houden.

15. (c) Daer na ſult gy u tellen van 's anderen daegs na den zoo evengemelden Sabbath, verg. vs. 11 van den dagh dat gy de garve des beweeg-offers ſult gebracht hebben, met één woord, van den zestienden dag der maend Niſan, het ſullen ſeven volkomene Sabbathen zijn; na den gemelden dag zult gy zeven geheele weken tellen, die dag, van welke de telling begint, als de eerſte mede gerekend zijnde.

16. Tot 's anderen daegs na den ſevenden Sabbath ſult gy vijftigh dagen tellen: dan, te weten juist op den vijftigſten dag, den eerſten die op de bovengemelde zeven weken volgt, ſult gy een nieuw ſpijsoffer, een offer van nieuwe tarwe, tot brooden gebakken, vergel. Exod. 34: 22, den HEERE offeren.

17. Gylieden ſult uyt uwe wooningen, dat is, uit het koorn van uw eigen land twee tarwen brooden, tot beweegbrooden brengen, ſy ſullen met hun beide van twee Gomers of tienden meelbloeme zijn, gedeesſemt ſullenſe gebacken worden: het zijn de eerſtelingen van den tarwenoogst voor den HEERE,

(c) Deut. 16: 9.

en zullen als zoodanig voor zijn aengezicht bewogen worden, tot een lof-offer van dankzegging voor het gelukkig flagen van den tarwen-oogst. Nadat deeze brooden bewogen waren, werden zy het deel der Priesteren: want, vermids zy gedeesfemd waren, mochten zy op den altaer niet komen, vergel. Kap. 2:11,12.

18. Gy sult oock met het zoo evengemelde broot, boven de dagelykfche offeranden, seven volkomene eenjarige lammeren, ende eenen varre, het jongh eenes runts, ende twee rammen offeren: sy sullen den HEERE een brand-offer zijn, met haer spijs-offer, ende hare dranck-offeren, een vyer-offer, [ten] lieflicken reucke den HEERE.

Hier werden tot dit brand offer *één var en twee rammen* gevorderd; maer Num. 28: 11, 19, 27 werden *twee varren en één ram* geëischt. Men kan dit op tweederlei wyzen over één brengen, of dat het aen de keus der Israeliten stond, welke van beide deeze offeranden zy brengen wilden; of dat de offeranden, Num. 28: 27 gemeld, van deze onderscheiden waren.

19. Oock sult gy nevens het bepaelde brand-offer eenen geytenbock ten sond-offer, ende twee eenjarige lammeren ten danck-offer bereyden.

20. Dan sal de Priester deselve offeranden, welke ik zoo even genoemd heb, met het broot der eerstelingen [ten] beweeg-offer, voor het aengesicht des HEEREN, met de twee lammeren bewegen, te weten van elk een gedeelte, want alles te zamen was veel te zwaer om opgebeurd te worden: sy sullen den HEERE een heyligh dingh zijn, voor den Priester.

Deze dankoffers, welke uit naem van het gansche volk werden aengebracht, moesten onder de allerheiligste dingen geteld worden, en dus alleen door de mannen van het Priesterlyk geslacht, in het voorhof van het Heiligdom gegeten worden.

21. Ende gy sult op dien selven dagh, welke ik zoo even bepaeld heb, op den 50sten dag van het eten van het

het Paeschlam, voor dat de gemelde plechtigheden beginnen, met de trompetten openlyk uytroepen, [*dat*] gy eene heylige t'samenroepinge sult hebben, opdat alle man van Israël zich, ter plaetse van mijn Heiligdom, vervoege, om my plechtig te dienen; geen dienstwerck en sult gy doen: het is eene eeuwige insettinge in alle uwe wooningen voor uwe geslachten, vergel. vs. 4 en 14.

Dit Pinxterfeest, Exod. 34: 22 het feest der weken, en Exod. 23: 16 het feest des oogstes genaemd, was ingericht om Israël telken jaer, met blijde dankzegging, te doen gedenken aen de Godlyke weldadigheid, in de voltooijing hunner verlossing uit Egypten, en hen, volgens zijne belofte, aen den berg Horeb te brengen, om Hem tot een byzonder eigen volk te worden; alsmede, om hun van jaer tot jaer te herinneren, dat zy den gezegenden uitslag van den tarwen-oogst alleen aen den Heere te danken hadden.

22. (*d*) Als gy nu den oogst uwes lants sult inoogsten, gy en sult in uw in-oogsten den hoeck des velts niet gantschelick afmaeyen, ende de opsamelinge uwes oogsts niet opsamelen: voor den armen ende voor den vreemdelingh sult gyse laten: Ick ben de HEERE uwe Godt.

Deze wet hebben wy reeds Kap. 19: 9, 10 aengetroffen. Zy werd hier, by gelegenheid van de lof-offeren voor de oogsten, herhaeld, om Israël daerdoor onder het oog te brengen, dat zy, door de overweging der Godlyke goedheid, tot weldadigheid aen den armen, moesten bewogen worden. —— Wijders verdient het nog zeer onze opmerking, dat het woordje GY, *als* GY *nu den oogst*, enz. tweemalen voorkomt, en wel eerst in het meervoudige, daerna in het enkelvoudige getal; zou de Wetgever daerdoor niet hebben willen aenduiden, dat elk en een iegelyk, wie hy ook wezen mogt, niemand uitgezonderd, by den oogst, aen deze wet der weldadigheid verbonden ware.

(*d*) bov. 19: 9. Deut. 24: 19.

23. Ende de HEERE ſprack by deze gelegenheid al verder tot Moſe, ſeggende:

24. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, in mijnen naem, ſeggende; (e) In de ſevende maent, die, volgens de oude rekening, de eerſte maend van het jaer was, op den eerſten dag der gemelde zevende maent, ſult gy eene ruſte hebben, waerop niemand eenig dienstwerk verrichten zal, vergel. vs. 7, 8, 21. eene gedachteniſſe des geklancks, dat is een plechtige gedenkdag, die door de Prieſteren, met het blazen der Trompetten zal worden aengekondigd, verg. het aengeteekende by Exod. 23: 16. ook zal 'er eene heylige t'ſamenroepinge zijn, een Godsdienſtige byeenkomst, om den HEER gezamenlyk, met gebeden en dankzeggingen, groot te maken.

Men heeft aengemerkt, dat dit trompetten geblaes eene *gedachtenis* genaemd worde, omdat deze plechtigheid zou ingeſteld zijn, ter gedachtenis van de ſchepping der wereld, welke in den herfst zoude zijn voorgevallen. Doch het was oudstijds, by alle volkeren, de gewoonte, met het begin van een nieuw jaer groote vreugde te bedrijven, in hoop dat het ganſche jaer gelukkig wezen zoude, en daerom is het gansch niet onwaerſchijnlyk, dat het Gode behaegd hebbe den nieuwjaersdag tot eenen feestdag, ter zijner eere, te verordenen, om de Iſraëliten, langs dezen weg, van de bygelovige plechtigheden der omliggende volkeren te rug te houden, en hun telken jaer te herinneren, dat zy allen voorſpoed alleen van Hem te wachten hadden.

Deze dag moest, als een dag van openbaren Godsdienst, plechtig gevierd worden, daerom voegt 'er de HEER by

25. Geen dienſtwerck en ſult gy doen, zoo min als op andere plechtige dagen: maer gy ſult den HEERE vyer-offer offeren. Omtrent deze offeranden zijn in het vervolg nog nadere bevelen gegeven, Num. 29: 2—

26. Voor-

(e) Num. 29: 1.

26. Voorder ſprack de HEERE tot Moſe, omtrent nog eene andere zeer groote plechtigheid, ſeggende:

27. (*f*) Doch op den tienden deſer ſevender maent ſal de Verſoendagh zijn, eene heylige t'ſamenroepinge ſult gy hebben, dan ſult gy uwe zielen verootmoedigen, met vasten, geween, en andere blijken van boetvaerdigheid over uwe perſoneele, en vooral over de nationale zonden; ende ſult den HEERE een vyer-offer offeren.

28. Ende op dien ſelven dagh en ſult gy geen werck doen: want het is de Verſoendagh, om over u verſoeninge te doen voor het aengeſicht des HEEREN uwes Godts.

Over dezen grooten Verzoendag hebben wy reeds by Kap. 16, het nodige aengeteekend. —— Hier bedreigt de Heer de ſtraffen, met welke hy het ontheiligen van dien allerheiligſten dag bezoeken zoude.

29. Want alle ziele, elk een mensch, die tot uw volk behoort, het zy Jood of Joodengenoot, dewelcke op dien ſelven dagh niet en ſal verootmoedigt zijn geweeſt, die geene blijken vertoont van ootmoed en boetvaerdigheid, die ſal uytgeroeyt worden uyt hare volcken; hy zal verbannen of met eenen ontijdigen dood geſtraft worden.

30. Oock alle ziele, die eenigh werck op dien ſelven dagh gedaen ſal hebben; die ſelve ziele ſal ick uyt het midden hares volcks verderven.

31. Gy en ſult geen werck doen: 't is eene eeuwige inſettinge voor uwe nakomelingen, in alle volgende geſlachten, in alle de plaetſen van uwe woningen; waer gy en uwe nakomelingen verkeeren moogt.

32. Het ſal u een Sabbath der ruſte zijn, gy zult u, op dezen dag, even als op den weeklykſchen Sabbath, van alle werk onthouden, hoe ook genaemd; dan ſult gy uwe zielen verootmoedigen: op den negenden der maent in den avont, zal deze plechtige dag

(*f*) bov. 16: 29, 31. Num. 29: 7.

beginnen, van den avont des negenden tot den avont des tienden dags, zal uwe verootmoediging duuren, geduurende deze 24 uuren sult gy uwen Sabbath rusten en in het geheel geen werk verrichten, wat het ook wezen mag.

33. Ende de HEEERE sprack tot Mose, seggende:

34. Spreeckt tot de kinderen Israëls, seggende; (g) Op den vijftienden dagh deser sevender maent, sal het feest der Loofhutten of der tabernakelen zijn, opdat de Israeliten, wanneer zy in Canaan woonen, zich herinneren, hoe zy, geduurende hunne veertigjarige reis door de woestijnen, in tabernakelen of draegbare tenten gewoond hadden, vergel. vs. 43. Ook diende dit feest, om den Heer plechtig te danken voor de vruchten van het laetst verlopen jaer, welke nu alle waren ingezameld, vergel. vs. 39 en Exod. 23: 16. —— Dit feest zal seven dagen duuren, en den HEERE, even als het Paesch- en Pinxterfeest geheiligd zijn.

35. Op den eersten dagh sal 'er, even als op den eersten dag van Paesch en Pinxterfeest, eene heylige t'samenroepinge zijn: geen dienstwerck en sult gy doen.

36. Seven dagen sult gy den HEERE vyer-offer offeren; gelijk vervolgens Num. 29: 13 enz. nader zal bepaeld werden: (h) op den achtsten dagh sult gy eene heylige t'samenroepinge hebben, ende sult den HEERE vyer-offer offeren, bestaende in een brand-offer, vergezeld van een spijs-offer, zie Num. 29: 36, 37. het is een verbodtsdagh, gy en sult geen dienstwerck doen.

Het woord *verbodsdag* vertalen sommigen, door een dag *van besluiting*, omdat het Feest, met dezen dag, als den laetsten en grootsten, vergel. Joh. 7: 37, besloten en geëindigd werd; anderen eenen dag *van wederhouding*, omdat de Israeliten zich van alle diensten onthouden moesten.

37. Dit zijn de gesette hoogtijden des HEEREN,

(g) Exod. 23: 16. Num. 29: 12. Deut. 16: 13. (h) Joh. 7: 37.

REN, dewelcke gy fult uytroepen, [*tot*] heylige t'samenroepingen: om den HEERE vyer-offer, brand-offer, ende fpijs-offer, flacht-offer, ende dranck-offeren, elck dagelicks op fijnen dagh te offeren.

Omtrent de byzondere offeranden, voor elken onderfcheiden dag gefchikt, wordt Num. 28 en 29 nader gehandeld.

38. Draegt zorg, wil de HEER zeggen, dat de gezette offeranden, op elken bepaelden dag, op mijnen altaer gebracht worden, behalven de offeranden, die voor alle de Sabbathen des HEEREN van het ganfche jaer verordend zijn, ende behalven uwe vrywillige gaven, ende behalven alle uwe geloften, ende behalven alle uwe vrywillige offeren, dewelcke gy den HEERE geven fult.

39. Doch op den vijftienden dagh der fevender maent, als gy al het inkomen des lants, tot de boomvruchten toe, fult ingegaedert hebben, fult gy des HEEREN loofhutten feeft feven dagen vieren: op den eerften dagh falder rufte zijn, ende op den achtften dagh falder rufte zijn.

Omtrent dezen agtften dag heeft men wel optemerken, dat dezelve, in eenen eigenlyken zin, geen gedeelte uitmaekte van het Feest der Loofhutten: want de Ifraeliten woonden flegts zeven dagen in tenten, ter gedachtenis, dat zy, geduurende hunne reizen door de woestijne, in Tabernakelen gewoond hadden, vergel. vs. 43. Na het eindigen van dit zevendaegfche feest, moeften zy nog den agtften dag vieren, om den Heer, voor de inzameling der vruchten, met blijdfchap te danken.

40. Ende op den eerften dagh fult gy u nemen vruchtdragende tacken, takken aen welke vruchten zijn van fchoon en aengenaem geboomte, het welk de frisfche groenheid lang blijft behouden; gy zult 'er byvoegen palmtacken, ende meyen van dichte boomen, by voorbeeld de myrten, welker takken zeer digt aen elkander ftaen met beeckwilgen: ende gy fult voor het aengefichte des HEEREN uwes Godts feven dagen

vrolyk zijn; gy zult deze zeven dagen van het loofhutten-feest doorbrengen met maeltijden en andere vreugdebedrijven, gepaerd met dankzegging en lofzangen voor de blijken van s' Heeren goedertieren voorzorg.

Josephus verhaelt, dat men deze takken in de handen dragen moest, maer uit Nehem. 8: 16 is het blijkbaer, dat deze takken gesneeden wierden, om 'er tenten van te maken.

41. Ende gy sult dat feest den HEERE seven dagen in den jare vieren: het is eene eeuwige insettinge voor uwe geslachten; in de sevende maent sult gy dat gezettelyk van jaer tot jaer vieren.

42. Seven dagen sult gy in de loofhutten woonen: alle inboorlingen in Israël sullen in loofhutten woonen:

43. Op dat uwe geslachten weten, dat ick de kinderen Israëls in loofhutten, immers in draegbare hutten, hebbe doen woonen, als ick haer uyt Egyptenlant uytgevoert hebbe: Ick ben de HEERE uwe Godt.

44. Alsoo heeft Mose de gesette hoogtijden des HEEREN tot de kinderen Israëls uytgesproken, en uit Gods naem gelast, om dezelve jaerlyks te onderhouden.

Alle deze Hoogtijden hadden een voorbeeldig uitzicht op den Heer Christus en de Kerk van het Nieuwe Testament. — Het Paeschfeest zag op den dood van onzen gezegenden Middelaer, 2 Cor. 5: 7; — de garf der eerstelingen op zijne opstanding, 1 Cor. 15: 20; — het Pinxterfeest op de uitstorting van den Heiligen Geest; — de groote Verzoendag op de genoegdoening van Christus, Dan. 9: 24; en Zach. 3 — het Loofhutten-feest op den heerlyken staet der Kerke van het Nieuwe Testament: want van die tijden wordt zeer dikwijls gesproken, met zoodanige uitdrukkingen, welke van het laetstgenoemde Feest ontleend zijn, Zach. 3: 10. 14: 16 enz.

HET XXIV. KAPITTEL.

Eer Mofes de wetten, omtrent de heilige tijden, ten einde brengt, fchrijft hy tusfchen beide, in dit Kapittel, den Priesteren voor, hoe zy zich gedragen moesten, zoo omtrent den gouden Kandelaer, als omtrent den tafel der toonbrooden, vs. 1-9. — *Wijders verhaelt hy een zonderling geval, het welk in het leger voorviel met den zoon van eenen Egyptenaer, die uit een Ifraëlitifche vrouw geboren was, en den* HEER *vloekte, vs.* 10-23.

1. ENde de HEERE fprack tot Mofe, feggende:

2. Gebiedt den kinderen Ifraëls, datfe tot u brengen fuyvere geftootene olijf-olie, voor den luchter; om de lampen gedueriglick aen te fteken.
Dit bevel had de Heer reeds voorheen gegeven Exod. 27: 20 en 30: 23 enz.; maer nu moest dit bevel dadelyk werkftellig gemaekt worden, opdat de dienst van het Heiligdom, in alles, en volkomen, zoude kunnen volbracht worden.

3. Aaron, gelijk ook zijne zonen en opvolgers na hem, fal die lampen voor het aengeficht des HEEREN gedueriglick toerichten, des morgens fchoonmaken en met olie vullen, en zorg dragen, dat zy altoos branden van den avont tot den morgen, opdat zy, geduurende den ganfchen nacht, den Tabernakel verlichten, vergel. Exod. 30: 7, 8. en wel buyten den tweeden voorhangh, welke voor de ark van het getuygeniffe is, in de Tente der t'famenkomfte: het is eene eeuwige infettinge voor uwe geflachten.

4. Hy fal op den louteren kandelaer, dat is den kandelaer, die van louter goud gemaekt is, of den kandelaer, die dagelyks moet gelouterd en gereinigd worden, die

lampen voor het aengesicht des HEEREN, gedueriglick toerichten.

5. Gy sult oock meelbloeme nemen *van de allerbeste tarw, ende twaelf koecken daer van backen: van twee tienden, of een vijfde deel van een Epha, sal elk een koecke zijn, vergel. Exod. 25: 30.

6. Ende gy sultse in twee rijgen nevens elkander leggen, sesse in eene rijge, op de reyne tafel, op den tafel der toonbroden, die rein genaemd wordt, omdat zy met zuiver goud overtogen was, en omdat de Priesters zorg moesten dragen, dat dezelve altoos schoon en zuiver bleef, voor het aengesicht des HEEREN.

7. Ende op elcke rijge sult gy suyveren wieroock leggen, op elk eene rijge zult gy een gouden schotel plaetsen, met een handvol allerbeste wierook 'er in, 't welk den broode ten gedenck-offer sal zijn; het is een vyer-offer den HEERE; te weten, op het einde van elk eene week, wanneer de toonbrooden verwisseld werden, kreegen de Priesters de oude en afgenomen brooden tot hun deel, en alsdan werd de wierook, in de plaets van de brooden, tot een gedenk-offer, aengestoken en verbrand.

8. Op elcken Sabbathdagh gedueriglick sal men dat voor het aengesicht des HEEREN toerichten, en de brooden vernieuwen: deze brooden moeten den Heere werden toegediend van wegen de kinderen Israëls, uit naem van het gansche volk, ten eeuwigen verbonde; uit kracht van dat *verbond*, het welk *eeuwig* duuren moest, tot dat het met een beter verwisseld werd; uit kracht van dat verbond, het welk tusschen den Heer en Israël geslooten was, lag het volk onder de verplichting, om alle Gods geboden, en in het bijzonder ook om dit voorschrift, te gehoorzamen.

9. Ende (*a*) het afgenomen brood sal Aarons ende sijner sonen zijn, die dat in de heylige plaetse sullen eten, vergel. Kap 6: 26. want het is voor hem een heyligheyt der heyligheden, vergel. Kap. 2: 3 uyt

(*a*) Exod. 29: 32. bov. 8: 31. 1 Sam. 21: 6. Matth. 12: 4.

uyt de vyer-offeren des HEEREN, het is eene eeuwige insettinge. De toonbrooden werden onder de *Vuur-offeren* gerekend, omdat, gelijk wy gezien hebben, de wierook, welke op die brooden, als een gedeelte daervan, geplaetst werd, met vuur verbrand werd vs. 7.

10. Ende daer gingh eener Israëlitischer vrouwen soon uyt, die in 't midden der kinderen Israëls eens Egyptischen mans soon was, zijn Vader was denkelyk een uit die groote menigte van Egyptenaren, welke Israël, by den uittocht vergezelden, Exod. 12: 38; aen eene Israëlitische vrouw gehuwd zijnde, had hy zekerlyk den Joodschen Godsdienst aengenomen: ende de soon deser Israëlitischer, ende een Israëlitisch man, die van ouder tot ouder een Israëlijt was, twisteden in 't leger.

Waerover zy twistten, wordt ons niet aengeteekend; volgens de berichten der Jooden, zou de zoon van den Egyptenaer zijne tent hebben willen opslaen, onder die der kinderen van Dan, omdat zijne Moeder uit die stam afkomstig was, maer de ander zou zich tegen deze onderneming hebben aengekant, omdat zijn Vader een vreemdeling was.

11. Doe lasterde der Israëlitischer vrouwen soon uytdruckelick den NAEM van Jehovah, ende vloeckte; daerom brachten sy, die het gehoord hadden, hem tot Mose: de naem nu sijner moeder was Selomith de dochter Dibri van de stamme Dan.

12. Ende sy leyden hem in de gevanckenisse: op dat hen nae den mont des HEEREN verklaringe geschieden soude; dat is, opdat Mose met den Heere zelven raedpleegde, en daerna aen het gericht mocht bekendmaken, hoe men met den Godslasteraer handelen moest; nademael daeromtrent voor alsnog geene uitdrukkelyke wet gegeven was.

13. Ende de HEERE sprack tot Mose, seggende:

14. Brengt den vloecker uyt tot buyten het leger, ende alle die 't gehoort hebben, sullen hare handen op sijn hooft leggen, om daerdoor te verklaren, dat zy de waerheid tegen hem getuigden, en hem des

doods waerdig keurden, als mede dat zy den vloek, dien zy gehoord hadden, op zijn persoon weder overdroegen: daerna sal hem de geheele vergadering steenigen.

15. Ende tot de kinderen Israels sult gy spreken, seggende; Een yeder als hy sijnen Godt gevloeckt sal hebben, so sal hy de straf van sijne sonde op de hier bepaelde wys dragen.

16. Ende wie den naem des HEEREN gelastert sal hebben, sal sekerlick gedoodt worden, de gantsche vergaderinge sal hem sekerlick steenigen: alsoo sal de vreemdelingh zijn, gelijck de inboorlingh, als hy den NAEM sal gelastert hebben, hy sal gedoodt worden.

17. Ende als yemant eenige ziele des menschen sal verslagen hebben: hy sal sekerlick gedoodt worden.

Deze wet is reeds te voren gegeven Exod. 21: 12. Maer waerom wordt zy hier, by het geval van dezen Godslasteraer, herhaeld? De redenen schijnen ons deze te zijn; aen den éénen kant, om het gestrenge vonnis over eenen Godslasteraer te billyken, naerdien dezelfde straf ook op eene mindere misdaed bedreigd was; en aen de andere zijde, om de nadeelige gevolgen van onderlinge twisten aen te toonen: want gelijk de twist nu iemand tot Godslastering vervoerd had, zou zy eenen anderen tot doodslag brengen kunnen, om welke reden ook het volgende hier herhaeld wordt.

18. Maer wie de ziele van een vee sal verslagen hebben, hy sal 't wedergeven ziele voor ziele.

19. Als oock yemant aen sijnen naesten een gebreck sal aengebracht hebben; gelijck als hy gedaen heeft, soo sal oock aen hem gedaen worden: Wanneer iemand zijnen naesten, 't zy in twist of anderszins, verminkt, zal het Gericht hem, volgens de wet der wedervergelding, op dezelfde wys laten verminken.

20. Breucke voor breucke, (*b*) ooge voor ooge, tant voor tant: gelijck als hy een gebreck eenen men-

(*b*) Exod. 21: 24. Deut. 19: 21. Matth. 5: 38.

mensche sal aengebracht hebben, soo sal oock hem aengebracht worden.

Josephus zegt ons, dat iemand deze straf met geld konde afkoopen, geëvenredigd nae de toegebrachte breuk, zo de verminkte zich daer mede wilde laten te vrede stellen.

21. Wie dan een vee verslaet, die sal 't wedergeven: maer wie een mensche verslaet, die sal gedoodet worden.

22. Eenderley recht sult gy allen in deze en soortgelijke gevallen hebben, soo sal de vreemdelingh zijn, als de inboorlingh: want ick ben de HEERE uwe Godt, die de boosheid noch van den eenen, noch van den anderen dulden kan.

23. Ende Mose seyde tot de kinderen Israëls, datse het vonnis over den Godslasteraer, door den Heere zelven uitgesproken, werkelyk ter uitvoer brengen, den vloecker tot buyten het leger uytbrengen, ende hem met steenen steenigen souden: ende de kinderen Israëls deden, gelijck als de HEERE Mose geboden hadde.

HET XXV. KAPITTEL.

In dit Kapittel worden de wetten, omtrent de Heilige tijden, Kapittel 23 begonnen, verder vervolgd, byzonder omtrent het Sabbath- en Jubel-jaer.

1. VOorder sprack de HEERE tot Mose aen, dat is, in de nabuurschap en in de woestijne van den bergh Sinai: want bijkans een geheel jaer was Israël in den omtrek van dezen berg gelegerd, seggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Israëls, ende segt tot hen, als zijnde dit eene zaek, welke het gansche volk raekt, (a) Wanneer gy sult gekomen zijn in dat lant,

(a) Exod. 23; 10.

dat ick u geve, dan ſal dat lant ruſten en braek liggen, zonder geploegd of bezaeid te worden. Exod. 23: 11. elk zevende jaer zult gy aenmerken als eenen Sabbath den HEERE.

Het oogmerk van deze wet is zeer opmerkelyk. De inſtelling van het Sabbathjaer diende.

I. Om voor de vruchtbaerheid van het land te zorgen, en voor te komen, dat het niet geheel wierde uitgeput.

II. Om Iſraël Gods Opperheerſchappye te herinneren, en van tijd tot tijd onder het oog te brengen, dat zy ſlegts gebruikers van Canaan waren, en in alles van Gods wil afhongen.

III. Om de gehoorzaemheid van het volk te beproeven.

IV. Opdat zy elk zevende jaer bekrompener levende, des te meerder medelijden hebben zouden met armen en nooddruftigen.

V. In dit geval wilde de Heer een aenmerkelyk bewijs van zijne byzondere en gunstige zorg voor zijn volk geven: vergel. vs. 20-22.

VI. Eindelyk was het Sabbathjaer een voorbeeld van den Geestelyken Sabbath des Nieuwen Testaments, gelijk ook van den eeuwigen Sabbath, welken de gelovigen in den Hemel vieren zullen: vergel. Jeſ. 65: 17.

3. Ses jaren ſult gy uwen acker bezaeyen, ende ſes jaren uwen wijngaert beſnijden, ende de inkomſte daer van inſamelen.

4. Doch in het ſevende jaer ſal voor het lant een Sabbath der ruſte zijn; een Sabbath den HEERE: uwen acker en ſult gy niet bezaeyen, ende uwen wijngaert en andere vruchtboomen niet beſnijden of ſnoeien.

5. Wat van ſelfs van uwen oogſt ſal gewaſſen zijn uit het zaet, het welk in het voorgaende jaer op den akker was blijven liggen, en ſult gy, als of het u byzonder en alleen toebehoorde, niet in-oogſten, ende de druyven uwer af-

affonderinge, welke gegroeid zijn, zonder dat gy den wijnstok, door de kunst, zijt te hulp gekomen, en ſult gy tot uw byzonder gebruik niet afſnijden: het ſal een jaer der ruſte, voor den lande zijn.

6. Ende de [*inkomſte van den*] Sabbath des lants, het geen de akker zonder uwen arbeid zal voortbrengen, ſal voor u tot ſpijſe zijn, edoch niet voor u alleen, gelijk in andere jaren, maer ook voor u, ende tevens ook voor uwen knecht, ende voor uwe dienſtmaegt, ende voor uwen daglooner, ende voor uwen bywoonder, die by u als vreemdelingen verkeeren; elk van deze, zonder onderſcheid, mag voedſel van uwen akker halen.

7. Mitſgaders voor uw vee, ende voor het gedierte, dat in uwen lande is, ſal alle de inkomſte daer van tot ſpijſe zijn, niet alleen het vee van den eigenaer, maer ook dat van anderen, die het nodig hebben, zullen daer mede gevoed worden.

8. Gy ſult u oock tellen ſeven jaerweken, ſevenmael ſeven jaren; elk een jaerweek gerekend op zeven jaren, ſo dat de dagen der ſeven jaerweken, u negen en veertigh jaer ſullen zijn.

9. Daar na ſult gy in de ſevende maent, die de eerste is van het burgerlyk jaer, op den tienden der maent de baſuyne des geklancks doen doorgaen, opdat niemand onder uw volk van deze plechtigheid onkundig zy, op den Verſoendagh, op welken het Jubeljaer zeer voegzaem begonnen wordt, omdat 'er alsdan verzoening gedaen is voor de zonden van het ganſche volk.. ſult gy de baſuyne doen doorgaen in uwen gantſchen lande.

10. Ende gy ſult dat vijftigſte jaer heyligen, als een geduurig Feest tot mijnen dienst afzonderen, ende vryheyt uytroepen in den lande, voor alle perſonen die dienstbaer zijn, voor alle ſijne inwoonderen: het ſal u een Jubeljaer zijn, ende gy ſult wederkeeren een yeder tot ſijne beſittinge, tot zijn land, of tot zijn huis, het welk hy uit armoede had moeten verkoopen, elk zal zijn voorig eigendom wederom aenvaerden, zonder 'er iets voor te betalen, ende gy ſult wederkeeren een yeder tot ſijn

geslachte, waervan hy door verkooping vervreemd en afgescheiden was.

11. Dit Jubeljaer sal u het vijftigste jaer zijn: gy en sult niet zaeyen, nochte in-oogsten, wat van selfs daer in sal gewassen zijn, noch ook de [*druyven der*] affonderingen in het selve affnijden even zoo, als ik omtrent het Sabbathjaer bepaeld heb.

12. Want dat is het Jubeljaer, het sal u heyligh zijn: gy sult uyt den velde de inkomste daer van eten, al wat het land van zelfs voortbrengt zal gemeen zijn voor allen die 'er zich van bedienen willen.

13. Op dat Jubeljaer sult gy yeder wederkeeren tot sijne besittinge.

14. Daerom wanneer gy aen uwen naesten wat veylbaers verkoopen, ofte uyt de hant uwes naesten koopen sult; dat niemant d'een den anderen en verdrucke, niemand zal iets onder de waerde koopen, en van de benauwende omstandigheden zijnes naesten gebruik maken, om zich langs dezen weg te verrijken.

15. Nae 't getal der jaren, die 'er van het laetste Jubeljaer af verloopen zijn, sult gy van uwen naesten koopen, ende nae 't getal van de jaren der inkomsten, nae evenredigheid der voordeelen, welke gy van de gekochte zaek, tot het volgende Jubeljaer, trekken kunt, sal hy 't aen u verkoopen.

16. Nae de veelheyt der jaren, die nog voor het eerstkomend Jubeljaer verloopen moeten, sult gy sijnen koop vermeerderen, ende nae de weynigheyt der jaren sult gy sijnen koop verminderen: want hy aen u het getal der inkomsten, welke gy van het gekochte, tot aen het Jubeljaer trekken kunt, verkoopt.

17. Dat dan niemant sijnen naesten en verdrucke, het zy de verkooper, door te veel te vorderen, het zy de kooper, door te weinig te betaelen; maer vreest voor uwen Godt, die het onrecht niet kan ongewroken laten: want ick ben de HEERE uwe Godt, welken gy verplicht zijt te gehoorzamen.

18. Ende doet mijne insettingen, ende houdet mijne

mijne rechten, ende doet deſelve: ſo ſult gy ſeker woonen in den lande, zonder door uwe vijanden ontrust te worden.

19. Ende het lant ſal ſijne vrucht geven, ende gy ſult eten, tot verſadens toe: ende gy ſult ſeker daer in woonen.

20. Ende als gy ſoudt ſeggen, Wat ſullen wy eten in den ſevenden jare? ſiet wy en ſullen niet zaeyen, ende onſe inkomſte niet inſamelen;

21. So ſal ick mijnen ſegen op eene gansch byzondere wys gebieden over u in den ſeſten jare: dat het de inkomſte voor drie jaren ſal voortbrengen.

22. Het achtſte jaer nu, het welk onmiddelyk op het Sabbathjaer volgt, ſult gy zaeyen, ende ſult van de oude inkomſte eten, tot het negende jaer toe: tot dat ſijne inkomſte, van het achtſte jaer namelyk, ingekomen is, ſult gy het oude eten.

23. Het lant oock en ſal niet voor altoos verkocht worden; met het Jubeljaer moet het weder aen den oorſprongelyken eigenaer komen; want het lant is mijne: door mijne Almacht en weldadigheid, heb ik 'er u het gebruik van gegeven, het recht van eigendom behoude ik aen my zelven, om het u zoo te laten gebruiken, als ik u voorſchrijf, dewijle gy vreemdelingen, ende bywoonders by my zijt, gylieden moet ſlegts gebruikers en leenheffers zijn, die de inkomsten van Canaan geniet, zoo lang als het my behaegt.

24. Daerom ſult gy, in den gantſchen lande uwer beſittinge, loſſinge voor het lant toelaten, en eene zekere ſchatting betalen, op die wys, als ik nu nader bepalen zal.

25. Wanneer uw broeder ſal verarmt zijn, ende yet van ſijne beſittinge verkocht ſal hebben op het land, (want met huizen in de ſteden is het anders gelegen zie vs. 29) wanneer iemand uwer broederen, door armoede, genoodzaekt wordt, om een ſtuk lands te verkoopen, ſo ſal ſijn loſſer, die hem naebeſtaende is, dat is die gene zijner bloedverwanten wiens plicht het is de losſing te doen, ko-

men, ende ſal het verkochte ſijnes broeders loſſen.

26. Ende wanneer yemant geen loſſer en ſal hebben, wanneer niemand zijner naestbeſtaenden vermogende genoeg is om de losſing te doen, maer ſijne eigen hant bekomen, ende hy gevonden ſal hebben, ſoo veel genoegh is tot ſijne loſſinge, wanneer hy door yver en mijnen zegen zoo veel heeft overgewonnen, dat hy het verkochte zelfs kan losſen:

27. Dan ſal hy de jaren ſijner verkoopinge rekenen, ende het overſchot ſal hy den man, dien hy het verkocht hadde, wederuytkeeren: hy zal rekenen, hoe vele jaren 'er, na den verkoop, verloopen zijn, en wanneer 'er dan net zoo vele jaren verloopen waren, als 'er nog aenſtaende waren tot het eerst volgend Jubeljaer, dan moest de verkooper de helft der kooppenningen aen den kooper uitkeeren, anderszins moest de uitkeering meerder of minder zijn, nae mate 'er nog meer of minder jaren, tot het eerste Jubeljaer, toekomende waren, ende hy, die zijn land te vooren uit armoede verkocht had, ſal weder tot ſijne beſittinge komen.

28. Maer indien ſijne hant niet gevonden en heeft, dat genoegh is, om aen hem weder uyt te keeren, ſo ſal ſijn verkochte goet zijn in de hant van deſſelven kooper tot het Jubeljaer toe: maer in het Jubeljaer ſal 't uytgaen, ende hy ſal tot ſijne beſittinge wederkeeren.

29. Inſgelijcks, wanneer yemant een woonhuys [*in*] een bemuerde ſtadt ſal verkocht hebben; ſo ſal ſijne loſſinge zijn tot dat het jaer ſijner verkoopinge volkomen ſal zijn, in een vol jaer ſal ſijne loſſinge weſen: geduurende een gansch jaer, kon iemand, die een huis in eene bemuurde Stad verkocht had, het zelve losſen, en, door uitkeering der ontvangen kooppenningen, weder na zich nemen; maer zo dit jaer verloopen was, had hy zijn recht voor altoos verlooren, en het Jubeljaer kon hem, in dit geval, niet bevoordeelen, gelijk in de landeryen; daerom volgt 'er.

30. Maer is 't dat het niet geloſt en wort, tegens

gens dat hem het geheele jaer ſal vervult zijn, ſo ſal dat huys, 't welcke in die ſtadt is, die eenen muer heeft, voor altoos blijven aen hem, die dat gekocht heeft, onder ſijne geſlachten: 't ſal in het Jubeljaer niet uytgaen.

31. Doch de huyſen der dorpen, die rontom geenen muer en hebben, ſullen als het velt des lants gerekent worden: daer voor ſal loſſinge zijn; ende ſy ſullen in het Jubeljaer uytgaen, de huizen op het platte land zullen, in dezen opzichte, met de landeryen gelijk ſtaen.

Wanneer wy deze wetten, omtrent de losſing der huizen, wat nader inzien, zullen wy ons over derzelver wijze oogmerken verwonderen moeten. Had iemand een ſtuk lands verkocht, hy kon het losſen ten allen tijde, en zoo hy het niet loste, ſtelde hem het Jubeljaer wederom in de bezitting; het oogmerk van deze verordening was, gelijk wy aen het ſlot van dit Kapittel nader zullen aentoonen, onder anderen om de vermenging der ſtammen voortekomen. Maer had iemand een huis, binnen eene bemuurde Stad, verkocht, dan kon hy het binnen één jaer losſen, en na het eindigen van dat jaer, was hy 'er voor altoos van verſtoken. De redenen van dit verſchil tusſchen de landeryen en huizen binnen de ſteden, waren de volgende: (1). om dat 'er, uit de vervreemding der huizen binnen de ſteden, geene vermenging der ſtammen te wachten was. (2). omdat de bezitter van een huis aen het zelve veel meer eigendom hadt, dan aen zijn land; over zijn huis had hy de vrye beſchikking, maer van het land was hy ſlegts bruiker. (3). Deze aenmerking leidt ons tot den voornaemſten grond van het gemelde onderſcheid: want de huizen op de dorpen werden aengemerkt als een gedeelte van het land, het welk den HEERE toekwam, maer de huizen in de ſteden werden gerekend het eigendom te zijn van de bezitteren zelve. (4). Langs dezen weg wilde de HEER de Israëliten aenmoedigen, om, in bemuurde ſteden, huizen te koopen en te bouwen, en hoe grooter en volkryker de ſteden waren, hoe meerder de ſterkte was van het land. (5). Ook moest deze wet de burgeren van de ſteden terug houden, van

hunne huizen ligtvaerdig te verkopen, vermids zy dezelve, na verloop van het ééne jaer der losfing, nooit weder, door losfing, of vrygeving, in hun bezit krijgen konden.

32. Aengaende de acht- en veertig ſteden der Leviten, welke hun, in het vervolg, ter wooning zullen worden aengeweezen zie Num. 35: 2. [*ende*] de huyſen der ſteden harer beſittinge, deze zijn van de wet, de huizen in de bemuurde ſteden betreffende, uitgezonderd: want de Leviten ſullen eene eeuwige loſſinge hebben, hoe lang de verkoop ook moge verleeden zijn, ten allen tijde zal een Levijt zijn huis kunnen losfen; maer evenwel zoo, dat wanneer een Levijt huizen in andere ſteden mocht gekocht of geërfd hebben, dat hy, in dezen opzichte, aen dezelfde wet zal onderworpen wezen, als alle andere Israëliten.

33. Ende als men onder de Leviten loſſinge ſal gedaen hebben, als de eene Levijt het huis van den anderen zal gelost hebben, zal de laetſte tot het bezit van zijn goed wederkeeren; maer zo de losfing niet geſchiedt, zal hy in de voorrechten van het Jubeljaer deelen, ſo ſal de koop des huyſes, ende der ſtadt ſijner beſittinge, in het Jubeljaer uytgaen, met het Jubeljaer zal het huis voor niet aen hem komen: want de huyſen van de ſteden der Leviten zijn hare beſittinge in het midden der kinderen Iſraëls; vermids zy geen erfdeel in het land hebben, zijn de huizen alleen hunne erfgoederen, en derhalven ſtaet het huis van eenen Levijt, in dit geval, gelijk met het ſtuk lands van iemand uit eene andere ſtam.

34. Doch het velt van de voorſtadt harer ſteden, vergel. Num. 35: 4, 5. en ſal niet verkocht worden, gelijk den Leviten, omtrent hunne huizen geoorloofd was; en zo iemand daervan iets mogt koopen, zal de koop van geene waerde zijn: want het is eene eeuwige beſittinge voor hen, hunne velden moeten nooit in andere handen komen.

De Leviten mogten wel hunne huizen, maer niet een gedeelte van hunne velden verkoopen, om reden, dat de huizen aen byzondere Leviten toebehoorden, die dezelve voor eenigen tijd vervreemden konden, zonder dat het lichaem der

Gees-

Geestelykheid daerby benadeeld wierd, maer de velden waren gemeen aen allen de Leviten, en deze hadden zy ook volstrekt nodig, om hunne kudden te weiden.

35. Ende als uw broeder sal verarmt zijn, ende sijne hant by u wanckelen sal, zoodat hy, met de zijnen, van den arbeid zijner handen niet bestaen kan, so sult gy hem vasthouden, dat is, door weldadigheid hem ondersteunen; [*selfs*] zult gy deze weldadigheid bewijzen aen eenen vreemdelingh, ende bywoonder, op dat hy by u leve en niet van gebrek sterve.

36. Gy en sult (*b*) geen woecker, noch overwinste van hem, van uwen Broeder, het zy een geboren Israëlijt, het zy een Joodengenoot, nemen, maer gy sult vreesen voor uwen Godt, en voor de straf, welke hy, om uwe onmenschelykheid, over u brengen zoude, op dat uw broeder by u leve en niet vergae door armoede; vergelijk onze aenteekening op Exod. 22: 25.

Tusschen *woeker* en *overwinst* zou men dit onderscheid maken kunnen, dat het eerste woord zie op de renten, welke men van geld, en het tweede op de voordeelen, welke men van de voortbrengselen des lands, zou hebben kunnen trekken. Deze onderscheiding schijnt door vs. 37 begunstigd te worden. Anders kunnen de beide woorden allerlei soort van woeker in het algemeen beteekenen, om daerdoor te leeren, dat alle overwinst, onder welke benaming zy ook moge voorkomen, onder de Israeliten verboden ware, en tevens aen den gierigaert alle voorwendsels te benemen, om zijnen Broeder, onder schijn van billykheid, te verdrukken.

37. Uw gelt sult gy hem niet op woecker geven: ende gy en sult uwe spijse niet op overwinste geven.

38. Ick ben de HEERE uwe Godt, die u uyt Egyptenlant gevoert en u door deze weldadigheid verplicht hebbe, om het voorbeeld van mijne liefde, in uw gedrag omtrent uwe broederen, na te volgen. Ik heb u uit Egypten uitgevoerd; om u het lant Canaan te geven, onder voorwaerde van gehoorzaemheid aen mijne wetten,

(*b*) Exod. 22: 25. Deut. 23: 19. Spr. 28: 8. Ezech. 18: 8. ende 22: 12.

op dat ick u tot een Godt zy, en u begunstige boven alle andere volkeren.

39. (c) Desgelijcks wanneer uw broeder by u sal verarmt zijn, ende sich door de armoede gedrongen aen u verkocht sal hebben, gy en sult hem niet doen dienen den dienst van een slave; gy zult hem niet behandelen als eenen slaef, welken gy in den oorlog gevangen, of van andere volkeren gekocht hebt, en over welken gy een volstrekt en altoosduurend recht van eigendom hebt; gy zult hem geene hardigheden aendoen, noch voor altoos in uwen dienst houden.

40. Als een daglooner, als een bywoonder sal hy by u zijn, gy zult hem zagt behandelen, en hem aenmerken als iemand die zich, slegts voor eenen tijd, aen u en in uwen dienst verhuurd heeft: tot het Jubeljaer sal hy by u dienen; dan zult gy hem zijne volle vryheid wedergeven.

41. Dan sal hy van u uytgaen, hy, ende sijne kinderen met hem: ende hy sal tot sijn geslachte wederkeeren, ende tot de besittinge sijner vaderen wederkeeren.

42. Want sy zijn mijne dienstknechten, die ick uyt Egyptenlant uytgevoert hebbe, zy behooren niet minder, dan gy en alle vrije Israeliten, tot dat beweldadigd volk, het welk ik uit Egyptenland heb uitgevoerd, om het zelve tot een my byzonder eigen volk aentenemen: sy en sullen daerom niet verkocht worden, gelijck men eenen slave verkoopt.

43. (d) Gy en sult geene heerschappye over hem hebben met wreetheyt, gelijk men in Egyptenland over u geoeffend heeft: maer gy sult vreesen voor uwen Godt.

44. Aengaende uwen slave, ofte uwe slavinne die gy sult hebben, die sullen van de volckeren zijn die rontom u zijn; van die sult gy eenen slave, ofte slavinne koopen; maer uit uw eigen volk zult gy geene slaven nemen.

45. Gy

(c) Exod. 21: 2. Deut. 15: 12. Jer. 34: 14. (d) Eph. 6: 9. Col. 4: 1.

45. Gy sultse oock koopen van de kinderen der bywoonderen, die by u als vreemdelingen verkeeren, anders genaemd Joodengenoten; uyt hen, ende uyt hare geslachten, die by u sullen zijn, die sy in uwen lande sullen gewonnen hebben: ende sy sullen u tot eene besittinge zijn; deze zijn het die, in dit opzicht, met de uitlanderen gelijk staen.

46. Ende gy sult u tot besitters over haer stellen, voor uwe kinderen na u, op datse de besittinge erven, gy sultse in eeuwigheyt doen dienen, zy zullen van u tot uwe kinderen, even als andere goederen, door erfenis overgaen: maer wat de kinderen van uw eigen volk aengaet, over uwe broeders de kinderen Israëls; een yegelick over sijnen broeder, gy en sult over hem geene heerschappye hebben met wreetheyt, en overzulks u ook onthouden van hunne kinderen onder slavernye te brengen.

47. Ende wanneer de hant eens vreemdelings ende bywoonders die by u is, namelyk van eenen Joodengenoot, door koophandel [*wat*] voordeel bekomen en rijkdom verkreegen sal hebben, ende uw broeder, die by hem is, verarmt sal zijn: dat hy, door die armoede geperst, hem zelven aen den vreemdelingh, den bywoonder die by u is, ofte aen den stam van het geslachte des vreemdelings, sal verkocht hebben:

48. Na dat hy sich sal verkocht hebben, salder lossinge voor hem zijn; een van sijne broederen en naestbestaenden, die 'er het vermogen toe heeft, sal hem lossen en uit de slavernye vrykoopen.

49. Ofte sijn oom, ofte de soon sijns ooms sal hem lossen, ofte die uyt de naeste sijnes vleesches van sijn geslachte is, sal hem lossen: ofte heeft sijne hant wat bekomen, is hy, geduurende zijne slavernye, langs den eenen of anderen weg, in voordeeliger omstandigheden gekomen, dat hy hemselven losse en vrykoope.

50. Ende hy sal met sijnen kooper rekenen van dat jaer af dat hy sich aen hem verkocht heeft tot het Jubeljaer toe: want voor langer mag niemand

zich verkoopen, in dat jaer moeten alle Israeliten vrije menschen zijn; de slaef zal daerom by zijne losfing den tijd rekenen, die 'er van den dag zijner verkooping tot aen het Jubeljaer verloopen moet, alfo dat het gelt fijner verkoopinge geëvenredigd fal zijn nae het getal der jaren; nae de dagen eenes daglooners fal 't met hem zijn; het geld dat hy verdiend heeft zal, even als dat der huurlingen, gerekend werden nae het getal der dagen welke hy gediend heeft, en dit geld zal by zijne losfing van de kooppenningen worden afgetrokken.

51. Indien nogh vele van die jaren zijn, welke hy tot aen het eerstvolgende Jubeljaer dienen moet: nae die fal hy tot fijne loffinge van het gelt, daer voor hy gekocht is, wedergeven; zo hy flegts weinige jaren gediend heeft, en 'er nog vele jaren verloopen moeten, eer het Jubeljaer komt, dan loopt het losgeld hooger, vermids 'er van de kooppenningen minder moet worden afgetrokken.

52. Ende indiender nogh weynige van die jaren overgebleven zijn, tot aen het Jubeljaer; fo fal hy met hem rekenen: nae fijne jaren fal hy fijne loffinge wedergeven; indien het Jubeljaer kort op handen is, komt het losgeld lager te ftaen, vermits 'er van de kooppenningen meer moet worden afgetrokken.

53. Als een daglooner fal hy van jaer tot jaer by hem zijn, zijn Heer moet hem beschouwen en behandelen als eenen dagloorer, die hem zijnen arbeid by het jaer verhuurd heeft: men fal over hem geene heerfchappye hebben met wreetheyt voor uwen oogen; gy Mofe, benevens de andere mindere en alle volgende Overheden des volks, zullen nooit dulden, dat iemand der Israeliten zijnen Broeder die hem dient op eenigerlei wyze mishandele.

54. Ende, is 't dat hy hier door op die wys, als ik zoo even gezegd heb, niet geloft en wort; fo fal hy in het Jubeljaer uytgaen, hy ende fijne kinderen met hem.

55. Want de kinderen Israëls zijn my dienftknech-

knechten, mijne dienstknechten zijnse, die ick uyt Egyptenlande uytgevoert hebbe, door hen te verlossen uit de wreede slavernye van Egypten, heb ik een byzonder recht op de nakomelingen van Jacob verkreegen; volgens mijne wetten zullen zy leven, en nae mijne voorschriften zullen zy de een den anderen behandelen: Ick ben de HEERE uwe Godt.

Behalven het geen wy reeds omtrent het SABBATHJAER, *als mede omtrent het* JUBELJAER *hebben aengeteekend, zullen wy, over het laetste, ten slotte van dit Hoofdstuk, nog de volgende aenmerkingen mededeelen.*

I. Het JUBELJAER had dit voordeel boven het Sabbathjaer, dat het alle schulden vernietigde, en dat elk een Israelijt hersteld werd in alle zijne bezittingen welke hy was kwijt geraekt.

II. Ondertusschen strekten de voordeelen, welke uit het JUBELJAER voortsprooten, zich alleen uit tot de geboren Israeliten, midsgaders over zulke vreemdelingen, welke der gemeinschap van Gods volk, door besnijdenis, waren ingelijfd, en naderhand Joodengenoten der gerechtigheid genaemd zijn. Maer de Heidenen waren van deze voorrechten geheel en al uitgesloten, volgens vs. 46.

III. Gedurende het gansche JUBELJAER, moest de landbouw geheel stilstaen. De armen genoten het voordeel van den Tarwen- en Wijn-oogst, en van al het geen gedüurende dat jaer van zelfs voortkwam, op dezelfde wys als in het *Sabbathjaer.* — Het JUBELJAER nam eenen aenvang met de zevende maend, *Tisri* genaemd, omtrent den tijd der nacht-evening van den herfst, ten naesten by half September, zoo als wy spreken, opdat 'er behoorlyke tijd wezen zoude, om eerst alle de vruchten van den oogst in te zamelen. — Het is niet wel te bepalen, in welk een jaer, na hunne aenkomst in Canaan, de Israeliten het eerste JUBELJAER gevierd hebben; en wy hebben 'er ook weinig belang by.

IV. Van meerder gewigt is eene andere vraeg, of het JU-

BELJAER op het negen-en-veertigste, dan wel op het vijftigste jaer gevierd moest worden? Dit stuk werdt verschillende begreepen. Trouwens op de eene plaets vs. 8, 9, beveelt Moses zeven Sabbathen van jaren te tellen, te zamen 49 jaren uitmakende; en op het laetste van die 49 jaren, het Jubeljaer uitteroepen, en in de twee daerop volgende versfen zegt hy, dat het *vijftigste* jaer het Jubeljaer wezen moest.

Wy voor ons, vereenigen ons met die genen, die meenen dat het Jubeljaer, op elk een vijftigste jaer inviel, na dat de zeven jaer-sabbathen of 49 jaren verloopen waren. — Uit dit begrip, 't welk by de Jooden algemeen is aengenomen, laet zich de Goddelyke verordening vs. 8-11 best verklaren: De Israeliten moesten zevenmael zeven, dat is 49 jaren tellen, en daerna, na dat die 49 jaren geëindigd waren, moest het Jubeljaer, in de maend Tisri, die de eerste was van het Burgerlyk jaer, openlyk worden uitgeroepen. — Ook wordt het uitdrukkelyk het *vijftigste* jaer genaemd vs. 10 *gy zult het vijftigste jaer heiligen — het zal u een Jubeljaer zijn.* — Voeg 'er by, dat 'er vs. 11 en 12 uitdrukkelyk verboden wordt, om op het Jubeljaer te zaejen of te oogsten. Maer, volgens de veronderstelling, dat het Jubeljaer het 49ste ware, zoude dit verbod ten eenemael onnodig geweesd zijn, naedien elk 49ste jaer een Sabbathjaer was, wanneer de oogst van zelfs moest stilstaen.

De voornaemste tegenwerping is deze, dat 'er, volgens ons begrip, by ieder Jubeljaer twee jaren achter één zouden geweesd zijn, geduurende welken alle landbouw moest ophouden, en dat 'er langs dezen weg noodzakelyk gebrek ontstaen moest. Dan dit is eene ingebeelde zwarigheid, want 'er moesten drie eeuwen verlopen, eer dat slegts eens het Jubeljaer onmiddelyk op het Sabbathjaer, en eens het Sabbathjaer op het Jubeljaer volgde, namelyk, het 7e Sabbathjaer was 49 en het 1e Jubeljaer 50. deze twee volgden alleen voor die eene reis onmiddelyk op elkander, maer dan liep het verder uit één tot 300 jaren toe, want het 14e Sabbathjaer viel op 't jaer 98, en het

2^e^

2e Jubeljaer op 100. Het 21e Sabbathjaer was 't jaer 147 en 't 5e Jubeljaer 150. Het 28e Sabbathjaer was 196 en 't 4e Jubeljaer 200. Het 35e Sabbathjaer viel op 't jaer 245 en 't 5e Jubeljaer op 150. Het 42e Sabbathjaer was 't jaer 294 en het 6e Jubeljaer 't jaer 300, zijnde 't 6e jaer na het laetste Sabbathjaer, waerop dan voor 't eerst weer onmiddelyk een Sabbathjaer volgde, zijnde 't jaer 301. Daer dan 2 op elkander volgende *braekjaren* slegts tweemael in 300 jaren voorvielen, zal de geopperde zwarigheid geheel verdwynen, als men zich de vruchtbaerheid van Canaan herinnert, en daerby gedenkt, dat ieder een wist wanneer het Jubeljaer wezen zoude, en derhalven gelegenheid had, om, by tijds, van den overvloed der voorige jaren, voorraed op te leggen, om 'er beide in het Sabbath- en het daerop onmiddelyk volgend Jubel-jaer van te leven. —— Daerenboven, de HEER had omtrent het Sabbathjaer uitdrukkelyk beloofd, dat hy het zesde jaer dermate zoude zegenen, dat het voor drie jaren vruchten opbracht, vs. 22: mochten derhalven de Israeliten, in het buitengewoone geval van het Jubeljaer, niet met recht verwachten, dat de Heer, over het naest voorgaende jaer, nog een ongemeener zegen van vruchtbaerheid, gebieden zoude?

V. Het oogmerk van dit JUBELJAER was zeer aenmerkelyk. Het Godlyk bevel, omtrent dit Feest, had eenen zeer gewigtigen invloed, zoo op den Burgerstaet, als op de zeden der Israeliten. — Elk keerde, in het Jubeljaer, weder tot zijn eigen geslacht, en voorouderlyke bezittingen. Langs dezen weg, werden de onderscheiden geslachtlijsten zeer nauwkeurig bewaerd; en dit was, by de Israeliten, des te meer noodzakelyk, omdat de geboorte van den beloofden Verlosser, aen een zekere stam, en een bepaeld geslacht, was vastgemaekt. — Ieder, die dienstbaer was, keerde in het Jubeljaer weder tot zijne vryheid en bezitting: De verwachting derhalven van het aenaderend Jubeljaer was ongemeen zeer geschikt, ter bemoediging van armen en dienstbaren: Hierdoor werd de armoede en dienstbaerheid draeglyk gemaekt. —— Door

dit middel werd het volk eene welgevestigde liefde tot het Vaderland ingeboezemd, vermids elk, hoe hy ook vernederd was, vastelyk kon ſtaet maken, dat hy of zijne kinderen, in het eerstvolgend Jubeljaer, in de voorige betere omſtandigheeden zoude herſteld worden. —— Het JUBELJAER maekte het onmogelyk, dat iemand zijne landerijen voor altijd verkoopen of vervreemden konde: Hier uit moesten de Iſraeliten leeren opmerken, dat de HEER, in eene zeer byzondere betrekking, de eigenaer van Canaan ware, en dat zy het maer ter leen bezaten, als gebruikers. —— Eindelyk werd ook de gierigheid door deze aenmerkelyke wet beteugeld: want, vermids de bezittingen met het Jubeljaer tot de oorſprongelyke eigenaren moesten wederkeeren, werden de rijken en gieregaerts verhinderd, om akker aen akker te trekken, en hunne broederen te onderdrukken.

VI. Wat de geestelyke beduidenis aengaet; niemand kan 'er aen twijffelen, of het JUBELJAER was een luisterrijk voorbeeld der heuchlyke bedeeling van het Nieuwe Testament. Van den Meſſias wordt voorſpeld Jer. 61: 1-3. *dat hy het Jaer van s' Heeren welbehagen zou uitroepen, den gevangenen vryheid, en den gebondenen opening der gevangenis.* In deze Prophetie wordt duidelyk op het Jubeljaer gezinſpeeld; en de Heer JESUS past de Godſpraek uitdrukkelyk toe op zich zelven, zeggende: *heden is deze Schrift in uwe ooren vervuld*, Luc. 4: 21. —— Trouwens, (om den geestelyken zin, met een enkel woord, een weinig nader te ontwikkelen,) het Geestelyk Jubeljaer van het Nieuwe Testament heeft eenen aenvang genomen op dien grooten Verzoendag, toen de Heer JESUS eene eeuwige verloſſing heeft te weeg gebracht: het is, door de bazuin van het Euangelie, door de geheele waereld uitgeroepen en bekend gemaekt: de ſchulden der zonden zijn aen de gelovigen volkomen en voor eeuwig kwijt geſcholden: de gelovigen zijn wedergekeerd tot de bezitting van die zalige goederen, welke zy, door de zonden verlooren en verbeurd hadden; en tevens ontſlagen van de dienstbaerheid des Satans en der zonden.

HET

HET XXVI. KAPITTEL.

God trekt de voorschreeven bevelen onder twee hoofdbyzonderheden t' zamen, vs. 1, 2. en dringt daer op dezelve aen met de krachtigste beweegredenen, door een vertoog van 't heil dat zy op de gehoorzaming, en 't verderf dat zy op de ongehoorzaemheid te wachten hadden, gepaerd met aenspooringe tot bekeering, vs. 3-45. welk alles met eene korte aenteekening besloten wordt, vs. 46.

1. GY (*a*) en sult ulieden geene afgoden, volgens de kracht van 't woord, *geen verfoeisels*, maken, aengezien de afgoden in zich zelven verfoeilyk en een walge voor God waren: nochte gesneden beelt van hout, nochte opgericht beelt, of pylaer, gedenkzuil, of wat het wezen moge, waer by de Heidenen gewoon zijn hunne bygelovigheden te vieren, en sult gy u stellen, nochte gebeelden steen, steenen beeldtenissen van menschen of dieren, zult gy in uwen lande setten, om u daer voor te buygen, 't zy om die teekens en beelden zelve, of wel de afgoden daer door verbeeld, 't zy om daer door den waren God te vereeren: 't een zoo wel als 't ander onteerde God, die geen gemeinschap of gelijkheid met beelden hebben kon, terwijl 't ook, op zijn best, aenleiding gaf tot lichamelyke en ongerijmde gedachten van den hoogen God: hierom volgt 'er tot aendrang, want ick ben de HEERE uwe Godt, daerom zult gy geen andere Goden dienen noch trouwloos van my afgaen; *Ik ben de Heere uwe God*, daerom zult gy u voor my buigen, en my dienen op zulk eene wys als ik u bevolen heb.

(*a*) Exod. 20: 4. Deut 5: 8. ende 16: 22. Psalm 97: 7.

Geen zonde was 'er, welke God meer onteerde, en geen teffens waer toe de aert van dit volk zoo ligt overhelde, dan deze; geen wonder derhalven, dat dit bevel in Gods wetten zoo dikmael herhaeld, en hier, in de korte opsomming zijner bevelen, tot een hoofdpunt gemaekt wordt.

2. Mijne Sabbathen, namelyk de Week- en Jaer-Sabbathen, gelijk ook die der hooge feesten, ſult gy nauwkeurig houden; waer onder te gelijk alle plechtige Godsdienst-oeffeningen begreepen zijn, waerom 'er wordt bygevoegd, (b) ende mijn heyligdom ſult gy vreeſen, in eere houden, door alles daeromtrent in acht te nemen, wat ik aengaende den dienst des Heiligdoms in 't breede bevolen heb: Ick ben de HEERE.

Dit zelfde bevel is reeds woordelyk voorgeſteld Kap. 19: 30. maer deze twee hier uitgedrukte hoofd-bevelen, in hare ruimte genomen, bevatten de hoofdſom, waer in de betrachting van al het overige begreepen is; en worden daerom op het ſlot van alle de voorheen gemelde wetten, met nadruk herhaeld. Alle overtredingen kunnen tot die twee hoofden gebracht worden, tot afgoderye of tot godloosheid, dat is, tot ongodsdienſtigheid of tot valſchen Godsdienst. Alle zonden komen daer op uit, dat men God of geheel niet dient, vreest, en in aenmerking houdt; of dat men valſche denkbeelden van Hem vormt, en Hem op eene verkeerde wyze dient. Beide deze hoofd-bronnen worden hier juist aengeroerd: Zy moesten geen afgoden of beelden maken, noch gemeinſchap hebben met de onvruchtbare werken, die daer by verzeld gingen, waer onder alle valſche paden begreepen zijn: Maer wat, of ze al geen afgoden dienden, zo ze in 't geheel geen Godsdienst hadden of waernamen? Hier tegen dient het tweede, *Mijne Sabbathen zult gy houden en mijn Heiligdom vreezen:* dit toch was het middel, waer door de ware Godsdienst onderhouden en alle de overige inſtellingen bewaerd werden. Van daer, dat doorgaends, in tijden van diep verval, het grootſte gebrek in de Sabbathen beſpeurd wordt, en naest de afgoderye is 'er ook geen zonde, waer over

(b) bov. 19: 30.

over 't volk van Israël door de Propheten zo zeer bestraft wordt, als over het verwaerloozen der Sabbathen, als waeruit eene verwaerloozing van al het overige, geheel of ten deele, volgen moest: Daerentegen, waer de afgoderye en alle valsche en verkeerde leeringen en Godsdiensten vermijd, en de ware God alleen gediend wordt nae zijn eigen voorschrift, daer zullen ook alle Gods bevelen, ook de burgerlyke wetten, stand grijpen en bewaerd worden. Dus is dan in deze twee hoofdgeboden eene bekwame optelling, om alle de voorige wetten als in eene hoofdsom t'zamen te trekken.

Hier op volgen nu de nadruklyke drangredenen, waer mede de voorschreeven wetten worden aengebonden, waeromtrent men dit volgende vooraf in aenmerking nemen kan.

Om een redenlyk Schepsel tot eenige plicht-betrachting op te leiden, en daerin bezig te doen zijn, worden twee dingen noodzakelyk vereischt, *Verstand*, waer door men wetenschap en besef verkrijgt van 't geen men doen of laten moet, en een inwendig *Gevoel* of *zedelyke Smaek* (gelijk men het noemt), waer door men in zijn plicht belang neemt, en tot het dadelyk betrachten van het een, en 't vlieden van het ander zijn wil bewogen vindt. Beide deze dingen zijn noodzakelyk en moeten onafscheidbaer t'zamen gaen; zonder 't eerste kan men zijnen plicht niet weten, en zonder 't laetste zou men niet bewogen worden tot het doen, maer onverschillig blijven. Beide deze dingen zijn ook in een staet van gevestigde zedelyke rechtheid genoegzaem; een welgesteld redenlyk wezen dat zijn plicht kent en de betamelykheid van dien door een zedelyk gevoel beseft, heeft niets anders nodig, maer zal daer door terstond worden aengespoord tot de betrachting van zijnen plicht: Maer zoo is 't juist niet gesteld in een staet van beproeving, en nog minder in een staet van zedelyke verdorvenheid, waer in wy ons bevinden: offchoon ook in dien staet het zedelyk gevoel of geweten niet geheel verloren zy, maer de innerlyke drijfveer blijft, die ons gedurig tot onzen plicht aenspoort; ja offchoon het gevoel van *betamelykheid*

altoos de edelste bron blijft, waer uit eene zuivere en volmaekte gehoorzaemheid alleen kan voortkomen; zo leert nochtans de ondervinding, dat die drijfveer door de zonde veel te slap geworden is, dan dat ze over 't gemeen het menschdom, in dezen staet, tot betrachting van deszelfs plicht bewegen kan. —— Dit is de reden, dat 'er, tot meerder aendrang, ook uitwendige beweegredenen met veel vrucht aengewend worden, ontleend van het nut en voordeel aen den eenen, en het nadeel aen den anderen kant; als waer door men van de overtreding te meer afgeschrikt, en aen de betrachting der betamelyk gekeurde en aenbevolen plichten, vaert en yver bygezet wordt. Dit is het, dat alle Wetgevers altoos hebben waergenomen, waer van ze zich met vrucht bediend, en waer door ze hunne wetten gelukkig aengedrongen hebben. Geen wonder dan, dat ook Israëls groote Wetgever op dezen voet te werk gaet, en met groote wijsheid zijne wetten aendringt met beweegredenen, ontleend van zulke zaken, die natuurlyker wyze op 't gemoed van dat volk den meesten indruk maken moesten. Na dat God tot hiertoe zijne wetten aen het volk door Mose uitvoerig had overgeleverd, zoo ten aenzien van den Godsdienst als van den Burgerstaet, zo besluit Hy dit gansche Wetboek met deze allerkrachtigste drangredenen die hier volgen, ontleend van den zegen en vloek, die op de onderhouding of overtreding dezer wetten volgen zouden, waertoe het overige van dit gansche Kap. besteed wordt. —— Deze aenmerking, op ontelbare plaetsen en gevallen van Gods Woord toepasselyk, scheen ons toe hier eene plaets te verdienen, ter gelegenheid van deze zoo opzettelyke en uitvoerige voordraging van *Beweeg-redenen*; beweegredenen, die zich in twee hoofdtakken onderscheiden: Men vindt hier een vertoog van zegeningen, die 't gevolg van de getrouwe waerneming van Gods inzettingen zijn zouden, vs. 3-13. Daerna een zwart register van oordeelen, in het tegengesteld geval, trapswyzig bedreigd, doch niet zonder bygevoegde aensporingen tot bekeering, vs. 14-45.

De voorwaerde, waeraen de zegeningen worden verbonden, is in het 3de vs.

3. In-

3. (*c*) Indien gy in mijne insettingen, in de zoo evengemelde hoofd-wetten, en alle de byzondere bevelen daer in begreepen, zult wandelen met verlustiging en gestadigen voortgang, ende alle mijne geboden, daertoe behoorende, en in 't voorige uitgedrukt, zonder van dezelve aftewijken, houden, ende die vaerdig doen en ter uitvoer brengen sult: dan zullen de navolgende zegeningen over u bevestigd worden.

[De zegeningen welke nu volgen, worden gebracht tot zes hoofdzaken, (1). overvloed van inkomsten, vs. 4, 5. (2). veiligheid, vs. 5, 6. (3). overwinningen vs. 7, 8. (4). talrijke vermenigvuldiging vs. 9. (5). gezegende gedijing hunner inkomsten vs. 10. (6). en Gods gunstrijke en bestendige wooning onder hen, ingevolge van de gunst die Hy hun reeds beweezen had, vs. 11-13.]

4. Zoo gy dan, op de gezegde wyze, my zult gehoorzamen en dienen, So sal ick uwe regenen geven op haren tijt. 't Land Canaan was niet, als Egypten, overal een vlak land, dat door de overvloejing van den Nijl op gezette tijden bevochtigd en vruchtbaer gemaekt werd; maer het was, voor een groot gedeelte, een land van bergen en dalen; de landstreeken, die aen den zoom van den Jordaen lagen, werden wel op haren tijd door deze rivier bevloeid, maer voor het overige moest het door den regen bevochtigd en vruchtbaer gemaekt worden: Nu, dit belooft God hier ook te zullen doen; *Ik zal uwe regenen geven*, en wel, *op haren tijd*, niet te veel, niet te weinig, maer in een vereischte mate, en op den rechten tijd, het welk, nae de gelegenheid van Canaan, op twee tijden des jaers inzonderheid voorviel, namelyk in het voor- en najaer, van waer dezelve in een *vroegen* en *spaden* regen doorgaends onderscheiden wordt. Door de onderhouding hier van zou de vruchtbaerheid niet ontbreken, ende het lant sal sijne inkomste geven, ende het geboomte des velts sal sijne vrucht geven, 't een

(*c*) Deut. 28: 1, &c.

en ander zou bevorderd worden door den vroegen en spaden regen, terwijl in het oosten de veld-vruchten in het Voorjaer, maer de meeste boomvruchten tegen het Najaer begonnen rijp te worden: Ja, hier door zou de vruchtbaerheid niet alleen niet ontbreken, maer de inkomsten van veld en geboomte zouden zoo rijkelyk gezegend worden, dat men van den eenen tijd tot den anderen zijne handen met de inoogsting vol zou hebben, gelijk 'er volgt:

5. Ende de dorschtijt sal u reycken tot den wijn-oogst, ende de wijn-oogst sal reyken tot den zaeytijt: Zoo even is reeds opgemerkt, dat de veld-vruchten reeds in het Voorjaer begonnen rijp te worden, maer de boomvruchten in het Najaer ingeoogst wierden: dit was inzonderheid zoo gelegen ten aenzien van het *koorn* en den *wijnstok*. Het eerstgenoemde begon reeds met Pasche te rijpen, en dus in de eerste maend van 't jaer, op welk Feest de eerstelingen der rijpe koornairen den Heere moesten worden geheiligd, waerop het dan den volgenden dag geoorloofd was den sikkel in het koorn te slaen, het zelve te maejen en in te oogsten: maer de boomvruchten, byzonder de wijn- en olijven-oogst, werd eerst in de zevende maend voltrokken, ter erkentenis van welke inoogsting, op den 15de van die maend, het Feest der Loofhutten was ingesteld, 't welk daer van het *Feest der Inzameling* genoemd wordt, Exod. 23: 34. Er verliepen dan, van den dag af, dat men het koorn begon te maejen, tot dat de Boomvruchten gewoonlyk ingezameld waren, volle 6 maenden: daerop volgde de winter, en de zaeitijd voor het volgende jaer. — Hier by moet men nog dit weten, dat het de gewoonte was in 't oosten, het koorn niet, gelijk by ons, tot den winter in het stroo te houden, en dan te dorschen; dit geschiedde gewoonlyk reeds onder de inoogsting; de dorschtijd viel derhalven in, tusschen den veld-oogst, en tusschen de inzameling der druiven en andere boomvruchten. Nu zal men, na deze opmerkingen, gemaklyk verstaen wat hier beloofd wordt: De dorschtijd zou dan duuren tot aen den wijnoogst; 'er zou zoo veel koorn gewassen zijn, dat ze al den tijd die 'er verliep tot den wijn-oogst toe, zouden nodig hebben tot het dorschen: en zoo veel wijn, dat ze met de inoogsting

daer

daer van zouden bezig zijn tot aen den zaeitijd; ze zouden gestadig handen vol werks hebben om van den eenen tijd tot den anderen hunne vruchten slegts intezamelen; het een zou het ander onmiddelyk vervangen, ja schier in elkander loopen; eer ze hun koorn nog ten vollen zouden hebben uitgedorscht, zou de druif reeds rijp zijn, en eer de wijnoogst (waer onder ook de olijven oogst begreepen is) nog voleindigd zou zijn, zou de zaeitijd reeds daer wezen; dat is, gelijk het Amos 9: 13. wordt uitgedrukt, *De Ploeger zal den Mæjer, en de Druiventreder den Zaedzaejer genaken.* —— Het gevolg hier van zou zijn, 't geen 'er volgt, ende gy sult uw broot eten (*d*) tot versadens toe, ende sult seker in uwen lande woonen; elk zal zijnen nooddruft rijkelyk kunnen voldoen, ja men zal overvloed hebben aen allerlei levensmiddelen, welke onder het woord *brood* gemeenlyk verstaen worden: en gelijk zy overvloed zouden hebben, zoo zou God hun ook een hart geven om dien te gebruiken, en gezondheid om met smaek en vrolykheid daer van te nuttigen; ze zouden *eten*, en etende ook daervan *verzadigd worden;* God zou den stok en staf des broods 'er in leggen; hier zou plaets hebben het tegengestelde van 't geen Mich. 6: 14. bedreigd wordt, *Gy zult eten, maer niet verzadigd worden.*

By dezen *Overvloed* zou ook *Veiligheid* gepaerd gaen, 't geen den tweeden zegen uitmaekt die hier beloofd wordt. *Ende gy sult seker in uwen lande woonen.* —— God zelf zal heil stellen tot muuren en voorschansen. Loopt men zijner veiligheid gevaer door binnenlandsche onlusten, en door buitenlandsch geweld; voor beide zouden ze bewaerd en beveiligd worden; ze zouden geen gevaer te duchten hebben, noch van elkander, noch van 't wild gedierte, noch van vyanden van buiten: zoo volgt 'er

6. Oock sal ick vrede geven in den lande; geen binnenlandsche onlusten of burger-oorlogen zullen u van een scheuren; 'er zal eene onderlinge vereeniging zijn, die de harten in den aengenaemsten vrede bestendig zal verbonden houden; (*e*) Zoo dat gy sult te slapen liggen, ende

(*d*) bov. 25: 19. (*e*) Job 11: 18, 19.

niemant zy die verschricke : dit is een gewoone uitbeelding van de volmaektste rust en veiligheid van een volk; ze zouden 's nachts zelfs geen wacht behoeven, uit vrees voor eenig naderend onheil; ze zouden in hunne rust ook niet gestoord, noch door iemand of door eenig ding verschrikt worden, maer in goede gerustheid, en welgegrond vertrouwen op Gods bescherming, nederliggen, en van wegen de bedaerdheid huns harte gerust slapen. — Ja zelfs geen beest zou hun kwaed doen; want ook daer voor, zegt God, zal ik u beveiligen, ende ick sal het boose gedierte uyt den lande doen ophouden. Canaan was een land met bergen en dalen, met bosschen en wouden voorzien, waerin zich 't boos verscheurend en schadelyk gedierte ophield, onder anderen, Leeuwen, Beeren, Wolven, Vossen enz. Maer al dit boos gedierte, 't welk den menschen, het tamme vee, en ook het veld-gewas of boom-vruchten schadelyk zou wezen, dat zou God doen *ophouden*, dat is, zoodanig doen verminderen, het zy door dezelve zoo verre naer elders te doen wijken, of uitteroejen, het zy door derzelver voortteeling zoo zeer te beteugelen, dat men van dit gedierte hinder noch schade zou hebben. —— En even weinig zouden zy van hunne vyanden kwaed te vreezen hebben, want de Heer voegt 'er by, ende het sweert en sal door uw lant niet doorgaen, veel minder daer in gevestigd, en uw land tot een toneel des oorlogs gesteld worden; geen krijgsgeschrei zal 'er gehoord worden op uwe straten.

7. Ja, niet alleen zouden ze niet in hun eigen land aengetast worden, maer zy zelven zouden alomme hunne wapenen met overwinning en zegeprael bekroond zien, 't welk de 3de zegen is, die hier beloofd wordt : Ende gy sult uwe vyanden vervolgen : niet slegts *bestrijden*, maer *vervolgen!* Mijne hand zal zoo zichtbaer en krachtdadig met u zijn, tegen uwe vyanden, dat gy schier niet anders zult te doen hebben, dan dezelve te vervolgen en te vellen, ende sy sullen voor uw aengesichte door het sweert vallen.

8. Is 't getal uwer vyanden groot, een geringe macht van uwe zijde zal genoeg zijn, om de machtigste legers te ver-

vernielen, (*f*) Vijve uyt u ſullen hondert vervolgen, ende hondert uyt u ſullen tien duyſent vervolgen: ende uwe vyanden ſullen voor uw aengeſichte door het ſweert vallen; een hand vol volks van u zal een groote menigte uwer vyanden verſlaen; vijf (om zoo te ſpreken) zullen moeds genoeg hebben om op den vyand aentevallen, en dapperheid genoeg om 'er honderd op de vlucht te drijven; een kleine bende van eenige honderden zullen zoo veel ontzach en ſchrik verwekken onder den vyand, dat machtige legers van tien-duizenden daer voor verſmelten zullen. Ik zal uwe kracht verhoogen, en in tegendeel den moed uwer vyanden zoodanig verzwakken, dat ze zullen nederzijgen, en voor uw aengezicht vallen door de ſcherpte des zwaerds.

9. Intusſchen moest men hier uit niet denken, dat het Iſraël aen talrijkheid van volk ontbreken zou; neen, God zou hen ook zeer vermenigvuldigen; dit is het vierde dat hier beloofd wordt: Ende ick ſal my tot u wenden, of, gelijk het grondwoord ook beteekenen kan, en door de 70 vertaeld wordt, *op u zien* in gunste en met welgevallen, ende zulks daer in betoonen, dat ik ſal u vruchtbaer maken, zoo dat 'er geen onvruchtbare noch misdragt onder u zijn zal, met dat gevolg dat ik u zal uitbreiden ende u zeer zal vermenigvuldigen: ende mijn verbont ſal ick, ook daer in, met u beveſtigen: Want zoo had God in zijn verbond met Abraham, Gen. 22 en elders, onder anderen beloofd, dat Hy zijn zaed zeer vermenigvuldigen zou, als de ſtarren des hemels, en als het zand dat aen den oever der zee is.

10. Maer zou deze groote vermenigvuldiging hun zelven niet wel nadeelig kunnen zijn? zou dan dit land niet welligt kunnen te kort ſchieten, om zoo vele inwooners te voeden? ô neen: God zou ook daerin voorzien, en hunne inkomſten doen gedijen, 't welk de vijfde zegen is, die hun hier wordt toegezegd: Ende gy ſult het oude, dat veroudert is, eten: ende het oude ſult gy van wegen het nieuwe uytbrengen: dat is; Ik zal niet alleen overvloed geven, maer ook zulk eenen zegen daer in leggen, dat het

(*f*) Joſ. 23: 10.

oude, (namelyk de ingezamelde inkomften van het voorige jaer) uit de fchuuren nog niet verbruikt zal zijn, als de nieuwe vruchten reeds weder ingezameld moeten worden; zoo dat men, om voor den nieuwen oogst plaets te maken en dien te bergen, het overfchot van 't voorige jaer zal moeten uitdragen, om het door den behoeftigen en den vreemdeling te laten opnemen. Het is het zelfde als 't geen met andere woorden beloofd wordt, Mal. 3: 10. *Ik zal u zegen afgieten, zoo dat 'er geen fchuuren genoeg wezen zullen.* —— Maer welligt wordt onder deze woorden nog iets anders bedoeld: *Gy zult het oude, dat verouderd is, eten* enz., dit ziet misfchien inzonderheid op de Sabbath-jaren, in welke 'er niet geploegd noch gezaeid mogt worden: in zulk een jaer werd derhalven ook niet geoogst, waer van 't gevolg moest zijn, dat zy, geduurende het eerste jaer na het Sabbath-jaer, aten van het overfchot des zesden jaers, het welk dan oud en verouderd was; maer God zou ook daer in zulk eenen zegen leggen, dat zy daer van niet alleen *eten*, met fmaek en tot verzadiging eten zouden, maer ook daer aen genoegzaemheid tot vervulling van hunnen nooddruft vinden, ja overvloed hebben zouden, zoo dat 'er van dat oude en verouderde nog zou overfchieten, en moeten uitgebracht worden uit de fchuuren, wanneer de nieuwe oogst weder-inkomen zou.

Welgelukzalig voorzeker het volk, wien het alzoo gaet! ja maer, Welgelukzalig vooral het volk, wiens God de Heer is! Trouwens dit is de zesde zegen, welke als de grootfte van allen, hier, by opklimming, ten flotte vermeld en hun beloofd wordt, in de volgende verfen.

11. (g) Ende ick fal mijnen Tabernakel in 't midden van u fetten: God had nu reeds, in de woestijne, zijnen Tabernakel onder dit volk; maer Hy zou denzelven ook in Canaan onder hen zetten, houden, en bevestigen. De toefpeling fchijnt ontleend te zijn van de genen die in tenten woonden, en gewoonlyk dezelve opfloegen op plaetfen die hun aengenaem waren, om aldaer te verkeeren: zoo zou God zijne wooning onder Israël houden, in Canaan, als een plaets van

(g) Ezech. 37: 26. 2 Cor. 6: 16.

van zijn welgevallen; Hy zou zijn woord, genade, en dienst onder hen bestendig doen verblijven: ende mijne ziele, zegt Hy, en sal van u niet walgen. Ik zal (gelijk het grondwoord beteekent) u met geen afkeer en versoejing verwerpen; waer onder by tegenstelling opgesloten ligt en gemeend wordt, dat God een innig welgevallen aen dat volk hebben, en hetzelve met sprekende daden noemen zou *Chebzibah*, *Mijn lust is aen haer!* — Dit wordt met nog eene andere leenspreuk nader verklaerd en bevestigd, in het volgende vs.

12. Ende ick sal in het midden van u wandelen; niet alleen gemeenzaem onder u verkeeren, gelijk een vriend met zijnen vriend, maer ook wandelen met vermaek en genoegen, gelijk men wandelt in zijnen lusthof; ik zal onder u wandelen en my betoonen onder u tegenwoordig te zijn met mijn onderijws, leiding, bescherming, verzorging, vertroosting, en heil, ende sal u, in alle deze opzichten tot een Godt zijn, en zulks door de vervulling van alle de beloofde zegeningen blijkbaer maken; ende gy sult my tot een volck zijn, geheel aen my verbonden, zeggende met sprekende daden, en als 't ware met uwe hand schrijvende, *wy zijn des Heeren!* —— Van dit uitstekend voorrecht had dit volk reeds sterk sprekende bewijzen, inzonderheid in die aenmerkelyke verlossing, welke de grondslagen tot hunnen vryen en gezegenden Burgerstaet gelegd had, gelijk de Heere hun, tot aendrang van al het voorgaende, nu vervolgens ten besluite nadruklyk onder 't oog brengt:

13. Ick ben de HEERE uwe Godt, die u uyt der Egyptenaren lant uytgevoert hebbe; Dit was een hoofd-weldaed, en de grondslag van hunne byzonderste betrekking tot Jehovah; eene weldaed die nooit eenigzins mogt vergeten worden, die daerom by alle bekwame gelegenheid hun herinnerd, en door eene plechtige Instelling voor de vergetelheid bewaerd werd. Deze weldaed moest de sterkste spooren geven tot dankbaerheid en gehoorzaemheid aen God, want, wat had Hy daer door niet al te weeg gebracht? *Ik heb u uit der Egyptenaren land uitgevoerd*, op dat gy hare slaven niet en soudet zijn: ze waren dan hier door verlost uit de verachtelykste dienstbaerheid, in welke zy niet beter dan

ſlaven waren; ja maer ook verlost uit eene allerzwaerſte en drukkende dienstbaerheid, want zoo volgt 'er: ende ick hebbe de dijſſelboomen uwes jocks verbroken, De toeſpeling is op de jok-osſen, die in 't Oosten voor den ploeg plegen te loopen: de disſelboom was in de Middel-lijn van den ploeg-wagen; aen dien disſelboom waren de osſen vastgemaekt door middel van een jok, dat op den nek of ſchouders rustte, en moesten alzoo den last voorttrekken. Hier by wordt de dienstbaerheid der Israëliten in Egypten vergeleeken: in zulk eenen toeſtand waren ze geweest, dat ze als krom en gebukt gingen onder de lasten; maer God had hen daer van verlost, en zoo verlost, dat ze den Egyptenaer niet meer alzoo konden dienen, Hy had zelfs de disſelboomen hunnes joks daer toe in ſtukken gebroken, ende, zegt Hy, ik hebbe u doen recht op gaen; des konden zy nu, met opgerichten halze, als een vry volk, 't hoofd gerust en moedig opſteken; maer moesten ook, dit bedenkende, beſeffen, hoe veel zy dan aen dien God hunner Vaderen verplicht waren, en hoe veel hun daer aen gelegen lag, dien God tot hunnen God te hebben en te houden, door welbehaeglyk voor Hem te wandelen in den weg zijner Inſtellingen.

Laet ons in 't voorbygaen over deze zegeningen het volgende nog aenmerken.

I. Dat alle deze beloften voorwaerdelyk zijn, volgens vs. 3, 4. derzelver vervulling hing derhalven af van Iſraëls gehoorzaemheid; wilden zy de voorgeſtelde zegeningen verkrijgen of behouden, ze moesten beſtendig wandelen in Gods inzettingen: zoo lief hun dan hunne welvaert en voorſpoed ware, zoo zeer moest hun Gods wet ter harte gaen. —— Maer hoe dan de belofte te verſtaen, vs. 11, 12? Is dan 's menſchen gehoorzaemheid de grond of voorwaerde, waerop God zijn God wordt! Is niet Gods voorkomende gunst en genadige aenneming van ons tot zijn volk, de bron waer uit onze liefde tot Hem en alle verdere oprechte gehoorzaemheid moet en ook alleen kan voortkomen? Wy antwoorden, zeker ja! maer even alzoo was 't ook

hier

hier gelegen. De onderhouding van Gods geboden wordt hier niet tot een voorwaerde gesteld, waerop de HEERE eerst tot hen komen zou; Hy was reeds in het midden hunner als *hun God;* maer op dat Hy als zoodanig by hun blijven, en hun zijne onafgebroken gunst bewijzen mogte, moesten zy welbehaeglyk voor zijn aengezichte wandelen. Het verband ligt niet dus, *Indien gy mijne geboden zult houden, zo zal ik uw God worden;* maer *Ik ben de* HEERE *uwe God, daerom zult gy* in mijne inzettingen wandelen, en indien gy dezelve onderhouden zult, zo zal ik by u blijven en bestendig toonen dat Ik uwe God ben. Het is ook ten dien aenzien opmerkelyk, dat deze laetstgemelde zegen, het laetste van allen, en niet dan eerst ten tijde van een volslagen verval en onbekeerlykheid, van dit volk geweeken is, ten tijde namelyk der Babylonische gevangenis.

II. Ten anderen moet men opmerken, dat deze beloften ook menigmael metterdaed vervuld zijn. 'Er zijn verscheiden tijden geweest, geduurende het bestaen van Israëls Gemeenebest, dat dit volk Gods inzettingen vlijtig waernam. Slae het oog op de dagen van Josua, van David, Salomo, Hiskia, en ook op tijden van hervorming onder andere Richters en Koningen: Hoe gezegend ging het den volke in die dagen! welk eenen overvloed, gepaerd met veiligheid, diepe rust en vrede, zag men in den tijd van Salomo! God gaf hun vrede van rondomme. Gedenk aen de overwinnende wapenen van Josua, van Gideon en andere Richters. Herinner u 't geval van Jonathan, die, met zijnen Wapen-drager alleen, eene bezetting der Philistijnen van 20 man sloeg, met dat gevolg, dat het gansche leger op de vlucht gejaegd werd. Vertegenwoordig u vooral den tijd van Koning David, die door den Godlyken zegen op zijne wapenen alle zijne vyanden van rondomme t'onderbracht. En wat de belofte van hunne vermenigvuldiging betrof; deze was nog by het leven van Mose zoo aenmerkelyk, dat hy even voor zijnen dood, toen zy aen de grenzen van Canaan gekomen waren, tot hen zeggen mogt, Deut. 1: 10,

De HEERE uwe God heeft u vermenigvuldigd, en ziet, gy zijt heden als de ſtarren des hemels in menigte. En wie weet niet, dat God niet alleen zijnen Tabernakel onder dat volk in Canaan gehad, en gehouden heeft, maer dat Hy ook zelfs naderhand eenen allerluiſterrijkſten Tempel voor zich heeft laten oprichten, en denzelven met zijne inwooning vereërd heeft.

III. Laetstlyk heeft men nog hier by te bedenken, dat alle deze zegeningen hier voorkomen als *Verbonds-beloften*, en derhalven ook *Verbonds-goederen* waren; beloften en goederen van dat Verbond, het welk God met dit volk had opgericht. Voor zoo ver nu dit Verbond een tweeledig opzicht had (volgens 't geen we over Exod. 20 en 21 hebben aengemerkt), kan men deze beloften ook tweezins beſchouwen. —— Slaet men het oog op dit Verbond, in het afgetrokkene op zich zelve aengemerkt, als een volksverbond, 't welk een ſoort van Regeerings-verdrag, tusſchen God als hooge Overheid, en het volk als zijne onderdanen behelst; in die betrekking zijn alle deze beloften eenvoudig nae de letter uitwendig te verſtaen: Op de letterlyke onderhouding van alle Gods inſtellingen, wordt allerlei uitwendige vrede, welvaert en voorſpoed beloofd, benevens de toezegging van de betooning der Godlyke tegenwoordigheid in een ſtoflyk Heiligdom, door uiterlyke teekenen, door welk alles *Hy hun God* was en blijven zou, in zulk eenen zin, als Hy de God van een gansch volk kan genoemd worden. Maer dit Verbond had voornamelyk opzicht en betrekking tot het Genade-verbond, het was daer aen dienstbaer, het ſtrekte om den waren Godsdienst onder dat volk te bewaren, en de goederen des Genade-verbonds af te ſchaduwen, te bedeelen, en te verzegelen. Wanneer men nu deze beloofde zegeningen ook in die betrekking beſchouwt, wanneer men in aenmerking neemt, dat de ganſche Godsregeering over dit volk voorbeeldig, en hun land, het gezegend Canaan, een onderpand van een beter was, zo zal men zeer gereedlyk daer toe overhellen, om ook deze beloften in dat zelfde licht te begien, en daerin een ſchets en ſchaduw te erkennen van

de geestlyke zegeningen van vrede, veiligheid, overwinnende kracht, uitbreiding, en overvloedige genade van het toekomstig Rijk van Messias, van welke geestlyke zegeningen de ware gelovigen onder Israël, in en onder deze onderpanden, de voorsmaek genoten, gelijk ze ook waerlyk daer in eenig doorzicht hadden; althans dit is onlochenbaer, dat, by de Propheten, de beschrijvingen van Messias Koningrijk en deszelfs geestlyke heil-goederen, doorgaens gemaeld worden onder de zinbeelden van den overvloed, vruchtbaerheid, veiligheid en verdere uitwendige zegeningen van Canaan, zie onder anderen Ps. 72. Hos. 2. enz. En even ontegenzeglyk is 't ook, dat Apostel Paulus de belofte vs. 12. op de kerk van 't N. T. toepast, althans mede daer toe uitstrekt, 2 Cor. 6: 16, alwaer hy, tot afmaning der gelovigen, van de onvruchtbare werken der duisternisse, zich daerop beroept, dat God gezegd heeft, *ik zal in haer woonen en onder haer wandelen, en ik zal haer God zijn, en zy zullen my een volk zijn.* Eene belofte, die voorzeker nooit in zulk eenen nadruk is bevestigd en vervuld geworden, dan toen men zeggen kon, *Het Woord is vleesch geworden, en heeft onder ons gewoond, en wy hebben zijne heerlykheid aenschouwd, vol van genade en waerheid!*

Na dit vertoog van zegeningen, wordt nu, tot het zelfde einde, een donker tafreel vertoond van vreeslyke onheilen, die zy te wachten hadden als zy ongehoorzaem waren, en onbekeerlyk daer in voortgingen.

[Eerst worden deze oordeelen bedreigd, zoo als ze by trappen, op hunne toenemende overtredingen, hun overkomen zouden, vs. 14-39. — Dan wordt vertoond hoe God nogthans, in 't midden zijns toorns, des ontfermens zou gedenken, en hen bekeeren, vs. 40-45.]

14. Het geval, 't welk hun de volgende strafgerichten veroorzaken zou was dit: (*h*) Maer indien gy my niet

(*h*) Deut. 28: 15, &c. Klaegl. 2: 17. Mal. 2: 2.

en ſult hooren, ende alle deſe geboden niet en ſult doen; De eerſte trap van 't verval is doorgaends, dat men naer God niet hoort, zijne vermaningen niet in aenmerking neemt, waervan 't gevolg is, eene nalatigheid zijner bevelen, zoo dat men zijne geboden niet meer doet, maer ongehoorzaem overtreedt, ja ſmadelyk verwerpt, gelijk 'er volgt

15. Ende ſo gy mijne inſettingen ſult ſmadelick verwerpen, zeggende; laet ons zijne banden verſcheuren, zijne zeelen van ons werpen, ende zulks uit een beginſel van afkeerigheid, ſo dat uwe ziele van mijne rechten ſal walgen; dat gy niet en doet alle mijne geboden, zoo dat het u te veel zal zijn om daervan te hooren of daer aen te denken, zeggende; wyk van ons, want aen de kennis uwer wegen hebben wy geenen lust. Men bemerkt, het waren geen ligte zonden, geen enkele overtredingen uit zwakheid, onkunde, of onbedachtzaemheid, voor welke offeranden ter verzoening waren ingeſteld; noch ook zelfs zwaerder zonden, grove overtredingen, maer waer over zy berouw hadden, waer van ze zich zochten te bekeeren; maer het waren moedwillige overtredingen, in 't algemeen doorbrekende zonden, gepaerd met hardnekkigheid. De grootheid en misdadigheid van zulk een gedrag, wordt aengeweezen door de laetſte uitdrukking, in het ſlot van dit vs. namelyk, dat zy zulks doende den weg inſloegen om mijn verbont, zegt God, te vernietigen, welk Verbond hier op uitkwam, *Ik zal u tot een God zijn, en gy zult my tot een volk zijn.* Dit Verbond zouden zy vernietigen, dat is verbreken, ja van hunne zijde geheel vernietigen, door zulke gedragingen; daer door verzochten zy den Heere, en zeiden, met ſprekende daden: *Wy willen niet dat Hy over ons Koning zy, wy willen Hem niet tot een volk zijn.* Op zulk een wanbeſtaen moet onvermijdelyk volgen een treurige ondervinding, hoe kwaed en bitter het zy, den Heere zijnen God te verlaten.

Dit zou Iſraël, in het geſtelde geval, ook dadelyk gewaer worden, gelijk hun nu vervolgens onder 't oog gebracht en bedreigd wordt, vs. 16-39. We vinden hier verſcheiden

den trappen, in welke, meestal by opklimming, althans van tijd tot tijd, dit wanbeſtaen met daer aen beantwoordende plagen zou bezocht worden. God kon, nae zijne rechtvaerdigheid, dit volk in 't gemelde geval met éénen klop wechſtooten en verdelgen; maer dit zou Hy niet doen, Hy zou langmoedig zijn in 't ſtraffen, en hun, onder de bezoekingen, tijd geven om zich te bekeeren; Hy zou de zwaerſte ſtraf niet aenwenden, noch tot het uiterſte komen, dan na alvoorens, met veel langmoedigheid, ligter ſtraffen vergeefs beproefd te hebben. We vinden hier in 't byzonder vijf trappen, in welke God zou voortgaen hen te bezoeken. De eerſte zou zijn, volgens het 16^{e} en 17^{e} vs., krankheid en overlast van vyanden.

16. Dit ſal ick u ook doen; volgens deze vertaling zou dit in 't verband van zaken willen zeggen: „ gelijk ik „ over u, de voorheen gemelde zegeningen, in 't voornoemde „ geval, gewislyk zal uitſtorten, zoo zal ik ook, in het te„ gengeſtelde geval, de roede niet ſparen; offchoon ik goeder„ tieren ben, niettemin zal ik ook de ongerechtigheden bezoe„ ken; *dit zal ik u ook doen*": Doch in 't Hebr: ſtaet letterlyk, OOK IK *zal u dit doen;* waer door een duidelyke tegenſtelling tusſchen GY en IK wordt aengeweezen, *ſo* GY *my niet zult hooren* enz. OOK IK zal dan u daer nae behandelen, IK zal u dit doen: dat ick over u ſtellen ſal verſchrickinge, kleinmoedigheid en vreeze, 't gewoon gevolg van de zonde, gelijk men reeds zag in Adam, die, zoo drae hy gevallen was, zich verſchuilde, en vreesde voor den dag te treden: of men zou dit woord misſchien alzoo gevoeglyk hier met ſommigen vertalen kunnen door *Overvallen*, *vallende ziekten*, of iets dergelijks; waerby dan gevoegd zouden worden teeringe, ende koortſe, en wel van 't ergſte ſoort, *brandende koortſen*, die de oogen verteeren, die de oogen door haren ſterken brand zouden ontſteken, verteeren, en zulk een onlust en ſmert veroorzaken, die hun aen het harte raken, ende de ziele pijnigen zoude: Anderen vertalen dit, door *langduurige krankheden*, *die de oogen blind maken*, *en de ziel verſmelten doen*, dat is, *by welke gy vergeefs en gansch moedeloos naer genezing zult uitzien.* —— Met deze

huislyke smerten zouden uitwendige rampen zich vereenigen, overlast van vyanden; gy sult oock uw zaet te vergeefs zaeyen, niet zoo zeer wegens onvruchtbaerheid, die vervolgens zal bedreigd worden, maer 't zou vergeefs gezaeid worden om de reden die 'er op volgt; namelyk, ende uwe vyanden sullen u overvallen en dat gezaeide opeten.

17. Dachten of ondernamen zy in dien toestand, hunnen vyanden te keer te gaen, dit zou niet gelukken; want daer toe, zegt de Heer, sal ick mijn aengesichte tegen ulieden setten, by tegenstelling van de belofte vs. 9. daer was het, *Ik zal my tot u wenden*, of *op u zien in gunst*, maer hier, *Ik zal mijn aengezigt tegen u zetten*: en als dat gebeurde, als God tegen hen was, wie zou dan voor hun wezen? 't Gevolg daer van, ô Israël, zal zijn, dat gy geslagen sult worden voor het aengesichte uwer vyanden: ende uwe haters, die uw kwaed zoeken, sullen over u heerschappye hebben, ende dit met zoo veel geweld en wreedheid, dat gy, van kleinmoedigheid (*i*) sult vlieden, zelfs als u niemant en vervolgt.

Elendig volk, welks vyanden over 't zelve regeeren, welks haters heerschappye voeren! Maer ten hoogsten rechtvaerdig! wilden zy niet, dat de HEERE, die hen lief had, over hen heerschte, zy konden zich dan niet beklagen, dat ze hunnen vyanden tot knechten gegeven wierden. Dit was de eerste plage. Zware kastijding voorwaer! maer nog gematigd en genadig in vergelijking met hunne zonden: genadig vooral, uit aenmerking van Gods oogmerk; want, bezoekt God een mensch met smerte op zijn leger, opdat hy van den Gezant en uitlegger, een uit duizend, zijnen rechten plicht zou leeren, en daer na tot de dagen zijner frissche jongheid, dat is tot volkomen gezondheid, weder hersteld moge worden; dit zelfde was ook Gods oogmerk in deze volks-kastijding, gelijk men kan opmaken uit het geen 'er nu in de 2^e^ plaets bykomt, vs. 18-20.

18. En-

(*i*) Spr. 28: 1.

18. Ende so gy my tot dese dingen toe nogh niet hooren en sult, zo gy even doof zyt voor de zware stem mijner oordeelen, als gy geweest zult zijn voor de zoetvloejende redenen van mijn woord, vermaningen, en billyke bevelen, zo gy nog voort zult varen my te verwerpen: Hier uit blijkt, (en dit moet men eens en vooral opmerken, en op het volgende geduurig toepassen), dat, indien zy zich door de gemelde bezoeking lieten tuchtigen, en zich bekeerden, het volgende geen plaets zou hebben, maer dat zelfs de voornoemde plage zou ophouden, en zy weder hersteld zouden worden in de voorige zegeningen: Maer zo niet, of zo zy, na eene tijdelyke bekeering van korter of langer duur, met de gewasschen zeuge wederkeerden tot de wenteling in het slijk; dan zegt God: ick sal nogh daer toedoen, om u sevenvoudelick, dat is zeer zwaerlyk, by herhaling, ja met toevoeging van nieuwe plagen, over uwe sonden te tuchtigen.

19. Want ick sal de hoovaerdigheid uwer kracht, dat is uw vermogen waer op gy hovaerdig zijt, verbreken, ende sal uwen hemel als yser maken, ende uwe aerde als koper; eene verbloemde spreekmanier, om eene groote onvruchtbaerheid uittedrukken; 't wil zeggen, dat 'er daeuw noch regen zijn zou. De hemel zou ten dien opzichte als ijzer zijn, en den regen met eene onbuigzame strakheid inhouden, en de aerde zou geen dauw doen opgaen, maer zoo droog, hard, en onvruchtbaer worden, als of haer korst van koper ware.

20. In zulk eene gesteldheid mogten ze dan hunnen arbeid verdubbelen, hun vernuft scherpen en alle middelen beproeven, om het stugge aerdrijk tot vruchtbaerheid te dwingen; maer 't zou vergeefs zijn: uw vernuft en vlijt, ô afgeweeken Israël! zal niet gedijen, ende uwe macht sal ydelick, zonder nut, verdaen worden: ende, wat gy ook beproeven moogt, in weerwil van dit alles, uw lant en sal toch sijne inkomste niet geven, ende 't geboomte des lants en sal sijne vrucht niet geven. Ook deze tweede plage was regelrecht het tegengestelde van

den voorheen beloofden zegen, in 't tegenoverstaende geval, vs. 3, 4.

Gelukkig zou het voor dit volk zijn, wierd hun in dien toestand een tweede Noach geboren, van wien men zeggen kon, 't geen Lamech van dezen zijnen Zoon zeide, toen een soortgelijke straf de eerste waereld drukte; *deze zal ons troosten over ons werk, en over de smerte onzer handen, van wegen 't aerdrijk, 't welk de Heer vervloekt heeft!* Zulk een troost zou hun gebeuren, indien zy onder deze roede tot inkeer kwamen, en zich tot God bekeerden; maer indien niet, of indien ze naderhand weder instortten in het zelfde kwaed, dan zou 't hier mede niet ophouden, maer een derde oordeel stond voor de deure, namelyk eene verschriklyke overlast van 't verscheurend wild gedierte. Zoo vervolgt de bedreiging.

21. Ende so gy met my [*in*] tegenheyt wandelen, dat is, u als een tegenpartye tegen my gedragen sult, ende my niet en sult willen hooren, so sal ick over u nae uwe sonden sevenvoudelick slagen toedoen. God noemt hier hunne aenhoudende ongehoorzaemheid, of hunne van nieuws hervatte overtredingen, onaengezien voorige kastijdingen en gerichten, deze noemt God een *wandelen met Hem in tegenheid;* dit is trouwens de aert van alle moetwillige zonden en volharding in overtredingen; zulks is, in den grond, niet anders dan een wandelen met God in tegenheid, een verzoeken van den Heere, een uitdagen van zijne gansche grimmigheid, als had men voorgenomen te beproeven, wie de sterkste zou zijn, wie 't het langst zou kunnen uithouden. Zulk een snood bestaen van Israël, kon niet missen de gansche natuur tegen zich te wapenen; zelfs het gedierte zou God tegen hen doen opstaen en strijden.

22. Want ick sal onder u senden en op een verbazende wyze vermenigvuldigen het gedierte des velts, te weten het wild en verscheurend gedierte, Leeuwen die op u aenvallen, Wolven die uwe Schapen, Beeren die uwe kinderen verscheuren, wilde Zwijnen uit het woud, die uwe

ak

akkers en wijngaerden verwoesten zullen, met één woord, allerlei boos gedierte, het welcke u berooven, ende uw vee uytroeyen, ende u verminderen ſal: ende uwe wegen ſullen woeſt worden, van wegen den ſchrik voor dat gedierte, zoo dat niemand dezelve veilig zal kunnen betreden. — Ook dit is regelrecht het tegengeſtelde van 't geen in geval van aenhoudende gehoorzaemheid beloofd was, vs. 6.

23. Was nu ook dit oordeel te vergeefs, of liet het volgende geſlacht zich niet genoegzaem waerſchouwen en weêrhouden van tegen hunnen God opteſtaen, door alle deze oordeelen, met welke God van tijd tot tijd dit volk zou geſtraft hebben; dan waren 'er nog zwaerder roeden voor hun bereid, een t'zamenloop van de ontzachlykſte gerichten ſtond hun dan te wachten; 't welk hun in de vierde plaets bedreigd wordt. Indien gy nogh door deſe dingen my niet getuchtigt en ſult zijn, maer met my [*in*] tegenheyt wandelen;

24. So ſal ick oock (*k*) met u in tegenheyt wandelen, *Ik*, *Ik ook*, zal my als een tegenpartye tegen u gedragen, en u doen zien wie de ſterkſte zy: ende ick ſal u oock ſevenvoudelick over uwe ſonden ſlaen; te weten, de drie hoofd-plagen en gewoone volksſtraffen, *zwaerd*, *pest* en *honger*, zullen zich op één tijdſtip, en als in één middelpunt vereenigen.

25. Want ick ſal een ſweert over u brengen, dat de wrake des verbonts wreken ſal; het zwaerd, dat gy reeds te vooren meermaels zult gevoeld hebben, zal dan wederom tot u komen, en nog vreeslyker dan voorheen woeden, om wrake te nemen over de ſchending van 't Verbond, zoodanig, dat gy daertegen niet beſtand zult zijn: De Landman zal wegens de vrees voor, en de dadelyke ondervinding van de ſtrooperyen en geweldige mishandelingen van de vyanden, op het platte land niet kunnen duuren; met t'zaemgepakte hoopen zal men vlieden naer de Steden en Burgten, ſo dat gy in uwe ſteden vergadert ſult

(*k*) 2 Sam. 22: 27. Pſ. 18: 27.

worden. Verbeeldt u echter geenszins dat gy daer zult veilig zijn; neen, even aldaer zult gy uwe ſlagtbank vinden, want dan, als gy in uwe Steden als opgepropt en t'zamengepakt zult zijn, dan ſal ick de peſte in 't midden van u ſenden, die u by duizenden zal wechvagen, ende 't gevolg daer van zal zijn, dat gy, na zulk eene vermindering als een weerloozen hoop ſult in de hant des vyants overgegeven worden: wederom recht het tegengeſtelde, van 't geen God anderszins hun beloofd had, *dat het zwaerd door hun land niet zou doorgaen*, vs. 6.

26. Dit oordeel zou verzwaerd worden door een daer mede gepaerd gaende gebrek, en voortduurende ſtrekkeloosheid van gewoone levensmiddelen; 'er zou een groote ſchaersheid zijn, en 't geen zy nog hadden, zou hen niet voeden; God zou de voedende kracht des broods, op welke het leven van den mensch, onder den gewoonen zegen des Heeren, ſteunt als op eenen ſtaf, wechnemen, of wel aenmerkelyk intrekken en verminderen, zoo dat, gelijk God vervolgt te ſpreken, als ick u den ſtaf des broots ſal gebroken hebben, dan ſullen tien wijven uw broot in éénen oven backen, ende ſullen uw broot by het gewichte wedergeven; waer van de meening hier op ſchijnt uittekomen, dat 'er zulk eene ſchaersheid van brood zou zijn, dat één oven genoeg zou wezen voor tien huisgezinnen, en dat het weinige, 't welk zy nog vonden, niet ſtrekken, niet gedijen zou; men zou zijn brood wel nauwkeurig nawegen, om te zien of men het wel onverminderd wederkreeg, het zou 't gewigt ook wel houden, maer geen voedende kracht hebben nae mate van het gewigte, daerom wordt 'er bygevoegd: ende gy ſult eten, maer niet verſadigt worden; recht het tegenovergeſtelde van 't geen anderszins beloofd was, vs. 5.

Hier op volgt nu het laetſte en zwaerſte oordeel, namelyk eene ganſche uitroejing uit hun land, die hun, in gevalle van eene volhardende en hardnekkige ongehoorzaemheid bedreigd, en in hare treurige gevolgen vertoond wordt, vs. 27-39.

27. Als gy hierom, dat is uit aenmerking van alle

deze

deze plagen, waer mede ik u, van tijd tot tijd, over uwe ongehoorzaemheid zal getuchtigd hebben, als gy oock om de zwaerste kastijdingen niet meer geven, en my niet hooren en sult: maer met my ten einde toe wandelen sult in tegenheyt:

28. So sal ick oock met u in heet grimmige tegenheyt en hittige gramschap wandelen: ende ick sal u oock sevenvoudelick over uwe sonden tuchtigen. In 't Hebr: staet hier, gelijk ook vs. 24, en vs. 16, het woordje IK uitgedrukt, en wel met dezen nadruk, OOK IK: „het zal geen bloot toeval zijn, neen, mijne „hand zal dit kwaed over u brengen, Ik, ook Ik, onaen„gezien ik u tot mijn volk had aengenomen, Ik zelf zal „nochtans my tegen u overzetten, en het zoo met u ma„ken, dat gy weten zult, dat gy van my getuchtigd en „geslagen zijt."

29. (*l*) Want gy sult het vleesch uwer sonen eten: ende het vleesch uwer dochteren sult gy eten. Het geen den weg zou banen tot hunne verwoesting en uitroejing uit hun land, zou zijn eene zeer zware en hardnekkigige belegering, welke den nood tot zulk eene hoogte zou doen rijzen, dat ze, van wegen den volslagen hongersnood, hunne eigen kinderen slagten en eten zouden.

Na deze uiterste en ijsselyke poging, waer van de natuur een afgrijzen heeft, zouden ze toch vallen in de handen hunner vyanden, en verwoest worden. Allereerst zouden de werktuigen hunner overtredingen voor hunne oogen vernield worden, gelijk 'er volgt.

30. Ende ick sal uwe hoogten, waerop gy vreemden Goden geofferd en gerookt hebt, door de alvernielende hand uwer vyanden verderven, ende (*m*) uwe sonnebeelden, altaren of beelden ter eere van de Zon opgericht, (of men zou 't misschien ook kunnen verstaen van allerlei afgodsbeelden, voor 't aengezicht der Zonne, dat is in 't openbaer op hunne wegen en straten, opgericht), die Zonnebeelden zal ik doen uytroeyen voor uwe oogen,

(*l*) Deut. 28: 53. 2 Kon. 6: 28, 29. Klaegl. 4: 10. (*m*) 2 Ch. 34: 7.

ende ſal uwe doode lichamen op de doode lichamen uwer dreckgoden werpen. De Afgoden welke Iſraël gediend had, worden hier *drek-goden* genoemd, gelijk ze in 't 1e vs. den naem van *verfoeiſels* dragen, om dat ze niet anders dan als een nietige en verfoeilyke drek te achten waren. De *doode lichamen* dezer drek-goden, zijn niet anders dan de brokken en rompen van derzelver beelden en gebeelde altaren, die by verachting doode lichamen genoemd worden: op dezelve zouden *hunne doode* en door den vyand verſlagen *lichamen geworpen worden*, om te kennen te geven, dat ze even verachtelyk en verfoeilyk waren als hunne drekgoden. Zoo mogten zy dan by die doode lichamen en brokken hunner goden heil zoeken; maer mijne hulp, zegt God, zult gy derven, ja ik zal my van u afkeerig betoonen, ende mijne ziele ſal aen u walgen.

31. Ende ick ſal, door de hand uwer vyanden, uwe ſteden als eene woeſtijne maken, ende uwe heyligdommen, namelyk den Tempel, die meermalen in 't meervoudig getal met dit woord benoemd wordt, zal ik, door de hand dierzelver vyanden, verwoeſten: ende ick en ſal uwen lieflicken reuck niet riecken, namelyk den reuk uwer offeranden en reuk-werken, welke, wanneer ze nae Gods inſtelling werden waergenomen, menſchelijker wyze geſproken, den Heere *een lieflijke reuk* waren: God wil daer mede zeggen, dat Hy hun, die zijnen dienst zoo lang verſmaed hadden, de gelegenheid daertoe nu zelfs zou afſnijden, zoo dat zy, al wilden ze nu, Hem niet meer zouden kunnen dienen, volgens zijne inſtelling.

32. Ja ick ſal dat lant, dat voorheen zoo gezegend land, verwoeſten; dat uwe vyanden, die daer in ſullen woonen, na dat gy daer uit zult wechgevoerd zijn, hen daer over ontſetten ſullen, en 't ſchier onbruikbaer vinden.

33. Daer toe ſal ick u onder de Heydenen verſtroyen, ende een ſweert achter u uyttrecken, ende uw lant ſal woeſt, ende uwe ſteden ſullen eene woeſtijne zijn.

34. Dan

34. Dan ſal het lant aen ſijne (*n*) Sabbathen een welgevallen hebben, alle de dagen der verwoeſtinge, dat is, het land zal dan zijne ruste genieten, dewelke gy het zelve geweigerd hebt, tegen mijne wet, cap. 25: 4. ende gy ſult in het lant uwer vyanden zijn: dan ſal het lant ruſten, ende aen ſijne Sabbathen een welgevallen hebben.

35. Alle de dagen der verwoeſtinge ſal het ruſten: overmits het niet en ruſtede in uwe Sabbathen, als gy daer in woondet. Hier mede geeft God, by wege van ſcherp verwijt, te kennen, dat aengezien zy des Heeren Sabbathen, in 't byzonder het Sabbath-jaer, niet hadden willen in acht nemen, God zelf dat land een Sabbath, en wel eenen zeer langen Sabbath beſchikken zou, maer in eenen kwaden zin, in zoo verre het, door de vyanden vernield, woest en onbebouwd zou blijven liggen.

Men kan uit deze bedreiging duidelyk opmaken, dat God voorzag, hoe inzonderheid de wet der Sabbath-jaren ſchandelyk zou verwaerloosd worden: men denkt met veel waerſchijnlykheid, dat dezelve in verſcheiden eeuwen voor de Babyloniſche gevangenis reeds geheel in onbruik geraekt is, en 'er 70 Sabbath-jaren ongevierd verlopen zijn, waer in men dan eene zeer treffende reden ziet, waerom de Babyloniſche overheerſching en gevangenis 2 Chron. 36: 21 tot 70 jaer bepaeld wordt, dat is zoo lang, tot dat de achterſtallige Sabbathen (om zoo te ſpreken) aen het land voldaen en betaeld waren.

Intusſchen, wat zou 'er toch worden van de wechgevoerden, in 't land hunner vyanden? zouden ze daer ruste hebben? neen, ook daer zelfs zou de wrake des verbonds hen noch achtervolgen, immers voor zoo veel en zoo lang zy weigerden zich tot God te bekeeren, gelijk de bedreiging dus voortgaet.

36. Ende aengaende de overgeblevene onder u, ick ſal in haer herte eene weeckigheyt in de landen harer vyanden laten komen, ik zal hun toezenden een geest van vertzaegdheid en kleinmoedigheid: ſo dat

(*n*) bov. 25: 2.

het geruysch eens gedrevenen bladts, een gering rumoer, de allerminste beweging, haer jagen sal, ende sy sullen op het minste gerucht van vreeze vlieden, alsoo men vliedt voor een sweert, ende sullen vallen, daer niemant en is die jaegt.

37. Ja zy zullen met zoo veel drift vlieden, dat zy elkander vertrappen zullen, ende sullen de een op den anderen als voor het sweert vallen, daer niemant en is die jaegt, hoe veel meer dan, wanneer zy dadelyk achtervolgd worden. Zoo veel zou het nu verschillen van 't geen anderszins beloofd was vs. 7, 8. *Gy zult uwe vyanden vervolgen, en zy zullen voor uw aengezichte door het zwaerd vallen, vijve uit u zullen honderd vervolgen* enz. Maer nu, zegt de Heere, *zult gy vlieden en vallen, daer zelfs niemand is die u jaegt*, ende gy en sult voor het aengesichte uwer vyanden niet konnen bestaen.

38. Maer gy sult omkomen onder de Heidenen: ende het lant uwer vyanden sal u verteeren; en gaende wegs zoo verminderen, dat gy een klein volk zult worden in vergelijking tot uwe voorige grootheid.

39. Ende de overgeblevene onder u sullen om hare ongerechtigheyt in de landen uwer vyanden uytteeren: ja oock om de ongerechtigheden harer vaderen, die zy nagevolgd zullen hebben, sullen sy met hen uytteeren. God had tot hiertoe den doodlyken slag te rugge gehouden, en hunne vaderen in zijne langmoedigheid verschoond, hoewel niet ongetuchtigd gelaten, maer nu zocht God in dit eindelyk oordeel alle de overtredingen t'huis, welker mate zy met hunne vaderen t'zamen vervuld hadden. Men vergelijke onze aenteekening op het 2^e^ gebod, Exod. 20: 5.

Dus verre de vloek-rol. Wat zou men nu van zulk een onwaerdig en geteisterd volk verder wachten! wat anders, dan dat het geheel versmelten en hare gedachtenis vergaen zal? Maer neen! God zou nog, ook in 't midden, ja op 't hoogste toppunt zijns toorns, des ontfermens gedenken: Dit volk, tot een gering en verstrooid overblijfsel

in-

ingekort, zou zich bekeeren, God zou het zelve genadig zijn, en wederbrengen, gelijk nu vertoond wordt, vs. 40-45.

40. Zy zouden zich eindelyk, door Gods hartveranderende genade bekeeren. Deze bekeering wordt beschreeven in drie hoofd-byzonderheden: Zy zou bestaen, voor eerst, in eene oprechte schuld-belijdenis. Dan sullen sy hare ongerechtigheyt belijden, ende de ongerechtigheyt harer vaderen met hare overtredingen, daer mede sy tegen my overtreden hebben, in welke schuldbekentenis zy de verzwarende omstandigheden niet ontveinzen, maer erkennen zullen: ende oock belijden dat sy met my in tegenheyt gewandelt hebben:

41. Ten anderen zou hunne bekeering bestaen, in eene vernederende erkentenis van Gods hand in de straffen die zy droegen: namelyk zy zullen teffens belijden en tot hunne vernedering erkennen, dat ick oock met hen in tegenheyt gewandelt, ende hen in het lant harer vyanden gebracht sal hebben. Het derde stuk hunner bekeering zou gelegen zijn in eene waerachtige verootmoediging onder de bezoekingen: so dan, gelijk het zal geschieden, haer onbesneden herte, dat tot dus verre als van eene heidensche geaertheid, hardnekkig en verstokt zou geweest zijn, gebogen wort onder mijne hand, voor my invalt, en my billykt in mijne strafoefeningen; ende sy dan aen de straffe harer ongerechtigheyt een welgevallen hebben, in zoo verre, dat zy de billykheid van dezelve met volle toestemming van hun gemoed erkennen:

42. Dan sal ick gedencken aen mijn verbont [*met*] Jacob: ende oock aen mijn verbont [*met*] Isaac, ende oock aen mijn verbont [*met*] Abraham, sal ick gedencken; Het verbond met deze drie genoemde Aertsvaderen is een en het zelfde verbond; het wordt tot vergrooting van de zaek, en ten bewijze van Gods nauwkeurig aendenken aen het zelve dus onderscheidenlyk opgenoemd. Meestal worden ze van den oudsten af benoemd, hier geschiedt de benoeming van onderen op; of daer in eenige bedoeling zy, kunnen wy niet zeker zeg-

gen; misschien geschiedt het by wyze van opklimming. Dit verbond *te gedenken*, is te zeggen het zelve in aenmerking te nemen, daernae te handelen, en de beloften daerby gedaen te vervullen, welke belofte in zich opsloot de herstelling van dit volk en het land, 't welk God aen Jacob, Isaac, en Abraham, en hun Zaed, tot eene erfbezitting beloofd had; hierom volgt 'er op, ende aen het lant sal ick gedencken:

43. Als het lant om harent wille sal verlaten zijn geweest, ende aen sijne Sabbathen een welgevallen, of vergoeding, gehadt hebben, wanneer het om harent wille verwoest was, ende sy aen de straffe harer ongerechtigheyt een welgevallen sullen gehadt hebben; daerom, ende om datse mijne rechten hadden' verworpen, ende hare ziele aen mijne insettingen gewalget hadde.

44. Ja maer ook dat Verbond sloot in zich de belofte van den Messias, het zegenend Zaed, dat, door middel van dit volk, uit de lendenen dezer Aertsvaders zou voortkomen: Ook dit zou God gedenken, en daerom dit volk niet geheel vernietigen, maer ook zelfs, terwijl ze nog onboetvaerdig waren en verstokt van harte onder de tucht, met zijn beveiligend oog gade slaen in 't midden hunner vyanden, gelijk de Heer hier te kennen geeft, zeggende; Ende hierenboven is dit oock; als sy in het lant harer vyanden sullen zijn, (*o*) sal ick haer niet verwerpen, nochte van hen niet walgen, om een eynde van hen te maken, vernietigende mijn verbont met hen: want ick ben de HEERE hare Godt; hoe onwaerdig zy zulks zich gemaekt hebben, nogthans wil ik deze betrekking niet geheel doen ophouden.

45. Maer ick sal hen [*ten besten*] gedencken des verbonts der voor-ouderen, die ick uyt Egyptenlande voor de oogen der Heydenen uytgevoert hebbe, op dat ick hen tot eenen Godt ware, Ick ben de HEERE.

46. Dit

(*o*) Deut. 4: 31. Rom. 11: 1, 26, &c.

46. Dit zijn die insettingen, ende die rechten, ende die wetten, dewelcke de HEERE gegeven heeft tusschen hem, ende tusschen de kinderen Israëls, op, dat is by en omtrent, den bergh Sinai, door de hant Mose, vergel. Kap. 1: 1. Met deze aenteekening wordt niet alleen dit Kapittel, maer het gansche t'zamenstel der wetten, in dit boek begreepen, en tot hier toe met de nodige drangredenen den volke voorgesteld, besloten, De onderscheiden opnoeming van *inzettingen*, *rechten* en *wetten* besluit in zich alle die soorten van bevelen, welke God den volke gegeven had, namelyk de Kerkplechtige of schaduwachtige, de Burgerlyke, en Zedelyke geboden.

'Er is nog overig, dat wy over deze bedreigde oordeelen, en daerop gevolgde bekeering, de volgende aenmerkingen maken.

I. Dat dit geene onwisse of in 't onzeker hangende bedreigingen, maer ingewikkelde voorzeggingen zijn, 't geen men genoegzaem kan opmaken uit den stijl waer in hunne bekeering hier beschreeven wordt vs. 40 enz., vergeleeken met Deut. 31: 29. waer Mose zegt, *Ik weet dat gy het na mijnen dood zekerlyk zult verderven, en afwijken van den weg dien ik u geboden hebbe, dan zal u dit kwaed ontmoeten* enz.

II. Dat deze voorspellende bedreigingen, of bedreigende voorzeggingen, niet in dien zin moeten verstaen worden, als of alle deze gerichten in de hier opgegeven orde, onafgebroken op elkander zouden volgen, en dus alle t'zamen binnen een zeker klein tijd-perk zouden voorvallen: Neen; men moet het gansche volk hier aenmerken als één lichaem, als één persoon, die zijne jeugd, manlyke jaren, en afgaenden ouderdom heeft, maer door alle die tijdvakken heen, onaengezien de geduurige veranderingen zijner hoedanigheden, dezelfde persoon blijft. Al wat een volk in den afloop van eeuwen bejegent, behoort tot de lotgevallen van één en het zelfde volk, of schoon de geslachten verwisselen. By voorb: het eene geslacht zondigt,

en wordt getuchtigd, maer bekeert zich; een volgend geslacht geniet de voordeelen daer van, maer stort allengskens weder in; 'er staet een derde geslacht op, 't welk uitspat in godloosheid, en de vroeger tuchtiging in de dagen der vaderen of voorvaderen niet in aenmerking nemende, Gods toorn in een hooger trap over zich verwekt, en metterdaed met daer aen evenredige plagen bezocht wordt; een vierde, vijfde, zesde geslacht volhardt daer in, en verzwaert zijne straffen, tot dat het eindelyk wordt uitgeroeid; zo kan dit alles tot en van één en het zelfde volk gezegd worden, als ware het één persoon, offschoon het in gansch onderscheiden tijd-vakken en geslachten voorvalle.

III. Al verder moet men in 't oog houden, dat de hier bedreigde oordeelen, immers sommige derzelver, dikwijls, ja zo gy wilt alle, meermalen herhaeld zijn. Mose wil niet zeggen, dat by voorb: de eerste, tweede, derde plage, eenmael uitgeoeffend, nooit wederkeeren zou; neen, men moet zich de zaek dus voorstellen, dat de eene of andere kastijding, haer einde bereikt hebbende tot bekeering en verbetering, zou worden opgeheven, maer wanneer zy daer na weder afweeken, dat dan die zelfde kastijding zich wel eens, ja meermalen, zou hervatten, en wanneer die zelve niet hielp, maer vruchtloos afliep, dat ze dan van tijd tot tijd met zwaerder en zwaerder roeden zou vervangen of achtervolgd worden, of ook, dat zy wel eens, na een langduurig en tergend misbruik van Gods langmoedigheid, op eenmael met t'zaemgestelde plagen overvallen, en zevenvoudig geslagen zouden worden.

IV. Ingevolge hiervan, kan men dit Kapittel aenmerken, als eene beknopt tafreel van Israëls lotgevallen, inzonderheid van hunne intrede in Canaan af, tot op de wechvoering van Juda naer Babel toe, en hunne daerop gevolgde bekeering en herstelling; in welk opzicht de uitkomst nauwkeurig en ten vollen aen deze voorspelling beantwoord heeft. Israël heeft dan tijden gehad, in welke het wandelde in des Heeren inzettingen, en alle die zegeningen ge-

genoten heeft, welke in 't eerste deel hen toegezegd zijn, gelijk wy by het 13de vs. reeds hebben aengetoond; maer niet minder heeft het tijden van verval gehad, onderscheiden tijden van verval, tijden van een allerdiepst verval en hooggaende ongerechtigheid; en 't zijn deze tijden, waer in hun de hier bedreigde oordeelen ook metterdaed overkomen zijn. 't Is waer, wy kunnen wel niet alles, tot de minste byzonderheden toe, in de geschiedenis aenwijzen, en hier over zal zich niemand verwonderen, die bedenkt, hoe kort het gansche en eenige verhael is, 't welk wy hebben van al 't geen 'er in dezen afloop van meer dan 10 eeuwen dit volk overkomen is: We vinden echter zeer duidelyke spooren van de voornaemste hoofd-byzonderheden, die genoegzaem zijn om ons van de vervulling, ook van alle de overige byzonderheden, ten vollen te verzekeren.

Wat intusschen betreft

1. De eerste bedreigde plage; offschoon we wel geen byzondere aenteekening vinden van de hier gemelde krankheden, is 'er echter geen reden om te twijfelen, of ze zijn dit volk, in tijden van verval, menigmalen overkomen; althans van de daerby vermelde overlast van vyanden, wordt een aenmerkelyk geval, juist beantwoordende aen de letter dezer bedreiging, vermeld Richt. 6: 3, 4. daer lezen we: *want het geschiedde, als Israël gezaeid hadde, zoo kwamen de Midianiten op, ende de Amalekiten, ende die van 't Oosten kwamen ook op tegen hem. Ende zy legerden zich tegens hem, ende verdorven de opkomste des lands, tot daer gy komt tot Gaza: ende zy en lieten geenen leeftocht overig in Israël, noch klein yee, noch osse, noch ezel.* Ziet daer letterlyk vervuld, 't geen hier vs. 16 bedreigd was, *gy zult uw zaed zajen, en uwe vyanden zullen dat opeten.*

2. Van de 2^e^ bedreiging ziet men een spreekend voorbeeld in de tijden van Achab en Ella, 1 Kon. 17: 1. En tot welk eene hoogte de schaersheid, geduurende

deze verbazende droogte, moet geklommen zijn, kan men daer zien niet alleen uit vs. 11, 12, maer ook genoegzaem uit den aert der zaek opmaken, vergelijk ook 1 Kon. 18: 5. 2 Kon. 8: 1.

3. Het 3e oordeel was overlast van boos gedierte; Hier van vinden we een opmerkelyk geval gemeld 2 Kon. 17: 25, 26. 't Is waer dit geval zelve kan hier door Mose niet bedoeld zijn, want dit was eigenlyk een bezoeking voor de Assyriers; evenwel zoo veel blijkt 'er uit, dat dit land aen deze bezoeking onderhevig was, en dat het niet ongewoon moet geweest zijn, dat God de afwijking van zijnen dienst daer mede strafte. Het geval van de Beeren uit het woud op den weg naer Bethel, die 42 Jongens verscheurden, 2 Kon. 2: 23, 24. was wel een enkel en byzonder geval, maer het is teffens daer uit zeer vermoedelyk, dat dit het eenige geval niet zal geweest zijn, maer dat soortgelijke verslindingen door wild gedierte, dat hier zoo nae by de hand was, in tijden van verval, over de verachting van God en zijne Propheten, dit volk al meermalen zullen bejegend hebben.

4. Wat betreft het 4e oordeel, hier bedreigd, zijnde een t'zamenstelling uit de drie gewoone volksplagen, 't zwaerd, honger, en pest. Gevallen hiertoe behoorende, kan men vinden Jer. 15: 2, 3, 4, 8, 9. Cap. 16: 4. Cap. 44: 12, 13. Ezech. 6: 11, 12. Cap. 14: 21. Inzonderheid kan men hier toe brengen 't geval 2 Kon. 6: 24 enz. vergel. Kap. 8: 12, en 13: 22. En offchoon men daer wel niet uitdruklyk van pest leest, is 't echter zeer vermoedelyk, dat 'er niet alleen in zulk een hooge nood en zware belegering geen aenstekende ziekte zal ontbroken hebben, maer ook dat ze zich al vry uitgestrekt vertoond zal hebben, daer het uit Kap. 8: 1 blijkt, dat de honger te dier tijd zeven jaren geduurd heeft. Evenwel, hoe zwaer deze drie hoofdplagen, inzonderheid ook het zwaerd, toen woedde, God verdelgde Israël nog niet, maer gaf hun nog tijd tot bekeering, vergel. 2 Kon. 13: 22, 23.

5. Ein-

5. Eindelyk evenwel volgde het oordeel van uitroejing en verwoesting, 't welk vs. 27-29 bedreigd wordt: En hier toe kan men brengen zoo wel de uitroejing van 't rijk der 10 Stammen door de Asſyriers, als inzonderheid de gevanglyke wechvoering van Juda naer Babel, en de verwoesting van Land, Stad en Tempel. Ziet van 't eerſte, 2 Kon. 17. en van 't laetſte het ſlot van het 2de Boek der Koningen en der Chroniken, waer uit men ziet, dat de H. Geſchied-ſchrijver vry duidelyk het oog heeft op deze bedreigingen van Moſe. Voords vergelijke men hier mede Jer. 15, 16, 44. Klaegl. 4: 10 en 1: 3 vergel. met Jer. 34: 17. waer in men de vervulling der byzonderheden, in Moſes bedreiging vermeld, kan nazien

6. En even alzoo vinden we ook in Juda vervuld de belofte van bekeering en herſtelling, vs. 40-45. Men gedenke hier toe aen Pſ. 137: 1. *Aen de riviere Babels, daer zaten wy, ook weenden wy* enz. Zie daer hun inkeer en droefheid, vergel. hier mede Pſ. 102, die mede op Juda's gevangenis in Babel, en hare verlosſing ziet; daer nu hoort men den Spreker aenmerken, vs. 14. *gy zult opſtaen en u ontfermen over Sion, want de tijd om haer genadig te zijn, want de beſtemde tijd is gekomen*; en waer uit maekte hy dat op? de reden daer van volgt vs. 15, *want uwe knechten hebben een welgevallen aen hare ſteenen, en hebben medelijden met haer gruis*; dat is, wy zijn gevoelig aengedaen over ons leed, en zijn verbrijzeld over onze plage; zie daer het zelfde dat hier vereischt wordt vs. 41. *een welgevallen te hebben aen de ſtraffe hunner ongerechtigheid*: Ja ook vinden we die geheele belijdenis, vs. 40, 41, voorſpeld, metterdaed zeer uitvoerig in den naem des ganſchen volks gedaen, Dan. 9. waerop dan ook hunne verlosſing en herſtelling, onder de regeering van Cyrus volgde, waer van we lezen kunnen in 't boek van Ezra, waer uit, gelijk ook uit andere plaetzen, blijkt, dat ook de verſtrooide uit de 10 Stammen niet geheel verlaten zijn, maer voor een gedeelte, onder de Stam

Juda en Benjamin zich gevoegd hebben, gelijk ook van tijd tot tijd naer Canaan meer en meer zijn wedergekeerd, terwijl de overige buiten hun land woonende, echter de Godsdienſtige gemeenſchap onderhielden, Hand. 2. Wil men nu voords deze wechvoering naer Babel als een voorſpel hunner toekomſtige verbanning door de Romeinen, en hunne bekeering in Babel en verlosſing daer uit, als een ſchets aenmerken van de bekeering en herſtelling der Jooden, in 't laetst der dagen, we hebben 'er niets tegen, en 't is in dien zin, dat wy dit hoofdſtuk dan kunnen houden voor een beknopt tafreel van Iſraëls lotgevallen in den ganſchen afloop der eeuwen.

HET XXVII. KAPITTEL.

By wys van aenhangſel, op alle de voorgaende wetten, worden hier eenige bevelen gegeven, omtrent het losſen van zulke zaken, welke den HEERE *geheiligd waren. Eerst ſpreekt de Wetgever van zulke dingen, welke, geheiligd zijnde, mogten gelost worden, vs. 1-25. en dan van zulke zaken, welke niet mogten geheiligd, of geheiligd zijnde niet mogten gelost worden, vs. 26-34.*

1. VOorder ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ende ſegt tot hen, Wanneer yemant eene gelofte ſal afgeſondert hebben, wanneer iemand zich onder eene Godsdienstige verplichting zal gebracht hebben, om zich zelven, of iets van zijne bezittingen, aen den HEER en zijnen dienst toe te wijden, het zy tot een blijk van dankbaerheid, het zy ter verkrijging van den eenen of anderen zegen; nae uwe ſchattinge ſullen de zielen des HEEREN zijn; dat is te zeg-

zeggen, vermids de toegewijde zielen of perſonen, tot den dienst van het Heiligdom niet mogen gebruikt worden, waertoe de Leviten alleen geſchikt zijn, zo zal de Priester die perſonen waerdeeren; voor dien gewaerdeerden prijs zullen de gemelde perſonen gelost, en het geld ten dienste van het Heiligdom, beſteed worden.

Vervolgens worden de prijzen, welke de Priester, ter losſing van onderſcheiden perſonen, vorderen moest, door den Wetgever zelven vastgeſteld.

3. Als uwe ſchattinge eenes mans ſal zijn, als gy, door den Priester, den losprijs vorderen zult voor eenen man, die van twintigh jaren oudt, tot eenen die tſeſtigh jaren oudt is, geduurende welken tijd de menſchen best geſchikt zijn, om te arbeiden en diensten te doen; dan ſal uwe ſchattinge zijn van vijftigh ſikelen ſilvers, nae den ſikel des heyligdoms, deze vijftig ſikkelen zullen, in 's mans plaets, ten dienste van het Heiligdom, gegeven worden.

4. Maer is 't eene vrouwe, welke van minder waerde is, omdat zy minder geſchikt is tot den arbeid, dan ſal uwe ſchattinge zijn dertigh ſikelen.

5. Ende is 't van eenen, die vijf jaren oudt en door zijne ouderen den HEERE toegewijd is, tot eenen die twintigh jaer oudt is, ſo ſal uwe ſchattinge eenes mans twintigh ſikelen zijn: ende voor eene vrouwe tien ſikelen; voor kinderen moest minder gevorderd worden, omdat zy weinig of geenen dienst konden doen, voor dat zy den vollen wasdom bereikt hadden: eene dochter was, om de zoo even gemelde reden, van minder waerdye dan een zoon.

6. Maer is 't van eenen, die een maent oudt is, of nog in de eerste maend is, tot eenen die vijf jaren oudt is, ſo ſal uwe ſchattinge eenes mans zijn vijf ſikelen ſilvers: ende uwe ſchattinge over eene vrouwe, ſal zijn drie ſikelen ſilvers; vermids zulke jonge kinders zeer zwak en onvermogende waren, was de losprijs ongemeen laeg geſteld.

7. Ende is 't van eenen die tſeſtigh jaren oudt

is, ende daer boven, wanneer zijne krachten verteerd zijn, en zijn leeftijd oogenschijnlyk kort zal wezen, is 't een man, so sal uwe schattinge zijn vijftien sikelen: ende voor eene vrouwe tien sikelen:

8. Maer so hy armer is, dan uwe schattinge, zoo de toegewijde persoon niet in staet is, om den gestelden losprijs te betalen, so sal hy sich voor het aengesicht des Priesters setten, wiens beurt het is, om het Heiligdom te bedienen, op dat de Priester hem nae evenredigheid van zijn vermogen schatte: nae dat de hant des genen, die de gelofte gedaen heeft, sal kunnen bekomen, nae dat hy betalen kan, sal de Priester hem schatten.

9. Ende, of *maer*, indien het geen iemand den HEERE beloofd heeft, een beest is, daer van men den HEERE offerhande offert, een Dier, het welk volgens de wet, op den altaer komen mag; al wat hy daer van den HEERE sal gegeven hebben, sal heyligh zijn, zulk een Dier zal niet gelost, maer den HEERE, nae gelang der omstandigheden, geofferd worden.

10. Hy en sal niet vermangelen, hy zal niet iets anders in deszelfs plaets brengen, noch 't selve verwisselen een goet voor een quaet, ofte een quaet voor een goet, het zelfde Dier, het welk hy den Heer beloofd heeft, zal hy geven, en geen ander, al was het beter, in deszelfs plaets brengen: indien hy nochtans een beest voor een beest eenigsins verwisselt; so sal dit, het welk hy beloofd heeft, ende dat andere, het welk daer voor verwisselt is, beide heyligh zijn. Dit zal des belovers straf zijn, over zijne onbedachtzaemheid en wispeltuurigheid, in zulke gewigtige zaken.

11. Ende indien 't eenigh onreyn beest is, van welck men den HEERE geene offerhande en offert: so sal hy dat beest voor het aengesichte des Priesters setten.

12. Ende de Priester sal dat schatten nae dat het goet, ofte quaet is, nae mate het van meerder of minder waerde is, een Kameel is by voorbeeld meerder waer-

dig

dig dan een Ezel; nae uwe ſchattinge, Prieſter, ſoo ſal het zijn in den losprijs.

13. Het zal in de keus van iemand ſtaen, om zulk een onrein Dier den Priester, tot zijnen dienst te laten, of het zelve te losſen, maer indien hy 't immers loſſen ſal; ſo ſal hy deſſelven vijfde deel boven uwe ſchattinge toedoen: want indien hy verkiest het Dier te losſen, zoo is het een blijk, dan hy het meer waerdig acht, dan de Priester het geſchat heeft.

14. Ende wanneer yemant ſijn huys door eene gelofte ſal geheyligt hebben, dat het den HEERE heyligh zy, ſo ſal de Prieſter dat ſchatten nae dat het goet ofte quaet is: gelijck als de Prieſter dat geſchatt ſal hebben, ſoo ſal het ſtant hebben; dit zal de bepaelde losprijs zijn, welken niemand zal mogen veranderen.

15. Ende indien hy, die 't geheyligt heeft, ſijn huys ſal loſſen: ſo ſal hy een vijfde deel des gelts uwer ſchattinge daer boven toedoen om de even gemelde reden; ſo ſal dat huis wederom het ſijne zijn.

16. Indien oock yemant een gedeelte der inkomſten van den acker ſijner beſittinge den HEERE, om des te meerder zegen te erlangen, beloofd, en daervan wat geheyligt ſal hebben, ſo ſal uwe ſchattinge zijn nae ſijn zaet; de ſchatting zal gewaerdeerd worden nae de hoeveelheid van het zaed, het welk men van dat bepaelde gedeelte des lands, waervan hy de vruchten aen den Heer verpand heeft, nae den gewoonen loop, verwachten kan, een Homer gerſtenzaet, ſal gerekend zijn op vijftigh ſikelen ſilvers.

17. Indien hy ſijnen acker in, of van het Jubeljaer aen geheyligt ſal hebben; ſo ſal 't nae uwe ſchattinge ſtant hebben, de begrooting der lospenningen, zal nae de evengemelde ſchatting van 50 ſikkelen voor eenen Homer gezet, zonder eenigen afſlag, moeten opgebracht worden.

18. Maer ſo hy ſijnen acker weinig of veel jaren na het Jubeljaer geheyligt ſal hebben, dan ſal hem de

Priester het gelt rekenen, nae de jaren die nogh overigh zijn tot het Jubeljaer: ende sal van uwe schattinge afgetrocken worden. vergel. Kap. 25: 15-17.

19. Ende indien hy den acker, die denselven geheyligt heeft gantschelick lossen sal; so sal hy een vijfde deel des gelts uwer schattinge daer boven toedoen, ende deselve sal hem gevestigt zijn. In zulk een geval, zal men even eens handelen, a's met de onreine dieren en de huizen. Vergel. vs. 13, 15.

20. Ende indien hy dien acker niet en sal lossen, wanneer hy den prijs, op welken de Priester den akker gewaerdeerd heeft, niet betalen wil, om, langs dezen weg, het stuk lands weder in zijne bezitting te krijgen, ofte indien hy, te weten, de Priester, wanneer de belover weigert den bepaelden losprijs te betalen, dien acker aen een ander man verkocht heeft, om 'er, tot aen het Jubeljaer, de vruchten van te genieten, so en sal hy, de akker namelyk, niet meer geloost worden, dezelve zal, na het Jubeljaer, voor altoos in de bezitting van den Priester blijven.

21. Maer die acker, na dat hy in het Jubeljaer sal uytgegaen zijn uit de bezitting van hem, die denzelven van den Priester, tot aen het Jubeljaer, gekocht had, sal den HEERE heyligh zijn, als een verbannen acker, waerop de gewezen bezitter alle recht van aenspraek voor altoos verbeurd heeft, de besittinge daer van sal des Priesters zijn.

22. Ende indien hy, de belover, den HEERE eenen acker heeft geheyligt dien hy gekocht heeft, en derhalven niet langer dan tot aen het Jubeljaer bezitten kan, wanneer dezelve tot den oorsprongelyken eigenaer moet wederkeeren, ende niet en is een gedeelte van den acker sijner voorouderlyke en erffelyke besittinge;

23. So sal de Priester hem rekenen de somme uwer schattinge tot het Jubeljaer, de Priester zal de waerdye van dien akker, en deszelfs gebruik tot aen het Jubeljaer, nae zijn beste weten, bepalen, ende hy, die den akker geheiligd heeft, sal op den selven dagh aenstonds en zonder uitstel uwe schattinge geven, en den prijs betalen,

talen, dien de Priester bepaeld heeft, als eene heyligheyt; dit geld moet beschouwd worden als iets, het welk den HEERE, in de plaets van het land, is toegewijd.

24. In het Jubeljaer sal die acker wederkomen tot dien oorsprongelyken eigenaer, van welcken hy, die de gelofte deed, hem gekocht hadde, tot hem, diens de besittinge van dat lant was.

25. Alle uwe schattinge nu sal nae den sikel des heyligdoms geschieden, volgens den eik die daervan in het Heiligdom bewaerd wordt, (a) De sikel sal zijn van twintigh Gera. vergel. Exod. 30: 13.

26. (b) Maer het eerstgeboren, dat den HEERE van een beest eerstgeboren wort, dat en sal niemant als eene vrywillige gelofte heyligen; omdat het den Heer van zelfs in eigendom toebehoort, het zy een os, ofte kleyn vee; het is des HEEREN.

27. Doch is 't de eerstgeboorne van een onreyn beest, het welk hy reeds voor een schaep gelost heeft, volgens de wet Exod. 13: 13. en daerna door eene gelofte aen my toewijdt, hy sal dat lossen nae uwe schattinge, hy zal 'er den prijs voor betalen, die 'er door den Priester opgezet is, ende sal sijn vijfde deel daer boven toedoen: ende indien het niet gelost en wort, so sal het verkocht worden, nae uwe schattinge, en de kooppenningen zullen ten dienste van het Heiligdom besteed worden.

28. (c) Evenwel niets dat verbannen is, dat yemant den HEERE sal verbannen hebben, van al 't gene dat hy heeft, van een mensche, ofte een beest, ofte van den acker sijner besittinge; wanneer iemand iets aen God volstrektelyk zal hebben toegewijd, door eene gelofte, welke *Cherem* genaemd wordt, met eene vervloeking over zich zelven of anderen, indien hy de gelofte niet ter uitvoer bracht, niets van dit alles en sal verkocht, nochte gelost worden: want dit is de byzondere aert van

(a) Exod. 30: 13. Num. 3: 47. Ezech. 45: 12. (b) Exod 13: 2. ende 22: 29. ende 34: 19. Num. 3: 13. ende 8: 17. (c) Jos. 6: 18. ende 7: 13. &c.

den *Cherem*, dat de beloofde zaek onherroepelyk blijven moet tot dat gebruik, waertoe zy beloofd is: al wat dus verbannen is sal den HEERE eene heyligheyt der heyligheden zijn, het mag alleen in de handen der Priesteren, en van niemand anders, komen.

29. Al wat verbannen is, dat van den mensche sal verbannen zijn, sal niet gelost worden: het sal sekerlick gedoodt worden.

Tot nader verstand van de geloften, en vooral van die, over welke vs. 28 en 29. gesproken wordt, dienen wy het volgende aen te teekenen.

De Deisten hebben der waereld zoeken wijs te maken, dat 'er menschen-offeren by de Jooden in gebruik waren, en dat de God van Israël zelf deze afschuwelyke plechtigheden door eene uitdrukkelyke wet bevolen had. Ten betooge van dit voorgeven, beroepen zy zich op vs. 29. *al wat verbannen is van den mensch*, dat is uit de menschen, *zal niet gelost worden, het zal zekerlyk gedood worden.*

Dan men wete, dat de GELOFTEN, van welke in dit Kapittel gesproken wordt, van tweederlei soort waren.

De eerste werd NEDER genaemd, en bestond hierin, dat men iets aen den Heere, en ten dienste van het Heiligdom, beloofde, het welk men met geld loste, en wederom voor zich behield, wanneer men den behoorlyken prijs betaelde, welken de beloofde zaek waerdig was. Van dezen *Neder* wordt vs. 1-25. gehandeld. Vs. 26 en 27. wordt 'er eene waerschouwing bygevoegd, dat niemand zoodanig iets aen den Heere moest heiligen, waer aen hy geen eigendom had, en het welk den Heere van zelfs toebehoorde.

De andere soort van gelofte werd CHEREM genaemd, en was van eenen gansch anderen aert. Zy bestond in eene onherroepelyke belofte van de eene of andere zaek aen den Heere, vergezeld met eene vervloeking van zich zelven, indien men de beloofde zaek niet ter uitvoer bracht. Van dezen CHEREM of verbanning wordt vs. 28 en 29 gesproken. Wanneer iemand nu, door den CHEREM, den HEERE een mensch,

mensch, een beest, of eenen akker beloofd had, mogt hy de waerdye daervan, niet in geld in deszelfs plaets geven, maer hy moest het den HEERE geven, tot een *Heiligheid der Heiligheden.* Op dezelfde wys was het gelegen met eene zaek, welke men door een *Neder* beloofd had, en niet op den behoorlyken tijd loste; in zulk een geval veranderde die zaek in eene verbanning vs. 20, 21.

Wanneer derhalven een mensch, door den CHEREM aen den HEERE beloofd was, mogt hy niet gelost worden, maer hy moest, even als de Leviten, tot den dienst van het Heiligdom, voor altoos worden gegeven. —— Een beest moest, zo het rein was, tot de offeranden gebruikt, en zo het onrein was, moest het zelve den nek gebroken worden. Exod. 13: 13. —— Zo het een akker was, kwam dezelve ten voordeele der Priesteren.

Maer, zegtmen, vs. 29. schijnt evenwel van menschen-offers te spreeken: *al wat verbannen is, dat van den mensche zal verbannen zijn, zal niet gelost worden,* HET ZAL ZEKERLYK GEDOOD WORDEN. — Dan de CHEREM was wederom van tweederlei soort. Door de eerste verbond men zich onder vervloeking, om zekere personen of zaken, aen den dienst van het Heiligdom, toe te wijden. Van deze soort wordt vs. 28 gehandeld. — Door de tweede verbond men zich, om zekere personen ter dood te brengen. Zulke verbannen personen mogten niet gelost worden volgens vs. 29. Doch dan houde men hier by wel in het oog, dat dit verbannen van menschen niet van de willekeur der Israëliten afhong; God zelf moest dit uitdrukkelyk gebieden, gelijk zoo de HEER aen Israël bevolen heeft, om de Kanaaniten te verbannen, Deut. 20: 16, 17, als mede de Amalekiten, Deut. 25: 19.

30. Oock (dus vervolgt de Instelling) alle tienden des lants, van den zade des lants, van de vrucht des geboomtes, zijn des HEEREN, en moeten den Leviten tot onderhoud dienen vergel. Num. 18: 21. sy zijn den HEERE heyligh en moeten door gewijde personen genoten worden.

31. Maer so yemant van sijne tienden immers yet lossen sal, hy sal sijn vijfde deel daer boven

toedoen; niet opdat de Priester meer zou krijgen dan hem toekwam, maer opdat de Israëliten de Priesteren in hunne bezolding niet verkorten zouden, en somtijds voordeels halven liever geld geven, dan de tienden zelve.

32. Aengaende alle de tienden van runderen, ende kleyn vee, alles dat onder de roede sal doorgaen, het tiende sal den HEERE heyligh zijn.

De *roede* is de roede van den vertiener: te weten men liet het vee één voor één, door eenen engen uitgang, uit de stallingen lopen, wanneer de vertiener elk tiende beest met zijne roede teekende, als een eigendom des Heeren.

33. Hy en sal tusschen het goede, ende het quade niet ondersoecken, hy en sal het oock niet verwisselen, het juiste tiende beest is voor den Heere, het betere of het slechtere moet niet in aenmerking komen, maer indien hy dat immers verwisselen sal; so sal dit, ende dat daer voor verwisselt is, heyligh zijn, 't en sal niet gelost worden.

34. Dit zijn de geboden, die de HEERE Mose geboden heeft, aen de kinderen Israëls op, dat is in de nabuurschap van den bergh Sinai; alle deze wetten zijn tot de voorige nog toegevoegd, eer de Israëliten uit de woestijne van Sinai opbraken.

EINDE VAN LEVITICUS.

NUMERI.

HET VIERDE BOEK

VAN

M O S E S,

GENAEMD

N U M E R I.

HET I. KAPITTEL.

In dit Kapittel verhaelt Mose hoe het volk geteld, als mede hoe het zelve in stammen en geslachten onderscheiden zy.

1. VOorder sprack de HEERE tot Mose, in de woestijne Sinai, alwaer Israël byna een geheel jaer gebleeven was, vergel. Exod. 19: 1. en 40: 17 enz. in de Tente der t'samenkomste: te vooren had Mose buiten den Tabernakel gestaen, en de HEER had uit denzelven gesproken, maer nu was Mose binnen het Heiligdom gekomen, en God sprak tot hem van boven het verzoendeksel, op den eersten der tweeder maent, in 't tweede jaer, na dat sy uyt Egyptenlant uytgetogen waren, seggende:

2. (*a*) Nemet op de somme van de geheele vergaderinge der kinderen Israëls, dat is van de ge-

(*a*) Exod. 30: 12.

boren Israëliten, zonder de vreemdelingen mede te rekenen, welke onder hen vermengd zijn, nae hare geslachten, in welke ieder stam onderscheiden is, en nae het huys harer vaderen, dat is nae de huisgezinnen, in welke ieder geslacht verdeeld is, in of met het getal der namen van alles wat manlick is, hooft voor hooft:

By eene voorige gelegenheid, te weten Exod. 30: 12 en 38: 26. vinden wy melding van soortgelijke monstering, maer die was geschied voor de oprechting van den Tabernakel, en diende tot een gansch ander einde, om namelyk eene schatting te heffen, ter goedmaking van de onkosten, welke 'er, tot het opbouwen van het gemelde Heiligdom, nodig waren. — Maer de hier bedoelde monstering geschiedde, deels om het getal van het volk te weten, en daerin de vervulling optemerken van die belofte, welke de HEER, omtrent de verbazende vermenigvuldiging van Abrahams zaed, gedaen had; deels ook en voornamelyk, opdat de legeringen en de optochten van het volk des te beter mochten geschieden, daer zy nu gereed stonden, om de reis naer Kanaan te ondernemen.

De tijd, op welken deze monstering belast werd, was op *den eersten dag der tweede maend, van het tweede jaer, na den uittocht uit Egypte.* In *de derde maend van het eerste jaer*, waren de Israëliten aen Sinai gekomen Exod 19: 1. Daer hadden zy vertoefd tot *den eersten dag der eerste maend van het tweede jaer*, wanneer de Tabernakel werd ingewijd, en het was eerst op den 20sten *dag der tweede maend van het tweede jaer*, dat zy optrokken Kap. 10: 11. Zoodat zy bykans een geheel jaer aen Sinai gelegerd waren. Trouwens de gansche Theocratie moest hier geordend worden, de Tabernakel ingewijd, en de nodige wetten, omtrent den dienst van het Heiligdom, aen de Priesteren gegeven worden. Nu werd het tijd, om de nodige schikkingen tot den optocht te maken. — Wijders verdient het zeer onze opmerking, dat dit bevel omtrent de monstering op den dag der nieuwe maen gegeven werd, die een plechtige Feestdag was: trouwens nu zou het volk ook eene nieuwe gedaente ontvangen; eerst waren zy tot een GODS VOLK gemaekt, en nu werden zy gevormd tot een GODS HEIR, tot slagordeningen van den levendigen God. 1 Sam. 17: 26.

Om-

Omtrent deze telling bepaelde de HEER eenige nadere byzonderheden, wanneer hy dus vervolgt.

3. Gy zult het getal des volks opnemen van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre in Israël uyttrecken, alle persönen die bekwaem zijn om de wapenen te dragen; kinderen, vrouwen, en grijsaerts zult gy niet mede rekenen, ook niemand van dat vermengde volk, het welk mede uit Egypten is opgetrokken; alleen hebt gy u te bepalen tot geboren Israëliten, die sult gy tellen nae hare heyren, en elk rangschikken by dat heir, by die bende, tot welke hy behoort; dit zult Gy Mose doen ende Aaron, als de hoogste gezachvoerers van het volk, de een als het hoofd van den Burgerstaet, en de ander van de Kerk.

4. Dit werk is van veel omslag, en daerom zal ik u geschikte helpers toevoegen, ende met ulieden sullen zijn van yeder stamme een man, één der uitmuntendste mannen uit elk eene byzondere stam, die een Hooftman is over sijner vaderen huys, die over de byzondere huisgezinnen in elk een stam den post van bestuurend hoofd bekleedt, en daerom de onderscheiden personen best kent, die tot zijne stam behooren.

5. Dese zijn nu de namen der mannen, die by u staen sullen, om u in de voorschreeven monstering te helpen, van Ruben, Elizur, de sone Sedeür.

6. Van Simeon, Selumiël, de sone Zurisaddai.

7. Van Juda, Nahesson, de sone Amminadab.

8. Van Issaschar, Nethaneël, de sone Zuar.

9. Van Zebulon, Eliab, de sone Helon.

10. Van de kinderen Josephs, die in twee stammen verdeeld zijn, zult gy twée hoofdmannen nemen, te weten van Ephraim, Elisama, de sone Ammihud: en van Manasse, Gamaliël, de sone Pedazur.

11. Van Benjamin, Abidan, de sone Gideoni.

12. Van Dan, Ahiëzer, de sone Ammisaddai.

13. Van Aser, Pagiël, de sone Ochran.

14. Van Gad, Eljasaph, de sone Dehuël.

15. Van Naphtali, Ahira, de sone Enan.

16. Dese twaelf mannen waren de geroepene der

vergaderinge, die, uit het ganſche volk, tot medehelpers van Moſe en Aaron, in de monſtering, van den Heer zelven benoemd waren, de Overſte der ſtammen harer vaderen, die reeds te vooren door Moſe tot het ambt van hoofdmannen, elk over zijn eigen ſtam, aengeſteld, en in het zelve door de Godlyke goedkeuring bevestigd waren; ſy waren de Hoofden der duyſenden Iſraëls die wederom mindere Beſtuurders over honderden, vijftigen, en tienen, onder zich hadden. vergel. Exod. 18: 25.

Men heeft hier twee zaken optemerken.

I. Dat de ſtammen niet opgeteld worden, nae den rang der geboorte van Jacobs Zonen, van den oudſten tot den jongſten; maer eerst worden de ſtammen genoemd, welke uit Jacobs vrouwen geboren waren, die uit Lea vs. 5-9, en uit Rachel vs. 10, 11, daerna die uit de beide dienstmaegden Zilpa en Bilha oorſprongelyk waren, ſchoon ook deze niet in de juiste orde van hunne geboorte geſteld zijn, denkelyk omdat de een, om zekere voor ons nu onbekende redenen, eenigen voorrang boven den anderen verkreegen had.

II. Dat de nakomelingen van Joſeph, uit zijne beide Zonen Manaſſe en Ephraim, als twee byzondere ſtammen gerekend werden, om redenen, welke wy by Gen. 48. hebben opgegeven. Evenwel bleef het getal van XII ſtammen, omdat de nakomelingen van Levi niet als eene ſtam gerekend werden.

17. Doe de HEER dit bevel gegeven had, brachten Moſe en Aaron het zelve aenſtonds ter uitvoer: want zonder uitſtel namen Moſe ende Aaron die mannen, welcke met namen uytgedruckt zijn en geroepen waren, om hun, als medehelpers, ten dienste te ſtaen.

18. Ende ſy verſamelden de geheele vergaderinge, het ganſche volk van Israël, in de vlakte van Sinai, doende alle de ſtammen, in orde van hunne byzondere heiren, in welke zy onderſcheiden waren, voor zich ver-

verschijnen, op denzelfden dag, op welken zy dit bevel ontfangen hadden, op den eersten dagh der tweeder maent, ende die alle, welke geboren Israëliten waren, verklaerden hare afkomste nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen; in 't getal der namen van die twintigh jaer oudt was, ende daer boven, hooft voor hooft, elk een mansperfoon, die boven de 20 jaren oud was, hoofd voor hoofd; op dat het bleeke tot welken stam, tot welk een geslacht in die stam, en tot welk een huisgezin in dat geslacht, hy behoorde.

19. Gelijck als de HEERE Mose geboden hadde, so heeft hyse getelt in de woestijne Sinai; en dit gansche werk in minder dan 20 dagen volbracht: want op den 20sten dag van deze zelfde maend, brak het leger op, uit de woestijne Sinaï, om voorttetrekken naer de woestijne Paran, Kap. 10, 11, 12.

20. So waren de sonen Rubens des eerstgeboren Israëls, hare geboorten, nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen: in 't getal der namen, hooft voor hooft, al wat manlick was, van twintigh jaren oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken:

21. Hare getelde van de stamme Rubens waren ses ende veertigh duysent, ende vijf hondert.

22. Van de sonen Simeons, hare geboorten, nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen; sijne getelde, in 't getal der namen, hooft voor hooft, al wat mannelick was, van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken:

23. Hare getelde van den stamme Simeons waren negen en vijftigh duysent, ende drie hondert.

24. Van de sonen Gads, hare geboorten, nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen; in 't getal der namen van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,

25. Waren hare getelde van de stamme Gads

vijf en veertigh duysent, ende ses hondert, ende
vijftigh.
26. Van de sonen van Juda, hare geboorten,
nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen;
in 't getal der namen van twintigh jaer oudt,
ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,
27. Waren hare getelde van den stamme van
Juda, vier en tseventigh duysent, ende ses
hondert.
28. Van de sonen Issaschars, hare geboorten,
nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen;
in 't getal der namen van twintigh jaer oudt,
ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,
29. Waren hare getelde van den stamme Issa-
schars, vier en vijftigh duysent, ende vier hon-
dert.
30. Van de sonen Zebulons, hare geboorten,
nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen;
in 't getal der namen van twintigh jaer oudt, en-
de daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,
31. Waren hare getelde van de stamme Zebu-
lons, seven en vijftigh duysent, ende vier hondert.
32. Van de sonen Josephs: van de sonen E-
phraims, hare geboorte, na hare geslachten, nae
het huys harer vaderen; in 't getal der namen
van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle
die ten heyre uyttrockken,
33. Waren hare getelde van den stamme E-
phraims, veertigh duysent, ende vijf hondert.
34. Van de sonen Manasses, hare geboorten,
nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen;
in 't getal der namen van twintig jaer oudt, en-
de daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,
35. Waren hare getelde van de stamme Ma-
nasses, twee en dertigh duysent, ende twee
hondert.
36. Van de sonen Benjamins, hare geboorten,
nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen;
in

in 't getal der namen van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,

37. Waren hare getelde van den ſtamme Benjamins, vijf en dertigh duyſent, ende vier hondert.

38. Van de ſonen Dans, hare geboorten, nae hare geſlachten, nae het huys harer vaderen; in 't getal der namen van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,

39. Waren hare getelde van den ſtamme Dans, twee en tſeſtigh duyſent, ende ſeven hondert.

40. Van de ſonen Aſers, hare geboorten, nae hare geſlachten, nae het huys harer vaderen; in 't getal der namen van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,

41. Waren hare getelde van den ſtamme Aſers, een en veertigh duyſent, ende vijf hondert.

42. [*Van*] de ſonen Naphtali, hare geboorten, nae hare geſlachten, nae het huys harer vaderen; in 't getal der namen van twintigh jaer oudt, ende daer boven, alle die ten heyre uyttrocken,

43. Waren hare getelde van den ſtamme Naphtali, drie en vijftigh duyſent, ende vier hondert.

44. Deſe allen, die tot de onderſcheiden ſtammen behoorden, zijn de getelde, welcke Moſe geteld heeft, ende Aaron, ende de Overſte Iſraëls: twaelf mannen waren ſy, elck een over het huys ſijner vaderen.

45. Alſo waren alle de getelde der ſonen Iſraëls nae het huys harer vaderen; van twintigh jaren oudt, ende daer boven, alle die in Iſraël ten heyre uyttrocken,

46. Alle de getelde dan waren (*b*) ſes hondert duyſent, ende drie duyſent, ende vijf hondert, ende vijftigh.

De ganſche hoofdſom derhalven der Iſraeliten, die boven

(*b*) Exod. 38: 26.

de 20 jaren oud, en geschikt waren, om de wapenen te dragen, bedroeg 603550 mannen; welk eene verbazende vermenigvuldiging? zoo vele mansperſonen, zonder de vrouwen, kinderen, en gryzaerts (en behalven de ſtam van Levi, die 22000 mannen beliep) mede te rekenen, waren binnen 217 jaren, uit 70 menſchen voortgekomen behalven nog zoo vele anderen die intusſchen geſtorven waren. Ten tijde van Koning David, maekten de Iſraeliten nog meer dan het dubbeld getal uit, te weten 1300000 ſtrijdbare mannen, 2 Sam. 24: 9.

47. Maer de Leviten, nae den ſtam harer vaderen; werden onder hen niet getelt; de nakomelingen van Levi werden, in deze algemeene monſteiing, niet geteld.

48. Want de HEERE hadde tot Moſe geſproken, ſeggende:

49. Alleen de ſtamme Levi en ſult gy niet tellen, nochte hare ſomme opnemen; onder de ſonen Iſraëls.

50. Maer gy, ſtelt de Leviten over den Tabernakel der getuygeniſſe, om het opzicht te hebben over het Heiligdom en de gewijde dingen, ende dat hun opzicht verkeere over alle ſijne gereetſchap, ende over alles wat daer toe behoort; om alles wel en veilig te bewaren, by het verreizen van het leger: ſy ſullen, by het opbreken van het leger, den Tabernakel, aen ſtukken uit elkander genomen, dragen, ende alle ſijne gereetſchap in die orde, als ik Kap. 4. nader zal aenwijzen: ende ſy ſullen dien bedienen; ende ſy ſullen haer rontom den Tabernakel legeren; even als een lijfwacht rondsom de hooftent van eenen Koning; en dat in die orde, als ik Kap. 2 zal bepalen.

51. Ende als de Vuur en Wolk kolom verheven wordt van boven den Tabernakel, tot een teeken dat het ganſche leger met denzelven ſal optrecken; de Leviten ſullen denſelven ſtuksgewys in diervoege af- en uit elkander nemen, als Kap. 4 zal verordend worden; ende wanneer de Tabernakel ſich legeren ſal, wanneer

de

de Schechinah ſtil zal ſtaen en daerdoor het teeken geven, dat Iſraël zich legeren moet, ſullen de Leviten denſelven oprichten, ende wel de Leviten alleen niemand anders zal 'er zijne handen aen ſlaen, de vreemde, die niet tot de ſtam Levi behoort, wie hy ook wezen mag, die daer bykomt om aen het afbreken of opſlaen van den Tabernakel te helpen, onder welk een voorwendſel het ook zijn mag, die ſal gedoodt worden; ik zal hem, als een heiligſchender, met eenen onmiddelyken dood ſtraffen. Dit verbod en deze bedreiging diende, om Iſraël des te meer eerbied voor den Heere en het Heiligdom in te boezemen.

52. Ende de overige kinderen Iſraëls, die niet tot de ſtam van Levi behooren, zullen zich op zekeren afſtand van den Tabernakel houden, zy ſullen ſich, in eenen verderen omtrek, zoo als Kap. 2 nader bepaeld wordt, rondom het Heiligdom legeren een yegelick by ſijn leger, ende een yegelick by ſijne baniere, elk onder het veldteeken van die ſtam, tot welke hy behoort, nae hare heyren.

53. Maer de Leviten ſullen ſich meer naby het Heiligdom, in het midden van Iſraël legeren rontom den Tabernakel der getuygeniſſe, en denzelven als de tent en wooning van den Goddelyken Koning inſluiten, op dat geen verbolgentheyt over de vergaderinge der kinderen Iſraëls en zy, opdat den hooggeduchten God geene oorzaek tot toorn gegeven worde: en daerom ſullen de Leviten de wacht van den Tabernakel der getuygeniſſe waernemen, toeziende, dat niemand nader kome, dan hem geoorloofd is.

54. So deden de kinderen Iſraëls: na alles dat de HEERE Moſe geboden hadde, ſoo deden ſy.

By deze monſtering bleek het niet alleen, hoe de HEER zijne belofte aen Abraham gedaen, dat zijn zaed eene verbazende menigte zoude uitmaken, allerblijkbaerst vervuld hadde; maer ook hoe de voorzegging van Jacob, met opzicht tot de verſchillende vermeerdering der byzondere ſtammen, hare waerheid vond. Aen Joſeph was eene uitnemende vrucht-

baerheid beloofd, vooral uit Ephraim, gelijk 'er ook, in de ſtam van Ephraim, 8300 perſoonen meer gevonden werden, dan in die van Manasſe.

Ten ſlotte zullen wy nog drie bedenkingen beantwoorden.

I. De eerſte is deze; hoe kon het aen DAVID zoo kwalyk genomen worden, dat hy het volk liet tellen, 2 Sam. 24. daer de Heer hier zelfs zulk eene telling bevolen had? Wy antwoorden, dat David buiten Gods bevel handelde, uit het onreine beginſel van hoogmoed: Maer in ons geval was deze telling nodig, om Iſraël in een wel geordend heirleger, elk tot zijne ſtam, en onder zijne banier, te verdeelen.

II. Hoe kwam het by, dat het getal der Iſraeliten nu juist even zoo groot was, als by de voorige monſtering, welke zeven maenden te vooren gedaen was, Exod. 38: 26? Wy antwoorden, omdat de Leviten, by de eerſte monſtering, mede gerekend waren. Nu werden zy 'er van uitgezonderd, en, door eene byzondere beſtuuring van de Voorzienigheid, waren de Iſraeliten in dien tijd juist zoo veel vermenigvuldigd, als zy te vooren met het getal der Leviten, die nu van de lijst werden afgelaten, hadden uitgemaekt.

III. Waerom werden de Leviten verſchoond van de wapenen te dragen, en aengeſteld tot Lijfwachters van den Tabernakel, en waerom mochten de gemeene Iſraeliten niet tot het Heiligdom naderen? Men zou kunnen zeggen, dat de Leviten met dit voorrecht verwaerdigd werden, omdat zy de ijverigſte geweest waren, in het uitvoeren van Moſes bevel, om de Iſraeliten, wegens de afgoderye met het gulden kalf, zonder aenzien des perſoons, met het zwaerd te ſtraffen, Deut 33: 9. —— De Iſraeliten moesten op eenigen afſtand van het Heiligdom blijven, om op eene ſchaduwachtige wys afteteekenen, dat de weg tot het Heiligdom, vermids de Verlosſer nog niet gekomen was, niet was openbaer geworden.

HET II. KAPITTEL.

Gansch Israël wordt, op Gods bevel, tot een wel geordend Heirleger geschikt, zoo in het legeren, als in het reizen, rondom den Tabernakel. — Het Goddelyk bevel hieromtrent vindt men vs. 1-33. en de werkelyke uitvoering vs. 34.

1. ENde de HEERE sprack tot Mose ende tot Aaron, eenige dagen daerna, toen de voorheen gemelde monstering geschied was, seggende: waerschijnelyk in de tente der t'zamenkomste, even als Kap. 1: 1.

2. De kinderen Israëls sullen sich legeren, een yeder onder sijne baniere, elk onder het vaendel van zijn eigen stam, nae de merk- of veld-teeckenen van het huys harer vaderen: dat is van hunne stam, rontomme tegen over de Tente der t'samenkomste sullen sy sich legeren; te weten de Tabernakel moest het middelpunt van het leger uitmaken, en rondom deze Godlyke Veldtent, moesten zich de Israeliten legeren, en zich, in hunne legering zoo richten, dat elk de Tabernakel voor zich hadde. Hierdoor kreegen zy gelegenheid, om geduurig aen den Heere en zijnen dienst te denken.

Vooraf zullen wy het een en het ander aenmerken, het welk vry wat licht over dit gansche Kapittel verspreiden zal.

I. Door de *huizen der Vaderen* vs. 2, verstaen wy niet de byzondere huisgezinnen, gelijk Jos. 7: 14, welke mindere smaldeelen waren van de *Geslachten*, en deze wederom van de *Stammen*, maer het *Huis* beteekent hier het geen anders de Stam genoemd wordt. Dat dit de meening zy, blijkt duidelyk uit Kap. 1: 44 en 47; het geen vs. 44

het *huis der Vaderen* genaemd wordt, heet vs. 47 de *Stam*, vergel. Kap. 7: 2.

II. De *teekenen van de huizen der Vaderen*, waren de onderscheiden Merk- en Veldteekenen, waerdoor de eene Stam van de andere konde onderkend worden, in de gedaente van een Vaendel, by het welk alle de byzondere personen verzameld werden, die tot eene en dezelfde Stam behoorden.

III. Men kan met geene zekerheid bepalen, of deze Teekenen van Godlyken oorsprong, dan van een menschelyk gezag waren, het zy nae eigen willekeur, het zy volgens de verkiezing van Moses en Aaron. Even zoo onzeker is het ook, of dezelve nu eerst, by gelegenheid van Israëls monstering, waren opgekomen, dan of dezelve reeds te vooren, by den uittocht uit Egypten, waren in trein gebracht, als wanneer zy niet op eene verwarde wys zijn uitgetrokken, maer by Heiren, waerschijnlyk stamsgewyze, Exod. 12: 5, en wel by gelederen van vijven, Exod. 13: 18.

IV. Behalven de Teekenen, worden 'er ook vs. 2 *Banieren* genoemd. Het schijnt, dat wy, door de *Banieren* aen Vaendelen te denken hebben, welke van de *teekenen* onderscheiden waren.

V. In de Joodsche Overleveringen vindt men een nader bericht omtrent deze Banieren en Veldteekenen. Volgens deze waren alle de Stammen verdeeld in vier Hoofdbenden: Elk een Stam had zijn eigen teeken of vaendel; en elk een Hoofdbende had zijne Banier of een Hoofdvaendel. — Tot de eerste Hoofdbende, behoorden de Stammen *Juda*, *Issaschar*, en *Zebulon*. Het vaendel van *Juda* was Hemelsblaeuw met een rooden Leeuw; van *Issaschar* Aschgrauw met de Zon, Maen en Starren; van *Zebulon* een Schip op een wit zilverachtig veld. Het Vaendel van de eerste Stam, van Juda namelyk, zou de Banier of het Hoofdvaendel van deze Hoofdbende geweest zijn. —— Tot de tweede Hoofdbende, behoorden de Stammen *Ruben*, *Simeon* en *Gad*. Het Vaendel van *Ruben* was een man, dragende Dudaim, op een rood veld; van *Simeon* eene Stad op een geel

geel veld; van *Gad*, een hoop krijgsknechten op een half wit en zwart veld. Het Vaendel van *Ruben* zou de Banier van deze tweede Hoofdbende geweest zijn. —— Tot de derde Hoofdbende, behoorden de Stammen *Ephraim*, met een Os op een zwart veld; *Manasse*, met een Eenhoorn op een zwart veld; *Benjamin*, met een Wolf op een veelverwig veld; het Vaendel van *Ephraim* zou de Banier geweest zijn van deze derde Hoofdbende. —— Tot de vierde Hoofdbende behoorden de Stammen *Dan*, met een Arend, op een licht blauw veld; *Aser* met een Olijfboom op een licht geel veld; en *Naphtali* met eene Hinde op een rood veld; het Vaendel van *Dan* zou de Banier geweest zijn van deze laetste Hoofdbende.

Volgens andere Joodsche berichten; waren de Banieren der Hoofdbenden geheel onderscheiden van de Vaendelen der byzondere Stammen; de eerste Hoofdbende zou in hare Banier eenen Mensch gehad hebben, de tweede eenen Leeuw, de derde eenen Os, en de vierde eenen Arend.— Volgens nog anderen, zouden 'er letters, in plaets van beelden, in de Banieren geweest zijn.

Wy voor ons berusten in dit algemeene, dat elk een Stam zijn Vaendel had, dat de twaelf Stammen in vier Hoofdbenden verdeeld waren, en dat elk zulk een Hoofdbende een Banier had, van de Vaendelen der bijzondere Stammen.

Het algemeene bevel, vs. 1 en 2 gegeven, breidt de Heer, in de byzonderheden, vervolgens nader uit, op deze wys.

3. Die sich nu legeren sullen oostwaert tegen den opgangh, dat is aen de voorzijde van den Tabernakel (want de voorzijde van het Heiligdom zag naer het Oosten, zoo dat zy, die zich aen de voorzijde legerden, oostwaerds lagen, en westwaerds naer den Tabernakel toe zagen) die zich aen deze Oostzijde legeren zullen, sal zijn de baniere des legers van Juda, nae haere heyren, dat is te zeggen, nae die drie Stammen Juda, Issaschar en Zebulon, die tot de eerste Hoofdbende behooren, welke Juda

genaemd word, omdat Juda daervan de eerste en hoofdstam uitmaekte, ende Nahesson de sone Amminadabs de zwager van Aaron, vergel. Exod. 6: 22 sal de Overste der sonen van Juda zijn; deze zal het bevel voeren over de eerste Legerbende.

4. Sijn heyr nu, dat is het volk, het welk tot het leger van Juda behoorde, ende hare getelde, zoo velen 'er, by de monstering, tot de strijdbare mannen gerekend waren, deze alle waren vier en tseventigh duysent, ende ses hondert.

5. Ende neffens hem sal sich legeren de stam Issaschars, deze Stam zal zich voegen by de eerste Hoofdbende, welke nae de eerste Stam genaemd werdt: ende Nethaneël de sone Zuars sal de Overste der sonen Issaschars zijn.

6. Sijn heyr nu, ende sijne getelde, waren vier en vijftigh duysent, ende vier hondert.

7. [*Daer toe*] de stam Zebulons, deze Stam behoort mede tot de Hoofdbende van Juda: ende Eliab de soon Helons sal de Overste der sonen Zebulons zijn.

8. Sijn heyr nu, ende sijne getelde, waren seven en vijftigh duysent, ende vier hondert.

9. Alle de getelde des legers of de Hoofdbende van Juda waren hondert duysent, ende ses en tachtentigh duysent, ende vier hondert, nae hare heyren: sy sullen voor aen optrecken, oostwaerds voor den Tabernakel. Wanneer derhalven het leger zoude optrekken, moest deze Hoofdbende van Juda de voorhoede uitmaken.

10. De baniere des legers Rubens, der tweede Hoofdbende, welke nae de eerste Stam Ruben genaemd wordt, nae hare heyren, nae de drie onderscheiden Stammen, welke tot deze Hoofdbende behooren, sal tegen 't zuyden zijn, dat is ten zuiden van den Tabernakel en aen deszelfs rechter zijde: ende Elizur de sone Sedeürs sal de Overste der sonen Rubens zijn.

11. Sijn heyr nu, ende sijne getelde, waren ses en veertigh duysent, ende vijf hondert.

12. Ende neffens hem sal sich onder dezelfde Ba-

niere

hier legeren de ſtam Simeons: ende Selumiël de ſoon Zuriſaddai ſal de Overſte der ſonen Simeons zijn.

13. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren negen en vijftigh duyſent, ende drie hondert.

14. Daer toe tot deze tweede Hoofdbende, zal ook de ſtamme Gads behooren: ende Eljaſaph de ſone Rehuëls ſal de Overſte der ſonen Gads zijn.

15. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren vijf en veertigh duyſent, ende ſes hondert, ende vijftigh.

16. Alle de getelde in 't leger van Ruben, in de tweede Hoofdbende, welke nae de eerſte van hare drie Stammen Ruben genaemd werd, waren hondert duyſent, ende een en vijftigh duyſent, ende vier hondert, ende vijftigh, nae hare heyren: ende ſy ſullen de tweede optrecken.

17. Daer na, na de twee Hoofdbenden van Juda en Ruben, ſal, by het verreizen van Iſraël, de Tente der t'ſamenkomſte optrecken, by ſtukken afgenomen door de bedienaers van dit zelfde Heiligdom gedragen worden, met het leger der Leviten in het midden der legeren. De Tabernakel moet omringd zijn van de Leviten, als lijfwachten van de Goddelyke Veldtent Kap. 1: 53, en met deze lijfwacht, in het midden tusſchen de voor- en achterhoede, optrekken, gelijck alsſe, te weten de Leviten, hen legeren ſullen, volgens de nadere bepaling daeromtrent Kap. 3. alſoo in die zelfde orde ſullenſe optrecken, een yegelijck aen ſijne plaetſe, nae zijnen rang en nae of onder hare banieren; en de Veldteekenen, welke de byzondere ſmaldeelen van deze Stam onderſcheiden.

18. Na den Tabernakel zullen de twee andere Hoofdbenden, in de achterhoede, volgen. De baniere des legers Ephraims, of der derde Hoofdbende, welke, nae hare eerſte Stam, Ephraim genaemd werd, nae hare heyren, nae de drie onderſcheiden Stammen, tot dit leger behoorende, ſal tegen 't weſten zijn, aen de achterzijde van den

Tabernakel: ende Elisama de sone Ammihud sal de Overste der sonen Ephraims zijn.
19. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren veertigh duysent, ende vijf hondert.
20. Ende neffens hem de stam Manasses, deze zal mede tot de derde Hoofdbende behooren: ende Gamaliël de sone Pedazurs sal de Overste der sonen Manasses zijn.
21. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren twee en dertigh duysent, ende twee hondert.
22. Daer toe tot de derde Hoofdbende zal ook de stamme Benjamins behooren: ende Abidan de sone van Gideoni sal de Overste der sonen Benjamins zijn.
23. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren vijf en dertigh duysent, ende vier hondert.
24. Alle de getelde in het leger Ephraims waren hondert ende acht duysent, ende een hondert, nae hare heyren: ende sy sullen de derde optrecken; wanneer het leger verreizen zal.
25. De baniere des legers Dan zijnde de laetste Hoofdbende, welke Dan genaemd wordt, nae de eerste Stam, welke tot dezelve behoort, sal tegen het noorden zijn, aen de flinker zijde van het Heiligdom, nae hare heyren of onderscheiden Stammen: ende Ahiëzer de sone van Ammisaddai sal de Overste der sonen Dan zijn.
26. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren twee en tsestigh duysent, ende seven hondert.
27. Ende neffens hem, onder dezelve banier, sal sich legeren de stam Asers: ende Pagiël de soon Ochrans sal de Overste der sonen Asers zijn.
28. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren eed en veertigh duysent, ende vijf hondert.
29. Daer toe en onder dezelfde banier zal ook de stam Naphtali behooren: ende Ahira de sone Enans sal de Overste der sonen van Naphtali zijn.
30. Sijn heyr nu, ende hare getelde, waren drie en vijftigh duysent, ende vier hondert.

31. Alle

31. Alle de getelde in het leger van Dan waren hondert duysent, ende seven en vijftigh duysent, ende ses hondert: in 't achterste sullen sy optrecken, nae hare banieren.

32. Dese zijn de getelde der kinderen Israëls, nae het huys harer vaderen, dat is nae hunne onderscheiden Stammen: alle de getelde der vier Hoofdlegeren nae hare heyren en onderscheiden Stammen, waren (*a*) ses hondert duysent, ende drie duysent, ende vijf hondert, ende vijftigh.

33. Maer de Leviten werden niet getelt onder de sonen Israëls: (*b*) gelijck als de HEERE Mose geboden hadde, vergel. Kap. 1: 48, 49.

34. Ende de kinderen Israëls deden nae alles dat de HEERE Mose geboden hadde, soo legerden sy sich nae hare banieren, ende soo trocken sy op, een yegelick nae sijne geslachten, dat is nae de mindere smaldeelen, nae het huys sijner vaderen of onderscheiden Stammen.

Laet ons de ordening en de rangschikking van Israëls Heirleger nog een weinig nader beschouwen.

Gansch Israël was verdeeld in vijf Hoofdbenden.

I. De eerste rang werd gegeven aen de Hoofdbende JUDA, bestaende uit de Stammen *Juda*, *Issaschar*, en *Zebulon*. — De reden, waerom JUDA den rang had boven alle andere Stammen, ligt in den Prophëtischen zegen van den stervenden *Jacob*, Gen. 49: want, offchoon *Ruben* de oudste was, werden hem evenwel de voorrechten der eerstgeboorte niet toegeweezen. De dubbele erfportie had *Jacob* reeds te vooren op *Joseph*, voor zijne beide zonen *Ephraim* en *Manasse*, overgebracht, Gen 58: 5. De heerschappye over de andere Broederen, het ander voorrecht der eerstgeboorte, moest ook op eenen anderen zoon komen,

(*a*) Exod. 38: 26. bov. 1: 46. (*b*) bov. 1: 48, 49.

omdat *Ruben* het een en ander, door zijne bloedschande, verbeurd had. — Op *Ruben* volgden *Simeon* en *Levi*, maer, wegens hunnen moord aen de inwooneren van Sichem gepleegd, werden ook deze voorbygegaen, en, langs dien weg, kwam de voorrang en de heerschappye op *Juda*, den vierden zoon van *Jacob*.

Om deze reden had *Juda* den voorrang, en dit diende teffens ook tot een onderpand, dat de Heer ook de belofte, nopens de geboorte van *Schilo*, uit deze Stam, ter zijner tijd vervullen zoude. —— By deze Stam van *Juda*, werden die van *Issaschar* en *Zebulon* gevoegd, om te zamen de eerste Hoofdbende uittemaken, naedien *Issaschar* en *Zebulon*, in orde van geboorte, onmiddelyk op *Juda* volgden.

II. De tweede Hoofdbende was die van Ruben, waerdoor zijn ouderdom en geboorte, voor zijne andere Broederen, werd in acht genomen; en, offchoon hy de uitnemendste voorrechten der eerstgeboorte verbeurd had, werd hy geplaetst ten zuiden, aen de rechte zijde van den Tabernakel, waerdoor hem, zoo in het legeren als in het optrekken, wel niet de eerste, maer de naeste plaets aen de eerste, werd toegeëigend. —— By *Ruben* werd *Simeon* geplaetst, deze kon in de eerste Hoofdbende niet gerangschikt worden; voor *Juda* kon hy niet geplaetst worden, want hy had den voorrang, zo wel als *Ruben* verbeurd. Ook kon hy niet achter *Juda* komen, want onder eenen jongeren Broeder te staen, was eene al te groote vernedering: Hy volgt daerom te recht op *Ruben*, op welken hy de naeste kwam, in orde van geboorte. —— Wijders kwam 'er nog een veel jonger Broeder by, te weten *Gad*, om de derde te zijn in de tweede Hoofdbende, dewijl *Gad* was ingeschoven, om de plaets van *Levi* te vervullen, die niet onder de strijdbare Stammen gerekend werd.

Maer waerom werd juist *Gad*, die zoo veel later geboren was, in de plaets van *Levi* gesteld? dit was zeer voegzaem. De eerste Hoofdbende bestond reeds uit drie zonen van *Lea*, te weten *Juda*, *Issaschar* en *Zebulon*. Vermits 'er nu geene zonen van *Lea* meer overig waren, was het zeer gevoeglyk, dat *Gad* als de derde in de

twe-

tweede Hoofdbende geplaest wierd nevens *Ruben* en *Simeon*, als zijnde een zoon van *Zilpa*, de dienstmaegd van gemelde *Lea*: voeg 'er by, dat *Gad* de eerstgeboorne was van zijne Moeder, de oudste der twee zonen van *Zilpa*.

III. In het middelpunt van het Leger was de Tabernakel, omringd van de Leviten, als zoo vele Lijfwachten van Israëls Opperheer; en by het verreizen van het Leger, moest de Tabernakel, die draegbaer was, omdat dezelve bestond uit Behangsels, Berderen, en Pilaren, die met richels in één gesloten, en met zeelen en pinnen gespannen werden, met de Leviten de derde optrekken. In de legering der Leviten, rondsom den Tabernakel, was ook eene vastgestelde orde en rangschikking, gelijk ons Kap. 3 nader blijken zal.

IV. De vierde Hoofdbende bestondt uit de beide Stammen, welke uit *Joseph* oorsprongelyk waren, *Ephraim* en *Manasse*, midsgaders *Benjamin*. —— Deze worden zeer natuurlyk t'zamengevoegd, omdat zy alle te zamen, uit Jacobs meest beminde Echtgenoot Rachel, waren voortgekomen. EPHRAIM had den rang, volgens de schikking van den Aertsvader Jacob, Gen. 48. —— Deze Heirbende moest zich legeren aen de achterzijde, dat is ten westen van den Tabernakel. Zy was derhalven geplaetst lijnrecht achter *Juda*. De Tabernakel met de Leviten was tusschen beidé. —— Deze drie Stammen bekleedden, als jongere Broeders, uit Rachel oorsprongelyk, met recht den derden rang, onder de Hoofdbenden van Israël.

V. De laetste Hoofdbende was die van DAN, bestaende uit de Stammen *Dan*, *Azer*, en *Naphtali*. — Deze drie hadden dit gemeen, dat zy niet uit de echte vrouwen van Jacob oorsprongelyk waren, maer uit dezer beidé dienstmaegden *Bilha* en *Zilpa*. — *Dan* had den rang, en gaf den naem aen de gansche Hoofdbende, omdat hy de eerstgeboorne was van *Bilha*, de dienstmaegd van *Rachel*. — *Azer* staet voor *Naphtali*, omdat hy voor *Naphtali* geboren was. —

Deze Hoofdbende was de laetste, en werd daerom geplaetst aen de noordzijde van den Tabernakel, recht

over *Ruben*. Dit was betamelyk, omdat de drie stammen, tot deze Heirbende behoorende, uit dienstmaegden waren voortgekomen.

Het gansche Heirleger derhalven van Israël bestond uit vier, waerschijnlyk langwerpige vierkanten, welke elkander aen de punten raekten, latende daer door, aen de binnenzijde, eene groote vierkante vlakte open, in welker middelpunt de Tabernakel geplaetst was, omringd met de Leviten. Het gansche leger vertoonde zich naer buiten als vier vleugels. —— Ondertusschen waren de 4 vierkanten van ongelijke groote, zijnde dat van *Juda* en *Dan* de grootste, en van *Ruben* en *Ephraim* de kleinste. *Juda* bestond uit 186400, en *Dan* uit 157600 krijgslieden, daer *Ruben* maer 151450 halen konde, en Ephraim maer 108000. Het was derhalven zeer gepast, dat de sterkste heirbende trekken moest in de spitse, en het geen in sterkte daeraen volgde in de achterhoede, zoo dat de twee zwakste in het midden waren.

Op deze wys was Israël gelegerd. Maer wat den optocht aengaet; men moet niet begrijpen, dat de Israeliten in die zelfde orde optrokken, in welken zy gelegerd waren; men kon immers overal in de woestijne zulke groote vlakten niet vinden. —— Waerschijnlyk geschiedde de optocht in gelederen, of van vijf personen, gelijk by den uittocht uit Egypten, Exod. 31: 18, of by 10 mannen in elk een gelid. —— Zo het eerste, dan maekte het leger van 603500 strydbaere mannen 120700, en zo het laetste, 60350 gelederen uit. Indien men slegts het laetste getal van gelederen neemt, en anderhalve schrede of 3 voeten rekent tusschen elk een gelid, besloegen de Israeliten eene verbazende lengte van 90525 schreden, of 181050 voeten, makende meer dan 10 uuren gaens.

HET III. KAPITTEL.

De telling der Leviten, en hunne afzondering tot den dienst van den Tabernakel, in de plaets der eerstgeboornen onder Israël.

1. DIt nu zijn de geboorten, dat is het geslacht en maegschap Aarons des Hoogepriesters, ende dat van Mose zijnen Broeder, beide nakomelingen van Levi, zoo als het zelve was ten dage [*als*] de HEERE met Mose gesproken heeft op den bergh Sinai, toen Nadab en Abihu nog leefden.

De Zonen van Aaron worden straks uitdrukkelyk genoemd, om te doen zien, welke personen de HEER van het begin af tot de Priesterlyke waerdigheid had afgezonderd, terwijl de zonen van Mose, die slegts gemeene Leviten en dienaers der Priesteren waren, vs. 27. onder den naem van Amramiten begreepen worden.

2. Ende dit zijn de namen der sonen Aarons, (*a*) de eerstgeboren, Nadab; daer na Abihu, Eleazar, ende Ithamar.

3. Dit zijn de namen der sonen Aarons, der Priesteren, die, volgens Exod. 28 en 29 tot deze bediening op Godlyken last gesalft waren: welcker hant men gevult hadde, in welker hand men het offer gesteld had, dat zeven dagen lang voor het aengezicht des Heeren ten beweegoffer bewogen moest worden, als zy plechtig ingewijd werden om het Priesterampt te bedienen.

4. (*b*) Maer van deze vier eerste Priesteren waren 'er nu maer twee in het leven, Nadab, ende Abihu storven, niet lang na hunne inwijing voor het aengesichte des HEEREN, als sy vreemt vyer voor het aen-

(*a*) Exod. 6: 22. (*b*) Lev. 10: 1, 2, &c. ond. 26: 61. 1 Chr. 24: 2.

gesichte des HEEREN in de woestijne Sinaï brachten, ende hadden geene kinderen, welke hem, in de Priesterlyke bediening, konden opvolgen, doch de twee andere zonen van Aaron, welke hem waren overgebleeven, Eleazar ende Ithamar bedienden het Priester-ampt voor het aengesichte, dat is by het leven, en onder het Hoogepriesterlyk opzicht hares vaders Aarons, zoodat voortaen niemand tot het Priesterschap zou worden toegelaten, dan die aentonen konde, dat hy uit Eleazar of Ithamar oorsprongelyk was.

5. Ende nadat des Heeren last omtrent de monstering en de ordening van Israëls Leger was uitgevoerd, zo was het, dat de HEERE sprack tot Mose om hem te onderrichten, wat het werk zijn zoude, zoo van de Leviten in het gemeen, als van Aaron en zijne zonen in het byzonder, seggende:

6. (c) Doet den stam Levi naederen, ende stelt hem voor het aengesichte des Priesters Aarons; op datse, voor het oog van het gansche volk, aangesteld worden, om hem, Aaron, en de mindere Priesteren te dienen:

7. Ende datse waernemen sijne wacht, ende de wacht der geheeler vergaderinge, opdat zy alles verrichten, het welk anders Aaron, met de Priesters, en de geheele vergadering der Israëliten, of wel de eerstgeboornen uit alle de stammen, zouden moeten verrichten, voor de Tente der t'samenkomste: niet in de Heiligdommen zelve, welke door de Priesteren moeten bediend worden, maer in het voorhof van dezelve, om den dienst des Tabernakels te bedienen.

8. Ende datse wel acht geven, om te bewaren, en by het optrekken van het leger te vervoeren, alle de gereetschap van de Tente der t'samenkomste, ende de wacht der kinderen Israëls waernemen, om alles te doen, het welk anders de gansche vergadering zou moeten doen. Maer daer zy wel op te letten hebben, zy zijn gesteld om te dienen, niet binnen in het Heiligdom, maer om in den

(c) ond. 16: 9. ende 18: 2.

den voorhof den minderen dienſt des Tabernakels te bedienen.

9. Gy ſult dan, aen Aaron, ende ſijne ſonen, de Leviten tot hunne dienaers geven: ſy zijn op mijnen last onherroepelyk aen de Priesteren gegeven; ſy zijn aen hem Aaron en zijnen Zonen, en aen geenen anderen, uit de overige ſtammen, ten dienste gegeven, en hem alleen uyt de kinderen Iſraëls toegevoegd.

10. Maer Aaron ende ſijne ſonen ſult gy ſtellen, dat ſy al het geen tot haer Prieſter-ampt, in den eigenlykſten zin behoort, zelve in eigen perſonen waernemen, Aaron als Hooge-, en zijne Zonen als gemeene Priesters, ende de vreemde, die niet tot het geſlacht der Priesteren behoort, wie hy ook wezen mag, al was hy zelfs een Levijt, zo die naedert en zich verſtout, om iets te doen, het welk alleen den Priesteren is aenbevolen, hy ſal gedoodt worden, en, tot eene ſtraf van zijne vermetelheid, onmiddelyk ſterven.

11. Ende de HEERE ſprack weder tot Moſe, om reden te geven van deze afzondering der Stamme Levi tot den dienst van het Heiligdom, ſeggende:

12. Ende ick, ſiet, merk hier op, zo zult gy ligtelyk de redenen van deze ſchikking begrijpen, ick die de oppermacht heb over alles, en in eene byzondere betrekking de Heer ben van Israël, ik hebbe de Leviten, ter vergelding van hunnen ijver voor de eer van mijnen naem, uyt het midden van alle de andere ſtammen der kinderen Iſraëls genomen en tot den dienst van mijn Heiligdom afgezonderd, en zulks in plaetſe van alle eerſtgeboren (*d*) die de baermoeder opent, uyt de kinderen Iſraëls: ende langs dien weg zijn de Leviten, gelijk als in de plaets van de eerstgeboornen, de mijne geworden, en zy ſullen mijne zijn, mijn byzonder eigendom, zy zullen tot den dienst van mijn Heiligdom alleen gebruikt worden.

13. Want alle eerſtgeboren zoo van menſchen als beesten is mijne; van den dagh, dat ick alle eerſtge-

(*d*) Exod. 13: 2.

borene der onderdrukkeren mijnes volks in Egyptenlant sloegh en in eenen nacht doodde, terwijl de eerstgeboornen der Israëliten by het leven bewaerd bleeven, (e) hebbe ick my geheyligt en voor my afgezonderd alle eerstgeboren in Israël, van de menschen, tot de beesten: sy sullen mijne zijn, Ick ben de HEERE de God van Israël, die hunne eerstgeboornen in Egypten verschoond, en daerdoor op dezelve een byzonder recht gekreegen heb.

14. Ende de HEERE sprack al verder tot Mose in de woestijne Sinai, omtrent de telling en ordening der Leviten, seggende:

15. Telt de sonen van Levi nae het huys harer vaderen, nae hare geslachten, nae hunne voorname Stamhuizen, en derzelver byzondere geslachten, telt hen op deze wys, als gy te vooren alle de andere nakomelingen van Israël geteld hebt, al wat mannelick is van een maent oudt, ende daer boven, die sult gy tellen.

By de andere Israëliten werden alleen de mannen geteld, die boven de 20 jaren oud, en geschikt waren om de wapenen te dragen, maer onder de Leviten moesten ook de zoonkens van eene maend oud en vervolgens gereekend worden, omdat op den ouderdom van eene maend de mannelyke eerstgeboornen Gode werden toegewijd, en nu zouden de Leviten de plaets der eerstgeboornen vervangen.

16. Ende Mose teldese, alle de nakomelingen van Levi, van eene maend oud en daerboven, nae het bevel des HEEREN: gelijck als hem geboden was.

17. (f) Dit nu waren de sonen van Levi met hare namen die als hoofden gerekend werden der huisgezinnen, hunne namen waren Gerson, ende Kahath, ende Merari.

18. Ende dit zijn de namen der sonen Gersons, nae hare geslachten: Libni, ende Simeï. Tot het huisgezin van Gerson behoorden derhalven twee geslachten.

19. Ende

(e) Exod. 13: 2. ende 22: 29. ende 34: 19: Lev. 27: 26. ond 8: 16. Luc. 2: 23. (f) Exod. 6: 15, 16, 17. ond. 26: 57. 1 Chr. 6: 1. ende 23: 6.

19. Ende de ſonen Kahaths, nae hare geſlachten, Amram de Vader van Moſe, Aaron en hunne zuster Mirjam, ende Izhar, Hebron ende Uzziël of Ozziel, te zamen vier geſlachten.

20. Ende de ſonen van Merari, nae hare geſlachten: Maheli, ende Muſi, twee geſlachten; dit, dat is deze acht, zijn de geſlachten der Leviten, nae den huyſe harer vaderen.

21. Van Gerſon was het geſlachte der Libniten, ende het geſlachte der Simeïten: dit zijn de geſlachten der Gerſoniten.

22. Hare getelde in getale, alle mannelyke kinders, van eene maend oud en daerboven, van het geſlacht der Gerſoniten, waren van alles wat mannelick was, van een maent oudt, ende daer boven: hare getelde waren ſeven duyſent, ende vijf hondert.

23. De geſlachten der Gerſoniten, ſullen hen legeren achter den Tabernakel, weſtwaert.

24. De Overſte nu van het vaderlicke huys der Gerſoniten, die over dezelve en hun werk het opzicht moet hebben, ſal zijn Eljaſaph de ſoon Laëls.

25. Ende wat de wacht of den post betreft, welke der ſonen Gerſons wezen zal in de Tente der t'ſamenkomſte, deze ſal zijn, acht te hebben op de Tabernakel, dat is op de Gordijnen van fijn linnen enz., welke de opſtaende planken van den Tabernakel onmiddelyk bedekken, ende op de Tente, dat is de elf buitenſte Gordijnen van geitenhair, geſchikt ter bedekking van de eerstgenoemde gordijnen. Ook zullen zy acht hebben op haer deckſel van ram- en dasſen vellen, het welk het bovenſte bekleedſel van den Tabernakel uitmaekt, ende zy zullen ook letten op het deckſel aen de deure der Tente der t'ſamenkomſte, dat is op den buitenſten voorhang, die het Heilige van het voorhof afſcheidt.

26. Ende wijders is het nog de post der Gerſoniten, opzicht te hebben over de behangſelen des voorhofs, te weten die linnen behangſelen, dewelcke by den Tabernakel, ende by den altaer rontomme zijn, dewelke

den Tabernakel en den brandoffer altaer omringende, den voorhof maken, en dienen om het gezicht van buiten te beletten, mitsgaders zullen zy zorgen voor sijne zeelen, met welke de Tabernakel wordt uitgespannen, en voor alles, wat aen dit gedeelte van den Tabernakel tot sijnen gantschen dienst behoort.

27. Ende van Kahath, Levis tweeden zoon, is het geslachte der Amramiten, onder welke de beide zonen van Mose, Gerzom en Eliëzer, met derzelver afstammelingen, mede begreepen zijn, ende het geslachte der Izhariten, ende het geslachte der Hebroniten, ende het geslachte der Ozziëliten of Uzziëliten, dit zijn de vier geslachten der Kohathiten.

28. Alle deze geslachten van Kahath, zoo als Mose dezelve opnam, in getale van al dat mannelick was, van een maent oudt, ende daer boven; waren acht duysent ende ses hondert, waernemende, zoo vele als 'er van deze daertoe den vereischten ouderdom hadden, de wacht des heyligdoms, zorgende voor alles, wat tot het uitwendige van het Heiligdom behoorde.

'Er was van de Leviten eene driederlei telling. — (1). eene telling van eene maend oud en daerboven, waervan in dit Kapittel gesproken wordt; wanneer zy alle, (schoon vele, van wege hunne jongheid, daertoe nog niet bekwaem waren,) tot den dienst van het Heiligdom werden toegewijd: — (2). van 25 jaren oud en daerboven, c. 8: 24; wanneer de Leviten, na hunne geëindigde leerjaren, dadelyk tot gemeener werk werden toegelaten: — 3. van 30 tot 50 jaren toe, wanneer zy bevorderd werden tot de verrichting van het voornaemste werk, terwijl zy met het 50ste jaer hun ontslag verkreegen, vergel. c. 8: 25, 26.

Wijders bepaelt de HEER *de orde, in welke de Leviten zich rondom den Tabernakel legeren moesten.*

29. De geslachten der sonen Kohaths sullen sich legeren, aen de zijde des Tabernakels zuydwaert;

30. De

30. De Overste nu van het vaderlicke huys der geslachten der Kohathiten, sal zijn Elizaphan, de soon Uzziëls.

31. Hare wacht nu, de byzondere post der Kahathiten, sal zijn de Arke, welke in het Heilige der Heiligen stond, ende de tafel der toonbrooden, ende de gouden kandelaer, en de gouden reuk-altaer, welke alle in het Heilige geplaetst waren, benevens de brandoffers-altaer, die in het voorhof staet, ende dus de beide altaren, ende de gereetschap des heyligdoms, schotelen, rookschalen enz. met dewelcke de Priesters, als sy in het Heiligdom zijn, dienst doen. Het zal de post der Kohathiten zijn, niet deze heilige dingen te behandelen, niemand mag dezelve, buiten de Priesteren aenroeren; maer alle die heilige gereedschappen, ende het decksel, dat is de voorhang van het Heilige der Heiligen, ende al [*wat tot*] sijnen dienst, tot de gereedschappen van dit gedeelte des Heiligdoms [*behoort*] te dragen als het leger opbreekt. Op andere tijden hebben zy met deze dingen niets te doen.

32. De Overste nu der Oversten van Levi de opperste bevelhebber over de drie mindere opzieneren der Leviten, sal zijn Eleazar, de soon van Aaron den Priester: [*sijn*] opsicht sal allerbyzonderst zijn over de Kahathiten over de gene, die de wacht des Heyligdoms, het opzicht over de heiligste dingen, waer moeten nemen.

Zulk een byzonder opzicht over de Kahathiten was zeer noodzakelyk, omdat zy de allerheiligste dingen dragen moesten, en daerdoor geduurig gevaer liepen, om by de minste onbedachtzaemheid het leven te verliezen. —— De bediening gevolgelyk der Kahathiten, uit welke Mose en Aaron waren, was wel de aenzienlykste onder de bedieningen der Leviten, maer ook tevens de gevaerlykste, in geval van de minste onbedachtzaemheid.

33. Van Merari is het geslachte der Maheliten, ende het geslachte der Musiten: dit zijn de geslachten van Merari.

34. Ende hare getelde in getale van al dat

mannelick was, van een maent oudt, ende daer boven; waren ſes duyſent, ende twee hondert.

35. De Overſte nu van het vaderlicke huys der geſlachten van Merari, die op hen en hunne bedieningen acht zal geven, ſal zijn Zuriël, de ſoon Abihaïls: ſy ſullen ſich legeren aen de zijde des Tabernakels, welke noordwaert ſtrekt.

36. Ende het opſicht der wachten van de ſonen Merari ſal zijn over de berderen des Tabernakels, ende ſijne rychelen, ende ſijne pilaren, ende ſijne zilveren voeten, ende alle ſijne gereetſchap, ende met een woord over al [*wat tot*] ſijnen dienſt, tot den dienst van dit gedeelte des Tabernakels [*behoort*].

37. Ende boven dien zullen zy zorg dragen voor de pilaren des voorhofs, die het zelve rontom omringen ende hare koperen voeten, ende hare pinnen, ende hare zeelen, welke dienen om de pilaren vast te zetten.

38. Die nu ſich legeren ſullen voor den Tabernakel ooſtwaert voor de Tente der t'ſamenkomſte, tegen den opgangh, of voor den ingang van den Tabernakel, alwaer de eerſte en voornaemſte plaets gerekend wordt, ſullen zijn de eerste Opperhoofden van Israël, Moſe ende Aaron met de Priesteren ſijne ſonen, te dier plaets waernemende de wacht des heyligdoms, voor de wacht of ter bewaring der kinderen Iſraëls, toeziende, dat niemand nader tot het Heiligdom kome, dan God bevolen had. Ende, dit is op doodſtraf verboden, (g) de vreemde, die niet tot het geſlacht der Priesteren behoort, al was 't ook zelfs een Levijt, die naedert ſal gedoodt worden.

39. Alle getelde der Leviten, dewelcke Moſe ende Aaron, op het bevel des HEEREN, nae hare geſlachten getelt hebben; al wat mannelick was van een maent oudt, ende daer boven; waren twee en twintigh duyſent.

Eigenlyk was het getal der Leviten 22300, maer de 300 Leviten, welke hier onder de hoofdſom niet mede gerekend wor-

(g) bov. vs. 10. ond. 16: 40.

worden, zijn waerschijnlyk zelve eerstgeboornen geweest, welke den Heere reeds toekwamen, sinds hy zich alle de eerstgeboornen wilde geheiligd hebben, die derhalven in geene aenmerking komen konden, wanneer men het getal der Leviten, met dat der eerstgeboornen vergelijken zoude.

40. De Leviten nu alle geteld, ende de hoofdsom nauwkeurig opgenomen zijnde, was het dat de HEERE verder seyde tot Mose, Telt alle eerstgeboren, dat manlick is onder de kinderen Israëls, van een maent oudt, ende daer boven: ende neemt het getal harer namen op, om het zelve met dat der Leviten te vergelijken.

41. Ende gy sult voor my, tot mijn byzonder eigendom, de Leviten nemen (Ik ben de HEERE, de oppermachtige Regeerder van Israël) gy zult de Leviten nemen in plaetse van alle manlyke eerstgeboren, onder de kinderen Israëls; ende de beesten der Leviten zult gy nemen, zonder dezelve te tellen, in plaetse van alle eerstgeboren, onder de beesten der kinderen Israëls.

De Leviten evenwel behoefden al hun vee niet ten brandoffer te offeren, zy konden hetzelve voor hun gebruik behouden, als dienaers van God, die het hun liet tot hunne ondersteuning.

42. Mose dan telde, gelijck als de HEERE hem geboden hadde, alle eerstgeboren onder de kinderen Israëls.

43. Ende alle eerstgeborene die manlick waren, in het getal der namen van een maent oudt, ende daer boven, nae hare getelde, welke geboren waren na het dooden der eerstgeboornen in Egypten, waren twee en twintigh duysent, twee hondert, ende drie en tseventigh; gevolgelyk 273 meer, dan het getal der Leviten beliep, tegen welke zy moesten uitgewisseld worden.

44. Ende de HEERE sprack al verder tot Mose, seggende:

45. Neemt de Leviten, te weten die 22000 die gy geteld hebt, in plaetse van alle eerstgeboorte onder

de kinderen Israëls, ende de beesten der Leviten in plaetse van hare beesten: want, zoo als ik meer dan eens gezegd heb, de Leviten sullen mijne zijn, Ick ben de HEERE.

46. Aengaende de twee hondert, ende drie en tseventigh eerstgeboornen, die met geld gelost sullen worden, die overschieten boven de Leviten van de eerstgeborene der kinderen Israëls:

47. Gy sult voor elck hooft vijf sikels nemen: nae den sikel des heyligdoms sult gyse nemen; (h) die sikel is twintigh Gera, voor elken eerstgeboornen, die overschiet, 100 geras.

Denkelyk werden de oudsten der eerstgeboornen eerst uitgewisfeld, tegen zoo vele Leviten, als 'er geteld waren; de 273, die overschoten, onder welke sommige nog zeer jong waren, werden hoofd voor hoofd, door elk, welken deze eerstgeboornen toekwamen, gelost voor den bepaelden losprijs, die ook de gewoone losprijs was voor elken mensch van eene maend oud tot 5 jaren toe, welke den Heere door eene gelofte was toegewijd. vergel. Lev. 27: 6.

48. Ende gy sult dat gelt Aaron ende sijnen sonen geven: [*het gelt*] der geloften, die onder hen, te weten de eerstgeboornen, overschieten.

49. Doe de uitwisfeling geschied was, nam Mose dat losgelt van de gene die overschoten boven de geloften, door de Leviten.

50. Van de eerstgeborene der kinderen Israëls nam hy dat gelt, duysent ende drie hondert, ende vijf en tsestigh [*sikelen*] nae den sikel des heyligdoms.

51. Ende Mose gaf dat gelt der geloften Aaron ende sijnen sonen, die het zelve ontvingen, omdat God de Leviten aen hun gegeven had, welke nu, in de plaets der eerstgeboornen, Gods eigendom geworden waren, nae 't bevel des HEEREN: gelijck als de HEERE Mose geboden hadde.

HET

(h) Exod. 30: 13. Levit. 27: 25. Num. 18: 16. Ezech. 45: 12.

HET IV. KAPITTEL.

Het voorschrift van de byzondere diensten, welke elk der drie hoofdgeslachten in de stamme Levi verrichten moest, aengaende de Kohathiten vs. 1 - 20. *de Gerzoniten vs.* 21 - 28. *de Merariten vs.* 29-33. *de personen worden geteld, die onder ieder hoofdgeslacht tot deze diensten bekwaem waren vs.* 34 - 49.

1. ENde de HEERE sprack vervolgens tot de twee Opperhoofden van het volk, tot Mose ende tot Aaron, die beide belang hadden by de uitvoering van het volgend voorschrift, seggende:

2. Neemt op de somme der sonen Kohath uyt het midden der sonen Levi: nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen, telt de gansche som der Kohathiten, als mede hoe vele personen 'er tot de mindere smaldeelen, de geslachten en huisgezinnen, behooren.

3. Van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt: al die tot desen strijt of dit werk inkomt, dat is inkomen mag, om het werck in of omtrent de Tente der t'samenkomste te doen, want *in* den Tabernakel mogten de Leviten geen dienst doen: of men zou door *de tente der t'zamenkomste* het voorhof kunnen verstaen.

Alleen moesten zulke Kohathiten geteld worden, die boven de 30 en beneden de 50 jaren oud waren. De Leviten werden wel op hun 25ste jaer aengesteld, om den Priesteren te dienen, vergel. c. 8: 25; maer op hun 30ste jaer werden zy eerst bekwaem gerekend, om dat zware werk te verrichten, dat hier bedoeld wordt. Zy moesten toch de allerheiligste dingen, als de ark en dergelijke, op hunne schouderen dragen, hoe ver de tocht ook wezen mogt, daerom wordt hun werk uitgedrukt door *het dragen van lasten* vs. 15, 19, 24, 31, 47. —— Op hun 50ste jaer, werden de

Leviten van het dragen dezer lasten ontslagen, maer zy bleeven evenwel verplicht om hunnen broederen te dienen c. 8: 25, 26.

4. Dit sal de dienst zijn der sonen Kohaths, in of omtrent de Tente der t'samenkomste: [*te weten*] de heyligheyt der heyligheden, zy zullen de allerheiligste dingen dragen moeten, by het optrekken van het leger.

De dienst der Kohathiten was derhalven de aenzienlykste, en daerom wordt dezelve ook het eerst genoemd.

5. In het optrecken des legers, wanneer de wolkkolom opgeheven en van boven den Tabernakel zal geweeken zijn, tot een teeken dat Israël verreizen moet, so sullen Aaron ende sijne sonen de Priesters komen, in het Heilige ingaen, ende aldaer den voorhangh des decksels, dat voorhangsel het welk het Heilige van het Heilige der Heiligen afscheidt, losmaken en afnemen: ende sullen daer mede de Arke der getuygenisse bedecken, den voorhang daer over henen werpende, opdat de Leviten, die de ark dragen moesten, haer noch zien nochonmiddelyk aenroeren zouden.

Wanneer de wolk op den Tabernakel rustte, en de Heerlykheid des Heeren het huis vervulde, mogt niemand in het Heilige der Heiligen komen, dan alleen de Hoogepriester eenmael des jaers; maer wanneer de Schechinah zich vertrokken had in de wolk, en van boven den Tabernakel was opgeheven, mogt niet alleen Aaron, maer ook zijne zonen, de gewoone Priesters, tot het binnenste Heiligdom komen, om de allerheiligste dingen in te pakken. verg. het gezegde op Levit. 16: 2. bl. 144.

6. Ende sy sullen een decksel van dassevellen, het welk, gelijk ook alle de volgende dekkleeden, hiertoe opzettelyk gemaekt is, nog daer boven op leggen, ende een geheel kleet van hemelsblaeuw, of een kleed, dat geheel en volkomen blauw is, daer nog boven op uytspreyden: ende sy sullen derselver handboomen, die altoos in de ringen blijven steken vergel. Exod. 25; 15. op hunne schouderen aenleggen.

7. Sy sullen oock (*a*) op de toontafel een kleet van

(*a*) Exod. 25: 30.

van hemelsblaeuw, het welk van het voor heen genoemde eenigzins in kleur verschilt, en niet zoo volkomen blauw is, uytspreyden, ende sullen daer op setten de schotelen, waerop het toonbrood gelegd wordt, ende de reuckschalen, ende de kroesen, ende de deckschotelen vergel. Exod. 25: 29. oock sal het geduerigh broot daer op zijn, zelfs zal men de toonbrooden op de tafel houden, wanneer die van plaets tot plaets vervoerd wordt; dit brood moet geduurig zijn, en men voorzie zich daertoe van eenen genoegzamen voorraed koorn, het welk men van de nabuurige volkeren, die de woestijne begrenzen, by voorkomende gelegenheid zal kunnen bekomen.

8. Daer na sullen sy een scharlaken kleet daer over uytspreyden, ende sullen dat met een decksel van dassevellen bedecken; deze dingen moeten, zoo wel als de ark, met drie onderscheiden dekkleeden, bedekt worden, want zy behooren mede onder de allerheiligste dingen: ende sy sullen derselver hantboomen aenleggen, opdat het een en ander zoude gereed wezen, om door de Leviten gedragen te worden. Exod. 25: 27, 28.

9. Dan sullen sy een kleet van hemelsblaeuw nemen, soortgelijk als dat, het welk de toontafel dekt, ende bedecken (*b*) den kandelaer des luchters, ende sijne lampen, ende sijne snuyters, ende sijne (*c*) bluschvaten, vergel. Exod. 25: 31, 37, 38 en c. 37: 17. ende alle sijne olievaten, in welke de zuivere olie, ter geduurige aenvulling van de lampen bewaerd wordt Exod. 27: 20. midsgaders al het gereedschap met dewelcke sy, de Priesters namelyk, aen denselven kandelaer en de lampen dienen.

10. Sy sullen oock denselven, ende alle sijne gereetschap in een decksel van dassevellen doen; voor den kandelaer en zijn toebehoren zijn twee dekkleeden genoeg: ende sullen hem op den draegboom of liever op eenen daertoe geschikten *draegbaer* leggen.

11. Ende over den gouden altaer sullen sy een

(*b*) Exod. 25: 31. (*c*) Exod. 25: 38.

kleet van hemelsblaeuw uytſpreyden, ende ſullen dat met een deckſel van daſſevellen bedecken op dezelfde wys, als met den kandelaer gedaen is, ende ſy ſullen deſſelven hantboomen aenleggen, in de daertoe geſchikte ringen inſteken, om door de Leviten gedragen te worden.

12. Sy ſullen oock nemen alle gereetſchap des dienſtes, met dewelcke ſy in het heyligdom dienen, dit is de heilige kleederen, welke Aaron en zijne zonen aenhadden wanneer zy het Heiligdom bedienden, ende ſullenſe leggen in een kleet van hemelsblaeuw, ende ſullen deſelve met een deckſel van daſſevellen bedecken, even als den kandelaer en den reuk-altaer, ende ſullenſe op den draegboom of op den draegbaer leggen.

13. Ende ſy ſullen de aſſche van den brand-offer altaer vagen: ende ſy ſullen daer over een kleet van purper uytſpreyden, als zijnde eenigzins heilig, ſchoon minder heilig dan de voorheen gemelde dingen.

14. Ende ſy ſullen daer op leggen alle ſijne gereetſchap, daer mede ſy aen denſelven dienen, de koolpannen of wierookvaten, de krauwelen, ende de ſchoeffelen, ende de ſprengbeckens, alle de gereetſchap des altaers: ende ſy ſullen daer over een deckſel van daſſevellen uytſpreyden, ende ſullen deſſelven hantboomen aenleggen. Het vuur van dezen altaer moest altoos brandende gehouden worden, vergel. Lev. 6: 12, 13. en daerom is het zeer waerſchijnlyk, dat het vuur gedragen is op den rooster, aen welken ringen gemaekt waren, om denzelven afzonderlyk van den altaer te dragen, vergel. Exod. 27. 4. — Het waschvat en zijn voet behoorden mede tot de gereedſchappen van dezen altaer, Exod. 35: 16 en 39: 39, de reden ondertusſchen, waerom dit waschvat hier niet genoemd worde, is, of omdat het zelve zonder dekſel gedragen werd, daer hier alleen dingen voorkomen, over welke Aaron en zijne zonen een dekſel leggen moesten; of omdat het wegens deszelfs betrekking tot den altaer, onder de gemelde gereedſchappen des altaers reeds mede begreepen is.

15. Als nu Aaron ende ſijne ſonen, het decken van het heyligdom, ende van alle gereetſchap des

des heyligdoms in 't optrecken des legers sullen voleyndt hebben, als zijnde een werk, het welk alleen door de Priesteren moest verricht worden, vermids de Leviten niets van deze opgenoemde allerheiligste dingen mogten aenroeren, so sullen daer na de sonen Kohaths komen, om te dragen, maer sy en sullen dat heylige niet aenroeren, dan alleen door middel van de handboomen, op dat sy niet en sterven: dit is de last, de byzondere post, der sonen Kohaths, in of omtrent de Tente der t'samenkomste, wanneer het leger optrekt.

16. De opsicht nu van Eleazar, de sone Aarons des Priesters, sal zijn over de olie des luchters, ende het (*d*) reuckwerck der welrieckende specerijen, ende het geduerigh spijs-offer, ende de (*e*) salf-olie: de opsicht des gantschen Tabernakels, ende alles dat daer in is, aen het heyligdom, ende aen sijne gereetschap. Eleazar zal wel hebben toe te zien, dat deze zaken, zoo wel als alle andere dingen, welke tot het Heiligdom behooren, door de Kohathiten zorgvuldig gedragen worden.

17. Ende de HEERE sprack tot Mose, ende tot Aaron, seggende:

18. Gy en sult de stamme van de geslachten der Kohathiten, niet laten uytgeroeyt worden, uyt het midden der Leviten: gy zult zorg dragen, dat de Kohathiten zich niet vergrijpen aen deze allerheiligste dingen, en daerdoor, tot straf van hunne onbedachtzaemheid, eene geheele uitroejing van hun geslacht veroorzaken, daer zy bykans een derde deel van de Leviten uitmaken.

19. Maer dit sult gy hen doen, gy zult zorgvuldig acht geven op hun werk, en wel toezien, of zy hunnen post behoorlyk waernemen, op dat sy leven, ende niet en sterven, als sy tot de heyligheyt der heyligheden toetreden sullen, om de allerheiligste dingen te dragen, Aaron ende sijne sonen sullen alleen daer toe komen, ende stellense een yeder over sijnen dienst, ende

(*d*) Exod. 30: 34, 35. (*e*) Exod. 30: 23, 24, &c.

aen sijnen last, zy zullen elk der Kohathiten zijn werk aenwijzen, en dat wel zoodanig, dat de lasten en diensten gelijkelyk onder hen verdeeld worden.

20. Doch sy en sullen niet in het Heilige der Heiligen inkomen, om te sien als men het heyligdom inwindt en in de dekkleeden inpakt, dat sy niet en sterven.

21. Ende de HEERE sprack verder tot Mose, om het werk van het tweede hoofdgeslacht der Leviten te bepalen, seggende:

22. Neemt oock op de somme der sonen Gersons, die tot mindere diensten geschikt zijn, nae het huys harer vaderen, nae hare geslachten, op dezelfde wys, als ik omtrent de Kohathiten bevolen heb.

23. Gy sultse tellen van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt: al die inkomt of inkomen mag om den strijt te strijden, op dat hy den dienst bediene, in of omtrent de Tente der t'samenkomste. Het werk der Gerzoniten gelijk ook der Merariten vs. 30, en vs. 35 ook dat der Kohathiten, wordt uitgedrukt, door het *inkomen tot* of *strijden van eenen strijd*: men zou het eenvoudig vertalen kunnen, *al die inkomt*, *om zich by het heir te voegen*, of, al die onder de strijdbare mannen gerekend worden.

24. Dit sal zijn de dienst der geslachten der Gersoniten in het dienen als de Tabernakel rust, ende in den last wanneer dezelve vervoerd wordt, vergel. vs. 47.

25. Sy sullen dan dragen de gordijnen des Tabernakels, dat is die 10 fijne gordijnen, welke het binnenste bedeksel van den Tabernakel waren, ende de Tente der t'samenkomste, [*te weten*] haer decksel, dat is niet de planken, want deze behoorden tot den last der Merariten, vs. 31, maer de 11 gordijnen van geitenhair, die de planken bedekten, Exod. 26: 7, enz. ende het dassendecksel, het buitenste dekfel van den Tabernakel, dat boven daer op is, waerby ook het ramsvellen dekfel behoorde; ende het decksel der deure van de Tente der t'samenkomste, vergel. Exod. 26: 14 en 36.

26. Ende de behangselen des voorhofs, ende het

het deckſel der deure van de poorte des voorhofs, het welcke is by den Tabernakel, ende by den altaer rontom, welke Voorhof den Tabernakel en den Altaer omringt, ende hare zeelen, die gebruikt worden tot het vastmaken van de behangſels, ende alle de gereetſchap van haren dienſt; mitſgaders al wat daer voor bereydt wordt, alles wat 'er toe behoort, op datſe dienen, vergel. Exod. 27: 16, 19.

27. De geheele dienſt van de ſonen der Gerſoniten in al haren laſt, ende in al haren dienſt, ſal zijn nae het bevel Aarons, ende ſijner ſonen, elk der Gerzoniten moet zich ſchikken nae het bevel van Aaron, den Hoogepriester, en van zijne zonen, de gewoone Priesteren: ende gylieden, Aaron en zijne zonen, ſult hen ter bewaringe al haren laſt beveelen, in geſchrifte opgeven, wat een ieder doen moet.

Wy lezen niet, dat Aaron en zijne zonen die dingen moesten gereed maken, welke de Gerzoniten te dragen hadden; en daer uit mogen wy beſluiten, dat de Gerzoniten de gordijnen enz. zelve afgenomen, en op de eene of andere wys aengetast en gedragen hebben.

28. Dat is de dienſt van de geſlachten der ſonen der Gerſoniten, in de Tente der t'ſamenkomſte: ende hare wacht ſal zijn onder de hant van Ithamar den tweeden ſoon Aarons des Prieſters. Ithamar zal het oog en het opzicht hebben over den post en het werk der Gerzoniten.

29. Aengaende de ſonen Merari, die het derde hoofdgeſlacht der Leviten uitmaken, die ſult gy na hare geſlachten, ende nae het huys harer vaderen tellen; even als de Kohathiten en Gerzoniten.

30. Gy ſultſe tellen van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt, al die inkomt tot deſen ſtrijt, om te bedienen den dienſt van de Tente der t'ſamenkomſte.

31. Dit ſal nu zijn de onderhoudinge van haren laſt, het werk, dat zy te doen hebben, nae al haren dienſt, in of omtrent de Tente der t'ſamenkomſte:

de (*f*) berderen des Tabernakels, ende sijne rychelen, ende sijne pilaren, ende sijne voeten; welke tot de berderen en pilaren behooren, vergel. Exod. 26: 15, 26, 32. 36: 36. 38: 27.

32. Mitsgaders de pilaren des voorhofs rontom, ende hare voeten, ende hare pinnen, ende hare zeelen, vergel. Exod. 27: 10, 11, 12, 19. 35: 18. 38: 20. 39: 40. met alle hare gereetschap, ende met al haren dienst: ende de gereetschap van de waerneminge hares lastes sult gy by namen tellen. De Priesters, byzonder Ithamar, zal den Merariten eene lijst ter hand stellen, op welke alle de genoemde dingen onderscheidenlyk, en by derzelver getal, zijn uitgedrukt, opdat zy des te beter zorg dragen, dat 'er van de pinnen, en andere kleiner stukken, niets verloren gae.

33. Dat is de dienst van de geslachten der sonen van Merari, nae haren gantschen dienst, in de Tente der t'samenkomste: mede onder de hant en het byzonder opzicht van Ithamar den soon Aarons des Priesters. — De Merariten droegen die dingen tot hunnen last, die van de minste heerlykheid en van den meesten omslag waren.

34. Mose dan ende Aaron, ende de Overste der vergaderinge, denkelyk dezelfde personen, die zy, in het tellen van gansch Israël, tot hunne medehelpers gehad hadden, telden de sonen der Kohathiten; nae hare geslachten, ende nae het huys harer vaderen: na dat Mose hun de voorgeschreevene diensten, uit Gods naem had aenbevolen.

35. Van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt: al die inquam tot desen strijt, al die, in opzicht tot dit werk, den ouderdom van strydbare mannen kon gerekend worden te hebben, tot den dienst in de Tente der t'samenkomste.

36. Hare getelde nu waren nae hare geslachten, twee duysent, seven hondert ende vijftigh.

Nauw-

(*f*) Exod. 26: 15.

Nauwlyks had een derde deel der Kohathiten den genoegzamen ouderdom bereikt, om werkelyk dienst te doen, vergel. c. 3: 28.

37. Dese zijn de getelde van de geslachten der Kohathiten, van al die in de Tente der t'samenkomste dienden, dat is, die werkelyk dienst deden: dewelcke Mose, ende Aaron getelt hebben, nae het bevel des HEEREN, door de hant Mose; want zulke, die niet van den gefchikten ouderdom waren, werden in deze telling niet medegerekend.

38. Insgelijcks de getelde der sonen Gersons; nae hare geslachten, ende nae het huys harer vaderen:

39. Van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt: al die inquam tot desen strijt, tot den dienst in de Tente der t'samenkomste:

40. Hare getelde waren nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen, twee duysent, ende ses hondert en dertigh.

41. Dese zijn de getelde van de geslachten der sonen Gersons, van al die in de Tente der t'samenkomste diende: dewelcke Mose, ende Aaron telden nae het bevel des HEEREN.

Van de Gerzoniten was iets meer dan een derde bekwaem tot den dienst, vergel. Kap. 3: 22.

42. Ende de getelde van de geslachten der sonen Merari: nae hare geslachten, nae het huys harer vaderen:

43. Van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt: al die inquam tot desen strijt, tot den dienst in de Tente der t'samenkomste;

44. Hare getelde nu waeren, nae hare geslachten, drie duysent, ende twee hondert.

45. Dese zijn de getelde van de geslachten der sonen van Merari: dewelcke Mose, ende Aaron getelt hebben, nae 't bevel des HEEREN, door de hant Mose.

Van de Merariten was meer dan de helft bekwaem tot den dienst, vergel. 1: 3, 34. hier is eene zeer wijze bestuuring der Godlyke Voorzienigheid op te merken, naedien de Merariten ver weg het zwaerste werk verrichten moesten.

46. Alle de getelde, dewelcke Mose ende Aaron, ende de Overste Israëls getelt hebben van de Leviten; nae hare geslachten, ende nae het huys harer vaderen,

47. Van dertigh jaer oudt, ende daer boven, tot vijftigh jaer oudt: al die inquam om den dienst der bedieninge, tot hulp van de Priesteren, ende den dienst des lastes, in het dragen der Heilige dingen, in of omtrent de Tente der t'samenkomste te bedienen;

48. Hare getelde waren acht duysent ende vijf hondert, ende tachtentigh.

49. Men teldese nae het bevel des HEEREN door de hant Mose, een yeder nae sijnen dienst, ende nae sijnen last, nae het werk dat hy te verrichten had: ende sijne getelde waren die de HEERE Mose geboden hadde te tellen.

HET V. KAPITTEL.

In dit Kapittel vinden wy vier Wetten, welke als Legerwetten kunnen worden aengemerkt, — om alle onreine personen uit het leger wech te zenden vs. 1-4. — *omtrent het vergoeden van iets, het welk heimelyk ontvreemd was vs.* 5-8. — *nopens het aendeel der Priesteren aen de Heilige dingen, vs.* 9, 10. — *omtrent eene vrouw verdacht van overspel, vs.* 11-31.

1. ENde de HEERE sprack tot Mose, niet lang nadat hy de voorheen gemelde voorschriften gegeven had, seggende:

2. Ge-

2. Gebiedt den kinderen Israëls, dat sy, nu mijn Heiligdom in het midden van Israël is opgericht, en de orde, zoo van hunne legering als optrekking, bepaeld is, uyt het leger (*a*) wechsenden alle melaetsche, ende alle (*b*) vloeyende; ende alle (*c*) die onreyn zijn door het aenraken van eenen dooden. Alle deze onreinen zult gy, zoo lang de onreinheid duurt, op eenigen afstand van het leger doen woonen, opdat zy geene verkeering hebben met het leger, noch het zelve besmetten.

3. Van den man tot de vrouwe toe, sult gyse wechsenden; tot buyten het leger sult gyse wechsenden: op dat sy niet en verontreynigen hare legeren, dat is de vier hoofdbenden van Israël, in welcker midden ick woone, als de Opperste Veldheer, in de Schechinah, in het Heilige der Heiligen. Het zou eene schending zijn van mijne Heiligheid, wanneer een onreine tot dat leger naderde, in het welk ik mijne wooning heb.

4. Ende de kinderen Israëls deden alsoo, ende sondense tot buyten het leger: gelijck de HEERE tot Mose gesproken hadde, alsoo deden de kinderen Israëls.

Te vooren had de Heer reeds dit bevel gegeven omtrent de Melaetschen, Lev. 13: 46; maer vermids de Israeliten, voor dezen tijd, niet tot een geordend heirleger waren t'zamengevoegd, had dit bevel nog niet kunnen werkstellig gemaekt worden.

5. Voorder omtrent den zelfden tijd, dat de Priesters en Leviten werkelyk in den dienst van het Heiligdom gesteld waren, sprack de HEERE tot Mose, ter nadere uitbreiding en opheldering van de wet, omtrent heimelyke ontvreemdingen, welke reeds te vooren gegeven was, Lev. 6: 2 enz. seggende:

6. (*d*) Spreeckt tot de kinderen Israëls, Wanneer 'er thans personen in het leger wezen mogten, het zy een man ofte vrouwe, die yet van eenige men-

(*a*) Levit. 13: 3, 46. (*b*) Levit. 15: 2. (*c*) Levit. 21: 1.
(*d*) Levit. 6: 2, 3.

ſchelicke ſonden gedaen ſullen hebben, die eene misdaed tegen hunnen medemensch zullen begaen hebben, door hem iets, op eene ſlinkſche wys, te ontvreemden, of iets, het welk zijnen naeſten toebehoort, bedrieglyk onder zich te houden, vooral wanneer zy de misdaed met eene ſterke betuiging ontkennen, daer door overtreden hebbende door overtredinge tegen den HEERE; ſo is die ſelve ziele ſchuldigh zijnen naesten en den HEERE vergoeding te geven:

7. Ende ſy ſullen hare ſonde, welcke ſy gedaen hebben, belijden voor den Priester: daer na ſal hy die ſchuldig is ſijne ſchult, dat geen namelyk, het welk hy zijnen naesten ontvreemd heeft, volkomen wederuytkeeren, (e) nae de hooftſomme daer van, ende derſelver vijfde deel ſal hy daer boven, boven de hoofdſom, toedoen: ende ſal 't, de geheele ſom met een vijfde verhooging, dien geven, aen den welcken hy hem verſchuldigt heeft, om daer door de ſchade te vergoeden, welke de eigenaer geleeden heeft.

Exod 22: 1 enz. was een vijf- of vier-voudige en ten minſten eene dubbele wedergeving geboden; dan men lette, dat daer van misdaden gehandeld werd, van welke iemand gerechtelyk overtuigd was, maer hier werd zulk een geval bedoeld, in het welke de overtreder, uit eigen beweging, en door den aendrang van zijn geweten, de misdaed vrywillig ontdekte.

8. Maer ſo het gebeuren mogt, dat die man, welken iets ontvreemd was, reeds geſtorven zal zijn, of geenen loſſer, geen bloedvriend of erfgenaem, en ſal hebben, om de ſchult aen hem weder uyt te keeren; in zulk een geval zal evenwel de bedrieger niet vry zijn van vergoeding, dan ſal die ſchult, de waerde van het geen hy bedrieglyk naer zich genomen had, met een vijfde verhooging, dewelcke als dan aen den Heere vervallende den HEERE wederuytgekeert wort, des Prieſters zijn, om dezelve als een dienaer van het Heiligdom te ontvangen en te

(e) Lev. 6: 5.

te gebruiken: behalven den ram der verſoeninge, met den welcken hy, te weten de Priester, volgens de wet, Lev. 6: 6, 7 voor hem die ſchuldig is verſoeninge doen ſal.

De gebooren Iſraeliten konden nimmer zonder bloedverwanten zijn die hen in de erfenis opvolgden, en daerom is de aenmerking der Hebreuwſche Leeraren zeer gegrond, dat hier Joodengenoten der gerechtigheid bedoeld worden, die zonder erfgenamen ſterven konden, wanneer zy na hunne inlijving in Iſraël geene kinderen gewonnen hadden.

9. Deſgelijcks, opdat elk, en ook de Priesters, voortaen zullen weten, welk een eigendom zy hebben aen het geen voor den Heer in het Heiligdom moet gebracht worden, gelijk nu al het geen dat aen den Heer vervallen is, in het zoo evengenoemde geval, den Priester zal toekomen, zo ſal ook alle de heffinge van alle geheyligde dingen der kinderen Iſraëls, als by voorbeeld de eerſtelingen en dergelijke, alle dingen, welke de Iſraeliten den Heere, als eene gewoone ſchatting, zullen toewijden, dewelcke ſy ten dien einde tot den Prieſter brengen, deze alle zullen ſijne zijn; zy zullen hem, als eene bezolding van zijne bediening, toekomen.

10. (*f*) Ende een yeders geheyligde dingen ſullen ſijne zijn, al het geen een Iſraelijt den Heere in het een of ander geval zou mogen toewijden, dat den Priester als zijn deel is toegeweezen, dat alles zal hem toebehooren, wat yemant den Prieſter ſal gegeven en Gode geheiligd hebben, het ſal ſijne zijn, niemand zal het hem onthouden mogen, of tot een ander einde beſteeden.

11. Wijders, en niet lang daer na, ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

12. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ende ſegt tot hen: Wanneer van yemant ſijne huyſvrouwe ſal afgeweken zijn, zoo dat zy eenigen tijd, tegen het verbod en afmaning van haren wettigen man, met eenen vreemden is alleen geweest, ende daer door aen haren

Echt-

(*f*) Levit. 10: 12, &c.

Echtgenoot gegronde verdenking gegeven heeft, dat zy door overtredinge tegen hem overtreden ſal hebben en zich aen overſpel hebben ſchuldig gemaekt.

13. Wanneer haer Echtgenoot achterdocht heeft, dat een vreemd man by haer door byligginge des zaets ſal gelegen hebben, ende het voor den oogen hares mans ſal verborgen zijn, zonder dat hy het met genoegzame zekerheid weet, ende dat ſy, daer over van haren man onderhouden zijnde, haer verheelt en de zaek ontkend ſal hebben, zijnde nochtans, nae zijn vermoeden, door overſpel onreyn geworden: ende zo 'er geen getuyge tegen haer en is, ende ſy niet betrapt en is, in welk geval zy, volgens de wet, ſterven moest, Lev. 20: 10. Deut. 22: 22.

14. Zoo dan in dit onzeker ende twijffelachtig geval de yvergeeſt, eene hevige jaloersheid, over hem, over haren wettigen man, gekomen is, dat hy yvert over ſijne huyſvrouwe, dewijle ſy onreyn geworden is: ofte dat over hem de yvergeeſt gekomen is, dat hy over ſijne huyſvrouwe yvert, hoewelſe niet onreyn geworden is; wanneer de man hare trouw verdenkt, het zy ze ſchuldig is, dan niet.

Wanneer 'er van den *ijvergeest* geſproken wordt, hebben wy niet te denken aen eenigen geest, onderſcheiden van dien des mans, maer aen de geſteldheid van zijn eigen geest, zo als dezelve met *ijver* of jaloersheid bezet was, even in dien zelfden zin, als wy Jeſ. 19: 14 lezen van eenen *geest der verkeerdheid.*

15. Dan ſal die jaloerſche man ſijne verdachte huyſvrouwe tot den Hooge-Prieſter, den Priester by uitnemendheid brengen, of tot den gewoonen Priester welken dit werk, in zijne dagordening, by het lot te beurt viel, ende, naedien zy als een zondares tot het Heiligdom nadert, welke aen eene zeer groote misdaed, of indedaed, of ten minſte nae vermoeden, ſchuldig is, zo ſal haer man haer offerhanden voor haer medebrengen, een tiende deel van een Epha gerſtenmeels: hy en ſal geen olie daer op gieten, nochte wieroock

daer

daer op leggen, welke teekenen van vreugde zijn, en dus in dit geval niet te pas komen, dewijle het offer van deze vrouw een spijs-offer der yveringen is, een offer van iemand, die van overspel verdacht is, een spijs-offer der gedachtenisse, dat de ongerechtigheyt, van welke zy wordt verdacht gehouden, in gedachtenisse brengt; om haer geweten, zo zy schuldig was, te doen ontwaken, en haer schuld te doen bekennen.

Vermids de vrouw onder de macht van den man stond, was het zijne zaek, om voor de offergave te zorgen. Dezelve moest bestaen uit gersten-meel, en wel het tiende deel van een Epha, zijnde die soort van spijs-offeren, welke voor arme overtrederen bepaeld was, Lev. 5: 11. — Evenwel moest met deze offergave zoo niet gehandeld worden, als gewoonlyk met het spijs-offer geschiedde, daer olie opgegoten en wierook op gelegd werd, Lev. 2: 1. dit werd hier verboden, om twee bygebrachte redenen. 1. omdat het een *spijs-offer der ijvering* was, het welk niet vrywillig werd opgebracht, maer uit hoofde van den ijvergeest en den achterdocht van den man. 2. omdat het een *gedenk-offer* was, het welk aen de ongerechtigheid deed gedenken, en niet zoo zeer diende, om dezelve te verzoenen, als wel om dezelve te vertoonen en openbaer te maken; zoo dat dit *spijs-offer der ijvering* zulk eene gesteldheid had, als het spijs-offer by het zond-offer der armen, Lev. 5: 11.

16. Ende de Priester salse, de verdachte vrouw namelyk, voor het Heiligdom by den brand-offer-altaer doen naederen, hy salse stellen voor het aengesicht des HEEREN; of zy ook, door Gods geduchte tegenwoordigheid, zoude bewogen worden, om, zo zy schuld had, dezelve te belijden.

17. Ende de Priester sal vervolgens, zo zy onverschrokken blijft, heyligh water uit het waschvat in een aerden vat nemen: ende van het stof, het welcke op den vloer des Tabernakels is, sal de Priester nemen, ende in het water doen.

18. Daer na sal de Priester tot de geduchte proef overgaen, de vrouwe nog meer naeby doen naderen en

voor het aengeſicht des HEEREN ſtellen, ende ſal het hooft van de vrouwe ontblooten, door haer het hoofddekſel aftenemen, het welk het teeken was van eene gehuwde vrouw, dat zy onder de macht van haren man ſtond, omdat zy zich het zelve, nae vermoeden, had onwaerdig gemaekt, en teffens door het losmaken van hare vlechten, om haer eene ongeziene gedaente te geven; ende voorts ſal de Priester het ſpijs-offer der gedachteniſſe op hare handen leggen, het welcke het ſpijs-offer der yveringen is: ende in de hant des Prieſters ſal dat bitter water zijn, het welk met het ſtof des Heiligdoms vermengd is, het welcke *bitter* genaemd wordt, wegens den vloeck, en de allerbitterſte gevolgen, welke het zelve, op eene bovennatuurlijke wys, op het lichaem van de vrouw, medebrengt, zo zy ſchuldig is.

Door alle deze voor- en toebereidſelen, werd aen de verdachte vrouw gelegenheid gegeven, om, ingeval zy ſchuld had, zich nog te beraden, eer zy het tot het uiterſte, tot het doen van den allergeduchtſten eed, liet komen.

19. Zo zy nu met dit alles by de ontkenning blijft volharden, ende geen ſchuld bekent, dan moet de Prieſter overgaen, om haer onder den eed van zuivering te brengen; hy ſal haer be-eedigen, door Gods naem over haer aenteroepen tot eenen onbedriegbaren getuige, en eenen rechtvaerdigen Richter, en door het uitſpreken van den vloek over haer, zo zy ſchuldig is; ende hy ſal tot die vrouwe ſeggen, Indien niemant buiten uwen wettigen man by u gelegen heeft, ende indien gy onder de macht van uwen man zijnde niet afgeweken en zijt tot onreynigheyt: zijt vry van de geduchte gevolgen van dit bitter water, het welcke, zo gy ſchuldig zijt, den vloeck medebrengt:

20. Maer ſo gy onder uwen man zijnde, afgeweken zijt, ende ſo gy onreyn geworden zijt: dat een man by u gelegen heeft, behalven uwen man; zo gy ſchuldig zijt aen overſpel.

Mogelyk hield de Priester hier een weinig ſtil, eer hy ver-

verder den vloek uitsprak, om aen de vrouw nogmaels tijd van bedenking te geven:

21. (Dan, zo de vrouw by de ontkenning bleef, dan sal de Priester die vrouwe met den eedt der vervloeckinge be-eedigen, ende de Priester sal tot de vrouwe seggen en het navolgend vloekformulier uitspreken): de HEERE sette u tot eenen vloeck, ende tot eenen eedt, in 't midden uwes volcks: het gansche volk zie de uitwerking van den vloek en van uwen valschen eed; de Heer stelle u tot een schrikverwekkend voorbeeld van zijnen geduchten toorn: mits hierin blijkbaer, dat de HEERE uwe heupe vervallende, verslensende en verrottende, ende uwen buyck swellende make;

Men verstae onder de zedige benaming van de *heup*, die deelen, welke ter voortplanting van het menschdom geschikt zijn, en de werktuigen van de zonde dezer vrouwe geweest waren, vergel. Gen. 46: 26. Exod. 1: 5.

22. Dat dit selve water, het welcke de vervloeckinge medebrengt, in uw ingewant ingae, om den buyck te doen swellen, ende de heupe te doen vervallen: dan sal die vrouwe seggen, Amen, Amen.

Door dit *Amen*, verklaerde de vrouw openlyk, dat zy zich aen deze vloekbedreiging onderwierp zo zy schuldig was, en door de herhaling van *Amen*, *Amen*, gaf zy te kennen, dat deze onderwerping niet overijlende geschiedde, maer wel beraden ware. Deze plaeg, welke de vrouw, ingeval zy schuldig was, allerpijnlykst viel en tot de huwelyksgemeenschap geheel onbekwaem maekte, was zekerlyk wonderdadig: want het uitwendig bedrijf van den Priester, het welk omtrent de onschuldige, zoo wel als omtrent de schuldige verricht werd, had geen natuurlyk vermogen, om deze plaeg te veroorzaken.

23. Daer na sal de Priester dese selve vloecken, dit zelfde vloekformulier, in een cedelken, op een stuk linnen, zyde of andere daertoe gebruiklyke stoffe, schrijven: ende hy sal 't met het bitter water uytdoen; hy zal de letters

van dit geschrift, met en in dit bitter water uitwasschen, waer door die vloek als met het water zelve vermengd werd.

24. Ende hy sal die vrouwe dat bitter water, het welcke de vervloeckinge medebrengt, te drincken geven, dat het water, het welcke de vervloeckinge medebrengt, in haer tot bitterheden ingae, en in haer bittere en smertelyke uitwerkselen te weeg brenge.

25. Ende de Priester sal uyt de hant van die vrouwe het spijs-offer der yveringen nemen, het offer namelyk van gerstenmeel, het welk de vrouw tot dus ver op hare handen gedragen had, ende hy sal dat selve spijs-offer voor het aengesicht des HEEREN bewegen, ende sal dat op den altaer offeren; hy zal het met den korf, waerin het geplaetst is, niet verbranden op den altaer, maer op denzelven plaetsen; daerenboven zal hy, volgens de wet, Lev. 4, een handvol daeruit grijpen, om als een gedenk-offer voor den Heere, op den altaer verteerd te werden.

26. De Priester sal oock van dat spijs-offer, desselven gedenck-offer een hant vol grijpen, ende sal 't op den altaer aensteken: ende daer na sal hy dat water die vrouwe te drincken geven.

27. Als hy haer nu dat water sal te drincken gegeven hebben, 't sal geschieden, indien sy onreyn geworden is, ende tegen haren man door overtredinge sal overtreden hebben, dat het water, het welcke vervloeckinge medebrengt, tot bitterheyt in haer ingaen sal, zoo dat zy aenstonds bittere en smertelyke aendoeningen, in hare ingewanden, gevoelen zal, ende binnen korten zal men zien, dat haer buyck swellen, ende hare heupe vervallen sal: ende die vrouwe sal in het midden hares volcks tot eenen vloeck zijn; als eene, welke zich zelve had vloekwaerdig gemaekt, en door Godlyke oordeelen bekend werd als eene gevloekte.

28. Doch indien de vrouwe niet onreyn geworden

den en is, maer reyn is: so sal sy vry zijn, de man zal haer in gunst en met liefde ontvangen, ende sal met zade bezadigt worden; het zal noch aen de huwlyks-vereeniging noch aen hare vruchtbaerheid hinderlyk zijn.

29. Dat is de wet der yveringen: als eene vrouwe onder haren man zijnde, sal afgeweken, ende onreyn geworden zijn met de daed:

30. Ofte als over eenen man de yvergeest sal gekomen zijn, ende hy over sijne huysvrouwe sal ge-yvert hebben, en zich verbeeldt dat ze schuldig zy aen overspel: dat hy de vrouwe voor het aengesicht des HEEREN stelle, ende de Priester aen haer dese gantsche wet volbrenge.

31. Ende de man sal van de ongerechtigheyt onschuldigh zijn, hy zal niet kunnen bestraft werden, dat hy, ingeval zy schuldig is, deze vloeken over haer gebracht, of haer, ingeval van onschuld, ontëerd hebbe: maer die selve vrouwe sal hare ongerechtigheyt dragen: vermids zy ten minsten zich onder sterke verdenking gebracht had; 't welk zeer dienen konde om de vrouwen omzichtig te maken, zelfs omtrent allen schijn des kwaeds.

Omtrent de wetten in dit Kapittel voorkomende, hebben wy in het algemeen aen te merken, dat dezelve als Legerwetten moeten beschouwd worden, volgens welke de HEER de Israeliten, niet alleen ten opzichte van Hem, als een heilig, maer ook, met betrekking tot elkander, als een rechtvaerdig volk wilde doen t'zamenwoonen. Uit dit beginsel waekte de Wetgever niet alleen tegen de uitwendige onreinigheid, maer ook tegen de ontrouw en heimelyke ontvreemdingen in zijn leger, opdat de rust en de vertrouwelyke t'zamenwooning zoude beveiligd blijven, vooral ook tegen heimelyk overspel en alle ontrouw in het Huwelyk, door welke de rust en goede orde zoude verstoord worden. Omtrent de laetste wet in het byzonder hebben wy 'er dit by te voegen, dat men, in de Heilige Schrift, geen voorbeeld vinde, dat deze wet zy uitgevoerd, of dat de merkwaerdige proef, daerin voorgeschreeven, immer genomen zy. In het Thalmudisch boek Berachooth wordt een geval opgegeven, het welk na

de Babylonische gevangenis zoude zijn voorgevallen ; doch de Jooden willen, dat Rabbi Jonathan, de zoon van Saccai, wegens de vermenigvuldiging der overspellen, de uitvoering van deze wet hebbe opgeschort, zich grondende op Hos. 4: 14. — Men heeft wijders wel op te merken, dat deze wet zeer wel te pas kwam onder de Legerwetten, dewijl in zulk een Leger voor de vrouwen meer gelegenheid was, tot ongeoorloofde verkeering met vreemde mannen, dan by een volk het welk in bemuurde Steden woont, vooral wanneer de man genoodzaekt was, als behoorende tot de getelden in het leger des Heeren, onder zijne banier op te trekken, en tegen den vyand ten strijd te gaen, wanneer de vrouw zonder opzicht leefde, en voor de verzoeking bloot lag. En inderdaed 'er is al niets krachtiger te begrijpen tot voorkoming van overspel, dan deze zelve instelling: ook is het niet te denken, dat een vrouw, die waerlyk schuldig was, zich immer zal verstout hebben aen deze proef zich blootteftellen, maer altoos dezelve door bekentenis zal voorgekomen zijn, uit welken hoofde het allerwaerschijnlykst is, dat 'er nimmer een voorbeeld van geweest zal zijn.

HET VI. KAPITTEL.

De wet omtrent de Nazireërs, vs. 1-21. — Het formulier van zegening, met het welk de Priesters het volk zegenen moesten, vs. 22-27.

1. ENde de HEERE sprack tot Mose, seggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Israëls, ende segt tot hen: Wanneer een man ofte eene vrouwe, mids dat de persoon zijn eigen meester zy, (want wanneer iemand zulk eene gelofte deed, die onder de macht van zijne ouderen, of eene vrouw, welke onder de macht van haren man

man ſtond, konde deze belofte vernietigd worden, vergel. Kap. 30: 4. enz.) wanneer een perſoon die vry is, van welk eene kunne dezelve ook wezen mag, ſich afgeſcheyden ſal hebben, belovende de gelofte eenes Nazireers, om ſich den HEERE af te ſonderen;

Een *Nazireër* is, nae de kracht van het grondwoord, iemand die zich van anderen *afzondert*, door het oeffenen van zekere meer dan gemeene daden van Godsdienst, die zich zelven, boven het gewoone voorſchrift van de wet, door eene byzondere ſoort van heiliging, Gode toewijdt. Zulk een perſoon was een *afgeſcheidene*, een *afgezonderde*, die zich, voor een groot gedeelte, van het genot en de bezigheden dezer waereld afzonderde, opdat hy zich geheel en al aen God en zijnen dienst zoude toewijden. —— Een Nazireër zonderde zich af, of voor zijn geheele leven, gelijk Simſon en Samuel, Richt. 15. en 1 Sam. 1., of voor eenen zekeren bepaelden tijd. Het laetſte geval wordt in dit Kap. bedoeld.

3. Van wijn ende ſtercken dranck ſal hy ſich afſonderen, opdat deze verhittende dranken in hem geene neiging tot wellustigheden veroorzaken, en opdat hy geen gevaer lope, van, door beſchonkenheid, eenen misſlag te begaen ten aenzien van die nauwgezette regelen van Gods dienſtigheid, tot welke hy zich verplicht, wijn-edick, ende edick van ſtercken dranck, die ſoortgelijk eene uitwerking heeft, als de wijn of ſterke drank, waervan hy gemaekt is., en ſal hy niet drincken, nochte eenige vochtigheyt van druyven, dat is den tweeden wijn, die gemaekt werd door het weeken van druiven in water, nadat het wijnſap uit dezelve geperst is., ſal hy drincken, nochte verſche, ofte gedroogde druyven, rozijnen, eten; dit laetſte is verboden uit voorzorg, om hem van den wijn aftehouden: want de ſmaek der druiven zou in hem eén begeerte naer derzelver uitgeperſte ſap verwekken kunnen.

4. Alle de dagen ſijner Nazireerſchap, geduurende dien ganſchen tijd, voor welken hy zich in den gezegden zin heeft afgezonderd, en ſal hy niet eten van yets dat van den wijnſtock des wijns gemaeckt is, van de

keernen aen tot de baſten toe; noch eenig deeg, noch eenig fruit, met welke iets van de druiven vermengd is, en van het geen uit dezelve kan worden toebereid.

5. Alle de dagen der gelofte ſijner Nazireerſchap, en ſal het (*a*) ſcheermes over ſijn hooft niet gaen: tot dat die dagen vervult ſullen zijn, die hy ſich den HEERE ſal afgeſondert hebben, ſal hy heyligh zijn, latende de locken van het hayr ſijnes hoofts waſſen.

Deze byzonderheid diende tot de volgende einden. 1. tot een teeken, dat hy, of zy, zich van de waereld en hare pracht had afgezonderd, en afſtand deed van de uitwendige ſchoonheid, welke door het ſnijden en afſcheeren van het hair bevorderd werd. 2. opdat dezulke zich, door middel van derzelver lange hairlokken, geduurig hunne gelofte herinneren zouden. 3. omdat het ganſche hair aen den Heere moest opgeofferd werden, vergel. vs. 18.

6. Alle de dagen, die hy ſich den HEERE ſal afgeſondert hebben, en ſal hy tot het lichaem eens dooden niet gaen. Hy zal wel zorg dragen, dat hy geen lijk aenrake, noch in een huis kome, alwaer een doode is; ook zal hy niet te begraven gaen, vergel. Kap. 19: 11-13. want langs dezen weg zou hy zich eene onreinigheid van zeven dagen veroorzaken.

7. Om ſijnen vader, ofte om ſijne moeder, om ſijnen broeder, ofte om ſijne ſuſter, om hen en ſal hy ſich niet verontreynigen, als ſy doot zijn, noch met iemand zijner naestbeſtaenden te begraven gaen: want het ongeſchooren hair, als een teeken van de Nazireerſchap ſijnes Godts, is op ſijn hooft.

Zijne heiliging wordt *het Nazireerſchap zijnes Gods* genaemd, omdat hy zich, op eene gansch byzondere wys, aen den Heer had toegewijd. Hier in was zijne heiligheid meerder dan die der Prieſteren, vergel. Lev. 21: 2 enz.; hy ſtond hier in met den Hoogepriester gelijk, vergel. Lev. 21: 11. Trouwens hy was, in eenig opzicht, een perſoon van eene bui-

(*a*) Richt. 13: 5. 1 Sam. 1: 11.

buitengewoone heiligheid, en een voorbeeld van Christus, Heb. 7: 26.

8. Alle de dagen ſijner Nazireerſchap is hy den HEERE in zoo ver heyligh, dat hy nimmer tot een dood lichaem naderen moge.

9. Ende ſo de geſtorvene by hem onverſiens haeſtelick geſtorven ware, dat hy het hooft ſijner Nazireerſchap ſoude verontreynigt hebben: ſo ſal hy, offchoon hem deze verontreiniging onverwacht bejegend zy, zonder dat hy het konde voorkomen, op den dagh ſijner reyninge ſijn hooft beſcheeren, op den ſevenden dagh, tot welken zulk eene onreinheid duurt, ſal hy het beſcheeren.

Door zulk een toeval, werd zijn hoofdhair dermate verontreinigd, dat het den Heer niet konde geofferd, en tot zijne eer verbrand worden; het ganſche Nazireerſchap werd, in zulk een geval, geſtuit, zoo dat het geenen voortgang hebben konde: na de gewoone reiniging, welke voor zulk een geval bepaeld was, moest het Nazireerſchap wederom van nieuws beginnen, door het affcheeren van het onreine hair, en het laten groejen van nieuw hair in deszelfs plaetſe.

10. Ende op den achtſten dagh ſal hy twee tortelduyven, of twee jonge duyven brengen tot den Prieſter, tot de deure van de Tente der t'ſamenkomſte: dezelfde ſoort van offeranden, welke iemand offeren moest, die door vloejing was onrein geworden, Lev. 15: 14.

11. De Prieſter nu ſal eene bereyden ten ſondoffer, ende eene ten brand-offer, ende ſal voor hem verſoeninge doen, van dat hy aen den dooden lichame geſondigt heeft, vergel. Lev. 15: 15. alſo ſal hy ſijn hooft op dien ſelven dagh beginnen te heyligen door zijn hair Gode van nieuws te wijden.

Eigenlyk had de Nazireer, in het bepaelde geval, niet *gezondigd*, maer zich, door het aenraken, of het zijn in de tegenwoordigheid van eenen dooden, onrein gemaekt, het welk, ſchoon tegen zijn wil en zonder zijne ſchuld gebeurd, echter voor eene verontreiniging en een ſoort van zonde

gehouden werd, vermids de schaduwwet daer door geschonden was.

12. Daer na sal hy de dagen sijner Nazireerschap den HEERE van nieuws afsonderen, ende, van den dag zijner reiniging, wederom zoo vele dagen voor zijn Nazireerschap beginnen te rekenen, als voor welke hy zich in het eerst aen den Heere verbonden had, daerenboven sal hy een lam, dat eenjarigh is, brengen ten schult-offer, gelijk de wet reeds te vooren voor onbekende overtredingen bepaeld had, Lev. 5: 15. ende de voorige dagen, welke voor zijne verontreiniging reeds verloopen waren, sullen vallen, en hem van geen nut zijn, zy zullen niet mede gerekend worden om dat sijn Nazireerschap verontreynigt was:

13. Ende dit is de wet des Nazireers, omtrent het eindigen van zijn Nazireerschap: ten dage, als de dagen sijner Nazireerschap sullen vervult zijn, sal hy dit brengen, of *zal hy gebracht worden* door den Priester, tot de deure van de Tente der t'samenkomste: opdat de offeranden, welke vervolgens zullen verordend worden, voor hem mogen geofferd werden.

14. Hy dan sal tot sijne offerhande den HEERE offeren een volkomen eenjarigh lam ten brand-offer, om daer door Gods opperheerschappye te erkennen; ende een volkomen eenjarigh oylam ten sond-offer, om verzoening te doen over alle de zwakheden en onnauwkeurigheden, aen welke hy zich, in weerwil van zijne oplettendheid, mogt hebben schuldig gemaekt; ende eenen volkomenen ram ten danck-offer, om den Heere te danken, dat hy hem den tijd van zijn Nazireerschap had doen voleindigen.

15. Ende eenen korf ongesuerde [*koecken*], koecken van meelbloeme, met olie gemengt, ende ongesuerde vladen met olie bestreken, vergel. Exod. 29: 2, mitsgaders haer spijs-offer, ende hare dranck-offeren, welke de slagtofferen doorgaends vergezelden, vergel. Lev. 2.

16. En-

16. Ende de Priester sal 't voor het aengesichte des HEEREN brengen, tot den brandöffer-altaer: ende sal, volgens de wet, sijn sond-offer, ende sijn brand-offer bereyden.

17. Hy sal oock den ram ten danck-offer den HEERE bereyden, met den korf der ongesuerde [*koecken*]: ende de Priester sal sijn spijs-offer, ende sijn danck-offer bereyden.

18. Als dan sal de Nazireer aen de deure der Tente der t'samenkomste (*b*) het hooft van het hair sijner Nazireerschap bescheeren laten in de tegenwoordigheid van allen die in den voorhof verkeeren: ende hy sal het hoofthayr sijner Nazireerschap nemen: ende hy sal 't leggen op het vyer dat onder den pot of ketel is, in welken men het danck-offer gewoon is toe te bereiden, om het zelve, als iets dat Gode heilig is, en tot zijne eer te verbranden.

19. Daer na sal de Priester een gesoden schouder, en wel de slinker (want de rechter was het deel van den Priester, Lev. 7: 32, 33) nemen van den ram, uit den pot, terwijl dezelve kookte, ende eene ongesuerde koecke uyt den korf, ende eene ongesuerde vlade: ende hy salse op de handen des Nazireers leggen, na dat hy het hair van sijne Nazireerschap afgeschoren heeft. Deze opgenoemde dingen zal de Nazireer op zijne handen nemen, en dezelve aen den dienstdoenden Priester als een byzonder geschenk, en ter dankerkentenis voor zijne moeite, aenbieden.

20. Ende de Priester sal die (*c*) bewegen, zoo den gezoden schouder, als den koek en de vlade, ten beweeg-offer, voor het aengesicht des HEEREN, vergel. Lev. 7: 30, 31. het is een heyligh dingh, een byzonder geschenk voor den Priester, met en boven de borst des beweeg-offers, ende met de schouder des hef-offers, die het gewoone deel van den Priester uitmaken van alle dankofferanden, Lev. 7: 34. ende

(*b*) Hand. 21: 24. (*c*) Exod. 29: 27.

daer na sal die Nazireer wijn drincken; ten blijke, dat hy van zijne gelofte ontslagen is, en tot de gewoone levenswys kan wederkeeren.

21. Dit is de wet des Nazireers, die sijne offerhande den HEERE voor sijne Nazireerschap sal belooft hebben, al was hy nog zoo arm, moet hy evenwel de opgenoemde dingen volbrengen, eer hy van zijn Nazireerschap kan ontslagen worden, behalven wat sijne hant bekomen sal, dat is behalven het geen hy, by deze bepaelde dingen, nae zijne willekeur, verkiezen zoude 'er by te voegen: ten minsten zal hy dat geen doen, het welk zijne gelofte, volgens de wet van het Nazireerschap, van hem vorderde: nae sijne gelofte, dewelcke hy belooft sal hebben, alsoo sal hy doen nae de wet sijner Nazireerschap.

22. Ende de HEERE sprack tot Mose, seggende:

Het is zeer waerschijnlyk dat dit bevel op eenen anderen tijd gegeven zy, kort namelyk nadat de Tabernakel was opgericht en ingewijd, vergel. Kap. 7: 1. te weten dit bevel had deszelfs opzicht op den Tabernakel, en den plechtigen Godsdienst in den zelven; de HEER bepaelt in het zelve de wys, op welke de Israeliten, als zy tot den Godsdienst in den voorhof waren t'zamengekomen, van de Priesters verlof moesten krijgen, om te vertrekken. Hy schrijft den Priesteren een zeker formulier van zegening voor, het welk zy over het volk moesten uitspreken, om den Israeliten te verzekeren, dat de HEER hen met allerlei weldaden begunstigen zoude, wanneer zy, met een godvruchtig hart, tot zijn Heiligdom naderden.

23. Spreeckt, zoo luidde het Goddelyk bevel aen Mose, uit mijnen naem tot Aaron ende sijne sonen, welker werk het is het volk te zegenen, en dit zy eene altoosduurende wet voor alle hunne opvolgeren, seggende: Alsoo, met het na te noemen formulier, sult gylieden op een verheven plaets over einde staende, met uitgespreide handen, met het aengezicht naer het volk gekeerd, en met lui-

luider ſtemme, de kinderen Iſraëls ſegenen, ſeggende tot hen:

24. De HEERE ſegene u, Hy begunſtige u-lieden met allerlei weldaden, zoo lichamelyke als geestelyke! Hy weere alle kwaed van u ende behoede u, Hy neme u onder zijne gunſtige beſcherming, en beveilige u tegen allerlei onheilen.

25. De HEERE doe ſijn aengeſicht over u lichten, nimmer verberge Hy zijn aengezicht voor u, maer doe u de zichtbaerſte blijken van zijne gunst en byzondere liefde ondervinden, ende zy u genadigh in het vergeven van alle uwe zonden.

26. De HEERE verheffe ſijn aengeſicht over u, Hy doe u door allerlei gunstbewijzen ondervinden, dat Hy aen u ten goede gedenke, en dat Hy genoegen neme, in alle uwe offeranden en andere Godsdienſtige verrichtingen, ende geve u vrede, met allerlei voorſpoed, welvaert in alle opzichten.

In het driewerf herhalen van den naem JEHOVAH, ligt de leer der Drieëenheid opgeſloten: de Jooden zelve hebben niet kunnen nalaten van optemerken, dat daerin een verborgenheid ligt; trouwens elk dezer uitſpraken heeft ook eene meer byzondere betrekking tot elk der drie Godlyke perſonen. Het is God de Vader, die als de eerſte oorzaek van alle genade, *zegent* en *behoedt*; de Zoon, die als Middelaer, en de oorzaek der verzoening, *genadig is* in het vergeven van de zonden; en de Heilige Geest, die als Vertrooster, *den Vrede ſchenkt*.

27. Alſo ſullen ſy mijnen naem op de kinderen Iſraëls leggen, hen zegenen, door mijnen naem over hen aen te roepen, en my te ſmeeken dat ik hen begunſtigen moge: op deze wys zult gy het volk, al zegenende en biddende, aen my en mijne weldadige voorzorg aenbevelen: ende ick ſalſe ſegenen, ik zal hun ook dadelyk met die zegeningen begunſtigen, welke de Priesters hun zullen hebben toegebeden.

HET VII. KAPITTEL.

Behelzende eene uitvoerige beschrijving van de geschenken, welke de Oversten van Israël, uit naem der twaelf Stammen, den Heere ten offer brachten, wanneer men voor de eerstemael gebruik zou maken van den Tabernakel vs. 1-88. *als mede van het welbehagen, het welk de Heer over deze geschenken, met eene hoorbare stem, van boven het Verzoendekfel aen Mose verklaerde, vs.* 89.

1. ENde het geschiedde ten dage als Mose ge-eyndigt hadde (*a*) den Tabernakel op te richten, ende dat hy dien gesalft, ende dien geheyligt hadde, ende alle sijne gereetschap, mitsgaders den altaer, ende alle sijne gereetschap: ende hyse gesalft, ende deselve geheyligt hadde.

Met het een en ander had hy zeven dagen doorgebracht, vergel. Lev. 8: 10, 11 en 35.

Deze inwijding van den Tabernakel en deszelfs gereedschappen had Mose verricht, op den eersten dag der eerste maend van het tweede jaer, na Israëls uittocht uit Egypten, Exod. 40: 17, 18. —— Het geen nu hier verhaeld wordt, is geschied, *ten dage als Mose* deze inwijding *geëindigd had.* Wanneer men dit in den strengsten zin neemt, dan zoude deze gebeurtenis, gelijk meermalen geschiedt, buiten hare eigenlyke plaets zijn aengeteekend, en dan zou dit Kapittel, wat de orde van tijd aengaet, als mede 1: 8, 9, 10 en 11, onmiddelyk volgen op het laetste Kapittel van Exodus. —— Maer men kan de tijdbepaling ook in eenen ruimeren zin nemen, voor *omtrent of een weinig na den tijd als Mose geëindigd had*, enz., en dan komt dit Kapittel op zijn rechte plaets,

(*a*) Exod. 40: 18.

plaets, en de dingen daerin gemeld, zijn geschied in de tweede maend van het tweede jaer, nadat de Tabernakel, met alle deszelfs gereedschappen, geheiligd waren, als mede nadat de Leviten waren afgezonderd tot den dienst van het Heiligdom, en bestemd tot hunne onderscheiden bezigheden: want by de toebrenging van de hier gemelde geschenken, waren de Leviten reeds in hunnen post bezig, zie vs. 5, 6, 7, 8, 9.

Na dat de Tabernakel, met deszelfs gereedschappen was ingewijd, en de Leviten tot den dienst van het Heiligdom waren afgezonderd; in de tweede maend van het tweede jaer, na den uittocht uit Egypten, geschiedde het

2. Dat de Overste Israëls, de Hoofden van het huys harer vaderen, vergel. Kap. 1: 5, 16, offerden op die wys en in die orde, als in het vervolg zal verhaeld worden: (dese waren de Overste der stammen, die over de getelde stonden.)

Dit offeren geschiedde derhalven, na de telling van het volk.

3. Ende sy brachten hare offerhanden, hunne gaven en geschenken, bestaende uit verscheiden dingen, welke tot verschillende gebruiken dienen konden, voor het aengesichte des HEEREN, aen de deur van den Tabernakel. Het eerste, dat zy aenbrachten, en geschikt was om den Tabernakel, en zulke gedeelten van denzelven, als den meesten omslag maekten, gemakkelyker van plaets tot plaets te vervoeren, bestond uit ses met kostbare dekkleeden overdeckte wagenen, ende twaelf runderen, zijnde 'er twee voor elken wagen gespannen, eenen wagen voor twee Oversten, ende eenen osse voor elck eenen, ieder Overste bekostigde voor zich zelven eenen os, en twee Oversten bezorgden te zamen eenen wagen; ende brachtense voor, dat is aen de deur of den ingang van den Tabernakel tot Mose.

4. Ende de HEERE sprack tot Mose, die, zonder Gods uitdrukkelyk bevel, deze geschenken niet kon of mogt aennemen, zeggende:

5. Neemtse van hen, ontvang voor my het geschenk

van die wagenen en runderen, welke de onderscheiden Stammen van Israël my, door de hand van hunne Oversten, laten aenbieden, op datse zijn mogen om te bedienen den dienst van de Tente der t'samenkomste, opdat ze dienen ter vervoering van de grovere gedeelten van mijn Heiligdom, wanneer het leger zal opbreken, ende daerom gy sult deselve den Leviten geven, eenen yederen nae sijnen dienst, aen elk van de drie ordens der Leviten zoo vele wagenen en zoo vele runderen, als zy nodig hebben zullen tot den byzonderen post, welk eenen ieder van hen in het vervoeren van den Tabernakel is opgedragen.

6. Also, en uit kracht van dit Goddelyk bevel, nam Mose die wagenen, ende die runderen: ende gaf deselve den Leviten.

7. Twee wagenen, ende vier runderen gaf hy den sonen Gersons nae haren dienst.

Aen de Gerzoniten werd het minste getal der wagens en osfen gegeven, omdat zy de minste en ligtste dingen te vervoeren hadden, zie Kap. 4: 25.

8. Ende vier wagenen, ende acht runderen gaf hy den sonen Merari, nae haren dienst, onder de hant, dat is onder de zorg en het opzicht van Ithamar den sone Aarons des Priesters.

Deze laetste woorden behooren zoo wel tot het 7de als tot het 8ste vers: want het opzicht van Ithamar strekte zich uit, beide over de Gerzoniten en Merariten, vergel. Kap. 4: 28, 33.

De Merariten hadden de zwaerste lasten te vervoeren, en daerom kreegen zy meerder wagenen en osfen, dan de Gerzoniten.

9. Maer den sonen Kohaths en gaf hy niet van de wagenen en runderen: want de dienst der heyliger dingen was op hen, [*die*] sy op de schouderen droegen; het was hunne post, om, by het opbreken van het leger, de allerheiligste dingen te vervoeren, welke zy op hunne schouderen dragen moesten, vergel. Kap. 4: 6 14.

10. Ende de Overste offerden, zy brachten, behalven

van de genoemde wagenen en runderen, nog verscheiden geschenken, uit naem der twaelf Stammen, welke geschikt waren ter inwyinge zoo des reuk als des brand-altaers, ten dage niet lang na dien tijd, als deselve gesalft wert: de Overste dan offerden hare offerhande voor den altaer in den Voorhof. Wanneer hier van de *inwijing des altaers* gesproken wordt, heeft men dit niet te verstaen van de eerste inwijing; deze was reeds eenige dagen te vooren geschied, vergel Lev. 8 en 9; maer de altaren zouden nu in zoo ver worden ingewijd, als de eerste offeranden, voor byzondere persoonen of stammen, op dezelve zouden geofferd werden.

11. Ende de HEERE seyde tot Mose: Elcke Overste sullen (een yegelick op sijnen dagh) nae de orde der Stammen, in welke het Leger verdeeld is, hare offerhande offeren ter inwyinge des altaers; opdat alles met orde en des te plechtiger geschiede.

12. Die nu het eerst van allen, als de eerste en aenzienlykste Stam vertegenwoordigende, op den eersten dagh van deze ongemeene inwijingsplechtigheid, sijne offerhande offerde, was Nahesson de sone Amminadab, voor, dat is in den naem en van wege, de stamme van Juda, van welke hy de Overste en eerste persoon was.

13. Ende sijne offerhande, of het geschenk, het welk hy in naem van de Stam Juda aenbracht, en 't welk dienen zoude ten gebruike van den brandoffer-altaer, was eene silvere schotel, welcker gewichte was hondert ende dertigh [*sikelen*], een silveren sprengbecken van tseventigh sikelen, nae den sikel des heyligdoms: sy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten spijs-offer: De *Schotels* dienden om het vleesch te ontvangen, het welk op den altaer moest verbrand worden, of de meelbloeme voor de spijsofferen; de *Bekkens* om het bloed der offerdieren optevangen: het *Spijsoffer* moest de brand- en dank-offeren vergezellen, van welke vs. 15 en 17 gesproken wordt.

14. Daerenboven bracht Nahesson in naem van de Stam Juda eene reuckschale van tien goudene [*sikelen*]

vol reuckwercks : ten gebruike van den reuk-altaer, die in het Heilige ſtond , alwaer al het gereedſchap van goud moest wezen.

15. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

16. Een geytenbock , ten ſond-offer :

17. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande van Naheſſon den ſone Amminadab, welke hy uit naem van de Stam Juda, op den eerſten dag offerde.

18. Op den tweeden dagh offerde Nethaneël de ſone Zuar, de Overſte van Iſſaſchar.

Het geen deze Overſte, gelijk ook alle de volgende , elk als het hoofd en uit naem van zijn byzondere Stam aenbracht en offerde, verſchilde niets van Nahesſons offerande. Moſe verkiest het evenwel van elk onderſcheiden op te noemen, opdat geen der Stammen denken mogt, dat zijne geſchenken meerder of minder geacht wierden dan die van een andere Stam; dus men dit voor geen noodloze herhaling moet aenzien.

19. Hy offerde ſijne offerhande eene ſilvere ſchotel, welcker gewichte was hondert en dertigh [*ſikelen*] , een ſilveren ſprengbecken van t'ſeventigh ſikelen, nae den ſikel des heyligdoms: ſy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten ſpijs-offer:

20. Eene reuckſchale van tien goudene [*ſikelen*] vol reuckwercks :

21. Eenen varre, een jongh runt, eenen ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

22. Eenen geytenbock, ten ſond-offer:

23. Ende ten danck-offer twee runderen , vijf rammen , vijf bocken , vijf eenjarige lammeren : dat was de offerhande van Nethaneël den ſone Zuar.

24. Op den derden dagh [*offerde*] de Overſte der ſonen Zebulons, Eliab de ſone Helon.

25. Sijne offerhande was eene ſilvere ſchotel, een

welcker gewichte was hondert ende dertigh [*ſikelen*], een ſilveren ſprengbecken van tſeventigh ſikelen, nae den ſikel des heyligdoms: ſy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten ſpijs-offer:

26. Eene reuckſchale van tien goudene [*ſikelen*] vol reuckwercks:

27. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

28. Een geytenbock, ten ſond-offer:

29. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande Eliabs des ſoons Helon.

30. Op den vierden dagh [*offerde*] de Overſte der kinderen Rubens, Elizur de ſone Sedeür.

31. Sijne offerhande was eene ſilvere ſchotel, welcker gewichte was hondert ende dertigh [*ſikelen*], een ſilveren ſprengbecken van tſeventigh ſikelen, nae den ſikel des heyligdoms: ſy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten ſpijs-offer:

32. Eene reuckſchale van tien goudene [*ſikelen*] vol reuckwercks:

33. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

34. Een geytenbock, ten ſond-offer:

35. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande van Elizur den ſone Sedeür.

36. Op den vijfden dagh [*offerde*] de Overſte der kinderen Simeons, Selumiël de ſone Zuriſaddai.

37. Sijne offerhande was eene ſilvere ſchotel, welcker gewichte was hondert en dertigh (*ſikelen*], een ſilveren ſprengbecken van tſeventigh ſikelen, nae den ſikel des heyligdoms: ſy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten ſpijs-offer:

38. Eene reuckſchale van tien goudene [*ſikelen*] vol reuckwercks:

39. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

40. Een geytenbock, ten fond-offer:

41. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande Selumiëls des foons Zurifaddai.

42. Op den feften dagh [*offerde*] de Overfte der kinderen Gads, Eljafaph de fone Dehuël.

43. Sijne offerhande was een filvere fchotel, welcker gewichte was hondert en dertigh [*fikelen*], een filveren fprengbecken van t'feventigh fikelen, nae den fikel des heyligdoms, beyde vol meelbloeme gemengt met olie, ten fpijs-offer:

44. Eene reuckfchale van tien goudene [*fikelen*] vol reuckwercks:

45. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

46. Een geytenbock, ten fond-offer:

47. Ende ten dank-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande Eljafaphs des foons Dehuël.

48. Op den fevenden dagh [*offerde*] de Overfte der kinderen Ephraims, Elifama de fone Ammihud.

Men ziet hier uit, dat deze plechtigheid niet door den Sabbath werd afgebroken, maer het aenbrengen der offeranden even eens voort ging als op de andere dagen.

49. Sijne offerhande was eene filvere fchotel, welcker gewichte was hondert en dertigh [*fikelen*], een filveren fprengbecken van tfeventigh fikelen, nae den fikel des heyligdoms, beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten fpijs-offer:

50. Eene reuckfchale van tien goudene [*fikelen*] vol reuckwercks:

51. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

52. Een geytenbock, ten fond-offer:

53. En-

53. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande van Elisama den sone Ammihud.

54. Op den achtsten dagh [*offerde*] de Overste der kinderen Manasse, Gamaliël de sone Pedazur.

55. Sijne offerhande was eene silvere schotel, welcker gewichte was hondert en dertigh [*sikelen*], een silveren sprengbecken van tseventigh sikelen, nae den sikel des heyligdoms, beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten spijs-offer:

56. Eene reuckschale van tien goudene [*sikelen*] vol reuckwercks:

57. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

58. Een geytenbock, ten sond-offer:

59. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande Gamaliëls des soons Pedazur.

60. Op den negenden dagh [*offerde*] de Overste der kinderen Benjamins, Abidan de sone van Gideoni.

61. Sijne offerhande was eene silvere schotel, welcker gewichte was hondert en dertig [*sikelen*], een silveren sprengbecken van tseventigh sikelen, nae den sikel des heyligdoms: sy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten spijs-offer:

62. Eene reuckschale van tien goudene [*sikelen*] vol reuckwercks:

63. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

64. Een geytenbock, ten sond-offer:

65. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande Abidans des soons van Gideoni.

66. Op den tienden dagh [*offerde*] de Overste der kinderen Dans, Ahiëzer de sone van Ammisaddai.

67. Sijne offerhande was eene silvere schotel, welcker gewichte was hondert ende dertig [*sikelen*], een silveren sprengbecken van tseventigh sikelen, nae den sikel des heyligdoms: sy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten spijs-offer:

68. Eene reuckschale van tien goudene [*sikelen*] vol reuckwercks:

69. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

70. Een geytenbock, ten sond-offer:

71. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande van Ahiëzer den sone van Ammisaddai.

72. Op den elfden dagh [*offerde*] de Overste der kinderen Asers, Pagiël de sone Ochran.

73. Sijne offerhande was eene silvere schotel, welcker gewichte was hondert ende dertigh [*sikelen*], een silveren sprengbecken van tseventigh sikelen, nae den sikel des heyligdoms: sy waren beyde vol meelbloeme met olie gemengt, ten spijs-offer:

74. Eene reuckschale van tien goudene [*sikelen*] vol reuckwercks:

75. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

76. Een geytenbock, ten sond-offer:

77. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande van Pagiël den sone Ochran.

78. Op den twaelfden dagh [*offerde*] de Overste der kinderen van Naphtali, Ahira de sone Enan.

79. Sijne offerhande was eene silvere schotel, welcker gewichte was hondert ende dertigh [*sikelen*], een silveren sprengbecken van tseventigh sikelen, nae den sikel des heyligdoms: sy waren bey-

de

de vol meelbloeme met olie gemengt, ten spijs-offer;

80. Eene reuckschale van tien goudene [*sikelen*] vol reuckwercks:

81. Een varre, een jongh runt, een ram, een lam, dat eenjarigh was, ten brand-offer:

82. Een geytenbock, ten sond-offer:

83. Ende ten danck-offer twee runderen, vijf rammen, vijf bocken, vijf eenjarige lammeren: dat was de offerhande van Ahira den sone Enan.

84. Dat is de inwyinge des altaers van den Oversten Israëls, ten dage als deselve gesalft of voor de eerstemael gebruikt wert; en de geschenken van alle de Stammen te zamen maekten uit, twaelf silvere schotelen, twaelf silvere sprengbeckens, twaelf goudene reuckschalen.

85. Elk eene silvere schotel was van hondert en dertigh [*sikelen*], ende een sprengbecken van tseventigh: Al het silver van de vaten, was twee duysent, ende vier hondert [*sikelen*], nae den sikel des heyligdoms.

86. Twaelf goudene reuckschalen vol reuckwercks, elcke reuckschale was van tien [*sikelen*], nae den sikel des heyligdoms: al het gout der reuckschalen was hondert, ende twintigh [*sikelen*].

87. Alle de runderen ten brand-offer waren twaelf varren, twaelf rammen, twaelf eenjarige lammeren, met haer spijs-offer, van meelbloeme met olie gemengd, het welk in de twaelf schotels en bekkens was aengebracht, als een noodwendig byvoegsel tot de brandofferen, vergel. Kap. 15: 8, 9, ende twaelf geytenbocken ten sond-offer.

88. Ende alle de runderen ten danck-offer waren vier en twintigh varren, de rammen tsestigh, de bocken tsestigh, de eenjarige lammeren tsestigh: dat is de inwyinge des altaers, na dat deselve gesalft was.

Men merke in deze gansche plechtigheid op, dat de

Israeliten het beste en het kostbaerste dat zy bezaten, aen den Heer en zijnen dienst hebben toegewijd, en, hoe ook de Stammen onderling in rijkdom verschillen mogten, dat elke Stam nogthans evenveel toebracht, als willende de een niet minder zijn dan de ander, noch ook boven de anderen uitmunten, vermids zy alle dezelfde betrekking tot God hadden, en een gelijk aendeel aen den altaer. — Zy brachten niet alleen spijs- en dank-offers, ten blijke van dankbaerheid, dat zy boven alle andere volkeren verwaerdigd waren, met God in een verbond te staen; maer ook branden zond-offer, om daer door het gebrekkige en zondige te erkennen, het welk hun, in de verkeering met zulk een Heilig Wezen, geduurig aenkleefde.

89. Ende, wanneer nu alles volbracht was, het welk tot de ordening van Israëls Leger, en de inwijing van den Tabernakel behoorde, zoo gebeurde het geen de HEER voorheen aen Mose beloofd had, Exod. 25: 22., namelyk dat God zelf, van boven de verbonds-ark tot hem spreken zoude, zoo menigmael de Heer iets te bevelen, of Mose iets te vragen had: want zoo dikwijls als Mose in het voorvertrek van de Tente der t'samenkomste gingh, het welk het Heilige genaemd werd, om met Hem, met den Heere, te spreken, so hoorde hy, Mose, klaer en duidelyk eene stemme tot hem sprekende van boven het versoendeckfel, het welcke is op de Arke der getuygenisse, van tusschen de twee Cherubim als Gods throon, zoo dat hy de Godlyke woorden klaer en onderscheidenlyk hooren en verstaen konde: also sprack Hy, de Heer, tot hem, tot Mose zijnen eersten Staetsdienaer in Israël.

In deze hoorbare stem was eene afschaduwing der groote Verborgenheid der menschwording van Gods Zoon, die, in het vleesch geopenbaerd zijnde, tot de Jooden, in hunne eigen tael, gemeenzaem spreken zoude.

HET VIII. KAPITTEL.

Eene verordening omtrent het aensteken der Lampen in het Heiligdom, vs. 1-4. en de plechtige toewijding van de gansche Stam van Levi tot den dienst van den Tabernakel, vs. 5-26.

1. ENde de HEERE sprack tot Mose, seggende:

Het is niet zeker, wanneer de Heer deze woorden tot Mose gesproken hebbe. — Het kan zijn, dat Mose, nadat de Overste der stammen geofferd hadden, gelijk Kap. 7 verhaeld is, aenstonds in den Tabernakel gegaen zy, en het bevel, het welk nu volgen zal, ontvangen hebbe. —— Dan het is waerschijnlyker, dat dit bevel, en het geen verder omtrent de toewijding der Leviten verhaeld wordt, aen Mose is bekend gemaekt, onmiddelyk na het bevel, om de Leviten aen de Priesteren te geven, en na het regelen van hunne onderscheiden diensten, Kap. 3 en 4. Het geen dan hier volgt, heeft Mose zoo lang overgeslagen, tot dat hy eenige andere dingen, welke tot de legering der Israeliten betrekking hadden, tusschen beide had aengeteekend. —— Althans de HEER had tot Mose, van boven het Verzoendekzel, gezegd

2. Spreeckt tot Aaron, ende segt tot hem: Als gy de lampen aensteken sult, (*a*) recht tegen over den kandelaer sullen de seven lampen lichten.

Eigenlyk staet 'er, *tegen over het aengezichte des kandelaers*, dat is te zeggen, over en weder, aen weerskanten van den kandelaer; vergelyk de verklaring Exod. 25: 37. Op deze wys waren de lichten aen weerzijden van het Heiligdom, haer licht door dat gansche vertrek uitbreidende; en dit was zeer noodzakelyk, naedien het Heilige geene vensters had, en in

(*a*) Exod. 25: 37.

zich zelven donker was: de Lampen moesten het geheele vertrek verlichten.

3. Ende Aaron dede alſoo, tegen over voor aen den kandelaer ſtack hy deſſelven lampen aen; De Hoogepriester deed, gelijck als de HEERE Moſe geboden hadde.

Dit was de eerſtemael dat de Lampen werden aengeſtoken, trouwens nu was de Altaer ingewijd, en nu zou de plechtige Godsdienst eenen aenvang nemen.

4. Dit werck nu des kandelaers was niet hol, maer van masſief goud, van (*b*) dichten goude, tot ſijne ſchacht, tot ſijne bloemen was 't dicht: nae de gedaente, die de HEERE Moſe vertoont hadde, alſoo hadde hy den kandelaer gemaeckt, vergel. Exod. 25: 31 enz. 37: 17 enz.

5. Ende de HEERE ſprack tot Moſe, ſeggende :-

6. Neemt de Leviten uyt het midden der kinderen Iſraëls, geef hen nu ten dienſte der Priesteren, breng nu het bevel ter uitvoer, het welk ik u voorheen heb voorgeſchreeven, zie Kap. 3: 7. wijdt hen nu in tot den dienst van het Heiligdom, ende reynigtſe met water, opdat zy rein zijnde, tot mijne wooning naderen mogen.

7. Ende aldus ſult gy hen doen om hen te reynigen en plechtig intewijden, ſprengt op hen water der ontſondinge, van dat heilig water, het welk met de asſche van de roode vaerze vermengd zal zijn en nader zal beſchreeven worden c. 19: 9. ende ſy ſullen het ſcheermes over haar gantſche vleeſch doen gaen, zy moeten even eens behandeld worden als een Nazireer, die, door het onverhoeds aenraken van eenen dooden, onrein geworden is, vergel. c. 6: 9, ende ſullen hare kleederen waſſchen, ende ſich reynigen, opdat hunne gereinigde lichamen door geen vuil gewaed mogen bezoeteld worden.

8. Daer na ſullen ſy nemen eenen varre, die een jong runt is, ten brand-offer vergel. vs. 12. met ſijn ſpijs-

(*b*) Exod. 25: 31.

ſpijs-offer van meelbloeme, met olie gemengt, vermids 'er altoos een ſpijs-offer met het brand-offer moet gepaerd gaen vergel. c. 15: 9 ende eenen anderen varre, een jongh runt, ſult gy nemen ten ſond-offer.

Deze offerande, welke voor de ganſche ſtam der Leviten geofferd werd, was gelijk aen het zond-offer voor de ganſche Vergadering van Israël, wanneer zy door onwetendheid gezondigd had. Lev. 4: 13, 14.

9. Ende gy ſult de Leviten voor de Tente der t'ſamenkomſte doen naederen, tot aen de deur van den Tabernakel, alwaer de brandöffer-altaer ſtond, ende gy ſult de geheele vergaderinge der kinderen Iſraëls, dat is de oudſten van gansch Israël, doen verſamelen: vergel. vs. 10.

10. Ja gy ſult de Leviten voor het aangeſichte des HEEREN doen naederen, om hen den Heere, als zijne bedienden, voorteſtellen en aentebieden; ende de kinderen Iſraëls, dat is de Overſten der ſtammen, als het ganſche volk vertegenwoordigende, ſullen hare handen op de Leviten leggen, denkelyk op eenige der oudſten van die ſtam, welke de overige vertegenwoordigden; en dit moest geſchieden om daer door te kennen te geven, dat zy het recht, om den dienst van God waertenemen, van de eerstgeboornen, die 't zelve eerst bezeten hadden, op de Leviten overdroegen, en dat zy, nevens het ganſche volk, hen tot den plechtigen Godsdienst toewijdden, afſtand doende van die diensten, welke zy van de ſtam Levi, zoo in den ſtrijd, als in andere zaken, het algemeen belang betreffende, vorderen konden.

11. Ende Aaron ſal de Leviten bewegen ten beweeg-offer voor het aengeſichte des HEEREN, van wegen en in naem van de kinderen Iſraëls: de Leviten moeten my, door hen voor mijnen altaer ginds en herwaerds te bewegen, worden aengeboden, op dezelve wys, als met de eerstgeboornen gedaen werd, om hen intewijden; op datſe zijn om den dienſt des HEEREN te bedienen.

Aaron was niet in ſtaet, om alle de Leviten, op de gezegde wys, te bewegen, maer, nae alle gedachten, zal zich de

zaek op deze wys hebben toegedragen, dat Aaron zijne handen over de Leviten bewoog, en dat zy zich zelven daerop met het hoofd ginds en herwaerds bewogen hebben, om daerdoor de gereedheid der Leviten aentetoonen tot den dienst van het Heiligdom.

12. Ende de Leviten ſullen hare handen op het hooft der varren leggen, om, door deze plechtigheid, aentewijzen, dat die dieren in hunne plaets geofferd wierden, en dat zy de onreinheid aller hunner heilige diensten, welke gansch Israël op hen gelegd had, op deze dieren overbrachten, daer na bereydt gy eenen dezer varren ten ſond-offer, ende eenen ten brand-offer den HEERE, om over de Leviten verſoeninge te doen.

Het zond-offer diende eigenlyk ter verzoening, en het brand-offer vertoonde, dat de verzoening was aengenomen, daerom werd het zond-offer eerst geofferd, offchoon het brand-offer, als het oudſte en waerdigſte, vs. 8. het eerst genoemd wordt. —— Hier hadden ſoortgelijke plechtigheden plaets, als by de inwijing van Aaron Lev. 8: 14, 18.

13. Ende gy Moſe ſult de Leviten ſtellen voor het aengeſichte Aarons, ende voor het aengeſichte ſijner ſonen, om hen aen den Priesteren, als hunne ondergeſchikte bedienden, aentebieden en onder hunne macht te ſtellen, ende gy ſultſe bewegen, of *nadat gy dezelze, door Aaron, zult bewogen hebben*, ten beweeg-offer den HEERE.

14. Ende gy ſult de Leviten uyt het midden der kinderen Iſraëls uytſcheyden, en hen, door deze plechtige inwijing, van het overige volk afzonderen; op dat de Leviten (*c*) mijne zijn, perſonen geheiligd tot mijnen dienst.

15. Ende daer na ſullen de Leviten inkomen in den voorhof om de Tente der t'ſamenkomſte te bedienen en de Priesteren te helpen; ende gy ſultſe reynigen, ende ſultſe ten beweeg-offer bewegen, of *nadat gy hen zult gereinigd en ten beweeg-offer bewogen hebben.*

16. Want

(*c*) bov. 3: 45.

16. Want fy zijn op mijn bevel gegeven, fy zijn my gegeven uyt het midden der kinderen Ifraëls: voor en in plaets van de openinge van alle baermoeder, van elken zoon, die voor de eerstemael van eene vrouw geboren wordt; [*voor*] de eerftgeborene eens yders uyt den kinderen Ifraëls, hebb' ickfe my genomen vergel. c. 3.

17. Want (*d*) alle eerftgeborene onder de kinderen Ifraëls is mijne, onder de menfchen, ende onder de beeften: ten dage dat ick alle eerftgeboorte in Egyptenlande floegh, hebb' ick defelve my geheyligt. vergel. Exod. 13: 2.

18. (*e*) Ende ick hebbe de Leviten genomen voor en in de plaets van alle eerftgeborene onder de kinderen Ifraëls: vergel. c. 3: 12. enz.

19. Ende ick hebbe de Leviten, Aaron ende fijnen fonen tot eene gifte gegeven, uyt het midden der kinderen Ifraëls, om den dienft der kinderen Ifraëls in de Tente der t'famenkomfte te bedienen, om my te dienen voor en in de plaets der Israëliten, en om die diensten te doen, welke de Israëliten anders in eigen perfonen zouden moeten verrichten, ende om voor de kinderen Ifraëls verfoeninge te doen; niet door het offeren van offeranden, want dit was alleen het werk der Priesteren; maer door den Priesteren in het werk der verzoening byteftaen, en om toetezien, dat niemand tot den Tabernakel nadere en zich vermete om den Heiligen dienst te verrichten, buiten de Priesteren: op dat 'er geene plage en zy onder de kinderen Ifraëls, als de kinderen Ifraëls tot het heyligdom naederen fouden.

20. Ende Mofe dede, ende Aaron, ende de oudften van de gantfche vergaderinge der kinderen Ifraëls, aen de Leviten: nae alles wat de HEERE Mofe geboden hadde, van den Leviten, foo deden de kinderen Ifraëls aen hen.

21. Ende de Leviten ontfondigden fich volgens

(*d*) Exod. 13: 2. ende 22: 29. ende 34: 19. Lev. 27; 26. bov. 3; 13. Luc. 2: 23. (*e*) bov. 3: 12.

het Godlyk voorschrift vs. 7. ende wiesschen hare klee-
deren, ende Aaron beweegdese ten beweeg-offer
voor het aengesicht des HEEREN: ende Aaron
dede versoeninge over hen, om hen te reynigen
volgens het bevel vs. 12.
22. Ende daer na quamen de Leviten om haren
dienst te bedienen in de Tente der t'samenkom-
ste, voor het aengesicht Aarons, ende voor het
aengesicht sijner sonen: gelijck als de HEERE
Mose van de Leviten geboden hadde, alsoo de-
den sy aen hen.
23. Ende de HEERE sprack tot Mose nog een
nader bevel, betreffende de Leviten, seggende:
24. Dit is 't dat den Leviten aengaet, en het geen
gy verder omtrent hen hebt waertenemen: van vijf en twin-
tigh jaer oudt, ende daer boven, sullense inkomen
als Leerlingen, en beginnen met het bewaken van den Taberna-
kel; en tot hun dertigste jaer gevorderd zijnde zullen zy be-
vorderd worden tot zware en maer aengelegen diensten, om
den strijt te strijden in den dienst van de Tente der
t'samenkomste.
25. Maer van dat hy vijftigh jaer oudt is, sal
hy van den strijt deses dienstes afgaen en van het moei-
lykste gedeelte van den dienst ontslagen worden: ende hy en
sal niet meer dienen in het zware werk.
26. Doch sal hy met sijne broederen evenwel blij-
ven dienen in de Tente der t'samenkomste, om de
wacht waer te nemen, maer den dienst van het zware
werk en sal hy niet meer bedienen: alsoo sult gy aen
de Leviten doen in hare wachten, en hun, volgens
deze regelen, hun werk en hunne bedieningen aenwijzen.

HET

HET IX. KAPITTEL.

Eene nadere byvoeging by de Wet van het Paeschfeest, met betrekking tot zulken, die verhinderd werden hetzelve op den gewoonen tijd te houden vs. 1-14. eene beschryving van de wys, op welke de Heer Israël, op deszelfs reizen, geleidt heeft. vs. 15-23.

1. ENde de HEERE sprack, dat is had gesproken, tot Mose, in de woestijne Sinai, in het tweede jaer, na dat sy, de Israëliten, uyt Egyptenlant uytgetogen waren, in de eerste maent, seggende:

2. Dat de kinderen Israëls het (*a*) Paeschen houden souden, op sijnen gesetten tijt.

Toen Israël uit Egypten vertrekken zoude, had de Heer het Pascha voor de eerstemael ingesteld, en daerby gelast, dat dit Feest jaerlyks, ter gedachtenis van deze merkwaerdige gebeurtenis, op den 14den der eerste maend, zoude gehouden worden, wanneer zy in Kanaan zouden gekomen zijn, Exod. 12: 13. Maer, om tusschen beide inkomende redenen, zou 'er nog een langen tijd verloopen, eer zy in het bezit van Kanaan kwamen: nu was 'er omtrent een jaer verloopen, na Israëls uittocht uit Egypten, en dewijl 'er nu in hunne legering aen Sinai zich een bekwame gelegenheid voordeed om het nog eenmael te vieren, zo beval de Heer, dat men by de eerst komende verjaring van deze gewichtige gebeurtenis, het gemelde Feest vieren zoude, en dat wel *op den gezetten tijd*; namelyk,

3. Op den veertienden dagh in dese eerste maent des tweeden jaers na hunnen uittocht, tusschen de twee avonden, (zoo luidde het Godlyk bevel aen Mose, en, in zijn

(*a*) Exod. 12. 1, &c. Lev. 23: 5. Num. 28: 16. Deut. 16: 1.

persoon, aen allen Israëliten gegeven), ſult gy dat houden, op ſijnen geſetten tijt: nae alle ſijne inſettingen, ende nae alle ſijne rechten ſult gy dat houden, volgens het voorſchrift, het welk ik daervan gegeven heb Exod. 12 en 13 en Lev. 23.

4. Moſe dan dit bevel ontvangen hebbende, maekte het aenſtonds werkſtellig, en ſprack tot de kinderen Iſraëls, door middel van hunne oudſten, dat'ſy het Paeſchen ſouden houden.

5. Ende ſy hielden het Paeſchen op den veertienden dagh der eerſter maent, tuſſchen de twee avonden in de woeſtijne Sinai alwaer zy nu bykans een geheel jaer waren gelegerd geweest, nae alles dat de HEERE Moſe geboden hadde, alſoo deden de kinderen Iſraëls.

Na dezen tijd leest men niet, dat zy het Paeschfeest weder gevierd hebben, voor dat zy over den Jordaen, in de vlakte van Jericho gekomen waren, Joſ. 5: 10.

6. Doe nu dit eerste Paeschfeest na den uittocht uit Egypten, in de woestijne van Sinai, gehouden werd, warender des tijds lieden in Israël geweeſt, die over en door het aenraken van het doode lichaem eens menſchen onreyn waren, ende dus op den ſelven dagh het Paeſchen niet en hadden konnen houden, uit kracht van de wet Lev. 7: 20, dat een onreine van de heilige dingen niet eten mogt, daerom naederden ſy voor het aengeſicht Moſe, ende voor het aengeſicht Aarons op dien ſelven dagh, om te vernemen, hoe zy zich in dit geval gedragen moesten.

7. Ende die ſelve lieden ſeyden tot hem, Wy zijn onreyn over het doode lichaem eens menſchen, maer deze onreinheid is ons niet door ons eigen toedoen en moedwillig overkomen; de betrekking welke wy, uit hoofde van bloedverwantſchap, tot de dooden hadden, vorderde het: waerom ſouden wy verkort worden en het voorrecht niet genieten mogen, het welk onze Broeders genieten, dat wy de offerhande des HEEREN op ſijnen geſetten tijt niet en ſouden offeren, in 't midden der kin-

kinderen Israëls, dat wy het Pascha niet zouden mogen eten, en deel hebben aen dat dank-offer, het welk wy gaern, zoo wel als andere, zouden willen gebruiken, tot eene blijde erkentenis van onze verlossing uit de dienstbaerheid van Egypten, en evenwel terwijl wy onrein waren, hebben wy dit Feest, op den gezetten tijd, niet kunnen vieren; geef ons raed, en beslisch toch, hoe wy ons, in dit twijffelachtig geval, gedragen moeten.

8. Ende Mose, wien deze zaek zeer twijffelachtig voorkwam, vond het raedzaem om hier over met den Heere zelven te raedplegen, daerom seyde hy tot hen: Blijft hier aen den ingang van den Tabernakel staende; en ik zal in denzelven ingaen, om Gods mond te vragen, op dat ick hoore wat de HEERE u in dit geval gebieden sal.

9. Doe sprack de HEERE van boven het verzoendeksel tot Mose, seggende:

10. Spreeckt tot de kinderen Israëls, (want het geen ik u zal zeggen, zal niet alleen ter onderrichting dienen van deze vragers, maer ook voor alle Israëliten in volgende tijden, om 'er zich, in geval van onreinheid by het houden van het Pascha, naé te gedragen:) verklaer dan het volk mijnen wil met deze woorden, seggende: Wanneer yemant onder u, ofte onder uwe volgende geslachten, over een doot lichaem of op eenige andere wys onreyn zal wezen, ofte wanneer iemand op eenen verren wegh sal zijn op den gewoonen tijd van het Paeschfeest, zoodat hy, door onreinheid of tegenspoed op de reize, verhinderd wordt het zelve te vieren; hy sal dan nogthans den HEERE het Paeschen houden, wanneer zijne onreinheid zal geëindigd, of wanneer hy zal te huis gekomen zijn.

11. Kunnen zekere personen dit feest op den gezetten tijd, op den 14den der eerste maend, om eene der gemelde redenen, niet houden, in de tweede maent op den veertienden dagh, tusschen de twee avonden sullen sy dat houden, zo evenwel de onreinheid of uitlandigheid langer duurt dan eene maend, zal het niemand geoorloofd zijn het Pascha te houden in de derde of vierde maend opdat er geene verwarring kome in de Feesten. Wanneer zy nu dit

Feest, in de tweede maend houden, zullen zy, even als op den gewoonen tijd, het vieren met ongesuerde [*brooden*] ende bittere sause sullen sy dat Pascha eten.

12. Sy en sullen daer van niet overlaten tot den morgen, (*b*) ende en sullen daer aen geen been breken en het overschot met vuur verbranden, nae alle insettinge des Paeschen zoo als ik dezelve voorheen bepaeld heb, Exod. 12 en 13. sullen sy die het zelve in de eerste maend niet houden konden, dat houden in de volgende tweede maend.

13. Evenwel niemand moest van deze uitzondering eenig misbruik maken, wanneer 'er geene der twee genoemde redenen van uitstel plaets heeft, zal niemand vermogen het vieren van het Paeschfeest natelaten: want als een man die reyn is, ende op den wegh niet en is, ende nalaten sal het Paeschen te houden, so sal die selve ziele, die nalatige persoon, als een verachter van mijne instelling, uyt hare volckeren uytgeroeyt worden: want hy de offerhande des HEEREN op sijnen gesetten tijt niet en heeft geoffert; die selve man sal de straf van sijne sonde dragen, 'er zal hem zelfs daer voor geen slagt-offer vergund worden.

14. Ende wanneer een vreemdelingh, die geen geboren Israëlijt is, maer een Joodengenoot, die zich heeft laten besnijden, by u als vreemdelingh verkeert, ende hy het Paeschen den HEERE oock houden sal, wanneer hy begeerig is, om met u deze plechtigheid waertenemen nae de insettinge van het Paeschen, ende nae sijne wijse, alsoo sal hy het houden: (*c*) het sal eenderley insettinge voor ulieden zijn, beyde den vreemdelingh ende den inboorlingh des lants, beide gebooren Israëliten, en Joodengenoten, zullen zich, in het vieren van het Pascha, nae het bevel, het welk ik daeromtrent gegeven heb, stiptelyk gedragen.

Deze nadere uitbreiding, omtrent de wet van Pascha, teekent Mose ter dezer plaets aen, omdat hy thans bezig was de ge-

(*b*) Exod. 12: 46. Joh. 19: 33, 36. (*c*) Exod. 12: 49.

gebeurtenisfen te boeken van de tweede maend, in welke de Israëliten, die by de algemeene viering van het Pafcha onrein waren, dit Feest gehouden hebben. Zulk eene herhaling voor de onreinen had alleen plaets by het Paefchfeest, en niet by andere hooge feesten: omdat de Paesch-plechtigheid gerekend werd een hoogeren trap van heiligheid te hebben als een Sacrament van Gods Verbond, tot welks gebruik elk Ifraëlijt verplicht was.

Hierop volgt de befchrijving van de wys, op welke het leger optrok.

Nu begon de tijd te naderen, dat het leger van Israël zoude optrekken, en daerom geeft Mofe, om het volk eenen diepen indruk inteprenten van Gods gunstige voorzorg en befcherming, een breedvoerig bericht, hoe het vertrek van het leger uit de vlakte van Sinai gefchied, en dat de belofte allerblijkbaerst vervuld is, welke de Heer te vooren, omtrent de omftandigheden van het optrekken des legers, gedaen had.

15. Ende (zoo begint hy dit verhael) (*d*) op den dagh van het oprichten des Tabernakels bedeckte de wolcke, die voorheen boven het leger der Israëliten geftaen had, den Tabernakel, en wel bepaeldelyk plaetfte zy zich op of naer de zijde van de Tente der getuygeniffe, dat is boven het Heilige der Heiligen, in het welk de ark der getuigenisfe geplaetst was. Van hier kon deze wolk, als zijnde in het middenpunt van het leger, van allen zeer voegzaem gezien worden, zoo wel des nachts, als des daegs, ende in den avont, als het begon duister te worden, was over den Tabernakel als een gedaente des vyers, dan was de lichtende zijde der wolke naer buiten gekeerd, en dit duurde tot aen den morgen, als het begon licht te worden, wanneer het donker gedeelte der wolke zich op nieuw vertoonde.

16. Alfoo gefchiedde 't gedueriglick; de wolcke bedeckte fteeds des daegs denfelven Tabernakel, ende

(*d*) Exod. 40: 34.

des nachts was 'er geduurig boven het Heiligdom een gedaente des vyers, geduurende al dien tijd, dat Israël zich in de woestijne legerde.

17. Maer, wanneer Israël van legerplaets zou veranderen, dan rees de wolk opwaerts in de lucht, en dit was het fein voor het leger om optebreken, na dat de wolcke opgeheven wert van boven de Tente, alfoo verreyfden oock daer na de kinderen Ifraëls: ende volgden dien weg, welken de Wolk- en Vuur kolom hun voorgaende aenwees, tot in de plaetfe daer de wolcke ftil bleef ftaen, daer ter plaets legerden hen dan de kinderen Ifraëls.

18. Nae den mont des HEEREN, dat is nae Gods bevel, het welk aen het leger kenbaer werd door het bewegen of ftilftaen der Vuur- en Wolk-kolom, verreyfden de kinderen Ifraëls, ende nae des HEEREN mont legerden fy hen: (*e*) alle de dagen in dewelcke de wolcke over den Tabernakel bleef, legerden fy hen en bleeven zoo lang in dezelfde legerplaets.

19. Ende als de wolcke vele dagen over den Tabernakel verbleef, fo namen de kinderen Ifraëls de wacht des HEEREN waer, ende en verreyfden niet.

De wacht des Heeren waertenemen zegt hier God te gehoorzamen, in het verblijven op die plaets, alwaer de wolk rustte, hoe lang het ook duuren mogt, eer dezelve wederom optrok; en den Tabernakel-dienst in dien tijd te verrichten.

20. Als 't nu was, dat de wolcke weynige dagen op den Tabernakel was, nae den mont des HEEREN legerden fy hen, ende nae den mont des HEEREN verreyfdenfe, zy volgden het bevel des Heeren ftiptelyk in het verreizen, offchoon zy fomtijds in eene aengename legerplaets wel wat langer zouden hebben willen vertoeven, indien het aen hun geftaen had.

21. Maer al was 't zelfs dat de wolcke van den avont tot den morgen daer was, en dus alleenlyk des nachts

(*e*) 1 Cor. 10: 1.

nachts boven den Tabernakel bleef stilstaen, ende dat de wolcke in den morgen opgeheven wert, so verreysdense en vervolgden op Gods bevel hunnen tocht, ja ofte de wolk des daegs, ofte des nachts opgeheven werd, aenstonds zo drae als de wolcke opgeheven wert, so verreysdense.

22. Ofte als de wolcke twee dagen, ofte een maent, ofte [*vele*] dagen of een jaer vertoogh op den Tabernakel, blijvende daer op, (*f*) so legerden hen de kinderen Israëls, ende en verreysden niet: ende als sy verheven wert, verreysdense.

23. Nae den mont des HEEREN legerden sy hen, ende nae den mont des HEEREN verreysdense: sy namen de wacht des HEEREN waer, nae den mont des HEEREN, door de hant Mose.

Deze byzonderheid van Israëls legeren en opbreken, geduurende hun 40 jarig verblijf in de woestijne, teekent Mose hier by voorraed en zeer nauwkeurig aen, om te doen zien, dat de Israëliten, hoe hardnekkig ook in andere gevallen, in dit opzicht zijn gehoorzaem geweest; als mede om ons te doen opmerken, dat alle de onderscheiden bewegingen van het leger der Israëliten geschied zijn, nae de byzondere aenwijzingen, welke de Heer daer omtrent gedaen had, aen wiens wijze en rechtvaerdige schikking hunne veertigjarige reis door de woestijne, alleen is toeteschrijven.

(*f*) Exod. 40: 36, 37.

HET X. KAPITTEL.

Gods bevel omtrent het vervaerdigen van zilveren trompetten, geschikt om het volk van den optocht en andere zaken te waerschouwen vs. 1-10. een verhael omtrent den optocht van Israël uit de woestijne van Sinai vs. 11-36.

1. VOorder, op eenen anderen tijd, sprack de HEERE of *had Hy gesproken* tot Mose, van boven het verzoendeksel, seggende:

2. Maeckt u twee silvere trompetten, of blaestukgen van de Bazuinen onderscheiden, van dicht werck van massief of gepolijst zilver sult gyse door Bezaleël en Aholiab laten maken: ende sy sullen u zijn tot de t'samenroepinge der vergaderinge, om het volk voor den Tabernakel t'zamen te roepen, ende tot het bekendmaken van den optocht der legeren.

Volgens de beschrijving, welke Josephus van deze *Trompetten* geeft, waren het zilveren pijpen of buizen, een weinig dikker dan een schenkel, een weinig minder dan een elle lang, hebbende vooraen een mondstuk, om 'er bekwamelyk in te blazen, en achter aen eene rondte, eindigende in de gedaente van een klok. —— Deze Trompetten waren onderscheiden van de Bazuinen. —— De buis van de Trompetten was recht, maer die der Bazuinen gekromd of gebogen. —— De stof van de Trompetten was zilver, maer de Bazuinen waren gemaekt van Ramshoornen. — Het geluid der Trompetten was helder en liefiyk, maer dat der Bazuinen schor en droevig. — Op de Trompetten bliezen alleen de Priesters, maer op de Bazuinen ook anderen.

Men vraegt of deze Trompetten, van welke Mose hier spreekt, de eerste geweest zijn, zoo dat dezelve voor dezen tijd

tijd onbekend waren? Dit is althans zeker, dat de Heer reeds, in de voorige maend, eene bepaling gemaekt had omtrent de Feesten, en onder deze was ook *eene gedachtenis des geklanks*, op den eersten dag der zevende maend, Lev. 23: 24. dit vooronderstelt, dat de Israeliten reeds voor dezen tijd het geklank der Trompetten gekend hebben. Het is derhalven zeer waerschijnlyk, dat dit bevel, om de Trompetten te vervaerdigen, reeds eenigen tijd voor den optocht uit de woestijne van Sinaï, gegeven zy, en dat Mose eerst ter dezer plaets melding daer van make, nu 'er gelegenheid was om dezelve tot een der voornaemste gebruiken waer toe zy dienden te bezigen, te weten tot het opbreken van het Leger, gelijk vervolgens verhaeld wordt vs. 11 enz.

Het gebruik dezer Trompetten bepaelt de Heer op de volgende wyze.

3. Als sy, te weten de Priesters, met deselve, met beide de Trompetten te gelijk, blasen sullen, dan sal de geheele vergaderinge tot u vergadert worden, aen de deure van de Tente der t'samenkomste.

Mose was met Aaron gelegerd aen de voorzijde van den Tabernakel. Wanneer nu Mose eenig bevel des Heeren aen de gansche menigte had bekend te maken, of wanneer het gansche volk moest verschijnen tot den plechtigen Godsdienst, dan moest Mose, tot een teeken van t'zamenroeping, op beide de Trompetten te gelijk laten blazen.

Hoe was het mogelyk, zal men vragen, dat zoo vele menschen, als het heir der Israeliten uitmaekten, het geluid dezer Trompetten hooren konden, daer het Leger eene vlakte van verscheiden mijlen besloeg? — 'Er zijn, die meenen, dat 'er, op zekere afstanden, personen verordend waren, die, wanneeer het geblaes der Trompetten geschiedde, met andere Trompetten bliezen, om dit teeken tot aen het einde van het Leger over te brengen. — Het allerwaerschijnlykste is evenwel, dat dit Trompetten-geluid, in den Voorhof van den Tabernakel, niet alleen aen de voorzijde, maer van alle kanten rondom geschied zijnde, het zelve niet alleen in het

Leger der Leviten, maer ook in dat van gansch Israël konde gehoord worden; vooral wanneer men in aenmerking neemt, dat de legeringen in groote vlakten waren, meestal op eenigen afstand met bergen omgeven, zoo dat het geluid door de weerkaetzing bevorderd wierd.

4. Maer, zoo vervolgde de Heer, alsse slegts met de eene Trompet sullen blasen, dan sullen tot u vergadert worden de Overste, de Hoofden der duysenden Israëls; aen de deur van den Tabernakel.

De *Oversten* van 't volk worden hier genaemd *de Hoofden der duizenden Israëls.* Men heeft hier evenwel niet te denken aen de Oversten, welke Mose, op den raed van Jethro, over elk een duizend had aengesteld, Exod. 18: 21, want die heeten שׂרים *Oversten* en niet ראשים *Hoofden.* Hier worden die twaelf Vorsten der onderscheiden Stammen bedoeld, die Num. 1: 16 beschreeven worden als *Oversten der Stammen van hunne Vaderen*, en daerna als *Hoofden der duizenden van Israël.*

Wanneer 'er nu slegts met éene Trompet geblazen werd, was dit een teeken, dat de twaelf Stamhoofden van Israël tot Mose, aen de deur van den Tabernakel, komen moesten, niet zoo zeer om met hem raed te plegen, als wel om hun de bevelen bekend te maken, welke hy van den Heer ontvangen had: Deze moesten hier van aen de Oversten der Duizenden, die wederom aen die der Honderden, en daerdoor aen die der Vijftigen, door dezen aen die der Tienen, en die eindelyk aen het gansche volk kennis geven.

5. Als gy, zoo vervolgde de Heer, op de Trompetten met een gebroken, met een bevend en trillend geklanck, door de Priesteren blasen sult, dan sullen de legers die tegen 't oosten gelegert zijn, optrecken; te weten de eerste Hoofdbende bestaende uit de Stammen Juda, Issaschar, en Zebulon.

Wanneer dit bevend geluid *éénmael* gehoord werd, was het een teeken, dat de drie Stammen, die tot de Banier van Juda behoorden, en aen de oostzijde van den Tabernakel gelegerd waren, moesten optrekken.

6. Maer als gy ten tweeden male met een gebro-

broken geklanck door de Priesteren blafen fult laten, dan fullen de legers die tegen 't zuyden legeren, de Stammen van Ruben, Simeon, en Gad optrecken: met een gebroken geklanck fullen fy blafen tot hare optochten; dit zal het teeken zijn voor de genoemde Stammen om op te trekken, en gevolgelyk ook voor de overige hoofdbenden om de twee eerfte in die orde als ik te vooren bepaeld heb, na te volgen.

Na het eerfte blazen moest derhalven zoo veel tijd verloopen, dat de eerfte Hoofdbende kon in beweging komen en de volgende zich gereed houden; maer zoo drae het tweede geluid gehoord werd, moest de tweede Hoofdbende, onder de Banier van Ruben, optrekken. —— Meer zegt 'er de Wetgeever niet van; ondertusfchen is het uit den aert der zake ligtelyk aftenemen, dat ook de andere Hoofdbenden in hunne orde volgden, vergel. vs. 13-28. Of 'er nu voor de derde en ook voor de vierdemael geblazen zy, wanneer de derde en vierde Hoofdbende moest optrekken, dan of deze twee laetfte flegts te volgen hadden, wanneer de twee eerfte, door het herhaelde geluid der Trompetten, bevel ontvangen hadden om op te trekken, is niet ligtelyk te bepalen.

Voorts heeft men zich wel te herinneren, dat de Heer, door het vertrekken van de Wolkkolom, zelf het eerfte teeken gaf om te verreizen, wanneer derhalven de wolk oprees, en het volk daerdoor aenleiding kreeg om te zien dat zy zich reisvaerdig moesten maken, diende het Trompetten-geblaes, om het tijdpunt van den optocht aentewyzen.

Op de vraeg waerom 'er een bevend geluid gehoord werd, als het leger moest optrekken, antwoorden de Jooden, dat zulke optochten niet zonder angst toegongen, vermids elk een optocht de Ifraeliten deed naderen tot den krijg tegen de Kanaaniten, en dit bevend geblaes by deze angstvalligheid het best voegde. Doch denkelyk gefchiedde dit om geen andere reden, dan om door dit gebroken geluid een teeken te geven dat van 't voorige flegts onderfcheiden was, gelijk 'er terftond volgt:

7. Maer in 't verfamelen van de ganfche gemeynte Ifraëls, fult gy blafen laten, doch geen

gebroken geklanck maken; 't welk het teeken van optocht is.

8. Ende de sonen Aarons, de Priesters, sullen met die trompetten blasen: niemand anders zal dezelve gebruiken, ende sy sullen ulieden zijn tot eene eeuwige insettinge by uwe volgende geslachten, zoo lang het Gemeenebest van Israël duuren zal.

Men vindt deze Trompetten ook in volgende tijden gebruikt, ten tijde van Salomo, 2 Chron. 5: 12. onder Koning Abia, 2 Chron. 13: 12. onder Koning Hiskia, 2 Chron. 29: 26-28, en na de wederkeering uit Babel, by het leggen van den grond des Tempels, Ezr. 3: 10. en by het inwijden van Jerusalems muur, Neh. 12: 35: 41.

9. Ende wanneer gylieden in uw lant Canaan, het welk ik nu bezig ben u volgens mijne belofte te geven; wanneer gy in Canaan zult gekomen en gevestigd zijn, zult gy wel eens in de noodzaaklykheid gebracht worden om ten oorlog op te trekken, en u tegen de aenvallen van uwe vyanden met de wapenen te verdedigen; wanneer gy nu in zulk een geval ten strijde sult trecken tegen den vyant, die u benaeuwt, sult gy oock met die trompetten een gebroken geklanck maken, soortgelijk als nu by het optrekken van het leger moet geschieden: so sal uwer gedacht worden voor het aengesicht des HEEREN uwes Godts, ende gy sult van uwe vyanden verlost worden:

De gevolgen van dit bevend Trompetten-geblaes zouden tweederlei zijn.

A. *Zoo zal uwer gedacht worden voor het aengezicht des Heeren.* — God wordt gezegd aen iemand te *gedenken*, wanneer hy de blijken van zijn gunstig aendenken vertoont, en dat vooral in tijden van tegenspoed, wanneer hy de zijnen voor eenigen tijd scheen te vergeten. — Door *het aengezicht des Heeren*, hebben wy te denken aen Gods byzondere tegenwoordigheid in het midden van Israël. — De gansche uitdrukking geeft derhalven te kennen, dat de Allerhoogste God,

God, wanneer de Trompetten een bevend geluid maekten, en men teffens den Heere om hulp bad, gelijk 2 Chron. 13: 14; alsdan de bewijzen van zijne gunftige tegenwoordigheid betoonen zoude in het verdelgen van Ifraëls vyanden. Het Trompetten geluid was derhalven in dit geval voor de vyanden een bode des doods, maer voor Ifraël een teeken van verlosfing.

B. Daerom is de tweede belofte, *en gy zult van uwe vyanden verlost worden.* De Trompetten dienden derhalven om Ifraël moed by te zetten, en tot waerborgen van eene gewenschte overwinning; daerop had Abia het oog, wanneer hy Ifraël toevoegt, *God is met ons in de fpitfe, en zijne Priesters met de Trompetten des geklanks, om tegen u alarm-geklank te maken*, 2 Chron. 13: 12.

10. Desgelijcks, zoo vervolgt de Heer, dit is het vierde gebruik van de Trompetten, namelyk ten dage uwer vrolickheyt, wanneer gy u voor Gods aengezicht met dankzegging voor zijne weldaden verheugt, ende in uwe gesette hoogtijden, ende in de beginselen uwer maenden, sult gy oock met de trompetten blasen over uwe brand-offeren, ende over uwe danck-offeren: ende sy sullen u ter gedachtenisse zijn voor het aengesichte uwes Godts; Ick ben de HEERE uwe Godt.

Wat heeft men door *den dag der vrolykheid* te verstaen? mogelyk behoort dezelve tot de Hoogtijden, zoo dat de meening deze zy, *op den dag uwer vrolykheid in uwe Hoogtijden*, dat is de vrolykheid, welke gy op uwe Hoogtijden betoont. — Anders zou men 'er dagen van vreugde door verstaen kunnen, welke van de Hoogtijden onderscheiden zijn, en op welke het volk eene byzondere stof van vreugde had, door het ontvangen van meer dan gewoone weldaden. Daertoe zou men dan kunnen brengen het opbrengen van de ark in den Tempel, 2 Chron. 5: 12. de inwijding van den Tempel door Salomo, 2 Chron. 7: 6. de krooning van Joas, 2 Reg. 11: 14. het leggen van den grond in den tweeden Tempel, Ezr. 3: 10, het inwijden van den muur van Jerusalem,

Neh. 12: 27, 35. en de blijdschap der Jooden over het verijdelen van Hamans raedslagen, Esth. 9: 19.

Tot de *Hoogtijden* moet men, behalven het Paesch- Pinxter- en Loofhutten-Feest, ook nog brengen, den eersten dag der zevende maend, Lev. 23: 24. en den tienden dag van dezelfde maend, zijnde de groote Verzoendag, Lev. 23: 27.

Ook worden hier *de beginselen*, of gelijk 'er eigenlyk staet *de hoofden der maenden* genoemd. Te weten op den eersten dag van elke maend, moesten de Israeliten byzondere offeren brengen, Num. 28: 11-15. Het opmerken van de beginselen der maenden was zeer nuttig, omdat de rekening der Feesten daervan afhong; en schoon wy geene wet vinden, welke de verzameling des volks gebood, blijkt het evenwel, dat men op die dagen gewoon was zich tot den Godsdienst te verledigen: Dit wordt ondersteld in de vraeg van de Sunamitische Vrouw aen den Propheet, *waer gaet gy henen, het is geen nieuwe Maen noch Sabbath?* 2 Reg. 4: 23. Voeg 'er by, dat men uit Amos 8: 5 schijnt te moeten besluiten, dat de nieuwe maen, of de eerste dag van elke maend, als een buitengewoone Sabbath beschouwd werd, op welken men geen dienstwerk mogt doen; en dat men op zulke dagen, zoo wel als op den Sabbath, pleegde t'zamen te komen voor het aengezicht des Heeren, is aftenemen uit Jes. 66: 23. Op deze plechtige dagen moest 'er op de Trompetten geblazen worden *over Israëls Brand-offeren en Dank-offeren.* —— De *Brand-offers* waren voor den HEERE op elken Hoogtijd bepaeld, zie Num. 28; maer de *Dank-offers* waren vrywillig, Kap. 29: 39. — Deze offeranden zouden Israël ter *gedachtenis zijn voor het aengezicht hunnes Gods*, wanneer de Trompetten by die gelegenheid geblazen wierden, dat is te zeggen, de Heer zou hunner ten goede gedenken, en een welgevallen nemen in hunne offeranden.

Omtrent dit gansche bevel, de zilveren Trompetten betreffende, hebben wy nog een paer aenmerkingen mede te deelen.

I. Dat men het zelve uit een burgerlyk oogpunt beschouwen moet, en dan stemde het alleszins overeen met den luister en de waerdigheid van Israëls Koning, die door deze zilveren Trom

Trompetten, bewijzen gaf van zijne tegenwoordigheid onder Israël, en hen opriep om zijne bevelen te ontvangen, of te verreizen nae zijn welbehagen. —— Hierop schijnt Bileam het oog te hebben wanneer hy van Israël uitroept, *de Heer zijn God is met hem, en het geklank des Konings is by hem*, Num. 23: 21. —— Door dit middel kreeg het gansche volk in het gemeen, en de Hoofden van het zelve in het byzonder, zeer dikwijls gelegenheid, om van Gods wil onderricht te worden.

II. Ook kan men dit gansche stuk uit een Godsdienstig oogpunt beschouwen: want door dit middel kon Israël leeren, wanneer zy zich bewegen moesten, zoo om den Heer openlyk te dienen, als om zijne bevelen te ontvangen, om op te breken en ten strijde te gaen. — Zouden wy 'er niet mogen byvoegen, dat deze wet ook schaduwachtig ware, en afbeeldde, hoe de Heer zich van het geklank des Euangeliums bedienen zoude, om zijn Geestelyk Israël, onder den dag van het Nieuwe Testament te onderwijzen, hoedanig zy zich gedragen moesten in het komen tot- en het wandelen met hem, op de reis door de woestijne der wereld naer het Canaan van den Hemel, en hen optewekken tot een hem welbehaeglyk gedrag, in tijden zoo wel van strijd als van vreugde? Hiertoe schijnen wy geleid te worden door de toespelingen op deze Trompetten, Ps. 89: 16. 1 Cor. 14: 8. Ps. 98: 6. Jes. 66: 23. daerom worden de Dienaers van het Euangelium, als blazende wachters voorgesteld, Jer. 6: 17. Ezech. 33: 2-7. Jes. 52: 8.

Tot hier toe loopt het eerste deel van dit Boek NUMERI, *'t welk den toestel behelsde tot Israëls optocht naer Canaän. Nu begint het tweede deel; in het welke de dadelyke optocht verhaeld wordt, met vele merkwaerdige gevallen die daer by gebeurd zijn.*

11. ENde het geschiedde in het tweede jaer, in de tweede maent, op den twintigsten van de maent; dat de wolcke verheven wert, van boven den Tabernakel der getuygenisse; tot een teeken, dat Israël moest optrekken.

De optocht geschiedde *in het tweede jaer*, *in de tweede maend*, *op den 20sten dag der maend*, te weten na den uittocht uit Egypten. —— Een gansch jaer was Israël gelegerd geweest aen Horeb. Op den eersten dag der eerste maend van het tweede jaer was de Tabernakel opgericht Exod. 40; op den 14den was het Pascha gevierd, Num. 9: 1 - 5. Op den eersten dag der tweede maend was het volk gemonsterd Kap. 1. voorts was de legerordening geschikt, zoo ten aenzien van het volk in het gemeen, als van de Priesteren in het byzonder, Kap. 2 - 4. wijders waren de Legerwetten voorgeschreeven Kap. 5, 6. vervolgens hadden de Oversten der Stammen hunne gaven gebracht tot inwijing van den Altaer, waermede men tot den 13den bezig was, Kap. 7. Op den 14den hadden zulke menschen het Pascha gevierd, die op den gewoonen tijd onrein geweest waren, Kap. 9: 10 - 12. En zes dagen daerna, op den 20sten dag, was de tijd, dat Israël voor de eerstemael verreisde.

Nu werd de wolk opgeheven, en gansch Israël zag, dat de optocht beginnen moest. Echter kwam hun dit Godlyk bevel niet onverwacht over: want, behalven de toebereidsels, welke geduurende deze tweede maend reeds tot den optocht gemaekt waren, had de HEER aen Mose bekend gemaekt, dat zy niet langer toeven zouden by Sinai, maer optrekken naer het gebergte der Amoriten, het geen het zuider-gedeelte was van het beloofde land Canaan, zijnde een weg, welken men in elf dagreizen konde afleggen, Deut. 1: 2, 6, 7.

12. Ende de kinderen Israëls togen op, nadat de wolk zich verheven had, en de Priesters met een bevend geklank op de Trompetten geblazen hadden, nae hare tochten, in die orde als de Heer bevolen had, uyt de woestijne Sinai: ende de wolcke bleef, nadat men eenigen tijd gereisd had, in de woestijne Paran stil staen, tot een teeken, dat Israël zich aldaer legeren moest.

De *woestijne Paran* was eene groote wildernis, Deut. 1: 19, welke zich uitstrekte van de woestijne Sinai af, en noordwaerds op tot aen het zuider gedeelte van Canaan, by het gebergte Sur, welks noordergedeelte, en dat het digtst

grens-

grensde aen het gebergte der Amoriten, of het zuiderdeel van Canaan, den naem droeg van Kades-barnea, Kap. 13: 3 en 26. vergel. Kap. 32: 8, zoo dat daerdoor de zuidelyke grensſcheiding van Canaan bepaeld werd, Kap. 34: 4 en Joſ. 15: 3.

Op de vraeg, hoe lang heeft Iſraël op dezen tocht gereist? antwoordt men doorgaends elf dagen: Tot deze gedachte heeft het verhael van Moſe aenleiding gegeven, Deut. 1: 2. *Elf dagen reizen zijn het van Horeb, door den weg des gebergte Seir, tot aen Kades-barnea.* —— Dan wanneer men het Geſchied-verhael, in het volgende 11 en 12de Kapittel nagaet, ſchijnt men een langer tijd te moeten ſtellen: want eerst ging de wolk Iſraël drie dagen voor, om eene rustplaets te zoeken, Kap. 10: 33, wanneer zy legerden te Tabeëra, daer het volk murmureerde Kap 11: 1-3. Daerop trokken zy naer Kibroth-taava, Kap. 11: 4-34, welke plaets onderſcheiden was van Tabeëra. Het is waer Kap. 33: 16. noemt Moſe Tabeëra niet, maer hy zegt, *zy verreisden uit de woestijne Sinai, en legerden zich in Kibroth-taava.* Nogthans waren deze twee plaetſen zeer onderſcheiden, als blijkt uit Deut. 9: 22. *ook vertoorndet gy den Heer zeer te Tabeëra, en te Masſa, en te Kibroth-taava.* Masſa, gelijk Tabeëra, ſtaet niet in de lijst Kap. 33: 16, omdat het verblijf aldaer zeer kort was, en dat het zelve te Kibroth-taava van langer duur geweest is: welligt bevat die lijst maer zulke plaetſen, welke niet zoo zeer dienden om ſlegts te rusten, als wel daer Iſraël eenigen tijd vertoefde. Althans dat zulks plaets had in Kibroth-taava, ſchijnt te blijken uit Kap. 11: 19, 20, alwaer God bedreigt, dat zy eene geheele maend kwakkelen zouden eten, gelijk ook velen aldaer ſtierven en begraven worden, die op vleesch waren belust geweest. — De derde Legerplaets was Hazeroth, Kap. 11: 35, alwaer Iſraël eenigen tijd gebleeven is. Hier gebeurde de tegenſpraek van Mirjam tegen Moſe, waerover zy met melaetſchheid geſlagen en zeven dagen buiten het leger geſloten werd, zoo dat het volk niet verreisde, dan nadat Mirjam gereinigd was, tot welke reiniging en aenneming nog wederom agt dagen vereischt werden, volgens Lev. 14. —

Eindelyk trokken zy uit Hazeroth in de woestijne Paran, daer zy zich legerden, zijnde in Kades-barnea, Kap. 12: 16 en 13: 3, 26.

Uit dit alles ziet men, dat 'er meer dan 11 dagen verloopen zijn, en derhalven dienen de woorden Deut. 1: 2 zoo verstaen te moeten worden, dat Mose niet den tijd bepale, die 'er tusschen het vertrek uit de woestijne Sinai, en de aenkomst te Kades-barnea, in de woestijne Paran verloopen is, maer te leeren, dat men die reis in elf dagen konde afleggen, dat de Israeliten in alles zoo vele dagen gereisd hadden, zonder 'er den tijd van rust of legering by te rekenen, die 'er telkens was tusschen beide geloopen.

Het gezegde denken wy, zal eenig licht verspreiden over de reistochten der Israeliten.

Na dit algemeen bericht der reize naer de woestijne Paran vs. 11, 12; gaet Mose vervolgens over tot de byzonderheden.

13. Also togen sy voor eerst by hun eerste verreizen op, nae den mont des HEEREN, als de wolk oprees, en God door sprekende daden den optocht bevolen had, en door de hant Mose op het aenzeggen van dezen hunnen Geleidsman, als hy op de Trompetten had laten blazen.

14. Want voor eerst in de eerste plaets, toogh op de baniere, van het leger der kinderen Juda, (a) nae hare heyren, met de onderscheiden Stammen, welke tot deze Banier behoorden, Juda, Issaschar, en Zebulon: (b) ende over sijn heyr was Nahesson de sone Amminadabs als Overste.

15. Ende over het heyr van den stam der kinderen Issaschars, was Nethaneël de sone Zuars.

16. Ende over het heyr van den stam der kinderen Zebulons, was Eliab de sone Helons.

In het optrekken van deze eerste Hoofdbende, gelijk ook in dat van de drie volgende, werd die orde in acht genoomen, welke de Heer Kap. 2 bepaeld had.

17. Doe

(a) bov. 2: 3. (b) bov. 1: 7.

17. Doe wert de Tabernakel afgenomen, Aaron en zijne Zonen namen dan het Voorhangſel af van het Heilige der Heiligen, en bedekten daermede de Verbondsark, ſtrekkende 'er nog een kleed van Dasſenvellen en Hemelsblauw over. Voorts bedekten zy de Toontafel, den Kandelaer, den Reuk- en Brand-altaer, gelijk de Heer bevolen had Kap. 4: 5-14. Daerna kwamen de Kahathiten, die aen de zuidzijde gelegerd waren, om het een en ander te dragen, Kap. 4: 15, 19, ende de ſonen Gerſons, ende de ſonen van Merari togen op, dragende den Tabernakel; de Gerzoniten, die ten westen gelegerd waren, kwamen en voerden de bekleedſels van de Tent, op de twee wagenen, welke zy in gebruik hadden; gelijk de Merariten, die ten Noorden gelegerd waren, het Houtwerk en andere grover deelen van den Tabernakel, op de vier wagens, welke ten hunnen dienst gegeven waren.

18. Daer na toogh op de baniere van het leger Rubens, nae hare heyren, de Stammen Ruben, Simeon, en Gad, die ten zuiden gelegerd waren: ende over ſijn heyr de Stam van Ruben, was Elizur de ſone Sedeürs.

19. Ende over het heyr van den ſtam der kinderen Simeons, was Selumiël de ſone van Zuriſaddai.

20. Ende over het heyr van den ſtam der kinderen Gads, was Eljaſaph de ſone Dehuëls.

21. Doe togen op de Kohathiten, dragende (c) het heyligdom, dat is de onderſcheiden vaten van het Heiligdom, ende [*de andere*] Leviten, de Gerzoniten en Merariten, richteden den Tabernakel op, tegen dat deſe quamen; te weten, wanneer de wolk bleef ſtaen, hielden de twee eerſte Hoofdbenden, onder de Banieren van Juda en Ruben, ſtil en ſloegen hunne tenten op. Terwijl zy hier mede bezig waren, richteden de Gerzoniten en Merariten, die tusſchen hen ingingen, den Tabernakel over einde, opdat die gereed mogt zijn tot het ontvangen van

(c) boven 4: 4.

de Ark en andere Heilige dingen, die onder het opzicht der Kohathiten onmiddelyk volgden.

22. Daer na toogh op de baniere des legers der kinderen Ephraims, nae hare heyren: ende over ſijn heyr was Eliſama de ſone Amihuds.

23. Ende over het heyr van den ſtam der kinderen Manaſſes, was Gamaliël de ſone Pedazurs.

24. Ende over het heyr van den ſtam der kinderen Benjamins, was Abidan de ſone van Gideoni.

25. Doe toogh op de baniere des legers der kinderen Dan, t'ſamenſluytende alle de legeren, dat is de achterſte zijnde van alle de legeren of Hoofdbenden nae hare heyren: ende over ſijn heyr was Ahiëzer de ſone van Ammiſaddai.

26. Ende over het heyr van den ſtam der kinderen Aſers, was Pagiël de ſone Ochrans.

27. Ende over het heyr van den ſtam der kinderen Naphtali, was Ahira de ſone Enans.

28. Dit waren de tochten der kinderen Iſraëls, nae hare heyren, als ſy reyſden; in deze orde togen de Iſraeliten op, wanneer zy van de eene legerplaets naer de andere verreisden.

29. Moſe nu ſeyde tot Hobab den ſone Rehuëls, des Midianiters, den ſchoonvader van Moſe:

Wie was deze Hobab? Wy lezen ook van hem Richt. 4: 11. daer Heber de Keniter voorkomt, uit de kinderen van Hobab Moſe ſchoonvader, en Richt. 1: 16. wordt hy genaemd de Keniter Moſe ſchoonvader. Hy was een Medianiter, en derhalven afkomstig van Abraham, door Ketura, uit Median, Gen. 25: 4. Hy was een zoon van Reguel, van welken wy ook lezen Exod. 2: 18.

Maer hoe kan hy de ſchoonvader van Moſe heten, daer deze Exod. 2: 18 en 3: 1. Jethro genaemd wordt? —— Het Hebreuwſche woord, het welk de onzen door *ſchoonvader* vertalen, beteekent in het gemeen, een aenverwant door het Huwelyk, en wordt daerom ook genomen, voor eenen

Brui-

Bruidegom, schoonzoon en schoonbroeder, en derhalven zou men Jethro en Hobab, als broeders, en beide zonen van Rehuel, kunnen beschouwen; of Hobab als een zoon van Jethro en broeder van Mose huisvrouw, wanneer men onderstelt, dat Jethro, behalven zijne zeven dochteren, ook nog dezen zoon gehad hebbe. — Doch 't eenvoudigste is, dat men Rehuel als den Vader van Jethro, en gevolgelyk als den Grootvader van Mose huisvrouw kunne aenmerken, en het daer voor houden, dat Jethro twee namen had, Jethro en Hobab. —— Hoe het ook zy, men denke aen eenen bloedverwant van Mose, door zijn Huwelyk met Zippora, die een Keniter was, en afkomstig uit de Medianiten.

Tot dezen zijnen aenverwant, die zich in het leger bevond, zeide Mose.

Wy reysen nae die plaetse, van dewelcke de HEERE geseyt heeft, Ick sal u die geven, te weten Canaan, wy reizen derwaerds nae Gods bevel en bemoedigd door de beloften van zijnen bystand, gaet met ons vergezel ons op dezen tocht, ende wy sullen u weldoen, wy zullen u alle genoegens zoeken toe te brengen, zoodat gy geene reden zult hebben, om u over ons gezelschap te beklagen; want de HEERE heeft over Israël het goede gesproken, de Heer heeft ons zijnen byzonderen zegen toegezegd, en gy zult, met ons, in onzen voorspoed deelen.

30. Doch hy seyde tot hem: Ick en sal niet met ulieden gaen; maer ick sal nae mijn lant Midian, de plaets van mijne wooning, ende nae mijne maegschap gaen.

31. Ende hy seyde; En verlaet ons doch niet, wy kunnen u niet missen: want dewijle gy weet dat wy ons legeren in de woestijne, so sult gy ons tot oogen zijn; gy zijt in deze woestijne zeer bekend, en daerom recht bekwaem, om ons, ondergeschikt aen de leiding des Heeren, raed te geven, en ons omtrent de voor en nadeelen van deze woestijne te onderrichten: vergel. Job 29: 15.

32. Ende wy begeeren dezen dienst niet om niet, het sal geschieden, als gy ten gemelden einde met ons sult

gaen ; ende het felve goet gefchieden fal , daer mede de HEERE by ons weldoen fal, wanneer de Heer ons Canaan zal gefchonken hebben, met alle die zegeningen, welke hy ons beloofd heeft, dan zal het gefchieden, dat wy u oock weldoen fullen, en eenen deelgenoot maken van onzen voorfpoed.

Mofe teekent ons niet aen, wat de uitflag van zijn aenhouden geweest zy, maer de ondervinding leert ons, dat Hobab ten laetfte bewilligd moet hebben: want Richt. 1: 16 en 4: 11. lezen wy, dat zijne nazaten onder Israël in Canaan gewoond hebben, edoch niet in huizen, maer in tenten, nae de gewoonte der Medianiten.

33. So, op de gezegde wijs, togen fy, de kinderen van Israël, drie dagreyfen van den bergh des HEEREN genaemd Horeb, in de woestijne Sinai, alwaer zy lang gelegerd hadden; drie dagen achter een togen zy geduurig voort, eer de wolk zich weder op den Tabernakel nederzette, gevende hun tusfchen beide alleen zoo veel tijd, als zy tot den flaep en verkwikking nodig hadden: ende de Arke des verbonts des HEEREN reyfde voor haer aengefichte drie dagreyfen, om voor hen eene ruftplaetfe uyt te fpeuren, waer zy veilig en gemakkelyk rusten konden.

Het Heiligdom werd, volgens vs. 21, tusfchen de twee eerste en de twee laetfte Banieren gedragen, in het midden van het leger, vergel. c. 2: 17. Hier lezen wy, dat de Ark des HEEREN *voor het aengezicht des volks reisde.* De Joodfche Leeraers verklaren het op deze wys, dat 'er, by den eersten optocht, dit byzondere hebbe plaets gehad, dat de Heer de Verbondsark, in de fpitfe van alle de legeren, deed vooraf optrekken, even als by den doortocht door de Jordaen, Jof. 3: 6, maer dat, behalven deze beide gevallen, de Ark altoos in het midden van het leger gedragen werd. —— Anderen begrijpen het zoo, en dit heeft ook meer waerfchijnlykheid, dat de Ark, (fchoon zy, wanneer het leger rusttede, altoos in het midden was), by het optrekken, even als de Wolk, voor Israël is heen getogen, zoodat de Wolk, waer de Ark ook ftond of gedragen werd, altoos boven dezelve bleef;

en

en dus de Ark gezegd werd voor Israël te reizen, en hun den weg aentewijzen, voor zoo ver de Wolk, die de Ark altijd vergezelde, hen leidde en voorging.

34. Ende de wolcke des HEEREN was des daegs over hen, als ſy uyt het leger, dat is, uit de legerplaets, verreyſden, en des nachts vertoonde zich de lichtende zijde.

35. Het geſchiedde nu in 't optrecken van de Arke, dat Moſe ſeyde tot den Heer, die zich in de Wolk boven de Ark vertoonde, (*d*) Staet op HEERE, betoon ons uwe macht en beſcherming, ende laet uwe vyanden, alle die volkeren, die zich tegen onzen tocht naer Kanaan verzetten, verſtroyt werden, ende deze uwe haters van uw aengeſichte vlieden.

36. Ende als ſy, te weten de ark, ruſtede, ſeyde hy al biddende tot den Heer: Komt weder HEERE [*tot*] of *Neem*, HEERE, *ruste onder* of *bij* de tien duyſenden der duyſenden Iſraëls, om ons, in onze legerplaets, te beveiligen.

Dit gebed was zeer geſchikt, en daertoe ingericht, om Israël te leeren, in welke betrekking zy tot den Heer ſtonden, en hoe zy, in gelovige ſmeekingen, by Hem moesten aenhouden, ten einde Hy beſtendig onder hen woonen, en hen geleiden wilde.

(*d*) Pſalm 68: 2.

HET XI. KAPITTEL.

Israëls murmureering te Tabeëra wordt geſtraft vs. 1-3. Het volk murmureert ten anderen male, wegens gebrek aen vleesch, het welk aenleiding geeft, tot het aenſtellen van LXX Regenten, nevens Moſe, waerop de begeerte van het volk naer vleesch, eene geheele maend lang, voldaen werd, ſchoon tot ſtraf van velen, die zich gulzig overlaedden vs. 4-34. —— Het leger vertrekt naer Hazeroth vs. 35.

1. ENde (*a*) het geſchiedde, als Israëls leger zich, na eenen tocht van drie dagen, in de woestijne Paran, had nedergeſlagen, dat het volck, mogelyk opgemaekt door die gemengde menigte, welke in het uiterſte van het leger was, ſich was beklagende en begon te morren over de langduurigheid van de reis, en dat het zich op geen beter en vruchtbarer plaets bevond, dan de voorige, zoo [*dat*] het quaet was in de ooren des HEEREN: want, ſchoon deze opſtand, die in het uiterſte des legers voorviel, niet aenſtonds ter kennisſe van Moſe gekomen was, de HEERE, voor wiens oogen niets verborgen is, hoorde 't evenwel, ſo dat ſijn toorn ontſtack, (*b*) ende hy niet kon nalaten, zijnen afkeer, over dezen hoon hem aengedaen, op de gevoeligſte wys, te betoonen, des het vyer des HEEREN onder hen ontbrandde: denkelyk ſchoot dit vuur, op eene buitengewoone wys, uit de Vuur- en Wolk-kolom, ende het verteerde, in het uyterſte des legers, zoodat velen der murmureerders op eene deerlyke wys omkwamen.

2. Doe liep en riep het volk, niet anders dan eene geheele vernieling verwachtende, in de uiterſte ontſteltenis tot Moſe

(*a*) Deut. 9: 22. ( ) Pſ. 78: 21.

Mose, met ernstig verzoek, dat hy, als hun voorbidder, voor hun, by den Heer, wilde intreden; ende Mose, altoos gereed, om het beste van het volk te zoeken, ging in den Tabernakel, tot de gewoone aenspraek-plaets van den God der goden, en badt tot den HEERE, dat het hem behagen mogt, dit geduchte oordeel te doen ophouden, ende het vyer wert terstond gedempt.

3. Daerom noemde hy, te weten Mose, den name dier plaetse Tabeëra, het welk *branding* beteekent, om dat het vyer des HEEREN onder hen gebrandt hadde; opdat, by dezen naem, de gedachtenis zoude bewaerd worden van dit geduchte oordeel, het welk door de Godlyke goedheid, zoo merkelyk was verzacht geworden.

4. Ende, met dit alles, duurde het evenwel niet lang, of de ondankbare Israëliten lieten zich tot eenen tweeden opstand vervoeren: want (*c*) het gemeene volckſken dat in 't midden van hen was, het vermengde volk, het welk, met hun, uit Egypten vertrokken was, Exod. 12: 38, en zich aen de grenzen van het leger onthield, wert met lust bevangen. Zy aten, met de Israëliten, het manna, maer deze wonderdadige spijs, van welke zy reeds een jaer lang gegeten hadden, begon hun tegen te staen, althans zy werden belust om vleesch te eten, en ontstaken dezen lust door het gansche leger, daerom so weenden oock de kinderen Israëls wederom, ende, zoo hoog ging hunne onbedachtzame drift, dat zy in de tael van de strafbaerste onverduldigheid seyden, (*d*) Wie sal ons vleesch te eten geven?

Zy hadden wel veel vee uit Egypten medegebracht, Exod. 12: 38, maer dit moesten zy grootendeels bewaren, om voort te teelen, tegen dat zy in Canaan zouden gekomen zijn. Trouwens, indien men dit vee, tot dagelyksch voedsel, voor al het volk had beginnen te slagten, zou het niet lang hebben kunnen aenhouden, ter verzadiging van zulk eene talrijke menigte. Hier kwam nog by, dat de woestijne zulk eene

(*c*) Exod. 12: 38. Ps. 106: 14. 1 Cor. 10: 6. (*d*) Exod. 16: 3.

onvruchtbare plaets was, dat het vee zoo veel niet konde toenemen, als ook, dat 'er veel vee tot de offeranden nodig was

Behalven de gedeelten derhalven van hunne dank-offeren, aten zy geen vleesch, daerenboven ontbrak het hun, in deze wildernisfen, aen groenten en andere ververfchingen. Dit deed hen, in onverduldigheid, zeggen:

5. Wy gedencken der viſſchen, die wy in Egypten bijna om niet en voor eenen zeer geringen prijs aten; wy gedenken met fmert en droefheid aen het gemis der concommeren, ende der pompoenen, ende des loocks, ende der ajuynen, ende des knoploocks, vruchten en ververfchingen, van welke wy in Egypten overvloed hadden.

6. Maer nu is onſe ziele dorre, onze lichamen vervallen, en onze geesten zijn verdrietig; daer en is in deze barre zand-woestijnen niet met allen; niets is hier tot onze verkwikking te bekomen, wy hebben niets behalven dit Man voor onſen oogen.

7. (e) Het Man nu het geen zy een rond jaer dagelyks, op eene wonderdadige wys, ontvangen hadden, was van gedaente rond, als corianderzaet, ende ſijne verwe was, van een zuiver witte kleur, en helder als de verwe van den Bedolah, dat is als de kleur van frisfche paerlen.

8. Het volck liep des morgens de een hier, ende de ander daer, ende verſamelde [*het*], in zulk eene hoeveelheid, als elk nodig had, ende men maelde 't, als een foort van graen, met hand-meulens, ofte men ſtiet 'et in houten of fteenen mortieren, ende men ſoodt het daerna in potten, of bakte het in pannen, ende maeckte daer van koecken, of platte brooden, ende deze koeken behoefden in fmaek voor het beste brood niet te wijken: wanneer men het manna verfch at, zoo als het viel, dan bevond men, dat ſijn ſmaeck was als honig-koeken; vergel. Exod. 16: 31, maer wanneer men het door koken of bakken had toebereid, dan was deszelfs fmaek als de ſmaeck van de beſte vochtigheyt der olie, of als koeken, welke met de beste olie gemengd waren, zoodat zy noch honig noch

(*e*) Exod. 16: 14, 31. Pf. 78: 24. *Joh.* 6: 31, 49.

toch olie nodig hadden, om dit brood smakelyk te maken.

9. Ende boven dit alles, was dit manna alleszins zuiver en onbezoeteld: want wanneer de daeuw des nachts, op den leger nederviel, dan viel het Man, niet onmiddelyk op den grond, maer op denselven dauw neder.

Mose geeft hier deze omstandige beschrijving van het manna, van het welk de murmureerende Israëliten met zoo veel verachting spraken, ten betoge, dat hunne klagten alleszins onredelyk en hoonende waren voor den Heere.

10. Deze nieuwe murmureeringen kwamen spoedig tot het oor van Mose, die daerop zelf, eer het Goddelyk ongenoegen, even als voor weinige dagen, over het volk uitbarstte, zich door het leger begaf, om kennis van het geval te nemen: en doe hoorde Mose het volck weenen door hare huysgesinnen, een yeder aen de deure sijner hutte of tente, daer elk met eene strafwaerdige onvergenoegdheid, zich beklagende over het gemis van zoo vele aengename ververschingen, onbedachtzaem van Mose eischte, dat hy hun vleesch bezorgen zoude: ende de toorn des HEEREN ontstack seer, oock was het quaet in de oogen van Mose. Ja deze murmureering maekte hem zoo bedroefd en mismoedig, dat hy van den Heer begeerde, hy mogt eenige verligting bekomen, in het bestuur van zulk een ondankbaer en wederspannig volk.

11. Ende Mose, zich naer de aenspraek-plaets van Gods Heiligheid begeven hebbende, seyde tot den HEERE, Waerom hebt gy aen uwen knecht qualick gedaen, ende waerom en hebbe ick geene genade in uwe oogen gevonden, toen ik u gebeden heb my te willen verschoonen van het bestuur over dit groote volk, vergel. Exod. 3: 11 en 4: 10. dat gy, onaengezien mijne gebeden, den last deses ganschen volcks op my legt, zoodat zy zich, in alle hunne zwarigheden, tot my alleen vervoegen.

12. Hebb' ick dan al dit volck ontfangen? hebb' ick het gebaert? zijn zy mijne kinders? dat gy soudt tot my seggen; Draegt het in uwen schoot, gelijck als een voestervader den soogelingh draegt, geleid

het tot dat lant Canaan, het welcke gy haren vaderen gesworen hebt?

13. Van waer soude ick het vleesch hebben, zoo veel als 'er nodig is, om het allen desen volcke, om het deze verbazende menigte, nae deszelfs genoegen, te geven? Ik ben met hunne murmureeringen verlegen, en niet in staet om aen hunne begeerte te voldoen: want sy weenen tegen my, als tegen iemand die het in zijne macht heeft om hen te helpen, seggende, Geeft ons vleesch dat wy eten:

14. Ick alleen en kan al dit volck niet dragen: want het is my alleen te swaer: het is my onmogelyk, om alle hunne klagten aentehooren, of hun de verlangde voldoening te bezorgen: dat 'er my derhalven een of meer mogen toegevoegd worden, boven het getal der gener, die my reeds behulpzaem zijn in mindere zaken, opdat het alles op my alleen niet aenkome, maer dat ik ook hulp moge hebben in moeilyke zaken van meerder gewigt.

15. Ende indien gy alsoo aen my doet, dat ik alleen in deze zware bediening blijven moet, doodt my doch slechts, indien ick genade in uwen oogen gevonden hebbe, ik zal het als eene zonderlinge gunst aenmerken, wanneer gy my ten eersten doet sterven, ende en laet my mijn ongeluck niet aensien, laet my niet langer ongelukkig blijven, onder het allerverdrietelykst en ten eenemael onverdraeglyk bestuur van zulk een wederstreevig volk.

Deze aenspraek aen den HEER behelsde vele sterke uitdrukkingen, welke met de betamelykheid scheenen te strijden. Maer de genadige God vertoonde voor ditmael zijn ongenoegen niet, hy verschoonde de onbedachtzaemheid, welke zijnen knecht, in de ontroering van zijn gemoed, eenige min-voegende woorden had doen ontvallen. —— Intusschen mogen wy hier aenmerken, dat het verhael hier van Mose eer aendoet, en dat het zijne getrouwheid aenwijst, in het opteekenen van Israëls geschiedenis, dat hy zoo min zijne eigen gebreken verbergt, als hy de feilen van zijn volk verzwijgt.

16. Ende de HEERE, genegen zijnde, om al wederom

derom nieuwe teekenen van zijne genade en verdraegzaemheid te geven, ſeyde tot Moſe: Verſamelt my tſeventigh mannen uyt den Oudtſten Iſraëls, dewelcke gy weet datſe de Oudtſte des volcks, ende deſſelven Amptlieden zijn, welke gy weet, dat mannen van verſtand en ondervinding zijn, die reeds eenige bediening bekleeden by hunne ſtammen, en derhalven geſchikt zijn, om met u de zorg over het ganſche volk te deelen; neemt deze tot eenen Raed, tot welken het volk zich zal kunnen vervoegen, wanneer zy eenige zaken van gewigt hebben, welke by de reeds aengeſtelde lager gerichten niet kunnen afgedaen worden: ende, op dat het blijke, dat deze LXX mannen, op mijn Goddelyk gezach, zijn aengeſteld, gy ſultſe brengen voor de Tente der t'ſamenkomſte, ende ſy ſullen ſich daer by u ſtellen, om hunne geloofsbrieven, als het ware openlyk en in de tegenwoordigheid van het ganſche volk, te ontvangen.

17. Zo drae zy aldaer nevens u zullen verſcheenen zijn, ſal ick van boven het verzoendekſel, op eene zichtbare wys, afkomen, ende met u aldaer ſpreken, ende, opdat het hun aen geene bekwaemheid ontbreke, ter waerneming van deze hunne nieuwe bediening, zal ik hun daertoe met de nodige gaven voorzien; van den geeſt die op u is, ſal ick afſonderen, ende op hen leggen, ik zal hun eenige van die bekwaemheden ſchenken, welke ik u geſchonken heb, zonder evenwel de uwe te verkorten; ende ſy, dus toegeruſt zijnde, ſullen met u den laſt deſes volcks dragen, op dat gy [*dien*] alleen niet en draegt.

18. Ende, wat de klachten der Israëliten aengaet, gae gy tot het volck, en tot het zelve ſult gy in mijnen naem ſeggen, Heyliget u tegen morgen, wanneer de Heer voorgenomen heeft, aen uwe begeerte te voldoen, maer zoo evenwel, dat het verkrijgen van uwe begeerte u tot eenen vloek, of tot eenen zegen zal zijn, naemate gy 'er gebruik van maekt: Maekt u dan gereed tegen morgen, ende wacht u, wanneer gy de teekenen van de Godlyke macht en goedheid zien zult, dat gy u niet verder tegen zijne Majesteit bezondigt; gy ſult vleeſch eten, uw driftig verlangen zal

voldaen worden: want gy hebt voor de ooren des HEEREN, niet in ſtille klagten, maer openlyk, al murmureerende, geweent, gy hebt u als eene vertwijffelde menigte aengeſteld, ſeggende, Wie ſal ons vleeſch te eten geven? het is buiten hoop, dat wy het in deze wildernisſen verkrijgen: Waren wy maer in Egypten gebleeven! want het gingh ons wel in Egypten; ſchoon wy klagen moesten over de hardigheid van onze diensten, wy hadden nogthans overvloed van verkwikkelyke ſpijzen: daerom, dewijl de Heer op nieuw zijne macht en goedheid aen u betoonen wil, daerom ſal de HEERE u vleeſch geven, ende gy ſult eten.

19. Ja dat meer is, gy en ſult niet ſlegts, gelijk voorleden jaer, eenen dagh, nochte twee dagen eten, nochte vijf dagen, nochte tien dagen, nochte twintigh dagen;

20. Tot eene geheele maent toe zult gy, behalven het manna, vleesch eten; maer, zo gy uwe driften niet door matigheid beſtuurt, zal de overdaad u ſpoedig tot ſtraf verſtrekken; dan zult gy, te gulzig etende, zoo lang eten, tot dat het vleesch uyt uwen neuſe weder uytgae, ende u tot eene walginge zy: overmits gy den HEERE, die in 't midden van u is, en onder u de zichtbaerſte teekenen geeft van zijne tegenwoordigheid, verworpen en ſmadelyk behandeld hebbet, ende hebbet voor ſijn aengeſicht geweent, ſeggende, (*f*) Waerom nu zijn wy uyt Egypten getogen?

21. Op dezen Godlyken last, bracht Moſe zeer onbedachtzaem eene zwarigheid in, welke gansch niet ſtrookte met het vertrouwen, het welk hy op des Heeren macht had behooren te ſtellen; ende Moſe ſeyde; Ses hondert duyſent volwasſen mannen te voete, die de wapenen kunnen dragen, is dit volck, in wiens midden ick als Regeerder geſteld ben, behalven de grijzaerts, de vrouwen, en de kinderen; ende gy hebt geſeyt: Ick ſal hen vleeſch geven, ende ſy ſullen een geheele maent eten,

(*f*) Num. 21: 5.

eten, hoe zal dit met mogelykheid geschieden kunnen.

22. Het is waer, wy hebben onder ons nog schapen en runderen, maer (*g*) sullen dan voor hen die schapen ende runderen geslacht worden? hebben wy daervan zulk een aental, dat 'er voor hen allen, voor eene gansche maend genoegh zy? sullen alle de visschen der zee voor hen versamelt worden, en knnnen de nabuurige zeeën zoo veel voorraed opleveren, dat dezelve voor hen genoegh zy?

23. Doch de HEERE, die de voorbarigheid van Mose ook nog ditmael verschoonen wilde, seyde tot Mose: (*h*) Soude dan des HEEREN hant verkort zijn? verbeeldt gy u dan, dat mijne almacht ingekort zy? zou ik nu minder in staet zijn, om dit volk, in deze woestijne, vleesch te bezorgen, als om die wonderen te verrichten, van welke gy voorheen meermalen ooggetuige geweest zijt? Gy sult nu sien, of mijn woort u wedervaren sal, ofte niet.

24. Ende Mose gingh uyt den Tabernakel tot het volk, ende sprack de woorden des HEEREN tot den volcke; ende versamelde tseventigh mannen uyt den Oudsten des volcks, hy koos, volgens het bevel des Heeren, uit alle de stammen, LXX mannen, welke hy bekwaem oordeelde, om met hem het bestuur over de Israëliten op zich te nemen, ende ontbood hen aen de deur van den Tabernakel, om aldaer openlyk de Godlyke bekrachtiging van hunne aenstelling te ontvangen. Toen deze LXX mannen, twee uitgezonderd, volgens vs. 26, tot Mose gekomen waren, stelde hy se rontom de Tente der t'zamenkomste.

25. Doe quam de HEERE, van boven het verzoendeksel tot Mose af, in de wolcke, ende sprack tot hem, om aen de tegenwoordig zijnde Oudsten, voor de ooren des ganschen volks, het oogmerk van deze plechtige verschijning te verklaren, ende ter zelver tijd afsonderende van den geest die op hem, te weten Mose, was, leyde [*hem*], den geest namelyk, op de tseventigh mannen, die Oudtste, hen daerdoor toerustende met alle die be-

(*g*) Joh. 6: 7. (*h*) Jes. 50: 2. ende 59: 1.

kwaemheden, welke zy nodig hadden, om den gewigtigen post, welke hun nu werd opgedragen, wel te bekleeden: ende het geschiedde, als de geest op hen rustede, dat sy propheteerden: zy begonden niet alleen de verhevenste lofzangen, ter verheerlyking van 's Heeren naem, op te zingen, maer waerschijnlyk spraken zy ook van zaken, welke anders boven hunne natuurlyke vatbaerheden gingen, en dat op zulk eene duidelyke en vaerdige wys, dat elk moest besluiten, dat zy door een hooger Geest gedreeven wierden. Dit Propheteeren verstrekte hun tot eenen geloofsbrief, dat zy van God gemachtigd waren, om, met Mose, het bestier over het volk te oeffenen. — Deze Prophetische gaef nam een einde, zoodrae het oogmerk daervan bereikt, en het volk van hunne aenstelling verzekerd was; daerom propheteerden zy alleen op den dag van hunne aenstelling, maer daer na niet meer, hoewel de Geest hen niet begaf, ten aenzien van het geen zy, niet zoo zeer als Leeraers, maer als bestuurders van het volk, nodig hadden.

26. Maer twee mannen waren in 't leger overgebleven; des eenen naem was Eldad, ende des anderen naem Medad. Deze beide waren, nevens de anderen, door Mose ontboden voor den Tabernakel, om aldaer in hunne bediening bevestigd te worden; dan mogelyk, uit bewustheid van hunne zwakheid, liefst wenschende verschoond te worden van de Regeering, waren zy niet opgekomen, maer in het leger gebleeven: evenwel gaf de Heer blijkbare teekenen, dat hy de keus van Mose, op deze twee mannen, goedkeurde, ende die zelfde geest, welke aen de overigen geschonken was, rustede ook op hen; (want sy waren onder de aengeschrevene, hoewelse tot de Tente niet uytgegaen en waren) ende sy propheteerden in 't leger, ten blijke, dat God hen mede tot de bediening van Oversten had toegerust.

27. Doe men dit verschijnsel, met verwondering, in het leger, had opgemerkt, en men daerin iets gevaerlyks voor het gezach van Mose of de Oudsten meende te ontdekken, liep een jongen, driftiger dan anderen, henen, ende boodschapte Mose, ende seyde: Eldad ende Medad prophetee-

teeren in 't leger, en dat, daer zy voor den Tabernakel niet geweest zijn, alwaer alle wettige aenſtellingen geſchieden.

28. Ende Joſua de ſone Nuns de dienaer van Moſe, een van ſijne uytgeleſene jongelingen, of, gelijk men het zou kunnen lezen, *van zijne jeugd af een Dienaer van Moſe*, vreezende dat dit geval gevaerlyke gevolgen hebben zoude, antwoordde, ende ſeyde; Mijn heere Moſe, verbiedtſe; eer zy verder gaen en iets nadeeligs ondernemen.

29. Doch Moſe, hartelyk verheugd, dat hy het propheteeren van Eldad en Medad konde aenmerken als een teeken der Godlyke goedkeuring over, en bevestiging vande verkiezing dezer mannen, ſchoon zy, uit nedrigheid, niet voor den Tabernakel verſcheenen waren, ſeyde tot hem; Zijt gy voor my yverende? trekt gy u dit zoo zeer aen, als of het inbreuk maken zoude op mijn gezach? merk hun propheteeren in tegendeel aen, als een bewijs, dat zy van God zelven tot Medebeſtuurders van het volk zijn aengeſteld: en och of alle het volck des HEEREN Propheten waren, dat de HEERE ſijnen Geeſt over hen gave! Hoe wenſchelyk ware het, dat elk, het zy Regent, het zy Onderdaen, door des Heeren Geest mogt bewrocht worden, om zijnen lof te verkondigen!

30. Daer na, waerſchijnlyk op den volgenden morgen, verſamelde ſich Moſe tot het leger, hy, ende de LXX aengeſtelde Oudtſte Iſraëls, zy begaven zich derwaerds, om tegenwoordig te zijn by de uitvoering van het geen de Heer, aen het muitend volk, had toegezegd.

31. Wanneer zy nu in het leger gekomen waren, en denkelyk den Heer baden, om de vervulling van zijne belofte, doe (*i*) voer een wint uyt van den HEERE, ende raepte quackelen van der zee: de Heer deed, door zijn wonderdoend Alvermogen, eenen geweldigen wind uit het Oosten ontſtaen, vergel. Pſ. 78: 26, die eene verbazende menigte kwakkelen, dat is een zeker ſoort van ſpringhanen (vergel. Exod. 16: 13.) aenvoerde, van de kusten der Roode zee, uit Africa, waer dezelve overvloedig gevon-

(*i*) Exod. 16: 13. Pſ. 78: 26. &c.

den en tot spijs gebruikt worden; ende ſtroydeſe, zoodat zy als een dikke regen nedervielen, by het leger, ontrent eene dagreyſe herwaert, ende ontrent eene dagreyſe derwaert, rontom het leger, het welk omtrent den omtrek van negen uuren beſloeg: ende de kwakkelen of ſpringhanen waren daer, in zulk eenen overvloed, dat zy op ſommige plaetzen, ontrent twee ellen, dat is omtrent 4 voeten hoog, boven de aerde als op één geſtapeld lagen.

32. Doe maeckte ſich het volck op, dien ſelven geheelen dagh, ende velen van hen die gantſche nacht, ende den gantſchen anderen dagh, geenen tijd verzuimende, om eenen ruimen voorraed van deze nieuwe ſpijze voor zich op te doen: ende zy allen en een ieder verſamelden als om ſtrijd, de quackelen, met eene onverzadelyke gretigheid; zelfs hy die het minſt verzameld hadde, hadde nogthans tien Homers, dat is ruim 30 zakken vol ſpringhanen verſamelt: ende ſy ſpreyddenſe voor hen van malkanderen rontom het leger, om ze dus te beter te doen droogen, en des te langer voor het bederf te bewaren.

33. Dan, hoe zeer de HEER het volk gewaerſchouwd had, vele vergaten alle regelen van matigheid, zy aten den eenen dag na den anderen, tot op het laetst der maend, met zulk eene gulzigheid, als of zy niet konden verzadigd worden. Hierop ontwaekte des Heeren geduchte gramſchap: (*k*) dat vleeſch was nogh tuſſchen hare tanden, eer het gekaeuwt was, terwijl zy nog met de onverzadelykſte gulzigheid aten, ſo ontſtack de toorn des HEEREN tegen het volck, ende de HEERE ſloegh het volck met eene ſeer groote plage, met eene ziekte, welke die gulzigaerts, in eene der oogenblikken, dat zy zoo ſchrokkend aten, aller onverwachtst overviel, zoodat zy zulken walg kreegen van de ſpijs, welke nog in hunnen mond was, dat zy dezelve niet konden doorſlikken, terwijl dezelve hun, onder eene geweldige braking, ten mond en neuze weder uitkwam, met dat gevolg, dat zy ſtikten.

34. Daerom hiet men den naem der ſelver plaetſe, welke

(*k*) Pſalm 78: 30, 31.

welke anders onder de uitgestrekte streek van Tabeëra begreepen was, Kibroth-taava, het welk *lust-graven* beteekent: want daer begroevense het volck dat belust was geweest.

35. Van Kibroth-taava verreysde het volck nae Hazeroth: ende sy bleven in Hazeroth, tot zoo lang, dat de wolk zich wederom ophief, om hun eene andere legerplaets aentewijzen.

HET XII. KAPITTEL.

De wederspannigheid van Mirjam en Aaron tegen Mose vs. 1-15. — Het verreizen van het leger naer zeker gedeelte van de woestijne Paran vs. 16.

1. Mirjam nu sprack met bittere woorden, ende Aaron haer Broeder volgde hare oproerige voetstappen na, tegen Mose, ter oorsake der vrouwe der Cusitische, die hy genomen hadde: want hy eene Cusitische ter vrouwe genomen hadde.

Deze vrouw van Mose was uit een vreemd volk oorsprongelyk. Zy was eene *Cusitische*, eene Ethiopische of Arabische. —— Sommigen denken, dat hier Zippora bedoeld worde, die uit Median geboortig was, en dat Mirjam en Aaron te onvrede waren, dat hy zijne huisvrouw te veel toegaf, en, in het bestuur van zaken, te veel naer haren raed luisterde, terwijl deze daerop hovaerdig wierd, en Mirjam, nae hare gedachte, te weinig eerbied bewees. —— Dan het komt ons meer aennemelyk voor, dat de twist ware, over eene tweede vrouw, welke Mose, na den dood van Zippora ge trouwd had, hoewel ons deze byzonderheid, gelijk vele andere dingen, niet is aengeteekend. Het is toch waerschijnlyker, dat de twist ontstaen zy, over iets dat jongstleden gebeurd was, dan over het trouwen van Zippora, dat reeds 40 jaren

was geleden. —— Ondertusschen had Mose niets gedaen, het welk onbetamelyk was; het was hem, zoo wel als anderen geoorloofd, eene vreemde vrouw te trouwen, mids zy eene Joodengenoote geworden was. —— Mirjam nam derhalven deze zaek flegts tot een voorwendsel, om zich tegen Mose te verzetten, en, langs dezen weg, ware het mogelyk, meerder gezach en aenzien te verwerven.

2. Ende sy seyden; Heeft dan de HEERE maer alleen door Mose gesproken? heeft hy oock niet door ons gesproken, en ook aen ons, als zijne Propheten, zijnen wil bekend gemaekt? waerom zou Mose dan, die zich niet ontziet om zich met eene vreemde vrouw te vermengen, zich alleen al het gezach aenmatigen, en Onder-Regenten nae zijn welgevallen aenstellen, zonder met ons raed te plegen? ende de HEERE hoorde 't met ongenoegen.

3. Doch de man Mose was seer sachtmoedigh; meer dan alle menschen die op den aerdbodem waren.

Dit wordt 'er, omtrent het lofwaerdig charakter van Mose bygevoegd, als de reden, waerom hy zich dit bittere verwijt niet aentrok, en waerom God de beleediging hem aengedaen, zoo spoedig en strengelyk strafte. — Maer voegde het Mose, mag men vragen, zich zelven zulk een loflyk getuigenis te geven? Dan wy antwoorden met de volgende aenmerkingen.

1. Dat Mose de waerheid zegge: gelijk in zijnen ganschen levensloop, zoo ook byzonder in het hier voor handen zijnde geval, straelt zijne zachtmoedigheid, allerluisterrijkst door. In deze muitery van Mirjam en Aaron, deden zich vele omstandigheden op, welke den hoon, Mose aengedaen, grootelyks verzwaerden: maer met dit alles, hy bezit zijnen geest; hy beklaegt zich niet eens by zijnen Godlyken zender; hy zou de gansche mishandeling ongemerkt hebben laten doorgaen, indien de Heer zelf zich deze zaek niet had aengetrokken.

2. Dat Mose dit getuigenis, omtrent zijne zachtmoedigheid, te dezer plaetse niet wel konde achterlaten: Zijne

zacht-

zachtmoedigheid bewees hier niet alleen zijne onschuld, maer ook de grootheid van Mirjams en Aarons overtreding: uit deze zijne zachtmoedigheid bleek het, dat hy niets minder dan een dwingeland ware; had hy heerschzuchtige oogmerken gehad, hy zou, in plaets van dezen hoon geduldig te verdragen, tot wraekzucht vervoerd zijn.

3. Voeg hier by, dat deze aenteekening hier zeer te pas kwam, als een reden-geving van 't geen 'er volgt.

4. Doë ſprack de HEERE haeſtelick, om dit gevaerlyk oproer in den beginne te dempen, tot Moſe, ende tot Aaron, ende tot Mirjam; Gy drie komt uyt tot de Tente der t'ſamenkomſte: ende ſy drie quamen uyt, om het welbehagen der Godlyke Majesteit te vernemen.

5. Doe quam de HEERE, met het zichtbaer teeken van zijne tegenwoordigheid, van boven het verzoendekſel af in der wolckencolomne, ende ſtont aen de deure der Tente: daer na riep hy Aaron ende Mirjam, die nog op zekeren afſtand waren, ende ſy beyde quamen uyt nader tot den Tabernakel, terwijl Moſe op den voorigen afſtand alleen bleef.

6. Ende hy, de Heer, ſeyde, Hooret nu mijne woorden: So daer een Propheet [*onder*] u is, gelijk gylieden u als Propheten aenmerkt; weet evenwel, dat 'er onderſcheid is tusſchen Propheten, en dat zy niet eenen gelijken rang en een gelijk gezach hebben: Ick de HEERE ſal door een geſichte my aen hem, aen eenen gewoonen Propheet, gelijk dit het geval is van ulieden, bekent maken, of door eenen droom ſal ick met hem ſpreken: Deze droomen en gezichten zijn de middelen, door welke ik mijnen wil, aen de gewoone Propheten, bekend make.

7. Alſoo en is mijn knecht Moſe niet; aen dezen maek ik mijnen wil niet op eene van deze beide wyzen bekend, en daerom is hy meer dan een gewoon Propheet; maer ik openbaer my aen hem op eene veel treffelyker wyze, en uit dien hoofde bekleedt hy ook eenen veel

hoogeren rang dan gylieden, hy is het (*a*) die in mijnen gantschen huyse, in het bestuur van dit gansche volk, getrouw is, zoekende niet zich zelven, maer mijne eer en het belang van Israël.

Men kan het ook zoo verstaen: *alzoo en is mijn knecht Mose niet, hy is niet slegts een gewoon Propheet, vermids aen hem en zijn opzicht mijn gansche huis, het gansche volk van Israël, is toevertrouwd.*

8. Niet door droomen en gezichten, maer [*Van*] mont (*b*) tot mont, op eene zeer gemeenzame wys, en met eene hoorbare stem, spreke ick met hem, als de eene vriend met den anderen; ende ik spreek tot hem [*door*] aensien op eene duidelyke en verstaenbare wys, ende niet door duystere woorden, door gelijkenissen en zinbeeldige vertooningen: ende de gelijckenisse des HEEREN, dat is het luisterrijk teeken van zijne byzondere tegenwoordigheid, aenschouwt hy: waerom dan en hebt gylieden niet gevreeset tegen mijnen knecht, tegen Mose, welken gy den diepsten eerbied bewijzen moest, zulke woorden te spreken?

9. Soo ontstack des HEEREN toorn tegens hen, Mirjam en Aaron; ende hy gingh wech; hy deed het teeken van zijne heerlyke tegenwoordigheid, tot een blijk van verontwaerdiging, wechwijken van de deure des Tabernakels.

10. Ende de wolcke weeck van boven de Tente, niet van boven den geheelen Tabernakel, want dan moest het volk verreisd hebben, maer van de voordeur tot boven het verzoendeksel, hare gewoone verblijfplaets; ende siet, Mirjam was of *werd*, tot eene straf van haren hoogmoed en oproerigheid, melaetsch; op een oogenblik werd zy van hoofd tot teen geheel [*wit*] als de sneeuw, het was derhalven eene melaetschheid van de ergste soort: ende Aaron sagh Mirjam met verbaesdheid aen; ende siet, sy was melaetsch.

Mirjam werd alleen gestraft, omdat zy de eerste aenleiding

(*a*) Hebr. 3: 2. (*b*) Exod. 33: 11. Deut. 34: 10.

ding gegeven had tot, en de voornaemste aenvoerster was van dit oproer.

11. Daerom seyde Aaron tot Mose; Och mijn heere, nu ben ik volkomen overtuigd, dat uw gezach grooter zy dan het mijne, onze onderneming is zeer onbetamelyk geweest, vergeef het ons evenwel, en legt doch niet op ons de straf van die sonde, daer mede wy sottelick gedaen, ende daermede wy tegen God en tegen u gesondiget hebben, beschouw onze overtreding als eene zwakheid, als een stap van onbedachtzaemheid.

12. Laetse doch niet zijn, als een doode, van wiens vleesch, als hy uyt sijns moeders lijf uytgaet, de helft wel verteert is; laet de melaetschheid niet dieper in haer vleesch invreten, en haer maken als een wanschapen misgeboorte, die in de ingewanden der moeder gestorven en half verrot is.

13. Mose dan, (zoo groot was zijne zachtmoedigheid,) riep in vuurige gebeden tot den HEERE, seggende; O Godt, heeltse doch nae uwe groote Goedheid en door uw Alvermogen.

14. Ende de HEERE seyde tot Mose: So haer vader smadelick in haer aengesichte gespogen hadde, ten blijke van gramschap en verontwaerdiging over zekeren hoon, welken zy hem had aengedaen, soudese niet seven dagen beschaemt zijn, en geduurende dien tijd niet onder de oogen van haren Vader komen durven? (c) laetse daerom seven dagen buyten het leger gesloten en uit mijne byzondere tegenwoordigheid geweerd worden, ende daer na, nadat de zeven dagen verloopen zijn, de gewoone tijd, die tot het reinigen van groote onreinigheden verordend is, zal zy wederom aengenomen worden.

Het schynt dat Mirjam aenstonds, op de voorbede van Mose, van de melaetschheid genezen zy, maer dat zy, ten blijke van het Godlyk ongenoegen, en ter harer beschaming, zeven dagen buiten het leger blijven moest.

(c) Lev. 13: 46.

15. So wert Mirjam buyten het leger ſeven dagen geſloten: ende het volck en verreyſde niet, tot een teeken van achting voor deze Propheteſſe, tot dat Mirjam aengenomen wert.

Wy lezen niet, dat 'er by deze gelegenheid die offeranden zijn aengebracht, welke Lev. 14 verordend werden: dan men houde in het oog, dat dit geval in alle opzichten zonderling was; ſchoon ze ook kunnen gedaen en hier verzweegen zijn.

16. Maer daer na verreyſde het volck van Hazeroth, toen de Wolk op den achtſten dag na de ſtraf van Mirjam werd opgeheven: ende ſy legerden hen, na eenigen tijd gereisd te hebben, in een ander gedeelte van de woeſtijne Paran, in de plaats Rithma, zie Kap. 33: 18, welke Kap. 13: 26 en Deut. 1: 19. Kadès-barnea genaemd wordt, zoo dat hunne naeste optocht hen nu in het beloofde land Canaan zoude gebracht hebben, indien zy zelve het, door eene vernieuwde wederſpannigheid, niet verhinderd hadden.

HET XIII. KAPITTEL.

'Er worden twaelf Verſpieders uitgezonden, om de gelegenheid en ſterkte van Canaan op te nemen; van welke ſommigen, na hunne terugkomst, door een lafhartig verſlag, de gemoederen der Iſraeliten tot muiterye ontſteken.

Nu lagen de Iſraeliten voor het gebergte der Amoriten, het welk de zuider grenspael was van Canaan. Nu gaf Moſe, op Godlyken last, bevel om Canaan werkelyk in te nemen, vergel. Deut. 1: 20 en 9: 23. Maer een ſtrafwaerdig oproer gaf aenleiding, dat zy dit beloofde land, niet eerder dan na verloop van 38 jaren na dezen innamen, en dat wel van eenen geheel anderen kant. Te weten, deze wederſpannige menigte wilde zich niet eerder verzekerd houden

van

van de voordeelige gesteldheid dezes lands, noch van den kans om het zelve te overmeesteren, voor dat zy het een en ander vernamen uit den mond van kundige mannen, die het land van alle kanten onderzocht zouden hebben: zy vaerdigden daerom sommigen tot Mose af, met verzoek, dat eenige vertrouwde personen mogten gezonden worden, om Canaan nauwkeurig op te nemen, vergel. Deut. 1: 22. Hier over heeft Mose buiten allen twijffel met de Godlyke Majesteit geraedpleegd.

1. Ende de HEERE willigde dit verzoek in, en sprack, in antwoord op den voorslag van het volk, tot Mose, seggende:

2. Sendt u mannen uyt, die het lant Canaan verspieden, het welcke ick den kinderen Israëls geven sal: van elcken stam sijner vaderen sult gylieden éénen man senden, zijnde yeder een Overste onder hen. Kies daertoe éénen der aenzienlykste en meest geschikte mannen uit elke Stam, dus XII personen in getal, die by het volk van een genoegzaem gezach zijn.

3. Mose dan koos 12 mannen, uit elke Stam éénen persoon, welken hy tot deze onderneming het meest geschikt oordeelde, en sondtse uyt de woestijne Paran, nae den mont des HEEREN, dat is zoo als de Heer hem gelast had: en alle die mannen waren Hoofden, aenzienlyke personen, uit elke Stam der kinderen Israëls.

4. Ende dit zijn hare namen: Van den stam Rubens, Sammua de sone Zaccurs.

5. Van den stam Simeons, Saphat de sone van Hori.

6. Van den stam Juda, Caleb de sone van Jephunne.

7. Van den stam Issaschars, Jigeal de sone Josephs.

8. Van den stam Ephraims, Hosea of Josua de sone Nuns.

9. Van den ſtam Benjamins, Palti de ſone van Raphu.

10. Van den ſtam Zebulons, Gaddiël de ſone van Sodi.

11. Van den ſtam Joſephs, die in twee Stammen verdeeld, en waervan Ephraïm vs. 8 reeds genoemd was, voor den ſtam Manaſſes, Gaddi de ſone van Suſi.

12. Van den ſtam Dams, Ammiël de ſone van Gemalli.

13. Van den ſtam Aſers, Sethur de ſone Michaëls.

14. Van den ſtam Naphtali, Nahbi de ſone van Vophſi.

15. Van den ſtam Gads, Guël de ſone van Machi.

16. Dit zijn de namen der mannen die Moſe ſondt, om dat lant te verſpieden: ende Moſe noemde Hoſea den ſone van Nun, die uit de Stam van Ephraim verkoren was, by deze gelegenheid, Joſua.

Waerſchijnlyk heeft Moſe den naem van zijnen dienaer *Hoſea*, welken God reeds in den ſtrijd tegen Amalek Exod 17., ter *behoudenis* ('t welk die naem beteekent) van Iſraël gebruikt had, op Godlyk aendrijven in *Joſua* veranderd, om, door deszelfs nog meer verheven beteekenis, het volk vertrouwen in te boezemen, dat de HEER hen, door dezen man, in het beloofde land zoude inleiden: want deze naem beteekent *Jehovah behoudenis gevende*, of iemand door welken *Jehovah behoudenis geeft*.

17. Moſe dan ſondtſe, te weten de XII uitgekozen mannen, om het lant Canaan te verſpieden: ende hy ſeyde tot hen; Trecket dit-henen op tegen 't zuyden, neemt uwen weg van hier af door het zuider gedeelte van Canaan, ende klimmet op, trekt over het naëstgelegen gebergte der Amoriten, uwe reis vervolgende tot aen de noorder grenzen van Canaan.

18. Ende beſiet het lant, neemt het nauwkeurig op hoedanigh het zelve zy, ende hoedanig het volck zy, dat

dat daer in woont, of het ſterck zy, ofte ſwack van lichaems-geſteldheid, of het weynigh zy, ofte veel in getal. Moſe noemt alle deze en de volgende byzonderheden op, om des volks wille; hy zelf was verzekerd van het getuigenis, 't welk God van het land gegeven had.

19. Ende neemt op, hoedanigh de gelegenheid en lucht-ſtreek van het lant zy, daer in het ſelve volk woont, of het goet zy, ofte quaet, of de lucht- en land-ſtreek gezond en aengenaem, dan of dezelve ongezond en onvermakelyk zy: ende ziet hoedanigh de ſteden zijn, in dewelcke het ſelve woont, of in legers, ofte in ſterckten; of zy in tenten dorpsgewyze, dan in bemuurde ſteden woonen.

20. Neemt oock op, hoedanigh de grond van het lant zy, of het vet zy, ofte mager, vruchtbaer, of onvruchtbaer, of daer boomen in zijn, ofte niet; of men daer vrucht-boomen vindt; of 'er ook boschaedjes zijn, in welke de vyand zich zoude kunnen verſchanſen, dan of het land rondom open zy; gaet henen ende verſterckt u, laet u de moed niet ontzinken, als gy een talrijk en machtig volk zult ontmoeten, zoo dat gy te haestig zoudt wederkeeren, zonder van het een en ander behoorlyk verſlag te kunnen geven. Zijt welgemoed, God zal u behoeden, ende neemt, by uwe terugkomst, eenige proeven mede van de vrucht des lants, om ons volk van Canaans geſteldheid te overtuigen. Dit kon thans gevoeglyk geſchieden, gemerkt die dagen nu waren de dagen der eerſte vruchten der wijndruyven.

21. De afgevaerdigden der XII Stammen dan alſo met de nodige bevelen toegerust zijnde, zo trokken ſy op weg, waerſchijnlyk niet in één gezelſchap, maer in kleine partyen verdeeld, om het land des te veiliger en van alle kanten te kunnen opnemen, ende zy verſpiedden het lant van de woeſtijne Zin af (deze woestijne *Zin* of *Tzin*, ter zijde van den zuidhoek der Zout- of Doode Zee, Joſ. 15: 1, 2. is geheel onderſcheiden van de woestijne *Sin*, welke aen de Schelfzee lag, naeby Egypten), tot Rehob

toe, daer men gaet nae Hamath, in het noorder gedeelte van Canaan aen den voet van den Libanon.

22. Ende sy, dat is sommigen van hen, trocken, by hunne wederkomst van het land te bezien, op in 't zuyden, ende quamen, eigenlyk staet 'er, *hy kwam*, Caleb namelyk met Josua, vergel. Jos. 14: 12. tot Hebron toe, eene Stad te vooren Kiriath-Arba, of de Stad van Arba geheten nae haren Stichter, vergel. Gen. 23: 2., een man van buitengewoone groote en sterkte, wiens nageslacht nu nog ter zelfder plaetse in bloei en aenzien, ende van rondsomme, zoo wegens de kloekheid van deszelfs gestalte, als van wegen deszelfs dapperheid, zeer vermaerd was: daer toch in het gemelde Hebron waren des tijds gevestigd Ahiman, Sesai, ende Thalmai Enaks kinderen, zonen van Enak, en nakomelingen van Arba, zijnde van een reusachtig geslacht. Dit Hebron nu, de oude woonplaets van Abraham, en thans de voedstergrond van Reuzen, behoefde voor andere Steden, zoo min in oudheid als in vruchtbaerheid te wijken, het was seven jaren gebouwt voor Zoan, eene vermaerde Stad in Egypten, op welker ouderdom de Egyptenaren zoo veel roem dragen.

23. Daer na quamen sy in hunne terug reis tot het dal Escol, daer men de schoonste wijnstokken, granaeten vijgen-boomen vindt, ende om een proef te toonen van de ongemeene vruchtbaerheid dezes zoo kort bygelegenen oörds, sneden zy van daer eene rancke af, met eenen tros wijndruyven, welke van eene aenmerkelyke grootte was, gelijk dergelijke meer in de Oostersche Landen gevonden worden, dien sy, om hem geheel en ongeschonden over te brengen, droegen met hun tween, op eenen draegstock; oock namen zy eenige proeven mede van de granaet-appelen, ende van de vijgen.

24. Die selve plaetse noemde men in vervolg van tijd het dal Escol, ter oorsake van den tros, dien de kinderen Israëls van daer afgesneden hadden; want *Escol* beteekent een druiven-tros.

25. Daer na, als de twaelf afgezondenen het land Canaan met de vereischte nauwkeurigheid hadden opgenomen, keer-

keerden ſy, de een na den anderen, weder van het verſpieden des lants, ten eynde van veertigh dagen, welke zy beſteed hadden, om alles nauwkeurig te bezigtigen;

26. Ende ſy gingen henen, ende quamen tot Moſe, ende tot Aaron, ende tot de geheele vergaderinge der kinderen Iſraëls, die nog in de woeſtijne Paran, naeby Kades-Barnea gelegerd waren: ende brachten ten beſcheyt weder aen hen, aen Moſe namelyk en Aaron, ende aen de geheele vergaderinge, ende zy lieten hen de vrucht des lants ſien, welke zy medegebracht hadden.

27. Ende ſy vertelden hem, zy deden aen Moſe, ten aenhooren van Aaron en de geheele menigte, een uitvoerig en openlyk verſlag van hun wedervaren, ende ſeyden; Wy zijn gekomen tot dat lant, daer henen gy ons geſonden hebt, wy hebben het zelve van alle zijden opgenomen, ende hebben het, ten aenzien der vruchtbaerheid, vooral niet minder bevonden, dan het ons meermalen beſchreven is, voorwaer (*a*) het is een gezegend land van melck ende honich vloeyende, ende, om eene zichtbare proef te geven van de waerheid van ons verhael, ziet daer deze aenmerkelyke druiven-tros, deze granaet-appelen en vijgen, welke wy uit dat land medebrengen, dit is ſijne vrucht.

28. Dan behalven het getuigenis, het welke wy, nopens de vruchtbaerheid van het land geven kunnen, mogen wy ook, ten aenzien van deszelfs ſterkte, niet verzwijgen, dat 'et volk, dat 'er in woont, een ſterck en machtig volck is, ende de ſteden zijn vaſt en wel geſterkt, [*ende*] daerenboven zijn ze ſeer groot en volkrijk, ende oock is het land, in ſommige oorden, bewoond door menſchen van eene buitengewoone grootte, ook hebben wy daer des Enaks kinderen geſien, dat reusachtig nageſlacht van Arba, het welk rondsom bekend is, van wegen hunne meer dan gemeene ſterkte en dapperheid.

(*a*) Exod. 3: 8. ende 33: 3.

29. De Amalekiten, een ſtrijdbaer volk, wiens vyandelyken aenval wy, in den beginne van onzen optocht uit Egypten, hebben moeten doorſtaen, woonen thans in 't lant van 't zuyden, in het zuider deel van Canaan, van welken kant wy het land allereerst zullen moeten intrekken: maer de Hethiten, ende de Jebuſiten, ende de Amoriten, volkeren insgelijks van eene vermaerde dapperheid, woonen op het voor ons liggend gebergte; ende de Canaaniten woonen deels ten Westen aen de Middellandſche zee, daer zy door den koophandel eene machtige natie zijn, ende deels ten Oosten aen den oever der Jordane, in de nabuurtſchap van de Zoutzee.

Dit bericht der verſpieders, byzonder hun verhael nopens de macht en ſterkte der bewooneren van Canaan, maekte eenen zeer nadeeligen indruk op de zwakke gemoederen der te ligt vertzaegde Iſraeliten; de menigte begon door een ſtil gemompel teekenen te geven van muiterye, en het ſtond geſchapen, als of men door eenen gevaerlyken aenſlag, zich der gehoorzaemheid van God en Moſe onttrekken wilde. Zoo drae Joſua en Caleb deze verſlagenheid des volks beſpeurden, ſtelden zy alles in het werk, om Iſraël moed in het lijf te ſpreken, en eenen algemeenen opſtand voor te komen, brengende hun onder het oog, dat hoe waerachtig het gegeven bericht van Canaan ook ware, het zelve echter niemand moest verſlagen maken, daer de HEER toch Iſraëls Gebieder en Geleidsman was.

30. Doe ſtilde Caleb, die het woord voerde, eenigzins het volk, dat het met onbezonnen drift niet ijlings voor Moſe in oproer uitbrak, ende hy ſeyde, vol van moed en van vertrouwen: Laet ons vrymoedelick optrecken, ende dat land erffelick gaen beſitten; God heeft het ons beloofd, en wy behoeven de overmacht van deze volkeren niet te vreezen: want wy, in de mogendheden des Heeren optrekkende, ſullen dat voorſeker overweldigen.

Op deze tael van moed en van geloof, ſcheen de geest van vreesachtigheid eenigzins te wijken, en het volk tot bedaren te komen.

31. Maer

31. Maer wel haest werden de wankelende gemoederen weder omgezet, door de lafhartigheid van het meerder getal der verspiederen, de overige tien mannen die met hem, met Caleb en met Josua opgetrocken waren, seyden: Wy en sullen tot dat volck niet konnen optrecken, het is voor ons onmogelyk om dat volk te overweldigen, en ons in de bezitting van hun land te stellen; want het is stercker dan wy.

32. Alsо brachten sy een quaet geruchte voort van het lant, dat sy verspiedt hadden, aen de kinderen Israëls, seggende; Dat lant, door 't welck wy doorgegaen zijn, om dat te verspieden, is een lant dat sijne inwoonderen verteert, ende alle het volck, het welcke wy in het midden desselven gesien hebben, zijn mannen van groote lengte. De Joodsche Meesters verklaren het zoo, dat de verspieders veele begrafenissen in Canaan gezien, en daeruit besloten hadden, dat de luchtgesteldheid ongezond ware, en dat zy dit bedoelden, en de zaek uitermate zeer vergroot hebben, wanneer zy zeiden, *dat het land zijne inwoonderen verteerde.*

33. Wy hebben oock daer de Reusen, menschen van eene buitengewoone lengte gesien, de alomvermaerde kinderen Enaks, afkomstig van de Reusen: ende wy waren, in vergelijking met dezen, als sprinckhanen in onsen oogen, en alsoo gering en veracht waren wy oock in haren oogen. Hoe zullen wy derhalven zulke sterke en onvertzaegde menschen uit hunne vastigheden verdrijven?

HET XIV. KAPITTEL.

Verder verhael van dit oproer, en de daerop gevolgde straf.

1. DOe verhief haer de geheele vergaderinge, ende sy hieven hare stemme op; zy gilden het uit, ende al het volck weende in die selve nacht, die volgde, toen de verspieders hun verslag gedaen hadden:

2. Ende alle de kinderen Israëls murmureerden tegen Mose, ende tegen Aaron: ende de geheele vergaderinge seyde, door den mond der aenzienlykſten, welke spraken uit naem van de gansche vergadering, zeggende tot hen; Och of wy in Egyptenlant gestorven waren, ofte, och of wy in de woestijne gestorven waren!

In een vlaeg van woede en wanhoop, vergaten zy alle de wonderen en weldaden, welke de Heer aen hun gedaen had; ja zoo ver ging hunne woede, dat zy niet alleen lasterlyke woorden tegen Gods dienaren uitbraekten, maer ook tegen den HEER zelven.

3. Ende, vervolgden zy, waerom brengt ons de HEERE nae dat lant, dat wy door het sweert van deze sterke reuzen vallen, [ende] onse wijven, ende onse kinderkens ten roove worden? soude 't ons niet goet zijn nae Egypten weder te keeren? Voorzeker, tot onze voorige dienstbaerheid weder te keeren, is nog beter, dan in Canaan door het zwaerd te sterven.

4. Ende sy seyden d'een tot den anderen, met eene onzinnigheid, welke alle verbeelding te boven gaet; Laet ons in de plaets van Mose een Hooft opwerpen, ende onder zijn geleide wederkeeren nae Egypten.

5. Doe vielen Mose, ende Aaron op hare aengesichten, voor het aengesichte, dat is in de tegen-

woor-

woordigheid en ten aenschouwen van de gantsche gemeynte der vergaderinge der kinderen Israëls, om den Heere te bidden, dat hy het volk over deze onbezuisdheid niet straffen wilde, en het zelve tot beter gedachten brengen.

6. Ende Josua de sone Nun, ende Caleb de sone Jephunne, zijnde van de gene, die dat lant verspiedt hadden, scheurden hare kleederen, ten blijke van hunne hartelyke droefheid, over s' volks Godslastering en oproerigheid tegen Mose:

7. Ende sy spraken openlyk en kloekmoedig tot de gantsche vergaderinge der kinderen Israëls, om, ware het mogelyk, de woedende menigte tot bedaren te brengen, seggende: Het lant, door het welcke wy getrocken zijn, om het selve te verspieden, is een uytermaten goet lant; het is in alle opzichten ongemeen goed, en de ongunstige berichten, nopens de ongezondheid van de luchtstreek, zijn geheel verdicht en ten eenemael ongegrond.

8. Indien de HEERE een welgevallen aen ons heeft, en wy zijne gunst door wederspannigheid niet verbeuren, so sal hy ons, door dezelfde macht en goedheid, met welke hy ons reeds zoo menigmalen, op de blijkbaerste wys begunstigd heeft, in dat lant brengen, ende sal ons dat zelve tot eene erflyke bezitting geven: een lant het welcke van melck ende honich is vloeyende.

9. Alleen en zijt tegen den HEERE niet wederspannigh, daerdoor zoudt gy rechtvaerdig verdienen, dat de Heer ons zijne hulp onttrok, ende en (*a*) vreeset gy niet het volck deses lants, want sy zijn ons broot: wy zullen hen, onder den Godlyken bystand, even zoo gemaklyk verdelgen, als wy een stuk brood met onze tanden vermalen, hare schaduwe, dat is hare bescherming, is van hen geweken; omdat zy de maet van hunne ongerechtigheid vervuld hebben, zal de Heer hun zijne bescherming onttrekken; ende in tegendeel de HEERE is met ons,

(*a*) Deut. 20: 3.

om ons door zijne almacht te helpen : en vreeſet haer niet ; zy vermogen immers niets tegen het onbeperkt Al-vermogen van den hoogen God, die op hen vertoornd is.

10. Doe ſeyde de gantſche vergaderinge, in plaets van tot inkeer te komen, dat menſe met ſteenen ſteenigen ſoude ; dit was het voorſtel der aenzienlykſten, 't welke door het algemeen geſchreeuw van het ganſche volk werd goedgekeurd; en, had de Heer het niet verhinderd, men zou het op ſtaende voet hebben ter uitvoer gebracht: maer de heerlickheyt des HEEREN, welke boven 't Heiligdom ſtond, daelde neder, en verſcheen, met een helderſchijnend licht, in of voor aende Tente der t'ſamenkomſte, voor, in de tegenwoordigheid en ten aenſchouwen, van alle de kinderen Iſraëls; zoo tot een teeken van zijne gramſchap, als om hen van den aenſlag op Caleb en Joſua afteſchrikken.

11. Ende de HEERE ſeyde tot Moſe: Hoe lange ſal my dat volck tergen? zal ik altoos hunne wederſpannigheid verdragen? ende hoe lange ſullenſe aen my niet gelooven, door alle teeckenen, die ick in het midden van hen gedaen hebbe?

12. Ick ſal 't met peſtilentie ſlaen, ende ick ſal 't verſtooten: ende ick ſal u tot een grooter, ende ſtercker volck maken, dan dit is; ik zal u tot den Vader van een talrijk volk ſtellen, aen het welk ik mijne beloften, aen Abraham gedaen, vervullen zal.

13. Ende Moſe ſeyde tot den HEERE: (*b*) So gy dit doet, ſullen 't de Egyptenaers hooren: want gy door uwe kracht dit volck uyt het midden van hen hebt doen optrecken; en daerdoor zult gy al die eer verliezen, welke gy u, door de wonderbare verloſſing van Iſraël uit Egypten, verworven hebt.

14. Ende ſy ſullen ſeggen tot de inwoonderen deſes lants, tot de Canaaniten, met welke de Egyptenaers, door middel van den handel, veel gemeenſchap oeffenen, [*die*] gehoort hebben, dat gy, HEERE, in het midden de-

(*b*) Exod. 32: 12.

defes volcks zijt: dat gy, HEERE, ooge aen ooge gesien wort, dat uwe wolcke over hen staet, ende (c) gy in een wolckencolomne voor haer aengesichte gaet des daegs, ende in een vyer-colomne des nachts: de Egyptenaers zouden tot de Canaaniten zeggen: Jehovah heeft dit volk, toen zy zoo in uw land zouden intreden, verlaten en verdelgd.

15. Ende soudet gy dit volck als eenen eenigen man dooden? so souden de Heydenen, die uw geruchte, die van uwe verbazende wonderen by geruchte gehoort hebben, spreken, seggende:

16. (d) Om dat de HEERE dit volck niet en konde brengen in dat lant, het welck hy hen gesworen hadde; so heeft hyse geslacht in de woestijne.

17. Nu dan laet doch de kracht des Heeren groot werden; laet het openbaer worden, dat gy een oneindige macht en goedheid bezit, gelijck als gy gesproken hebt, seggende;

18. De (e) HEERE is lanckmoedigh, ende groot van weldadigheyt, vergevende de ongerechtigheyt, ende overtredinge, die [*den schuldigen*] geensins onschuldigh houdt, (f) besoeckende de ongerechtigheyt der vaderen aen de kinderen, in het derde, ende in het vierde [*lidt.*]

Met dezelfde woorden, maer eenigzins uitvoeriger, had God voor Mose zijnen naem uitgeroepen, toen hy hem zijne Heerlykheid vertoonde, Exod. 34: 6, 7. Zy behelsden eene zeer krachtige drangreden, om de Godlyke Goedheid te bewegen, dat hy Israël ook deze hoogstgaende wederspannigheid vergeven wilde.

19. Vergeeft doch de hooggaende ongerechtigheyt en wederspannigheid defes volcks, aen welke zy zich thans op nieuw hebben schuldig gemaekt, nae de grootte uwer goedertierenheyt: ende gelijck als gyse desen volc-

(c) Exod. 13: 21. ende 40: 38. (d) Deut. 9: 28. (e) Exod. 34: 6. Ps. 86: 15. ende 103: 8. ende 145: 8. Jona 4: 2. (f) Exod. 20: 5. ende 34: 7. Deut. 5: 9.

ke, van Egyptenlant af tot hier toe, zoo menigmael vergeven hebt.

20. Ende de HEERE feyde: Ick hebbefe vergeven nae uwen woorde, en op uwe begeerte.

21. Doch fekerlick [*Soo waerachtigh als*] ick leve: fo fal de gantfche aerde met het gerucht van de heerlickheyt des HEEREN, en van zijne groote daden, in het ftraffen van een wederfpannig volk, vervult worden; alle de inwooners der aerde, vooral de omliggende volkeren, zullen hooren van mijne gerichtshandelingen, met de ondankbare Israëliten.

22. Want alle de mannen van Israël, die gefien hebben mijne heerlickheyt, ende mijne teeckenen, die ick in Egypten, ende in de woeftijne gedaen hebbe; ende my nu tien, dat is verfcheiden malen, (een zeker voor een onzeker getal gefteld zijnde) verfocht hebben, ende mijne ftemme niet en zijn gehoorfaem geweeft;

23. So fy het lant, het welcke ick haren vaderen gefworen hebbe, fien fullen! waerlyk, zoo waerachtig als Ik leef, zy zullen het niet zien, Ja geene, niemand van die allen, die my getergt hebben, en fullen dat fien.

24. Doch (*h*) mijn knecht Caleb, om dat een ander geeft met hem geweeft is, omdat hy een gansch ander charakter geopenbaerd heeft, onbevreesd vertrouwende op my en mijne beloften, ende heeft volherdt my na te volgen: fo fal ick hem brengen tot het lant, in het welcke hy gekomen was, ende fijn zaet fal een gedeelte van het zelve erffelick befitten.

Men moet deze belofte ook betrekkelyk maken tot Jofua, zie vs. 30, vergel. c. 32: 12, maer hy wordt hier niet genoemd, omdat hy niet zoo zeer tot het volk behoorde, en Mofe altoos vergezelde, als zijn dienaer en aenftaende opvolger.

25. De Amalekiten nu, ende de Canaaniten beide woonen in dat dal in de valei, aen de andere zijde van den

(*g*) Deut. 1: 35, 36. (*h*) Jof. 14: 8, 9.

den berg, die voor u ligt, daer wachten zy u op: wendet
u morgen, keert terug, langs denzelven weg welken gy
gekomen zijt, ende maket uwe reyse nae de woestijne,
op den wegh nae de schelfzee; keert weder naer die
woestijne, die zich strekt naer de schelfzee, en naer Egypten.
26. Daer na sprack de HEERE tot Mose,
ende tot Aaron beide, daer hy tot dus ver alleen tot Mose
gesproken had, seggende:
27. Hoe (*i*) lange sal [*ick*] by dese boose vergaderinge
zijn, die tegen my zijn murmureerende?
hoe lang zal ik dezelve verdragen en haer genade bewijzen?
ick hebbe gehoort de nieuwe murmureeringen der
kinderen Israëls, daer mede sy tegen my zijn murmureerende.

Dit nieuwe misnoegen ontstond daeruit, dat de Heer hen nu niet voorwaerds naer Canaan leiden wilde, maer bevel gaf, dat zy naer de schelfzee zouden terug keeren, naer de plaets daer zy van daen gekomen waren.

28. Segt tot hen; (*k*) [*Soo waerachtig als*] ick
leve, spreeckt de HEERE, indien ick ulieden soo
niet en doe, en u den wensch niet geve, dien gy zelfs gedaen
hebt, van in de woestijne te sterven, gelijck als gy in
mijne ooren gesproken hebt! vergel. vs. 2.
29. Uwe (*l*) doode lichamen sullen in dese woestijne
vallen; ende alle uwe getelde, waervan het getal,
omtrent een half jaer geleeden, is opgenomen, vergel. c. 1.
nae uw geheel getal, van twintigh jaer oudt,
ende daer boven, gy die tegen my gemurmureert
hebt, gy alle zult in de woestijne sterven.
30. Ik zal geen God zijn so gy of iemand van u, die
thans mannelyke jaren bereikt heeft, in dat lant komt,
over 't welcke ick mijne hant opgeheven en plechtig
gezwooren hebbe, dat ick u daer in soude doen
woonen! (*m*) behalven Caleb de sone van Jephunne,
ende Josua de sone van Nun, omdat zy zich, in

(*i*) Ps. 106: 26. (*k*) Num. 26: 65. (*l*) Deut. 1: 35. Hebr. 3: 17.
(*m*) Jos. 14: 6.

het midden van een wederspannig volk, door hun geloof en kloekmoedigheid, van anderen onderscheiden hebben.

31. Ende uwe kinderkens, daer van gy in onbezonnen woede seydet, vs. 3; Sy sullen ten roove worden, die sal ick daer inbrengen, ende die sullen bekennen en erfelyk dat lant bezitten, 't welke gy smadelick verworpen hebt, omdat zy onschuldig zijn aen deze uwe wederspannigheid.

32. Maer u aengaende, uwe doode lichamen sullen in dese woestijne vallen.

33. Ende uwe kinderen sullen gaen weyden en als schapen omzwerven in dese woestijne, veertigh jaer, te rekenen van uwen uittocht uit Egypten, ende sullen de straffen van uwe hoereryen en ontrouwheden tegen den Heer dragen: tot dat uwe doode lichamen verteert zijn in dese woestijne.

34. Nae 't getal der dagen, in dewelcke gy dat lant verspiedt hebt, (*n*) veertigh dagen, elcke dagh voor elck jaer, sult gy de geduchte straffen van uwe ongerechtigheden dragen, veertigh jaer: ende sult gewaer worden mijne afbrekinge, of *mijne breuke*; gy zult ondervinden, dat gy mijn verbond verbroken hebt, en dat ik met mijne gunst van u gescheiden ben.

35. Ick de HEERE hebbe dit vonnis vastgesteld en uitgesproken; So ick dit dese gantsche boose vergaderinge der gener, die sich tegen my versamelt hebben, niet en doe! sy sullen in dese woestijne te niete worden, ende sullen daer sterven.

Het dikwijls herhalen van deze bedreiging, diende om deze weêrbarstige menigte te overtuigen, dat dit vonnis vast besloten, en onherroepelyk ware.

36. Ende die mannen die Mose gesonden hadde, om dat lant te verspieden, ende wedergekomen zijnde de gantsche vergaderinge tegen hem hadden doen murmureeren, een quaet geruchte over dat lant voortbrengende;

37. Die

(*n*) Ps 95: 10.

37. Die selve mannen, die een quaet geruchte van dat lant voortgebracht hadden, (*o*) storven door eene plage op staende voet, het zy door de pest, het zy door een blixemstrael, het zy op eene andere wys, door eenen schielyken dood, voor het aengesicht des HEEREN, voor het zichtbaer teeken der Godlyke Majesteit, het welk op den Tabernakel aen het gansche volk verscheenen was.

38. Maer Josua de sone Nun, ende Caleb de sone Jephunne bleven levende van de mannen, die henen gegaen waren, om het lant te verspieden.

39. Ende Mose sprack dese woorden tot alle de kinderen Israëls, hy maekte hun dit Godlyk vonnis bekend: Doe treurde het volck seer.

40. Ende sy stonden des morgens van den eerstvolgenden dag vroegh op, ende klommen op de hoogte des bergs, of immers zy maekten schikkingen om den berg op te klimmen, seggende; Siet hier zijn wy, ende wy sullen optrecken tot de plaetse, die de HEERE geseyt heeft; wy zijn gereed, om dat geen te doen, waertoe Josua en Caleb ons vermaend hebben; want wy hebben gesondiget; wy zien het nu met schaemte en hebben 'er berouw over.

41. Maer Mose seyde; (*p*) Waerom overtredet gy alsoo het bevel des HEEREN? die u bevolen heeft niet verder doortetrekken, maer naer den kant van de Schelfzee wedertekeeren? want dat gy nu onderneemt en sal geenen voorspoet hebben.

42. Trecket niet op; want de HEERE en sal in het midden van u niet zijn om u te helpen en te begunstigen, op dat gy niet geslagen en wert, voor het aengesicht uwer vyanden die, zonder den Godlyken bystand, voor u te sterk zijn.

43. Want de Amalekiten, ende de Canaaniten zijn daer op 't gebergte voor uw aengesichte, ende

(*o*) 1 Cor. 10: 10. Jud. vs. 5. (*p*) Deut. 1: 41, &c.

gy ſult door het ſweert vallen: want om dat gy u afgekeert hebt van den HEERE, ſo en ſal de HEERE met u niet zijn.

44. Nochtans poogden ſy vermetelick, om op de hoogte des bergs te klimmen: maer de Arke des verbonts des HEEREN, ende Moſe, en ſcheydden niet uyt het midden des legers; de wolk bleef ſtaen boven den Tabernakel, weshalven de Leviten de ark in het Heiligdom blijven lieten, en Moſe bleef by den Tabernakel.

45. Doe quamen af de Amalekiten, ende de Canaaniten, gelijk ook de Amoriten, vergel. Deut. 1: 44. die in dat gebergte woonden en zich aldaer gelegerd hadden, ende ſloegenſe, ende verſmetenſe of verdreven de vluchtende tot Horma toe, zijnde eene Stad op de zuider grenzen van Canaan, naby de Doode Zee, maer veel meer oostwaerds gelegen, dan daer het gevecht eerst begonnen was.

HET XV. KAPITTEL.

Nieuwe wetten, — aengaende de ſpijs- en drank-offers, welke voortaen by de brand- en ſlagt-offers moesten gevoegd worden vs. 1-16. — aengaende de eerstelingen van het deeg vs. 17-21. — aengaende de zond-offers voor afdwalingen uit onkunde vs. 22-32. — aengaende moedwillige overtredingen vs. 32-36. — aengaende de gedenkcedels vs. 37-43.

1. DAer na ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

Het is waerſchijnlyk, dat deze Godlyke aenſpraek, en het geen men verder beſchreeven vindt in de 4 volgende Kapittelen, geſchied zy, toen de jaren van Iſraëls omzwervingen in de woestijne begonnen ten einde te lopen, nadat het grootſte deel van die oproermakers geſtorven was, welke,

vol-

volgens het Godlyk vonnis Kap. 14, in het beloofde land niet komen zouden Nu waren de kinderkens reeds tot eenen genoegzamen ouderdom gekomen, en daerom wilde de Heer hun nog vooraf eenige nieuwe wetten voorſtellen, of liever uitbreidingen van wetten, welke in voorige dagen aen hunne Vaderen gegeven waren, en welke zy moesten gehoorzamen, wanneer zy in het land Canaan zouden gekomen zijn, in welks bezit de Heer hen eerlang ſtellen zoude.

De Heer dan Moſe tot dat einde, in den Tabernakel, tot zich geroepen hebbende, ſprak tot hem, van boven het verzoendekſel, de volgende woorden:

2. Spreekt tot de kinderen Iſraëls, ende ſegt tot hen: Wanneer gy gekomen ſult zijn in Canaan, in 't lant uwer aenſtaende wooningen, dat ick u geven ſal;

3. Ende wanneer gy alsdan een vyer-offer den HEERE ſult doen, dat in het geheel of ten deele op den altaer verteerd wordt, anders genaemd een brand-offer, ofte een ſlacht- of dank-offer, het zy (*a*) om dat ſlagt-offer af te ſonderen ter volbrenging van eene gelofte, ofte dat gy het zelve zult brengen in vrywilligen offer, uit eigen godvruchtige beweging, zonder daertoe door eene voorgaende gelofte verbonden te zijn, ofte zo gy in uwe geſette hoogtijden, die offeranden zult offeren, welke Lev. 23 beſchreeven zijn; met oogmerk om den HEERE (*b*) eenen lieflicken reuck te maken en hem zoodanige offers van runderen, ofte van kleyn vee te brengen, welke hem aengenaem zijn en gunſtig van hem ontvangen worden.

4. So ſal hy, die ſijne offerhande den HEERE offert, benevens zijn brand- of ſlagt-offer, ook (*c*) een ſpijs-offer offeren van een tiende meelbloeme, gemengt met een vierendeel van een Hin olie.

5. Ende wijn ten dranck-offer, een vierendeel van een Hin, ſult gy bereyden, zoodanig een ſpijs- en drank-offer zult gy voegen tot elk een brand-of-

(*a*) Lev. 22: 21. (*b*) Exod. 29: 18. (*c*) Levit. 2: 1, ende 6: 14.

fer, ofte tot elk een ſlacht-offer; voor een lam of geyte.

6. Ofte zo gy een ſpijs- en drank-offer zult brengen voor eenen ram, dan ſult gy een ſpijs-offer bereyden, van twee tienden-deelen van een Epha meelbloeme, gemengt met olie, een derdendeel van een Hin.

7. Ende daertoe wijn ten dranck-offer, een derdedeel van een Hin, ſult gy offeren ten lieflicken reucke den HEERE.

8. Ende wanneer gy een jongh runt ſult bereyden tot een brand-offer, oft een ſlacht offer, om het zelve ter volbrenging van eene gelofte af te ſonderen, ofte zo gy het zelve vrywillig, zonder voorafgaende gelofte ten danck-offer den HEERE brengt:

9. So ſal hy die offert tot of by een jongh runt offeren, een ſpijs offer van drie tienden-deelen van een Epha meelbloeme, gemengt met olie, de helft van een Hin.

10. Ende wijn ſult gy daerby offeren ten dranck-offer, de helft van een Hin: Alle deze ſpijs- en drank-offers zullen geofferd worden tot een vyer-offer van lieflicken reucke den HEERE; de Priester zal dezelve geheel voor den Heere op den altaer aenſteken, en van dezelve zoo min als gy, iets voor zich behouden.

11. Alſoo ſal gedaen worden met den eenen oſſe, ofte met den eenen ram: ofte met het kleyn vee, van de lammeren, ofte van de geyten:

12. Nae het getal, dat gy bereyden ſult, ſult gy alſoo doen met elck een, nae haer getal; naedat uwe brand- en ſlagt-offers grooter of kleiner, meerder of minder in getal zijn, zoo zullen ook, nae die evenredigheid, uwe ſpijs- en drank-offers grooter of kleiner, of in getal meerder of minder zijn.

13. Alle inboorlingh ſal deſe dingen alſoo doen, zich ſtipt gedragende nae deze wet; offerende een vyer-offer ten lieflicken reucke den HEERE; het geen derhalven geen ſchuld- of zond-offer is.

14. Wan-

14. Wanneer oock een vreemdelingh, die uwen Godsdienst heeft aengenomen, by u als vreemdelingh verkeert, ofte die in 't midden van u is, in uwe geſlachten, het zy hy zich ſlegts voor eenigen tijd onder u ophoudt, het zy hy onder u zijne vaste woonplaets heeft, ende hy een vyer-offer ſal bereyden ten lieſlicken reucke den HEERE: gelijck als gy ſult doen, alſoo ſal hy doen; hy zal zich in alles hebben te ſchikken, wanneer hy ſpijs- of drank-offers aenbrengt, nae de zelfde wetten, als de geboren Iſraeliten.

15. Gy mijne gemeynte van Iſraël, 't geen ik u geboden heb, zy ulieden (*d*) ende den vreemdelingh, die als vreemdelingh [*by u*] verkeert, eenerley inſettinge: ter eeuwiger inſettinge by uwe geſlachten; gelijck gylieden, alſoo ſal de vreemdelingh voor des HEEREN aengeſichte zijn; hy zal met u dezelfde voorrechten genieten, maer ook aen dezelfde wetten gebonden zijn.

16. Eenerley wet, ende eenerley recht ſal ulieden zijn, ende den vreemdelingh, die by ulieden als vreemdelingh verkeert.

'Er waren reeds verſcheiden wetten, omtrent de brand-, ſlagt- en dank-offers, als mede omtrent de ſpijs-offers gegeven, voor zoo ver deze alleen op zich zelve moesten geofferd worden, zie Lev. 2. — Maer de Heer oordeelde het thans nodig, deze wetten te vermeerderen, door het bepalen van zekere ſpijs- en drank-offers, welke als een aenhangſel dienen moesten van alle brand-offers uit de beesten, en van alle ſlagt-offers; het zy dezelve beloofd waren, of vrywillig door byzondere perſonen werden aengebracht; het zy offeranden van ganſch Iſraël, die volgens de wet, op de drie hooge Feesten moesten geofferd worden.

De reden van deze inſtelling is mogelyk hier in te zoeken, dat de kinderen der Iſraeliten, die tot eene ſtraf van hunne wederſpannigheid, byna alle in de woestijne geſtorven waren, nu eerlang in Canaan zouden worden overgebracht,

(*d*) Exod. 12: 49. Num. 9: 14.

alwaer zy eenen nieuwen voorraed van allerlei ſpijs en drank ontvangen zouden. — Daerenboven kon deze nieuwe verordening de nog omzwervende Iſraeliten bemoedigen, met het vooruitgezicht, dat zy eerlang eenen grooten overvloed genieten zouden, waervan zy een vetten maeltijd, zoo voor den Heere, als voor zich zelven, zouden kunnen aenrichten. — Eindelyk daer deze wet, zoowel de vreemdelingen als de inboorelingen betrof, kon Iſraël daer uit leeren, den vreemdeling alleszins vriendelyk en beſcheiden te behandelen, daer de Heer hem, zoowel als de nakomelingen van Jacob, voor zijnen onderdaen erkennen wilde, zo hy zich gedroeg nae de Godlyke voorſchriften.

17. Voorts, ter zelfder tijd, of immers niet lang daerna, ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

18. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ende ſegt tot hen: Als gy ſult gekomen zijn in 't lant, daer henen ick u inbrengen ſal:

19. So ſal 't geſchieden, als gy den oogst van uw koorn zult ingezameld hebben, eer gy van het broot des lants ſult eten: dan ſult gy den HEERE een hef-offer offeren;

20. De eerſtelingen uwes deegs, zult gy tot den Heere, als uwen wettigen Landheer brengen, en als gy van het nieuwe koorn een brood zult kneeden en daervan eene koecke zult maken, zoo ſult gy die eerſte koek den HEERE tot een hef-offer offeren; gelijck gy het hef-offer des dorſchvloers, de garf der eerſtelingen namelyk, by den aenvang van den oogst geofferd hebt, alzoo ſult gy dat hef-offer of de eerſtelingen uwes deegs offeren, ter erkentenis, dat het de Heer is, die u niet alleen eenen rijken oogst verleent, maer van wien gy ook elken dag, gelijk toen gy het manna gegeten hebt, afhangelyk zijt in uw dagelyksch voedſel.

21. Opdat deze inſtelling des te meer mogt gehoorzaemd worden, herhaelt de Heer dezelve nog eens, zeggende: Van de eerſtelingen uwes deegs ſult gy den HEERE een hef-offer geven, by uwe geſlachten.

22. Voorts gelastte de Heer aen Moſe, om uit zijnen

naem

naem tot Israël te zeggen, wanneer gylieden afgedwaelt ſult zijn, ende gy alle, door onachtzaemheid niet zult gedaen hebben alle deſe, zoo ſtraks gemelde of eenige andere geboden, die de HEERE tot Moſe geſproken heeft, rakende de plechtigheden van den Godsdienst.

23. Zo gy alles wat u de HEERE door de hant van Moſe, ten dien opzichte, geboden heeft, niet nauwkeurig zult onderhouden; van dien dagh af, dat het de HEERE geboden heeft, ende u tot eene wet geſteld heeft, om voortaen betracht te worden by uwe nakomelingen, in de volgende geſlachten:

24. So ſal 't geſchieden, indien yet by dwalinge en niet met opzet gedaen, [*ende*] de zaek voor de oogen der vergaderinge [*verborgen*] is, (dit is ingevuld uit Lev. 4: 13), zoodat het volk den misſlag eerst eenigen tijd daerna ontdekt, dan zal deze wet plaets hebben; dat de gantſche vergaderinge, by het kenbaer worden van haren onbedachtzamen misſlag, aen den Tabernakel zal brengen eenen varre, een jongh runt, en denzelven ſal doen bereyden ten brandoffer, ten lieflicken reucke den HEERE, met ſijn ſpijs-offer, ende ſijn dranck-offer, nae de wijſe: zoo als boven vs. 9 en 10 bepaeld is, ende daerby zal dezelve offeren eenen geytenbock ten ſond-offer.

25. Ende de Prieſter ſal de verſoeninge doen voor de gantſche vergaderinge der kinderen Iſraëls, ende 't ſal hen vergeven worden: want het was geene opzettelyke zonde, maer eene afdwalinge uit onbedachtzaemheid, ende ſy hebben hare offerhande gebracht, een vyer-offer den HEERE, ende haer ſond-offer, voor het aengeſichte des HEEREN, zich verootmoedigende en berouw hebbende over hare afdwalinge.

26. 't Sal dan de gantſche vergaderinge der kinderen Iſraëls vergeven worden, oock den vreemdelingh, die in 't midden van haerlieden als vreemdelingh verkeert: want, dat men tegen den Godsdienst gezondigd heeft, het zelve is den gantſchen volcke, zoo vreemdeling als inboorling, die door den vreemdeling

des te ligter wordt nagevolgd, door dwalinge [*overgekomen*], en niet met voordacht en met opzet geschied.

27. (*e*) Ende indien eene ziele, eenig byzonder persoon door afdwalinge gesondigt sal hebben, nalatende het geen in den Godsdienst geboden is, die sal eene jarige geyte ten sond-offer offeren.

28. Ende de Priester sal de versoeninge doen over de dwalende ziele, als sy gesondigt heeft door afdwalinge, voor het aengesichte des HEEREN: doende de versoeninge over haer; ende 't sal haer vergeven worden.

29. Den inboorlingh der kinderen Israëls, ende den vreemdelingh, die in haerlieder midden als vreemdelingh verkeert, eenerley wet sal ulieden zijn, den genen, die 't door afdwalinge doet.

30. Maer geheel anders zal het gelegen zijn, wanneer iemand moedwillig en voorbedachtelyk zondigt, de ziele, de byzondere persoon, die yets sal gedaen hebben, strijdig met de wetten van den Godsdienst, met opgehevener hant, zoodat hy de wet der plechtigheden met een boosaertig opzet overtreden heeft, zulk een persoon, 't zy van inboorlingen ofte van vreemdelingen, die smadet den HEERE, die verlochent den eenigen en waren God, die de Koning is van Israël: ende die selve ziele, omdat zy eene misdaed van gekwetste Majesteit begaen heeft, sal uytgeroeyt worden uyt het midden van haer volck;

31. Want sy heeft het woort des HEEREN veracht en met openbare kleinachting behandeld, ende sijn gebodt vernietigt, de verplichting tot gehoorzaemheid verlochend: die selve ziele sal daerom geen Zoen-offer mogen brengen, vergel. Hebr. 10: 28. maer gantschelick zonder eenige verschooning uytgeroeyt worden, hare ongerechtigheid is op haer; zy heeft zich zelve haer eigen verderf te wijten.

Ter opheldering van de evengemelde wet, welke de doodstraf stelde op alle moetwillige schending der Godsdienstwetten, laet Mose het voorbeeld volgen van iemand, die,

we-

(*e*) Lev. 4: 27.

wegens het oplezen van hout op den Sabbath met den dood gestraft werd.

32. Als nu de kinderen Israëls in de woestijne waren, so vonden sy op zekeren tijd eenen man, hout lesende of verzamelende op den Sabbathdagh.

33. Ende die hem vonden hout lesende, brachten hem tot Mose, ende tot Aaron, ende tot de zeventig Oudsten der gantsche vergaderinge, ten einde de zaek door hun zoude onderzocht en beoordeeld werden.

34. Ende sy, Mose, Aaron en de zeventig Oudsten, stelden hem (f) in bewaringe, om den Heer vooraf over dit geval raed te vragen: want 'er was Exod. 31: 14 en 35: 2. wel bepaeld, dat een ieder, die op den Sabbath eenig werk deed, zoude gedood worden, maer echter het en was in die wet niet verklaert, wat soort van doodstraf hem, die den Sabbath schond, aengedaen soude worden.

35. Toen Mose hierover met God raedpleegde, so seyde de HEERE tot Mose; Die man heeft den Sabbath geschonden, tegen zijn beter weten aen, en heeft daerom mijn oppergezach verlochend, hy sal sekerlick gedoodt worden: en dit zal de soort van doodstraf zijn; de gantsche vergaderinge sal hem met steenen steenigen buyten den leger.

36. Doe nu Mose, uit s'Heeren naem, dit doodvonnis over den gevangenen had uitgesproken, brachte hem de gantsche vergaderinge uyt tot buyten den leger, ende sy steenigden hem met steenen, dat hy sterf: gelijck als de HEERE Mose geboden hadde.

Om nu alle zulke zonden voortekomen, welke somtijds uit onkunde konden begaen worden, wordt 'er nog eene andere wet bygevoegd.

37. Ende de HEERE sprack tot Mose, seggende:

38. Spreeckt tot de kinderen Israëls, ende segt tot hen, (g) Dat sy sich snoerkens of zoomen maken aen de hoecken of randen harer kleederen, het

(f) Levit. 24: 12. (g) Deut. 22: 12. Matth. 23: 5.

welk een vast gebruik zal blijven by hare geslachten: ende op de snoerkens des hoecks, op deze zoomen, sullen sy een hemelsblaeuwen draet setten; zy zullen deze zomen beleggen met een draed of lint van eene hemelsblauwe koleur, opdat dezelve te meerder in het oog steke.

39. Ende hy, dit hemelsblauwe lint, sal ulieden aen de snoerkens zijn, op dat wanneer gy het lint aensiet, gy als dan en zoo dikwijls, aen de wet, ende aen alle de geboden des HEEREN gedencket, ende die doet: ende gy en sult na de neiging van uw herte, ende na de zinlykheid van uwe oogen niet sporen, gy zult uwe eigen genegenheden of oogenlust, die gy te veelmalen zijt nahoereerende, en waerdoor gy u van mijne wetten laet aftrekken, niet opvolgen, om andere plechtigheden in den Godsdienst in te voeren, dan ik geboden heb.

40. Gy zult dan de voornoemde hemelsblauwe linten aen uwe kleederen dragen, op dat gy by het aenzien van dezelve gedenckt ende doet alle mijne geboden, ende uwen Gode heyligh zijt; in uwen wandel betoonende, dat gy tot mijnen dienst zijt afgezonderd.

41. Ick ben de HEERE uwe Godt, die u uyt Egyptenlant uytgevoert hebbe, om u tot eenen Godt te zijn: Ick ben de HEERE uwe Godt; bedenkt dit toch, en dat deze gedachten u wederhouden van tegen my te zondigen.

HET XVI. KAPITTEL.

Het oproer van Korah en zijne medestanderen, vs. 1-18. — de straf der oproermakeren, vs. 19-40. — welke straf eene nieuwe muitery onder het volk ten gevolge had, vs. 41-50.

1. KOrah (*a*) nu, de sone Izhars, des soons Kahaths, des soons Levi, nam tot sich soo Dathan als Abiram, sonen van Eliab, ende by deze drie voegde zich nog On, den sone van Peleth, deze alle waren, behalven Korah zelf, sonen of nakomelingen van Ruben.

Korah was de eerste aenlegger, en de belhamel van deze strafwaerdige muiterye: Hy was een volle Neef van Mose en Aaron: want hy was de zoon van Ishar, en deze Ishar was de tweede zoon van Kohath, daer Amram, de Vader van Mose en Aaron, de oudste zoon was van denzelfden Kohath. De drie anderen, Dathan, Abiram, en On, die met dezen Korah eene verbintenis van t'zamenzweering aengingen, waren uit de Stam van Ruben oorsprongelyk. Misschien hebben deze zich te ligter tot dit oproer laten vervoeren, omdat zy, langs dezen weg, hoopten het recht der eerstgeboorte, waertoe het Priesterschap behoorde, weder aen hunne Stam te brengen.

2. Ende sy stonden op voor het aengesichte van Mose, en verwekten tegen hem eenen allergeweldigsten opstand, met openbare aflegging van allen eerbied voor zijn persoon, en het gezach, het welk de Heer hem zelf had opgedragen, mitsgaders twee hondert ende vijftigh mannen uyt de kinderen Israëls, en dat geene geringe lieden, maer Oversten der vergaderinge, die aenzienlyke eerampten bekleedden, in het ondergeschikte bestuur van het volk, de geroepene der t'samenkomste, welke men gewoon

(*a*) Num. 26: 9. ende 27: 3. Jud. vs. 11.

was t'zamen te roepen, wanneer 'er over zaken van aenbelang zoude geraedpleegd worden, mannen van name, die, uit hoofde van hunne ambten, by het volk in eer en aenzien waren. Dit maekte den opstand des te gevaarlyker, daer 'er zulke aenzienlyke mannen deel in hadden, en 'er openlyk vooruitkwamen.

3. Ende sy alle vergaderden sich tegen Mose, ende tegen Aaron, om hunne ontevredenheid te verklaren, dat Mose de Hoogepriesterlyke waerdigheid eerst in eigen persoon waergenomen, en daerna aen Aaron zijnen naesten bloedverwant had opgedragen, deelende zoo met hun beide het hoog gezach in den Kerk- en Burger-staet; ende zy seyden tot hen: 't Is te veel voor u; gylieden matigt u te veel gezach aen, door het Priesterschap voor altoos in het huis van Aaron te vestigen, en alle andere daervan uittesluiten; het is nu lang genoeg dat gy ons overheerscht hebt; gy zult de Hoogepriesterlyke waerdigheid hebben aftestaen: wy alle, en elk een Israelijt, is zoo goed als gy; want dese gantsche vergaderinge, sy alle, zijn heyligh, wy maken alle te zamen eenen Heilig volk uit, het welk God tot zijnen dienst geheiligd heeft, en derhalven zijn wy alle in staet en gerechtigd om het Heiligdom te bedienen, ende de HEERE is in 't midden van hen, God is, met de blijken van zijne byzondere gunst, in het midden van ons gansche volk tegenwoordig: waerom dan verheft gylieden u over de gemeynte des HEEREN? wie geeft u, Mose, het recht, om niet alleen het burgerlyk gezag voor u te nemen, maer ook het Hoogepriesterschap voor altoos en alleen aen Aaron, uwen Broeder op te dragen.

4. Als Mose dit hoorde, so viel hy op sijn aengesichte, met Aaron nedrig en ernstig biddende, dat de Heer hen, tegen dezen hatelyken aenslag, handhaven en rechtvaerdigen wilde.

5. Ende hy sprack manmoedig tot Korah, den voornaemsten aenvoerder, ende tot sijne gantsche vergaderinge, seggende; Morgen-vroegh dan sal de HEERE bekent maken, en op eene zichtbare wys doen blijken, wie de sijne, welke hy tot den dienst van het Heiligdom

dom geroepen heeft, ende wie de heylige zy, welken hy zelf heeft afgezonderd, om het Hoogepriesterschap te bekleeden, dien hy tot sich sal doen naederen om de heilige dingen waertenemen: ende wien hy alsdan verkoren sal hebben, dien sal hy tot sich doen naederen; die alleen, en niemand anders, zal de Priesterlyke bediening waernemen. Wacht slegts tot morgen ochtend, dan zal de Heer, door een wonderdadig teeken, toonen, wien hy tot de betwiste waerdigheid benoemd hebbe: neemt, in dien tusschentijd, de gansche zaek nog eens in bedaerde overweging, en bedenkt recht de gevolgen van uwe strafwaerdige onderneming.

6. Doet dit: neemt u wieroockvaten, naedien gy Priesters zijn wilt, gy Korah ende sijne gantsche vergaderinge, alle die tot zijnen aenhang behoort, en neemt, ten uwen gevare, de proef, of uwe onderneming den Heere behagen zal.

7. Ende doet morgen vyer daer in, legt reuckwerck daer op, gelijk de Priesters gewoon zijn, voor het aengesichte des HEEREN, in de tegenwoordigheid van onzen God, voor de deur van den Tabernakel, vergel. vs. 18: ende 't sal geschieden, dat de man, dien de HEERE verkiesen sal, die sal met zijn gansche geslacht heyligh zijn, en afgezonderd tot het waernemen van de Priesterlyke bediening: 't is te veel voor u, gy kinderen van Levi, gy zijt reeds genoeg verheven, gy staet naer dingen die voor u te hoog zijn.

8. Voort seyde Mose tot Korah: Hoort doch, gy kinderen van Levi: let toch op het geen ik u zeggen zal: en och of gy nog in tijds het verfoeilyke zien mogt van die buitenspoorige onderneming, in welke gy het meeste aendeel hebt, en tot welke gy ook andere lieden vervoerd hebt, om te meerder gezach aen uwe muitzucht by te zetten!

9. Is 't u te weynigh, is het voor u en uwe Stam geen eer genoeg, dat de Godt Israëls u, van de vergaderinge Israëls heeft afgescheyden, om ulieden tot hem te doen naederen, schoon zoo naby niet als de Priesters, evenwel nader dan andere Israeliten, om den

dienst van des HEEREN Tabernakel te bedienen, ende te staen voor het aengesichte der vergaderinge, om hen te dienen, als medehelpers der gewijde Priesterschaar?

10. Daer hy u, ende alle uwe broederen, de kinderen van Levi, met u heeft doen naederen, en verkoren, om uit het gansche volk, de eenigste medehelpers van de Priesteren te zijn, soeckt gy nu oock het Priester-ampt? moet gy juist alle tot de waerdigheid van Priesteren verheven worden? welk een onbillyke eisch? welk eene snoode ondankbaerheid?

11. Daerom gy, ende uwe gantsche vergaderinge, gy zijt vergadert tegen den HEERE zelven, en verzet u tegen zijne eigen instelling: want Aaron, wat is hy, dat gy tegens hem murmureert? waerin is hy schuldig? wat heeft hy misdreeven? hy heeft zich immers in het Priesterdom niet ingedrongen, maer de Heer zelf heeft hem tot deze waerdigheid verheven.

12. Ende Mose schickte, en zond boden henen, om Dathan ende Abiram, de sonen Eliabs, te roepen, want deze schijnen reeds naer hunne tenten wedergekeerd te zijn, eer Mose van zijn gebed was opgestaen: maer sy seyden tot den bode, ten blijke dat zy het gezach van Mose niet langer erkennen wilden; Wy en sullen niet opkomen.

13. Is 't te weynigh, dat gy ons uyt een lant, van melck ende honich vloeyende, zoo noemen zy Egypten in hunne ondankbare woede, hebt opgevoert, om ons te dooden in de woestijne, dat gy oock uselven t'eenemael over ons tot een Overheer maeckt?

14. Oock en hebt gy ons niet gebracht in een lant, dat van melck ende honich vloeyt, noch ons ackers ende wijngaerden ten erfdeel gegeven: het is ons nu klaer genoeg gebleeken, dat gy ons misleid hebt: Sult gy deser mannen, die zich by ons gevoegd, en uwe heerschzucht ontdekt hebben, hunne oogen uytgraven? meent gy dat gy ons langer verblinden zult? wy stooren ons in het geheel niet aen uwe dagvaerding, wy willen ons niet

niet langer aen uwe overheerſching onderwerpen, en daerom wy en ſullen niet opkomen.

15. Doe ontſtack Moſe ſeer, wanneer hy deze tergende boodſchap ontvangen had; niet zoo zeer om zijnen wil, als wel om Gods wil, die, door deze woorden en gedragingen, ten hoogſten onteerd was, ende hy ſeyde tot den HEERE; Siet haer offer niet aen: toon toch, op eene zichtbare wys, dat gy een mishagen hebt in de offeranden van deze ſnooden: (b) ick hebbe niets, hoe gering, ook zelfs niet eenen eſel van hen genomen, ende niet eenen van hen quaet gedaen; nimmer heb ik hen beledigd, noch mijne macht in eenig opzicht misbruikt.

Trouwens dat Moſe niets minder dan zijn eigen belang bedoelde, had hy daerin allerduidelykst betoond, dat hy zijne eigen kinderen niet tot het Priesterambt bevorderd, maer hen onder de gemeene Leviten gelaten had, in den zelfden rang met Korah en zijne medeſtanders.

16. Voorts ſeyde Moſe tot Korah; nog eens herhalende het geen hy reeds te vooren gezegd had vs. 6, 7. Gy, ende uwe gantſche vergaderinge, weeſt voor het aengeſichte des HEEREN, aen de deur van den Tabernakel, gy, ende ſy, alle die uwe medeſtanders zijn; oock Aaron, welken gy de hoogepriesterlyke waerdigheid betwist, op morgen, om de proef te nemen, of uwe eiſchen met den Godlyken wil beſtaenbaer zijn.

17. Ende neemt een yeder ſijn wieroockvat, ende legt reuckwerck daer in, ende brengt voor het aengeſichte des HEEREN, een yeder ſijn wieroockvat, twee hondert ende vijftigh wieroockvaten, om het Priesterlyk werk te verrichten, waertoe gy, nae uw voorgêven, zulk een goed recht hebt als Aaron en zijne zonen: oock gy Korah, ende Aaron, plaets u nevens elkander; een yeder van u beiden neme ook ſijn wieroockvat. Moſe had zekerlyk van God last ontvangen om hun dezen voorſlag te doen.

18. De proef werd in den volgenden morgen werkelyk genomen. So als Moſe gezegd had, namen ſy, een

(b) 1 Sam. 12: 3.

yeder sijn wieroockvat, te zamen 250, welke zy met allen spoed hadden laten vervaerdigen; ende zy deden vyer daer in van den brand-offer altaer, die in het voorhof geplaetst was, aen welks deur zy stonden, ende leyden reuckwerck daer in: ende sy stonden voor de deure van de Tente der t'samenkomste, oock Mose ende Aaron; naest deze stonden zy, als of zy in niets minder waren, dan deze Opperhoofden van het volk.

19. Ende Korah dede de gantsche vergaderinge tegens hen versamelen, dat is, hy had zorg gedragen, dat alle zijne medestanders tot een toe te zamen kwamen, aen de deure van de Tente der t'samenkomste: Doe verscheen de heerlickheyt des HEEREN, die zich doorgaends boven het verzoendeksel onthield, aen dese gantsche vergaderinge; om, door een zichtbaer teeken, te verklaren, welke personen hy voor zijne Priesteren erkende.

20. Ende de HEERE sprack tot Mose ende tot Aaron, seggende:

21. Scheydet u af uyt het midden van dese oproerige vergaderinge, ende ick salse alle tot een toe, als in een oogenblick verteeren, zoodat 'er niemand van ontkome.

22. Maer sy vielen op hare aengesichten, om den Heere ernstig te bidden, ende seyden; O Godt, Godt (c) der geesten alles vleesches, gy zijt de formeerder van alle zielen der menschen, handel toch genadig met uwe kinderen! gy zijt de Vader van het menschdom: een eenigh man of een klein getal sal gesondigt hebben, ende sult gy u over dese gantsche vergaderinge grootlicks vertoornen? laet toch de onschuldige met den schuldigen niet te gelijk omkomen; straf alleen de aenvoerers, en heb medelijden met de overigen, die zich door hen hebben laten verblinden.

23. Ende de HEERE sprack tot Mose, zijn gebed gunstig verhoord hebbende, seggende:

24. Spreeckt

(c) Num. 27: 16. Hebr. 12: 9.

24. Spreeckt tot deſe vergaderinge, welke Korah verzameld, en hier aen de deur van den Tabernakel gebracht heeft, ſeggende: Gaet op van rontomme der wooninge van Korah, Dathan, ende Abiram; ſcheidt u van hunne tenten af.

Het ſchijnt, dat de wooningen van deze drie hoofden des oproers niet ver van den Tabernakel waren afgelegen, althans by hunne wooningen was veel volks vergaderd, om te vernemen, wat de uitſlag van dezen twist wezen zoude.

Van On wordt niet verder geſproken, misſchien had hy berouw gekreegen, en de t'zamenzweering verlaten.

25. Doe ſtont Moſe op, ende dede zulks, niet alleen deze woorden ſprekende tot de vergadering, welke met Korah ſtond aen de deure des Tabernakels; maer ook gingh Moſe tot Dathan, ende Abiram, die geweigerd hadden by hem aen den Tabernakel te komen, om nog eens te beproeven, of hy hen tot onderwerping bewegen korde: ende achter hem gingen de LXX Oudtſten van Iſraël; om dit bedrijf des te plechtiger te maken.

26. Ende hy ſprack tot de vergaderinge, die by de tenten van deze oproermakers was t'zamen gekomen, ſeggende; Wijckt doch af van de tenten deſer godtlooſer mannen, ende en roert niets aen van 't gene dat hare is: op dat gy niet miſſchien verdaen en wordet in alle hare ſonden, opdat gy niet omkomt met deze ſnoode menſchen, die zoo zwaer gezondigd hebben, dat zy onder den Godlyken vloek gekomen zijn.

27. So gingen ſy allen op, en ſcheidden zich, op eenigen afſtand, van de wooninge van Korah, Dathan, ende Abiram, van rontomme: maer Dathan ende Abiram gingen uyt, ſtaende in de deure harer tenten, met hare wijven, ende hare ſonen, ende hare kinderkens; tot een teeken van onbeſchaemdheid en verharding, dat zy noch ontzach voor Moſe, noch vrees voor den hoogen God hadden; en dat hunne huisgenoten met hun inſtemden, welke dus ook billyk in hunne ſtraf deelden, gelijk het vervolg leert.

28. Doe ſeyde Moſe; Hier aen ſult gy bekennen,

dat de HEERE my gesonden heeft, om alle dese daden te doen, en het bestuur over Israël te voeren: datse niet uyt mijn [*eygen*] herte en zijn, dat ik niets doe nae mijn eigen ontwerp, en dat ik my zelven geen meerder gezach heb aengematigd, dan God zelf aen my heeft opgedragen:

29. Indien dese lieden eenen natuurlyken dood sullen sterven, gelijck alle menschen sterven, ende over hen eene besoeckinge sal gedaen worden, nae aller menschen besoeckinge, indien zy slegts aen zulke onheilen onderworpen zullen worden, als in de wereld gewoon zijn; so en heeft my de HEERE niet gesonden; het zal dan een blijk zijn, dat ik my zelven in het bestuur der zaken onrechtmatig heb ingedrongen.

30. Maer indien de HEERE wat nieuws sal scheppen, een tot hier toe ongehoord wonderwerk, door zijn scheppend Alvermogen verrichten, ende (dat is zoo veel als *namelyk*) indien het aerdrijck sijnen mont sal opdoen, ende verslindense met alles wat hare is, ende sy levendigh ter hellen sullen nedervaren; als dan sult gy bekennen moeten, dat dese oproerige mannen den HEERE op de verstgaende wyze getergt hebben.

31. Ende het geschiedde, op het zelfde oogenblik, als hy ge-eyndigt hadde alle dese woorden te spreken; so wert het aerdrijck, dat onder hen was, gekloven, juist op die plaets, alwaer de tenten van deze booswichten stonden:

32. Ende de aerde opende haren mont, ende (*d*) verslondtse, Dathan en Abiram, die in hunne deuren stonden om Mose te tergen, met hare huysen, met hunne wijven, kinderen, en al hun toebehooren; ende ook alle menschen, die Korah toebehoorden, ende alle de have, hunne tenten met al wat daer in was.

Korah zelf was, met de 250 mannen die hem aenhingen, aen de deur van den Tabernakel gebleeven, om de Godlyke uitspraek aftewachten, vergel. vs. 19.

33. En-

(*d*) Num 26: 10. ende 27: 3. Deut. 11: 6. Ps. 106: 17.

33. Ende sy, Dathan en Abiram, voeren neder, sy, ende alles wat hare was, gelijk ook de huisgenoten van Korah, levendigh ter hellen, dat is, in den kuil of klove, welke in de aerde verwekt werd, waer door zy overgebragt werden tot den staet der dooden; strekkende deze gapende klove hunnen lichamen tot een graf, terwijl zy, nae de ziel, teffens nederdaelden tot de wooningen der rampzaligheid: Ende de aerde overdecktese, sluitende hare wijde opening, even als ware het een mond van een verscheurenden leeuw, op dezen prooi toe, ende sy quamen om uyt het midden der gemeynte.

34. Ende het gantsche Israël, dat op eenigen afstand rontom haer was, vloodt van schrik voor haer geschrey, ontroerd door het gekerm dat zy maekten, terwijl zy in de aarde verzonken: want sy seyden; Dat ons de aerde misschien niet en verslinde; bedenkende hoe zeer zy den Heer, door hunne wederspannigheid getergd hadden, want denkelyk waren 'er onder, die de oproerige partye meer of min begunstigd hadden.

35. Daer toe gingh 'er kort daerna een vyer uyt van den HEERE, 'er schoot een buitengewoon vuur uit de Schechinah, ende verteerde Korah, met die twee hondert ende vijftigh mannen, die reuckwerck offerden aen de deur van den Tabernakel, ten zichtbaren vertooge, dat zy zich de Priesterlyke waerdigheid onrechtvaerdig hadden aengematigd.

36. Ende de HEERE sprack tot Mose, terstond na den verschriklyken dood dezer oproermakeren, seggende:

37. Segt tot Eleazar, den sone Aarons des Priesters, die zijn onmiddelyke opvolger in het Hoogepriesterschap zijn zal, en opdat Aaron zelf niet verontreinigd worde, dat hy de wieroockvaten uyt den brant, dat is, uit het midden der doode lichamen van de verbrande oproermakeren, opneme, ende stroyt het vyer, dat nog in de wierookvaten is, verre wech van den Altaer en het Heiligdom, buiten het leger: want sy zijn heyligh: voor zoo ver zy, op Gods uitdruklyk bevel, tot een heilig einde gebruikt zijn.

38. [*Te weten*] wat de wieroockvaten van deſe oproermakers aenbelangt, die tegen hare zielen geſondigt en hun eigen verderf berokkend hebben; beveel, dat men uytgereckte platen daer van make, tot een overtreckſel voor den altaer; want ſy hebbenſe gebracht voor het aengeſichte des HEEREN, daerom zijnſe heyligh: ende ſy ſullen den kinderen Iſraëls tot een teecken zijn, dat God geene offeranden, dan die Hem door Aarons zonen worden toegebracht, wil aennemen.

De hier bedoelde Altaer is de Brandoffer-altaer, die van hout gemaekt zijnde, reeds te vooren met koper bekleed was, Exod. 27: 1, 2. Maer deze nieuwe platen konden tot deszelfs verdere verſiering dienen, als mede om den zelven des te beter tegen het vuur te verzekeren, het welk daerop altoos brandde. Maer de voornaemſte reden was, om tot het gemelde gedenkteeken te dienen.

39. Ende Eleazar, de Prieſter, nam de kopere wieroockvaten, die de verbrande gebracht hadden, ende ſy recktenſe uyt tot een overtreckſel voor den altaer:

40. Ter gedachteniſſe en ter waerſchouwing voor de kinderen Iſraëls; op dat niemant vreemts, die tot de heilige dingen niet gerechtigd ware, en niet en zy uyt den zade Aarons, naedere om reuckwerck aen te ſteken voor het aengeſichte des HEEREN, opdat niemand der Iſraeliten, al was hy ook uit de Stam van Levi, buiten Aaron en zijne nakomelingen, het immermeer onderneme, om eenig Priesterlyk werk in het Heiligdom te verrichten, op dat hy niet op ſoortgelijk eene wys geſtraft en worde als Korah, ende ſijne vergaderinge: gelijck als hem de HEERE door den dienſt van Moſe geſproken hadde.

Deze laetſte woorden, *gelijk als hem de Heer door den dienst van Moſe geſproken hadde*, behooren tot vs. 39, om te kennen te geven, dat Eleazar zoo met de reukvaten gehandeld hebbe, als de Heer hem door Moſe bevolen had. De

eer-

eerste woorden van vs. 40., moeten als eene tusschenrede worden aengemerkt.

41. Maer des anderen daegs, (welk eene onbegrijpelyke hardnekkigheid, die zich, noch door de zonderlingste gunstbewijzen, noch door de meestgeduchte oordeelen, vermurwen liet!) reeds *des anderen daegs* murmureerde de gantsche vergaderinge der kinderen Israëls al weder op nieuw tegen Mose ende tegen Aaron, seggende: Gylieden hebt des HEEREN volck gedoodt; ter handhaving van uw eigen gezach, hebt gylieden te weeg gebracht, dat sommigen van onze broederen, op de jammerlykste wys, zijn omgekomen: of immers, gylieden hebt al uw vermogen niet aengewend, om dit oordeel aftewenden.

42. Ende het geschiedde, als de vergaderinge haer versamelde tegen Mose ende Aaron, ende dat zy, te weten Mose en Aaron, haer wendden nae de Tente der t'samenkomste, om in deze nieuwe verlegenheid, des Heeren gunstigen bystand aftesmeken, siet so bedecktese die wolcke, dezelve vertoonde zich weder boven den Tabernakel: ende de heerlickheyt des HEEREN verscheen; ten blijke, dat de Heer gereed was, om Mose en Aaron tegen de woede van het volk te handhaven.

43. Mose nu ende Aaron quamen tot voor de Tente der t'samenkomste.

44. Doe sprack de HEERE tot Mose, seggende:

45. Maeckt u op uyt het midden van dese vergaderinge: ende ick salse verteeren, als in een oogenblick: doe vielen sy op hare aengesichten, om God te bidden, dat hy ook ditmael het volk wilde genadig zijn.

46. Ende Mose seyde, op Gods verborgen ingeving, tot Aaron; Neemt het wieroockvat, ende doet vyer daer in van den altaer, ende legt reuckwerck daer op, haestelick gaende tot de vergaderinge, doet over hen versoeninge: want een groote toorn is van

voor het aengeſichte des HEEREN uytgegaen; de Heer is reeds werkelyk bezig, om zijnen toorn aen deze hardnekkigen uitteoeffenen, de plage ter verdelging van het volk, zijnde een ſoort van pestziekte, heeft reeds aengevangen.

De verzoening over het volk geſchiedde gewoonlyk door het bloed van ſlagt-offeren, maer daertoe was nu geen tijd; om die reden geſchiedde, in dit buitengewoone geval, de verzoening door het reukwerk.

47. Ende Aaron nam het wierookvat, met het vuur en het reukwerk, gelijck als Moſe geſproken hadde, ende liep in allerijl in 't midden der gemeynte, om over dezelve, op de gezegde wys, verzoening te doen, ende ſiet, de plage hadde aengevangen onder den volcke: ende hy leyde, zoo ſpoedig als hy kon, reuckwerck daer in, ende dede verſoeninge over het volck.

48. Ende hy ſtont tuſſchen de doode, die reeds door deze plage waren omgekomen, ende tuſſchen de levendige: alſo wert de plage opgehouden, ten blijke dat de Heer in Aarons verzoening genoegen nam.

49. Die nu aen die plage geſtorven zijn, waren veertien duyſent ende ſeven hondert; behalven die geſtorven waren om de ſake van Korah; te weten de 250 perſonen, die zich by Korah gevoegd hadden, benevens alle die genen, die tot de huisgezinnen van dezen Korah, en van Dathan en Abiram, behoord hadden.

50. Ende Aaron, dit buitengewoon werk verricht hebbende, keerde weder tot Moſe aen de deure van de Tente der t'ſamenkomſte, ende de plage was opgehouden.

HET XVII. KAPITTEL.

Het Priesterschap wordt aen Aaron en zijn huis bevestigd door het wonderdadig teeken van het bloeien en amandel-dragen van zijnen staf.

1. DOe de voorheen gemelde straffen aen de oproermakeren waren uitgeoeffend, sprack de HEERE tot Mose, om het Priesterschap aen Aaron en zijne zonen voor altoos te bevestigen, seggende:

2. Spreeckt tot de kinderen Israëls, en geef uit mijnen naem bevel, dat elk Overste van de twaelf Stammen tot u eenen staf brenge, en dus in het geheel twaelf Staven, (misschien waren deze Staven zoodanige roeden welke elk Overst gewoon was in zijne hand te dragen, als een teeken van zijn gezach en waerdigheid), ende neemt van hen, voor elck vaderlick huys, voor elke Stam, eenen staf, van alle hare Oversten, nae het huys harer vaderen, nae het getal hunner Stammen; twaelf staven: en dus eens yegelicken naem, den naem van elken Oversten der 12 Stammen, sult gy schrijven op sijnen staf; en wel in hunne tegenwoordigheid, opdat elk Overste daerna, by het wederhalen der staven, aen zijnen naem, zijnen eigen staf zal kunnen onderkennen, om alle kwade verdenking voor te komen.

3. Doch Aarons naem, dien ik thans, door een wonderdadig teeken, in het Priesterschap bevestigen wil, sult gy schrijven op den staf van Levi's Stam, van welke Stam Aaron gerekend werd het hoofd te zijn: want een staf salder zijn voor het hooft des huyses harer vaderen; dat is voor het hoofd van elke Stam, in het welk de geheele Stam begreepen werd.

4. Ende gy sultse, alle die geteekende staven, wechleggen in de Tente der t'samenkomste, in het Hei-

lige der heiligen, voor de ark der getuygenisse, (*a*) daer henen ick met ulieden t'samenkomen sal, volgens mijne gedane belofte, Exod. 25: 22.

5. Ende 't sal geschieden, dat de staf des mans, welcken ick sal verkoren hebben om het Priesterambt te bedienen, sal bloeyen, terwijl de staven van die stammen, welke tot die waerdigheid niet gerechtigd zijn, niet zullen bloejen: ende ick sal, door dit zichtbaer teeken, de aenstelling van Aaron en zijn geslacht tot het Priesterambt plechtig bevestigen, en langs dezen weg stillen de murmureeringen der kinderen Israëls tegens my, dewelcke sy tegens ulieden, tegen u en Aaron, murmureeren, als of Aarons instelling niet wettig en Godlyk ware: doch welke murmureeringen ik my aentrekke, als *tegen my* en mijne bestelling ingericht.

6. Mose dan sprack tot de kinderen Israëls, ingevolge dien last, welken hy van God ontvangen had, waerop elk zich gereed toonde, om aen deze Godlyke uitspraak de bevestiging van Aarons Priesterschap overtelaten: ende, gelijk bevolen was, alle hare Oversten gaven aen hem, aen Mose, eenen staf, voor elcken Overste eenen staf, nae het huys harer vaderen, dat is nae de onderscheiden stammen, dus te zamen twaelf staven, ende Aarons staf, als de dertiende, was oock onder hare staven: want Manasse en Ephraim voor twee Stammen gerekend wordende, waren 'er, behalven de Stam Levi, twaelf Stammen.

7. Ende nadat Mose, in aller tegenwoordigheid, de staven met de namen van elken Oversten, en met Aarons naem op den dertienden, gemerkt had, leyde hy dese staven wech, voor het aengesichte des HEEREN, in de Tente, in het Heilige der heiligen, voor de ark der getuygenisse; waer wel niemand (behalven den Hoogepriester eenmael des jaers), op straffe des doods, verschijnen mogt; doch waer toe Mose, in dit buitengewoon geval, door God zelven gerechtigd werd.

8. Het geschiedde nu des anderen daegs, dat Mo-

(*a*) Exod. 25: 22.

Mofe, buiten allen twijffel op Gods bevel, in de Tente der getuygenisse ingingh, om te zien wat 'er van deze ftaven geworden ware, ende fiet, Aarons ftaf, die voor hem, als Overften van den huyfe Levi, was wech gelegd, bloeyde en was in een groenende tak veranderd: want hy brachte bloeyfel-knoppen voort, op de eene plaets, ende op de andere plaets bloeffemde hy bloeffem, die reeds was opengegaen, ende zelfs droegh hy elders gezette amandelen.

Een zeer aenmerkelyk verfchijnfel, blijkbaer door des Heeren wonderdoend Alvermogen gewrocht, en het geen volkomen beflischte, dat de Heer Aaron tot het Priesterfchap verkoren had. 'T is waer, het ongeloof zou hier tegen eenig vermoeden kunnen doen oprijzen, of niet in 't verborgene van die tente zeer gemaklyk de ftaf van Aaron, met eene natuurlyk bloejende Amandel-roede, bedektelyk daer in gebracht, kon verwisfeld zijn, terwijl 't weinig moeite kostte Aarons naem daer op te fchrijven: Doch men gedenke: 1) dat het zeer vermoedelyk toen de bloeitijd der Amandel-boomen niet geweest zal zijn; 2) dat welligt in den ganfchen omtrek der woestijne, in welke zy waren, geen Amandel-boomen te vinden waren; 3) dat althans knop, bloem, en vrucht, aen éénen tak te zien, buitengewoon en wonderdadig was: 4) dat de ftaf van Aaron door verfcheiden onbedrieglyke teekenen, van alle de andere onderfcheiden en kenbaer kan geweest zijn; en het ook zeer duidelyk aen dezelve zal te zien geweest zijn, dat hy, fchoon thans bloejende, nogthans in zich zelven dor, en voor lang van den boom afgefneeden was. 5) waer by men nog kan voegen, dat deze bloejing van den ftaf wonderdadig onderhouden wierd, tot een gedenkteeken onder Ifraël. En waren derhalven, gelijk men ziet, overvloedige bewijzen mogelyk, welke Ifraël ten vollen konden overtuigen van de wezenlykheid van dit wonderteeken, zonder eenig het minfte vermoeden of ergwaen te kunnen overlaten.

9. Doe bracht Mofe, om elk hiervan te overtuigen, alle defe ftaven uyt het Heiligdom, van voor het aengefichte des HEEREN, tot alle de kinderen Ifraëls: ende fy fagen 't wonderwerk, dat alleen de ftaf van Aaron

bloeide; ende zy namen de overige ſtaven, elck Overſte der ſtammen ſijnen eigen ſtaf, bevindende, dat die dezelfde waren, welke Moſe, met hunne namen geteekend, had wechgelegd, zonder dat 'er de minste verandering aen was voorgevallen: daer door werden zy overtuigd, dat niemand der Overſten van de andere ſtammen, dan alleen Aaron, eene wettige aenſpraek had op het Prieſterambt.

10. Doe nu de gansche zaek in geſchil, wonderdadig, maer tevens zachter dan onlangs, volkomen afgedaen en beſlischt was, ſeyde de HEERE tot Moſe: (b) Brengt den ſtaf Aarons weder, zoo als hy in eene bloejende amandelroede veranderd is, voor de ark der getuygeniſſe, leg denzelven daer, in een afzonderlyk kistjen, by de gouden kruik met manna, in bewaringe, tot een altoosduurend gedenkteecken voor de wederſpannige kinderen Iſraëls, ter hunner waerſchouwing, dat ze ſterven zullen, zoo iemand zich ooit weder verſtouten zal, tegen het gezach van Aaron of van zijne zonen opteſtaen, in welker huis het Priesterſchap, door alle geſlachten henen, zal gevestigd blijven: alſo ſult gy een eynde maken van hare murmureeringen tegen my, dat ze geen muiterye over deze zaek meer aenrichten, op dat ſy niet en ſterven.

11. Ende Moſe dede 't: gelijck als de HEERE hem geboden hadde, alſoo deed' hy, verklarende aen Israël des Heeren geſtrenge voornemens, zo zy over die zaek, die thans door een blijkbaer wonderwerk voor altoos was afgedaen, wederom oproer verwekken zouden.

12. Doe ſpraken de kinderen Iſraëls tot Moſe, wanneer hy hun deze Godlyke verklaring voorhield, ſeggende: Siet, wy onderwerpen ons aen den Heere, zijn rechtvaerdig ſtrafvonnis moet over ons uitgevoerd worden, zo wy, in deze zaek, weder tegen Hem murmureeren: voorwaer, zo wy ooit, omtrent het Priesterſchap van Aaron, weder oproer verwekken, wy geven dan gewislyk den geeſt; zo we 't ooit weer ondernemen, zo moeten wy vergaen,

zo

(b) Hebr. 9: 4.

zo moeten wy alle vergaen, gelijk Korah, Dathan, en Abiram, met de hunnen, vergaen zijn!

13. Al die van ons eenigsins naedert, tot den Tabernakel des HEEREN, die het meer of min onderneemt, om zich iets aentematigen, het welk tot de rechten en de waerdigheid der Priesteren behoort, die sal en moet sterven: sullen wy dan den geest gevende verdaen worden, wanneer wy over deze zaek op nieuw murmureeren? — dit zy verre! wy zullen 'er ons in het vervolg wel van wachten.

HET XVIII. KAPITTEL.

Eenige nadere schikkingen, zoo omtrent de bediening der Priesteren en Leviten, als omtrent hunne inkomsten.

1. SO seyde de HEERE tot Aaron, het zy onmiddelyk uit de Schechinah, het zy door den dienst van Mose, om hem op het hart te binden, dat het eerambt, met het welk de Heer hem verwaerdigd had, eene bediening was van zeer veel gewigt, waerin hy zich met de uiterste omzichtigheid gedragen moest. De HEER zeide tot hem: Gy, ende uwe sonen, ende het huys uwes vaders met u, dat is de Leviten, welke die stam uitmaken, waervan gy het hoofd zijt, sult dragen de straffen van de ongerechtigheyt des heyligdoms, wanneer gy, of iemand der Leviten, in het bedienen van het Heiligdom, eenigen misslag zult begaen hebben, ende gy ende uwe sonen met u, sult dragen de ongerechtigheyt uwes Priester-ampts, wanneer gy iets verkeerdelyk verrichten zult, in het waernemen van het Priesterambt.

2. Ende oock sult gy uwe broederen, allen die tot den stamme Levi behooren, den stam uwes vaders, met u doen naederen in den Tabernakel, datse u, als onder-

geschikte dienaers, bygevoegt worden, ende u dienen: maer gy, ende uwe sonen met u, sult zijn voor den dienst van de Tente der getuygenisse, voor het Heilige en het Heilige der heiligen.

3. Ende sy sullen uwe wacht waernemen, het werk verrichten, het welk gy hun oplegt, ende de wacht der gantscher Tente, hun zal de zorg zijn aenbevolen over de buitenste gedeelten van den Tabernakel, over de planken en de behangselen, wanneer het Heiligdom moet afgebroken, vervoerd, of opgericht worden, gelijk zy ook de binnenste gedeelten en de voeten van het Heiligdom, by het verreizen, dragen moeten, doch tot de gereetschap des binnensten heyligdoms, ende tot den altaer, en sullen sy niet naederen, om dezelve aenteraken of te dragen, voor dat zy door de Priesteren bedekt zijn, vergel. c. 3 en 4; op datse, tot eene straf van hunne vermetelheid, niet en sterven, soo sy, als gylieden.

4. Maer sy sullen u bygevoegt worden als uwe dienaers, ende de wacht van de Tente der t'samenkomste waernemen, in allen dienst der Tente: zy zullen alle die diensten verrichten, welke ik hun voorheen heb opgelegd c. 3 en 4. ende een vreemde, die niet tot de stam van Levi behoort, sal tot u niet naederen, om u in het Priesterambt te helpen en te dienen.

5. Gylieden nu, gy Aaron en uwe zonen, die tot de Priesterlyke waerdigheid verheven zijt, gy sult waernemen de wacht des heyligdoms, gy zult zelf en in eigen personen den dienst, zoo van het Heilige als van het Heilige der heiligen, ende de wacht of den dienst des brand-offer-altaers, waernemen: op dat 'er geen schromelyk uitwerksel van mijne verbolgenheyt meer en zy over de kinderen Israëls.

6. Want ick, siet, ick hebb' (*a*) uwe broederen, de Leviten, uyt het midden der kinderen Israëls genomen: sy zijn ulieden eene gave, aen u tot medehelpers geschonken, en in zoo ver zijn zy ook gegeven

(*a*) Num. 3: 45.

ven den HEERE, om den dienst van de Tente der t'samenkomste te bedienen.

7. Maer gy ende uwe sonen met u, sult in eigen personen ulieder Priester-ampt waernemen, in alle saken des altaers, ende in 't gene dat van binnen den voorhangh is, dat sult gylieden zelve bedienen, niets van het geen tot het Priesterambt behoort, zult gy door iemand der Leviten laten waernemen: uw Priester-ampt geve ick [*u*] tot eenen dienst eens geschencks, ulieden heb ik met de Priesterlyke waerdigheid vereerd, ende de vreemde, die niet tot het geslacht van Aaron behoort, en die naedert om iets van het Priesterlyk werk te verrichten, sal gedoodt worden.

8. Voorts sprack de HEERE tot Aaron, om zijne inkomsten en de belooning der Priesteren te bepalen: Ende ick, siet, ick hebbe u gegeven de wacht mijner hef-offeren, de hef-offeren heb ik u tot uwe bezolding gegeven, draeg zorg dat gy uwe inkomsten ontvangt; met alle heylige dingen der kinderen Israëls heb ickse u gegeven; van de offeranden, welke de Israeliten aenbrengen, heb ik u een zeker gedeelte tot uw onderhoud afgestaen, om der salvinge wille, omdat gy door de heilige zalf-olie tot het Priesterambt zijt ingewijd; ende niet alleen aen u, maer ook uwen sonen, en allen uwen opvolgeren, den toekomenden Priesteren, heb ik deze inkomsten gegeven tot eene eeuwige insettinge, zoo lang dit Priesterschap duuren zal. vergel. Lev. 7 en 8.

9. Dit sult gy hebben van de heyligheyt der heyligheden, van de allerheiligste dingen, te weten uyt den vyere, van al het geen op den brandöffer-altaer met vuur verteerd wordt: alle hare offerhanden, alle de gaven, welke het volk tot den altaer brengt, met al haer spijs-offer, ende met al haer sond offer, ende met al haer schult-offer, dat sy my sullen wedergeven, by wys van vergoeding, voor eenige overtreding tegen my begaen, het sal u ende uwen sonen eene heyligheyt der heyligheden zijn; gy zult dezelve tot uw onderhoud gebruiken, en dat wel op volgende wys:

10. Aen of in het allerheyligſte, in dat gedeelte van den Voorhof, het welk naest aen het Heilige der heiligen is, wordende deze plaets hier het *allerheiligſte* genaemd, anders het Voorhof der Priesteren, omdat 'er de Priesters alleen inkomen mogten en niemand anders; in deze heilige plaets ſult gy, Aaron en de Priesters, dat gene, het welk uw deel is van de offeranden, eten: al wat manlick is ſal dat eten, maer geene vrouwen zullen 'er gebruik van maken, zie Lev. 2: 3, 10. 6: 18, 29 en 7: 6. 't ſal u een heyligheyt zijn; eene zeer heilige ſpijs, afgezonderd alleen voor de Priesteren, zoodat 'er niemand anders van eten mag.

11. Ock ſal dit uwe zijn; te weten, het hef-offer harer gave, van alle de dank-offeren zult gy den rechter ſchouder tot een hef-offer hebben, Lev. 7: 32. met alle beweeg-offeren der kinderen Iſraëls; dat is de borsten van alle dank-offeren, welke bewogen worden, vergel. Lev. 7: 30, 31, 34. (*b*) ick hebſe u gegeven, ende uwen ſonen, ende uwe dochteren met u; van deze dingen, als minder heilig zijnde dan de voorheen gemelde, zullen ook de vrouwen en dochters der Priesteren gebruik mogen maken: dit zy tot eene eeuwige inſettinge; dit voorſchrift zy u en uwen opvolgeren tot eene altoosduurende wet, zoo lang uw Priesterſchap zal ſtand houden: al wie in uwen huyſe, in het Priesterlyk geſlacht, reyn is, ſal dat eten.

12. Al 't beſte van de olie, ende al 't beſte van moſt, ende van koorn, hare eerſtelingen, die ſy, de Iſraeliten, den HEERE ſullen geven, niet alleen van den wijn, de olie, en de tarwe, maer ook van alle andere veld- en boom-vruchten, u hebb' ickſe gegeven; om dezelve als eene belooning van uwen dienst te genieten.

13. De eerſte vruchten van alles, dat in haren lande is, die ſy den HEERE ſullen brengen, ſullen uwe zijn: al wie in uwen huyſe reyn is, ſal dat eten.

14. (*c*) Al het verbannene in Iſraël, dat is alle zulke

(*b*) Lev. 10: 14. (*c*) Lev. 27: 28.

ke dingen, welke Gode door eene gelofte of anderszins worden toegewijd, en van dien aert zijn dat zy kunnen gegeten worden, ſal mede op dezelfde wys uwe zijn.

15. Al wat de (*d*) baermoeder opent, van allen vleeſche, dat ſy den HEERE ſullen brengen, onder de menſchen, ende onder de beeſten, ſal uwe zijn: doch de eerſtgeborene der menſchen ſult gy gantſchelick, dat is *zekerlyk*, loſſen, op die wys als ik voorheen bepaeld heb; oock ſult gy loſſen de eerſtgeborene der onreyne beeſten.

16. Die nu onder deſelve, onder de eerstgeborenen der menſchen, geloſt ſullen worden, ſult gy van een maent oudt loſſen, nae uwe ſchattinge, voor 't gelt van vijf ſikelen, nae den ſikel des heyligdoms: (*e*) die is twintigh Gera, vergel. Num. 3:47.

17. Maer het eerſtgeborene der reine dieren, als van eene koe, oft het eerſtgeborene van een ſchaep, oft het eerſtgeborene van eene geyte, en ſult gy niet loſſen; ſy zijn heyligh, en tot den altaer afgezonderd om geofferd te worden: haer bloet ſult gy ſprengen op den altaer, ende haer vet ſult gy aenſteken, tot een vyer-offer des lieflicken reucks den HEERE, vergelijk de wet omtrent de dank-offeren, Lev. 7: 31, 33.

18. Ende haer geheele vleeſch ſal uwe zijn, nadat het vet op den altaer verbrand is: gelijck de beweegborſt, ende gelijck de rechter ſchouder, ſal 't uwe zijn; op dezelfde wys als de beweegborst en de rechter ſchouder van de dank-offeren den Priesteren toekomen, zoodat alle uwe huisgenoten, die rein zijn, daervan eten mogen.

19. Alle hef-offeren der heylige dingen, die de kinderen Iſraëls den HEERE ſullen offeren, hebb' ick u gegeven, ende uwen ſonen, ende uwe dochteren met u, tot eene eeuwige inſettinge: 't ſal een eeuwigh ſout-verbont zijn, dat is een duurzaem

(*d*) Exod. 13: 2. ende 22:29. Lev. 27: 26. Num. 3: 13. (*e*) Exod. 30: 13. Lev. 27: 25. Num. 3: 47. Ezech. 45: 12.

verbond, het welk deszelfs kracht behouden zal: Van dit alles zult gy, met uwe huisgenoten eten voor het aengesicht des HEEREN, voor u, ende voor uwen zade met u, in het voorhof.

20. Oock seyde de HEERE tot Aaron; Gy en sult in haren lande, in de landeryen van Canaan, niet erven, ende gy en sult geen deel in 't midden van haerlieden hebben; by de verdeeling van Canaan zult gy, noch de Priesters, noch iemand uit de stam van Levi, eenige landeryen, wijngaerden of iets dergelijks bekomen: (f) Ick ben uw deel ende uwe erffenisse, in 't midden der kinderen Israëls; gy zult uw onderhoud hebben van mijnen altaer, en gespijzigd worden aen mijne tafel, vergel. Jos. 13: 14.

21. Ende siet, den kinderen van Levi, hebb' ick alle tienden in Israël ter erffenisse gegeven: voor haren dienst, dien sy bedienen, den dienst van de Tente der t'samenkomste, vergel. Lev. 27: 30.

22. Ende de kinderen Israëls, die niet tot de stam van Levi behooren, en sullen niet meer naederen tot de Tente der t'samenkomste, om op eenigerlei wyze het Heiligdom te bedienen, en om schaduwachtig, nae de wyze der Priesteren, de sonde te dragen, [*ende*] ('t welk het onmiddelyk gevolg dier eigenzinnige vermetelheid zijn zoude) te sterven.

23. Maer de Leviten, die sullen bedienen den dienst van de Tente der t'samenkomste, ende die sullen hare ongerechtigheyt dragen, wanneer zy, in den dienst van het Heiligdom bezig zijnde, gerekend zullen worden de personen der Israëliten te vervangen: 't sal eene eeuwige insettinge zijn voor uwe geslachten; ende in 't midden der kinderen Israëls en sullen sy geene erffenisse erven.

24. Want de tienden der kinderen Israëls, die sy den HEERE tot een hef-offer sullen offeren, hebb' ick den Leviten ter erffenisse gegeven, tot den

(f) Deut. 10: 9. ende 18: 2. Ezech. 44: 28.

den loon van hun werk en tot hun onderhoud: daerom hebb' ick tot hen geseyt; Sy en sullen in 't midden der kinderen Israëls geene erffenisse erven.

25. Ende de HEERE sprack tot Mose, seggende:

26. Gy sult oock tot de Leviten spreken, ende tot hen seggen; Wanneer gy van de kinderen Israëls de tienden sult ontfangen hebben, die ick voor uwe erffenisse van haerlieden gegeven hebbe; so sult gy daer van een hef-offer des HEEREN offeren, de tienden van die tienden.

Het tiende gedeelte van de inkomsten des lands moest Gode, door de Israeliten gegeven worden, als een soort van rente, welke zy den opperften Landheer betaelden: deze renten stond de Heer aen de Leviten af, tot hun onderhoud; maer met dit alles vond hy goed, een tiende van alle die tienden voor zich te behouden, opdat de Leviten daerdoor hunne dankbaerheid, en de Heer zijn oorspronglyk recht op deze inkomsten, vertoonen zoude.

27. Ende 't tiende gedeelte van alle de tienden sal u gerekent worden tot uw hef-offer, het welk gy den Heere toebrengt: als koorn van den dorschvloer, ende als de volheyt van de perskuype.

28. Alsoo sult gy oock een hef-offer des HEEREN offeren, van alle uwe tienden, die gy van de kinderen Israëls sult hebben ontfangen: ende gy sult daer van des HEEREN hef-offer geven aen den Priester Aaron: deze uwe hef-offers zullen even eens gerekend worden, als of gy zulk een tiende betaeldet, gelijk de Israeliten uit de vruchten van hunne velden en wijngaerden opbrengen; en op het geen 'er overschiet, zult gy even zulk een wettig recht hebben, als het volk op het overschot van de vruchten des lands, nadat zy ulieden daervan de tienden betaeld hebben.

29. Van alle uwe gaven, van alle uwe inkomsten, die u van het volk gegeven worden, sult gy allen hef-offer des HEEREN offeren, van dit alles zult gy alle iets voor den Heere afzonderen en den Priesteren ten geschenke

aenbieden, tot eene dankbare erkentenis der Godlyke goedheid jegens u: van al 't beste van dien, sijner heyliginge daer van; dat is van alles, het welk het volk Gode geheiligd, en waervan ik den Priesteren dit tot hun deel gegeven heb.

30. Gy, Leviten, sult dan tot hen, tot het volk, seggen, om hun de reden bekend te maken, waerom deze tienden van al het overige worden afgezonderd: Als gy desselven beste daer van offert, wanneer gy daer uit de tiende neemt, als eene offerande voor den Heere, so sal 't den Leviten toegerekent worden, als een inkomen des dorschvloers, ende als een inkomen der perskuype: nadat gy 'er de tienden van betaeld hebt, hebt gy Leviten op het overschot even zulk een wettig recht, als de gemeene Israeliten op alle vruchten hebben, na het opbrengen van de tienden.

31. Ende gy sult dat eten daer gy het verkiest, in alle reine plaetsen, gy ende alle die tot uw huys behooren: want het is ulieden een loon voor uwen dienst in de Tente der t'samenkomste.

32. So en sult gy daer over, wegens het eten der tienden, geene sonde, dat is geene straf dragen, als gy desselven beste daer van offert, wanneer gy den Heere het tiende gedeelte van uwe inkomsten zult gegeven hebben, ten behoeve der Priesteren: ende gy sult de heylige dingen der kinderen Israëls, door die tot een gemeen gebruik te bezigen, niet ontheyligen, gelijk geschieden zoude, wanneer gy uwe inkomsten eten wildet, voor dat 'er het tiende gedeelte, het welk den Heere toekomt, uitgenomen was; hierom zult gy u zorgvuldig wachten, opdat gy niet en sterft.

HET XIX. KAPITTEL.

Eene zeer aenmerkelyke wet, omtrent het ſlagten en verbranden van eene roode koe, ten einde de asſche daervan, met water gemengd, ter ontzondiging van eenen onreinen over eenen dooden, zoude gebruikt worden.

1. WIJders ſprack de HEERE tot Moſe, ende tot Aaron: want de wet, die nu ſtond voorgeſchreeven te worden, raekte deze beide Opperhoofden van het volk, Moſe moest dezelve bekend maken, en Aaron voor de uitvoering zorgen. Tot deze beide ſprak de Heer, ſeggende:

2. Dit is de inſettinge van de wet, die de HEERE geboden heeft, dit is het voorſchrift van de wys, op welke die wet, van welke ik reeds te vooren geſproken heb, moet ter uitvoer gebracht worden.

De Heer had reeds voorheen bevel gegeven, tot de toebereiding van het water der ontzondiging, zie Kap. 8: 7, maer nu verordende hy eenen bepaelden regel, welke altoos in volgende tijden, omtrent het zelve moest waergenomen worden. Naderhand worden 'er, by eene andere gelegenheid, nog meer byzonderheden van gemeld, Kap. 31: 19-24.

Nu gaf de Heer dit bevel, ſeggende: Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, en gelast hun in mijnen naem, dat ſy, op algemeene kosten, tot u brengen eene roode volkomene veerſe, een koebeest, dat nog jong is, een jonge koe, Hebr. 9: 13. Het moest zijn *eene roode volkomen veerze*, welke ros of roodachtig is, ja geheel ros, zonder inmengſel of plekken van eene andere kleur; en in dewelcke geen gebreck en zy: deze veerze moet geheel bevrijd zijn van alle die gebreken, welke in alle offerdieren zijn afgekeurd, Lev. 22: 20-23, ook moest het zijn eene veerze, welke

nooit tot eenigen arbeid gebruikt is, op dewelcke geen jock gekomen en zy, het zy om te ploegen, het zy om wagens te trekken, het zy om lasten te dragen. Het moest een jong, gebrekkeloos en geheel ros koebeest zijn, dat niet afgewerkt, maer nog in zijne eerſte krachten is.

3. Ende gy, Moſe en Aaron, die de hoofden van het ganſche volk zijt, ſult die veerze geven of ter hand ſtellen aen Eleazar, den Prieſter: ende hy ſalſe uytbrengen (*a*) tot buyten den leger, ende men ſalſe voor ſijn aengeſichte ſlachten.

Men vraegt waerom dit koebeest niet aen Aaron den Hoogepriester, maer aen zijnen zoon, Eleazar den Priester, gegeven werd? Wy antwoorden, omdat Aaron, door het verrichten van het werk, het welk vervolgens omtrent dat dier bevolen wordt, zoude zijn verontreinigd geworden, en voor eenen tijd buiten ſtaet geſteld, om dienst te doen in het Heiligdom. Maer de Hoogepriester moest zich, zoo veel immers mogelyk was, wachten van allerlei ſoort van onreinigheden, opdat hy ten allen tijde in ſtaet ware, ter verrichting van zijn heilig en aenzienlyk werk. Vermids evenwel de zaek, hier voorgeſchreeven, van zeer veel belang was, werd het zelve Eleazar aenbevolen, omdat hy in waerdigheid de naeste was aen Aaron, en zijn opvolger worden moest.

Eleazar moest dan, in eigen perſoon, dit koebeest buiten het leger uitleiden. Daer andere offeranden in het voorhof geſlagt, en aldaer of buiten het leger verbrand werden, daer mogt noch het een noch het ander omtrent deze veerze plaets hebben, maer zy moest, en dat wel door Eleazar zelven, buiten het leger gebracht worden. —— In later tijden geſchiedde dit buiten Jeruſalem, op den Olijfberg, over eenen weg, die brugsgewijze gemaekt was, om boven den grond verheven te zijn, en geene begraefplaetſen te raken.

Wie het dier, in de tegenwoordigheid van Eleazar, ſlagten moest, wordt niet bepaeld. Waerſchijnlyk geſchiedde dit door iemand der Leviten.

4. Ende Eleazar, de Prieſter, ſal van haer (*b*) bloet

(*a*) Hebr. 13: 11, 12. (*b*) Hebr. 9: 13.

bloet met sijnen vinger nemen, op dezelfde wys, als in de zoen-offeren geschiedde, Lev. 4: 6. ende hy sal van haer bloet recht tegen over de Tente der t'samenkomste sevenmael sprengen; hy zal zich met zijn aengezicht naer den Tabernakel keeren, en het bloed derwaerds, tot zeven onderscheidene malen, heen sprengen.

De Jooden berichten ons, dat wanneer deze plechtigheid te Jerusalem geschiedde, de Priester op den Olijfberg stond, en van daer het oog vestigde op de Tempelpoort, over de Oostmuur henen, die, volgens hun zeggen, op die plaets wat lager was: hoe het zy, door deze besprenging, werd de slagting van deze veerze aen het Heiligdom verbonden; de Priester vertoonde dus het bloed aen den Heere, ter verzoening. Echter was de handeling met dit dier geheel verschillende van de gewoone behandeling der offeranden: want by alle andere, was het de gewoonte de handen op derzelver hoofd te leggen, en daervan wordt, in ons geval, in het geheel niet gesproken; alleenlyk had deze soort van offerande de slagting en de besprenging des bloeds, gemeen met de zoen-offeranden. —— Het was derhalven een zoen-offer van een gansch byzonder soort, en tot een zeker bepaeld einde geschikt.

5. Voorts, zoo vervolgt de Godlyke Wetgever, sal men dese veerse voor sijne oogen, dat is, in de tegenwoordigheid en ten aenschouwen van Eleazar, verbranden: (c) haer vel, ende haer vleesch, ende haer bloet, met haren mist, dit alles, het geheele geslagte koebeest, sal men, na de zevenvoudige bloedsbesprenging, met vuur verbranden.

Nae alle gedachten werd deze verbranding wederom, door iemand der Leviten, verricht.

6. Ende de Priester sal nemen cederhout, ende ysop, ende scharlaken, juist dezelfde dingen, die de verscheiden deelen uitmaken van den sprengkwast, waermede de melaetschen gereinigd worden; de Priester zal deze dingen nemen, ende werpense in 't midden van den brant deser veerse, om te gelijk met het koebeest verteerd te worden.

(c) Exod. 29: 14. Levit. 4: 11, 12.

7. Dan sal de Priester, nadat hy het dier buiten het leger heeft uitgeleid, en de gemelde verrichtingen omtrent het zelve heeft aengezien, sijne kleederen wasschen, ende sijn vleesch met water baden, ende daer na in den leger gaen, niet alleen in het leger der Israëliten, maer ook in dat der Leviten, ende de Priester sal onreyn zijn tot aen den avont, even als de persoon, die den bok, op den grooten verzoendag, uitgeleid en verbrand had, vergel. Lev. 16: 26, 28.

8. Oock die haer verbrandt heeft, sal sijne kleederen met water wasschen, ende sijn vleesch met water baden, ende onreyn zijn tot aen den avont.

9. Ende een reyn man, die niet langs eenen van die wegen, welke Lev. 15. gemeld zijn, onrein was; (volgens de Joodsche verklaringen, moest het iemand wezen die nooit onrein geweest was,) sal de assche deser veerse versamelen, ende buyten den leger in eene reyne plaetse wechleggen, niet op den gemeenen aschhoop, maer op eene afzonderlyke plaets buiten het leger: ende het sal zijn ter bewaringe voor de vergaderinge der kinderen Israëls, opdat zich het geheele lichaem van het volk daervan bedienen moge, en dat niet alleen voor dezen tijd, maer ook voor het vervolg: het moet dienen tot het water der affonderinge, en omtrent die gene gebruikt worden die, uit hoofde van onreinheid, van het Heiligdom zijn afgezonderd; het is ontsondiginge. Het Hebr: woord beteekent *zonde*, en wordt in zulk een zin meermalen genomen voor *ontzondiging* of *zond offer*, vergel. 2 Cor. 5: 21. dat is, het dient tot verzoening en reiniging. Hoe ging het met deze assche, zou men vragen kunnen, wanneer het leger verreizen moest? naestdenkelyk werd dezelve, op eene geschikte wys, van plaets tot plaets vervoerd. Toen Israël in Canaan woonde, werd 'er, volgens de berichten der Jooden, een deel van deze assche, ten gebruike van het volk, op den olijfberg gelaten, en een ander deel genomen, ten gebruike der bedienaren van het Heiligdom, terwijl het derde deel, binnen den eersten ringmuur van den Tempel, ter gedachtenis zou bewaerd zijn.

Het

Het is ondertusschen niet onaennemelyk, dat deze assche, door de verscheiden Steden van Canaan, tot dagelyksch gebruik verdeeld zy.

10. Ende die de assche deser veerse versamelt heeft, sal sijne kleederen wasschen, ende onreyn zijn tot aen den avont, zonder dat hy evenwel zijn vleesch zal behoeven te baden: Dit sal den kinderen Israëls, ende den vreemdelingh, die in 't midden van hen als vreemdelingh verkeert, elken Joodengenoot, die den waren Godsdienst omhelsd heeft, tot eene eeuwige insettinge zijn.

Deze inzetting hebben ook de Jooden bestendig waergenomen; zy berichten ons, dat 'er geduurende dien tijd, die van Mose af, tot aen de verwoesting van den eersten Tempel, verloopen is, maer ééne veerse zoude verbrand zijn, doch onder den tweeden Tempel acht: dit komt evenwel vry bedenkelyk voor, dat 'er in een tijd van 800 jaren, van Mose af tot aen Ezra toe, maer éénе veerse zoude verbrand zijn, en 8 in de volgende 500 jaren. — Onder dit alles zijn de later Jooden zeer onkundig, omtrent de reden en het oogmerk van deze instelling, zeggende, dat Mose maer alleen geweten hebbe, wat dezelve beduidde, doch dat, na hem, geen een mensch, zelfs Salomo niet, de reden daervan zoude begreepen hebben, en dat het ook niemand weten zal, voordat de Messias komt, om deze verborgenheid te verklaren. Dan 'er is geen twijffel aen, dat 'er, onder deze plechtigheid, een geestelyke zin verborgen ligge, waervan straks nader.

Vervolgens wijst de Heer het geval aen, in het welk men zich van dit water der ontzondiging bedienen moest.

11. (*d*) Wie eenen dooden, te weten eenigh doot lichaem van een mensch, aenroert, het zy toevallig, het zy by noodzake, die sal seven dagen onreyn zijn, en geduurende al dien tijd niet tot het Heiligdom komen mogen, noch van de heilige dingen gebruik maken.

(*d*) Num. 31: 19. Hagg. 2: 14.

12. Op den derden dagh ſal hy ſich met deze asch, onder water gemengd, beſprengen, en zich daer mede ontſondigen of reinigen, ſo ſal hy op den ſevenden dagh reyn zijn: maer indien hy ſich op den derden dagh niet ontſondigt, ſo en ſal hy op den ſevenden dagh niet reyn zijn, al ware het ook, dat hy op den zevenden dag die plechtigheid waernam, welke ik vervolgens verordenen zal.

13. Al wie eenen dooden, het doot lichaem eenes menſchen, die geſtorven ſal zijn, aenroert, ende ſich op den derden dag met het aschwater niet ontſondigt ſal hebben, en daerdoor veroorzaken, dat hy nog op den zevenden dag niet rein zy, die verontreynigt den Tabernakel des HEEREN, die in het midden van Israël is opgericht; daerom ſal die ziele, het zy een geboren Israëlijt, het zy een vreemdeling, uytgeroeyt worden uyt Iſraël: om dat het water der affonderinge op hem niet geſprengt en is, ſal hy onreyn zijn; wat hy zich ook verbeelden mag, ſijne onreynigheyt is nogh in hem.

14. Dit is de wet, wanneer een menſche ſal geſtorven zijn in eene tente, in eenige woonplaets, daer menſchen zijn of komen, en daer huisſieraden gevonden worden: Al wie in die tente ingaet, om aen of omtrent het doode lichaem eenigen dienst te verrichten, ende al wie een inwoonder, een huisgenoot, in die tente is, ſal ſeven dagen onreyn zijn.

15. Oock alle open gereetſchap, daer op geen deckſel gebonden en is, elk een vat, dat ongedekt is, of ſlegts een los dekſel heeft, in zulk eene tente, dat is onreyn.

16. Ende al wie in 't open velt eenen, die met den ſweerde verſlagen is, ofte eenen dooden, ofte het gebeente eenes menſchen, oft eengraf ſal aengeroert hebben, ſal ſeven dagen onreyn zijn.

17. Voor eenen onreynen nu, die op eene van de gezegde wyzen over eenen dooden verontreinigd is, ſullen ſy, die op hem de naeſte betrekking hebben, nemen van het ſtof des brants der ontſondiginge, van de asſche der verbran-

brande roode koe, ende daer op levendigh water doen in een steenen vat; *levendig water*, dat is water, geschept uit een fontein, bornput, of vlietenden stroom.

18. Ende een reyn man sal (*e*) een ysop-kwast nemen, ende in dat water doppen, ende sprengen 't aen die onreine tente, ende op al de gereetschap, ende aen de zielen, die daer geweest zijn: insgelijcks aen den genen, die een gebeente, oft eenen verslagenen, ofte eenen dooden, ofte een graf aengeroert heeft.

19. Ende de reyne sal den onreynen op den derden dagh, ende op den sevenden dagh besprengen: ende op den sevenden dagh sal hy, die onrein was, hem zelven ontsondigen, zoodat hy wederom kan gerekend worden rein te zijn, ende hy sal, ten dien einde, de volgende plechtigheden verrichten; hy zal sijne kleederen wasschen, ende [*sich*] met water baden, ende op den avont reyn zijn.

20. Wie daerentegen onreyn sal zijn, ende sich niet en sal ontsondigen, die ziele sal uyt het midden der gemeynte uytgeroeyt worden: want hy heeft het heyligdom des HEEREN verontreynigt, het water der afsonderinge en is op hem niet gesprengt; hy is onreyn, wat hy ook doen en zich verbeelden moge.

21. Dit sal haerlieden, die, op de gezegde wys, nu, of ooit in volgende tijden, onrein worden, zijn tot eene eeuwige insettinge: ende die het water der afsonderinge sprengt, sal sijne kleederen wasschen; oock wie het water der afsonderinge aenroert, die sal onreyn zijn tot aen den avont.

22. Ja al wat die onreyne aengeroert sal hebben, sal onreyn zijn: ende de ziele, die [*dat*] aengeroert sal hebben, sal onreyn zijn, tot aen den avont.

Het is bedenkelyk of dit laetste gezegde, vs. 22., op den

(*e*) Psalm 51: 9.

eersten onreinen zie, die onrein was door het aenraken van eenen dooden, of op den genen, die door het reinigen van dezen onreinen was onrein geworden, of op die beide te zamen. Hoe het zy; de wet wijst aen, dat deze onreinheid zeer besmettende was, in zoo ver, dat, wanneer iemand, die onrein was, eenige zaek aenroerde, dezelve aenstonds, door die aenraking, onrein wierd; en, in geval weder een ander, dat geen, het welk door aenraking onrein geworden was, aenroerde, zulk een mede in die onreinheid deelde, en zelf onrein was tot aen den avond.

Dewijl deze wet zeer byzonder en merkwaerdig is, zullen wy den geestelyken zin en de geheimzinnige bedoeling daervan wat nader ophelderen.

I. Ten grondslage van den geestelyken zin, zullen wy de volgende aenmerkingen leggen. —— De Heer noemt deze plechtigheid vs. 9. eene *ontzondiging*; het was een soort van zond-offer, en behoorde derhalven tot de wettische reinigingen. —— David gebruikt Ps. 51: 9. spreekwyzen van deze plechtigheid ontleend, *ontzondig my met ysop*, wanneer hy badt om geestelyke weldaden. Hierdoor worden wy opgeleid om aen geestelyke zaken te denken. — Daer de *wet eene schaduw had van toekomende goederen*, Hebr. 10: 1. kan men 'er niet aen twijffelen, dat, in deze aenmerkelyke plechtigheid, ook op geestelyke goederen geoogd worde. — Zag de uitleiding en verbranding der zond-offeren op Christus, volgens Hebr. 13: 12, dan mag men ook besluiten, dat de uitleiding en verbranding van deze roode veerze mede op Christus zag, te meer daer deze plechtigheid uitdrukkelyk den naem draegt van ontzondiging. — En dat alles afdoet, is de leer van Paulus Hebr. 9: 13, 14. *Indien het bloed der stieren en der bokken, en de assche der jonge koe* enz., alwaer de Apostel de asch der jonge koe in denzelfden rang stelt, met het bloed der stieren en der bokken; aen die beide eene heiliging, tot reinigheid der vleesches, toeschrijft; en daertegen overstelt het bloed van Christus, tot reiniging der conscientie van

doo-

doode werken. Hy leert derhalven, dat, gelijk het bloed van Christus, als het tegenbeeld, ftond over het bloed der ftieren en der bokken, het op dezelfde wys, als het tegenbeeld, ftaet over de asfche der jonge koe; en dat gelijk Jefus kwam, omdat gene te doen, het welk het bloed van ftieren en bokken niet konde doen, namelyk de zonden wechnemen, dat alzoo ook het bloed van Jezus gediend hebbe, om dat gene te doen, het welk de asch der roode koe niet konde uitwerken.

II. Op dezen gelegden grond ftellen wy in het algemeen vast, dat de roode veerze een voorbeeld geweest zy van onzen gezegenden Middelaer: want gelijk alle dieren, uit welke de wettifche offeranden beftonden, op Christus zagen, zoo is Hy ook, volgens de aengetogen plaets van Paulus, Hebr. 9: 13 en 14, door de roode veerze, afgebeeld.

III. Dit algemeene zal niemand betwisten, maer, in het overbrengen der byzonderheden, het welk nae den aert der verfcheiden omftandigheden van het voorbeeld gefchieden moet, vindt men meerder zwarigheden.

1. Wat de eigenfchappen van dit dier betreft: deze zijn de *kunne*, de *verwe*, de *volkomenheid*, en de *ftand.*

De *kunne* aengaende; daer de meeste andere offerdieren van het mannelyk geflacht waren, wordt hier eene veerze gevorderd, een dier van het zwakker geflacht. Zou dit ons niet wyzen op den geringen en verachten ftand van JESUS menfchelyke natuur, zoo als hy was zonder gedaente of heerlykheid Jef. 53: 3. een worm en geen man Pf. 22: 7?

Ten aenzien der *verwe*, moest de veerze ros of roodachtig wezen. Deze roode verw kan men zeer gevoegzaem aenmerken, als een zinbeeldig vertoog van de zonde: want gelijk het witte een beeld is van zuiverheid, deugd en onfchuld, Openb. 3: 4, 5, zoo vertoont het roode in tegendeel de zonde Jef. 1: 18. —— De roode veerze verbeeldt derhalven den Heer CHRISTUS, niet alleen aengemerkt, als hebbende de menfchelyke natuur aengenomen, maer voor-

namelyk als plaetsvervangende Borg, die de schulden van de zijnen had overgenomen en op zich geladen.

De *volkomenheid* van deze koe, zonder eenig gebrek, vertoonde den Heer JESUS, als den volmaekt Heiligen Middelaer, die geheel vry was van alle zedelyke gebreken.

Ten aenzien van den *ſtand*, moest de koe vry zijn, en nooit eenig juk gedragen hebben; om aftebeelden, hoe de Godlyke Middelaer, als de werkmeester van zijn eigen menschheid, vry zou zijn van alle eigen verplichting, en daer door in ſtaet, om, ten voordeele van anderen, te lijden en Gods wet te gehoorzamen.

2. De plechtigheden, welke omtrent deze koe moesten verricht werden, hadden ook eene geheimzinnige beduidenis.

Het dier werd naer buiten het leger geleid, omdat de Heer JESUS, buiten de poorten van Jeruſalem, lijden moest, vergel. Hebr. 13: 11, 12.

Het ſlagten vertoonde het dooden en kruiſſigen van den Middelaer.

De bloedſprenging teekent de verzoenende kracht af van JESUS bloedſtorting.

De verbranding van het ganſche dier ſchildert ons af, hoe de Heer JESUS niet alleen tot het oordeel des doods zoude overgegeven worden, maer ook een vloek worden, om de zijnen van den vloek te verlosſen.

3. Eindelyk komen wy tot de gevolgen.

Zoo de Priester, als hy die de verbranding verricht had, werden beide onrein: kan ons dit niet leeren, hoe beide Jooden en Heidenen, die den Heer JESUS gedood hadden, daerdoor by God onrein geworden zijn, als die den rechtvaerdigen gedood hadden?

De Priester, en hy die de verbranding verricht hadden, konden wederom rein worden, wanneer zy zich op de gewoone wys waschten: kan ons dit niet afbeelden, hoe de moordenaers van Christus vergeving

ving van deze zonden verkrijgen konden, langs den gewoonen weg van geloof en bekeering, vergel. Hand. 2: 38. 3: 19.

De bewaring der asſche kan men aenmerken, als een vertooning der altoosduurende kracht van 's Heilands verzoening.

Het water der ontzondiging was geſchikt ter reiniging van menſchen, die zich, door het aenraken van eenen dooden, verontreinigd hadden: alzoo is ook het bloed van Christus geſchikt, om onze conſcientien te reinigen van doode werken, gelijk Paulus het verklaert, Hebr. 9: 13, 14.

De overige byzonderheden, by voorb:; waerom de ontzondiging juist op den derden dag geſchieden moest, en dergelijke, laten wy aen de overdenking van onze verſtandige Lezeren over.

HET XX. KAPITTEL.

In dit Kapittel maekt Moſe eenen aenvang met het verhalen der geſchiedenisſen van Israël, in het 40ste jaer na den uittocht uit Egypten. Wy vinden hier twee hoofdbyzonderheden. —— Het voorgevallene te Kades, in de woestijne Tzin, vs. 1-22. —— Het gebeurde aen den berg Hor, vs. 23-29.

1. ALs de kinderen Iſraëls, de gantſche vergaderinge, na vele optochten zedert het vertrek van Kades-barnea, en het blijven in verſcheiden legerplaetſen, waervan in het vervolg Kap. 33. zal geſproken worden, in de woeſtijne Zin gekomen waren in de eerſte maent van het veertigſte jaer na den uittocht uit Egypten, vergel. Kap. 33: 38 ſo bleef het volck te Kades: niet in Kades-barnea, 't welke hunne vijftiende legerplaets geweest

was, liggende op de zuider grenzen van Canaan, vergel. Kap. 34: 4; maer in een ander Kades, aen de grenzen van het land Edom, naer den kant van de roode zee, zie Kap. 33: 36 en Deut. 2: 3. ende Mirjam, de zuster van Mose en Aaron, sterf aldaer, vier maenden voor den dood van Aaron, vergel. Kap. 33: 38. en elf maenden voor Moses overlijden, ende sy wert aldaer te Kades begraven.

2. Ende daer ter plaetse en was geen water voor de vergaderinge: want het water uit de rots in Horeb, het welk hen nu 37 jaren gevolgd was, of dat zy misschien gevolgd hadden, overal daer het door afloopende plaetsen heen stroomde, had hun nu begeven, omdat zy nu weder digt by Canaan en andere landen gekomen waren, daer zy, door de gewoone middelen, water krijgen konden: doe vergaderden sy haer tegen Mose, ende tegen Aaron, murmureerende, gelijk hunne Vaders, in een soortgelyk geval, ook gedaen hadden, Exod. 17: 2, 3.

3. Ende het volck twistede met Mose, in plaets van hem den rouw te beklagen over den dood van zijne zuster, kwamen zy in woede tot hem, om hem te schelden en te lasteren, ende sy spraken bittere en onbesuisde woorden, seggende, Och of wy den geest gegeven hadden, doe (a) onse broeders voor het aengesichte des HEEREN, en door zijne straffende hand, den geest gaven! zulk eenen schielyken dood hadden wy liever willen ondergaen, dan langzaem van dorst te versmachten.

4. Waerom doch hebt gylieden de gemeynte des HEEREN in dese woestijne gebracht? dat wy daer sterven souden? wy, ende onse beesten? had gylieden dan het boosaertig voornemen, om ons, met ons kostbaer vee, in deze nare wildernis, op de allerjammerlykste wys te doen omkomen?

5. Ende waerom hebt gylieden ons doen optrecken uyt Egypten, om ons te brengen in dese quade plaetse? 't en is geen plaetse des zaets, noch der vijgen, noch der wijnstocken, noch der

(a) bov. 16: 32, 49.

der granaet-appelen, oock en is 'er geen water om te drincken.

Welk een onbegrijpelyke woede! welk eene verregaende verharding, welke zich, noch door zegeningen, noch door oordeelen, vermurwen liet!

6. Doe gingh Mose ende Aaron van het aengesichte der gemeynte, uit de tegenwoordigheid van dezen woedenden hoop, tot de deure der Tente der t'samenkomste, ende sy vielen op hare aengesichten, om den Heer te bidden, deels dat hy hen wilde handhaven, deels dat hy het volk zoude genadig zijn, deels dat hy hunne harten verbeteren wilde: ende de heerlickheyt des HEEREN verscheen hen boven den Tabernakel, zoo om Mose en Aaron te bemoedigen, als om het volk te doen bedaren.

7. Ende de HEERE sprack tot Mose, uit de wolk van boven den Tabernakel, seggende,

8. Neemt dien staf, met welken gy in Egypten, in de roode zee, en in de woestijne, zoo vele verbazende wonderen verricht hebt, ende versamelt de vergaderinge, gy, ende Aaron uw broeder, ende spreeckt gylieden tot de steenrotze die daervoor u ligt, voor hare oogen, dat is, in de tegenwoordigheid van het volk, met uwen wonderstaf in uwe hand, en gebied dezelve in mijnen naem om water uittegeven, so sal sy haer, door de onmiddelyke tusschenkomst van mijn wonderdoend Alvermogen, water geven: (*b*) Alsō sult gy hen water voortbrengen uyt de steenrotze, ende gy sult de vergaderinge ende hare beesten drencken.

9. Doe nam Mose den staf van voor het aengesichte des HEEREN uit het Heiligdom, alwaer dezelve ter bewaring was wechgelegd, gelijck als hy, de Heer, hem geboden hadde.

10. Ende Mose ende Aaron vergaderden de gemeynte voor de steenrotze: (*c*) ende hy seyde tot hen, Hoort doch, gy wederspannige, (*d*) sullen

(*b*) Neh 9: 15. Psalm 78: 15, 16. ende 105: 41. ende 114: 8. (*c*) Psalm 106: 32, 33. (*d*) Deut. 32: 51.

wy water voor ulieden uyt dese steenrotze hervoorbrengen? staet dit in het vermogen van my en Aaron? is het redenlyk van ulieden gehandeld, zulks te vergen? Maer wel aen, ik zal voor u Gods alvermogen beproeven.

11. Doe hief Mose sijne hant op, ende hy sloegh de steenrotze tweemael met sijnen staf: (*e*) ende daer quam veel waters uyt, so (*f*) dat de vergaderinge dronck, ende hare beesten, en, by het verlaten van deze plaets vulde een iegelyk zijne watervaten, om zich in het vervolg daervan te bedienen, tot dat zy in zulke oorden kwamen, alwaer de natuur zelve genoegzaem water opleveren zoude.

12. Derhalven seyde de HEERE tot Mose ende tot Aaron, (*g*) Om dat gylieden my niet geloost en hebt, dat gy my heyligdet voor de oogen der kinderen Israëls, en het volk verzekerdet van mijne trouw en almacht: daerom en sult gylieden dese gemeynte niet inbrengen in het lant 't welck ick haer gegeven hebbe, maer sterven, voordat de Israëliten het beloofde land Canaan, ter erfelyke bezitting, innemen.

Men heeft zich zeer veel moeite gegeven, om te onderzoeken waerin eigenlyk de zonde van Mose en Aaron bestaen hebbe. Maer de text zegt duidelyk, dat het ongeloof geweest zy, en het verzuimen, dat de HEER *geheiligd wierd voor het volk.* Het wangedrag van Israëls opperhoofden bestond niet alleen in ongeloof, in eene inwendige twijffeling aen het Godlyk Alvermogen, maer ook voornamelyk in zulke uitwendige betooningen van gramschap en ongeduld, welke recht geschikt waren, om ongeloof by de Israëliten te verwekken. — De zaek was deze: Mose was bitterlyk bedroefd over den dood van zijne zuster, en by die gelegenheid veroorzaekte de murmureering van het volk meerder gramschap, en grooter verontwaerdiging dan nae gewoonte: dit bracht zijne gedachten in zulk eene verwarring, dat hy, toen de Heer hem bevel gaf, om water uit de steenrots voorttebrengen, begon te

(*e*) Ps. 78: 15. ende 105: 41. Jes. 48: 21. 1 Cor. 10: 4. (*f*) Jes. 43: 20. (*g*) Num. 27: 14. Deut. 1: 37.

te twijffelen, of de Heer het volk deze gunst wel bewijzen wilde: deze twijffeling zal hy, zo niet met woorden, immers met zijne houding en gebaerden, vertoond hebben. En toen 'er, op het eerste slaen van de steenrots, geen water uit voortkwam, is zijne twijffeling veranderd in ongeloof en in mistrouwen, zoodat hy dacht dat het volk geen water krijgen zoude.

13. Dit zijn de wateren Meriba, dit is de plaets der twistwateren, daer de kinderen Israëls met den HEERE om water getwistet hebben: ende hy wert aen haer geheyligt, door eene zichtbare proef te geven van zijne almacht en goedheid. Men verwarre dit *Meriba* niet met Exod. 17: 15.

14. Daer na sondt Mose boden uyt Kades, dat op de grenzen van het land der Edomiten gelegen was, tot den Koningh van Edom, [*welcke seyden*,] (*h*) Alsoo seyt uw broeder Israël, het nageslacht van Jacob, die een eigen broeder was van Ezau den stamvader uwes volks: Gy weet zekerlyk by geruchten, al de moeyte die ons ontmoet is, hoe wy nu, geduurende vele jaren, door de woestijne hebben omgezworven, zonder ergens eene vaste woonplaets te hebben.

15. Dat onse vaders nae Egypten afgetogen zijn, ende wy in Egypten vele dagen gewoont hebben: ende dat de Egyptenaers ons, ende onse vaderen quaet gedaen hebben.

16. Doe (*i*) riepen wy tot den HEERE, ende hy hoorde onse stemme, ende hy (*k*) sondt eenen Engel, ende hy leydde ons uyt Egypten: ende siet, wy zijn nu, na veel omzwervens, te Kades of in de nabuurschap van Kades gekomen, eene stadt, aen 't uyterste uwer lantpale.

17. Laet ons doch door uw lant trecken naer Canaan, dat God ons tot eene erfelyke bezitting beloofd heeft: wy en sullen niet trecken door den acker, noch

(*h*) Deut. 23: 7. Obadja vs. 10, 12. (*i*) Exod. 2: 23. (*k*) Exod. 14: 19.

door de wijngaerden, noch en ſullen 't water der putten niet drincken: wy ſullen den Konincklicken wegh gaen, den gemeenen weg, welken de Koning aen allen reizigers toelaet om doortetrekken, wy en ſullen niet afwijcken ter rechter noch ter ſlinckerhant, tot dat wy door uwe lantpale ſullen getrocken zijn, niemand uwer onderdanen zal van onzen doortocht, eenigen overlast, of het minste nadeel lijden.

18. Doch Edom, dat is de Koning der Edomiten, op deze betuigingen niet vertrouwende, en bevreesd zijnde, dat zulk een talrijk leger zijn land innemen, of immers beroven zoude, ſeyde tot hem, tot Israël of de afgezanten uit Israël: Gy en ſult door my, door mijn land, niet trecken, op dat ick niet miſſchien met den ſweerde uytgae u te gemoete, onderneemt den doortocht niet, ik zou 'er my gewapenderhand tegen verzetten.

19. Doe ſeyden de afgezanten uit de kinderen Iſraëls tot hem, Wy ſullen door den gebaenden wegh optrecken, geloof ons vryelyk en twijffelt niet aen onze betuigingen, ende indien wy van uw water drincken, ick ende mijn vee, ſo ſal ick (zoo ſpraken de afgezanten uit naem van het volk, als van een eenig man) den prijs deſſelven daer voor geven: ick ſal alleenlick, ſonder yet anders te doen, of my ergens anders mede op te houden, te voete doortrecken, en uw land zoo ſpoedig doorreizen, als het voetgangeren mogelyk is.

20. Doch hy ſeyde, Gy en ſult niet doortrecken: ende Edom is hem te gemoete uytgetrocken, met een ſwaer volck, met een machtig leger, ende met een ſtercke hant, met wel gewapende manſchap, om den doortocht door zijn land te beletten.

21. Alſo weygerde Edom Iſraël toe te laten door ſijne lantpale te trecken: daerom (*l*) weeck Iſraël van hem af; nadat zy zich van eenige noodwendigheden

voor-

(*l*) Richt. 11: 18.

voorzien hadden, welke zy voor geld kochten: want God had hun verboden tegen de Edomiten te ſtrijden; Deut. 2: 5 en Richt. 11: 17.

22. Doe reyſden ſy, nadat de wolk was opgeheven, van Kades: (*m*) ende de kinderen Iſraëls quamen, de gantſche vergaderinge, aen den bergh Hor.

Deze berg lag ook op de grenzen der Edomiten, maer op eene andere plaets, zie c. 33: 37. Dit gebergte droeg anders den naem van Seir; het ſchijnt Hor geheten te zijn, omdat Hori, de voorvader van Seir, en de eérste bevolker van dit land, dit gebergte van de vroegſte tijden af bezeten had; vergel. Gen. 36: 20, 30 en Deut. 2: 12.

23. De HEERE nu ſprack tot Moſe, ende tot Aaron aen den bergh Hor, aen de grenspale des lants Edoms, ſeggende:

24. Aaron ſal tot ſijne volckeren verſamelt worden, hy zal eerstdaegs ſterven: want hy en ſal niet komen in het lant Canaan, 't welck ick den kinderen Iſraëls gegeven hebbe: om dat gylieden, gy zoo wel als hy, mijnen monde wederſpannigh geweeſt zijt by de wateren Meriba, en my door uw ongeloof vertoornd hebt, vergel. vs. 12.

25. (*n*) Neemt Aaron ende Eleazar ſijnen ſone: ende doetſe opklimmen tot den bergh Hor, aen den voet van welken het leger der Israëliten is nedergeſlagen.

26. Ende treckt Aaron ſijne Hoogepriesterlyke kleederen, met welken hy den berg moet opklimmen, uyt, ende trecktſe Eleazar ſijnen ſone aen, om hem, als den opvolger van zijnen Vader, in de Hoogepriesterlyke waerdigheid, te bevestigen: want Aaron ſal verſamelt worden, ende daer ſterven.

27. Moſe nu dede, gelijck als de HEERE geboden hadde: want ſy klommen tot op den bergh Hor, voor de oogen der gantſcher vergaderinge.

28. Ende Moſe trock Aaron ſijne kleederen uyt, ende hy trockſe ſijnen ſone Eleazar aen: (*o*) ende

(*m*) Num. 33: 37. (*n*) Num. 33: 38. Deut. 32: 50. (*o*) Deut. 10: 6. ende 32: 50

Aaron ſterf aldaer, denkelyk door eene ſchielyke, doch zagte dood, op de hoogte dies bergs, daer hy ook begraven werd, Deut. 10: 6: doe quam Moſe ende Eleazar van dien bergh af, nadat zy Aaron, door de perſonen, die hen vergezelden, hadden zien begraven.

29. Doe de gantſche vergaderinge ſagh of vernomen had dat Aaron overleden was: ſo beweenden ſy Aaron dertigh dagen, het gantſche huys Iſraëls zoo wel mannen als vrouwen.

De rouw over byzondere perſonen duurde maer zeven dagen, maer over zulke aenzienlyke mannen, als Aaron en Moſe waren, werdt 30 dagen gerouwklaegd, vergel. Deut. 34: 8.

HET XXI. KAPITTEL.

De veldſlag van Israël met den Koning van Harad vs. 1-3. hunne reis, van den berg Hor, rondom het land der Edomiten, tot op de grenzen van Koning Sihons land vs. 4-20. De overwinning van Sihon en Og, twee Koningen der Amoriten vs. 21-35.

1. ALs de Canaaniter de Koningh, of de *Canaanitiſche Koning* van Harad (zijnde eene zekere Stad, vergel. Joſ. 12: 14 en Richt. 1: 16.) woonende tegen 't zuyden, in het zuidelyk gedeelte van Canaan, hoorde, dat Iſraël door den wegh der verſpieders quam: ſo ſtreedt hy tegen Iſraël, hy toog, met eene groote krijgsmacht uit, en viel op de Israëliten aen, ende hy voerde eenige gevangene uyt denſelven gevanckelick wech, hy viel op de uiterſte gedeelten van het leger aen, zoodat 'er eenige verrast wierden en gevangelyk weggevoerd.

Door *den weg der verſpiederen* moet men niet dien weg verſtaen, door welken de verſpieders in Canaan gekomen waren, die Moſe voor 38 jaren had uitgezonden, om Canaan op te nemen; maer dien weg, langs welke eenige mannen uit Harad, op het bevel van den Koning, waren uitgegaen, om de optoch-

tochten en bewegingen van het legér der Israëliten gade te slaen. —— Ondertusschen is 'er geene noodzaek, om het Hebreeuwsche woord *Atharim*, door *Verspieders* te vertalen; men kan het, met de LXX Griekſche Overzetteren, zeer gevoegzaem nemen, voor den eigen naem van eene Stad, naeby den zuid-oosterhoek van de doode zee, daer naderhand de stam Juda zijn erfland heeft ingenomen.

De Heer liet deze overrompeling van Israël toe, deels om het volk te verootmoedigen, deels om hen te leeren, dat zy de verovering van Canaan, niet van hunne eigen dapperheid, maer alleen van den Godlyken zegen te wachten hadden.

2. In deze verlegenheid smeekte het volk den Heere om zijnen machtigen bijstand, en Doe beloofde Israël den HEERE een gelofte, ende seyde: Indien gy dit volck geheelick in mijne hant geeft, indien gy my de overwinning verleent op den Koning van Harad en zijn machtig heirleger, so sal ick hare steden verbannen door den *Cherem*, niemand van ons zal van den roof nemen, maer wy zullen alles geheel verdelgen, vergel. Lev. 27: 29.

3. De HEERE dan verhoorde de stemme Israëls: ende gaf de Canaaniten over, ende hy, Israël, verbande haer, ende hare steden: ende hy noemde den name dier plaetse Horma; dat is *uiterste verwoesting*, omdat alles tot eene volkomen verwoesting verbannen was.

Maer nu rijst de vraeg: wanneer heeft Israël deze Canaäniten werklyk verdelgd: want dit zelfde volk was nog in wezen, toen Israël in Canaan kwam, Jos. 12: 14, en hadden zy aenstonds deze gelofte ter uitvoer gebracht, dan behoefden zy immers geenen verderen weg genomen te hebben, eer zy Canaan innamen? —— Vermoedelyk hebben zy toen alleen deze Canaaniten in een veldslag overwonnen, en de gevangenen van hun volk gered, zonder als nog vastigheden in tenemen; evenwel benoemden zy het slagveld *Horma*, tot een gedenkteeken en onderpand der gelofte, om dit volk te zijner tijd ganschlyk te verbannen.

4. Doe de Israeliten over het leger des Konings van Harad gezegepraeld hadden, reysden sy, op het geleide

van de wolk-kolom, van den bergh Hor, op den wegh der schelfzee, die van de roode zee naer het land van Moab leidde, opdat sy achter om der Edomiten lant henen togen; om 't welk te doen zy de schelf- of roode zee weder naderen moesten: doch des volcks ziele wert verdrietigh op en over desen wegh; zy werden onverduldig, dat zy, zoo naeby de grenzen van Canaan zijnde, nog zulken langen en verdrietelyken weg zouden moeten afleggen, op welken zy al weder nieuwe verdrietlykheden te gemoet zagen.

5. Ende het volck sprack al weder in woede en murmureringe tegens Godt, ende tegens Mose, Waerom hebt gylieden ons doen optrecken uyt Egypten? was dit opdat wy sterven souden in dese woestijne? want hier en is geen broot, oock geen water, ende (*a*) onse ziele walgt over dit seer lichte broot van dit manna, in het welk zoo weinig kracht en voedsel steekt. Nu maekte deze ondankbare menigte het nog veel erger dan hare Vaders: de laetste murmureerden wel tegen Mose en Aaron, maer nu ontzagen zich deze niet, om God zelven, die hen zoo wonderdadig begunstigd had, van kwaed beleid te beschuldigen.

6. Doe (*b*) sondt de HEERE vyerige slangen onder het volck, die beten het volck: ende daer sterf veel volcks van Israël: want de beten van deze slangen waren doodlyk.

Het byvoegsel *vuurig*, of gelijk 'er eigenlyk staet *Seraphim*, leert ons dat het gevleugelde slangen geweest zijn: want dit zelfde woord vindt men elders van vliegende draken gebruikt, Jos. 14: 29, 30, en zy waren in zoo ver *vuurig*, dat zy een vuurkleur hadden, en dat hare vergiftige beten van eene vuurige en ontstekende kracht waren. —— Deze slangen *zondt de* HEER *onder het volk*; waer toe wy geen wonderwerk behoeven te onderstellen, want dit schadelyk ongedierte was in de woestijnen, door welke de Israeliten heentrokken, zeer gemeen, zie Deut. 8: 15; maer nu beschikte de alleen wijze God, door eenen t'zamenloop van omstandigheden, dat dit on-

(*a*) Num. 11: 6. (*b*) 1 Cor. 10: 9.

ongedierte, tegen het welk hy de Ifraeliten tot dus ver beveiligd had, zich in groote menigte door het leger verfpreidde.

7. Daerom, door deze zeer geduchte ftraf tot inkeer gekomen zijnde, quam het volck, met ootmoedige fchuldbelijdenis, boetvaerdig tot Mofe, ende fy feyden: Wy hebben gefondigt, om dat wy tegens den HEERE, ende tegens u lasterlyke woorden gefproken hebben, biddet den HEERE dat hy defe flangen van ons wechneme: doe badt Mofe voor het volck.

8. Ende de HEERE verordende een zeer zonderling middel, ter genezing van de genen, die door deze vergiftige draken gebeten waren, ende feyde tot Mofe, Maeckt u een vyerige flange, laet u de beeldtenis van zulk een flang, uit geel en vuurkleurig koper vervaerdigen, ende fteltfe op een ftange, om van verre bekwamelyk te kunnen gezien worden: ende 't fal gefchieden (*c*) dat al die gebeten is, als hyfe aenfiet, onder een vuurig gebed om herftelling, fo fal hy genezen worden en leven.

9. (*d*) Ende Mofe volbracht het Godlyk bevel, zoodrae het gefchieden konde, hy maeckte, of door iemand des kundig liet hy vervaerdigen, een koperen flange, ende fteldefe op een ftange: ende 't gefchiedde, als een flange yemant beet, fo fagh hy de koperen flange aen, ende hy werd genezen, en bleef levendigh.

Omtrent deze zeer merkwaerdige gebeurtenis, hebben wy vier vragen te beantwoorden.

I. *Hoe kon het aenfchouwen van een koperen flang de genezing der gebeten Ifraeliten ten gevolge hebben?* —— Wy antwoorden, dat deze genezing zekerlyk niet uit natuurkundige oorzaken kan afgeleid worden; het was derhalven eene uitwerking der Godlyke Almacht, een eigenlyk gezegd wonderwerk, des te blijkbarer, nae mate 'er minder verband was tusfchen het geneesmiddel en de herftelling.

(*c*) Joh. 3: 14. (*d*) 2 Kon. 18: 4. Joh. 3: 14.

II. De tweede vraeg is deze: *Hoe kon deze koperen slang, op alle plaetsen van Israëls leger gezien worden?* —— Vermids de slang op eene stang verheven was, kon dezelve op eenen aenmerklyken afstand gezien worden, even als een veldteeken. Voeg 'er by, dat deze beeldtenis zekerlyk in het midden van het leger zal zijn geplaetst geworden; en zo zy, die hun verblyf hadden aen de uiterste grenzen van het leger, deze slang niet zien konden, moesten zy zich nader by het middelpunt vervoegen; want, hoe doodlyk de wonden ook waren, zullen evenwel de gebeten Israeliten meest-al tijds genoeg gehad hebben, om zich naer zulk eene plaets te vervoegen, alwaer zy de koperen slang zien konden.

III. Op de derde vraeg: *Waerom verkoos de Heer zulk een zeldzaem geneesmiddel?* antwoorden wy: Opdat zijne wonderdoende kracht des te duidelyker zoude opgemerkt worden, en de verstokte Israeliten de genezing niet aen de uitwendige middelen zouden toeschrijven. —— Behalven dat deze gebeurtenis eene geheimzinnige afbeelding was van de verlossing der zondaren, door den kruisdood van onzen Godlyken Middelaer, zie Joh. 3: 14, 15.

IV. Eindelyk vraegt men nog, *Waer zijn de vuurige slangen gebleeven?* —— God beschikte in zijne Voorzienigheid, zulke middelen, dat zy het leger van Israël verlieten. Volgens den geleerden BOCHART, zijn deze vuurige slangen de *Hydræ* of *Chersydræ* geweest, welke zich in de moerassen onthouden, maer zich, wanneer deze zijn uitgedroogd, op het land begeven. In dit geval was 'er niets anders dan een overvloedige regen nodig, om dit ongedierte naer de moerassen te doen wederkeeren.

Nu volgt het verhael van Israëls reistochten van den berg Hor, rondsom het land der Edomiten, tot op de grenzen des lands van Koning Sihon.

10. (*e*) Doe zy van de vuurige slangen verlost, en van hun-

(*e*) Num. 33: 43.

hunne vergiftige beten genezen waren, *doe* verreyſden de kinderen Iſraëls: ende ſy legerden haer te Oboth; nadat zy nog twee andere plaetſen hadden aengedaen, welke hier kortheidshalve worden overgeſlagen, omdat 'er Kap. 33 een uitvoerig en nauwkeurig regiſter van alle de optochten der Iſraeliten zal gegeven worden.

11. Daer na reyſden ſy van Oboth, ende legerden haer aen de heuvelen van Abarim in de woeſtijne, die tegen over Moab is, tegen den opgangh der ſonne, in het oostelyk gedeelte van die woestijne, welke Deut. 2: 8 de woestijne van Moab genaemd wordt.

12. Van daer reyſden ſy, ende legerden haer by de beke Zered, die naer de doode zee heenvloeide: omdat God hen bevolen had, dat zy Moab niet zouden beangstigen.

13. Van daer reyſden ſy, ende legerden haer aen deſe, dat is aen de Noordwest-zijde van de rivier Arnon, welcke in de woeſtijne is, uytgaende en voortſtremende uyt de lantpale der Amoriten: (andere vertalen 't *aen gene zijde*, maer dit hangt af van de plaets waer Moſe dit ſchreef) (*f*) want Arnon is de lantpale van Moab, die de grensſcheiding maekt tuſſchen Moab, ende tuſſchen de Amoriten,

Te weten, de Moabiten hadden voorheen het land aen beide zijden van de rivier Arnon, tot aen of naeby Hesbon toe, bezeten; nu waren zy evenwel door de Amoriten, uit het Noordelyke gedeelte, het welk digtst by hen lag, verdreeven; en langs dezen weg was de Arnon de grensſcheiding tusſchen de beide heerſchappyen geworden, vergel. vs. 26 en 27.

14. (Daerom wort geſeyt in 't boeck der oorlogen des HEEREN: Tegen Vaheb, in eenen wervelwint, of, gelijk men het ook vertalen kan, *te Vaheb, eene Stad in het landſchap Supha*, ende tegen of aen de beken Arnon), zijnde deze rivier in onderſcheiden takken verdeeld.

(*f*) Richt. 11: 18.

15. Ende den afloop der beken, of aen den oorsprong dezer rivier, die sich nae de gelegenheyt van Ar wendt, of zich uitstrekt tot aen Ar, eene Stad der Moabiten, vergel. vs. 28, ende leent of belend is aen de lantpale Moabs. Men merke hier over op:

I. Dat het *boek der oorlogen des Heeren*, een zeker gedicht of verzameling van gedichten schijnt geweest te zijn, behelzende een verhael van de oorlogen en overwinningen, welke de Israeliten, door s' Heeren zegen, gevoerd en behaeld hebben. Wie het opgesteld hebbe, kunnen en behoeven wy niet te bepalen; het is genoeg, dat het van eenen geloofwaerdigen Schrijver vervaerdigd zy, aen wiens verhalen niemand ten tijde van Mose twijffelde.

II. Dat de zin der woorden, welke Mose uit dit boek aenhaelt, onvolkomen zy, immers volgens deze vertaling van onze en meest alle andere overzetters; de heilige Geschiedschrijver wilde dan alleen dit bewijzen, dat de strekking van de Arnon zoodanig was, als hy dezelve vs. 13 had opgegeven, en daer toe waren deze afgebroken woorden genoegzaem.

III. Het oogmerk van Mose, met deze aenhaling, was eenvoudig om te bewijzen, dat de heerschappye van Moab, te dier tijd, zich niet verder uitstrekte dan tot de rivier Arnon, dewijl de Amoriten hun al het land aen de overzijde ontnomen hadden; en dat gevolgelyk de Israeliten, door het overweldigen van het laetstgenoemde land, zich niet bezondigden tegen het Godlyk bevel, om de Moabiten niet te benadeelen, Deut. 2: 9. zie voords de aentekening op vs. 20.

16. Ende van daer [*reysden sy*] nae Beër: dit is de put van welcken de HEERE tot Mose seyde, Versamelt het volck, so sal ick haer, op eene wonderdadige wys, water geven: want hier had het volk wederom gebrek aen water; maer, dewijl zy daerover niet murmureerden, voorzag de Heer van zelve, door zijn wonderdoend Alvermogen, in hunne nooden.

Dit *Beër* evenwel, gelijk ook *Mattana*, *Nahaliël*, *en Bamoth*, vs. 19, worden Kap. 33 onder de legerplaetsen niet ge-

geteld, vermoedelyk omdat het verblijf aldaer zeer kort was, zoodat de tenten niet eens wierden opgeslagen.

17. (Doe de Heere hen zoo gunstig van water voorzien had, songh Israël dit liedt: Springt op, gy put, laet uwe wateren, die nu beneden de aerde verborgen zijn, tot ons gebruik opklimmen, singet, gy Israeliten, daer van by beurte.

18. Gy put, dien de Vorsten, de LXX Oversten der Stammen, op Gods bevel gegraven hebben, dien de Edele des volcks gedolven hebben, door of op bevel van Mose den Wetgever, met hare staven:)

Het schijnt, dat de LXX Oudsten, op het bevel van God, door den mond van Mose overgebracht, met hunne staven de aerde een weinig hebben opgeworpen, en daerop, door het Godlyk Alvermogen, zulk een waterrijke put zich aenstonds vertoond hebbe.

Ende van de woestijne [*reysden sy*] nae Mattana

19. Ende van Mattana tot Nahaliël: ende van Nahaliël tot Bamoth.

20. Ende van Bamoth tot het dal, dat is de vallei die in of naby het velt Moabs is, aen de hoogte, dat is aen den voet van den berg Pisga, ende dat, of welke berg, tegen de wildernisse siet.

Men kan niet ontkennen, dat het gene hier, vs. 14-20, is voorgekomen, door de kortheid en afgebrokenheid der uitdrukkingen, eenige duisterheid blijft behouden: het verdient ook opmerking, dat de woorden, *reisden zy*, vs. 16 en 18, niet in den grondtext staen, daer ze Kap. 33: wel 41 mael herhaeld worden; en de 4 hier genoemde plaetsen ook, geen van allen, in de lijst der reisplaetsen Kap. 33, vermeld worden, gelijk we reeds hier voor op vs. 16 te kennen gaven: behalven dat nergens, noch van een plaets *Vaheb*, noch van iets dat daer gebeurd zou zijn, een woord gemeld wordt. We willen daerom hier gaerne byvoegen de vertaling van eenen onzer geleerdste Bybeltolken, en dezelve den lezer ter keuze voorstellen. Volgens de gedachte van den W: E: w: Heer SCHUTTE, moet men dit gedeelte, vs. 14-20, dus vertalen en invullen.

14. *Daerom wordt gezongen in het boek van* 's HEEREN *oorlogen*, het oude gezangboek der Israëlitische Kerk voor Davids tijd, waer van het boek der Oprechten een vervolg zal geweest zijn:

VOORZANG. *Is 'er dat Godgewijde gedenkteeken in Soupha*, staet de Altaer in Raphidim opgericht by 't begin onzer reize, kort na het geven van 't water uit Horebs rots, nog aldaer, met dit opschrift: „JEHOVAH is mijn baniere"! ter gedachtenis onzer overwinning op Amalek, (zie Exod. 17: 15.) *zoo zijn 'er ook de beken van Arnon*, die getuigen, nu onze reis ten einde loopt, eene andere Godlyke drenking, en zullen getuigen zijn onzer zegeprael over de Amoriten.

15. TEGENZANG. *Ja, 'er is een afloop dier beken* uit het wad van Jaëzer, *die zich naer de gelegenheid van Ar wendt, en leent aen-*, of een bogt maekt tegen, *Moabs landpalen*; een bogt, over welke God ons, ondanks Moabs weigering, veilig uit de woestijne in deze streek deed komen: hier zal deze stroom vervolgens de scheiding uitmaken, tusschen Israël en Moab!

16. SLOTZANG. *Van daer wendt zich die afloop* wel *naer* deze streek van *Beër*; maer op dezen hoogeren grond begeeft ons hare verkwikking; *dit* Beër *is de put, van welken de* HEER *tot Mose zeide:* „*Verzamel 't volk, en ik zal* „ *hun* door mijne wondermagt *water geven*, en in dit water is „ teffens het onderpand van mijne hulp tegen de Amoriten."

17. *Toen zong Israël*, kort na het hooren van dit Godlyk bevel, en by het openen van dien Bron, *dit lied:*

EERSTE ZANG, DOOR ISRAËLS VORSTEN EN EDELEN AENGEHEVEN.

Spring en borrel ruim *op ô Bornput*, in 't midden der reiën! Israëllers! *zingt daervan by beurten!*

EERSTE TEGENZANG, DOOR DE ISRAËLITEN.

18. [*Spring op*] *ô Bornput, dien de Vorsten* onzer Stammen *gegraven hebben, dien de Edelen des volks* verder *opgedol-*

ven

ven hebben! [*Spring op*] *over den* grooten *Wetgever* van Israel, hier by tegenwoordig! [verheug u] *over hunne* vorstelyke *Staven*, welke, pas in den grond gestoken om de plaets af te bakenen, straks het water deden ontspringen! *Ja* [*spring op*] *meer dan de woestijne* van Kedemoth, *ô Mattana*, dierbre Godsgift, Kom, waer in zich dit water ten onzen nutte verzamelt!

TWEEDE ZANG, DOOR DE VORSTEN EN EDELEN OP NIEUW AENGEHEVEN.

19. *Ja* [*spring*] *meer dan Mattana*, *ô Nahaliël*, aengename Godsbeek uit deze Kom vloejende! *Ja meer dan Nahaliël*, *ô Bamoth*, eertijds dorre Hoogten, die u daer door voelt besproejen!

TWEEDE TEGENZANG DOOR ISRAËL.

20. *Ja* [*spring op*] *meer dan Bamoth's* hoogten, *ô nedrig dal in Moabs velden!* Gy althans behoeft geen droogte te lijden, nu deze Godsbeek u zoo mild bewatert — [*Spring op*] *ô* hemelhooge *kruin van Pisga*, die dezen Rei rondöm Beër sluit, en van wier spits niet slegts Beërs bron en beek, maer ook reeds het beloofde Erfland te beschouwen is.

SLOTZANG, DOOR ALLEN TE ZAMEN.

[*Spring op*, *ô Bornput*] in 't midden van dezen Rei! daer gy ons niet alleen thans verkwikt, maer *die hellende afloops naer de verzengde wildernis* van Kedemoth! vloei wakker aen, versprei uw vruchtbren stroom door deze dorre streeken!

21. Toen het volk nu Edoms land om- en de Arnon overgetrokken was, en zich aen derzelver noordzijde nedergeslagen had, bevond het zich by- of even op het grondgebied der Amoriten, 't welk zich van hier tot aen de Jordaen uitstrekte, en dus nu in hunnen weg naer Canaan lag: (*g*) doe sondt Israël, op Gods bevel, boden tot Sihon, den Koningh der Amoriten, seggende:

(*g*) Deut. 2: 26. Richt. 11: 19.

22. Laet my door uw lant trecken, (*h*) wy en sullen niet afwijcken in de ackers, noch in de wijngaerden, wy en sullen het water der putten niet drincken: wy sullen op den Koninckliicken wegh gaen, tot dat wy uwe lantpale doorgetogen zijn.

23. (*i*) Doch Sihon en liet Israël niet toe door sijne lantpale door te trecken, maer Sihon vergaderde al sijn volck, ende hy gingh uyt, Israël te gemoete, nae de woestijne, ende hy quam te Jahza, eene Stad op de grenzen van zijn gebied, ende streedt tegen Israël.

24. (*k*) Maer Israël sloegh hem met de scherpte des sweerts: ende (*l*) nam sijn lant in erffelicke besittinge, van de rivier Arnon aen, die de zuidelyke grenspael is van de heerschappye der Moabiten, tot aen de beek Jabbok toe, die het rijk van Sihon van het land der Ammoniten, aen de noordzijde, affscheidde; zoodat de Israeliten al het land van Sihon in bezitting namen (*m*) tot aen de grensscheiding der kinderen Ammons, (want de lantpale der kinderen Ammons was vaste), de grenssteden van het land der Ammoniten waren zeer sterk, en zy hadden vestingen gebouwd aen den oever van de beek Jabbok, en dit was de reden, waerom Sihon niets van het land der Ammoniten, het welk aen de overzijde der rivier Arnon lag, had ingenomen.

25. (*n*) Also nam Israël alle dese steden in, welke tusschen de Arnon en Jabbok lagen: ende Israël woonde in alle de steden der Amoriten, nadat zy de oude inwooners verdelgd hadden, vergel. Deut. 2: 34. zelfs woonden zy te Hesbon, de Koninglyke Hoofdstad, ende in alle hare onderhoorige plaetsen; eigenlyk *in alle hare dochteren*, dat is mindere steden, dorpen en gehuchten, welke onder haer rechtgebied behoorden.

26. Want Hesbon was de stadt Sihons des Konings-

(*h*) Num. 20: 17. (*i*) Deut. 2: 30. ende 29: 7. Jos. 24: 8. Richt. 11: 20.
(*k*) Deut. 2: 33. ende 29: 7. Jos. 12: 2. ende 24: 8. Richt. 11: 21.
(*l*) Psalm 135: 11, 12. ende 136: 19. Amos 2: 19. (*m*) Deut. 2: 37.
(*n*) Deut. 2: 34, 35.

nings der Amoriten, zijne hoofdſtad en de zetel van zijne heerſchappye, ende hy hadde geſtreden tegen den voorigen, eenen der voorzaten van den tegenwoordigen, Koningh der Moabiten: ende hy hadde al ſijn lant uyt ſijne hant genomen, tot aen Arnon.

27. Daerom ſeggenſe die ſpreeckwoorden gebruycken; de Dichters namelyk, onder de Amoriten, zijn gewoon dit volgend lied te zingen: Komt, gy Amoriten, tot Hesbon, het welk eertijds de koningſyke Hoofdſtad der Moabiten was: men bouwe ende beveſtige de ſtadt Sihons; men vergroote en verſterke dezelve nu nog meer dan te vooren, overeenkomſtig de vergrootte heerſchappye van onzen overwinnenden Vorst!

28. Want daer is een vyer uytgegaen uyt Hesbon, onze Koning Hesbon ingenomen hebbende, heeft een oorlogs-vlamme uyt deze Stad, welke nu de ſtadt Sihons geworden was, verſpreid over dat ganſche gedeelte van Moabs land, 't welk zich tot Arnon uitſtrekte; want ſy, deze vlamme, heeft verteert Ar der Moabiten, [*ende*] de heeren der hoogten Arnons, de Vorſten en gebieders der verſterkte plaetſen, welke op de hoogten by de Arnon gebouwd zijn.

29. Wee u Moab, gy kunt u tegen het overwinnend zwaerd van Sihon niet beveiligen, gy volck 't welk (*o*) Camos tot uwen beſcherm God hebt, zijt verloren, uwe God kan u niet beſchermen: hy heeft ſijn ſonen die ontliepen, in ſtrijd vlooden, ende ſijne dochters, in de gevanckeniſſe gelevert aen Sihon den Koningh der Amoriten; hy kan zijne aenbidders niet behouden, noch voorkomen, dat zy krijgsgevangenen der Amoriten worden.

30. Ende wy hebbenſe nedergevelt, Hesbon is verloren tot Dibon toe, zijnde eene andere vermaerde Stad der Moabiten: ende wy hebbenſe verwoeſtet tot Nophah toe, welcke tot Medeba toe [*reyckt*], of *ja zelfs tot de Stad Medeba toe.*

31. Alſo woonde Iſraël in het lant des Amorijts,

(*o*) 1 Kon. 11: 7, 33.

Omtrent dit gedeelte van een Amoritisch dichtstuk, (voor hoedanig wy het met de meesten houden) het welk vs. 27 b 30 is opgegeven, dient men te weten:

I. Dat Mose het zelve in zijn geschiedverhael inlassche, als een bewijs, dat dit land, toen de Israeliten het zelve innamen, niet aen de Moabiten, maer aen de Amoriten toebehoorde, overmids God verboden had den Moabiten eenig leed aen edoen. Met hoe veel wijsheid Gods Geest Moses pen bestuurde, om dit zoo nauwkeurig aenteteekenen, en met een oud gedenkstuk te bevestigen, en hoe zeer dit bewys in later tijd te stade kwam, kan men zien Richt. 11: 13-27.

II. Dat de woorden, vs. 28 b zy *heeft verteerd Ar der Moabiten*, enz. in den toekomenden tijd moeten vertaeld worden, en aengemerkt als eene voorzegging. De Amoritische Dichter sprak zoo in zijne poëtische verrukking, als of Ar, de hoofdstad der Moabiten, reeds werklyk door zijn volk was ingenomen: maer in deze verwachting is de Dichter te leur gesteld: want toen Israël het land der Amoriten innam, was Ar nog in handen der Moabiten, zie Deut. 2: 9, 18, 29.

III. Dat wy in deze uitbreiding van vs. 27-31. volgen de gewoonste opvatting: maer om hier wederom, gelijk over vs. 14-20, den lezer de gedachte van den doorgeleerden Heer SCHUTTE ter keuze voortestellen, zullen wy dezelve ook hier by voegen: volgens dezelve behoort vs. 31. niet tot het geschiedverhael (daer in was vs. 25. reeds het zelfde uitvoeriger gezegd) maer tot den zegezang, die dus vertaeld en omschreeven wordt.

27, 28. *Daerom zingt een gezelschap van* Israëlitische *dichters*, op deze hunne overwinning der Amoriten:

ZANG. *Komt te Hesbon*, Amoriten van al 't omliggende land, begeeft u in veiligheid binnen hare vaste muuren! *men bouwe en bevestige Sihons hoofd-stad;* men versterke dezelve vry met alle magt, tegen de naedering van Isrels sterke legerbenden!

Een

Een brand van vuur heeft geslikkerd uit Hesbon, een vlam uit de burg of 't Kasteel *van* Koning *Sihon!* daer zijn de kloeke raedslagen tegen Moab gesmeed; van daer de dappere krijgsmagt opgebroken: zy (die vlam) *heeft verteerd* (niet ingenomen, maer uitgemergeld) *Ar*, de hoofdstad *der Moabiten*, ook *de Baäls der hoogten Bamoth by de Arnon*, de afgoden, op welke zy vertrouwden! Zou de Koning van dat magtig Hesbon ook dus bestand zijn tegen den God van Israël?

29. TEGENZANG. *Wee u, ô Moab!* Ongelukkig volk dat zulk een God dient! geen wonder dat het u zoo slecht gegaen is; *Gy volk van* den bras- en wellust-god *Chamos* hebt u loslyk gekweeten! gy *zijt verlooren!* geen wonder dat hy u niet helpen kon: uw neêrlaeg hebt ge alleen aen zijnen dienst te wijten; *hy* zelf *heeft zijne zonen*, *die* reeds *door de vlugt ontslipt waren*, maer zich in hunne bedwelming aen 't gevaer op nieuw bloot stelden, *en zijne dochters*, zijne dienaers en dienaressen te zamen, *in de gevangenis geleverd aen Sihon den Koning der Amoriten*, die Vorst, weleer ligt door u veracht, heeft, door uwe dronkenschap, u 't beste deel van uw land en volk ontweldigd.

30, 31. SLOTZANG. *Nogthans* overwonnen wy deze overwinnaers der Moabiten! Sihon mogt zegevieren over 't volk van dien zuipgod Chamos; wy, 't volk van JEHOVAH, Israëls magtigen en getrouwen Beschermgod, waren hem te sterk; *wy doorschooten ze met pijlen, na dat Hesbon* eerst door hun *verloren* en in onze handen gevallen *was*; wy jaegden ze na, oostwaerds *tot Dibon toe*, aen de Arnon: *ja, wy deden hen zieltoogend hijgen*, *tot dat ze den adem uitbliezen*, in westwaerds voor ons te vluchten *tot Medeba toe. Alzoo nam Israël* nae 't oorlogsrecht *zijn wooning in 't land des Amoryts.*

32. Daer na sondt Mose om Jaëzer te verspieden, zijnde eene Stad niet ver van het gebergte Gilead, en zeer gelegen tot de veefokkerye. Deze Stad had ook eertijds aen de Moabiten toebehoord, maer nu was zy hun door Sihon ontweldigd, en onder de heerschappye der Amo-

riten gebracht: dezelve hadden de Israeliten, by de onderbrenging van het overige land, niet ingenomen, maer nu zond Mose verspieders uit, om derzelver gelegenheid en sterkte op te nemen, ende sy namen hare onderhoorige plaetsen, te gelijk met de Stad Jaëzer in: ende hy, Mose, dreef de Amoriten die daer waren, uyt de besittinge.

33. Doe wendden sy, de Israeliten, haer van Jaëzer, ende trocken op, den wegh van Basan, een zeer vruchtbaer gebergte, liggende noordelyker dan het land van Sihon, en mede bewoond door Amoriten: (*p*) ende Og de Koningh van Basan gingh uyt hen te gemoete, hy, ende al sijn volck, met alle strijdbare mannen, die in zijn land waren, tot den strijt, in Edreï; eene Stad in de nabuurschap van het gebergte Basan.

34. De HEERE nu seyde tot Mose, met bevel, om deze bemoedigende woorden ook tot het volk over te brengen: Vreest hem, den Koning Og en zijne machtige heirbenden, niet: want ick hebbe hem in uwe hant gegeven, ende al sijn volck, oock sijn lant: ende (*q*) gy sult hem doen, gelijck als gy Sihon den Koningh der Amoriten, die te Hesbon woonde, gedaen hebt; door u in het bezit van zijn land te stellen.

35. Ende sy sloegen (*r*) hem, ende sijne sonen, ende al sijn volck, also dat hem niemant overigh bleef: ende sy namen sijn lant, waerin 60 bemuurde Steden waren, behalven vele mindere vlekken, (zie Deut. 3: 4, 5. en Jos. 13: 30.) in erffelicke besittinge.

(*p*) Deut. 3: 1. ende 29: 7. (*q*) Ps. 136: 20. (*r*) Ps. 136: 20, 21, 22.

HET XXII. KAPITTEL.

De toeleg der Moabiten, om Israël, door Bileam, te doen vervloeken.

In dit en twee volgende Kapittelen, geeft Mose een zeer uitvoerig bericht van den toeleg der Moabiten, om het volk van Israël, door eenen zekeren Bileam, te doen vervloeken, het welk een geheel stuk op zich zelven uitmaekt. — Deze gansche onderhandeling tusschen Balak, den Koning der Moabiten, en tusschen Bileam, is geheel en al buiten de kennis, zoo van Israël als Mose zelve, gehouden: naderhand is deze gebeurtenis tot kennis van Mose gekomen, en door hem geboekt, vermids de Heer in dit geval, op een zeer merkwaerdige wys betoond had, dat hy voor Israël was. Voeg 'er by, dat deze gebeurtenis de grondslag uitmaekt van het geen Kap. 25 verhaeld wordt.

Dus luidt het verhael van Mose:

1. Daer na, na het verslaen der Amoriten, en het innemen van hun land, in het 40ste jaer na den uittocht uit Egypten, reysden de kinderen Israëls, op het geleide van de wolk-kolom, ende legerden sich in de vlacke velden Moabs, dat is in de wildernisfen, in die onbebouwde vlakten, welke eertijds tot de bezitting der Moabiten behoord hadden, maer welke hun, reeds lang te vooren, door de Amoriten ontweldigd waren. Deze wildernisfen waren nu reeds het land van Israël geworden, het welk zy thans onverdeeld en legerswyze besloegen. Zy waren gelegen aen dese zijde der Jordane van of tegen over de Stad Jericho: want Jericho lag aen de overzijde van de Jordaen, recht tegen over die plaets, alwaer het leger der Israeliten zich nu had nedergeslagen.

Deze legering van Israël in de wildernissen, welke wel eer aen de Moabiten hadden toebehoord, had geenszins ten oogmerk, om dat volk te beangstigen; dit had de Heer uitdruklyk verboden Deut. 2: 9; maer met dit alles droegen de Moabiten aen Israël een vyandig hart toe; dit was reeds gebleeken, toen zy het zelve den doorgang door hun land hadden afgeslagen; ook waren zy hun niet tegengekomen met brood en water, en hadden Israël de nodige ververschingen niet toegestaen, Deut. 23: 3. Uit dit beginsel namen de Moabiten een kwaed vermoeden op, omtrent het oogmerk van Israël.

2. Want doe Balak de sone Zippors, de toenmalige Koning der Moabiten, sagh, en in overweging nam alles dat Israël den beiden Koningen der Amoriten, Sihon en Og, gedaen hadde:

3. So vreesde de Koning van Moab seer voor het aengesichte deses volcks Israëls, hy maekte zich zeer verlegen over hunne nabyheid, duchtende, dat zy ook hem en zijne onderdanen uit het land verdrijven zouden, gelijk zy de Amoriten gedaen hadden, te meer omdat hy begreep, dat hy tegen het volk van Israël niet zoude bestand zijn, want het was vele: ende Moab was, om alle die redenen, zeer beangstigt voor het aengesichte der kinderen Israëls.

4. Derhalven seyde de Koning van Moab, door middel van boden of afgezanten, tot de Oudtste, tot de voornaemste personen en de Vorsten der Midianiten, die nabuuren en bondgenoten der Moabiten waren, Nu sal dese talrijke gemeynte van Israël, alle omliggende volkeren verteeren en geheel verdelgen, zy zal, als het ware, oplecken al wat rontom ons is, gelijck de osse de groente des velts opleckt; het zal dit magtig heirleger even zoo ligt vallen, om alle nabuurige volkeren te onder te brengen, als het eenen os valt, om de groente van het veld af te weiden: laet ons daerom ons verbond vernieuwen, en ons met vereende krachten tegen de Israeliten verzetten: Te dier tijt nu was Balak de sone Zippors Koningh der Moabiten.

5. Die

5. Die sondt boden aen (*a*) Bileam den sone Beors te Pethor, eene Stad van Mesopotamië, Kap. 23: 7, welcke aen de vermaerde riviere Euphrates gelegen is, in 't lant der kinderen sijns volcks, onder het welk hy geboren en opgevoed was, om hem, van wien hy, als van eenen Waerzegger, veel by gerugte gehoord had, te roepen en naer 't land der Moabiten te ontbieden: seggende, Siet daer is een volck uyt Egypten getogen, siet, het heeft het gesichte des lants bedeckt door zijne verbazende menigte, ende 't blijft liggen recht tegen over my; 't is in mijne buurt gelegerd, en schijnt gereed om op mijn land aen te vallen.

6. Ende nu, komt doch, vervloeckt my dit volck, terwijl ik gehoord heb, dat gy als een Propheet, zulks vermoogt; maek door uwe vloekspraken, dat zy buiten staet zijn, my nadeel toe te brengen: want het is machtiger dan ick, misschien sal ick het, wanneer gy het vervloekt hebt, kunnen slaen, ofte sal het uyt het lant verdrijven: want ick weet, dat wien gy segent, die sal gesegent zijn, ende dien gy vervloeckt, die sal vervloeckt zijn.

De zaek schijnt zoo te moeten begreepen worden, dat de Midianiten (tot welke Balak gezanten had afgevaerdigd, om middelen te beramen, hoe men zich, met vereende krachten, best tegen Israël zoude kunnen verzetten) dat de Midianitische Vorsten op den inval gekomen zijn, dat 'er een zeker Waerzegger, met name Bileam, te Pethor ware, die hun welligt van dienst zoude kunnen wezen; dat men dezen Bileam behoorde te ontbieden, en te zien, of men hem niet bewegen konde om Israël te vervloeken: in dit geval, zou men niet eens eenen veldslag behoeven te wagen. Deze raed behaegde zeer aen Balak, en hy schikte aenstonds een aenzienlyk gezantschap naer Bileam. —— By dit gezantschap voegden zich ook eenige Vorsten der Midianiten, vs. 7. het zy op het verzoek van Balak, het zy op eigen aenbod; omdat zy, kennis hebbende aen Bileam, hem des te eer bewegen zouden, om aen de begeerte van Balak te voldoen.

(*a*) Jos. 24: 9.

Bileam was een *waerzegger*, gelijk hy Jos. 13: 22 geheten wordt, die voorgaf toekomstige dingen te kunnen voorzeggen: 2 Petr. 2: 16. wordt hy een *Propheet* genaemd, omdat het Gode behaegde hem, in het geval het welk wy thans voorhanden hebben, indedaed toekomende dingen te openbaren. Uit het vervolg van deze merkwaerdige gebeurtenis, zullen wy den man nader leeren kennen: vooraf merken wy nog maer aen, dat meermalen geveinsde en godlooze menschen, voor eenigen tijd met buitengewoone gaven verwaerdigd zijn; men denke by voorbeeld aen Cajaphas, Joh. 11: 54.

Balak was van gedachten, en dit was een gewoon begrip onder de Heidenen, dat sommige menschen, met de hulp hunner Goden, de macht hadden, niet alleen byzondere personen, maer ook geheele volken te vervloeken, en hen daerdoor te verhinderen in het uitvoeren van hunne aenslagen.

7. Doe Balak bevel gegeven had, om Bileam te ontbieden, gingen de Oudtste, eenige zeer aenzienlyke Opperhoofden der Moabiten, ende by deze voegden zich ook eenige van de Oudtste der Midianiten, ende hadden [*den loon der*] waerseggingen in hare hant: zy voerden de geschenken met zich, welke zy Bileam uit naem van Balak zouden aenbieden, ten einde hem te bewegen, dat hy dezen Koning ten wille ware: also quamen sy, de Vorstelyke afgezanten van Balak, tot Bileam, ende spraken tot hem de woorden Balaks.

8. Hy dan seyde tot haer, Vernacht hier desen nacht, misschien zal ik den droom der Godlyke Openbaring ontvangen, so sal ick ulieden, morgen ochtend, een antwoorde wederbrengen, gelijck als de HEERE tot my sal gesproken hebben: doe bleven de Vorsten der Moabiten by Bileam, gedurende dien nacht.

Het verdient zeer veel opmerking, dat Bileam van den HEERE spreekt. Hieruit hebben sommige besloten, dat hy oorspronglyk een dienaer was van den eenigen en waren God, en dat hy indedaed voorheen met Godlyke Openbaringen begunstigd was, tot dat hy ten laetsten tot die buitensporigheid kwam, dat hy, uit gierigheid, zijne prophetiën voor

geld verkocht, en zich aen bygelovige plechtigheden overgaf. —— Dan wy, voor ons, zouden het liever zoo begrijpen, dat Bileam wel had hooren spreeken van den JEHOVAH, welken de Israeliten aenbaden, en van de groote daden, welke hy ten behoeve van zijn volk gedaen had; dat hy dezen JEHOVAH in éénen rang stelde met de zoogenaemde Bescherm-goden van andere volkeren; dat hy, by de afgezanten van Balak, voorwendde ook gemeenschap te houden met dezen Bescherm-God der Israeliten, omdat het onder de Heidenen een algemeen aengenomen begrip was, dat men een volk niet meer konde benadelen, dan wanneer men dien God, onder wiens bescherming zulk een volk stond, op zijne zijde krijgen konde.

9. Ende Godt quam tot, en verscheen, aen Bileam in dien nacht, denkelyk in eenen droom, ende seyde, Wie zijn die mannen, die by u zijn? deze Godlyke vraeg diende, om aenleiding te geven tot de volgende onderhandeling.

10. Doe seyde Bileam tot Godt: Balak de sone Zippors de Koningh der Moabiten heeftse tot my gesonden, [*seggende:*]

11. Siet, daer is een volck uyt Egypten getogen, ende 't heeft het gesichte des lants bedeckt: komt nu, vervloeckt het my, misschien sal ick tegen het selve kunnen strijden, ofte het uytdrijven.

12. Doe seyde Godt tot Bileam, Gy en sult met hen niet trecken: gy en sult dat volk niet vloecken, want het is gesegent.

13. Doe stont Bileam 's morgens op, ende seyde tot de Vorsten Balaks, Gaet nae uw lant: want de HEERE weygert my toe te laten met ulieden te gaen; hy maekte hun alleen een gedeelte van het Godlyk antwoord bekend; het voornaemste verzweeg hy, dat Israël van God gezegend was.

14. So stonden dan de Vorsten der Moabiten op, zy reisden weder naer het land der Moabiten, ende quamen tot Balak: ende sy seyden, Bileam heeft geweygert met ons te gaen.

15. Doch Balak, gisſende dat het voorige gezantſchap niet aenzienlyk genoeg geweest ware, voer nogh voort andere Vorſten te ſenden, meer in getal ende heerlicker, grooter in aenzien, dan die eerſte geweest waren: om aen dit gezantſchap meer luister by te zetten, en Bileam, door deze groote eer, tot zijne belangens over te halen.

16. Die tot Bileam quamen, ende hem ſeyden, Alſoo ſeyt Balak de ſone Zippors, Laet u doch niet beletten tot my te komen.

17. Want ick ſal u ſeer hooge vereeren, ik zal u alle mogelyke eer aendoen, ende al dat gy tot my ſeggen ſult, dat ſal ick doen, gy hebt maer te eisſchen wat gy begeert: ſo komt doch, vervloeckt my dit volck: By de eerſte bezending, zocht Balak Bileam door geld, en nu door eer, te bewegen.

18. Doe antwoordde Bileam, ende ſeyde tot de dienaren Balaks, (*b*) Wanneer Balak my ſijn huys vol ſilvers ende gouts gave, ſo vermochte ick niet het bevel des HEEREN mijnes Godts te overtreden, om daer tegen te doen kleyn ofte groot. Ik heb zoo veel van JEHOVAH gehoord, dat ik tot geenen prijs my zijnen haet op den hals wil halen, maer Hem, als *mijnen* God, wil gehoorzamen, en by Hem in gunſte ſtaen

19. Evenwel, ik wil al wat ik kan beproeven: Ende nu, blijft gylieden doch oock hier deſen nacht, gelijk de voorige gezanten gedaen hebben, dat ick wete wat de HEERE tot my voorder ſpreken ſal; in dezen nacht zal zich de God van Iſraël wel weder aen my openbaren, misſchien zal hy van gedachten veranderen, en zich nae uwe begeerte ſchikken.

20. Godt nu quam tot Bileam des nachts, ende ſeyde tot hem, Dewijle die mannen gekomen zijn om u te roepen, en gy hunkert naer de aenzienlyke aenbiedingen van eer en voordeel, ſtaet op, gaet met hen: ende nochtans ſult gy dat doen, het welcke ick tot u ſpreken ſal; gy zult Iſraël niet kunnen vloeken, ik zal u en uwe tong in bedwang houden.

21. Doe

(*b*) ond. 24: 13.

21. Doe ſtont Bileam des morgens op, ende ſadelde ſijne eſelinne, door den dienst der knechten, vergel. vs. 22. ende hy trock vrolyk henen met de Vorſten Moabs, naer Koning Balak, rijdende op zijne ezelin, gelijk lieden van rang en aenzien in dien tijd gewoon waren: hy meende het nu vergenoeg te hebben, nu hy ſlegts vergunning had om optetrekken; het overige, dagt hy, zou nu wel ſchikken.

22. Doch Godes toorn wert ontſteken, om dat hy henen toogh, met een heimelyk oogmerk en begeerte, om Iſraël te vloeken, 't welk God hem reeds verboden had, met uitgedrukte verklaring dat het volk gezegend was, vs. 12.: want het heentrekken had God hem toegeſtaen vs. 20, maer het Godlyk misnoegen ontſtond over zijn boosaertig voornemen: ende de Engel des HEEREN, misſchien die zelfde Engel, door welken God vs. 12 en 20 geſproken had, ſtelde ſich in den wegh, in het midden van het pad, langs het welke Bileams Ezelin reed, hem tot een tegenpartye, zoodat de Ezelin verhinderd werd het pad te vervolgen: hy nu reedt op ſijne eſelinne, ende twee ſijner jongeren of knechten waren by hem, het overige gezelſchap was een weinig vooruit gereeden.

23. De (c) eſelinne nu ſagh den Engel des HEEREN ſtaende in den wegh, met ſijn uytgetrocken ſweert in ſijne hant, terwijl Bileam zelf niets ter wereld zag, daerom weeck de eſelinne uyt den wegh, zy ſprong op zijde uit, ende gingh in 't velt: doe ſloegh Bileam de eſelinne, om deſelve nae den wegh te doen wenden.

24. Maer verder gekomen zijnde, vond de ezelin nog meerder tegenſtand: want d'Engel des HEEREN ſtont in een padt der wijngaerden, zijnde een muur aen deſe, ende een muur aen gene zijde, zoodat de doorgang zeer eng was.

25. Doe de eſelinne den Engel des HEEREN ſagh, die zich weder tegen haer over ſtelde, ſo klemde ſy haerſelven aen den wandt, ende klemde Bileams voet

(c) 2 Petr. 2: 16. Jud. vs. 11.

aen den wandt: daerom voer hy voort haer te ſlaen.
26. Doe gingh de Engel des HEEREN nogh
voorder: ende hy ſtont in eene enge plaetſe,
daer de Engel, met zijn uitgetogen zwaerd, den gânſchen
doorgang dermate vervulde, dat 'er aen de zijde voor haer
geen wegh en was, om te wijcken ter rechter,
noch ter ſlinkerhant.
27. Als de eſelinne den Engel des HEEREN,
met zijn uitgetogen zwaerd, in deze engte ſagh, en nergens
wijken konde, ſo leyde ſy haer neder onder
Bileam: ende de toorn Bileams ontſtack, ende hy
ſloegh de eſelinne heftig met eenen ſtock.
28. De (*d*) HEERE nu opende den mont der
eſelinne, en gaf haer, door eene wonderdoende werking,
het vermogen om te ſpreken, zoo dat die tot Bileam
ſeyde, Wat hebbe ick u gedaen, dat gy my nu
driemael geſlagen hebt.
29. Doe ſeyde Bileam, door de woede zijner gramſchap,
dit wonderwerk, in de eerſte oogenblikken, niet eens ter harte
nemende, (want hy was razende van ſpijt, dat hy niet voort
kon); hy zeide dan tot de eſelinne, Om dat gy my beſpott,
dat is te leur geſteld en in mijne reize verhinderd hebt:
daerom ſlae ik u zoo heftig: och oft ick een ſweert in
mijne hant hadde! want ick ſoude u nu dooden.
30. De eſelinne nu ſeyde tot Bileam, Ben ick
niet uwe eſelinne, op dewelcke gy gereden hebt
van doe af dat gy [*mijn heere*] geweeſt zijt, tot
op deſen dagh? ben ick oyt gewent geweeſt u
alſoo te doen? hy dan ſeyde, Neen, en daerom
vertoorn ik my nu des te meer over uwe wederſpannigheid.
31. Doe ontdeckte de HEERE de oogen Bileams,
die tot dus ver den Engel met het uitgetogen
zwaerd niet gezien had, ſo dat hy nu den Engel des
HEEREN ſagh ſtaende in den wegh, ende ſijn
uytgetrocken ſweert in ſijne hant: daerom neygde
hy het hooft ende buygde ſich op ſijn aengeſichte,
tot een teeken van diepen eerbied.

32. Doe

(*d*) 2 Petr. 2: 16. Jud. vs. 11.

32. Doe seyde de Engel des HEEREN tot hem, Waerom hebt gy uwe eselinne nu driemael geslagen? siet, ick ben uytgegaen [*u*] tot een tegenpartye, dewijle (*e*) dese wegh dien gy zoekt te bewandelen, van my afwijckt; dewijl gy voornemens zijt, om u tegen mijnen wil te verzetten en Israël te vervloeken.

33. Maer d'eselinne heeft my gesien, ende sy is nu driemael voor mijn aengesichte geweken: indien sy voor mijn aengesicht niet geweken en ware, maer voorwaerds gegaen om my te naderen, sekerlick ick soude u nu oock gedoodet, ende haer by het leven behouden hebben, omdat zy in de zaek onschuldig is.

34. Doe seyde Bileam tot den Engel des HEEREN, Ick hebbe gesondigt, met mijne ezelin te slaen: want ick en hebbe niet geweten, dat gy my te gemoete op desen wegh stont: ende nu, is 't quaet in uwe oogen, dat ik naer Balak, den Koning der Moabiten reize, ick sal dan wederkeeren.

35. De Engel des HEEREN nu seyde tot Bileam, Gaet henen met dese mannen, die Balak tot u gezonden heeft, en nu voor u henen trekken; maer alleenlick dat woort, dat ick tot u spreken sal, dat sult gy spreken, gy zult 'er niets byvoegen, niets in veranderen: Alsoo toogh Bileam met de Vorsten Balaks.

36. Als Balak hoorde, dat Bileam quam: so gingh hy uyt, om den Waerzegger alle mogelyke eer aen te doen, hem te gemoete trekkende tot aen Ar toe, de stadt der Moabiten, welcke aen de lantpale Arnons [*leyt*], die aen het uyterste der lantpale is; om Bileam, zoodrae hy in het land van zijn gebied kwam, te verwelkomen, en naer de Hoofdstad te geleiden.

37. Ende Balak seyde tot Bileam, Hebbe ick niet ernstelick tot u gesonden, om u te roepen? waerom en zijt gy niet tot my gekomen, toen ik de eerstemael tot u gezonden had? ik heb zeer naer u ver-

(*e*) 2 Petr. 2: 15.

langd: waerom hebt gy uwe komst zoo lang uitgesteld? kan ick u niet te rechte vereeren? kan ik u niet genoeg tot eer en aenzien verheffen?

38. Doe seyde Bileam tot Balak, Siet ick ben nu tot u gekomen, nu hebt gy in zoo ver uwen wensch verkreegen, laet u dit nu genoeg zijn: maer sal ick nu eenigsins yets kunnen spreken, nae uwe begeerte? dit is nu nog de groote zaek! het woort 't welck Godt in mijnen mont leggen sal, dat sal ick spreken; ik durf 'er niets in te veranderen of 'er by te voegen: wees daerom niet verstoord, wanneer ik dingen spreken mogt, die u niet behagen.

39. Ende Bileam gingh met Balak verder op in zijn land: ende sy quamen te Kiriath Huzoth, dat is in de *Stad der straten*, in de Koninglyke Hofstad.

40. Doe slachtte Balak runderen ende schapen; ende hy sondt boden aen Bileam, ende aen de Vorsten die by hem waren, om hen by zich ter maeltijd te verzoeken.

41. Ende 't geschiedde des morgens, nadat men behoorlyk had uitgerust, dat Balak den Waerzegger Bileam nam, ende voerde hem op de hoogten Baals, op eenen heuvel of berg, die aen den dienst van den afgod der Moabiten was toegewijd; hier stond Bileam zoo verheven, dat hy van daer sage het uyterste des volcks; dat is de geheele vlakte en omtrek, welke het leger Israëls besloeg; vergel. Kap. 23: 13.

Om het character van Bileam op te maken, dienen wy eerst dit gansche geschied-verhael, het welk Kap. 23 en 24 vervolgd wordt, geheel af te handelen. — Evenwel kunnen wy niet voorby, hier het een en ander aentemerken, omtrent het zonderlinge voorval met zijn ezelin. —— Dit verhael, zeggen de Deïsten, is alleraenstotelykst, en kan met het gezond verstand niet overeengebracht worden. Dan laet ons eens zien, of dit geschied-verhael indedaed zoo ongerijmd zy als men voorgeeft.

Niemand zal beweeren, dat de zaek zelve onmogelyk zy. Een Ezel, of Ezelin, is wel niet van zulke werktuigen voorzien, welke ge-

geſchikt zijn om regelmatig te ſpreken: maer is het daerom voor de Godlyke Almacht onmogelyk, zulk een dier, door een wonderwerk, daertoe bekwaem te maken? wat zou den Almachtigen Maker aller dingen verhinderen, om, zonder van de gewoone ſpreektuigen gebruik te maken, een ſprakeloos dier in ſtaet te ſtellen, om onderſcheiden en verſtaenbare klanken voort te brengen?

Maer vraegt men, waren 'er voldoende redenen tot zulk een verbazend wonderwerk? God had immers Bileam ligtelyk bewegen kunnen, om zich in alles nae zijnen wil te gedragen. — De hooge God had zeer wijze en gewigtige redenen, om, in dit geval, zijn wonderdoend Alvermogen openbaer te maken. Hier uit moest het blijken, hoe onvermogende de ſchikkingen waren, welke Balak en Bileam gemaekt hadden, om Iſraël te vervloeken. Bileam moest daerdoor overtuigd worden, dat God zijnen mond in deszelfs macht had, en dat het hem, die het niet eens in zijn vermogen had om eene ezelin te bedwingen, geenszins vryſtond, om over Iſraël iets anders te ſpreken, dan Gode behaegde. — Had de Heer het hart van Bileam op de gewoone wys bewogen, om van zijn boosaertig voornemen tegen Iſraël aftezien, dan zou de Waerzegger kunnen gedacht hebben, dat het hem niet aen de macht, maer aen den wil ontbrak, om Iſraël te vloeken.

De gebeurtenis, zegt men nog, in het verband en in de gevolgen beſchouwd, is te eenemael ongeloofbaer. Zulk eene gebeurtenis, als Moſe van de ezelin verhaelt, moet Bileam geweldig verſchrikt hebben: maer in plaets van dit, zoude hy zich met de ezelin in geſprek begeven hebben! Was 'er waerlyk iets van dien aert voorgevallen, Bileam zou veel eer van ſchrik verſtijfd zijn, dan het ſprekend dier geantwoord hebben. — Dan men overwege, dat Bileam, ziende zich dus opgehouden, geweldig vertoornd was, en zijne doldriftige gramſchap, welke hem geheel verdwaesde, zeer veel toegebracht heeft, om hem voor redenlyke overleggingen, immers in den eerſten opſlag, onvatbaer te maken. Daerenboven was Bileam een bezweerer, die aen zeldzame zaken zeer gewoon was. Ook was hy, nae ſom-

miger gedachten, de leer der zielsverhuizing, welke in het Oosten zeer gemeen was, toegedaen; en uit dit beginsel, kan hy zich minder verwonderd hebben, eene ezelin te hooren spreken. — Voor het overige is 'er geen reden om te beweeren, dat Bileam, by dit verbazend voorval, geheel ongevoelig gebleeven zy. 'Er is geen twijffel aen, of hy zal geweldig verschrikt zijn. Mose teekent 'er niets van aen, om de kortheid te betrachten; maer het is uit den aert der zake klaer genoeg, en JOSEPHUS bericht ons ook, dat hy geweldig ontsteld was, *Jooasche Oudh.* 4 Boek 4 Hoofdst. Het is waer, hy werd door deze verschrikking vervolgens in den loop zijner ongerechtigheid niet gestuit; maer daerover zal men zich niet verwonderen, wanneer men in aenmerking neemt, wat het geld en de eerzucht op het hart van eenen gierigen en hoogmoedigen mensch vermag.

HET XXIII. KAPITTEL.

Vervolg van Bileams geschiedenis.

1. DOe Bileam op de hoogte van Baal stond, het leger van Israël overziende, in het gezelschap van Koning Balak, en de Vorsten der Moabiten, vs. 16, die van verscheiden bedienden omringd waren, *doe* seyde Bileam tot Balak, Bouwt my, dat is, laet my hier bouwen seven altaren: ende bereydt my hier, door den dienst der Priesteren van Baal, seven varren, ende seven rammen.

Hy wilde eene plechtige offerande doen, zekerlyk niet aan Baal, op wiens hoogte hy stond, maer aen Jehovah den God van Israël, die hem de woorden in den mond zoude leggen, Kap. 22: 20, 35, 38. Langs dezen weg, wilde hy de gunst van dezen God winnen, om hem, gelijk hy zich verbeeldde, uit de belangen van Israël, in die van Moab, over-

overtebrengen. Maer waertoe 7 altaren, 7 varren en 7 rammen? Het schijnt, dat Bileam hier eene eigenwillige vermenging maekt van Godsdienstplechtigheden, by de ouden bekend, met andere bygelovige van zijne eigen vinding, zoo om den God van Israël in zijne belangen te krijgen, als om Balak een groot vermoeden in te boezemen, van het geen hy in het vervolg verrichten zoude. — Althans in den afgodsdienst der ouden, was men gewoon de altaren te vermenigvuldigen, zie Hos. 10: 1. en byzonder voor Baal, Jer. 11: 13.

2. Balak nu, die op zich genomen had zich in alles nae het voorschrift van Bileam te gedragen, Kap. 22: 17. dede gelijck als Bileam gesproken hadde, ende Balak ende Bileam offerden eenen varre, ende eenen ram, op elcken altaer.

Of Balak en Bileam in persoon als Priesters gehandeld hebben, is niet zeker; misschien hebben zy tot deze offeranden de Priesters van Baal gebruikt, die hier buiten allen twijffel tegenwoordig waren. —— Zeer waerschijnlyk heeft Bileam, onder deze offeranden, nog eenige andere bygelovige plechtigheden verricht. Twee herhaelde keeren toch nam hy de toevlucht tot toveryen: want de derde reis ging hy tot dezelve *niet* henen, Kap. 24: 1.

3. Doe seyde Bileam tot Balak, Blijft staen by uw brand-offer, om 'er de wacht by waertenemen, en zorg te dragen dat het geheel verteerd worde, ende ick sal henen gaen naer eene eenzame plaets, buiten het oog van u en van uwe Vorsten, misschien sal de HEERE my te gemoete komen, ende 't gene dat hy uitwijsen of openbaren sal, dat sal ick u bekent maken: doe gingh hy naer eene eenzame en afgezonderde plaets op de hoogte: misschien heeft hy eerst een wijl tijds vertoefd by de altaren, en aldaer zijne toveryen in 't werk gesteld, maer bemerkende, dat 'er niets gebeurde van het gene hy verlangde, begaf hy zich naer eene eenzame en afzonderlyke plaets.

4. Als Godt Bileam ontmoett was, so seyde hy tot hem, Seven altaren hebbe ick toegericht, ende

hebbe eenen varre ende eenen ram op elcken altaer geoffert.

De wys, op welke God Bileam ontmoette, wordt niet gemeld; zekerlyk geschiedde 'er aen den Waerzegger eene verschijning, op soortgelijk eene wys, als hy gewoon was. Mogelyk vertegenwoordigde zich de Engel des Heeren aen hem, in eene zichtbare gedaente. — De offeranden, welke hy had laten toebereiden, stelde hy aen God voor, als een uitnemend eerbewijs, waerop hy de gunstige beantwoording van zijne begeerte verwachtte; en hoe zeer God hem verklaerd had, dat Israël gezegend was, schijnt hy evenwel zoo veel prijs op zijne offeranden gesteld te hebben, dat hy zich verbeeldde, den God van Israël in zijne belangen te hebben overgehaeld.

5. Doe leyde de HEERE het woort in Bileams mont, hy zeide Bileam van woord tot woord voor, het geen hy spreken moest, ende seyde, Keert weder tot Balak, ende spreekt aldus, gelijk ik u bevolen heb.

6. Als hy, Bileam, nu tot hem Balak, wederkeerde, siet so stont hy by sijn brand-offer, ende hy ende alle de Vorsten der Moabiten; zeer verlangende, dat Bileam wederkeeren en Israël vloeken mocht. De Vorsten der Midianiten, die mede in het gezantschap geweest waren om Bileam aftehalen, Kap. 22: 4, 7. worden hier niet gemeld: mogelyk worden zy onder de Vorsten der Moabiten begreepen; het kan ook zijn, dat zy, de Moabiten by Bileam hebbende ingeleid, wederom vertrokken zijn; althans dat zy de tweede reis, toen Balak meerder en aenzienlyker gezanten zond, niet zijn mede gegaen.

7. Doe hief hy sijne spreucke op, hy sprak zijne voorzeggingen, met een verheven stem, in versen uit, ende seyde: Uyt Syrien van de rivier de Euphraat, heeft my Balak de Koning der Moabiten halen laten, van 't gebergte tegen 't oosten, van Canaan gerekend, [*seggende*,] Komt vervloeckt my Jacob, ende komt, scheldet Israël.

8. Wat sal ick vloecken, dien Godt niet en vloeckt?

vloeckt? hoe zal ik, door mijne vloekfpraken, een volk benadeelen, het welk God niet wil benadeeld hebben? ende wat fal ick fchelden, daer de HEERE niet en fcheldet? wat zal het baten, dat ik een volk kwaed toewenfche, het welk by God in blakende gunst ftaet?

9. Want van de hoogte der fteenrotzen, welke aen Baal geheiligd is, fie ick hem, ende van de heuvelen, die op deze hoogte zijn, aenfchouwe ick hem, te weten Ifraël liggende in zijne legerplaets: fiet, (*a*) dat volck fal alleen woonen, ende 't en fal onder de Heydenen niet gerekent worden; hoe zeer Balak begeeren mag dat dit volk gevloekt worde, het zal altoos eene afzonderlyke natie uitmaken, het zal by uitnemendheid Gods volk zijn, afgefcheiden van andere Natien, zoodat zy andere wetten, andere zeden, andere voorrechten, hebben zullen.

10. Wie fal het ftof Jacobs tellen, dat is het zaed van Jacob, het welk zoo talrijk wezen zal als het ftof? ende wie zal 't getal, [*ja*] het vierde deel van Ifraël tellen? dit volk zal zoo menigvuldig wezen, dat men het zelve, ja een der vierde-deelen van zijn leger, met het oog niet zal kunnen berekenen? mijne ziele fterve den doot der oprechten, ende mijne uyterfte zy gelijck het fijne.

In de laetfte woorden van vs. 10 liggen de volgende zaken opgefloten. —— Bileam bedoelt het volk van Ifraël, wanneer hy fpreekt van de *oprechten*; trouwens onder hen waren 'er, die God in oprechtheid dienden. — Bileam erkent, dat 'er onderfcheid zy tusfchen den dood van menfchen en menfchen, en dat de dood der oprechten iets begeerlyks hebbe. — Hy wenscht in het goede te deelen, het welk de oprechten na dit leven te wachten hebben. —

Dit alles leert ons, dat Bileam het volk van Ifraël befchouwde als een gezegend volk; als zulke, die, boven de Moabiten en andere Heidenen, met vele lichamelyke voorrechten, onder andere van eene veilige wooning en eene talrijke vermenigvuldiging, begunftigd waren: en niet alleen dit,

(*a*) Deut. 33: 28.

maer dat de oprechten onder hen ook deel hadden aen de geestelyke en eeuwige zegeningen, zoodat hy zich byzonder bevoorrecht rekenen zoude, indien hy daerin deelen mogt. — Dit alles diende ten bewijze, dat het hem ondoenlyk ware, om Israël te vloeken.

Het geen Bileam hier voorstelde, was de vrucht eener oppervlakkige gemoedsbeweging, en behoorde misschien mede tot het woord, het welk de Heer in zijnen mond gelegd had. — Ondertusschen kunnen wy niet bepalen, of en in hoe ver Bileam alle de woorden, welke hy uit Gods naem en op zijne ingeving sprak, al dan niet verstaen hebbe.

11. Doe Bileam deze woorden had uitgesproken, seyde Balak tot Bileam, Wat hebt gy my gedaen? ik ben verbaesd over uwe woorden? is dit voldoen aen mijne begeerte? ick hebbe u genomen, om mijne vyanden te vloecken, maer siet, gy hebt juist het tegendeel gedaen, gy hebtse doorgaens of zegenende gesegent.

12. Hy nu antwoordde, ende seyde: ik heb gesproken, niet nae het goeddunken van mijn eigen hart, maer Sal ick dat niet waernemen te spreken, dat de HEERE in mijnen mont geleyt heeft? hoe kon ik anders spreken, dan God my ingeeft?

13. Doe seyde Balak, denkende dat het aen den stand haperde, in welken hy den waerzegger geplaetst had, tot hem, Komt doch met my aen een andere plaetse, van waer gy hem sult sien, gy en sult niet als sijn eynde sien, maer hem niet gantschelick sien, ende vervloeckt hem my van daer.

Nu zou Bileam zoodanig geplaetst worden, dat hy niet dan alleen een klein, en wel het achterste of geringste gedeelte daervan beschouwen konde.

14. Also nam hy hem mede tot het velt Zophim, dit veld was een vallei, welke zich uitstrekte op, dat is tot de hoogte van Pisga, zoodat Bileam in deze vallei staende, en tusschen de bergen doorziende, slegts een gedeelte van Israël beschouwen konde: ende hy, Balak, bouwde aldaer, het zy uit eigen beweging, het zy weder op den raed van

van Bileam, seven altaren, ende hy offerde eenen varre ende eenen ram op elcken altaer.

15. Doe seyde hy tot Balak, Blijft hier staen by uw brand-offer: ende ick sal my in eene eenzame plaets afzonderen, en [*Hem*] den God van Israël, zoo ik hoop, aldaer in eene verschijning ontmoeten.

16. Als de HEERE Bileam ontmoett was, (*b*) so leyde hy het woort in sijnen mont: ende hy seyde, Keert weder tot Balak, ende spreeckt alsoo.

17. Doe hy tot hem quam, siet so stont hy by sijn brand-offer, ende de Vorsten der Moabiten by hem: Balak nu seyde tot hem, Wat heeft de HEERE gesproken?

18. Doe hief hy sijne spreucke op, ende seyde: Staet op Balak, ende hoort, neygt uwe ooren tot my, gy sone Zippors.

19. Verbeeld u niet, dat de God van Israël is gelijk wy, een veranderlyk mensch, die zich door gebeden, offeranden, en andere plechtigheden vervoeren laet, om zijn woord te breken: (*c*) Godt en is geen man, dat hy liegen soude, en zijn eens gegeven woord intrekken of veranderen, nochte eenes menschen kint, dat het hem berouwen soude; geene van die zwakheden, welke ons vervoeren om onze voornemens te veranderen, kunnen by hem plaets hebben: soude hy 't seggen, ende niet doen? ofte spreken, ende niet bestendigh maken? dit is de ongerijmdheid zelve, en derhalven kunt gy u niet verbeelden, dat God die verklaring, welke hy eenmael gedaen heeft, dat hy Israël zegenen zal, immermeer zal veranderen.

20. Siet ick hebbe bevel ontfangen te segenen: dewijle Hy segent, so en sal ick het niet keeren; ik kan gevolgelyk aen uwe begeerte niet voldoen, om Israël te vloeken: Jehovah begunstigt dit volk.

21. (*d*) Hy en schouwt niet aen de ongerechtigheyt in Jacob, oock en siet Hy niet aen de boosheyt in Israël:

(*b*) bov. 22: 35. (*c*) 1 Sam. 15: 29. Jac. 1: 17. (*d*) Ps. 32: 1, 2. ende 51: 11. Jer. 50: 20. Rom. 4: 7.

Men kan dit tweezins opvatten: 1. of, dat de Heer, offchoon de Israeliten zich aen hooggaende ongerechtigheid schuldig maekten, byzonder van afgoderye en wederspannige murmureeringen; dat de Heer nochtans zijne toegenegenheid van dit volk niet had afgetrokken. 2. of, dat de Heer het onrecht en boosheid, welke Israël werden aengedaen, niet aenzag met oogen van goedkeuring of onverschilligheid, maer met een heilig ongenoegen; dan zou men IN *Jacob* en IN *Israël* vertalen moeten TEGEN *Jacob* en *Israël*, gelijk Exod. 14: 25. 20 16 enz. — Het laetste komt ons het aennemelykste voor, en schijnt al zoo wel te strooken met het volgende: de HEERE sijn Godt is met hem, om Israël te helpen en te beschermen, ende het geklanck des Konings is by hem; het geklank der zilvere trompetten namelyk, door welke de Heer, als Israëls Koning, het strijdbaer volk laet verzamelen, en tegen den vyand aenvoeren, tot een onderpand, dat hy hen door zijnen machtigen bystand, van hunne tegenpartyderen verlossen zal.

22. Godt zelf heeftse, door een wonderdoend Alvermogen, uyt Egypten uytgevoert, en derhalven zijn alle pogingen, om de overwinnende voortgangen van dit volk te stuiten, ten eenemael vruchteloos: (*e*) sijne krachten zijn als eenes eenhoorns; gelijk een *Eenhoorn* of Bosch-stier voor zijne vyanden onverwinbaer is, zoo maekt ook de Godlyke hulp, met welke Israël gesterkt wordt, dat niemand zich tegen dit volk verzetten kan.

23. Want daer en is geen tooverye tegen Jacob, noch waerseggerye tegen Israël, wat ook de meestvermaerde tooveraers, door hunne bezweeringen en vervloekingen, tegen personen of volkeren vermogen, tegen Israël zijn alle middelen vruchteloos: Te deser tijt sal van Jacob geseyt worden, ende van Israël, wat Godt gewrocht heeft; ieder zal den mond vol hebben van de wonderen, welke de Heer gedaen heeft, door Israël te leiden uit Egypten, en door de woestijne tot aen de Jordaen, en verder aen het zelve doen zal, by de inbrenging in Canaan.

24. Siet

(*e*) Ord. 24: 8.

24. Siet het volck, het welk voor ons in de vlakke velden gelegerd is, sal eerlang opstaen als een oude leeuw, ende 't sal sich verheffen als een jonge moedige leeuw, om de inwooners van Canaan te verdelgen: 't en sal sich niet nederleggen tot dat het den roof gegeten; ende 't bloet der verslagenen gedroncken sal hebben; Israël zal niet rusten, voordat zy als overwinnaers over alle hunne verslagen vyanden zegepralen.

25. Doe seyde Balak tot Bileam, den Waerzegger in zijne reden vallende, Gy en sult het gantschelick noch vloecken, noch geensins segenen; zo gy mijne begeerte niet doen wilt, en Israël vervloeken, zo zal ik ook niet dulden dat gy het zegent; zo gy het eerste niet kunt of wilt doen, dan kan ik althans niet verdragen, dat gy het laetste doet.

26. Doch Bileam antwoordde, ende seyde tot Balak: Hebbe ick niet tot u gesproken, seggende, Al wat de HEERE spreken sal, dat sal ick doen? dit is immers de voorwaerde, welke ik vooraf gesteld heb, dat ik, niet nae mijn eigen willekeur, maer nae Gods bevel, omtrent Israël, spreken zoude, zie Kap. 22: 38.

27. Voorder seyde Balak tot Bileam, Komt doch, ick sal u aen een andere plaetse, onderscheiden van deze en de voorige, medenemen: misschien sal het recht zijn in de oogen van dien Godt, dat gy het my van daer vervloeckt. De Koning dacht, dat het nog al aen den stand van Bileam haperde.

28. Doe nam Balak den Bileam mede tot de hoogte van Peor, zijnde een berg in het land der Amoriten het welk voorheen aen Moab had toebehoord, een berg, die tegen de woestijne siet, naer de vlakke velden van Moab, alwaer Israël gelegerd was: want Peor lag ten oosten van deze woestijne. Van deze plaets kon Bileam niet alleen een groot deel van Israël overzien, gelijk op de eerste standplaets Kap. 22: 41, noch alleen het achterste gedeelte van het zelve, gelijk in de tweede standplaets Kap. 23:

13. maer nu zag hy gansch Israël onderscheiden, woonende nae zijne stammen, Kap 24: 2.

29. Ende Bileam seyde tot Balak, even als op de twee voorige standplaetsen, Bouwt my ook hier seven altaren, ende bereydt my hier seven varren, ende seven rammen.

30. Balak nu dede gelijck als Bileam geseyt hadde: ende hy offerde eenen varre, ende eenen ram op elcken altaer.

Nu konden de Israeliten, uit hunne legerplaets, deze offeranden zien, maer zy wisten niet, wat het oogmerk van deze plechtigheden ware.

HET XXIV. KAPITTEL.

Het slot der geschiedenis van Bileam.

1. DOe Bileam sagh en bemerkte, dat het goet was in de oogen des HEEREN, dat hy Israël segende, so en gingh hy ditmael niet henen gelijck meermael, gelijk hy voorheen gedaen had by de voorige offeranden, om toevlucht te nemen tot de tooveryen en bygelovige plechtigheden, by de waerzeggeren gebruikelyk, te verrichten: maer hy stelde sijn aengesichte nae de woestijne, om het leger der Israeliten te beschouwen, en aftewachten, wat God hem zoude ingeven.

2. Als Bileam sijne oogen ophief, ende Israël sagh, woonende nae sijne stammen: so was de Geest Godes op hem; God gaf hem de volgende woorden van zegening in, hoe zeer hy, om den loon te verdienen, wenschte, dat hy ditmael Israël vloeken zoude.

3. Ende hy hief sijne spreucke op, hy sprak de volgende woorden met eene verheven stem, ende seyde: Bileam de sone Beors spreeckt, ende de man, dien de

de oogen van het verstand, door Godlyke Openbaringen geopent zijn, spreeckt.

4. De hoorder der reden Godes, der woorden die hem van God geopenbaerd zijn, spreeckt, die des Almachtigen gesichte siet, en die, wanneer hy met de verschijning van God verwaerdigd wordt, verruckt wort, en als in verrukking op de aerde nedervalt, ende dien de oogen van het verstand, in eene verrukking van zinnen, ontdeckt worden.

5. Hoe goet zijn uwe tenten Jacob! uwe wooningen Israël! in welk eene wijze en schoone orde zijt gy gelegerd!

6. Gelijck de beken breyden sy haer uyt, welk een omtrek beslaet dit talrijk heirleger, als de hoven aen de rivieren: de HEERE heeftse geplant, de vruchtbaerheid van Israël, en de uitgestrektheid van zijne legering is zeer buitengewoon, als de sandel- of aloë-boomen, als de cederboomen aen het water; zoo zeer als deze boomen, wanneer zy in waterrijke oorden geplant zijn, zoo in uitgebreidheid van takken als in vruchtbaerheid, boven alle andere boomen uitmunten, zoo ver overtreft ook Israël, en in talrijke menigte, en in wel geregelde orde, alle andere volkeren.

7. Daer sal water uyt sijne emmeren vloeyen, of *Hy*, te weten God, *zal water uit zijne emmeren gieten*, de Heer zal Israël, met allerlei weldaden, overvloedig zegenen, ende sijn zaet sal in vele wateren zijn, zijne nakomelingen zullen eene ontelbare menigte uitmaken: ende sijn Koningh sal boven Agag verheven worden, Agag, de Koning der Amalekiten, die thans zoo machtig en vermaerd is, zal geen gelijk hebben by den Koning, die ten eenigen tijde over Israël gebieden zal. ende sijn Koninckrijcke sal verhoogt worden, het zal alle andere heerschappijen zeer verre overtreffen.

8. Godt heeft hem uyt Egypten uytgevoert, (*a*) sijne krachten zijn als eenes eenhoorns: vergel.

(*a*) boven 23: 22.

Kap. 23: 22. hy sal de Heydenen, sijne vyanden, verteeren en geheel verdelgen, ende haer gebeente breken, zoodat zy nimmer de voorige sterkte zullen wederkrijgen, ende met sijne pijlen doorschieten, of *zijne pijlen verbreken*, en hen geheel en al ontwapenen.

9. (*b*) Hy heeft sich gekromt, hy heeft sich nedergeleyt, gelijck een leeuw, ende als een oude leeuw, Israël zal zich, na het verslaen van zijne vyanden, in Canaan vestigen, wie sal hem doen opstaen? wie zal het ondernemen, dit machtig volk te ontrusten? so wie u, ô Israël segent, die zy gesegent, ende vervloeckt zy wie u vervloeckt; die u weldoen, zullen van God begunstigd worden; maer die u eenig leed aendoen, zullen de Godlyke wrack niet ontvluchten, vergel. Gen. 27:29.

10. Doe ontstack de toorn Balaks tegen Bileam, ende hy sloegh sijne handen te samen, ten blijke van gramschap en woede: ende Balak seyde tot Bileam, Ick hebbe u geroepen om mijne vyanden te vloecken, maer siet, gy hebtse nu driemael gedueriglick gesegent.

11. Ende nu, packt u wech nae uwe plaetse, maek dat gy hier van komt, begeef u zoo spoedig naer uw huis, als maer mogelyk is: Ick hadde geseyt, en vastelyk voorgenomen, wanneer gy aen mijne begeerte voldaen had, dat ick u hoog vereeren en met rijkdom en aenzien als overladen soude, maer siet, de HEERE heeft de eere van u geweert; de God van Israël verhindert u, nae gy voorgeeft, om aen mijn verlangen te voldoen, en dit maekt, dat gy die eer en voordeelen niet genieten zult, welke ik u had toegedacht.

12. Doe seyde Bileam tot Balak, indien gy iets anders wildet gesproken hebben, als God my ingeeft, dan had gy my niet ten anderenmale moeten laten ontbieden: Hebbe ick oock niet tot uwe boden, die gy tot my gesonden hebt, gesproken, seggende:

13. (*c*) Wanneer my Balak sijn huys vol silvers en-

(*b*) Gen. 49: 9. bov. 23: 24. (*c*) boven 22: 18.

ende gouts gave, so en kan ick 't bevel des HEEREN niet overtreden, doende goet ofte quaet uyt mijn [*eygen*] herte: dat de HEERE tot my door openbaring spreken sal, dat zelve sal ick ook tot Balak spreken, zonder 'er iets af of toe te doen.

14. Ende nu, siet ick gae tot mijnen volcke, en keer weder naer mijn Vaderland: komt, eer ick evenwel henen gae, sal ik u raet dat is onderricht geven, [*ende seggen,*] wat dit volck uwen volcke doen sal in de laetste dagen, na uwen leeftijd in volgende eeuwen.

15. Doe hief hy sijne spreucke op, ende seyde: Bileam de sone Beors spreeckt, ende die man, dien de oogen geopent zijn, spreeckt, vergel. vs. 3.

16. De hoorder der reden Godes spreeckt, ende die de wetenschap des Allerhoogsten weet: die des Almachtigen gesichte siet, die verruckt wort, ende dien de oogen ontdeckt worden, vergel. vs. 4.

17. Ick sal hem, dien doorluchtigen persoon, van welken ik dadelyk nader spreken zal, sien, of *ik zie hem* in een prophetsch gezicht, maer nu, in uwen leeftijd Koning Balak, zal hy niet komen; ick sal hem aenschouwen, of *ik aenschouw hem* nae de wys der Propheten, maer niet naeby als of hy spoedig komen zoude: Daer sal een Sterre, een zeker uitmuntend en doorluchtig persoon, voortgaen en geboren werden uyt Jacob, ende daer sal een Scepter, een scepterdragend en machtig Vorst, uyt Israël opkomen, die sal de palen der Moabiten verslaen, en de Moabiten tot aen hunne uiterste grenzen onder zijne heerschappye brengen, ende sal alle de kinderen Seths verstooren; of, gelijk wy het liever vertalen, *hy zal de kinderen Seths*, of alle de kinderen *van den grondslag*, die zich gelovig op hem vestigen, *opbouwen.*

De gedachten der Uitleggeren, beide onder Jooden en Christenen, zijn over dit gedeelte van Bileams voorzegging, zeer verschillende. Om de wijdlopigheid voor te komen, te meer daer dit deel reeds aenmerkelyk is uitgedijd, hebben wy ons eenvoudig aen den letter gehouden. — Alleen-

lyk zeggen wy maer, dat de Godſpraek, onzer erachtens, blijkbaer op den Mesſias ziet. —— In onze uitbreiding over de meer betwiste woorden, *hy zal de kinderen Seths verſtooren*, hebben wy den grooten A. SCHULTENS gevolgd.

18. Ende, zoo vervolgt Bileam, het nakomelingſchap van Edom ſal eene erffelicke beſittinge zijn van dien doorluchtigen Vorst, van welken ik thans bezig ben te ſpreken, ende Seïr, het vermaerde gebergte van het land der Edomiten, ſal ſijnen vyanden, de onderdanen van den gemelden Vorst, eene erffelijcke beſittinge zijn: doch Iſraël ſal kracht doen, in rijkdom en macht toenemen.

19. (*d*) Ende daer ſal [*eener*] uyt Jacob heerſchen, ende hy ſal niet alleen zijne vyanden, die in het veld tegen hem uittrekken, maer ook de overige uyt de ſteden ombrengen.

20. Doe hy, Bileam, vervolgens het land van de Amalekiten ſagh, het welk hy mede van den berg Peor beſchouwen konde, ſo hief hy ſijne ſpreucke op, ende deed de volgende voorzegging omtrent de Amalekiten: hy ſeyde: Amalek is de eerſtelingh der Heydenen, de voortreflykſte onder de nabuurige volkeren, maer ſijn uyterſte is ten verderve; dit volk mag eenigen tijd blyven bloejen, ten laetſte zal het ook door Iſraël verdelgd worden.

21. Doe hy de Keniten ſagh, die nog onder de Midianiten waren overgebleeven, en digt by het land der Amalekiten woonden, vergel. 1 Sam. 15: 6, ſo hief hy ſijne ſpreucke op, hy propheteerde van hen, ende ſeyde: Uwe wooninge is vaſte, ende gy hebt uwen neſt, uwe woonplaets, in een ſteile ſteenrotze geleyt, alwaer gy veilig en gerust woont, omdat de toegang tot u zeer moeilyk is.

22. Evenwel ſal dit nageſlacht van eenen zekeren Kain, het welk den naem van *Keniters* draegt, door de invallen van verſcheiden volkeren, allengskens verminderd en verteert wor-

(*d*) 2 Sam. 8: 14.

worden, tot dat u, ten laetsten, Assur, dat is de Koning van Asſyrien, gevanckelick wechvoeren sal.

23. Voorts, een wijl gerust hebbende, hief hy wederom sijne spreucke op, ende seyde met een zware zucht: Och wie sal leven als Godt dit doen sal? wie zou niet liever verkiezen te sterven, dan die dagen te beleven, in welke God deze verwoestingen onder de machtigste volkeren zal aenrechten.

24. Ende de schepen van den oever Chittim, een zeker zeevarend volk, (het zy de Grieken, het zy liever de Romeinen, bedoeld worden,) die sullen Assur, dat is de Asſyriers, plagen en te onderbrengen, sy sullen daerna oock, op dezelfde wijs, Heber, dat is de Hebreen of Jooden plagen en vyandig aenvallen: ende hy zelf, die onderdrukker van de Asſyriers en Hebreërs, sal ten laetsten oock al ten verderve zijn; zijn heerschappye, hoe machtig ook, zal al mede te niet gaen.

Alle deze prophetien van Bileam zijn stiptelyk vervuld. — Zie het van de Edomiten in den letterlyken zin, onder Koning David, 2 Sam. 8: 14; van de Amalekiten onder Saül, 1 Sam. 15; van de Keniten, 2 Kon. 17: 6. en hoe de Monarchie der Asſyriers en Perſianen, door de Grieken, onder Alexander te ondergebracht is, als mede hoe de Jooden door de Romeinen, welke de Griekſche Monarchie vervangen hebben, verstrooid zijn, is overbekend.

25. Doe alle deze merkwaerdige prophetien waren uitgesproken, stont Bileam op, ende gingh henen, ende keerde weder tot sijn plaetse: hy nam de terug reis naer zijn Vaderland aen, hoewel hy 'er nooit gekomen is; want onder den weg werd hy door de Midianiten opgehouden, en met dezelve verslagen, zie Kap. 31: 8. Balak gingh oock sijnen wegh nae Kiriath-huzoth, zijne Koninglyke hofstad, mismoedig dat hy zijn oogmerk niet had kunnen bereiken.

Laet ons nu ten ſlotte iets zeggen over den perſoon en het character van Bileam.

Wanneer wy dit uitvoerig verhael van Moſe aengaende hem nagaen, loopt het ons van zelven in het oog, dat hy een zonderling man geweest zy.

I. Hy kende den eenigen en waren God, die zich aen Abraham nader geopenbaerd had. Hy ſtelt den Schepper van het Geheel-Al, onder die zelfde benamingen voor, onder welke Moſe van hem ſpreekt, van El, Schaddai, Eljon, en Jehovah. De oorſpronglyke openbaring, aen het ganſche menschdom, in Noach gegeven, was ter dezer tijd, hoe jammerlyk verbasteid, nog niet geheel vergeten. Abraham was met eene nadere verklaring van deze openbaring begunſtigd. Zedert de tijden van Nahor en Laban waren in Meſopotamië, van waer Abraham oorſpronglyk was, altoos nog menſchen, die meer of min kennis hadden van den waren Godsdienst. Niemand zal zich derhalven verwonderen kunnen, dat wy Bileam, die in Meſopotamië woonachtig was, als eenen dienaer van den waren God beſchouwen.

II. Dan de kennis, welke Bileam had van den eenigen en waren God, was door afgoderye en bygeloof, op eene ſchromelyke wys verbasterd. Hy ſchijnt den God van Iſraël in éénen rang geſteld te hebben, met de Beſcherm-goden der Heidenen. Hy beſchouwde den God van Iſraël, als een Wezen, het welk zich, door verwenſchingen van byzondere perſonen of geheele volkeren, door offeranden en bygelovige plechtigheden, liet omzetten. Hy bediende zich van toveryen en bygelovige verrichtingen, welke by de Heidenen gewoon waren, en verbeeldde zich, dat hy daerdoor den God van Iſraël zou kunnen bewegen, niet alleen om hem toekomende zaken bekend te maken, maer ook om de zaek der nakomelingen van Jacob te laten varen. Deze zijne verbeelding was zoo ſterk, dat hy zich aen Koning Balak deed voorkomen, als iemand, welke by dien God, die Iſraël beſchermde, in ongemeene gunst ſtond. Dit deed Balak zulk een groot vertrouwen in Bileam ſtellen, dat hy, zoo zeer als iemand,

in

in ſtaet was om dezen God tegen Iſraël voor in te nemen, Bileam daertoe geſchikt oordeelde.

III. Bileam ſprak zijne voorzeggingen uit op Godlyke ingeving. Dit zal niemand ontkennen, die de waerdigheid en verhevenheid zijner voorſtellen, en vooral de blijkbare vervulling van zijne prophetiën, in overweging neemt.

IV. Met dit alles had hy een zeer ondeugend hart. Trouwens, de Geest der ingeving heeft meermalen gerust op mannen, welker character het beste niet was. — Hy was gansch niet te vrede over de zaken, welke de Geest der Godſpraek hem ingaf, en het deed hem gevoelig leed, dat hy, door een onwederſtaenbaer gezach, gedrongen werd om voorzeggingen uitteſpreken, welke lijnrecht inliepen tegen de begeerte van Balak; in zijn hart was hy 'er niet minder onvergenoegd over dan de Koning. Het beloofde goud, en de eer welke hem was toegezegd, hadden het hart van dezen geld- en eer-gierigen man dermate ingenomen, dat hy niets meer begeerde dan den Koning te voldoen, en eindelyk van God verlof te krijgen om Iſraël te vloeken. Hoe dwaes was de verbeelding van Balak, dat de verandering van plaets, uit welke Bileam het leger van Iſraël beſchouwde, eenige verandering in zijne voorzeggingen maken zoude? en evenwel, om den Koning te behagen, en ware het mogelyk de uitgeloofde belooning te erlangen, ſchikt Bileam zich geredelyk nae alle deze grillige invallen van het bygeloof.

Het ondeugende van zijn character, openbaerde hy ten duidelykſten in den verfoeilyken raed, welken hy Balak door de Midianiten liet geven, om Iſraël tot afgoderye te vervoeren, als het eenige middel om hen de gunst en machtige beſcherming van Jehovah te doen verliezen, Kap. 31: 15.

Laet ons hier byvoegen, het geen één onzer, op eene andere plaets, omtrent den perſoon en het character van Bileam geſchreeven heeft.

„ Hy had eenige kennis van den waren God, den God
„ Iſraëls, doch diende nevens Hem ook andere Goden: hy
„ was in den grond een afgodendienaer, en van een eer-

„ zuchtigen, geldgierigen, en aerdsgezinden inborst. Dit deed
„ hem door den grooten loon en de vereeringen, hem door
„ Balak aengeboden, vervoerd worden, om tegen zijne over-
„ tuiging aentegaen, en herhaelde pogingen te doen om Israël
„ te vloeken. Hy werd by die gelegenheid verwaerdigd
„ met een groote mate van de gemeener gaven des Geests
„ en der openbaringe, zoo dat hy zelfs van den Messias
„ propheteerde, in welk opzicht hy te recht by Petrus een
„ PROPHEET genoemd mag worden; maer dit verbeterde
„ zijn gemoedsbestaen en gedrag even weinig, als dat van
„ Saul, die, na dat hy, in zijne vervolging van David, met
„ zijne boden, aengeblazen was geworden, en propheteerde,
„ niettemin den boozen geest behield, zijn kwaed voorne-
„ men, waer in hy toen verijdeld wierd, hervatte, ja, na
„ verloop van eenigen tijd, zelfs zich keerde tot waerzeggerye
„ en toverye. — Hy had daer benevens een ontwaekt gewe-
„ ten, en zijne aendoeningen en overtuigingen gingen nu en
„ dan al vry verre. — Hy sloeg een- en ander-mael de aen-
„ biedingen van Balak af met die sterke uitdrukking: *wanneer*
„ *Balak my zijn huis vol zilvers en gouds gave, zo en ver-*
„ *mogt ik niet het bevel des* HEEREN *mijns Gods te overtre-*
„ *den, om te doen klein of groot. En nu blijft — dat ik*
„ *wete wat de* HEERE *tot my voorder spreken zal*, Num.
„ 22: 18. Hy pleegde raed met den Heere, en wachtte God-
„ lyk antwoord. —— Hy beleed schuld toen hy onder
„ weg van God bestraft werd, en wilde terug keeren. —
„ En in zijne verrukking scheen hy achting te hebben
„ voor 't volk Gods, en slaekte dien wensch: *Mijne*
„ *ziele sterve den dood der oprechten, en mijn uiterste zy ge-*
„ *lijk het zijne*, Num. 23: 10. 24: 5. — Dan, met dit
„ alles was zijn hart niet recht met God: Hy handelde,
„ zelfs in zijne raedplegingen met God, dubbelhartig, wijf-
„ felend, en was ongestadig in allen zijnen weg, om dat
„ zijn bedorven grondbeginsel hem bybleef en in alles hem
„ bezielde. — Hy was en bleef een geldgierig mensch,
„ en gaf zich, na eenige tegenspartelingen, ten laetsten over
„ aen de vervoering van den loon, en werd een verrader
„ van Gods volk. De byzonderheid, welke Petrus uit het

„ ver-

„ verhael van Mose aenvoert, geeft 'er een doorslaend bewijs „ van: te weten, op aenhoudend aenzoek van Balak, schoon „ hy den Heer raed gevraegd, en duidelyk antwoord ont„ vangen had, en dus den wil des Heeren wist; ondernam „ hy echter, uit hunkering naer de groote aenbieding, den „ Heere andermael te verzoeken en te bewegen, om hem „ te laten henen trekken: De Heer, die zijne grondbegin„ selen kende, en zijne hunkering naer Balaks loon wist, „ liet hem los, gaf hem zijnen zin, en scheen hem toe te „ staen dat hy henen ginge, onder dat beding echter, dat hy „ niet anders spreken zou, dan 't geen Hy hem zou bevelen: „ Doch zijn henengaen was, uit aenmerking van 't grondbe„ ginsel, dat hem daer toe bewoog, en de hoop waer mede „ hy zich vleide, in Gods toorn. Van hier die aenmerkelyke „ bestraffing des Engels, en die zeldzame ontmoeting met „ zijne ezelinne tot zijne beschaming, waar van de Apostel „ Petrus gewaegt. Door deze ontmoeting werd hy wel ver„ schrikt, en met slaefsche vrees vervuld; maer 't vervolg „ deed zien, dat zijn hart zijne verdorven neigingen be„ hield, als geoeffend zijnde in de gierigheid: want, om „ Balak genoegen te geven, gaet hy met hem om te offeren „ op de afgodische hoogten, nae de wijze der afgodendie„ naers, tot driemael toe, en zocht op allerleie wyze iets te „ vinden tot zijn oogmerk, hoewel hy tegen zijn wil by her„ haling het volk zegenen moest. — Doch het leed niet „ lang, of hy ontdekte zijne snoode huichelarye en geveinsd„ heid: want, zich verstoken ziende van den loon, bedacht „ hy een ander middel, om Balak genoegen te geven en den „ loon te ontvangen: hy gaf hem dien vervloekten raed, om „ op een listige wyze het volk Israëls te koppelen aen de „ afgodische Midianiten, en in te wikkelen in hunne afgo„ dische feesten ter eere van Baal Peor, ten einde dus des „ Heeren toorn over zijn volk te brengen": Dus overgegeven „ zijnde tot de uitgieting zijner boosheid, is hy ook uitgestort „ in zijn verderf, en, wel verre van te sterven den dood der „ oprechten, is hy omgekomen met, en in gemeinschap van de „ vyanden des Heeren". — Zie de doorlopende verklaring over den brief van Judas, door *G. J. Nahuys*.

HET XXV. KAPITTEL.

Om Israël te verderven, weten de Moabiten en Midianiten dit volk te verlokken om hoererye te bedrijven met hunne dochteren, en afgoderye met hunne gewaende Goden, vs. 1-2. deze zonde wordt zeer gestrengelyk gestraft, vs. 3-15. God gaf aen Israël bevel, dat zy de Midianiten vyandig behandelen zouden, vs. 16-18.

1. ENde (*a*) Israël verbleef te Sittim, eene plaets in de vlakke velden van Moab, ende, daer de Heer nu gereed stond, om hen eerlang in Canaan in te leiden, vergreep zich het volck in zoo ver, dat het begost te hoereeren, met de dochteren der Moabiten, gelijk ook der Midianiten, vergel. vs. 6, 17, 18. als mede Kap. 31: 16.

Men verstae dit niet van allen, maer van velen uit de Israeliten, die zich tevens door de dochteren dezer Heidensche volkeren vervoeren lieten, om geestelyke hoererye te bedrijven met derzelver afgoden. Denkelyk boden zich deze dochters, ter voldoening van hunne vuile lusten, aen de Israeliten aen, onder beding, dat zy hare Goden vereeren moesten.

2. (*b*) Ende sy, de dochters der Moabiten en Midianiten, noodigden het volck van Israël tot de slacht-offeren harer goden: ende het volck at, ende 't buygde sich voor hare goden, voornamelyk Baal-Peor.

3. Als nu Israël sich koppelde aen Baal-Peor, met verlating van den eenigen en waren God, die zoo vele wonderen ten hunnen behoeve gedaen had, zo (*c*) ontstack de toorn des HEEREN tegen Israël, op eene al-

(*a*) Num. 31: 16. ende 33: 49. (*b*) Psalm 106: 28. Hos. 9: 10.
(*c*) Psalm 106: 29.

allerontzachlykste wys. Trouwens, hoe kon de HEER meer beledigd worden, dan door deze allerverfoeilykste afgoderye?

4. Ende de HEERE seyde tot Mose, (*d*) Neemt alle de hoofden, de Oversten en Richters des volcks, by u, en brengt alle personen, die gy aen deze grouwelyke misdaed schuldig vindt, in de tegenwoordigheid van de gemelde hoofden des volks, ende hangtse, tot handhaving der eere van den HEERE, tegen de sonne, in het openbaer en met allen spoed, eer de zon ondergaet; so sal de hittigheyt van des HEEREN toorn gekeert worden van Israël, en zijne gramschap gestild worden.

5. Doe seyde Mose tot de gemelde Richters of hoofden van Israël: Een yeder doode sijne mannen, en late alle die personen, welke tot zijn gebied behooren, ophangen, die sich aen Baal-Peor gekoppelt hebben.

6. Ende siet, een zeer onbeschaemd man uyt de kinderen Israëls quam, ende bracht eene Midianitinne tot sijne broederen, hen aenmoedigende, om met haer hunne vuile lusten te boeten; ja zoo ver ging zijne onbeschaemdheid, dat hy dit deed voor de oogen Mose, ende voor de oogen van de Oversten der gantscher vergaderinge der kinderen Israëls, doe sy weenden voor de deure der Tente der t'samenkomste; op denzelven tijd toen zy weeklaegden, zoo over de grouwelen van een groot deel des volks, als over Gods geduchte oordeelen, welke zy te wachten hadden.

7. Doe Pinehas de sone Eleazars, des soons Aarons des Priesters, die na den dood van zijnen Vader de Hoogepriesterlyke waerdigheid bekleeden moest, [*dat*] sagh; (*e*) so stont hy op, bewogen door eenen heiligen ijver, uyt het midden der vergaderinge van de oudsten, die aen de deur van den Tabernakel stonden te weenen, ende nam een spiesse in sijne hant:

8. Ende hy gingh den Israëlitischen man na in den hoerenwinckel, in de tent, welke hy tot een bordeel maken wilde, ende doorstackse beyde, den Israëliti-

(*d*) Deut. 4: 3. Jos. 22: 17. (*e*) Psalm 106: 30.

ſchen man, ende de vrouwe door haren buyck: Doe wert de plage van over de kinderen Iſraëls opgehouden; de pest namelyk, die onder de overtreders, die alle zoo ſchielyk niet door de Richters konden opgehangen worden, reeds aen het woeden was.

9. (*f*) De gene nu, die aen de plage der pestziekte ſtorven, waren vier en twintigh duyſent.

Paulus bepaelt het op 23000, 1 Cor. 10: 8, hebbende alleen het oog op de perſonen, die aen de pest geſtorven zijn; maer Moſe rekent 'er die genen by, welke door het zwaerd gedood zijn, vergel. vs. 18.

10. Doe ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:

11. Pinehas de ſone Eleazars, des ſoons Aarons des Prieſters, heeft mijne grimmigheyt van over de kinderen Iſraëls afgewendt, dewijle (*g*) hy mijnen yver ge-yvert heeft in het midden derſelver, daer hy mijn geſchonden eer, door eenen kloekmoedigen ijver, op eene allerloffelykſte wys gewroken heeft: ſo dat ick de kinderen Iſraëls in mijnen yver niet vernielt en hebbe.

12. Daerom ſpreeckt tot hem, ten aenhooren van al het volk: Siet ick (*h*) geve hem mijn verbont des vredes, dat is de belofte van een altoosduurend Priesterſchap in alle zijne nakomelingen, vergel. vs. 13.

Het Priesterſchap heet het *verbond*, of de belofte *des vredes*; deels omdat hy, door zijnen ijver, den vrede tusſchen God en het volk herſteld had; deels omdat het oogmerk van het Priesterſchap was, om, door de offeranden, eene wettiſche verzoening voor het volk te wege te brengen, en daerdoor den vrede, welken de Mesſias zou aenbrengen, aftebeelden.

13. Ende hy, Pinehas, zoo verklaerde de Heer zich nader, ſal hebben, ende ſijn zaet na hem, het verbont des eeuwigen Prieſterdoms, welke Priesterlijke waerdigheid metterdaed in zijne geſlachtlinie beſtendig gebleeven is:

(*f*) 1 Cor. 10: 8. (*g*) 2 Cor. 11: 2. (*h*) Pſalm 106: 31.

is: daerom dat hy voor ſijnen Godt geyvert, ende verſoeninge gedaen heeft voor de kinderen Iſraëls.

14. De name nu des verſlagenen Iſraëlitiſchen mans, die verſlagen was met de Midianitinne, was Zimri de ſone Salu, een Overſte eenes vaderlicken huyſes der Simeoniten. Hy voerde het gezach, niet over de geheele ſtam van Simeon, maer over een geſlacht in dezelve: want de ſtammen waren verdeeld in geſlachten, en deze wederom in huisgezinnen.

De naem van dezen man wordt hier aengeteekend, zoo tot ſchande van dezen onbeſchaemden deugniet, als om den ijver van Pinehas te verheffen, dat hy eenen man van zoo veel aenzien op heeter daed had durven ſtraffen. —— Het ſchijnt, dat dezer beide lieden aenzien en geboorte, hen zoo ſtout maekte in deze overtreding.

15. Ende de naem der verſlagene Midianitiſche vrouwe was Cozbi, een dochter Zurs, die een Hooft was der volckeren eenes vaderlicken huyſes, een man van hoogen rang en van een zeer groot aenzien, onder de Midianiten: want deze Zur wordt Kap. 31: 8 en Joſ. 13: 21 onder de Vorsten der Midianiten geteld.

16. Voorder, eenigen tijd na deze daed van Pinehas, ſprack de HEERE tot Moſe, kort voor zijnen dood, vergel. Kap. 31: 1, 2. ſeggende:

17. (*i*) Handelt vyantlick met de Midianiten: ende verſlaetſe.

18. Want ſy hebben vyantlick (*k*) tegens uliedden gehandelt door hare liſten, die ſy liſtelick tegens u bedacht hebben in de ſake van Peor, ende in de ſake van Cozbi, de dochter des Overſten der Midianiten, hare ſuſter, (dat is haer bloedverwant, gelijk de leden van 't zelfde volk elkanders broeders en zusters genoemd worden) die verſlagen is ten dage der plage om de ſake van, of de afgoderye met, Peor, waer toe de hoererye den weg gebaend had.

De ſnoode aenſlag, om de Iſraeliten tot hoererye en afgods-

(*i*) ond. 31: 1. (*k*) Openb. 18: 6.

dienst te vervoeren, en langs dezen weg de gunst van Jehovah hun te onttrekken, was door Bileam bedacht: echter had hy Balak, den Koning der Moabiten, dezen verfoeilyken raed niet willen geven, omdat die zoo gramstoorig wierd, dat hy hem wechjaegde, Kap. 24: 11. maer wetende, dat de Midianiten in groote vriendschap waren met de Moabiten, ontdekte hy by de eerstgenoemde dezen snooden raed. Vermits nu de Midianiten den Moabiten tot deze allervuilste onderneming hadden aengespoord, gaf de Heer aen Mose bevel, om de Midianiten te verdelgen. Hoewel de Moabiten, mogelyk om Loths wil, vergel. Deut. 2: 9, nog eenigen tijd verschoond bleeven, zijn zy evenwel niet vry gegaen: want, behalven dat de Heer eene vreeslyke vervloeking op hen leide, Deut. 23: 3, zijn zy in volgende tijden gestraft, gelijk Bileam zelf voorspeld had, Kap. 24: 17.

HET XXVI. KAPITTEL.

Derde en laetste telling van Israël.

1. HEt geschiedde nu na die plage, van welke Kap. 25: 9 en 18 gemeld is, dat de HEERE sprack tot Mose, ende tot Eleazar den sone Aarons; den Priester, die tegenwoordig de opperhoofden waren van Israël, seggende:

2. Neemt de somme van de geheele vergaderinge der kinderen Israëls op; (*a*) van twintigh jaer oudt, ende daer boven, nae het huys harer vaderen: alle die ten heyre in Israël uyttreckt, en geschikt is om de wapenen te voeren.

Dit was de derde telling van Israël; de eerste geschiedde voor de bouwing van den Tabernakel, om den halven sikkel te vorderen,

(*a*) boven 1: 3.

deren, in het eerste jaer na den uittocht uit Egypten, Exod 30 en 38; de tweede toen de legerorde werd ingesteld, in de tweede maend van het tweede jaer, Kap. 1. Nu moest de derde telling geschieden, nu alle die mannen, welke men 38 jaren geleden, geteld had, gestorven waren vs. 64, ten blijke van Gods waerheid, aen de eene zijde in zijne bedreiging, dat alle de genoemde personen, van welke hy gezegd had, dat zy niet in Canaan komen zouden, Kap. 14: 29, geheel waren uitgeroeid, en aen den anderen kant in zijne belofte, dat het volk, onaengezien hunne herhaelde wederspannigheid, zoo grootelyks vermenigvuldigd was, dat hun getal, op 1820 nae, zoo groot was als by de laetste telling.

Voorts diende ook deze telling, opdat Canaan, het welk nu binnen korten de bezitting van Israël worden zoude, onder de Stammen, des te beter in evenredige deelen zoude kunnen verdeeld worden.

3. Mose dan, ende Eleazar de Priester spraken se, te weten de hoofden der byzondere Stammen aen, even als by de laetste telling, Kap. 1: 4, 16, 17. in de vlacke velden Moabs, aen de Jordane van of tegen over de Stad Jericho, seggende:

4. [*Dat men opneme*] van twintigh jaer oudt, ende daer boven; (*b*) gelijck als de HEERE Mose geboden hadde, ende den kinderen Israëls, die uyt Egyptenlande uytgetogen waren.

5. Ruben (*c*) was de eerstgeboren Israëls: de sonen Rubens waren Hanoch, [*van welcken was*] het geslachte der Hanochiten: van Pallu, het geslachte der Palluïten:

6. Van Hezron, het geslachte der Hezroniten: van Carmi, het geslachte der Carmiten.

7. Dit zijn de geslachten, namelyk de voornaemste huizen, welke wederom in mindere geslachten verdeeld zijn; dit zijn de hoofdgeslachten der Rubeniten: ende hare getelde waren drie en veertigh duysent, ende seven hondert, ende dertigh.

(*b*) bov. 1: 1, 2, 3. (*c*) Gen. 46: 8. Exod. 6: 13. 1 Chron. 5: 1.

By de laetfte telling waren 'er in de ftam van Ruben 46500 mannen, gevolgelyk was dezelve nu bykans 2800 perfonen zwakker; trouwens by het oproer van Korah, en andere gelegenheden, waren 'er geheele huisgezinnen verdelgd, vergel. vs. 9.

8. Ende de fonen van Pallu waren Eliab, buiten dezen éénen had hy geene zonen.

9. Ende de fonen Eliabs waren Nemuël, ende Dathan, ende Abiram: (*d*) defe Dathan, ende Abiram waren de geroepene der vergaderinge, die gekijf of oproer maeckten tegen Mofe, ende tegen Aaron, in de vergaderinge van Korah, als fy gekijf tegen den HEERE maeckten,

10. Ende de aerde haren mont opdede, ende verflondtfe met Korah, als die vergaderinge ftorf: doe het vyer twee hondert ende vijftigh mannen verteerde, ende werden tot een teecken, in 't Hebr: *tot een baniere*, ter waerfchouwing van 't ganfche volk, vergel. Kap. 16. Deze oproermakers worden hier weder met name genoemd, tot hunne eeuwige fchande.

11. Maer de kinderen Korahs en ftorven niet, omdat zy geen deel hadden in het oproer, en zich hadden wechgemaekt van de tenten der godlooze mannen, gelijk Mofe de vergadering uit Gods naem bevolen had, Kap. 16: 24-27.

12. De fonen Simeons, nae hare geflachten; van Nemuël, het geflachte der Nemuëliten: van Jamin, het geflachte der Jaminiten: van Jachin, het geflachte der Jachiniten:

13. Van Zerah, het geflachte der Zerahiten: van Saul, het geflachte der Sauliten. *Nemuël* behoudt dien naem 1 Chr. 4: 24. maer Gen. 46: 10. heet hy *Jemuël* — *Jachin* behoudt dien naem Gen. 46: 10. maer 1 Chr. 4: 24. heet hy *Jarib* — *Zerah* behoudt dien naem 1 Chr. 4: 24. maer Gen. 46: 10. heet hy *Zohar* -- Gen. 46: 10. wordt onder Simeons kinderen nog geteld *Ohad*, maer die wordt hier en

1 Chr.

(*d*) bov. 16: 2.

1 Chr. 4: 24. verzweegen, zijnde denkelyk kinderloos gestorven.

14. Dat zijn de geslachten der Simeoniten: twee en twintigh duysent, ende twee hondert.

De stam van Simeon had meer dan 37000 personen minder dan by de laetste telling, zie Kap. 1: 23, denkelyk hadden vele van deze Stam zich aen dezelfde misdaed, in de zaek van Peor, met Zimri hunnen Oversten schuldig gemaekt, zoodat de plaeg zwaer op de Simeoniten gevallen was.

15. De sonen Gads, nae hare geslachten; van Zephon, het geslachte der Zephoniten: van Haggi, het geslachte der Haggiten: van Schuni, het geslachte der Schuniten:

16. Van Ozni, Gen. 46: 16 *Ezbon* genaemd, het geslachte der Ozniten: van Eri, het geslachte der Eriten:

17. Van Arod, het geslachte der Aroditen: van Areli, het geslachte der Areliten.

18. Dat zijn de geslachten der sonen Gads, nae hare getelde: veertigh duysent, ende vijf hondert.

De personen tot de Stam van Gad behoorende, waren 5100 minder, dan by de voorige telling, Kap. 1: 25.

19. De sonen van Juda waren Er, ende Onan: (*e*) maer Er, ende Onan storven in den lande Canaan, zonder kinderen na te laten.

20. Alſo waren de sonen van Juda, nae hare geslachten; van Sela, het geslachte der Selaniten: van Perez, het geslachte der Pereziten: van Zerah, het geslachte der Zerahiten.

21. Ende de sonen (*f*) Perez waren; van Hezron, het geslachte der Hezroniten: van Hamul, het geslachte der Hamuliten.

Hesron en Hamul, waren alleen kleinzonen van Juda, maer hier worden zy onder zijne zonen geteld, omdat zy de plaetsen van Er en Onan vervulden, die te vooren gestorven waren.

(*e*) Genes. 38: 7, 10. ende 46: 12. (*f*) Gen. 46: 12.

22. Dat zijn de geslachten van Juda, nae hare getelde: ses en tseventigh duysent, ende vijf hondert.

Deze Stam was, volgens de Godlyke belofte, Gen. 49: 8, zonderling vermenigvuldigd: want daer alle de voorheen genoemde Stammen verminderd waren, telde men in deze 1900 mannen meer dan by de eerste opneming.

23. De sonen Issaschars, nae hare geslachten, waren; [*van*] Thola, het geslachte der Tholaïten: van Puva, het geslachte der Puniten:

24. Van Jasub, het geslachte der Jasubiten: van Simron, het geslachte der Simroniten. *Jasub*, deze wordt 1 Chr. 7: vs. 1 genoemd *Jasib*, en Gen. 46 vs. 13 heet hy *Job*, dien men egter wel heeft te onderscheiden van Job, wiens geval het boek nae zijnen naem genoemd behelst.

25. Dat zijn de geslachten Issaschars, nae hare getelde: vier en tsestigh duysent, ende drie hondert.

Deze Stam was nog sterker vermenigvuldigd dan die van Juda, hebbende byna 10000 personen meer dan by de eerste telling, Kap. 1: 29.

26. De sonen Zebulons, nae hare geslachten, waren; van Sered, het geslachte der Serediten: van Elon, het geslachte der Eloniten: van Jahleël, het geslachte der Jahleëliten.

27. Dat zijn de geslachten der Zebuloniten, nae hare getelde: tsestigh duysent, ende vijf hondert.

Deze Stam was ook met 3100 mannen, na de voorige telling, vermeerderd, zie Kap. 1: 31.

28. De sonen Josephs, nae hare geslachten, waren Manasse, ende Ephraim, makende elk eene afzonderlyke stam uit.

29. De sonen, dat is hier de nakomelingen Manasses waren; (*g*) van Machir, het geslachte der Machiriten: Machir nu gewan Gilead: van Gilead was het geslachte der Gileaditen.

30. Dit

(*g*) Jos. 17: 1.

30. Dit zijn de ſonen Gileads; [*van*] Iëzer, Joſ. 17: 2. *Abiëzer* genoemd, het geſlachte der Iëzriten: van Helek, het geſlachte der Helekiten:

31. Ende [*van*] Aſriël, het geſlachte der Aſriëliten: ende [*van*] Sechem, het geſlachte der Sechemiten:

32. Ende [*van*] Semida, het geſlachte der Semidaïten: ende [*van*] Hepher, het geſlachte der Hepheriten, vergel. Gen. 50: 23.

33. (*h*) Doch Zelaphead de ſone Hephers en hadde geene ſonen; maer dochters: ende de namen der dochteren Zelapheads waren Machla, ende Noa, Hogla, Milca, ende Tirza. De zaek van deze Dochters wordt Kap. 27 en 28 behandeld.

34. Dat zijn de geſlachten Manaſſes: ende hare getelde waren twee en vijftigh duyſent, ende ſeven hondert.

Hier bleek de vervulling der Godlyke belofte Gen. 49: 22. allerduidelykst, want deze ſtam was meer dan eenige andere toegenomen, hebbende 20500 perſonen meer dan by de eerste telling, zie Kap. 1: 35.

35. Dit zijn de ſonen Ephraims, nae hare geſlachten; van Suthelah, het geſlachte der Suthelahiten: van Becher, het geſlachte der Becheriten: van Tahan, het geſlachte der Tahaniten.

36. Ende dit zijn de ſonen Suthelahs: van Eran, het geſlachte der Eraniten.

37. Dat zijn de geſlachten der ſonen Ephraims, nae hare getelde; twee en dertigh duyſent, ende vijf hondert: Dat zijn de ſonen Joſephs, nae hare geſlachten.

Deze ſtam was nu 8000 mannen zwakker dan by de voorige telling Kap. 1: 33. Zoo dat Joſephs nakomelingen in alles 12500 vermeerderd, en nu zelfs ſterker waren dan die van Juda.

38. De ſonen Benjamins, nae hare geſlachten; van Bela, het geſlachte der Belaïten: van Aſ-

(*h*) ond. 27: 1.

bel, het geslachte der Asbeliten: van Ahiram, het geslachte der Ahiramiten:

39. Van Sephupham, het geslachte der Suphamiten: van Hupham, het geslachte der Huphamiten.

40. Ende de sonen Bela waren Ard, ende Naaman: [*van Ard*,] het geslachte der Arditen: van Naaman, het geslachte der Naamiten, vergel. Gen. 46: 21. 1 Chr. 7: 6-12. en Kap. 8.

41. Dat zijn de sonen Benjamins, nae hare geslachten: ende hare getelde waren vijf en veertigh duysent, ende ses hondert.

Na de laetste telling was deze stam met 10200 hoofden vermeerderd, vergel. Kap. 1: 37.

42. Dit zijn de sonen van Dan, nae hare geslachten; van Suham, Gen. 46: 23. *Chusim* genoemd, het geslachte der Suhamiten: dat zijn de geslachten van Dan, nae hare geslachten, deze stam bestaet in dit eenige geslacht.

43. Alle de geslachten der Suhamiten, nae hare getelde, waren vier en tsestigh duysent, ende vier hondert.

Deze stam was met 1700 personen vermeerderd, zie Kap. 1: 39.

44. De sonen Asers, nae hare geslachten, waren; van Imna, het geslachte der Imnaïten: van Ischvi, het geslachte der Ischviten: van Beria, het geslachte der Beriïten. Hier wordt eenen zoon van Aser uitgelaten, die Gen. 46: 17. *Ischva*, en 1 Chr. 7: 30. *Isva* genoemd wordt, denkelyk is deze zonder kinderen gestorven; indien deszelfs naem niet hier ter plaetse in vele afschriften, door de gelijkheid met *Ishvi*, overgeslagen is.

45. Van de sonen Beria waren; van Heber, het geslachte der Hebriten: van Malchiël, het geslachte der Malchiëliten.

46. Ende de name der dochter Asers was Serah, deze vrouw wordt met name genoemd, zoo hier, als Gen. 46: 17. en 1 Chr. 7: 30. zekerlyk omdat zy zich in het een of ander opzicht had beroemd gemaekt.

47. Dat

47. Dat zijn de geslachten der sonen Asers, nae hare getelde: drie en vijftigh duysent, ende vier hondert.

Bijkans 12000 personen was deze stam toegenomen, zie Kap. 1: 41.

48. De sonen van Naphtali, nae hare geslachten; van Jachzeël, het geslachte der Jachzeëliten: van Guni, het geslachte der Guniten:

49. Van Jezer, het geslachte der Jezeriten: van Sillem, 1 Chr. 7: 13. *Sallum* genoemd, het geslachte der Sillemiten.

50. Dat zijn de geslachten van Naphtali, nae hare geslachten: ende hare getelde waren vijf en veertigh duysent, ende vier hondert, zijnde 8000 minder dan by de voorige telling Kap. 1: 33.

51. Dat zijn de getelde der sonen Israëls, ses hondert duysent, een duysent, seven hondert ende dertigh.

De geheele menigte derhalven maekte slegts 1820 personen minder uit, dan by de voorige telling Kap. 1: 46. — Men herinnere zich onze aenmerking by vs. 2.

52. Ende de HEERE sprack tot Mose nadat het volk geteld was, seggende:

53. Desen Israëliten, die nu op nieuws geteld zijn, sal het lant Canaan, door het lot, uytgedeelt worden ten erffenisse, nae het getal der namen, dat is na evenredigheid der personen, welke tot elk geslacht behooren.

54. (*i*) Den genen die vele zijn, sult gy, en uw opvolger na u, hare erffenisse meerder maken, ende dien die weynigh zijn, sult gy hare erffenisse minder maken: Eenen yegelicken sal, nae sijne getelde, sijne erffenisse gegeven worden, nae de telling die nu gedaen is, zult gy aen elk geslacht zijn deel toewijzen.

55. Het lant nochtans sal (*k*) door het lot gedeelt worden: nae de namen der stammen harer vaderen sullen sy erven.

(*i*) ond. 33: 54. (*k*) ond. 33: 54. Jos. 11: 23. ende 14: 2.

56. Nae het lot sal elcks erffenisse gedeelt worden, tusschen den velen, ende den weynigen: dat deel, het welk elke stam by loting toevalt, zal onder de verscheiden geslachten en personen, wederom nae evenredigheid van hun getal, verdeeld worden.

Volgens het verhael der Joden, geschiedde de loting op de volgende wys. Er waren twee bosfen, van welke de een twaelf briefjes bevatte, elk met den naem van eene stam, en de ander met de bepaling van twaelf onderscheiden gedeelten van Canaan; uit elk een bos werd een briefje gehaeld, en volgens de aenwijzing van deze beide briefjes werd het deel van elke stam bepaeld. Ondertusschen kon het gebeuren, dat de loten van sommige stammen te groot, en van andere te klein waren. In zulk een geval moesten Josua, Eleazar, en andere c. 34: 17, enz. tot dit werk benoemd, een gedeelte uit het lot van zulken, die, nae het getal der personen, te veel hadden, afnemen, en het zelve aen anderen geven, die voor hunne geslachten te weinig hadden: om deze reden werd een gedeelte van Judas erfdeel aen Simeon gegeven Jos. 19: 9. Doch wat 'er van deze loting zy, zal nader onderzocht worden in 't boek van Josua.

De stam van Levi moest ook geteld worden, opdat het blijken mogt, dat de Heer ook deze stam met vruchtbaerheid gezegend had, schoon 'er geen één man meer overig was van alle die Leviten, die voor 38 jaren geteld waren. Daerom vervolgt Mose:

57. (*l*) Dit zijn nu de getelde van Levi, nae hare geslachten; van Gerson, het geslachte der Gersoniten: van Kehath, het geslachte der Kehathiten: van Merari, het geslachte der Merariten.

58. Dit zijn de geslachten van Levi; het geslachte der Libniten, het geslachte der Hebroniten, het geslachte der Maheliten, het geslachte der Musiten, het geslachte der Korhiten: Ende Kehath gewan Amram.

59. (*m*) Ende de naem der huysvrouwe Amrams was

(*l*) Exod. 6: 16, 17, 18, 19: (*m*) Exod. 2: 1, 2. ende 6: 19.

was Jochebed de dochter van Levi, welcke [*de huysvrouwe*] Levi baerde in Egypten: ende dese baerde den Amram, Aaron, ende Mose, ende Mirjam hare suster.

60. Ende den Aaron werden geboren Nadab, ende Abihu, Eleazar, ende Ithamar.

61. (*n*) Nadab nu, ende Abihu waren gestorven; doe sy vreemt vyer brachten voor het aengesicht des HEEREN.

62. Ende hare getelde waren drie en twintigh duysent, al wat manlick is, van een maent oudt, ende daer boven: want dese en werden niet getelt onder den kinderen Israëls, die erffelyke bezittingen in Canaan erlangen zouden, om dat hen geen erffenisse gegeven wert, onder den kinderen Israëls: vergel. Kap. 18: 20.

De overige Israëliten werden geteld van 20 jaren oud, maer de Leviten van ééne maend oud en daerboven; zie de reden van dit onderscheid Kap. 3: 15. Het getal der Leviten was 700 vermeerderd.

63. Dat zijn de getelde van Mose, ende Eleazar den Priester: die de kinderen Israëls op Gods bevel telden in de vlacke velden Moabs, aen de Jordane van of tegen over Jericho.

64. Ende onder dese en was niemant uyt de getelde, die voor 38 jaren van Mose, ende Aaron den Priester waren opgenomen, als sy de kinderen Israëls telden in de woestijne van Sinai. Niemand van deze gansche menigte was dus ouder dan 58 of 59 jaren, behalven Josua en Caleb.

65. (*o*) Want de HEERE hadde van die geseyt, en, om hunne wederspannigheid, dit onherroepelyk vonnis over hen uitgesproken, dat sy in de woestijne gewisselick souden sterven: ende daer en was niemant van hen overgebleven, dan Caleb de sone van Jephunne, ende Josua de sone van Nun, omdat deze in het gemelde oproer geen deel hadden gehad, zie Kap. 14: 24.

(*n*) Lev. 10: 2. bov. 3: 4. 1 Chron. 24: 2. (*o*) bov. 14: 28, 29, 34, 35. 1 Cor. 10: 5, 6.

HET XXVII. KAPITTEL.

Hier wordt bepaeld, hoe te handelen met zulke dochteren, welker Vader geene zonen naliet vs. 1-11. — *Wijders wordt Josua tot opvolger van Mose aengesteld, vs.* 12-23.

1. DOe het onder het volk was bekend geworden, dat God aen Mose bevolen had, het land Canaan by loting, onder die genen welke nu geteld waren, te verdeelen, *doe* naederden tot Mose (*a*) de dochteren Zelapheads, des soons Hephers, des soons Gileads, des soons Machirs, des soons Manasses, onder de geslachten Manasses, des soons Josephs: (ende dit zijn de namen sijner dochteren, Machla, Noa, ende Hogla, ende Milca, ende Tirza) die reeds te vooren Kap. 26: 33. gemeld zijn.

2. Ende sy stonden voor het aengesichte Mose, ende voor het aengesichte Eleazars des Priesters, ende voor het aengesichte der Oversten, ende der LXX oudsten der gantscher vergaderinge, die te zamen het hoogste Gerichtshof der Israëliten uitmaekten, aen de deure van de Tente der t'samenkomste, alwaer het schijnt dat deze groote Raed gewoon was te vergaderen, seggende:

3. Onse vader (*b*) is gestorven in de woestijne, (*c*) ende hy en is niet geweest in 't midden van de vergaderinge, der gener die sich tegens den HEERE vergadert hebben, in de vergaderinge van Korah, hy heeft in dit verfoeilyk oproer geen het minste deel gehad: maer hy is in sijne sonde, die hy gemeen had met gansch Israël, gestorven, hoe zeer hy een zondaer was, als alle die in de woestijne zijn omgekomen; hy

(*a*) bov. 26: 33. ond. 36: 2. Jos. 17: 3. (*b*) bov. 14: 35. ende 26: 64. (*c*) bov. 16: 1.

hy was aen geene roepende zonden schuldig, welke hem de gemeenschap in Israël zouden onwaerdig gemaekt hebben: ende hy en hadde geene sonen, gelijk by de jongste telling gebleeken is, zie Kap. 26: 33.

4. Waerom soude onses vaders naem uyt het midden sijnes geslachtes wechgenomen worden, om dat hy geenen sone en heeft? geeft ons eene besittinge in 't midden der broederen onses vaders, laet ons ook een erfdeel hebben in Canaan; laet ons ook gerekend worden een geslacht uit te maken in de stam van Manasse; zonder dit zal de naem van onzen Vader geheel en voor altoos verloren gaen.

5. Het geval was zonderling, God had daeromtrent voor als nog niets bepaeld, ende Mose, hierin niets durvende beslisschen, bracht, met overleg van den grooten Raed, hare rechtsſake voor het aengesicht des HEEREN, om daeromtrent eene onmiddelyke onderrichting te verkrijgen, gelijk hem, in alle zwaerwigtige zaken, bevolen en beloofd was, Exod. 25: 22 en Num. 7: 89.

6. Ende de HEERE sprack tot Mose, seggende:

7. De dochteren Zelapheads spreken recht, hare eisch is billyk (d); Gy sult haer by de verdeeling van Canaan rekenen, als of zy zoo vele zonen van Zelaphead waren, gy zult haer gantschelick geven de besittinge eener erffenisse in het midden der broederen hares vaders; ende gy sult de erffenisse hares vaders op haer doen komen, het zelfde deel, dat haren Vader zou aengeweezen zijn, indien hy in het leven gebleeven was.

8. Ende zoo zal men vervolgens, in soortgelijke gevallen altoos handelen; deze mijne uitspraek zy, in dergelijke gevallen, tot eene altoosduurende wet, en daerom tot de kinderen Israëls sult gy spreken, seggende; Wanneer yemant sterft, ende geenen sone en heeft, so sult gy sijne erffenisse op sijne dochter doen komen.

9. Ende indien hy geene dochter en heeft, so sult gy sijne erffenisse sijnen broederen geven.

(d) ond. 36: 2.

10. Indien hy nu geene broederen en heeft, so sult gy sijne erffenisse den broederen sijns vaders geven, aen zijnen Oomen van Vaders zijde.

11. Indien oock sijn vader geene broederen en heeft, so sult gy sijne erffenisse geven sijnen naestbestaenden, die hem dan, hoe veel verder ook, de naeste van sijn geslachte is, dat hy het erffelick besitte: dit sal den kinderen Israëls tot eene insettinge des rechts zijn, eene altoosduurende wet van versterfrecht, volgens welke men in dergelijke gevallen handelen moet, zonder dat een Vader ooit de macht zal hebben, om eene andere erfschikking te maken, gelijck als de HEERE Mose geboden heeft.

12. (*e*) Daer na, na dat al dat gene was voorgevallen, het welk in de overige Kapittelen is aengeteekend, vergel. Deut. 32: 48, 49, seyde de HEERE tot Mose: Klimt op desen bergh Abarim, zijnde een lange keten van bergen, waer toe onder andere Nebo behoorde, zijnde Pisga de uiterste top van den Nebo, zie Deut. 34: 1. ende siet van dien berg dat gansche lant Canaan over, het welcke ick den kinderen Israëls gegeven hebbe.

Wanneer wy tot Deut. 34: 1-4. gevorderd zijn, zullen wy ons, in de verklaring van dit stuk, breeder uitlaten.

13. Wanneer gy dat gesien sult hebben, dan sult gy tot uwe volckeren versamelt worden en sterven, gy zult oock buiten Canaan sterven, even gelijck (*f*) als uw broeder Aaron versamelt geworden is op den berg Hor Kap. 20: 23, 24.

14. (*g*) Naedien gylieden mijnen monde wederspannigh zijt geweest in de woestijne Zin, in de twistinge der vergaderinge, (*h*) om my aen de wateren voor haren oogen te heyligen: dat zijn de wateren Meriba van Kades in de woestijne Zin; om deze wederspannigheid heb ik u bedreigd, dat gy nooit voet in Canaan zetten zoudet, maer u vergenoegen moeten, met het slegts van verre te zien, vergel. Kap. 20.

15. Doe

(*e*) Deut. 32: 48, 49. (*f*) bov. 20: 24. (*g*) bov. 20: 12. (*h*) bov. 20: 12.

15. Doe sprack Mose tot den HEERE, nadat hy dit bevel ontvangen, en evenwel nog eens ootmoedig, doch vergeefs, verzocht had, dat het hem mogt toegelaten worden, om over de Jordaen te gaen, zie Deut. 3: 24-26. seggende:

16. Dat dan de HEERE, (*i*) de Godt der geesten van alle vleesch, die de zielen van alle menschen formeert en bestuurt, eenen man in mijne plaets stelle tot bestuurder over dese vergaderinge,

17. Die voor haer aengesichte uytgae, ende die voor haer aengesichte ingae, ende die haer uytleyde, ende die haer inleyde, even als een herder, die voor zijne schapen henen gaet, wanneer hy dezelve in de weide uitleidt, en weder naer de stallingen brengt: op (*k*) dat de vergaderinge des HEEREN niet en zy, als schapen die geenen herder en hebben, ontbloot van een Opperhoofd dat haer bestuurt.

18. Doe seyde de HEERE tot Mose: (*l*) Neemt tot u Josua, den sone van Nun, een man, (*m*) in welcken de Geest is, die voorzien is van alle gaven, welke in eenen Regeerder gevorderd worden, ende legt uwe hant op hem, om hem, op eene plechtige wys, tot uwen Opvolger intewijden.

19. Ende stelt hem voor het aengesichte Eleazars, des Priesters, ende voor het aengesichte der gantscher vergaderinge; ende geeft hem bevel voor haren oogen: beveel hem, in mijnen naem, dat hy, als uwe Opvolger, het bestuur der zaken aenvaerde, vergel. Deut. 31: 7. enz.

20. Ende legt op hem van uwe heerlickheyt, draeg het gezach en het aenzien, het welk gy hebt, aen hem over, op datse hooren en hem gehoorzamen, [*te weten*] de gantsche vergaderinge der kinderen Israëls.

21. Ende hy sal voor het aengesichte Eleazars des Priesters staen, die voor hem in moeilyke en gewigtige zaken raet vragen sal, (*n*) nae de wijse van

(*i*) bov. 16: 22. Hebr. 12: 9. (*k*) 1 Kon. 22: 17. Matth. 9: 36. Marc. 6: 34. (*l*) Deut. 3: 21. (*m*) Deut. 34: 9. (*n*) Exod. 28: 30. Lev. 8: 8.

Urim en Thummim, zie Exod. 28: 30. voor het aengesichte des HEEREN: nae sijnen mont, nae het bevel des Heeren, door den mond van den Priester bekend gemaekt, sullen sy uytgaen ten strijde, ende nae sijnen mont sullen sy ingaen, naer hunne wooningen wederkeeren, hy Josua ende alle de kinderen Israëls met hem, ende de Oversten der gantsche vergaderinge.

22. Ende Mose dede gelijck als de HEERE hem geboden hadde, want hy nam Josua, ende stelde hem voor het aengesichte Eleazars, des Priesters, ende voor het aengesichte der gantscher vergaderinge.

23. Ende hy leyde sijne handen op hem, ende gaf hem bevel: gelijck als de HEERE door den dienst Mose gesproken hadde.

HET XXVIII. KAPITTEL.

Eene herhaling en uitbreiding van Gods bevel, omtrent de offeranden, die, op bepaelde tijden, moesten toegebracht worden.

1. VOorder sprack de HEERE of had de Heer gesproken tot Mose, seggende:

2. Gebiedt den kinderen Israëls uit mijnen naem, dat ze my de voorgeschreeven offeranden, ter bepaelder tijd, toebrengen.

Deze wetten had God reeds lang te vooren gegeven, maer nu worden ze nog eens herhaeld en nader uitgebreid, daer de Israëliten nu zoo gereed stonden, om de erfelyke bezitting van Canaan te aenvaerden. —— Voor deze herhaling waren ook zeer gewigtige redenen, (1) omdat deze wetten, geduurende ruim 38 jaren, niet, immers niet gezettelyk, in den plechtigen Godsdienst, waren waergenomen. (2) omdat het gansche geslacht, het welk deze wetten voorheen ontvangen had, nu ge-

geheel was uitgestorven. (3) omdat Canaan, het geen de Israëliten nu binnen korten zouden innemen, eigenlyk de plaets was, alwaer de plechtige Godsdienst, volgens deze wetten, gezettelyk moest worden waergenomen. (4) voeg 'er by, dat alle deze wetten hier in eene zeer voegzame orde zijn opgegeven, geschikt nae de tijden, in welke dezelve moesten toegebracht worden, en geplaetst onder zekere hoofden, zoo als zy dagelyks, wekelyks, maendelyks, of jaerlyks geschieden moesten.

Ende, ter herinnering en meerder aendrang van deze wetten, gaf de Heer aen Mose dit bevel, segt tot hen; Mijne offerhande, van wat soort dezelve ook wezen moge, mijne spijse, dat is het voedsel, de stoffe, voor mijne vyer-offeren, mijnen lieflicken reucke, dat is die my ten lieflyken reuke opklimmen, zullen my op den verordenden tijd gezettelyk worden toegebracht, wanneer gy in Canaan woonen zult; de wetten, welke ik heb voorgeschreeven, sult gy waernemen, om my te offeren op sijnen gesetten tijt.

3. Ende, ter nadere verklaring van dit gewigtig deel der Godsdienstige plechtigheden, zult gy, Mose, de volgende woorden tot de Israëliten spreken, en gy sult tot hen seggen: Dit is het vyer of brand-offer, 't welck gy den HEERE dagelyks, des morgens en des avonds offeren sult: (*a*) twee volkomene eenjarige lammeren des daegs, ten geduerigen brand offer.

4. Het eene lam sult gy bereyden des morgens; ende het ander lam sult gy bereyden tusschen de twee avonden: vergel. Exod. 29: 38, 39.

5. (*b*) Ende een tiende deel eener Epha meelbloeme ten (*c*) spijs-offer; gemengt met het vierendeel eenes (*d*) Hins van gestooten olie. zie Exod. 29: 40.

6. 't Is het geduerigh brand-offer, om telken dage geofferd te worden, door alle geslachten henen, het welcke op den bergh Sinai ingestelt was ten lieflicken

(*a*) Exod. 29: 38. (*b*) Exod. 16: 36. (*c*) Lev. 2: 1. (*d*) Exod. 29: 40.

reucke, een vyer-offer den HEERE. vergel. Exod. 29: 41, 42.

7. Ende sijn dranck-offer sal zijn het vierendeel eenes Hins, voor het eene lam Exod. 29: 40; in het heyligdom, op den brand-offer-altaer die in het voorhof der Priesteren staet, naby den ingang van het Heilige Exod. 29: 42. sult gy het dranck-offer des stercken dranckx, dat is van den besten en krachtigsten wijn, den HEERE offeren.

8. Ende dat ander lam sult gy bereyden tusschen de twee avonden: gelijck en op dezelfde wys als het spijs-offer des morgens, ende gelijck sijn dranck-offer sult gy het bereyden, ten vyer-offer des lieflicken reucks den HEERE, opdat het den Heere even zoo aengenaem zy, als het morgen offer.

9. Maer op den Sabbathdagh twee volkomene eenjarige lammeren: ende twee tienden meelbloeme, ten spijs-offer, met olie gemengt, mitsgaders sijn dranck-offer. Op den Sabbath zullen niet alleen deze brand offers verdubbeld worden, maer men zal ook een dubbele maet van meelbloeme nemen, tot het spijs-offer, het welk elk van deze brand-offeren zal vergezellen.

10. 't Is het brand-offer des Sabbaths op elcken Sabbath: boven het geduerigh brand-offer, ende sijn dranck-offer.

11. Ende in de beginselen uwer maenden, op den eersten dag van elke nieuwe maend, sult gy een brand-offer den HEERE offeren: twee jonge varren, ende eenen ram, seven volkomene eenjarige lammeren.

12. Ende drie tienden-deelen van eene Epha meelbloeme ten spijs-offer, met olie gemengt, tot den eenen varre: ende twee tienden-deelen van een Epha meelbloeme ten spijs-offer, met olie gemengt, tot den eenen ram.

13. Ende t'elcken, by elk der zeven lammeren vs. 11 gemeld, een tiende deel meelbloeme ten spijs offer, met olie gemengt, tot het eene lam: 't is een brand-

brand-offer ten liefllicken reucke, een vyer-offer den HEERE.

14. Ende hare dranck-offeren fullen zijn de helft eenes Hins, tot eenen varre, ende een derde deel eenes Hins tot eenen ram, ende een vierendeel eenes Hins van wijn tot een lam: Dat is het brand-offer der nieuwe mane in elcke maent, nae de maenden des jaers, om geofferd te worden op den eersten dag van elke nieuwe maend.

15. Daer toe fal een geytenbock, ten fond-offer den HEERE, boven het geduerigh of dagelyksch brand-offer bereydt worden, met fijn dranck-offer.

De eerste dag van elke nieuwe maend wordt Lev. 23 niet onder de Feesttijden geteld: alleenlyk werd zulk een dag gevierd door het geblaes der trompetten, en het offeren van buitengewoone offeranden, zie Kap. 10: 10. Men heeft hier omtrent aengemerkt, dat God nu deze plechtige offeranden verordende, om Israël te rug te houden van de afgoderye der Heidenen, die gewoon waren de nieuwe maen, wanneer zy eerst verfcheen, met groote vreugde aen te bidden.

16. (e) Ende in de eerfte maent, op den veertienden dagh der maent, is het Paefchen den HEERE. Exod. 12 en Lev. 23: 5.

17. Ende op den vijftienden dagh der felver maent is 'et feeft: feven dagen fullen ongefuerde [*brooden*] gegeten worden. Exod. 12: 14 en Lev. 23: 6.

18. Op den (*f*) eerften dagh fal eene heylige t'famenroepinge zijn: geen dienftwerck en fult gylieden doen: Exod. 12: 16. Lev. 23: 7.

19. Maer gy fult een vyer-offer, ten brand-offer den HEERE offeren, twee jonge varren, ende eenen ram: daer toe feven eenjarige lammeren; volkomen fullen fy u zijn. Lev. 23: 8.

20. Ende haer fpijs-offer fal zijn, meelbloeme met olie gemengt: drie tienden tot eenen varre, ende twee tienden tot eenen ram fult gy bereyden.

(*e*) Exod. 12: 18. ende 23: 15. Lev. 23: 5. (*f*) Levit. 23: 7.

21. T'elcken ſult gy een tiende deel bereyden tot één lam, tot die ſeven lammeren toe:

22. Daer na eenen bock ten ſond-offer, om over ulieden verſoeninge te doen.

23. Behalven het morgen-brand-offer, 't welcke tot een geduerigh brand-offer is; ſult gy deſe dingen bereyden.

24. Achtervolgende deſe dingen ſult gy des daegs, ſeven dagen langh, de ſpijſe des vyer offers bereyden ten lieflicken reucke den HEERE: boven dat geduerigh brand-offer ſal 't bereydt worden, met ſijn dranck offer.

25. Ende op den ſevenden dagh ſult gy eene heylige t'ſamenroepinge hebben: geen dienſtwerck en ſult gy doen. Lev. 23: 7, 8.

26. Inſgelijcks op den dagh der eerſtelingen van den tarwenoogst, anders genaemd het Pinxterfeest, als gy een nieuw ſpijs-offer, beſtaende in twee brooden van het nieuwe koorn, den HEERE ſult offeren, na dat uwe zeven weken, te rekenen van het Paeschfeest, geëindigd zijn, ſult gy eene heylige t'ſamenroepinge hebben: geen dienſtwerck en ſult gy doen. vergel. Lev. 23: 21.

27. Dan ſult gy den HEERE een brand-offer, ten lieflicken reucke offeren, twee jonge varren, eenen ram, ſeven eenjarige lammeren; Lev. 23: 18.

28. Ende haer ſpijs-offer van meelbloeme, met olie gemengt: drie tienden tot eenen varre, twee tienden tot eenen ram.

29. T'elcken een tiende tot één lam; tot die ſeven lammeren toe:

30. Eenen geytenbock; om voor u verſoeninge te doen.

31. Behalven het geduerigh brand-offer ende ſijn ſpijs-offer, ſult gyſe bereyden: ſy ſullen u volkomen zijn met hare dranck-offeren, 'er moet niets aen ontbreken.

HET

HET XXIX. KAPITTEL.

Na de uitbreidende wetten omtrent het dagelyksch offer, de offeranden op de nieuwe manen, op het Paesch en Pinxterfeest, spreekt de Heer van de offeranden, welke moesten toegebracht worden, — op het Feest des geklanks vs. 1-6. — op den grooten verzoendag vs. 7-11. — op het Feest der loofhutten vs. 12-38. — Hier op volgt het besluit van alle deze wetten vs. 39, 40.

1. DEsgelijcks in de sevende maent van het Kerkelyk jaer, op den eersten der maent, sult gy eene heylige t'samenroepinge hebben, geen dienstwerck en sult gy doen: (*a*) 't sal u een dagh des geklancks zijn. Lev. 23: 24-26.

2. Dan sult gy een brand-offer, ten lieflicken reucke, den HEERE bereyden, eenen jongen varre, eenen ram; seven volkomene eenjarige lammeren;

3. Ende haer spijs-offer van meelbloeme, met olie gemengt: drie tienden tot den varre, twee tienden tot den ram,

4. Ende één tiende, tot één lam; tot die seven lammeren toe:

5. Ende eenen geytenbock ten sond-offer; om over ulieden versoeninge te doen;

6. Behalven het brand-offer het welk voor den eersten dag der maent bepaeld was, ende sijn spijs-offer, ende het geduerigh brand-offer, ende sijn spijs-offer, met hare dranck-offeren, nae hare wijse, zoo als ik voorheen bevolen heb Kap. 28: 11, 12. ten lieflicken reucke, ten vyer-offer den HEERE.

7. Ende op den tienden deser sevender maent, zijnde de groote verzoendag, sult gy eene heylige t'sa-

(*a*) Lev. 23: 24.

menroepinge hebben, zie Lev. 16: 29 en 23: 27. ende (b) gy ſult ûwe zielen verootmoedigen, door het betoonen van leedwezen over uwe zonden; geen werck en ſult gy doen, al zoo min als op den Sabbath.

8. Maer gy ſult brand-offer, ten lieflicken reucke den HEERE offeren, eenen jongen varre, eenen ram: ſeven eenjarige lammeren; (c) volkomen ſullen ſy u zijn. Lev. 16: 5.

9. Ende haer ſpijs-offer van meelbloeme, met olie gemengt: drie tienden tot den varre, twee tienden tot den eenen ram.

10. T'elcken een tiende tot één lam; tot die ſeven lammeren toe.

11. Eenen geytenbock ten ſond-offer: behalven het ſond-offer der verſoeningen, Lev. 16: 9. ende het geduerigh brand-offer, ende ſijn ſpijs-offer, met hare dranck-offeren. Deze bok moest, zo 't ſchijnt, geofferd worden na het volbrachte hoofdwerk van dien dag, om op nieuw verzoeninge te doen over het gebrekkige dier groote verzoening.

12. Inſgelijcks op den vijftienden dagh deſer ſevender maent, ſult gy eene heylige t'ſamenroepinge hebben, geen dienſtwerck en ſult gy doen: maer ſeven dagen ſult gy den HEERE een feeſt vieren. Lev. 23: 34. te weten, het Feest der Loofhutten.

13. Ende gy ſult een brand-offer, ten vyer-offer offeren ten lieflicken reucke den HEERE, dertien jonge varren, twee rammen; veertien eenjarige lammeren, ſy ſullen volkomen zijn. Nu moesten de offeranden veel talrijker zijn dan op andere Feesten, omdat nu alle oogsten waren ingezameld Deut. 16: 13, 15. het was derhalven billyk, dat Israël nu overvloediger teekenen gaf van erkentenis en dankbaerheid.

14. Ende haer ſpijs-offer van meelbloeme, met olie gemengt: drie tienden tot éénen varre, tot die dertien varren toe, twee tienden tot éénen ram, onder die twee rammen:

15. Ende

(b) Lev. 16: 29, 31. ende 23: 27. (c) bov. 28: 19.

15. Ende t'elcken een tiende tot één lam; tot die veertien lammeren toe;

16. Ende eenen geytenbock ten ſond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, ſijn ſpijs-offer, ende ſijn dranck-offer.

17. Daer na op den tweeden dagh twaelf jonge varren, en zoo vervolgens elken dag één var minder; voor deze dagelykſche vermindering, die tot op 7 afliep, was zeker een byzondere reden, ſchoon nu niet gemakkelyk uit te vinden: maer het getal der rammen en der lammeren moest, geduurende alle de Feestdagen, het zelfde blijven, op den tweeden dag en vervolgens. namelyk twee rammen; veertien volkomene eenjarige lammeren,

18. Ende haer ſpijs-offer, ende hare dranck-offeren tot de varren, tot de rammen, ende tot de lammeren in haer getal, nae de wijſe:

19. Ende eenen geytenbock ten ſond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, ende ſijn ſpijs-offer, met hare dranck-offeren.

20. Ende op den derden dagh elf varren, twee rammen; veertien volkomene eenjarige lammeren,

21. Ende haer ſpijs-offer, ende hare dranck-offeren tot de varren, tot de rammen, ende tot de lammeren in haer getal, nae de wijſe:

22. Ende eenen bock ten ſond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, ende ſijn ſpijs-offer, ende ſijn dranck-offer.

23. Voorder op den vierden dagh tien varren, twee rammen; veertien volkomene eenjarige lammeren,

24. Haer ſpijs-offer, ende hare dranck-offeren tot de varren, tot de rammen, ende tot de lammeren in haer getal, nae de wijſe:

25. Ende eenen geytenbock ten ſond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, ſijn ſpijs-offer, ende ſijn dranck-offer.

26. Ende op den vijfden dagh negen varren, twee rammen; veertien volkomene eenjarige lammeren,

27. Ende haer ſpijs-offer, ende hare dranck-of-

feren tot de varren, tot de rammen, ende tot de lammeren in haer getal, nae de wijse:

28. Ende eenen bock ten sond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, ende sijn spijs-offer, ende sijn dranck-offer.

29. Daer na op den sesten dagh acht varren, twee rammen; veertien volkomene eenjarige lammeren,

30. Ende haer spijs-offer, ende hare dranck-offeren tot de varren, tot de rammen, ende tot de lammeren in haren getale, nae de wijse:

31. Ende eenen bock ten sond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, sijn spijs-offer, ende sijne dranck-offeren.

32. Ende op den sevenden dagh seven varren, twee rammen; veertien volkomene eenjarige lammeren,

33. Ende haer spijs-offer, ende hare dranck-offeren tot de varren, tot de rammen, ende tot de lammeren in haer getal, nae hare wijse:

34. Ende eenen bock ten sond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, sijn spijs-offer, ende sijn dranck-offer.

35. Op den achtsten dagh (*d*) sult gy een verbodtsdagh hebben: geen dienstwerck en sult gy doen.

De Heer liet alle deze byzonderheden, door Mose, zoo uitvoerig beschrijven, opdat 'er geene misslagen mogten begaen worden, vooral daer Josua en Eleazar nog nieuwlingen in hunne ambten waren.

36. Ende gy sult een brand-offer ten vyer-offer offeren, [*ten*] lieflicken reucke den HEERE, eenen varre, eenen ram, seven volkomene eenjarige lammeren,

Voor dezen laetsten dag van het Feest, die de voornaemste was Joh. 7: 37. werd eene byzondere offerande bepaeld, met dezelfde uitdrukkingen als voor den eersten dag, vs. 13. Intusschen waren de offeranden op dezen groot-

(*d*) Lev. 23: 36.

grootsten dag de minste; misschien om dan plaets te laten voor te meerder vrywillige offers.

37. Haer spijs-offer, ende hare dranck-offeren tot den varre, tot den ram, ende tot de lammeren in haer getal, nae de wijse:

38. Ende eenen bock ten sond-offer: behalven het geduerigh brand-offer, ende sijn spijs-offer, ende sijn spijs-offer, ende sijn dranck-offer.

39. Dese dingen sult gy den HEERE doen op uwe gesette hoogtijden, dan zult gy niet verzuimen de bepaelde offeranden den Heere toetebrengen: behalven uwe geloften, ende uwe vrywillige offeren, met uwe brand-offeren, ende met uwe spijs-offeren, ende met uwe dranck-offeren, ende met uwe danck-offeren; welke gy, of ter betaling van eene gelofte, of vrywillig, aenbrengt; nimmer moeten deze vastgestelde offeranden nagelaten worden, om de buitengewoone en vrywillige, welke gy by byzondere gelegenheden aenbrengt.

40. Ende Mose sprack tot de kinderen Israëls, nae al dat de HEERE Mose geboden hadde; hy maekte deze Godlyke bevelen aen den Oudsten, en door dezen aen het gansche volk bekend.

HET XXX. KAPITTEL.

Nadere ophelderingen en uitbreidingen over de wet, rakende de geloften van byzondere personen.

1. ENde Mose sprack tot de Hoofden der stammen der kinderen Israëls, die deze woorden aen het gansche volk, uit 's Heeren naem, moesten bekend maken, seggende: Dit is de sake, die de HEERE, omtrent de geloften van byzondere personen geboden heeft:

Het is zeer waerschijnlyk, dat 'er, omtrent het stuk der

geloften, de eene of andere bedenkelykheid gereezen zy, dat men dezelve aen Mose voorstelde, dat deze daerover met den Heere geraedpleegd, en het volgend bevel ontvangen hebbe.

2. (*a*) Wanneer een man, of eene vrouw, zie vs. 3, die tot rijpheid van jaren gekomen is, den HEERE eene gelofte sal belooft, ofte eenen eedt sal gesworen hebben, sijne ziele met eene verbintenisse verbindende, dat hy iets, het welk anders geoorloofd was, nalaten, of iets, tot het welk hy anders niet verplicht was, verrichten zoude; sijn woort en sal hy niet ontheyligen, noch zijnen eed breken: nae alles dat uyt sijnen monde gegaen is, sal hy doen; voorondersteld zijnde, dat het beloofde mogelyk en geoorloofd zy.

3. Maer als eene vrouwe den HEERE eene gelofte sal belooft hebben: ende haer met eene verbintenisse in het huys hares vaders in hare jonckheyt, voordat zy zich in het huwelyk begeven heeft, sal verbonden hebben:

4. Ende haer vader hare gelofte, ende hare verbintenisse, daer mede sy hare ziele verbonden heeft, sal hooren, ende haer vader tegen haer sal stille swijgen, zoodat hy hare gelofte, door zijn stilzwijgen, goedkeurt; so sullen alle hare geloften bestaen, ende alle verbintenisse, daer mede sy hare ziele verbonden heeft, sal bestaen; zy ligt onder de verplichting om hare belofte te volbrengen. Onder den naem van vrouw, vs. 3, moet men mede insluiten, alle zulke mannen, die onder de macht van anderen staen: want, gelijk een minderjarige dochter niets mogt doen, tegen den wil van haren vader; zoo was ook elk, die onder de macht van eenen anderen stond, buiten staet om zijne gelofte te volbrengen, indien het tegen den wil van zijnen Heer was. In zulk een geval, waren beide, de jonge dochter, en de man die onder eenen anderen stond, van de gelofte ontslagen. Daerom volgt 'er

5. Maer

(*a*) Deut. 23: 21.

5. Maer indien haer vader dat ſal breken, en aen het volbrengen der belofte geene toeſtemming geeft, ten dage als hy 't hoort, alle hare geloften, ende hare verbinteniſſen, daer mede ſy hare ziele verbonden heeft, en ſullen niet beſtaen: maer de HEERE ſal 't haer vergeven, want haer vader heeftſe haer doen breken; vermids zy hare eigen meesteres niet is, zal het niet volbrengen der belofte haer niet tot zonde gerekend worden.

Deze wet was zeer billyk en ook hoogst noodzakelyk, om voor te komen dat jonge dochters, in de jaren van hare onbedachtzaemheid, niet meer beloofden dan hare goederen zouden kunnen toereiken, en dat het vaderlyk erfgoed, door zulke beloften, niet te veel bezwaerd wierde.

6. Doch, zo eene jonge dochter zich in het Huwelyk begeven heeft, ſtaet zy niet meer onder de macht van haren vader, maer nu onder die van haren man, indien ſy immers eenen man heeft, ende hare geloften op haer zijn; ofte de uytſprake harer lippen, daer mede ſy hare ziele verbonden heeft:

7. Ende haer man [*dat*] ſal hooren, ende ten dage als hy 't hoort, tegen haer ſal ſtille ſwijgen; en door dit ſtilzwijgen hare belofte goedkeuren; ſo ſullen hare geloften beſtaen, ende hare verbinteniſſen, daer mede ſy hare ziele verbonden heeft, ſullen beſtaen; dat zy beloofd heeft, zal zy volbrengen.

8. Maer indien haer man, ten dage als hy 't hoorde, dat ſal breken, ende hare gelofte, die op haer was, ſal te niete maken, mitſgaders de uytſprake harer lippen, daer mede ſy hare ziele verbonden heeft; ſo ſal 't HEERE haer vergeven; omdat de man haer doen afkeurt, zal het niet volbrengen harer belofte heur niet tot zonde gerekend worden; zy verkeert in het zelfde geval als een jonge dochter, die onder de macht van haren vader ſtaet, vs. 5.

9. Aengaende de gelofte eener weduwe, ofte eener verſtootene, die door haren man verlaten is: alles daer mede ſy hare ziele verbonden heeft, ſal over

haer bestaen; offchoon zy tot het huis van haren vader wederkeert, zy komt evenwel niet weder onder zijne macht, hy kan hare belofte niet verbreken, het gene zy beloofd heeft moet zy volbrengen.

10. Maer indien sy ten huyse hares mans, toen deze nog leefde, of eer hy haer verstooten had, gelofte gedaen heeft; ofte met eenen eedt door verbintenisse hare ziele verbonden heeft;

11. Ende haer man [*dat*] gehoort, ende tegen haer stille sal geswegen hebben, dat niet brekende: so sullen alle hare geloften bestaen, mitsgaders alle verbintenisse, daer mede sy hare ziele verbonden heeft, sal bestaen.

12. Maer indien haer man die dingen gantschelick, dat is, zekerlyk, in goeden ernst, en volstrekt te niete maeckt, ten dage als hy 't hoort; niets van al wat uyt hare lippen gegaen is, van hare geloften, ende van de verbintenisse harer ziele, sal bestaen: haer man heeftse te niete gemaeckt, ende de HEERE sal 't haer vergeven.

Stelt zelfs, dat eene vrouw zich verbond, om, wanneer zy weduw geworden was, een zeker gedeelte van hare goederen tot liefdadige oogmerken te besteden, en haer man keurde die gelofte niet goed, dan was zy ook, weduw geworden zijnde, niet verplicht hare gelofte gestand te doen.

13. Alle gelofte, ende allen eedt der verbintenisse, om de ziele te verootmoedigen, om te vasten en zich van anderszins geoorloofde vermaken te onthouden: die sal haer man bevestigen, ofte die sal haer man te niete maken nae zijn welgevallen. Voor deze wet waren wederom zeer gewigtige redenen: want hadden de vrouwen de geloften, betreffende het vasten en andere blijken van verootmoediging, in hare macht gehad, dan zouden dezelve zeer dikwijls den weg gebaend hebben tot twisten en verwarringen in de huisgezinnen.

14. Maer so haer man tegen haer van dage te dage gantschelick, ten eenemael, stilswijgt, so bevestigt hy alle hare geloften, ofte alle hare verbinte-

te-

tenissen, de welcke op haer zijn: hy heeftse bevestigt, om dat hy tegen haer stille geswegen heeft, ten dage als hy 't hoorde.

15\. Doch so hyse gantschelick te niete maken sal, na dat hy 't gehoort sal hebben: so sal hy hare ongerechtigheyt dragen, dat is *wechnemen*, of maken, dat het niet volbrengen der gelofte haer tot geen schuld zal gerekend worden.

16\. Dat zijn de insettingen die de HEERE Mose, omtrent de geloften, geboden heeft, tusschen een man, ende sijne huysvrouwe; tusschen een vader, ende sijne dochter, zijnde in hare jonckheyt, ten huyse hares vaders.

HET XXXI. KAPITTEL.

De oorlog der Israëliten met de Midianiten.

1\. ENde de HEERE sprack tot Mose, seggende:

2\. (*a*) Neemt de wrake der kinderen Israëls van de Midianiten, verdelg dit volk: door deze verdelging wil ik hen straffen, om de verfoeilyke onderneming, welke zy op den raed van Bileam gedaen hebben, ten einde mijn volk tot afgoderye te vervoeren: (*b*) daer na sult gy versamelt worden tot uwe volckeren; eer gy nog sterft, wil ik de Midianiten door uwe hand gestraft, en, voor een gedeelte, verdelgd hebben.

Dit bevel had de Heer reeds te vooren gegeven Kap. 25: 17, 18, maer nu werd het nog eens herhaeld, om het aenstonds ter uitvoer te brengen.

3\. Mose dan sprack tot het volck, seggende; Dat sich mannen uyt u ten strijde toerusten, ende

(*a*) bov. 25: 17. (*b*) bov. 27: 13.

datse tegen de Midianiten zijn, om de wrake des HEEREN te doen aen de Midianiten.

Het geen de Wetgever vs. 2 *de wraek der kinderen Israëls* noemt, beschrijft Mose hier als *de wraek des Heeren*, omdat, offchoon Israël werd gewroken, het nogthans God was, die de wraek als Richter deed uitvoeren, zoodat zy in dit geval de oorlogen des Heeren voerden.

4. Van elcken stam onder alle stammen Israëls, sult gy een duysent ten strijde senden,

5. Also werden gelevert uyt den duysenden Israëls duysent van elcken stam: twaelf duysent toegeruste ten strijde.

Het kan zijn, dit deze bepaelde manschap door het lot gekozen zy; maer liever zouden wy denken, dat het alle vrywilligers geweest zijn. Deze gedachte strookt niet alleen zeer wel met vs. 27, maer ook met de kracht van het grondwoord, het welk de onzen vertalen *zy werden geleverd*, maer eigenlyk te kennen geeft, dat zy driftig en begeerig waren naer den strijd.

Twaelfduizend mannen was een gering getal, om zulk een groot volk te verslaen als de Midianiten waren; dan de Heer bestuurde het zoo, opdat zijne hulp en machtige bystand des te duidelyker blijken zoude.

6. Ende Mose sondtse ten strijde, duysent van elcken stam; haer, ende Pinehas, niet als Veldoverste, maer als Priester, Pinehas namelyk den sone Eleazars des Priesters, ten strijde, met de heylige vaten, of gelijk wy het vertalen, *met de heilige werktuigen*, welke in den strijd nodig waren, ende, dat is *te weten*, de silvere trompetten des geklancks in sijne hant, om namelyk het volk tot den aenval te roepen, terwijl deze blaestuigen tevens onderpanden waren van de overwinning.

7. Ende sy streden tegen de Midianiten, die Israël in de wapenen te gemoet kwamen, gelijck als de HEERE Mose geboden hadde: ende zy overwonnen hen, en sy doodden al wat mannelick was; alle manspersonen namelyk, die in de wapenen waren en hun tegenstand boden.

8. Daer

8. Daer toe doodden ſy boven of onder hare verſlagene, de Koningen of Vorsten der Midianiten; (*c*) Evi, ende Rekem, ende Zur, den Vader van Cozbi, welke door Pinehas in den hoerenwinkel doorſtoken was, Kap. 25: 13. ende Hur, ende Reba, vijf Koningen of Vorsten der Midianiten: oock doodden ſy met den ſweerde Bileam, den ſone Beors, die van Balak vertrokken zijnde, om naer zijn Vaderland wedertekeeren, voor eenigen tijd onder de Midianiten was blijven vertoeven; denkelyk bevond hy zich in het gezelſchap van de 5 gemelde Vorsten der Midianiten, om hun van zijnen raed te dienen. —— Hier ontvong ook deze booswicht den loon zijner godloosheid.

9. Maer de kinderen Iſraëls namen de wijven der Midianiten, ende hare kinderkens gevangen: ſy roofden oock alle hare beeſten, ende al haer vee, ende al haer vermogen; gouden en zilveren kleinoden, met al wat hun toebehoorde.

10. Voorts alle hare ſteden met hare woonplaetſen, ende alle hare burgten en ſterktens, verbrandden ſy met vyer:

Dit geſchiedde, opdat de gevluchte Midianiten geene aenmoediging zouden hebben om derwaerds weder te keeren, noch gelegenheid om zich aldaer te vestigen. — In weerwil van deze voorzorg, hebben evenwel de Midianiten dit land wederom zoo bevolkt, dat zy, na verloop van twee eeuwen, weder in ſtaet waren om Iſraël te verdrukken, zie Richt. 6.

11. (*d*) Ende ſy namen al den roof, ende al den buyt; van menſchen, ende van beeſten.

12. Daer na brachten ſy de gevangene, ende den buyt, ende den roof tot Moſe, ende tot Eleazar den Prieſter, ende tot de LXX Oudſten van de vergaderinge der kinderen Iſraëls in het leger; in de vlacke velden Moabs, dewelcke zijn aen de Jordane van Jericho.

(*c*) Joſ. 13: 21, 22. (*d*) Deut. 20: 14.

13. Maer Mose, ende Eleazar de Priester, ende alle Overste der vergaderinge, gingen uyt hen te gemoete, tot buyten voor het leger; deels om hen met de overwinning geluk te wenschen, deels opdat het leger niet zoude verontreinigd worden, vs. 19.

14. Ende Mose wert grootelicks vertoornt tegen de Bevelhebberen des heyrs, de Hooftlieden der duysenden, ende de Hooftlieden der honderden, die uyt den strijt van die oorloge quamen.

15. Ende Mose seyde tot hen; Hebt gy dan alle vrouwen laten leven? zonder onderscheid van jong of oud, gehuwd of ongehuwd?

26. Siet, dese waren door (e) Bileams raet, den kinderen Israëls, om oorsake der overtredinge tegen den HEERE te geven, in de sake van Peor: waer door die plage wert onder de vergaderinge des HEEREN: Deze vrouwen zijn 't, die vele van ons volk tot afgoderye en onreinigheid vervoerd, en des Heeren plagen over hen gebracht hebben, en hebt gy die snoode verleidsters laten leven?

In deze verleiding hadden de Moabitische vrouwen ook wel veel deel gehad, maer de Midianitinnen waren de eerste aenvoersters en voornaemste verleidsters geweest, Kap. 25: 6, 17, 18.

17. (f) Nu dan, vervolgde Mose, om deze opgegeven reden, doodet al wat mannelick is, onder de kinderkens: ende doodet alle vrouwen, die door byligginge des mans eenen man bekent heeft.

18. Doch alle de kinderkens van vrouwlick geslachte, die de byligginge des mans niet bekent en hebben; laet voor ulieden leven.

Maer, vraegt men, was het niet eene onmenschelyke wreedheid in Mose, dat hy de krijgsgevangenen liet dooden, en dat zelfs vrouwen en kinderen? dit is by alle beschaefde natien afgekeurd, en de Heere had ook zelfs Deut. 20: 14 bevo-

(e) bov. 25: 1, 2, ende 18. 2 Petr. 2: 15. Openb. 2: 14. (f) Richt. 21: 11.

volen, dat men de vrouwen en kinders van die volkeren, die ver van hun aflagen, in het leven behouden zoude.

Dan de tegenwoordige omſtandigheden leverden voldoende redenen op voor deze handelwys. —— De geheele oorlog tegen de Midianiten was eene wraekoeffening over hunne vyandelyke handelingen, welke zy Iſraël hadden aengedaen; God wilde hen gevoelig daer over vernederen. Ook zouden de zonen der Midianiten, in het leven gehouden wordende, wel haest den haet hunner vaderen tegen Iſraël overgeërfd en binnen kort gelegenheid gezocht hebben om den toegebrachten ſlag aen Midian, ook wederom aen Iſraël betaeld te zetten, het zy door verraed, het zy door opſtand, of anderszins. 'Er waren gevolgelyk redenen om de zonen te dooden. —— En wat de vrouwen aengaet, waer onder ook de volwasſen dochters hier zekerlyk begreepen zijn, deze waren de werktuigen geweest van Iſraëls verleiding tot den dienst van Baal-Peor: hoe gevaerlyk zouden deze, met hare hoorenſtreeken, onder Iſraël geweest zijn? Zy werden derhalven gedood, deels tot eene ſtraf van hare verleiding, deels om voor te komen, dat zy het volk niet op nieuws tot afgoderye en onreinheid vervoerden. —— De jonger dochters, die ontwyfelbaer nog maegden waren, werden geſpaerd, omdat zy aen de voorheen gemelde verleiding geen deel gehad konden hebben.

De laestgenoemde konden de Iſraeliten als dienstmaegden gebruiken, of als ſlavinnen aen andere volkeren verkopen, of haer, volwasſen zijnde, zich tot vrouwen nemen, volgens de wet, Deut. 21:12, 13.

19. Ende gylieden, zoo ſprak Moſe tot de krijgshelden, die zegepralende waren terug gekeerd, legert u buyten het leger ſeven dagen, omdat gylieden onrein zyt: een yeder die eenen menſche gedoodt, ende een yeder die eenen verſlagenen ſult aengeroert hebben, ſult u op den derden dagh, ende op den ſevenden dagh ontſondigen, gy, ende uwe gevangene.

20. Oock ſult gy alle kleedinge, ende alle gereetſchap van vellen, ende alle geyten-[*hayren*]

werck, ende alle gereetschap van hout, ontsondigen.

Deze reiniging geschiedde met het water der ontzondiging, volgens de wet. Kap. 19.

21. Ende Eleazar de Priester seyde tot de krijgslieden, die tot dien strijt getogen waren, brengende dit gezegde van Mose over tot elk der hoofdlieden, en zeggende: Dit 't welk zoo even verhaeld is, is de insettinge der wet die de HEERE Mose geboden heeft, daernae zult gy u nu gedragen.

22. Alles moet ontzondigd worden, Alleen het gout, ende het silver, het koper, het yser, het tin, ende het loot, en voorts

23. Alle dingh, dat hard is en het vyer lijdt, sult gy daerenboven door het vyer laten doorgaen, dat 'et reyn worde, en dan evenwel sal 't nog na dit alles (*g*) door het water der affonderinge ontsondigt worden: maer al dat het vyer niet en lijdt, sult gy door het water laten doorgaen.

De reiniging van zulke zaken, welke het vuur verdragen konden, moest door het vuur geschieden. De wys daervan wordt niet bepaeld: zekerlyk kan men niet denken aen het gloejend worden; want daervoor was het tin en het lood niet bestand. Waerschijnlyk zegt het *doorgaen door het vuur*, deze dingen heet te laten worden, of door de vlam te laten heengaen. Na deze reiniging moest dit alles, met het water der afzondering, ontzondigd worden. Maer zulke dingen, welke het vuur niet verdragen konden, moesten eerst in het water afgespoeld, en daerna mede, door het water der afzondering, ontzondigd worden.

Dit *ontzondigen* bestond hierin, dat deze dingen ontdaen wierden van de betrekking, welke zy gehad hadden tot het zondig gebruik der voorige bezitteren, en in zulken staet gebracht wierden, dat zy ten gebruike van des Heeren heilig volk strekken konden.

24. Gy overwinnaers, zoo vervolgde Eleazar de Hoogepries-

(*g*) Richt. 21. 11. bov. 19: 9.

priester, gy ſult oock uwe kleederen op den ſevenden dagh waſſchen, dat gy reyn wordet: ende daer na ſult gy in het leger komen.

25. Voorder ſprack de HEERE tot Moſe, om ſchikkingen te maken over den behaelden buit, ſeggende:

26. Neemt op de ſomme des buyts der gevangenen, van menſchen, van de jonge dochters namelyk, want de getrouwde vrouwen, en al wat mannelyk was onder de gevangenen, waren op Gods bevel gedood, zie vs. 17, ende van de beeſten, zoo groot en klein, als lastdragend vee; gy, ende Eleazar de Prieſter, ende de Hoofden van de vaderen of van de onderſcheiden Stammen der vergaderinge.

27. Ende (*h*) deelt den buyt in twee helſten tuſſchen de gene die den ſtrijt aengegrepen hebben, die tot den krijgh uytgegaen zijn; ende tusſchen de gantſche vergaderinge.

De eene helft kwam aen de overwinnende krijgsknechten, die behalven hunne Overſten uit 12000 mannen beſtaen hadden, van welke 'er geen een in den ſtrijd geſneuveld was, vs. 49; de andere helft kwam aen de ganſche vergadering, welker manſchap alleen ruim viiftigmael talrijker was, beſtaende, volgens de laetſte telling, in 601730 ſtrijdbare mannen, vergel. Kap. 26: 51.

28. Daer na ſult gy eene ſchattinge voor den HEERE heffen, van den oorloogsmannen die tot deſen krijgh uytgetogen zijn, van vijfhondert zielen of jonge dochters ééne ziele, uyt de menſchen, ende uyt de runderen, ende uyt de eſelen, ende uyt de ſchapen; van alle vee zonder onderſcheid mede een vijfhonderdſte gedeelte; dit bepaelde gedeelte van den gantſchen buit zal, ten dienſte des Heeren, overgelaten worden, even als Exod. 25: 1.

29. Van hare helft, van dien halven buit, die aen de overwinnaren gekomen is, ſult gy het vijfhonderdſte gedeelte nemen, ende den Prieſter Eleazar geven ter

(*h*) 1 Sam. 30: 24.

heffinge des HEEREN; het zal als eene schatting des Heeren aengemerkt worden, en den Priesteren tot hun onderhoud gegeven worden.

30. Maer van de andere helft, die het deel is der overige kinderen Israëls, sult gy éénen gevangenen van vijftigh nemen, uyt de menschen, uyt de runderen, uyt de eselen, ende uyt de schapen, uyt alle de beesten, van alle het vijftigste gedeelte: ende gy sultse den Leviten geven die de wacht des Tabernakels des HEEREN waernemen.

Deze verdeeling van den buit was zeer billyk, dat zy, die ten strijde waren uitgetogen, de eene helft kreegen, en zy, die te huis gebleeven waren, de andere. Langs dezen weg hadden de krijgslieden, die zoo veel minder in getal waren, een veel grooter deel, uit hoofde van hunne vrywilligheid, als ook van het gevaer, het welk zy hadden uitgestaen. — En vermits de Stam van Levi geen deel had in de erfenis, was 'er niets billyker, dan dat ook voor de Leviten gezorgd wierd, door eene schatting voor den Heere. — Van deze schatting hadden de Priesters een veel minder deel dan de Leviten, de eerste $\frac{1}{500}$ en de laetste $\frac{1}{50}$, juist gelijk de Priesters gewoon waren de tienden van de tienden der Leviten te ontvangen. —— Verder verdient het nog onze opmerking, dat de Priesters hun deel kreegen uit den halven buit die voor de krijgslieden, maer de Leviten uit de andere helft, die voor het gansche volk, geschikt was. De reden is deze, omdat Pinehas, mogelyk ook zijne broeders en de zonen van Ithamar, met het leger was uitgetogen, daer de Leviten, met het overige volk, waren te huis gebleeven.

31. Ende Mose, ende Eleazar de Priester deden, gelijck als de HEERE Mose geboden hadde, volgens zijn voorschrift verdeelden zy den buit.

32. De buyt nu, het overschot des roofs, dat het krijgsvolck geroofd hadde, was, na aftrek van de gedoode vrouwen en zonen, en van het vee, het welk zoo in de terugkeering, als in de zevendaegsche reiniging, tot behoeft van het leger en van de gevangenen, was nodig geweest; ses hondert duysent, ende tseventigh duysent,

ſent, ende vijf duyſent ſchapen, waer onder ook de
geiten begreepen zijn:

33. Ende twee en tſeventigh duyſent runderen:

34. Ende een en tſeſtigh duyſent eſelen:

35. Ende der menſchen zielen, uyt de wijven,
die geene byliggings des mans bekent en hadden,
alle zielen waren twee en dertigh duyſent.

36. Ende de helft, [*te weten*] het deel der ge-
ner, die tot deſen krijgh uytgetogen waren, was,
in getale, drie hondert duyſent, ende dertigh
duyſent, ende ſeven duyſent, ende vijf hondert
ſchapen.

37. Ende de ſchattinge voor den HEERE van
ſchapen was, ſes hondert, vijf en tſeventigh.

38. Ende de runderen waren ſes en dertigh duy-
ſent: ende hare ſchattinge voor den HEERE
twee en tſeventigh.

39. Ende de eſelen waren dertigh duyſent, en-
de vijf hondert: ende hare ſchattinge voor den
HEERE was een en tſeſtigh.

40. Ende der menſchen zielen waren ſeſtien duy-
ſent: ende hare ſchattinge voor den HEERE
twee en dertigh zielen.

41. (*i*) Ende Moſe gaf Eleazar den Prieſter de
ſchattinge der heffinge des HEEREN: gelijck als
de HEERE Moſe geboden hadde.

42. Ende van der kinderen Iſraëls helft; welcke
Moſe afgedeelt hadde, van de mannen die geſtre-
den hadden:

43. (Het halve deel nu der vergaderinge was
uyt de ſchapen, drie hondert duyſent, ende der-
tigh duyſent, ſeven duyſent, ende vijf hondert:

44. Ende de runderen waren ſes en dertigh
duyſent:

45. Ende de eſelen dertigh duyſent, ende vijf
hondert:

46. Ende der menſchen zielen ſeſtien duyſent.)

(*i*) bov. 18: 8, 19.

47. Van die helft, der kinderen Israëls, nam Mose éénen gevangenen uyt vijftigh, van menschen, ende van beesten: ende hy gaffe den Leviten, die de wacht van den Tabernakel des HEEREN waernamen, gelijck als de HEERE Mose geboden hadde.

Over dezen zeer aenzienlyken buit hebben wy eenige aenmerkingen mede te deelen.

Levenlooze dingen, goud en andere kostbaerheden, worden hier niet mede gerekend, omdat elk der krijgslieden daervan voor zich genomen had, het gene hy 'er van vond, vergel. vs. 53.

De levendige zaken bestonden, of uit menschen, of uit vee.

Van de menschen had men alleen de kinderen van het vrouwelyk geslacht gespaerd, bedragende 32000 persoonen. — De reden hiervan was geenszins, dat de Israeliten gebrek aen vrouwen hadden; want de huwbare dochters zullen al meest door byligging besmet geweest, en dus omgebracht geworden zijn, des zy, die verschoond wierden, meest waren kinderen van het vrouwelyk geslacht, van de vroegste jeugd af. —— En offchoon de veelwijverye onder Israël gemeen was, zal men nogthans vele tot slavinnen verkocht, of tot den arbeid gebruikt hebben.

Omtrent het vee, vraegt men, hoe het by kome, dat 'er onder den buit geene kemelen geteld worden, die by de Oostersche volkeren zoo gemeen waren, byzonder ook by de Midianiten? want toen deze naderhand, met de Amalekiten, tegen Israël opkwamen, waren hunne kemelen ontelbaer, Richt. 6: 5. vergel. Jes. 60: 6.? — Wy antwoorden, dat de Midianiten, die de vlucht namen, zich waerschijnlyk van deze snelle dieren bediend hadden, om des te beter te ontkomen; schoon andere gisfen, dat de stoeterye van dit gedierte ter dezer tijd, by de Midianiten, nog geene plaets gehad hebbe, en eerst in later tijden zy ingevoerd.

De

De buit van vee was zeer rijk, bestaende uit

	675000	schapen.
	72000	runderen.
	61000	ezelen.
te zamen	808000	stuks vee.

Omtrent deze groote menigte van vee, heeft het Ongeloof velerlei bedenkingen ingebracht. Byzonder heeft de beruchte VOLTAIRE dit verhael van Mose zoeken belachlyk te maken. Hy beweert, (1) dat zulk een rijke buit, met geene mogelykheid, in de legerplaets der Midianiten, konde veroverd worden; (2) dat het geheele land der Midianiten zoo klein was, dat het slegts 8 mijlen of daeromtrent in de lengte, en een weinig minder in de breedte halen konde; (3) dat het een onvruchtbare en bergachtige streek was, thans bewoond door eenige horden Arabiers; en dat 'er derhalven niets ongerijmder zijn kan, dan dat dit land zoo vele menschen en beesten zoude hebben kunnen bevatten en voeden.

Laet ons deze bedenkingen onderscheidenlyk, doch met een kort woord, beantwoorden.

1. De verovering is niet geschied in de legerplaets. Daer zijn de Midianiten wel geslagen, maer de buit is behaeld in de Steden, de Burchten, en Vlekken, welke de Midianiten bewoonden.

2. Het land der Midianiten was op ver nae zoo eng beperkt niet, als men voorgeeft. Midian grensde wel ten Westen aen Moab, maer de Oostelyke grenzen worden nergens bepaeld. Arnon was wel de grenspael ten Noorden, en Zered ten Zuiden; maer dit kan men alleen verstaen van het Noordwesten en Zuid-westen, terwijl de Zuid-oostelyke strekking zich ver in de woestijne kan hebben uitgebreid, en de Noordoostelyke tot aen de zijde van den Euphraat, en het Mesopotamisch Syrië. Althans de geheele Noord-oostelyke, Oostelyke, en Zuid-oostelyke zijde van Midian, lag naer Arabië toe open.

3. Tegenwoordig, het is waer, is dit land onvruchtbaer; maer zal een verstandig mensch daeruit besluiten, dat het, ten tijde van Mose, even zoo onvruchtbaer ware? Wat is de reden van de tegenwoordige onvruchtbaerheid? is het de aert van den grond? wil deze, behoorlyk bearbeid, volstrekt onvruchtbaer blijven? of is de reden te zoeken in andere oorzaken: het zy zedelyke, als de traagheid en luiheid der omzwervende Arabiers; het zy staetkundige, als de dwingelandye der kleine Vorsten, de moedwil der Pachas die het bestuur hebben, of de zwakheid der Regeering? — Het land der Midianiten was bergachtig: maer daerom was het niets minder, dan ongeschikt tot de veefokkerye; de Bergen met de tusscheninleggende Valeien verschaffen de schoonste Weilanden. Hoe zeer was Canaan gelegen tot de Veehoederye? en evenwel was het een land van Bergen en Dalen.

Wat is 'er nu ongerijmd in het verhael van Mose? Ja zelfs, al onderstellen wy, dat het land der Midianiten zoo eng beperkt ware, dat het slechts 8 mijlen in de lengte, en even zoo veel in de breedte, dus 64 vierkante mijlen beslagen hebbe, dan was het nog overvloedig groot genoeg, om dien buit op te leveren, die hier bepaeld wordt.

Wat de menschen betreft: 'er waren 32000 kinders van het vrouwelyk geslacht. Laet 'er nu even zoo vele zonen geweest zijn; dan maekten de kinders alle te zamen eene som uit van 64000. —— De kinders maken doorgaends een derde uit van de Natie. Bygevolg kan men het gansche volk der Midianiten gevoeglyk rekenen op 192000 persoonen. —— Een morgen goed bouwland is genoeg om vier personen te voeden, zoodat de geheele Natie der Midianiten slegts 48000. morgen bouwland nodig hadden; of om een derde meer te rekenen, vermids alle landen niet even vruchtbaer zijn, en het land telkens na verloop van eenige jaren braek moest liggen, 64000 morgen.

Wat het vee aengaet: 12 schapen kunnen op een morgen weiland leven: Ook is een morgen genoeg voor 3 runderen, met koejen en kalveren onder één gerekend: en een ezel eet niet half zoo veel als een os.

675000 schapen hadden derhalven genoeg aen	56250 morgen
72000 runderen. . .	24000 morgen
61000 ezels. . .	10170 morgen
Het weiland voor het vee beloopt dan	90420 morgen
Voeg hier by aen bouwland voor de menschen	64000 morgen
Zoo zijn voor menschen en beesten te zamen slegts nodig . .	154420 morgen

Rekent men nu het land der Midianiten op 64 mijlen in het vierkant, dan waren 'er in begreepen 248000 morgen, en dewijl 'er voor menschen en beesten slegts 154420 morgen vereischt worden, zouden 'er nog 93580 morgen woest en ledig gelaten kunnen worden.

Deze aenmerking wordt door de ondervinding bevestigd: want als men let op de bevolking van Egypten, Judea, Griekenland, Rome, China enz; zal men, binnen den omtrek van 64 mijlen in het vierkant, meer dan 192000 inwooners vinden.

Na dezen uitslap keeren wy weder tot het Geschiedverhael van Mose.

48. Doe de buit op de gezegde wyze verdeeld was, traden tot Mose de Bevelhebbers, die over de duysenden des heyrs waren; de Hooftlieden der duysenden, ende de Hooftlieden der honderden: om den Heere een vrywillig offer aentebieden.

49. Ende sy seyden tot Mose; Uwe knechten hebben opgenomen de somme der krijgslieden, die onder onse hant geweest zijn en gestreeden hebben, om de Midianiten t' onder te brengen: ende uyt ons en gebreeckt niet een man, niemand is 'er in den strijd gesneuveld.

50. Dit merken wy aen als een zichtbaer blijk van Gods almachtige hulp en bewaring, en daerom hebben wy eene vrywillige offerhande des HEEREN gebracht, een yeder dat hy gekregen heeft, een gouden vat, een keten, ofte een armringh, een vingerringh, een oorringh, ofte een afhangenden gordel, om voor onse zielen versoeninge te doen, voor het aengesicht des HEEREN; zoo over den misslag, in het

ſparen van alle de Midianitiſche vrouwen vs. 14, als in andere opzichten begaen.

51. So nam Moſe, ende Eleazar de Prieſter, van hen het gout: alle welgewrochte vaten, van goed alloi en maekſel.

52. Ende al het gout der heffinge, dat ſy den HEERE vrywillig, en tot eene openbare erkentenis van hunne dankbaerheid, offerden, was ſeſtien duyſent ſeven hondert ende vijftigh ſikels: van de Hooftlieden der duyſenden, ende van de Hooftlieden der honderden.

Indien men nu den ſikkel rekent op ruim $20\frac{1}{4}$ gl. (zie Inl. op Exod. bladz. XLV.) dan bedroeg de ganſche ſom omtrent 340000 Hollandſche Guldens.

53. Aengaende de krijgslieden, een yegelick, zoo Overſten als gemeene Soldaten, hadde (*k*) geroofte voor hemſelven, en dit was de reden, dat te vooren van deze levenlooze dingen geene verdeeling gemaekt was.

54. So nam Moſe, ende Eleazer de Prieſter, dat gout van de Hooftlieden der duyſenden, ende der honderden: ende ſy brachten 't in de Tente der t'ſamenkomſte ter gedachteniſſe voor de kinderen Iſraëls, voor het aengeſichte des HEEREN, tot eene gedachtenis, zoo van Gods zonderlinge bewaring, als van de dankbaerheid der Bevelhebberen, als mede ter aenſporing van Israël tot getrouwheid, ook in de beërving van Canaan, en tot een onderpand van 's Heeren verderen zegen.

(*k*) Deut. 20: 14.

HET

HET XXXII KAPITTEL.

De veroverde landen, beoosten de Jordaen, worden by voorraed, onder de Stammen Ruben, Gad, en de halve ſtam Manasſe verdeeld.

1. DE kinderen Rubens nu hadden veel vees, ende de kinderen Gads hadden 's machtig veel; onder alle de ſtammen, waren zy het rijkelykst voorzien, inzonderheid van ſchapen en geiten: Ende ſy beſagen, zy lieten hun oog vallen op, 't lant Jaëzer, het welk de Israëliten onlangs den Amoriten ontnomen hadden, Kap. 21: 32, ende 't lant Gilead, als mede Baſan, het welk het noordelyk deel van dit land uitmaekte; ende ſiet, deſe plaetſe was eene plaetſe voor vee, deze landſtreek had eenen vruchtbaren grond, en velden, bezet met allerlei geboomte, inzonderheid olijf- palm- of dadel-boomen en wijnſtokken: het land werd beſproeid door vele wellen en beken, die van de bergen afvloeiden, en altoos van water voorzien waren: vooral vond men 'er groote en ſchoone beemden, zoodat deze landſtreek voor de veefokkery ongemeen geſchikt was, en derhalven zeer begeerlyk voor de ſtammen Ruben en Gad, die het meest van vee voorzien waren.

2. Daerom ſo quamen de kinderen Gads, ende de kinderen Rubens, of immers de Familie-hoofden uit beide deze Stammen, ende ſpraken tot Moſe, ende tot Eleazar den Prieſter, ende tot de Overſten der vergaderinge, ſeggende:

3. Ataroth, ende Dibon, ende Jaëzer, ende Nimra, ende Hesbon, ende Eleale: ende Schebam, ende Nebo, ende Beon, en andere plaetſen, welke wy reeds aen de Oostzijde van de Jordaen veroverd hebben; met een woord,

4. Dit land Gilead, het welcke de HEERE voor

het aengesichte der vergaderinge van Israël geslagen heeft door het verdelgen van de inwooners, dat is een lant zeer geschikt voor de vee-hoederye: ende uwe knechten hebben veel vee, zodat wy ons nergens beter zouden kunnen vestigen.

5. Voorts seyden sy; Indien wy genade in uwe oogen gevonden hebben, en gy aen onze Stammen eene zeer aenmerkelyke gunst bewijzen wilt, dat dit selve lant uwen knechten gegeven worde tot eene besittinge: en doet ons niet trecken over de Jordane, om aen de overzijde een erfdeel te zoeken, wy kunnen, nae gelang van onze omstandigheden, nergens beter komen dan in Gilead.

6. Maer Mose nam dit verzoek zeer euvel op, en seyde tot de kinderen Gads, ende tot de kinderen Rubens: Sullen uwe broeders ten strijde gaen, ende gylieden sult hier blijven? welk een onbillyke eisch!

7. Waerom doch sult gy het herte der kinderen Israëls breken, en uwen broederen, door uw voorbeeld, zoo den moed benemen, dat zy van het voornemen afzien om Canaan in te nemen, zoo dat sy niet over de Jordaen en trecken nae het lant, dat de HEERE hen gegeven heeft?

8. Soo deden uwe vaders, als ickse van (*a*) Kades Barnea sondt om dit lant te besien, zy maekten het gansche volk neerslagtig en kleinmoedig.

9. Als sy opgekomen en gevorderd waren tot aen het dal Escol, alwaer zy den druiventros afsneeden, ende dit lant besagen, of volkomen bezien hadden, so braken sy het herte der kinderen Israëls, dat sy niet en gingen nae dit lant, dat de HEERE hen gegeven hadde, zie Kap. 13.

10. Doe, gelijk gy weet, ontstack de toorn des HEEREN ten selven dage: ende hy swoer, seggende:

11. (*b*) Indien dese mannen, die uyt Egypten opgetogen zijn, van twintigh jaer oudt ende daer bo-

(*a*) bov. 13: 3. Deut. 1: 22. (*b*) bov. 14: 23. Deut. 1: 35.

boven, het lant ſullen ſien, dat ick Abraham, Iſaac, ende Jacob geſworen hebbe! want ſy en hebben niet volhardt my na te volgen:

12. Behalven Caleb den ſoon van Jephunne, den Keniziter, ende Joſua den ſone van Nun: want ſy hebben volhardt den HEERE na te volgen.

13. Alſo ontſtack des HEEREN toorn tegens Iſráël, ende hy deedſe omſwerven in de woeſtijne, veertigh jaer: tot dat verteert was het gantſche geſlachte, het welcke gedaen hadde, dat quaet was in de oogen des HEEREN, vergel. Kap. 14 en 26: 64, 65.

14. Ende ſiet, gylieden zijt opgeſtaen in ſtede van uwe vaderen, gylieden zijt de opvolgers van uwe geſtorven vaderen, eene menigte van ſondige menſchen; het ſchijnt, of gy alleen daertoe vermenigvuldigd zijt, om de boosheid uwer vaderen nae te volgen, om de hittigheyt van des HEEREN toorn tegens Iſraël te vermeerderen, en ons volk nieuwe en nog meerdere plagen te veroorzaken.

15. Wanneer gy van achter Hem u ſult afkeeren, en volharden in uwe hardnekkigheid, ſo ſal Hy wijders voortvaren hem, het ganſche volk van Iſraël, te laten ſterven in de woeſtijne: ende gy ſult al dit volck verderven, gy zult aenleiding geven, dat Iſraël verdaen worde.

Moſe nam dit voorſtel van de Rubeniten en Gaditen zeer euvel op; hy meende, dat deze twee Stammen zich van Iſraël wilden afzonderen, of ten minſte zich van de moeite ontſlaen, om Canaan te helpen innemen. — Ook ſtond het te vreezen, dat het voorbeeld der Rubeniten en Gaditen aen de overige Stammen den lust ontnemen zoude, om zich over de Jordaen te legeren en de inwooneren van Canaan te beoorlogen. —— Daerenboven egreep Moſe, dat deze afzondering van twee Stammen eenen zeer gevaerlyken invloed op den Godsdienst hebben konde, vermids dezelve de ver-

menging met afgodische Heidenen ligter, en het gevaer, van door dezelve verleid te worden, grooter maekten.

16. Doe traden ſy, de Overſte der Rubeniten en Gaditen, toe tot hem, ende ſeyden; Wy ſullen hier ſchaepskoyen bouwen voor ons vee, ende ſteden verſterken voor onſe wijven en kinderkens.

Zy verklaerden zich nader, dat hun voornemen niet anders was, dan by voorraed horden voor hun vee op te ſlaen, en, door het verſterken van eenige verwoeſte plaetſen, een veilig verblijf aen hunne vrouwen en kinderkens te verſchaffen, en dat alle de volwasſen mansperſonen onder de beide Stammen de eerſte zijn zouden, om met de overige Iſraeliten over de Jordaen te trekken, en hen Canaan te helpen veroveren; zy voegden 'er daerom by

17. Maer wy ſelve ſullen ons toe-ruſten en de wapenen opnemen, haeſtende voor het aengeſichte der kinderen Iſraëls, tot dat wyſe aen hare plaetſe ſullen gebracht, en in Canaan gevestigd hebben: ende onſe vrouwen en kinderkens ſullen middelerwijl blijven in de vaſte ſteden, aen deze zijde van de Jordaen, in welke wy ook eenige manſchap zullen dienen te laten blijven, ter harer beveiliging van wegen de inwoonderen des lants; de Moabiten, Edomiten, en andere omliggende .volkeren.

18. Maer wy, en alle volwasſen mansperſonen, die tot onze Stammen behooren, zullen ons wapenen, met Iſraël over de Jordaen trekken, en wy ſullen niet wederkeeren tot onſe huyſen; tot dat ſich de kinderen Iſraëls tot erffelicke beſitters ſullen geſtelt hebben een yeder van ſijne erffeniſſe.

19. Want wy en ſullen met hen niet erven aen gene zijde der Jordane, ende verder henen: als onſe erffeniſſe ons toegekomen ſal zijn aen deſe zijde der Jordane, tegen den opgangh der Zonne, of aen de oostzijde; met dit aendeel zullen wy ons voor altoos laten vergenoegen, en de westzijde der Jordaen aen onze Broederen overlaten.

20. Doe ſeyde Moſe tot hen; Indien gy deſe ſa-

ſake doen ſult, indien gy u voor het aengeſichte des HEEREN ſult ruſten ten ſtrijde,

21. Ende een yeder van u, die toegeruſt is, over de Jordane ſal trecken voor het aengeſichte des HEEREN; tot dat hy ſijne vyanden voor ſijn aengeſichte uyt de beſittinge ſal verdreven hebben,

22. Ende het lant voor het aengeſichte des HEEREN, in zijne tegenwoordigheid en door zijnen machtigen byſtand, ondergebracht zy; ſo ſult gy daer na wederkeeren, ende onſchuldigh zijn voor den HEERE, ende voor Iſraël, dan is 'er in dit uw verzoek geen misdaed, het zal u worden ingewilligd: ende dit lant Gilead aen deze zijde van de Jordaen, ſal u en uwen nazaten ter beſittinge zijn voor het aengeſichte des HEEREN.

23. Indien gy daerentegen alſoo niet ſult doen, ingeval gy uwe belofte niet vervult, en Iſraël helpt in het veroveren van Canaan, ſiet, ſo hebt gy aen den HEERE geſondigt: doch gy ſult de geduchte ſtraf uwer ſonde gewaer worden, alsſe u vinden ſal.

24. Bouwet u ſteden voor uwe kinderkens, ende koyen voor uwe ſchapen: ende doet, wat uyt uwen monde uytgegaen is.

25. Doe ſpraken de hoofden van de kinderen Gads, ende de kinderen Rubens tot Moſe, ſeggende: Uwe knechten ſullen doen, gelijck als mijn heere gebiedt.

26. Onſe kinderkens, onſe wijven, onſe have, ende alle onſe beeſten ſullen aldaer zijn in de ſteden van Gilead:

27. Maer uwe knechten ſullen overtrecken, al wie ten heyre geruſt is, of, *een ygelyk ten heire toegeruſt*, voor het aengeſichte des HEEREN, tot den ſtrijt, gelijck als mijn heere geſproken heeft.

28. (*c*) Doe geboodt Moſe, wetende, dat hy eerlang

(*c*) Joſ. 1: 13. ende 4: 12.

sterven zoude, harent halven, met opzicht tot hun ingewilligd verzoek, den Priester Eleazar, ende Josua den sone van Nun, ende den Hoofden der vaderen van de stammen der kinderen Israëls:

29. Ende Mose seyde tot hen; Indien de kinderen Gads, ende de kinderen Rubens met ulieden over de Jordane sullen trecken, een yeder, die gerust is ten oorloge, voor het aengesichte des HEEREN; als het lant voor uw aengesichte sal ondergebracht zijn, so sult gy hen het lant Gilead ter besittinge geven.

30. Maer indien sy niet gerustet met u sullen overtrecken, so sullen sy tot besitters gestelt worden in 't midden van ulieden in den lande Canaan.

31. Ende de kinderen Gads, ende de kinderen Rubens antwoordden, seggende: Wat de HEERE tot uwe knechten gesproken heeft, sullen wy alsoo doen.

32. Wy sullen gerustet overtrecken voor het aengesichte des HEEREN nae 't lant Canaan: ende de besittinge onser erffenisse sullen wy hebben aen dese zijde der Jordane.

33. (*d*) Also gaf Mose haerlieden, den kinderen Gads, ende den kinderen Rubens, ende den halven stam van Manasse, Josephs sone, het Koninckrijck van Sihon, Koningh der Amoriten, ende het Koninckrijck van Og, Koningh van Basan: het lant met de steden van dien in de lantpalen, de steden des lants rontomme.

34. Ende de kinderen Gads bouweden, dat is verbeterden en versterkten, Dibon, ende Ataroth, ende Aroër:

35. Ende Atroth Sophan, ende Jaëzer, ende Jogbeha:

36. Ende Beth-Nimra, ende Beth-Haran: vaste steden ende schaepskoyen.

37. En-

(*d*) Deut. 3: 12. Jos. 13: 8. ende 22: 4.

37. Ende de kinderen Rubens bouweden Hesbon, ende Eleale, ende Kiriathaim:

38. Ende Nebo, ende Baal-Meon, verandert zijnde van name, opdat de namen van vreemde Goden, gelijk *Nebo* en *Baal* waren, niet zouden genoemd, en alle overblijffels van afgoderye zouden te niete gedaen worden, ende Sibma: ende sy noemden de namen der steden, die sy bouwden, met [*andere*] namen.

39. (*e*) Ende de kinderen Machirs, des soons van Manasse, gingen nae een gedeelte van Gilead, omtrent het gebergte van dien naem, ende namen dat in: ende sy verdreven de Amoriten, die daer inne waren, uyt de besittinge.

40. So gaf Mose een aenmerkelyk gedeelte in die helft van Gilead, welke aen die van Manasse ten deele viel, vergel. Deut. 3: 12, 13 aen den nakomelingen van Machir, den soon van Manasse: ende hy, Machir, die reeds lang gestorven was, zie Gen. 50: 23, woonde daer in, voor zoo ver dit land door zijne nazaten bewoond werd.

41. Jaïr nu, de soon van Manasse, die van zijner Moeder zijde uit Manasse afkomstig was, gingh henen ende nam haerlieder dorpen in, de vlekken namelyk der Amoriten: ende hy noemde die Havvoth Jaïr, dat is de *wooningen van Jaïr.*

Van 's Vaders zijde was Jaïr uit de Stam van Juda, zie 1 Chron. 2: 21, 22. maer hy had zich by de kinderen van Machir gevoegd, en verscheiden kleine plaetsen der Amoriten ingenomen: om deze reden kreeg hy zijn erfdeel, onder de kinderen van Manasse, aen de oostzijde van de Jordaen.

42. Ende Nobah, een zeker voornaem persoon, in het een of ander geslacht van Manasse, gingh henen, ende nam Kenath in, met hare onderhoorige plaetsen, ende noemdese Nobah nae sijnen name.

De halve Stam Manasse voegde zich by de Rubeniten en Gaditen, omdat deze Stam, sedert de eerste telling, aenmerkelyk aengegroeid, en mede zeer rijk was in vee. Schoon de

(*e*) Genes. 50: 23.

Staetsgesteltenis van Israël nauwst verbonden was met den akkerbouw, was het echter niet noodzakelyk, dat alle de Stammen, zonder uitzondering, alleen den akkerbouw oeffenden: Dit oogmerk werd genoegzaem bereikt, indien slegts de meeste, en althans die, welke het eigenlyk gezegde Canaan kwamen bewoonen, dit beroep aenvaerden; terwijl het over Jordaensche zonderling geschikt was voor de Veehoederye.

HET XXXIII. KAPITTEL.

Eene Geschiedkundige opgaef van alle de legerplaetsen, welke de Israeliten beslagen hebben van Egypten af tot aen de Jordaen toe, vs. 1-49. — Gods bevel om Canaan in te nemen, vs. 50-56.

1. DIt zijn de reysen der kinderen Israëls, die uyt Egyptenlant uytgetogen zijn, nae de welgeregelde orde van hare heyren; door de hant en onder het bestuur van Mose ende Aaron.

2. Ende Mose schreef, elk van hare uyttochten, nauwkeurig op, nae hare reysen en onderscheiden legerplaetsen, nae den mont en op uitdrukkelyk bevel des HEEREN, om de gedachtenis van Gods zonderlinge daden, ten behoeve van Israël, te bewaren: ende dit zijn hare reysen, nae hare uyttochten.

3. (a) Sy reysden dan van Rameses, hunne algemeene verzamelplaets in Egypten, in de eerste maent, op den vijftienden dagh der eerster maent: des anderen daegs van Paeschen, nadat zy te vooren het Paeschlam geslagt en gegeten hadden, togen de kinderen Israëls uyt door eene hooge hant, en Gods wonderdoend Alvermogen, voor de oogen aller Egyptenaren, vergel. Exod. 12.

4. Als de Egyptenaers begroeven de gene, welcke

(a) Exod. 12: 37.

ke de HEERE onder hen geslagen hadde, te weten alle hunne eerstgeborene, die door den slaenden Engel gedood waren: oock hadde de HEERE gerichten geoeffent aen hare goden; zie Exod. 12: 12.

5. Als de kinderen Israëls van Rameses verreyst waren, so legerden sy hen tot Succoth; alwaer zy bevel kregen om hunne eerstgeborenen voor den Heere aftezonderen, ter gedachtenis dat hunne eerstgeborenen, toen die der Egyptenaren gedood werden, gunstig gespaerd waren, Exod. 3.

6. (*b*) Ende sy verreysden van Succoth, ende legerden hen in Etham, het welcke aen 't eynde der woestijne is; onder het eerste geleide van de Vuur- en Wolk-kolom, Exod. 13: 20.

7. (*c*) Ende sy verreysden van Etham, ende keerden weder nae Pi-hachiroth, dat tegen over Baal-Zephon is: alwaer zy door de roode Zee geleid zijn, Exod. 14: 2; ende sy legerden hen voor Migdol.

8. Ende sy verreysden van Hachiroth, ende gingen over door 't midden van de zee nae de woestijne: terwijl Pharao verdronk met al zijn heir, zie Exod. 14: 23. ende sy gingen drie dagreysen in de woestijne Etham, ende legerden hen in (*d*) Mara, alwaer het bittere water in zoet veranderd werd, Exod. 15: 23.

9. Ende sy verreysden van Mara, ende quamen tot (*e*) Elim: In Elim nu waren twaelf waterfonteynen, ende t'seventigh palmboomen, ende sy legerden hen aldaer, Exod. 15: 27.

10. Ende sy verreysden van Elim, ende legerden hen aen de schelfzee, daer zy zich naer Arabië keert; deze legerplaets wordt in Exodus niet genoemd, omdat 'er niets byzonders was voorgevallen.

11. Ende sy verreysden van de schelfzee, ende (*f*) legerden hen in de woestijne Sin, alwaer het Manna begon te regenen, Exod. 16.

12. Ende sy verreysden uyt de woestijne Sin, ende sy legerden hen in Dophka.

(*b*) Exod. 13: 20. (*c*) Exod. 14: 2. (*d*) Exod. 15: 22, 23.
(*e*) Exod. 15: 27. (*f*) Exod. 16: 1.

13. Ende sy verreysden van Dophka, ende legerden hen in Alus.

De beide legerplaetsen, vs. 12 en 13 genoemd, worden in Exodus niet gemeld, om de opgegeven reden vs. 10.

14. Ende sy verreysden van Alus, ende legerden hen in (g) Raphidim, doch daer en was geen water voor het volck om te drincken; maer het Godlyk Alvermogen bracht water voort uit eenen Steenrots, Exod. 17. en hier viel ook de slag voor tegen de Amalekiten.

15. So verreysden sy van Raphidim, ende (h) legerden hen in de woestijne Sinai, alwaer de Wet gegeven, en de gansche Godsdienst ingesteld werd, Exod. 19: 1 tot Num. 10: 10.

16. Ende sy verreysden uyt de woestijne Sinai, ende (i) legerden hen in Tabeëra en Kibroth-taava, alwaer eene groote verwoesting onder het volk werd aengerecht, omdat zy het Manna versmaed en vleesch begeerd hadden, zie Kap. 11. en vergel. onze aenteekening op Kap. 10: 12, bl. 415.

17. Ende sy verreysden van Kibroth-taava, ende legerden hen in Hazeroth, alwaer Mirjam tegen Mose opstond, Kap. 12: 1-15.

18. Ende sy verreysden van Hazeroth, ende legerden hen in Rithma, Kap. 12: 16. of Kades-barnea, Deut. 1: 19. alwaer, volgens Kap. 13 en 14, een zwaer oproer door de verspieders veroorzaekt werd, tot straf van 't welke zy tot een 40 jarig omzwerven veroordeeld wierden.

19. Ende sy verreysden van Rithma, ende legerden hen in Rimmon-Perez.

20. Ende sy verreysden van Rimmon-Perez, ende legerden hen in Libna.

21. Ende sy verreysden van Libna, ende legerden hen in Rissa.

22. Ende sy verreysden van Rissa, ende legerden hen in Kehelatha.

23. Ende sy verreysden van Kehelatha, ende legerden hen in 't gebergte van Sapher.

24. En-

(g) Exod. 17: 1. (h) Exod. 19: 1. (i) bov. 11: 34, 35.

24. Ende ſy verreyſden van 't gebergte Sapher, ende legerden hen in Harada.

25. Ende ſy verreyſden van Harada, ende legerden hen in Makheloth.

26. Ende ſy verreyſden van Makheloth, ende legerden hen in Tachath.

27. Ende ſy verreyſden van Tachath, ende legerden hen in Tharah.

28. Ende ſy verreyſden van Tharah, ende legerden hen in Mithka.

29. Ende ſy verreyſden van Mithka, ende legerden hen in Haſmona.

30. Ende ſy verreyſden van Haſmona, ende (*k*) legerden hen in Moſeroth.

Van alle de legerplaetſen, welke van vs. 19 tot 30 worden opgenoemd, vind men nergens anders eenig beſcheid. Men dient de meeſte derzelve ſlegts aentemerken als rustplaetſen, alwaer het leger voor eenen korter tijd gerust heeft, zonder zich aldaer, met ontpakking en oprichting van den Tabernakel, neder te ſlaen. Voorts wandelden de Iſraeliten, door de woestijne Paran, in een onbewoond land; deze rustplaetſen waren ſtreken, bezijden den gewoonen weg; zoodat zy geene namen hadden, eer de Iſraeliten die aen dezelve gaven; waer door ook de juiste legging dier plaetſen te bepalen zeer moejelyk, en van velen zelfs onmogelyk is.

31. Ende ſy verreyſden van Moſeroth, ende legerden hen in Bene-Jaakan.

Uit vergelijking van Deut. 10: 6, meenen ſommigen te moeten beſluiten, dat de Iſraeliten dan eens voor, dan eens weder rugwaerds gekeerd zijn, van *Bene-Jaakan* nae *Mozera*, en wederom van *Mozera* nae *Bene-Jaakan*.

32. Ende ſy verreyſden van Bene-Jaakan, ende legerden hen in Hor-Gidgad, dezelfde plaets, die Deut. 10: 7. Gudgod genaemd wordt.

33. Ende ſy verreyſden van Hor-Gidgad, ende legerden hen in Jotbatha of Jotbath, Deut. 10: 7.

(*k*) Deut. 10: 6.

34. Ende sy verreysden van Jotbatha, ende legerden hen in Abrona.

35. Ende sy verreysden van Abrona, ende legerden hen in Ezeon-Geber, by Eloth aen de Schelfzee', Deut. 2: 8. 1 Kon. 9: 26.

Alle de tochten van vs. 16 tot vs. 35 zijn gedaen, geduurende het omzwerven van Israël door de woestijne, van het tweede tot het 40ste jaer, na den uittocht uit Egypten; in welken tijd de gansche vergadering boven de 20 jaren oud, behalven Josua en Caleb, in deze woestijne gestorven en begraven is. In een der genoemde plaetsen, (zonder dat men bepalen kan, welke?) is het schroomelyk oproer van Korah en zijne aenhangers voorgevallen, Kap. 16. 't welk de eenige murmureering is waer van wy in die 38 jaren lezen; zulk een indruk schijnt de strafoefening en bedreiging te Kades-barnea gemaekt te hebben.

36. Ende sy verreysden van Ezeon-Geber, ende (*l*) legerden hen in de woestijne Zin; dat is Kades, op de grenzen van Edom, alwaer Mirjam gestorven is, en andermael water uit de rots werd voortgebracht, Kap. 20: 1, 8, 14, 16.

37. Ende sy verreysden van Kades, ende (*m*) legerden hen aen den bergh Hor, aen 't eynde des lants Edom, Kap. 20: 22.

38. (*n*) Doe gingh de Priester Aaron op den bergh Hor, nae den mont des HEEREN, ende sterf aldaer: in 't veertigste jaer na den uyttocht der kinderen Israëls uyt Egyptenlant, in de vijfde maent, op den eersten der maent, Kap. 20: 23-27.

39. Aaron nu was hondert ende drie en twintigh jaer oudt; als hy sterf op den bergh Hor.

40. (*o*) Ende de Canaaniter, de Koningh van Harad, die in 't zuyden woonde in den lande Canaan, hoorde dat de kinderen Israëls aenquamen, waerop hy uittoog, om hun tegen te staen; maer de Heer verleende zijn volk eene heerlyke zegeprael, Kap. 21: 3.

41. Ende sy (*p*) verreysden van den bergh Hor, om

(*l*) bov. 20: 1. (*m*) bov. 20: 22. (*n*) bov. 20: 25. Deut. 32: 50.
(*o*) bov. 21: 1. (*p*) bov. 21: 4.

om het land der Edomiten om te trekken, ende legerden hen in Zalmona; mogelyk werd hier de koperen ſlang op gerecht, Kap. 21: 9-.

42. Ende ſy verreyſden van Zalmona, ende legerden hen in Phunon.

43. Ende ſy verreyſden van Phunon, ende (q) legerden hen in Oboth, Kap. 21: 10.

44. Ende ſy verreyſden van Oboth, ende legerden hen aen de heuvelkens Abarim in de lantpale Moabs. Kap. 21: 11.

45. Ende ſy verreyſden van de heuvelkens [*Abarim*]. ende legerden hen in Dibon-Gad; by de beke Zered, Kap. 21: 12.

46. Ende ſy verreyſden van Dibon-Gad, ende legerden hen in Almon-Diblathaim, over de Arnon, Kap. 21: 13. alwaer de Put Beër ontſprongen, en de zegeprael over Sihon en Og bevochten is.

47. Ende ſy verreyſden van Almon-Diblathaim, ende legerden hen in of by de bergen Abarim, tegen Nebo.

48. Ende ſy verreyſden van de bergen Abarim, ende legerden hen in de vlacke velden der Moabiten, aen de Jordane van Jericho, Kap. 22: 1.

49. Ende ſy legerden hen aen of langs de Jordane, en wel van Beth-Jeſimoth, tot aen (r) Abel Sittim: in de vlacke velden der Moabiten, Kap. 25: 1-.

50. Ende de HEERE ſprack tot Moſe in de vlacke velden der Moabiten, aen de Jordane van Jericho, ſeggende:

51. Spreeckt tot de kinderen Iſraëls, ende ſegt tot hen: Wanneer gylieden over de Jordane ſult gegaen zijn in 't lant Canaan, om het zelve te veroveren:

52. (s) So ſult gy alle inwoonderen des lants voor uw aengeſichte uyt de beſittinge verdrijven, door hen geheel te verdelgen: want als verfoeilyke Afgodendienaers zijn zy ter uitroejing verweezen, vergel. Exod. 23: 33

(q) bov. 21: 10. (r) bov. 25: 1. Joſ. 2: 1. (s) Deut. 7: 2, 5, &c.
(t) bov. 26: 54, &c.

en Deut. 20: 16-18, en, indien zy niet verdelgd wierden, zouden de Israeliten gevaer lopen, om door hen tot afgoderye verleid te werden; ende daerenboven zult gy alle hare beelteniſſen, die uit ſteen, ter eere van hunne Goden, gehouwen zijn, verderven: oock ſult gy alle hare gegotene beelden verderven, ende alle hare hoogten, welke zy hebben opgeworpen, om aen hunne afgoden te rooken, verdelgen en ſlechten.

53. Ende gy ſult het lant in erflicke beſittinge nemen, ende daer in woonen: want ick heb u dat lant gegeven, om het ſelve erflick te beſitten.

54. Ende gy ſult het lant in erflicke beſittinge nemen door het lot, nae uwe geſlachten, (*t*) den genen, die vele zijn, ſult gy hare erffeniſſe meerder maken, ende dien, die weynigh zijn, ſult gy hare erffeniſſe minder maken; waer henen yemanden 't lot ſal uytgaen, dat ſal hy hebben: nae de ſtammen uwer vaderen ſult gy de erffeniſſe nemen, vergel. Kap. 26: 53-56.

55. Maer indien gy de inwoonderen des lants niet van tijd tot tijd en ſult voor uw aengeſichte uyt de beſittinge verdrijven, maer hen gerust onder u laten woonen, vooral wanneer gy met hun eenige vriendſchap aengaet, ſo ſal 't geſchieden, dat, die gy van hen ſult laten overblijven, (*v*) tot doornen ſullen zijn in uwe oogen, ende tot prickelen in uwe zijden, zy zullen u zoo veel verdriet en ſmerten veroorzaken, als een wonde in het oog, of een doorn die in de zi de ſteekt, ende zy ſullen u benaeuwen op het lant, daer inne gy woont; zy zullen u verdrukken, en het u zeer bang maken.

56. Ende 't ſal geſchieden, dat ick u ſal doen, gelijck als ick hen dachte te doen; die oordeelen, welke zy verdiend hadden, zal ik over u brengen, u voor hen doen vlieden, en eindelyk uit dit land geheel verdrijven.

Deze bedreiging is blijkbaer vervuld, zie onder anderen Richt. 2: 18. 4: 3. 6: 6. enz.

HET

(*v*) Joſ. 23: 13. Richt. 2: 3.

HET XXXIV. KAPITTEL.

Aenwijzing der landpalen van Canaan, vs. 1-13. — Van de personen, die dit land bezitten moesten, vs. 13-15 en van de mannen, die het zelve moesten uitdeelen, vs. 16-29.

1. VOorts sprack de HEERE tot Mose, seggende:

2. Gebiedt den kinderen Israëls, ende segt tot hen; Wanneer gy in 't lant Canaan ingaet; so sal dit het lant zijn, dat u ter erffenisse vallen sal; het lant Canaan, nae sijne lantpalen, zoo als ik dezelve nu zal aenwijzen.

Deze aenwijzing was nodig, opdat de Israeliten weten zouden, welke volkeren zy verdrijven, en welke landen zy in bezit nemen moesten; als mede, om het volk tot het innemen van dit land des te meer aen te moedigen, vergelijk echter hier mede onze aenteekening op Exod. 23: 31.

3. (a) De zuyderhoeck, van het Oosten tot het Westen, met zijne verscheiden bogten, door bergen en woestijnen veroorzaekt, deze zuiderhoek van Canaan, nu sal u zijn van de woestijne Zin, aen de zijden van Edom, wiens land grenst aen de gemelde woestijne Zin, ende de zuyder lantpale, het uiterste van uw land ten Zuiden, sal u zijn van het eynde der Soutzee tegen 't oosten: zoodat de zuiderhoek in het Oosten beginnen zal aen de doode zee, en van daer westwaerts henen loopen, langs de woestijne Zin.

4. Ende dese lantpale sal u omgaen van 't zuyden, nae den opgangh van Akrabbim, een deel aen het zuider gedeelte van de doode Zee, Jos. 15: 3. ende doorgaen nae een gedeelte van de woestijne Zin; liggende aen het zuiden van Canaan, zie Kap. 13: 22, 26,

(a) Jos. 15: 1.

ende hare uytgangen sullen zijn, van 't zuyden nae Kades Barnea: ende sy sal uytgaen nae Hazar-Addar, ende doorgaen nae Azmon; eene plaets aen het westeinde van het gebergte van Edom.

5. Voorts sal dese lantpale omgaen, en naer het Westen nog grooter bogt maken van Azmon nae de riviere van Egypten: ende hare uytgangen sullen zijn nae de Middellandsche zee, die in 't vervolg meermalen de *Groote zee* genaemd wordt, in vergelijking met de binnenlandsche meiren, Cinnereth en de Doode zee.

6. Aengaende de lantpale van 't westen, daer sal u de groote of Middellandsche zee de lantpale zijn: Dit sal u de lantpale van 't westen zijn.

7. Voorts sal u de lantpale van 't noorden dese zijn: van de groote zee af sult gy u den bergh Hor afteeckenen.

Deze berg was onderscheiden van Hor, op welken Aaron gestorven is, Kap. 20: 22, want die lag ten Zuiden van Canaan, op de grenzen van Edom, Kap. 33: 38; maer deze schijnt een gedeelte geweest te zijn van den Libanon, die ten Noorden van Canaan lag.

8. Van den bergh Hor sult gy afteeckenen tot daer men komt te Hamath: ende de uytgangen deser lantpale sullen zijn nae Zedad, vergel. Ezech. 47: 15, 16.

9. Ende dese lantpale sal uytgaen nae Ziphron: ende hare uytgangen sullen zijn te Hazar-Enan: dit sal u de noorder lantpale zijn, vergel. Ezech. 47: 17.

10. Voorts sult gy u tot eene lantpale tegen 't oosten afteeckenen van Hazar-Enan, nae Sepham, aen den oorsprong der Jordane.

11. Ende dese lantpale sal afgaen van Sepham, nae Ribla, tegen 't oosten van Ain: daer na sal dese lantpale afgaen, ende strecken langs den oever van de zee Cinnereth, anders de zee van Galilea of Tiberias, oostwaert.

12. Voorts sal dese lantpale afgaen langs de Jordane,

dane, ende hare uytgangen ſullen zijn aen de Sout-
zee: Dit ſal u zijn het lant nae ſijne lantpalen
rontomme.
13. Ende Moſe geboodt den kinderen Iſraëls,
ſeggende: Dit is het lant, dat gy door 't lot ten
erve innemen ſult, het welcke de HEERE den
negen ſtammen, ende den halven ſtam te geven
geboden heeft; want Ruben, Gad en de halve Stam van
Manasſe, hebben reeds hun erfdeel aen deze zijde van de
Jordaen.
14. Want de ſtam van de kinderen der Rube-
niten nae het huys harer vaderen, ende de ſtam
van de kinderen der Gaditen nae het huys harer
vaderen, hebben ontfangen: mitsgaders de halve
ſtam van Manaſſe, heeft hare erffeniſſe ontfangen.
15. Twee ſtammen, ende een halve ſtam heb-
ben hare erffeniſſe ontfangen aen deſe zijde der
Jordane van Jericho ooſtwaert tegen den opgangh
der Zonne.
16. Voorts ſprack de HEERE tot Moſe, ſeggende:
17. (*b*) Dit zijn de namen der mannen, die ulie-
den dat lant ten erve ſullen uytdeylen: Eleazar de
Prieſter, ende Joſua de ſone van Nun.
18. Daer toe ſult gy uyt elcken ſtam éénen
Overſten nemen, om het lant ten erve uyt te
deylen.
19. Ende dit zijn de namen deſer mannen: van
den ſtam Juda, Caleb, ſone van Jephunne.
20. Ende van den ſtam der kinderen Simeons,
Semuël, ſone van Ammihud.
21. Van den ſtam Benjamin, Elidad, ſone van
Chiſlon.
22. Ende van den ſtam der kinderen Dans, de
Overſte Bukki, ſone van Jogli.
23. Van de kinderen Joſephs; van den ſtam der
kinderen Manaſſes, de Overſte Hanniël, ſone van
Ephod.

(*b*) Joſ. 14: 1.

24. Ende van den ſtam der kinderen Ephraims, de Overſte Kemuël, ſone van Siphtan.

25. Ende van den ſtam der kinderen Zebulons, de Overſte Elizaphan, ſone van Parnach.

26. Ende van den ſtam der kinderen Iſſaſchars, de Overſte Paltiël, ſone van Azzan.

27. Ende van den ſtam der kinderen Aſers, de Overſte Ahihud, ſone van Selomi.

28. Ende van den ſtam der kinderen van Naphtali, de Overſte Pedaël, ſone van Ammihud.

29. Dit zijnſe, dien de HEERE geboden heeft, den kinderen Iſraëls de erffeniſſen uyt te deylen, in den lande Canaan.

Omtrent de bepaling der mannen, die het land Canaan moesten uitdeelen, hebben wy twee zaken aen te merken.

I. Het was zeer noodig, dat 'er eenige perſonen aengeſteld wierden, om het land Canaan uittedeelen: want, ſchoon deze uitdeeling door het lot geſchieden moest, zoo was 'er evenwel een opzicht noodig, om zorg te dragen, dat de Landſtreeken, waer over zou geloot worden, behoorlyk verdeeld wierden, en 'er, in het trekken der loten, geen bedrog gepleegd, en alle aenleiding tot geſchillen afgeſneeden wierd.

II. De Stammen worden hier niet in die zelfde orde genoemd, als by de eerſte telling Kap. 1. noch ook als by de tweede telling Kap. 26. Dan 'er is eene zeer byzondere Wijsheid op te merken, in de Stammen zoo te rangſchikken, als zy hier in orde genoemd worden: te weten, zy worden hier opgeteld volgens hunne woonplaetſen, die zy naderhand in Canaan gehad hebben. Aen Juda, hier eerst genoemd, werd het eerſte erfdeel gegeven, Joſ. 15; Simeon, het tweede genoemd, had zijn lot zoo naeby Juda, dat hy, talrijker zijnde, een gedeelte kreeg van Judas lot, Joſ. 19. Benjamin, de derde genoemd, lag mede zoo naeby aen Juda, dat zy, by de ſcheiding der overige Stammen, te zaem verbonden bleeven, enz.

Deze byzonderheid levert een allerduidelykst bewijs op, dat Moſe door de leiding van Gods Geest geſchreeven hebbe.

HET XXXV. KAPITTEL.

Twee aenmerkelyke bevelen. 1. omtrent het Erfdeel der Leviten, vs. 1-8. 2. omtrent de Vrysteden voor ongelukkige doodslagers, vs. 9-34.

1. ENde de HEERE sprack tot Mose, in de vlacke velden der Moabiten, aen de Jordane van Jericho, seggende:

2. (*a*) Gebiedt den kinderen Israëls, dat sy van de erffenisse harer besittinge den Leviten steden sullen geven om te bewoonen: daer toe sult gylieden den Leviten voorsteden geven, aen de steden rontom deselve, dat is, eenig land, het welk rondöm hunne Steden gelegen is.

3. Ende die steden sullen sy hebben om te bewoonen: maer hare voorsteden, de landeryen rondöm hunne Steden liggende, sullen zijn tot weiden voor hare beesten, ende voor hare have, ende voor al haer gedierte.

4. Ende de voorsteden der steden, die gy den Leviten geven sult, sullen van den stadts-muer af, ende nae buyten, van duysent ellen zijn rontomme; deze ruimte zullen zy gebruiken tot lootsen, schuuren, stallingen, tuinen, enz.

5. Ende gy sult meten van buyten der stadt, van het uiterste der gemelde 1000 ellen, aen den hoeck tegen 't oosten twee duysent ellen, ende aen den hoeck van 't zuyden twee duysent ellen, ende aen den hoeck van 't westen twee duysent ellen, ende aen den hoeck van 't noorden twee duysent ellen, dat de stadt in 't midden zy: Dit sullen

(*a*) Jos. 21: 2.

ſy hebben tot voorſteden van de ſteden, en tot weilanden gebruiken. In alles moeten zy derhalven eene ruimte van 3000 ellen hebben rondöm hunne Steden, makende 440 Rhijnlandſche Roeden.

6. (*b*) De ſteden nu, die gy den Leviten ſult geven, ſullen zijn, ſes vryſteden, drie in het eigenlyk gezegde Canaan, en drie aen de oostzijde der Jordaen, die gy geven ſult, op dat de ongelukkige dootſlager, die tegen zijnen wil en zonder opzet iemand gedood heeft, daer henen vliede, en aldaer veilig zy: ende boven deſelve zes Vryſteden, ſult gy [*ſe*] twee en veertigh ſteden geven, in alles 48 Steden.

7. Alle de ſteden, die gy den Leviten geven ſult, ſullen zijn acht en veertigh ſteden; die ſelve met hare voorſteden.

8. De ſteden, die gy van de beſittinge der kinderen Iſraëls geven ſult, ſult gy van dien Stam, die 'er vele heeft, vele nemen, ende van dien Stam, die 'er weynige heeft, weynige nemen: een yeder ſal nae ſijne erffeniſſe, die ſy ſullen erven, van ſijne ſteden den Leviten geven. De uitvoering van dit bevel, vinden wy Joſ. 21: 41.

Ten opzichte dezer Steden van de Leviten, heeft men het volgende op te merken.

I. De Leviten kreegen wel geene akkeren of wijngaerden, gelijk hunne Broeders; maer God droeg evenwel zorg, dat hun plaetſen ter bewooning gegeven wierden, en dat zy, buiten hunne Steden, ook eene genoegzame hoeveelheid van land hebben zouden, ter onderhouding van hun vee.

II. Men moet de bepaling der Leviten, aen deze Steden, niet in dien ſtrengen zin opvatten, dat het aen de Leviten niet geoorloofd zoude geweest zijn, in andere Steden, en byzonder in die Stad, alwaer de Tabernakel ſtond gevestigd te worden, huizen te koopen of te huuren: want elders ontmoet men voor-

(*b*) Joſ. 21: 21.

voorbeelden, dat zy ook in andere Steden gewoond hebben. Met hunne toelating, mogten ook andere menschen by hen in hunne Steden woonen, zonder dat deze Wet daerdoor geschonden werd.

III. De voorsteden werden den Leviten alleen gegeven tot onderhoud van hun vee; en daerom was het hun niet geoorloofd deze velden tot bouwlanden of wijngaerden aen te leggen: Dit hadden zy ook niet noodig, vermids zy, uit de eerstelingen en tienden, eenen overvloed kreegen van veld- en boomvruchten.

IV. De Vrysteden voor ongelukkige doodslagers werden geplaetst onder de Steden der Leviten; omdat zy een soort van gewijde plaetsen waren: zulke menschen bevonden zich aldaer onder 't opzicht van de dienaers van God. Voeg 'er by, dat deze gansche zaek affchaduwde, hoe de zondaers alleen tot Christus, die door de Levitische Priesteren werd afgebeeld, de toevlucht nemen moesten.

9. Voorts sprack de HEERE tot Mose, om de Wet, de Vrysteden betreffende, nader te verklaren. Dit stuk was van het uiterste belang, opdat onschuldige doodslagers niet zouden gestraft worden, en de schuldige van deze Vrysteden geen misbruik maken zouden. Het behaegde daerom den Heere, omtrent deze aengelegen zaek, eenige nadere bevelen te geven, gelijk hy Exod. 21: 13 beloofd had, seggende:

10. Spreeckt tot de kinderen Israëls, ende segt tot hen: (c) Wanneer gy over de Jordane gaet nae het lant Canaan, wanneer gy dit gezegend land werkelyk zult ingenomen en verdeeld hebben, vergel. Deut. 19: 1, 2.

11. So sult gy maken, dat u de steden te gemoete liggen, zoodat men derwaers gemakkelyk kan henen vlieden, te weten die Steden, [*die*] u tot vrysteden sullen zijn: op dat de dootslager daer henen vliede, die eene ziele onwetens, by ongeluk, geslagen heeft, zonder een boosaertig en opzettelyk voornemen, om zijnen broeder van het leven te berooven.

(c) Deut. 19: 2. Jos. 20: 2.

12. Ende dese steden sullen u tot eene toevlucht zijn, geschikt voor ongelukkige doodslagers, om aldaer den wijk te neemen voor den [*bloet*]wreker: op dat de dootslager niet en sterve, tot dat hy voor de vergaderinge aen 't gerichte gestaen hebbe, en het, by een gerichtelyk onderzoek, gebleeken zy, dat hy den moord willens en wetens begaen heeft.

Onder den naem van *bloedwreker*, hebt gy te denken aen den naesten bloedverwant van den verslagenen. In het Oosten was het de gewoonte, en deze gewoonte had ook plaets by de Israeliten, dat de naeste bloedverwant van den verslagenen niet rustte, voor dat hy het bloed van zijnen Broeder, door het doodslaen van den moordenaer, gewroken had. Deze gewoonte baende somtijds den weg tot aenhoudende doodslagen: want, wanneer iemand den doodslager van zijnen Broeder, in een bedenkelyk geval, gedood had, liep hy al wederom gevaer, dat de naestbestaende van den laetst-verslagenen zich aen hem wreekte. —— Om nu deze schroomelyke gevolgen voor te komen, verordende de Heere zes Vrysteden, in welke een doodslager tegen de vervolgingen van den bloedwreker beveiligd was, opdat de Richter de zaek behoorlyk onderzoeken mogte. —— Wanneer mèn bevond, dat het een opzettelyke moord was, moest de doodslager, volgens het vonnis der Richteren, gestraft worden; maer zo het bleek, dat de doodslag ongelukkig en zonder opzettelyk voornemen geschied was, kon de doodslager in eene der Vrysteden veilig leven tot op den dood van den Hoogepriester, wanneer de gansche zaek gerekend werd geheel afgedaen te zijn.

13. Ende dese steden, die gy geven sult, sullen ses vrysteden voor u zijn.

14. (*d*) Drie deser steden, vervolgde de Wetgever, sult gy geven op dese zijde der Jordane, ende drie deser steden sult gy geven in den lande Canaan: vrysteden sullen 't zijn.

Wanneer de Israeliten, in volgende tijden, hunne landpalen verder zouden hebben uitgebreid, mogten zy 'er, in het ei-

(*d*) Deut. 4: 41. Jos. 20: 8.

eigenlyk gezegde Canaan, nog drie Vryfteden byvoegen, Deut. 19: 8, 9.

15. Die felve fes fteden fullen den kinderen Ifraëls, ende den vreemdelingh, die een Joodengenoot geworden is, ende niet alleen dezen, maer ook den bywoonder in 't midden van hen, al heeft hy den Joodfchen Godsdienst niet aengenomen, tot eene toevlucht zijn: op dat daer henen vliede, wie eene ziele onverfiens en zonder opzet flaet.

16. Maer indien hy hem voorwetens en moedwillig met een yferen inftrument geflagen heeft, dat hy geftorven zy, een dootflager is hy: defe dootflager fal fekerlick gedoodt worden, fchoon hy in een der Vryfteden gevlugt is, zal hy evenwel op het vonnis der Richteren, die de zaek onderzoeken moeten, met den dood geftraft worden.

17. Ofte indien hy hem voorbedachtelyk met eenen hantfteen, waer van men foude konnen fterven, geflagen heeft, dat hy geftorven is, een dootflager is hy: defe dootflager fal fekerlick gedoodt worden.

18. Ofte indien hy hem met een houten hantinftrument, waer van men foude konnen fterven, geflagen heeft, dat hy geftorven zy, een dootflager is hy: defe dootflager fal fekerlick gedoodt worden.

19. De wreker des bloets, die fal den dootflager dooden, als hy hem ontmoet, fal hy hem dooden, het zy in eigen perfoon, of anders ock door de Overften, by welke hy zijn recht vorderen kan.

20. (e) Indien hy hem oock door haet fal geftooten hebben, ofte met opfet iets op hem geworpen heeft, dat hy geftorven zy:

21. Ofte hem door vyantfchap met fijne hant geflagen heeft, dat hy geftorven zy, de flager fal fekerlick gedoodt worden, een dootflager is hy:

(e) Deut. 19: 11.

de bloetwreker ſal deſen dootſlager dooden, als hy hem ontmoet, vergel. vs. 19.

22. Maer indien hy hem metter haeſt door louter onvoorzigtigheid, ſonder vyantſchap geſtooten heeft; ofte eenigh inſtrument ſonder opſet op hem geworpen heeft:

23. Ofte onverſiens met eenigen ſteen, waer van men ſoude konnen ſterven, ende hy dien op hem heeft doen vallen, dat hy geſtorven zy: ſo hy hem doch geen vyant en was, nochte ſijn quaet ſoeckende:

24. So ſal de vergaderinge richten tuſſchen den ſlager, ende tuſſchen den bloetwreker; nae deſe ſelve rechten.

25. Ende de vergaderinge ſal den dootſlager redden uyt de hant des bloetwrekers, ende de vergaderinge ſal hem doen wederkeeren tot ſijne vryſtadt, daer hy henen gevloden was: ende hy ſal daer in blijven tot den doot des Hoogenprieſters, dien men met de heylige olie geſalft heeft.

Deze verordening diende, tot een eigenaertige ſchets, hoe de dood van den tegenbeeldigen Aertspriester Jeſus verzoening zoude doen over alle onze bloedſchulden, en de vrylating van zondaren te wege brengen.

26. Doch indien de dootſlager eenigſins ſal gaen uyt de palen ſijner vryſtadt, daer hy henen gevloden was;

27. Ende de bloetwreker hem ſal vinden buyten de palen ſijner vryſtadt: ſo de bloetwreker den dootſlager ſal dooden, 't en ſal hem geene bloetſchult zijn; de bloedwreker zal door het Gericht niet mogen geſtraft worden; de ongelukkige doodſlager heeft zijnen ondergang aen zijne eigen onbedachtzaemheid te wijten.

28. Want hy ſoude in ſijne vryſtadt gebleven zijn tot den doot des Hoogenprieſters: maer na den doot des Hoogenprieſters ſal de de dootſlager wederkeeren tot het lant ſijner beſittinge, en aldaer

vei-

veilig woonen, zonder voor den beganen doodslag eenigermate aenspreeklyk te zijn.

29. Ende dese dingen sullen ulieden zijn tot eene insettinge van recht, tot eenen regel, naer welken gy met ongelukkige doodslagers handelen moet; by alle uwe volgende geslachten; in alle uwe wooningen.

30. Al wie eene ziele slaet, dat de mensch sterve, (*f*) nae den mont der getuygen, welke door de Richter nauwkeurig en onpartydig moeten ondervraegd worden, sal men den dootslager dooden: maer een eenigh getuyge en sal niet getuygen tegens eene ziele, datse sterve; ten minsten zullen 'er twee of drie getuigen wezen moeten, die plechtig verklaren, dat zy, of den moord zelve, of de bewijzen van dien, gezien hebben.

31. Ende gy en sult geene versoeninge nemen voor de ziele des dootslagers, die schuldigh is te sterven; de Richters zullen zich, noch door voorspraek, noch door beloften, noch door geschenken, bewegen laten om hem vry te spreken: want hy is schuldig bevonden, en daerom sal hy sekerlick gedoodt worden.

32. Oock en sult gy geene versoeninge nemen voor dien die gevlucht is nae sijne vrystadt; de Richters zullen zich in het geheel niet bewegen laten, om hem, wie hy ook wezen mag, de vryheid te vergunnen dat hy soude wederkeeren om te woonen in eenige andere plaets van het lant buiten de Vrysteden, tot den doodt des [*Hoogen*-]priesters.

Door deze bepaling schijnt de volstrekte noodzakelykheid van Jesus dood, tot verzoening der zonden, afgebeeld te zijn.

33. So en sult gy niet ontheyligen het lant daer in gy zijt, noch eene zware schuld op het zelve brengen; want het bloet, dat ontheyligt het lant: indien een doodslager, buiten de Vrysteden, in het leven bleef, zoudt gy een vloek over het land brengen, en oorzaek zijn, dat God 'er wraek van name, ende voor het lant en sal geene versoeninge gedaen worden over het bloet,

(*f*) Deut. 17: 6. ende 19: 15.

dat daer in vergoten is, als door het vergieten van het bloet des genen, die dat vergoten heeft; indien dit niet geschiedt, zal ik de wraek van het land en van het gansche volk vorderen.

34. Verontreynigt dan het lant niet, daer in gy gaet woonen, door aen eenen doodslager te vergunnen, om zijn verblijf buiten de Vrysteden te houden; gedenkt dat Canaan het land zy in welckes midden ick, in mijn Heiligdom, op eene zeer byzondere wys, woonen sal: want ick ben de HEERE, woonende in 't midden der kinderen Israëls. zie Exod. 25: 8.

HET XXXVI. KAPITTEL.

In dit Kapittel geeft de Heer een wet, om zorg te dragen, dat de erfenissen der geslachten in Canaan, niet van het eene geslacht tot het andere, zouden worden afgewend vs. 1-12. waer op het besluit van dit vierde boek volgt vs. 13.

DE aenleiding tot deze merkwaêrdige Wet is ontsprooten, uit het antwoord, het welk de Heer aen Mose gegeven had over de vraeg der dochteren van Zelaphead, en uit de algemeene wet, welke by die gelegenheid gesteld was op het stuk van het versterfrecht der vaste goederen, in geval de Israëliten geene zonen, maer wel dochteren nalieten. Kap. 27. — Uit deze wet ontstond eene nieuwe zwarigheid, welke door de zulken, die 'er belang by hadden, geopperd werd; met dat gevolg, dat de wet, ter wechneming van die zwarigheid, door eene nadere bepaling werd opgehelderd.

Dus luidt het verhael van Mose.

1. Ende de Hoofden der vaderen, de Vorsten van die geslachten, in de stam van Manasse, welker erfdeel hun

reeds

reeds aen de oostzijde van de Jordaen was toegeweezen, en wel bepaeldelyk de hoofden des geslachtes der kinderen Gileads, des soons Machirs, des soons Manasses, uyt de geslachten der kinderen Josephs, traden toe; zy vervoegden zich tot Mose en de Oversten van het volk, ende spraken voor 't aengesichte van Mose, ende voor 't aengesichte der Oversten, Hoofden van de vaderen der kinderen Israëls, te weten de LXX oudsten, die nu plechtig waren t'zaem vergaderd, om over de gewoone belangen van het volk te raedplegen.

2. Ende seyden, terwijl een voor allen het woord voerde; (*a*) De HEERE heeft mijnen heere Mose, welken wy den diepsten eerbied toedragen, geboden, dat lant door het lot den kinderen Israëls in erffenisse te geven: (*b*) ende mijnen heere is door den HEERE geboden, de erffenisse onses broeders Zelapheads te geven aen sijne dochteren Kap. 27: 6, 7.

3. Uit dit bevel rijst eene aenmerkelyke zwarigheid, ten aenzien van het Huwelyk dezer dochteren van Zelaphead: Wanneerse eenen van de sonen der [*andere*] stammen der kinderen Israëls tot wijven souden worden, so soude hare erffenisse van de erffenisse onser vaderen afgetrocken worden, dat deel het welk haer tot eene erfenis geworden is, zou, langs dezen weg, van onze stam afraken, ende toegedaen worden tot de erffenisse van dien stam, den welcken sy door het Huwelyk geworden souden: also soude van het lot onser erffenisse worden afgetrocken.

En het geval, voor het welk men beducht was, zou zeer waerschijnlyk gebeuren, omdat deze Dochters elk voor zich een erfdeel hadden; hier door zouden jongelieden des te meer worden uitgelokt, om haer ten huwelyk te begeeren: maer nu andere stammen, door huwelyken met deze dochteren, vermeerdering bekwamen, zoo moest de stam van Manasse vermindering ondergaen.

(*a*) bov. 26· 55, 56. ende 33:54. (*b*) bov. 27: 7. Jos. 17: 3, 4.

4. Als oock de kinderen Israëls een Jubeljaer sullen hebben, door het welk elk in zijne oorspronglyke bezitting hersteld moet worden Lev. 25. so zou evenwel de gemaekte zwarigheid niet hersteld worden, dan zelfs soude hare erffenisse, het erfdeel der dochteren van Zelaphead, toegedaen zijn tot de erffenisse van dien stam, denwelcken sy, door haer Huwelyk, souden geworden zijn: also soude, in weerwil zelfs van het Jubeljaer, hare erffenisse van de erffenisse des stams onser vaderen afgetrocken worden.

De wet van het Jubeljaer zou het verlies van de stam Manasse niet vergoeden kunnen: want deze wet werkte maer alleen in gevallen van verkoop of van heiliging aen den Heere; vergel. Lev. 25, maer in gevallen van erfenis zweeg deze wet.

5. Doe geboodt Mose den kinderen Israëls, nae des HEEREN mont, welken hy over dit voorstel had raedgepleegd, seggende: De stam der kinderen Josephs, die door de Gileaditen verbeeld wordt, spreeckt recht, de zwarigheid is van aenbelang, en daerom doen zy wel eene nadere opheldering te vragen.

6. Dit is het woort, dat de HEERE van de dochteren Zelapheads geboden heeft, seggende: Laetse dien tot wijven worden, die in hare oogen goet sal zijn, hare keus is volkomen vry; alleenlick evenwel met die bepaling, dat sy aen 't geslachte van haers vaders stamme tot wijven worden, en zich met niemand, die tot eene andere stam behoort, in het huwelyk begeven,

7. So is de geheele zwarigheid voor altoos wechgenomen, en langs dezen weg sal de erffenisse der kinderen Israëls niet omgewendt worden van stam tot stam: want de kinderen Israëls sullen aenhangen, een yeder aen de erffenisse van den stam sijner vaderen; het is mijne begeerte, dat het eens bepaelde erfdeel van eene stam altoos aen die zelfde stam zal blijven.

8. Voorts zal dit voorschrift eene algemeene Wet zijn, in wat stam het ook wezen mag, sal elcke dochter, die geene broeders heeft, en daerom die erffenisse van haren

Vader erft, van de ſtammen der kinderen Iſraëls, ter vrouwe worden aen eenen van het geſlachte des ſtams hares vaders: op dat de kinderen Iſraëls erflick beſitten, een yeder de erffeniſſe ſijner vaderen, en om voor te komen, dat de bezitting van de eene ſtam niet tot dien van eene andere overgae.

9. So en ſal de erffeniſſe niet omgewendt worden van den eenen ſtam tot den anderen: want de ſtammen der kinderen Iſraëls ſullen aenhangen, een yeder aen ſijne erffeniſſe.

10. Gelijck als de HEERE Moſe geboden hadde, alſoo deden de dochteren Zelapheads.

11. (c) Want Machla, Tirza, ende Hogla, ende Milca, ende Noa, Zelapheads dochteren, zijn den ſonen harer oomen, der broederen van haren Vader, tot wijven geworden.

12. Onder de geſlachten der kinderen van Manaſſe, Joſephs ſone, zijn ſy tot wijven geworden: Alſo bleef hare erffeniſſe aen den ſtam van 't geſlachte hares vaders.

De naedere bepaling van deze Wet was hoogst noodzakelyk: deels opdat elke ſtam zoude bedeeld worden, nae het geen de Heer door Jacob voorſpeld had Gen. 49, deels ook en voornamelyk, opdat de belofte, rakende den Meſſias, zoude vervuld worden, uit die ſtam en dat geſlacht, aen welke het was toegezegd.

13. Dat ik dus ver geſchreven heb, (wil Moſe zeggen), van Kap. 26 af, zijn de geboden, de bevelen nopens den Godsdienst, ende de rechten den Burgerſtaet betreffende, die de HEERE door den dienſt van Moſe aen de kinderen Iſraëls geboden heeft; in de vlacke velden der Moabiten, aen de Jordane van of tegen over de Stad Jericho.

Maer (zou men kunnen vragen) veronderſtelt de hier behandelde vraeg niet, dat de Wet, welke te vooren gegeven was, onvolkomen ware? zou men van eenen wijzen

(c) bov. 27: 1.

Wetgever niet verwachten, dat hy, eene Wet gevende, daerin bepaling maekte, omtrent alle zwarigheden, welke ten zulken aenzien, in het vervolg konden oprijzen? zou men dit althans niet, van den Godlyken Wetgever, verwachten moeten?

Twee aenmerkingen zullen genoeg zyn, om deze zwarigheid op te losſen.

I. Dat God zich, in dit geval, heeft willen ſchikken, nae de gewoonte der menſchelyke Wetgeveren, die eerst eene algemeene Wet maken, en dezelve naderhand, by voorkomende omſtandigheden, in de byzonderheden, naeder uitbreiden en ophelderen. Voor deeze handelwys zijn ook wijze redenen; langs dien weg kan de hoofdſom der Wet beter onthouden worden, en de byzondere omſtandigheden, op welke dezelve in het vervolg nader wordt toegepast, maken des te meer indruk op de gemoederen der gener, welke 'er belang by hebben.

II. Langs dezen weg kreeg MOSE aenleiding, om den HEERE, over dit geval, onmiddelyk raed te plegen. In het vervolg zou het des Hoogepriesters werk zyn, den HEERE over dergelijke zaken, welke, in eene algemeene Wet, niet volkomen beſlischt waren, nader raed te plegen; en deze zelfde raedplegingen waren ongemeen geſchikt, om den Hoogepriester en zijn gezach een byzonder aenzien by te zetten.

EINDE VAN NUMERI.